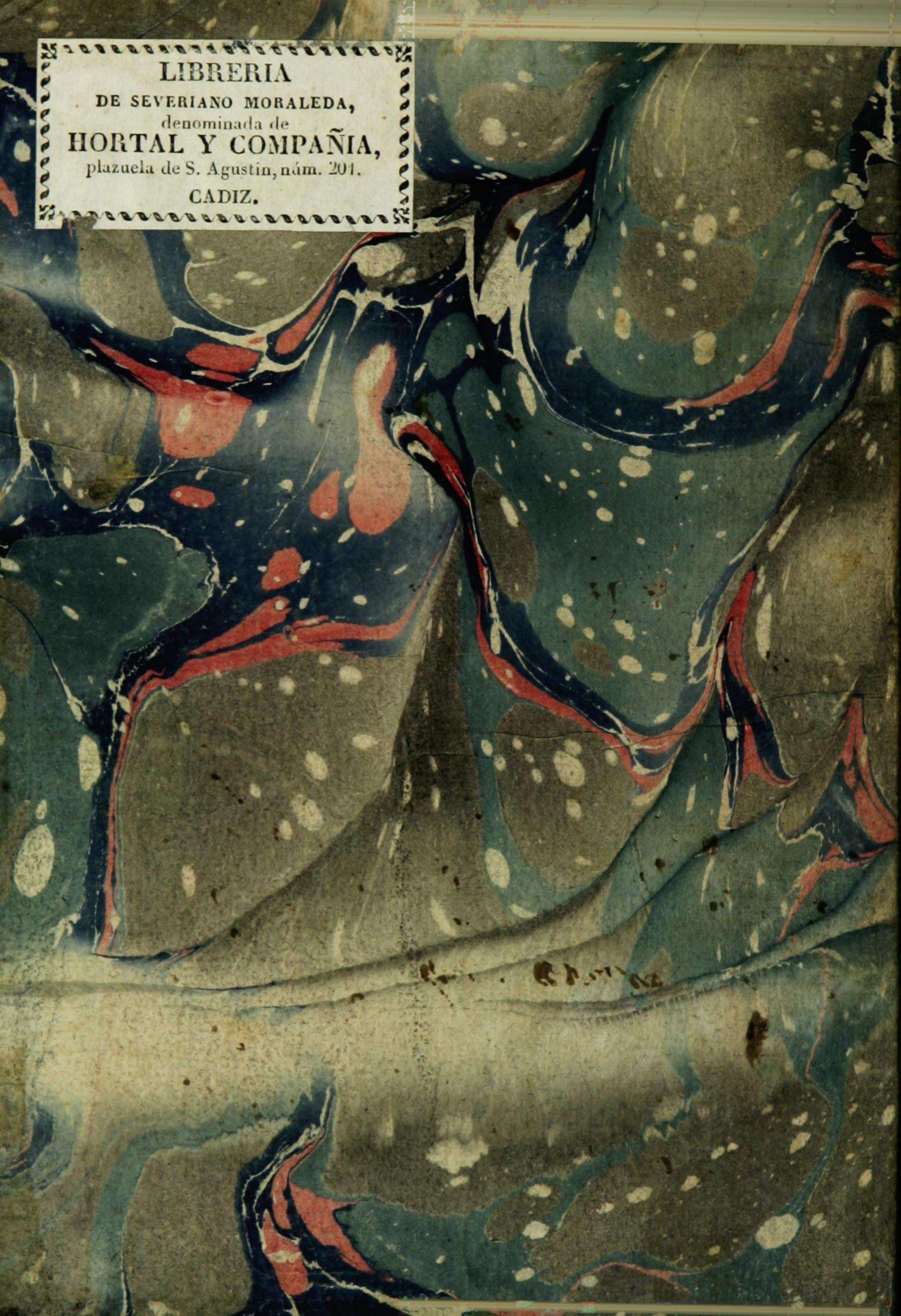

LIBRERIA

DE SEVERIANO MORALEDA,
denominada de
HORTAL Y COMPAÑIA,
plazuela de S. Agustin, nám. 201.
CADIZ.

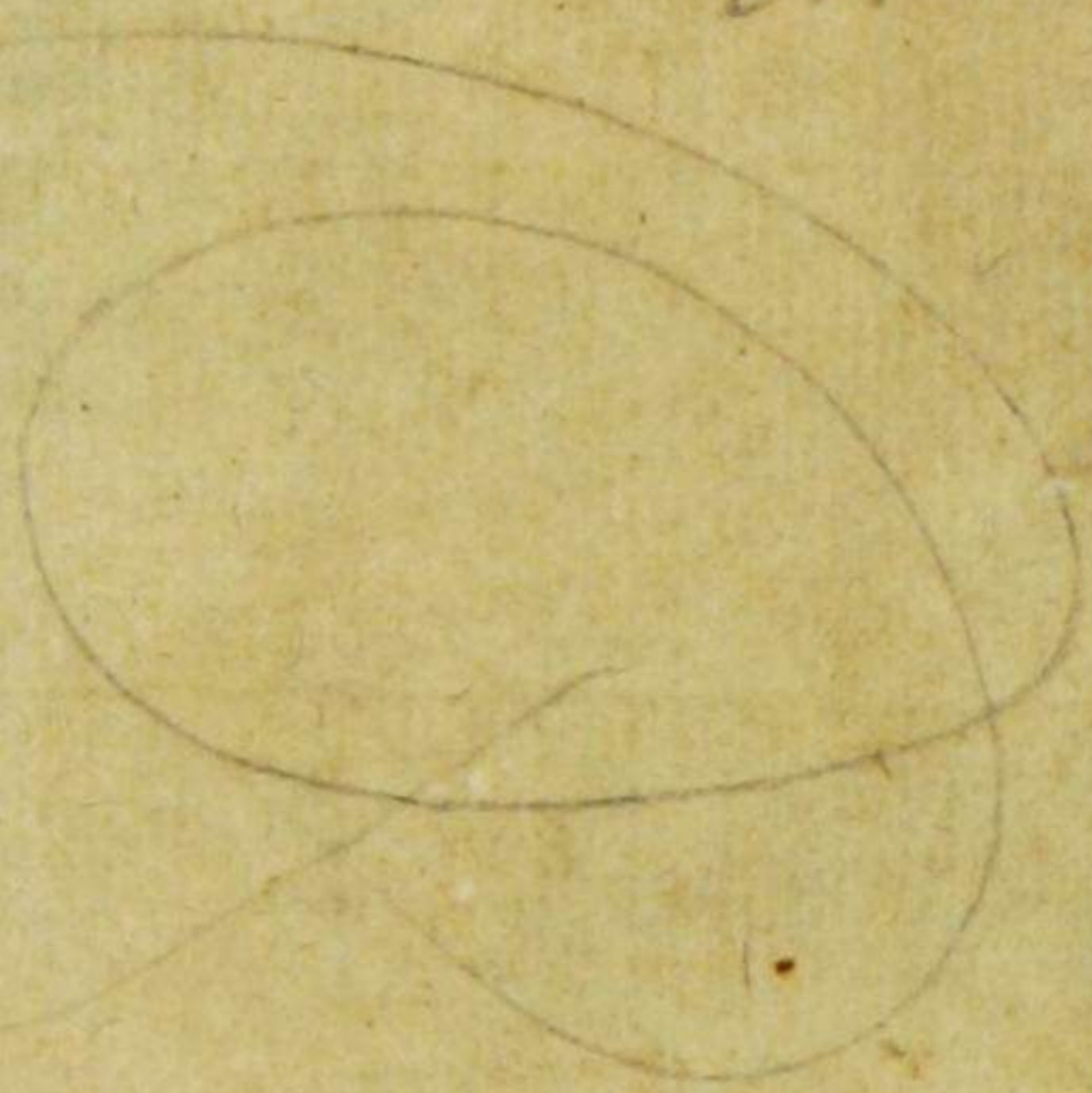
M

layout - X

Parbotecca

condemnt

CATECHISMUS ROMANUS

AD PAROCHOS

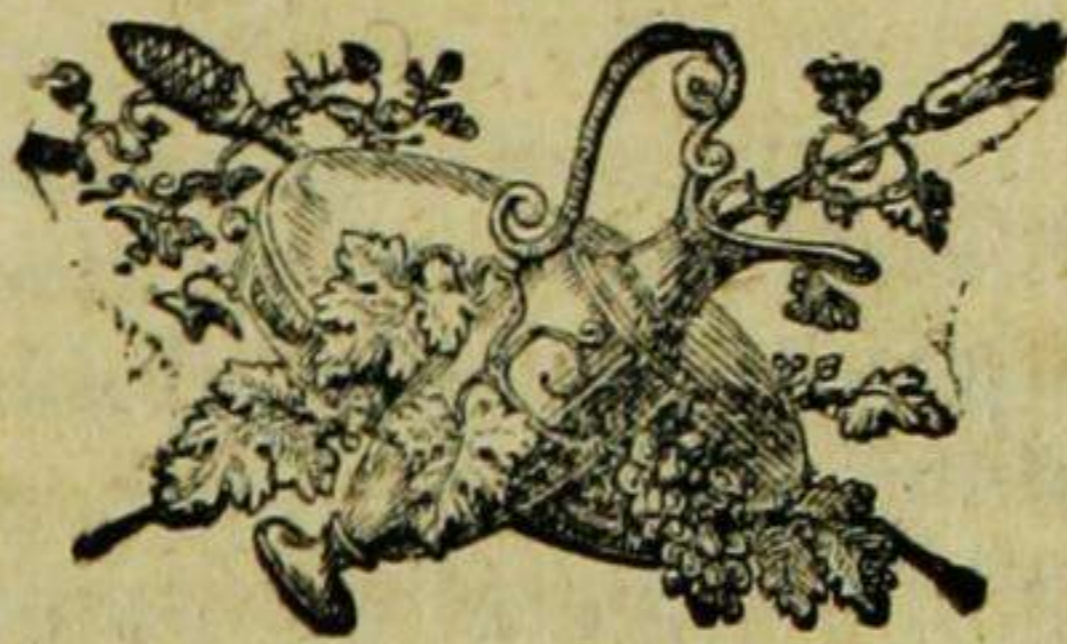
976

EX SS. CONCILII TRIDENTINI

DECRETO

PII V. PONTIF. MAXIMI JUSSU EDITUS,

*Et in hac postrema editione ad Laurinense
exemplar, omnium perfectissimum, plane confor-
matus et à mendis purgatus.*

SUPERIORUM PERMISSU.

CAESARAUGUSTAE:

Excudebant Polo et Mouge fratres. 1830.

M es de ...
la espion...

AD PAROCHOS

3. por adición 3. y. subtractione 3. p.

per ...
Athens, t. ferres, mress
Erentes } thucyde. Antileones

paragoge o proparalese, apolone, He
tobris.

quando se añade letra o se lab a al
principio de diccion como Gattulorum

quando se añade letra o se lab a en medio
de diccion Naveta pro navita

quando se añade letra o se lab a al fin de
diccion Delendum pro Delenda

quando se quita letra o se lab a al principio
de diccion como Thucyde pro Thucy

quando se quita letra o se lab a en medio
de diccion como Guberosacho pro Guberna

quando se quita letra o se lab a al fin de dic
cion como Thucyde

quando se divide una diccion compuesta
en otras como Thucyde pro Thucyde

CLEMENS PAPA XIII.

Venerabilibus fratribus, Patriarchis, Primatibus,
Archiepiscopis & Episcopis.

Venerabiles fratres, salutem et Apostolicam benedictionem.

In Dominico agro, cui excolendo, divina disponente Providentia, præsumus, nihil tam vigilantem curam & perseverantem requirit industriam, quam jacti boni seminis, Catholicæ nimirum doctrinæ à Christo Jesu & ab Apostolis acceptæ, nobisque traditæ custodia; ne, si pigro otio & inerti desidia negligatur, dormientibus operariis, inimicus humani generis superseminet zizania, ex quo fiat ut in die messis, potius quam condenda in horreis, inveniantur ea, quæ urenda sint flammis. Atque ad tuendam quidem semel traditam a sanctis fidem nos vehementer excitat beatissimus Paulus, qui Timotheo scribit, ut bonum *b* custodiat depositum, quod periculosa *c* tempora instarent, cum in Ecclesia Dei homines *d* mali & seductores existerent, quorum opera adhibita insidiosus ille tentator his erroribus incautas mentes conaretur inficere, qui sint Evangelicæ veritatis inimici. Verum si, quod sæpè accidit, quædam in Ecclesia Dei sese extulerint pravæ sententiæ, quæ adversis quidem sibi frontibus pugnantes, in eo tamen conspirent, ut Catholicæ fidei puritatem quoquo modo labefactent; tum verò difficillimum est, ea cautione inter utrumque hostem ita nostrum librare sermonem, ut nulli eorum terga vertisse, sed utrosque Christi hostes aequè vitavisse & condemnasse videamur. Atque interdum res est ejusmodi, ut facilè diabolica falsitas veri quadam similitudine coloratis se tegat mendaciis, dum vis sententiarum brevissima adjectione aut commutatione corrumpitur, & confessio, quæ operabatur salutem, subtili nonnumquam transitu vergat in mortem.

Ab his propterea lubricis angustisque semitis, quibus insistere aut ingredi sine prolapsione vix possis, avertendi sunt Fideles, ac præsertim qui radiore sint ac simpliciore ingenio: nec per invia loca ducendæ sunt oves ad pascua; nec singularia quædam, etiam Catholicorum doctorum, placita iis sunt proponenda, sed illa certissima Catholicæ veritatis nota tradenda est, doctrinæ universitas, antiquitas & consensus. Præterea cum non possit vulgus ascendere *e* in montem, in quem gloria Domini descendit, & transcendens terminos ad videndum peribit; termini figendi sunt populo ab ejus doctoribus per circuitum, ut ultra ea, quæ sunt ad salutem necessaria, aut summoperè utilia, sermo non divagetur, & fi-

(a)
Judæ 3.

(b)
2. Tim.
1. 14.

(c)
Ibid. 3. 11

(d)
Ibid. 5.
13.

(e)
Exod.
19. 12.

IV

deles Apostolico dicto pareant; non plus *a* sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

(a)
Rom. 12,
3.

Hæc cum probè intellexissent Romani Pontifices prædecessores nostri, in id omnem suam operam contulerunt, ut non modò venenata germina subnascentium errorum anathematis gladio præciderent, sed etiam subrescentes opiniones quasdam amputarent, quæ vel redundantia in Christiano populo fidei uberiores fructum impedirent, vel fidelium animis proximitate nocere possent erroris. Postquam igitur Tridentina Synodus eas, quæ tum temporis Ecclesiae lucem obfuscare tentaverant, hæreses condemnavit, & Catholicam veritatem, quasi discussa errorum nebula, in clariorem lucem eduxit; cum iidem Prædecessores nostri intelligerent, sacrum illum universalis Ecclesiae conventum tam prudenti consilio, tantaque usum esse temperantia, ut ab opinionibus reprobandis abstinerent, quæ doctorum Ecclesiasticorum auctoritatibus fulcirentur; ex ejusdem sacri Concilii mente aliud opus confici voluerunt, quod omnem doctrinam complecteretur, qua fideles informari oporteret, & quæ ab omni errore quàm longissimè abesset. Quem librum CATECHISMI ROMANI nomine typis impressum evulgarunt; dupliciter in ea re laudandi. Nam & illuc eam doctrinam contulerunt, quæ communis est in Ecclesia, & procùl abest ab omni periculo erroris, & hanc palam populo tradendam disertissimis verbis proposuerunt; ita Christi Domini præcepto obtemperantes, qui Apostolos dicere *b* in lumine jussit, quod in tenebris ipse dixisset, & quod in aure audierant, super tecta prædicare, Ecclesiaeque sponsae obsecuti, cujus illae voces, indica mihi *c* ubi cubes in meridie: ubi enim non sit meridies, atque ita perspicua lux, ut liquidò veritas cognoscatur, facilè pro ea recipitur falsitas propter verisimilitudinem, quæ in obscuro difficulter à verò discernitur. Noverant enim fuisse antea, & deinceps futuros, qui pascentes invitarent, & sapientiae scientiaeque uberiores promitterent pascua, ad quos multi confluerent, quia aquae *d* furtivae dulciores sunt, & suavior panis absconditus. Ne igitur seducta vagaretur Ecclesia post greges sodalium, qui & ipsi sint vagi, nullastabiles certitudine veritatis, semper discentes *e* & numquam ad scientiam veritatis pervenientes, idcirco quæ ad salutem tantummodò essent necessaria & maximè utilia, clarè in ROMANO CATECHISMO, & dilucidè explanata, Christiano populo tradenda proposuerunt.

(b)
Matth.
10, 27.
(c)
Cant. 1,
6.

(d)
Prov. 9,
17.
(e)
2. Tim.
3, 7.

Verùm hunc librum non mediocri labore & studio compositum, omnium consensione probatum, & summis laudibus exceptum, his temporibus è Pastorum manibus propemodum novitatis amor excussit, cum alios atque alios Catechismos extulerit, nullo modo cum ROMANO comparandos: unde duo mala extiterunt; alterum, quod illa fuerit in eadem docendi ratione propè sublata consensio, oblatumque pusillis quoddam scandali genus, quibus sibi ipsi jam

non amplius esse videantur in terra labii *a* unius & sermonum eorumdem: alterum, quod ex diversis, variisque tradendae Catholicae veritatis rationibus ortae sunt contentiones, & ex aemulatione, dum alius se Apollo, alius Cephae, alius Pauli se dicitur sectatorem, disjunctiones animorum, & magna dissidia: quarum dissensionem acerbitate nihil ad Dei gloriam minuendam exitius putamus, nihil ad extinguendos fructus, quos à Christiana disciplina aequum est fideles percipere, calamitosius. Itaque duplex hoc malum ut ab Ecclesia tandem amoliremur, illuc duximus redeundum, unde quidam parum prudenti consilio, nonnulli etiam superbia ducti, ut sese in Ecclesia jactitent sapientiores, jamdudum fidelem populum avocaverant; & eundem *Catechismum Romanum* Pastoribus animarum iterum porrigendum existimavimus; ut qua ratione confirmata olim fuit Catholica fides, & in doctrina Ecclesiae, quae est columna *b* veritatis, fidelium mentes corroboratae; eadem nunc à novis quoque opinionibus, quibus nec consensus nec antiquitas suffragatur, quam longissimè avertantur. Atque parabilior ut fieret liber, & maculis quas operarum vitio contraxerat, emendatior, illum ad ejus exemplum, quem S. Pius V. Praedecessor noster ex Tridentinae Synodi decreto vulgavit, iterum omni adhibita diligentia excudendum in alma Urbe curavimus; qui in popularem sermonem ejusdem S. Pii jussu conversus & editus, propediem mandato itidem nostro typis impressus denuò prodibit in lucem.

Quod igitur hoc Christianae reipublicae difficillimo tempore ad pravaram opinionum fraudes removendas, & veram sanamque doctrinam propagandam stabiliendamque opportunissimum subsidium cura nostra praebet & diligentia; vestrum est, Venerabiles Fratres, operam dare, ut à fidelibus recipiatur. Ac propterea hunc librum, quem veluti Catholicae fidei, & Christianae disciplinae normam, ut, etiam in tradendae doctrinae ratione constaret omnium consensus Romani Pontifices Pastoribus propositum voluerunt, vobis, Venerabiles Fratres, nunc maximè commendamus, Vosque etiam enixè in Domino cohortamur, ut jubeatis ab omnibus, qui animarum curam gerunt, in informandis Catholica veritate populis adhiberi, quòtum eruditionis unitas, tum charitas, animorumque servetur concordia. Vestrum enim est tranquillitati omnium studere, quae denique sunt partes Episcopi, qui propterea illuc intentos oculos habere debet, ne quisquam propter suos honores superbè agendo schismata faciat, unitatis compage disrupta.

Nullum tamen, aut certè exiguum hi libri fructum praebent utilitatis, si qui eos proponere & explanare audientibus debent, minus docendo sint ipsi idonei. Itaque permagni interest, ut ad hoc munus Christianae doctrinae populo tradendae homines eligatis non modò sacrarum rerum scientia praeditos, sed multò magis & humilitate, & sanctificandarum animarum studio & charitate fla-

(a)
Genes.
11, 1.

(b)
Tim. 3,
15.

(a)
Mar. 9,
49.

grantes. Tota enim Christiana disciplina non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis & gloriae, sed in vera & voluntaria humilitate consistit. Sunt enim, quos major quidem scientia erigit, sed á caeterorum societate disjungit; & quo plus sapiunt, eò á concordiae virtute desipiunt: qui sapientia ipsa Dei Verbo admonentur: Habete *a* sal in vobis, & pacem habete inter vos: ita enim sapientiae sal habendum, ut eo proximi amor custodiatur, & infirmitates condiantur. Quod si á sapientiae studio, à cura etiam proximi ad discordias vertantur, sal sine pace habent; non virtutis donum, sed damnationis argumentum, & quod melius sapiunt, eo deterius delinquant: quos quidem damnat Jacobi Apostoli sententia illis verbis: Quod si zelum *b* amarum habetis, & contentationes sint in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica: ubi enim zelus est & contentio, ibi inconstantia & omne opus pravum. Quae autem desursum est sapientia: primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine aemulatione. Dum ergo Deum in humilitate cordis, & afflictione animae deprecamur, ut diligentiae atque industriae nostrae conatibus suam impertiat indulgentiae & misericordiae largitatem, ne dissensio populum fidelem disturbet, utque in vinculo pacis, & in charitate spiritus unum sapiamus omnes, unum laudemus & glorificemus Deum, & Dominum nostrum Jesum Christum, Vos, Venerabiles fratres, salutamus in osculo sancto; vobisque omnibus, itidemque cunctis Ecclesiarum vestrarum fidelibus Apostolicam benedictionem amantissimè impertimur.

(b)
Jacob. 3,
14.

Datum in arce Castri Gandulphi die XIV. Junii MDCCLXI.
Pontificatus nostri Anno III.

BULLA SS. D. N. D. PII
DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IV.

super forma Juramenti Professionis Fidei.

PIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI,

ad perpetuam rei memoriam.

Injunctum nobis Apostolicæ servitutis officium requirit, ut ea quæ Dominus omnipotens ad providam Ecclesiæ suæ directionem, sanctis Patribus, in nomine suo congregatis, divinitus inspirare dignatus est, ad ejus laudem & gloriam incunctanter exequi prope-remus. Cum itaque juxta Concilii Tridentini dispositionem omnes, quos deinceps Cathedralibus & superioribus Ecclesiis præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus & aliis quibuscumque beneficiis Ecclesiasticis curam animarum habentibus provide-ri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros spondere & jurare te-neantur; Nos volentes, etiam per quoscumque, quibus de mona-steriis, conventibus, domibus & aliis quibuscumque locis Regula-rium, quorumcumque Ordinum etiam Militarium, quocumque no-mine, vel titulo providebitur idem servari, & ad hoc, ut unius & ejusdem fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, uni-caque & certa illius forma cunctis innotescat, nostræ sollicitudinis partes in hoc aliqui minimè desiderari, formam ipsam præsentibus annotatam publicari, & ubique gentium per eos, ad quos ex decretis ipsius Concilii, & alios prædictos spectat, recipi & ob-servari, ac sub pœnis per Concilium ipsum in contravenientes la-tis, juxta hanc & non aliam formam, professionem prædictam so-lemniter fieri, auctoritate Apostolica tenore præsentium districtè præcipiendo mandamus, hujusmodi sub tenore. Ego *N.* firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo Fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in u-num Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visi-bilium omnium & invisibilium; & in unum Dominum Jesum Chri-stum Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcu-la: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pon-

tio Pilato, passus & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum Scripturas, & ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos; cuius regni non erit finis: & in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: & unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum, & expecto Resurrectionem mortuorum, & vitam venturi saeculi. Amen. Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque ejusdem Ecclesiae observationes & constitutiones firmissimè admitto & amplector. Item sacram Scripturam juxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque, septem esse vere & propriè Sacramenta novae Legis à Jesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam-Uctionem, Ordinem & Matrimonium, illaque gratiam conferre; & ex his Baptismum, Confirmationem & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque & approbatos Ecclesiae Catholicae ritus, in supradictorum omnium Sacramentorum solemnè administratione recipio & admitto. Omnia & singula, quae de peccato originali & de Justificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio. Profiteor pariter, in missa offerri Deo verum, proprium & propitiatorium Sacrificium pro vivis & defunctis; atque in sanctissimo Eucharistiae Sacramento esse verè, realiter & substantialiter Corpus & sanguinem, una cum anima & divinitate Domini nostri Jesu Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in Corpus, & totius substantiae vini in Sanguinem; quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari. Similiter & sanctos una cum Christo regnantes venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero, Imagines Christi ac Deiparae semper virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas & retinendas esse, atque iis debitum honorem ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo. Sanctam, catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem & magi-

stram agnosco; Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro. Cætera item omnia à sacris Canonibus & Œcumenicis Conciliis, ac præcipuè à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita & declarata, indubitanter recipio atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, rejectas & anathematizatas, ego pariter damno, rejicio & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsentī sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inviolatam, usque ad extremum vitæ spiritum, constantissimè, Deo adjuvante, retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri & prædicari, quantum in me erit, curaturum: Ego idem *N.* spondeo, voveo ac juro. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia. Volumus autem, quod præsentēs litteræ in Cancellaria nostra Apostolica de more legantur: & ut omnibus facilius pateant, in ejus Quinterno describantur, ac etiam imprimantur. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDLXIV. Id. Novembr. Pontificatus nostri anno V.

Fed. Card. Cæsius.

Cæs. Giorierius.

Lectæ & publicatæ fuerunt suprascriptæ litteræ Romæ in Cancell. Apostol. Anno Incarnat. Dominicæ MDLXIV. die vero Sabbato, 9. mensis Decembr. Pontificatus sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Pii Papæ IV. Anno V.

A. Lomellinus, custos.

Ut fidelis populus ad suscipienda Sacramenta majori cum reverentia atque animi devotione accedat, præcipit sancta Synodus Episcopis omnibus, ut non solum cum hæc per seipsos erunt populo administranda, prius illorum vim & usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem à singulis Parochis pie prudenterque etiam lingua vernacula, si opus sit, & commodè fieri poterit, servari studeant: *JUXTA FORMAM À SANCTA SYNODO IN CATECHESI SINGULIS SACRAMENTIS PRÆSCRIBENDAM*, quam Episcopi in vulgarem linguam fide iter verti, atque à Parochis omnibus populo exponi curabunt. Ex Conc. Trident.

TYPOGRAPHUS TAURINENSIS

LECTORI.

Catechesim Romanam, sive *Catechismum ad Parochos ex Decreto sacrosancti Concilii Tridentini* typis meis consignaturus, nihil dubitavi antiquiores Editiones, tamquam exemplar omnium correctissimum, mihi ante oculo ponere. Eas nihilominus cum aliis multis recentioribus, quae ubique ferè orbis Christiani promulgatae sunt, prius conferre visum est, non solum, ut discrimen, quod inter illas esset, dignoscerem & annotarem sed etiam, si qua lectio in iis aptior occurreret, eam non prætermitterem, & legentibus indicarem; præsertim cum typographi Veneti, Domianicus Farreus & Georgius Angelerius, qui iis temporibus, quibus celebratum est Concilium Tridentinum, edendis libris operam dabant, in sua Catechismi Romani editione se quam plurima menda sustulisse fateantur, quae in primam Romanam typographi incuria irrepserant. Quid ni aliqua adhuc sint eorundem typographorum vel indigentia, vel ignorantia, quae correctione indigeant? Omnes igitur, quotquot mihi præstò erant, diligenter percurri, & alteram cum altera contuli; primum Manutianam sive Romanam, quam Paulus Manutius jussu Pii V. Pontificis Maximi primum Romae vulgavit; deinde Venetas, non multis annis post Manutianam editas, scilicet Farrei ann. 1574. & Angelerii 1586. Postea Patavinas sive Seminarii Patavini ann. 1714. 1744. 1750. Bassanensem 1749. & Venetam Italicam 1760. Denique Parisiensem ann. 1738. Lovaniensem 1744. Lugdunensem 1741. Harum nullam planè concordem deprehendi; Patavinam præsertim admodum discrepantem. Unde tantum discriminis derivatum sit, definire non ausim. Spernendae tamen non videntur, immò amplectendae nonnullae ejus lectiones, quae suis locis singillatim notatas lector inveniet. Comparatis itaque inter se primis & posterioribus editionibus, hanc meam, quam diligentissimè fieri potuit, elaboravi, sublatis mendis quamplurimis & adjectis passim, quæ majoris momenti videbantur, variantibus lectionibus. Quo magis autem Parochorum & Clericorum commodo inservirem, distinctionem in Capita & Sectiones, quae desideratur in Romana & Venetis antiquioribus (unius etenim instar versus omnia complectuntur) & in reliquis est editionibus, libenter amplexatus sum; & eo libentiùs, quod ipse Pius V. Pontifex Maximus molestè tulerit, hanc divisionem in illa Manutiana editione omissam fuisse. Scribit enim ad Cardinalem Stanislaum Episcopum Warmiensem, commendans illi fidelem Catechismi Romani translationem in linguam Polonicam: *Illud admonemus, ut librum cures in totidem partes, quot sunt res, quæ ejus initio explicandæ*

ponuntur, dividendum, & unamquamque earum partium suis Capitibus aptè distinguendam; quod in prima ejus Editione, quorundam incuria, parum diligenter factum esse, molestè tulimus. Unde factum est, ut aliae in aliis editionibus sint Capitum & Sectionum divisiones, & alia etiam rerum argumenta. Quin lacunam, quae est in Manutiana capite de nono Symboli Articulo, & quam typographi etiam Veneti antiquiores, Lovanienses, Lugdunenses & Parisienses implere ausi non sunt, desumptis ex libro 9. S. Ambrosii Comment. in Lucam cap. 9. verbis, praeunte Seminarii Patavini editione, ego fidenter replevi; ac libros & Capita in margine adjeci, unde Patrum testimonia sumpta fuerunt (antiquæ enim Romana & Veneta 1574. non nisi Scriptorum nomina apposuerunt) tum sanctorum Patrum & Scripturarum sententias, quibus Catechismi doctrina corroboratur. Alio etiam caractere textum, & alio testimonia Scripturarum & sanctorum Patrum descripsi, quod à Manutio & antiquis Venetis typographis neglectum est. Triplicem præterea Indicem ex editionibus Parisiensi, Lovaniensi, Lugdunensi, Patavina in meam transtuli; primum argumentorum principalium, alterum Capitum & Sectionum totius operis, tertium Evangeliorum Dominicalium, ad quæ singulæ partes Catechismi in usum Parochorum referri & accommodari possunt: ut propterea in spem certam adducar, fore ut Taurinensis editio, si non characterum elegantia, & chartæ nitore, correctione tamen & usu cæteris præstet, atque adeo anteponenda sit. Hæc sunt, de quibus te, benigne lector, monitum volui.

(*) Ex vita S. Pii V apud Luderchium.

ARGUMENTORUM PRINCIPALIU

INDEX.

Proœmium generale. Pàg. 1.

De Symbolo Apostolorum.

Symbolum in communi. Pàg. 9.

Art..	I.	11.
	II.	23.
	III.	31.
	IV.	37.
	V.	46.
	VI.	55.
	VII.	60.
	VIII.	66.
	IX.	72.
	X.	85.
	XI.	90.
	XII.	99.

De Sacramentis.

Sacramenta in genere. . .	106.
Baptismus	122.
Confirmatio.	152.
Eucharistia.	162.
Pœnitentia.	198.
Extrema Unctio.	235.
Sacra Ordinatio.	243.
Matrimonium.	259.

De Præceptis Decalogi.

Præcepta in communi. pàg. 237.

Præceptum..	I.	279.
	II.	293.
	III.	305.
	IV.	315.
	V.	325.
	VI.	334.
	VII.	340.
	VIII.	351.
	IX.	361.
	X.	ibid.

De Oratione Dominica.

Oratio in communi. . . .	370.
Necessitas orationis. . . .	ibid.
Utilitas orationis. . . .	372.
Partes & gradus orationis. . . .	375.
Petenda in oratione. . . .	378.
Pro quibus orandum. . . .	379.
Quis orandus.	382.
Præparatio in oratione. . . .	383.
Modus & ordo orandi. . . .	386.
Proœmium orationis. . . .	390.

Petitio.....	I.	400.
	II.	405.
	III.	413.
	IV.	422.
	V.	431.
	VI.	442.
	VII.	451.

INDEX

CAPITUM ET SECTIONUM

TOTIUS OPERIS.

PARS PRIMA.

- P**ræfatio agens de Pastorum in Ecclesia necessitate, auctoritate, officio, & præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus, *divisa in sectiones xiii. pag. 1. & seq.*
- CAP. I.** *De fide & Symbolo fidei, divisum in sectiones iv. 9. & seq.*
- CAP. II.** *De primo Symboli Articulo: Credo in Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem cæli & terræ, div. in sect. xxiii. 11.*
- CAP. III.** *De secundo Symboli Articulo: Et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, divisum in sectiones, xii. 23.*
- CAP. IV.** *De tertio Symboli Articulo: Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, divisum in sectiones xi. 31. & seq.*
- CAP. V.** *De quarto Symboli Articulo: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, divisum in sectiones xvi. 37. & seq.*
- CAP. VI.** *De quinto Symboli Articulo: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis, divisum in sectiones xv. 46. & seq.*
- CAP. VII.** *De sexto Symboli Articulo: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis, divisum in sectiones xi. 55. & seq.*
- CAP. VIII.** *De septimo Symboli Articulo: Inde venturus est judicare vivos & mortuos, divisum in sectiones xi. 60.*
- CAP. IX.** *De octavo Symboli Articulo: Credo in Spiritum Sanctum, divisum in sectiones viii. 66.*
- CAP. X.** *De nono Symboli Articulo: Sanctam Ecclesiam &c., divisum in sectiones xxvii. 72.*
- CAP. XI.** *De decimo Symboli Articulo Remissionem peccatorum, divisum in sectiones xii. 85. & seq.*

XIV

CAP. XII. *De undecimo Symboli Articulo: Carnis resurrectionem, divisum in sectiones xiv. 90.*

CAP. XIII. *De duodecimo Symboli Articulo: Vitam æternam, divisum in sectiones xiii. 99. & seq.*

PARS SECUNDA.

CAP. I. *De Sacramentis in genere, divis. in sect. xxxii. 106.*

CAP. II. *De Sacramento Baptismi, divisum in sectiones lxxvi. 122. & seq.*

CAP. III. *De Sacramento Confirmationis, divisum in sectiones xxvi. 152. & seq.*

CAP. IV. *De Sacramento Eucharistiæ, Missæ Sacrificio & Communionem, divisum in sectiones lxxxi. 162. & seq.*

CAP. V. *De Pœnitentiæ Sacramento, & tribus ejus partibus, Contritione, Confessione & Satisfactione, divisum in sect. lxxix. 198. & seq.*

CAP. VI. *De Sacramento Extremæ Unctionis, divisum in sectiones xvi. 235. & seq.*

CAP. VII. *De Sacramento Ordinis, divisum in sectiones xxxiv. 243. & seq.*

CAP. VIII. *De Sacramento Matrimonii, div. in sect. xxxiv. 259. & seq.*

PARS TERTIA.

CAP. I. *De Decalogo, divinisque legibus observandis, divisum in sectiones xiv. 273. & seq.*

CAP. II. *De primo legis præcepto: Ego sum Dominus &c., divisum in sectiones xxxiv. 279. & seq.*

CAP. III. *De secundo legis præcepto: Non assumes nomen Domini &c., divisum in sectiones xxx. 293.*

CAP. IV. *De tertio legis præcepto: Memento &c., divisum in sectiones xxix. 305.*

CAP. V. *De quarto legis præcepto: Honora patrem tuum &c., divisum in sectiones xii. 315.*

CAP. VI. *De quinto legis præcepto: Non occides, divisum in sectiones xxv. 325.*

CAP. VII. *De sexto legis præcepto: Non mœchaberis, divisum in sectiones xiii. 334.*

CAP. VIII. *De septimo legis præcepto: Non furtum facies, divisum in sectiones xxv. 340.*

CAP. IX. *De octavo legis præcepto: Non loqueris &c., divisum in sectiones xxiii. 351.*

CAP. X. *De nono & decimo legis præcepto: Non concupisces domum proximi tui &c., divisum in sectiones xxiii. 361.*

PARS QUARTA.

- CAP. I. *De oratione, ejusque necessitate, divisum in sect. iv.*
370.
- CAP. II. *De orationis utilitate, divisum in sectiones xi.* 372.
- CAP. III. *De partibus & gradibus orationis, divisum in sectiones*
vii. 375.
- CAP. IV. *De iis, quæ petendæ sunt, divisum in sectiones v.* 378.
- CAP. V. *Pro quibus orandum sit, divisum in sectiones vii.* 379.
- CAP. VI. *Quis orandus sit, divisum in sectiones iv.* 382.
- CAP. VII. *De præparatione adhibenda ad orationem, divisum in*
sectiones vi. 383.
- CAP. VIII. *Quæ ratio in orando requiratur, divisum in sectiones:*
ix. 386.
- CAP. IX. *De præmio orationis Dominicæ: Pater noster, qui es*
in cælis, divisum in sectiones xiv. 390.
- CAP. X. *De prima petitione orationis Dominicæ: Sanctificetur*
nomen tuum, divisum in sectiones ix. 400.
- CAP. XI. *De secunda petitione orationis Dominicæ: Adveniat Re-*
gnum tuum, divisum in sectiones xix. 405.
- CAP. XII. *De tertia petitione orationis Dominicæ: Fiat volun-*
tas tua, divis. in sect. xxiv. 413.
- CAP. XIII. *De quarta petitione orationis Dominicæ: Panem no-*
strum &c., divis. in sect. xiii. 422.
- CAP. XIV. *De quinta petitione orationis Dominicæ: Et dimitte*
nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus &c., divis. in sect.
xxiii. 431.
- CAP. XV. *De sexta petitione orationis Dominicæ: Et ne nos in-*
ducas in tentationem, divis. in sect. xx. 442.
- CAP. XVI. *De septima petitione orationis Dominicæ: Sed libera*
&c., divis. in sect. xii. 451.
- CAP. XVII. *De extrema orationis Dominicæ particula, quæ est*
Amen, divisum in sectiones vi. 457.

EVANGELIORUM

DOMINICALIUM.

In gratiam piorum divini verbi declamatorum facili ordine digestus, quo demonstratur, quodnam hujus Catechismi argumentum ad quam partem cujuslibet Evangelii referri & accommodari possit: ex quo conciones ornare & amplificare poterunt non solum illi, verum omnes, quibus ad sedandos hominum affectus, componendam vitam, animasque Christo venandas, plebem hortari & pascere famelicis oves datum est; quales sunt Parochi, quique animarum curam ex professo adepti sunt. Porro nullum ferè erit Evangelium alicujus solemnitatis, cui uberrimam dicendi copiam non suppeditet vel more oratorio fuse & copiose, vel scholastico breviter, profundè & acutè, ita ut sufficienter unicuique animum explere liceat.

Dominica Prima Adventus.

Erunt signa in sole & luna &c. *Luce.* 21. Hoc Evangelium ad argumentum de judicio generali traducendum est. Quare hic recurat Parochus ad articulum Symboli, *Inde venturus est judicare vivos & mortuos*, pag. 60. & seq. prout faciendum præcipitur p. 7. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce Rex tuus venit tibi &c. *Matth.* 21. Hic opportunè tractabit Parochus ea, quæ de Incarnatione & causis Adventus Christi Domini nostri habentur art. 2. & 3. Symboli Apostolici, pag. 23. 24. & 31. & seq.

Invenietis asinam alligatam & pullum cum ea, solvite &c. D. Athanasius in sermone de verbis

hujus Evangelii ostendit, ex hoc loco Apostolis & eorum successoribus factam esse potestatem solvendi eos, qui instar asinorum peccatorum pondere pressi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet Parochus, quæ habentur de confessione, 214. & seq. & absolutione, pag. 222. & de potestate remittendi peccata in Ecclesia. pag. 86. & seq.

Dominica secunda.

Cum audisset Joannes in vinculis &c. Tu es, qui venturus es? &c. *Matth.* 12. Ista Joannis interrogatio tam sedula ostendit, quantum cum studio curare debemus, ut de rebus fidei & nos & ii qui nobis subsunt, ritè & à Catholicis Doctoribus instrua-

mur. Vide, quæ huic argumento inserviunt, initio Catechismi usque ad primum Symboli articulum, p. 2. & seq.

In vinculis. Fides usque ad vincula, immò ad necem usque, cum opus est, et à iudice urgemur, profitenda est: nec est satis eam pectore inclusam habere, quantumvis rectam et sinceram, ut ostenditur, p. 12. et 13. vel *Erunt signa in sole & luna &c.* ut in Dom. præced.

Dominica tertia.

Confessus est, & non negavit, Joann. 1. Ex hoc loco simpliciter verum fateri docemur, nec intermiscere jusjurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide, quando & sub quibus pœnis jurare prohibitum, p. 301. et seq.

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? &c. Agendum hic de ministris baptismi, de quo p. 131. Et quomodo sese habeat in dispensatione Sacramentorum Christus Dominus, et minister, quantum ad effectum Sacramenti, p. 117. & 118.

Cujus ego non sum dignus &c. Hic monere Parochus populum sibi creditum debet, ut sese pro festis natalitiis ad sacram synaxim præparet, & agere de condigna tanti hospitis (cujus corrigiam calceamenti solvere indignum se Joannes Baptista censet) susceptione. Vide de præparatione ad Eucharistiam, p. 186. & 189. vel *Cum audisset Joannes in vinculis,* ut in Dominica præc.

Dominica quarta.

Anno quintodecimo Imperii Tiberii Cæsaris &c. Luc. 3. Cum hic de principibus mundi fiat

mentio, eadem ratio afferri potest quæ affertur, pag. 38. de eodem Pontio Pilato.

Factum est verbum Domini super Joannem &c. Quoniam Joannes non nisi à Deo legitime vocatus officium verbi Dei prædicandi exercuit, ideo hic de legitima vocatione ministrorum Ecclesiæ Parochus disseret, ex p. 244. 252. & seq. legitimosque eos ministros non esse dicet, qui missi non sunt, ut traditur, p. 2. & 3.

In deserto. Hic de probitate & morum integritate ministrorum verbi, qui sunt Sacerdotes, agatur, ex p. 256. et de castitate, quæ eis, quando fiunt Subdiaconi, indicitur, ut habetur, p. 251.

Prædicans baptismum pœnitentiæ. Quomodo adulti, qui Baptismum suscipere debent, affecti esse debeant, & præteritæ eos vitæ pœnitere, traditur, p. 138. quomodo hic baptismus Joannis repeti debuit, p. 117.

Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Hic de præparatione ad Eucharistiam, de qua in superiori Dominica, & de necessaria mandatorum Dei observatione, de qua p. 277. 278. vel, *Et confessus est, & non negavit,* ut in Dom. præc.

In die Nativitatis Domini.

Peperit primogenitum filium suum &c. Luc. 2. Explicetur artic. Symboli, *Natus ex Maria Virgine,* qui est hujus loci maxime proprius, p. 31.

Eadem die ad Missam majorem.

In principio erat Verbum, & Verbum erat &c. Joann. 1. Quoniam hic locus, dum agitur de

æterna Christi Domini generatione, adducitur; hinc Parochus petet hujus loci expositionem à p. 28.

Et Verbum caro factum est.

Hic exponatur mysterium Incarnationis, prout habetur p. 31. & 32.

Gloriam quasi unigeniti à Patre.

Quomodo hic unigenitus sit etiam frater noster, vide p. 369.

Dominica Infra Octavam Nativ.

Tuam ipsius animam pertransibit gladius &c. Luc. 2. Ex hæc Simeonis prædictione ansam sumere poterit Parochus explicandi, cur Deus fideles jam baptizatos, quos filios habet charissimos, non eximat ab incommodis vitæ hujus; qua de re agitur p. 142. 143. Et quo confugiendum tunc sit, de quo p. 376. & seq.

Non recedebat à templo, jejuniis & orationibus &c. De privata & publica oratione habes p. 387. Quomodo ad orationem, jejunium & eleemosyna jungenda sint, p. 389. Et quomodo ista tria conducant ad satisfactionem peccatorum, p. 233. & seq.

In Circumcisione Domini.

Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, &c. Luc. 2. Quoniam circumcisioni succedit Baptismus, hic in genere dici poterit de vi & efficientia Sacramentorum novæ legis supra antiquæ legis Sacramenta, ut habetur p. 114. 204.

Vocatum est nomen ejus Jesus &c.

Quam convenienter hoc nomen inditum fuerit Christo Domino, & quare, vide p. 25. 26.

Observandum hic etiam est, pue-

ris nunc in Baptismo, ut olim in Circumcisione, nomen esse imponendum: cujus rei quænam sit ratio, & quale nomen puero imponi debeat, habes p. 151. Denique cum impositio nominis sit una ex cæremoniis in Baptismo usitatis, hic de Baptismi cæremoniis & ritibus apta concio haberi poterit, ex p. 145. & seq.

In die Epiphaniæ.

Vidimus stellam ejus in Oriente &c. Matth. 2. Quoniam non ineptè per hanc stellam philosophica de Deo scientia potest intelligi, sicut per responsum Sacerdotum, fidei lumen; non malè hic adaptari poterunt, quæ differentia sapientiæ Christianæ à philosophica notitia habentur p. 12. 13.

Et procidentes adoraverunt eum &c. Matth. 2. Hic de adoratione Dei, quæ *Latria* dicitur, & simul de veneratione Sanctorum, quæ *Dulia* nominatur. Vide in expositione Decalogi, p. 283. usque ad secundum præceptum. Hic agi etiam potest de Eucharistiæ veneratione & adoratione. Nam si eundem Christum, quem Magi adoraverunt, præsentem in Eucharistia agnoscimus & confitemur, ut disertis verbis probatur p. 174. si pii esse volumus, cur non æquè ac Magi, eum adoramus? vide p. 162. & seq.

Dominica Infra Octavam Epiphaniæ.

Secundum consuetudinem diei festi &c. Luc. 2. De observatione dierum festorum leg. p. 308. & seq.

Et erat subditus illis &c. De officio liberorum erga parentes, vide p. 309. & seq.

Dominica post Epiph.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ &c. Joann. 2. De Sacramento matrimonii, vide p. 259. et seq.

Hoc fecit Jesus initium signorum suorum. Hæc conversio aquæ in vinum valet plurimum ad confirmandos rudiores in fide transubstantiationis, quæ fit in augustissimo altaris Sacramento, de qua vide p. 108. & seq.

Dominica tertia post Epiph.

Ecce leprosus veniens adorabat eum. Matth. 8. Per lepram hæresim significari, docent Patres. Qui verò sint censendi hæretici, & qui à castris Ecclesiæ, ut olim leprosi, ejiciendi, habetur p. 73, 74.

Vade, ostende te Sacerdoti.

De honore Sacerdotibus Domini, & Ecclesiæ præfectis exhibendo, vide p. 320.

Vade, ostende te Sacerdoti &c.

Longè excellentiorem virtutem nostris Sacerdotibus tributam, docet Chrisostomus lib. 3. de Sacerdot. quàm Mosaicis: quod illi oblatos sibi leprosos non mundarent, sed mundatos tantum esse declararent: nostri verò hominem peccati lepra maculatum, dum absolutionis beneficium ritè ei præparato impendunt, verè emundant, & perfectæ sanitati restituunt. Hic de potestate clavium Sacerdotibus concessa, ut habetur p. 204, 205.

*Dominica quarta.**Ascendente Jesu in naviculam.*

Matth. 8. Inter multa, quæ Ecclesiam repræsentant, est navicula illa, seu arca Noë, de qua p. 9. Hic ergo de Ecclesiæ Catholice notis, quibus internoscitur, Parochus agere poterit, prout habetur

p. 76. & seq.

Domine, salvanos, perimus. Quoniam nullum est tempus, in quo ita hominum vita, quàm in propinquo animæ exitu, periclitetur; ideo Parochus ex hoc loco hortari poterit suos subditos, ut, cum mortis dies instabit, ad Deum maxime recurrant, & Extremæ Unctionis Sacramentum accipiant, de quo p. 235. & seq.

Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Quomodo creaturæ omnes eum, quem à Deo ab initio acceperunt, cursum teneant, homine dempto, vide p. 420.

Dominica quinta.

Inimicus homo superseminavit zizania. Matth. 13. In Ecclesia duo sunt hominum genera; bonorum, qui tritici nomine designantur; improborum, qui nomine zizaniorum. vide p. 73. Vel per zizania intelliguntur odia atque rixæ, quas Pater disensionis diabolus seminare conatur in agro filiorum pacis, cujus morbi remedium habes p. 333.

Inimicus homo hoc fecit. De odio dæmonis in nos, & ad tentandum audacia & perversitate, vide p. 443. 444. & ut omnis mali culpæ auctor, mali verò pœnæ sit exactor, vide p. 447.

Dominica sexta post Epiph.

Simile est regnum cælorum grano sinapis. Quoniam juxta Doctores per granum sinapis fides intelligitur; hic tractanda sunt, quæ de ejus necessitate habentur. p. 9. & quomodo scrutanda non sint ea, quæ fide credenda proponuntur, p. 11. 12. & ejus excellentia, & quantum differat Christiana de

Deo sapientia à philosophica divinarum rerum notitia p. 12. 13.

Cùm autem creverit. Fidem augeri posse, traditur p. 586.

Iterum simile est Regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier &c. Hanc mulierem, Ecclesiam interpretantur, quam in doctrina fidei aut morum, per fermentum designata, errare non posse, traditur p. 81.

Donec fermentatum est totum &c. Hic de communione Sanctorum, & meritorum participatione explicari possunt, quæ sunt p. 82. 83.

Dominica in Septuagesima.

Simile est Regnum cœlorum homini Patrifamilias. Matth 20. Hic paterfamilias est deus, qui cur pater dicatur, habes p. 390. & 391. *Receperunt ipsi singulos denarios.* Denarii nomine cœlestis beatitudo designatur, quam hic Paterfamilias alacriter & sincerè in vinea sua, id est, in cultura mandatorum divinorum laborantibus præstat. De hoc vitæ æternæ denario, lege, quæ diffusè traduntur. p. 99. & seq. & 227. Hujus verò beatitudinis consequendæ certam viam ac rationem habes p. 411. & 104. & seq. *item.* Exhortatio ad colendam hanc vineam mandatorum illustris, habetur p. 276.

Singulos Denarios &c. In cœlo tamen veritas est mercedis & gloriæ, pro ratione laboris & affectus, quo quis operatur p. 96. 105.

Dominica in Sexagesima.

Exiit qui seminat, seminare semen suum &c. Luc. 8. Semen hoc in terram sparsum est verbum Dei, exponente Domino, de quo vide p. 429. & quomodo sit audiendum, p. 2.

Venit diabolus &c. De dæmonis conatu & impugnatione habes pag. 343. et seq.

Et à solitudinibus & divitiis &c. Quantum divitiæ, & effrænes rerum temporalium cupiditates impediunt hujus divinis seminis fructum, habes p. 368. ubi hæc ipsa verba habentur.

Dominica in Quinquagesima.

Tradetur enim gentibus & illudetur & Luc. 18. Ut Christi milites ejus crucem, tamquam vexillum sui ducis contuentes, ad arma pœnitentiæ sumenda stimulentur, ideo hoc Evangelium in eunte quadragesima legitur, quod passionis dominicæ summam complectitur: quo loco non importunè Parochus exponet quæ de passione Domini fuse traduntur p. 37. & seq. Vel si in aliud tempus commodius differre malit hoc argumentum, hodie alteram Evangelii partem pertractabit, ut sequitur.

Cæcus quidam sedebat secus viam. Hic cæcus genus humanum denotat, de cujus post peccatum statu misero vide 414.

Jesu fili David, miserere mei.

Hic quomodo Deum aliter oremus, ac sanctos, ex hac formula, demonstrabis, ut habes p. 382. Porro si angustis aut tribulationibus premimur, aut re aliqua indigemus, ad Dominum cum hoc cæco nobis recurrendum est, præcibusque sollicitandus Deus, ut nobis adsit. Vide de necessitate & utilitate orationis. p. 371. 372.

Quid tibi vis faciam? Hic causas, ob quas clementissimus Deus vult à nobis rogari, etiamsi sciat quibus rebus indigeamus, ex p. 374. proferes.

Feria quarta Cinerum.

Cum jejunatis &c. Matth. 6.
 Cum quadragesimæ jejunium eo nomine sit institutum, ut totius anni peccata hac quasi solemni multa redimeremus, hodie Parochus excitare fidelem populum debet ad pœnitentiam amplectendam, de cujus necessitate scribitur p. 198. 199. & docere, quibus gradibus ad pœnitentiam licet ascendere, p. 201. 202. & quibus operum generibus pro peccatis satisfacere possimus, p. 233. et seq.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Vide adversus eos, qui opes congerere unde quaque student, p. 345. et seq.

Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Quoniam Parochi frequenter fidelem populum ad eleemosynas pauperibus erogandas excitare debent, hoc studiose præstabit ex his, quæ habentur p. 347. & seq.

Dominica prima Quadrag.
Ut tentaretur à diabolo &c. Matthæi 4. Cum sit tentatio vita hominis super terram, ut dicit Job 7. c. hic de tentatione agendum, de generibus tentationum, ad quid permittantur homines tentari, quibus armis tentationibus resistendum, & cætera hujusmodi, quæ habentur p. 444. & seq.

Non in solo pane vivit homo. De pane spirituali, de quo hic agit Christus Dominus, vide p. 429.

Angelis suis Deus mandavit &c.
 De Angelorum custodia erga homines, p. 391.

Dominum Deum tuum adorabis.
 De adoratione Dei quæ fide, &

spe et charitate perficitur, vide p. 295, et seq.

Dominica secunda Quadrages.

Assumpsit Jesus Petrum & Jacobum & Joannem, & duxit eos, &c. Matth. 17. Hic afferri possunt ea quæ de loco et tempore, quo homines ad divina contemplananda aptiores sunt, habentur p. 206.

Bonum est nos hic esse. Hic tractari possunt ea, quæ de summa eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur p. 417. Vel de intimis hominum sanctorum gaudiis, p. 429. Poterunt etiam Parochi de duodecimo articulo hic habere sermonem, de quo p. 90.

Hic est filius meus dilectus &c.
 Hic de æterna filii generatione latissimus sese offert dicendi campus, de qua p. 27. & 28. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Miserere mei fili David. Matth. 15. Hic typum habes perfectæ orationis, quantum spectat ad duas conditiones, quæ in oratione maximè desiderantur, fidem videlicet & perseverantiam, de quibus p. 386. & seq.

Filia mea malè torquetur à dæmonio &c. Hujus mulieris exemplo Parentes moventur diligentem liberorum curam gerere, de qua p. 324.

Dimitte eam, quia clamat post nos. &c. Si Apostoli in hac vita degentes adhuc pro se solliciti, pro Chananaea interpellant, & exaudiuntur: in cælo tantum num audebunt? inquit div. Hieron. contra Vigilantium. Hic de in-

tercessione Sanctorum, prout habetur p. 332. & 333.

Dominica tertia.

Erat Jesus ejiciens dæmonium, &c. illud erat mutum &c. Luc. 11. Dæmonis proprium est, eum, quem possidet, reddere mutum, id est, à confessione peccati revocare. Sed tamen non est alia ratio ejiciendi dæmonis, quam ut linguam solvas ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confessione habentur p. 215. et seq.

Omne regnum in seipsum divisum, desolabitur. Ecclesia est Christi regnum, ut habetur p. 401. id autem ut in seipsum non sit divisum, unum esse, necesse est; unde hic de unitate Ecclesiæ agendum est ex p. 76. 77. et seq.

Revertar in domum meam. De relabentium in peccati gravitate p. 42. et 43. Et quid post confessionem agendum, p. 234.

Tum assumit alios septem spiritus nequiores se. Hic locus p. 444. inducitur ad probandum, non unum tantum dæmonem, sed plures etiam interdum hominem tentare: patet autem ex hoc loco, dæmonem acrius eos tentare, qui ab eo defecerunt, ut est p. 442.

Beatus venter qui te portavit. Glorificatione beatæ Mariæ virginis hoc Evangelium concluditur de qua habes p. 32. et 33.

Dominica quarta.

Unde ememus panes, ut manducet hi? &c. Joann. 6. Hic aperte explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis: *Panem nostrum quotidianum da nobis*, p. 422.

Notandum præterea, quod panis iste vim etiam habebat se-

dandi sitim, ut tenent Doctores. Ita et panis Eucharistiæ laici pro calice est. Lege de communiōe sub una specie p. 192.

Hoc autem dicebat tentans eum.

Quomodo Deus hominem tentet vide p. 447.

Distribuit discumbentibus. Christus non distribuit, sed dedit Apostolis, et illi distribuerunt turbæ. *Matth. 13. 17.* Sic à mundi initio per Patriarchas et Prophetas, et postea per Apostolos eorumque successores Deus verbum Dei et Sacramenta subministrat, ut habetur p. 117. Christus tamen est qui hæc omnia præcipue efficit, p. 117. et 194.

Hic est vere Propheta. De gratiarum actione, p. 381.

Dominica Passionis.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Joann. 8. Innocentia Christi in hodierno Evangelio convenienter profertur in medium ut in promptu sit nobis causa Dominicæ passionis, quam hodie repræsentare incipit Ecclesia, nimirum non propter illius delicta, sed nostra. De causis passionis Christi, habes p. 41. 42. et seq.

Si veritatem dico vobis. Hic à mendacis cavere docemur, quo multa p. 358.

Qui ex Deo est, verba Dei audit &c. De verbo Dei audiendo, p. 429.

Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus &c. Ex hoc loco Parochus ansam poterit arripere ad excitandos suos fideles ad injurias condonandas: qua de re multa habentur p. 330. 331. 332. et 460. et alibi.

Sed honorifico Patrem, & vos inhonorastis me. Christus saepè et à multis graviter inhonoratur: sed ab iis maximè, qui ejus verbum vel malè interpretando, vel ad vana convertendo polluant, de quo p. 313.

Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum. Ex hoc loco perspicui potest, et tempus et genus mortis à Christo delectum fuisse, quae de re p. 38.

Dominica in Ramis Palmarum. Evangelium, ut in prima Dominica Adventus, de quo ibid.

Cæterum, quoniam ad Eucharistiam percipiendam ex præcepto Ecclesiae eo tempore omnes discretionem præditi obligantur; ideo ex his Evangelii verbis: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*, ad ejus sumptionem fideles hortari poterit Parochus ex his quæ habentur p. 163. 164. et alibi passim. Et quoniam parentes ut plurimum negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiae perceptionem præsentandos, ideo eis maximè Parochus inculcabit, quæ de ætate, qua pueri ad eam percipiendam tenentur, habentur p. 192.

In die sancto Parasceves.

Hoc die quoniam sollemnis de mysterio passionis Domini nostri Jesu Christi concio haberi solet; ideo præter ea, quæ in expositione art. 4 Symboli habentur p. 37. et seq. hæc insuper hoc die tractari posse videntur: de singulari amore, quo Deus genus humanum prosecutus est, cum illud morte unigeniti filii sui redimere voluerit, de quo p. 394. De primi parentis lapsu, et miseriis,

quæ illum consecutæ sunt, de quibus p. 23. et 413. et seq. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit de quo p. 436. et 88. et proinde omnia Sacramenta ex hac Christi passione virtutem acceperint, ut est p. 88. De sacrificio Christi tam cruento quam incruento, ex p. 196. De satisfactione et merito Christi, de quo p. 197. Denique quomodo nulli unquam patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum cælorum sine hac de redemptionis humanae per Christum fide, ut est p. 24. idque esse summam et cardinem totius Christianae religionis, scire Jesum Christum, et hunc crucifixum ut habes p. 30.

Dominica Paschæ.

Surrexit, non est hic &c. Marc. ultim. De resurrectione Domini exponetur art. Symb. Apostolici: *Tertia die resurrexit à mortuis*, p. 45. & seq. 46.

Feria secunda post Pascha.

Duo ex discipulis Jesu ibant ipsa die in castellum &c: Luc. 24. Quoniam fieri vis potuit, ut Parochus omnia, quæ ad Resurrectionem Christi pertinent, pridie explicuerit; ideo hoc die poterit ea, quæ prætermisit. ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum. & ita intrare in gloriam suam. Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quæ habentur p. 52. & exemplo Christi fideles hortandi, ut omni studio incumbant, ut cælesti regno potiantur, quod habe-

tar pag. 411. & de commodis tribulationis, pag. 456.

Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem. Hic locus proprius est ad probandum, utramque Eucharistiæ speciem laicis necessario non exhibendum, de quo multa p. 192.

Feria tertia post Pascha.

Stetit Jesus in medio discipulorum suorum. Luc. 24. Hic de quatuor dotibus corporis gloriosi agi potest, ut habetur p. 96.

Pax vobis. Quoniam regnum Dei, teste Apostolo, pax est, & gaudium in Spiritu Sancto, hic quale sit regnum Christi in pios, tractari potest, ut habetur p. 403.

Praedicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum. Quomodo pœnitentiæ prædicatio à Christo Apostolis injuncta sit, ex hoc probatur p. 85. Unde potest tam ex expositione Articuli de remissione peccatorum, quam ex his quæ de Sacramento Pœnitentiæ hic habentur, longissimam habere concionem.

Dominica prima post Pascha.

Cum verò esset die illa una sabbatorum. Joann. 20. Christi resurrectionis exemplar quam maxime stabile necesse fuit, ut pariter nostrastabiliretur: quibus autem tum scripturis, tum rationibus nostra stabiliatur resurrectio, vide p. 90, & seq. Una sabbatorum autem quid sit, vide p. 303.

Quorum remisistis peccata &c. Joann. 20. De potestate clavium Sacerdotibus concessa p. 89. & seq. & 217. & seq.

Mitte digitum tuum in loca cla-

verum &c. Qualia futura sunt corpora post resurrectionem, & cur Christus & Martyres cicatrices retinebunt, habes p. 95. & seq.

Dominica secunda post Pascha.

Ego sum pastor &c. Joann. 10. Pastorum nomine comprehenduntur, non tantum Episcopi, & animarum Rectores, sed etiam Reges, Magistratus, parentes & magistri. Quid verò Pastores ejusmodi ovibus debeant, & quid vicissim oves Pastoribus, habes p. 318. et seq.

Mercenarius autem, & qui non est Pastor. Quis sit iste mercenarius & non Pastor, vide p. 244.

Et fiet unum ovile, & unus Pastor. Hic de unitate Ecclesiæ, de qua p. 76. 77. 78, unoque universali Ecclesiæ Pastore D. Petro et D. Petri successore Romano Pontifice, de quo p. 76. 77. 78. 255. & 256.

Dominica tertia post Pascha.

Modicum, & non videbitis me &c. Joann. 16. Efficax consolationis genus dum temporarius mœror pro Christo susceptus æternis gaudiis compensatur. Vide, quæ de vita æterna habentur p. 99. & seq. *Vos verò contristabimini, mundus autem gaudebit.* Quare perversi minus pii verò acrius à dæmonibus infestentur, & proinde illi gaudeant, isti vero tristentur, vide p. 444.

Tristitia vestra vertetur in gaudium &c. Spe futurorum bonorum quomodo alacri & constanti animo adversa omnia tolerare debeamus, vide p. 100. & cur Deus sinat affligi bonos, p. 446.

Dominica quarta.

Si non abiero, Paraclitus non

venient &c. Joann. 6. De Spiritu sancto, deque admirandis ejus effectibus & donis, habes p. 66. & seq.

Arguet mundum de peccatis &c. Spiritus sancti proprium munus est corda ad compunctionem movere, & peccantem intrinsecus arguere. Quae autem contritio vera sit, quaeque res ea habere debeat p. 212. Referrī possunt ea, quae de peccatis, quae remitti non possunt habentur p. 206.

Dominica quinta.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo &c. Joann. 16. De oratione, et ejus adjunctis hic proprius est dicendi locus, de qua p. 370. et seq.

Usque modo non petistis quicumquam &c. Hic propriè de modo, quo Deum per Christum orare debemus, de quo p. 453. Hic etiam locus adducitur ad probandum, in nomine Christi orandum esse.

In festo Ascens. Domini.

Assumptus est in caelum, & sedet à dextris Dei &c. Marc. 16. Hoc in loco art. Symb. Apostolici, qui de Ascensione est, explicabitur, ut habetur p. 55. et seq.

Dominica post Ascensionem.

Cum venerit Paraclitus, qui à Patre procedit &c. Joann. 15. Hic de Processione Spiritus sancti à Patre et Filio, ex p. 60.

Ut omnis, qui vos interficit &c. Joann. 15. Hic praeceptum Decalogi, Non occides, exponi poterit, de quo p. 325. et seq.

Arbitretur se obsequium &c.

De omnibus adversis et calamitatibus hujus vitae idem judicandum est, quod de his, quae Christi causa patimur, nempe eas esse magnum Dei in nos benevolentiae si-

gnum, ut habetur p. 456.

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum servabit &c. Joann. 14. Spiritus sanctus ideo credentibus datur ut sermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur, servare possint, ad quam rem, ut promptiores sint, afferet Parochus, quae habentur initio explicationis Decalogi, p. 274. et seq. Vel, quoniam hic locus adducitur ad probandum, Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re aget, ex p. 276.

Vel hodie exponet, quae traduntur de Confirmationis Sacramento p. 192. & seq. Quandoquidem tali die Apostolos à Spiritu sancto confirmatos fuisse, docent Patres.

Feria secunda post Pentecosten.

Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Joann. 4. Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, quae de eximia charitate caelestis Patris in genus humanum in creatione, & gubernatione demonstrata, sed multò magis in redemptione, habentur p. 392. & seq.

Ut omnis, qui credit in eum non pereat. Hic quomodo fides in Christum omnibus hominibus ab omni aëvo necessaria fuerit, docendum est, ex p. 23. et seq.

Qui credit in eum non judicatur. De verbo credere habes p. 12. quae hic accommodare poteris, ex qua etiam dicendi forma, Filium Dei verè Deum esse demonstrabis, ex p. 27. & 28.

Qui non credit in nomine unigeniti Filii. Quomodo Dei filius sit unigenitus, poteris declarare

ex his quæ habentur p. 28. & contra, qua ratione hic unigenitus fratres habeat, vide p. 396.

Feria tertia post Pentecosten.
Qui non intrat per ostium in ovile ovium &c. Joann. 10. Hic locus proprius est ad ea explicanda, quæ de legitima ordinatione ministrorum Ecclesiae habentur p. 244. & seq. & de legitimo ministro Sacramenti Ordinis, p. 256.

Et oves vocem ejus audiunt.
 De obedientia & honore, qui debetur Episcopis & Sacerdotibus, agitur p. 318.

Alienum autem non sequuntur.
 Haereticorum ministros non esse sequendos, vide p. 3. Qui autem eos sequuntur, non oves, sed hœdi sunt, p. 446.

In festo Sanctissimæ Trinitatis.
Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Matth. 28. Hic explicanda sunt, quæ de regno Christi in pios, & ratione, qua regnat in suis fidelibus, habentur pag. 408. & seq. De regno etiam gloriæ ejusdem, p. 409. Item de potestate ipsius in Sacramentis tam instituendis, quam conferendis, p. 117. & de potestate item clavium ejusdem qua remittuntur peccata, p. 89.

Baptizantes eos. Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore Baptismus obligare cœperit, p. 130. & ideo de necessitate ejusdem, & praesertim in infantibus, ea proferri possunt quæ habentur p. 135. & deinceps.

In nomine Patris, & Filiï, & Spiritus sancti. Hic de materia & forma, quæ sunt, p. 126. & seq. accuratè agendum est. Hic etiam

de sanctissimæ Trinitatis mysterio poterunt agere Parochi, de quo p. 15. 16. docebunt autem praesertim vulgus imperitum, sanctissimam Trinitatem pingi & formari non posse: atque adeo, si quando pingatur, illam picturam proprietates quasdam illius exprimere, ut habetur p. 288. & seq.

Docentes eos servare quæcumque mandavit. Hic de necessitate & possibilitate servandæ legis divinæ proferentur, quæ habentur p. 276.

In eadem Dominica.

Estote misericordes, sicut & Pater vester cœlestis &c. Luc. 6. De hoc Evangelio in Dominica 4. juxta aliarum Ecclesiarum morem.

Date, et dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis hujus vitae subsidiis dici possunt, quæ habentur p. 438. & 439. vel de eleemosynis, p. 384.

Hypocrita, ejice primum trabem. De hypocritis, quorum orationes Dominus rejicit, habes p. 388. Item secundum aliquos:

Nisi quis renatus fuerit &c. Joann. 3. Hic de necessitate Baptismi, qui in nomine sanctissimæ Trinitatis confertur, de ejus effectibus, & in universum quidquid de eo habetur p. 122. & seq. explicabit.

In festo Corporis Christi.

Caro mea verè est cibus etc. Joann. 6. De Eucharistiae Sacramento p. 152. et seq.

Dominica secunda post Pentecosten, quæ est infra Octavam Corporis Christi.

Homo quidam fecit cœnam

magnam &c. Luc. 14. Cœnæ nomine, quæ sub finem diei sumitur, cœlestis gloria nobis significatur, quam hic paterfamilias in ipsa vitæ clausula beatis donabit; in hoc argumentum vide, quæ ponuntur p. 100. Vel cœnæ nomine cum Paulo 1. Cor. 11. intelligitur sacrosanctum Christi Corpus in Sacramento Altaris: de quo vide, ut sup. p. 162.

Et cœperunt omnes simul excusare. Quoniam omnes hæ excusationes ex mala concupiscentia proveniunt, ideo hic adversus concupiscentias pravas agendum erit ex p. 464. & seq. Simulque miseria nostra ob oculos ponenda, quæ ea respiciamus, quæ salutaria nobis sunt, rebus autem perniciosis nos addicimus, ut hi fecerunt; vide p. 413.

Villam emi. Vide in superbos, & ambitiosos, qui per hanc designantur, quæ habentur p. 365.

Juga boum emi quinque. Vide in avaros p. 342.

Uxorem duxi. Hic detestanda libido, & commendanda continentia & castitas, quæ aditum nobis ad Cœlorum regnum facilem præbet, vide p. 336. vel secundum alios.

Homo quidam erat dives, qui induebatur &c. Luc. 16. De vanitate in vestibus fugienda, vide quæ habentur p. 338. Et quomodo necessariis tantum rebus ad vestitum pertinentibus contenti esse debeamus, p. 426.

Sepultus est in inferno. Ecce quam pœnam incurrant improbi, qui morte præoccupati, sceleribus pleni decedunt, de qua vide p. 64. 65.

Ut portaretur ab Angelis. Inter

Angelorum officia hoc non postremum est, p. 392.

In sinum Abrahamæ. De receptaculis animarum post mortem habes p. 47 & 48.

Dominica tertia post Pentecosten.

Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente etc. Luc. 15. Inter cœtera, quæ ad pœnitentiam agendam peccatorem extimulare debent, est ista cœlitum lætitia, qua perfruuntur ob peccatoris conversionem. Plura habes in hanc sententiam p. 86. 194. et seq. vel *Homo quidam fecit*, ut in Dominica præcedenti.

Dominica quarta post Pentecosten.

Cum turbæ irruerent in Jesum, ut audirent verbum &c. Luc. 5. Vide exhortationem ad audiendum diligenter verbum Dei, p. 2. & 3. Et quomodo pro captu cujusque tradenda sit doctrina Evangelii, p. 5. 6. Idque præsertim diebus festis audiendum p. 313. 314.

Ascendens in unam navem, quæ erat Simonis &c. Petri navem non alterius ex Apostolis ingressus est Christus; ut hoc suo facto insinuaret. Petrum cum successoribus caput esse, & Principem Pastorum Ecclesiae; de hac re p. 77. & seq.

Exi a me Domine. Qui ad sacram synaxim accedunt, hoc Petri exemplo, & Centurionis Matth. 8. agnoscant, esse se tanti hospitis præsentia indignissimos. Vide quæ de præparatione Eucharistiae traduntur, p. 188. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum: *Estote misericordes, sicut et Pater etc. Luc. 6.* Ut Christus nobis condo-

net, prius condonare ipsi debemus iis, à quibus læsi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis, *Dimitte nobis debita nostra* &c. p. 431. & seq. Vide item de hoc Evangelio in Cone. Trident.

Dominica quinta post Pentecosten.

- *Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides* &c. *Matth. 5* Huius loci erit hoc Decalogi præceptum exponere, prout habetur p. 325.

- *Ego autem dico vobis, omnis qui irascitur.* Hæc verba exponuntur p. 328.

- *Audistis, quia dictum est antiquis. Non mœchaberis* &c. Hic similiter exponatur hoc præceptum, de quo habetur p. 335. vel *Cum turbæ irruerent in Jesum, ut supra.*

Dominica sexta.

Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinent me. *Marc. 8.* Præter ea, quæ notata sunt in Dominica iv. Quadragesimæ, poterit Parochus ea huc proferre, quæ de paterna Dei de hominibus cura habentur p. 394. & seq.

- *Si dimisero eos jejunos, deficiet in via.* Hic de imbecillitate hominum, qui nullum opus Deo gratum sine adiumento Dei passunt instituere, agendum est; ut habetur p. 419. vel *Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides, ut supra.*

Dominica septima post Pentecost.

Attendite à falsis Prophetis &c. *Matth. 7.* Hic cavendum præcipitur ab hæreticis. Quis verò censen-

dussithæreticus, habes p. 76. Quomodo autem hi, eum in Ecclesia non sicut, ab ea puniri possint, habes p. 76. Quibus autem artibus hi falsi prophetæ utantur ad impia sua dogmata diffundenda habes p. 3. 4.

- *In ignem mittetur* &c. De hoc igne infernali, p. 64, 65.

- *Sed qui facit voluntatem Patris mei* &c. Hæc sententia est veluti methodus brevissima docens, qua ratione ad regnum cælorum pervenire possimus. Quare quicumque cupimus illud adipisci, hanc sententiam præ oculis habere debemus; vide 410, 411, & deinceps, ubi hæc tertia petitio, *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra,* explicatur. Vel, *Misereor super turbam, ut in præcedenti Dominica.*

Dominica octava post Pentecost.

Redderationem villicationis tuæ, *Luc. 16.* De ratione reddenda, cum unusquisque migrat à vita, vide p. 62. 63.

- *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ideo divites à Deo bonis cumulantur, ut pauperibus ea erogent, p. 431. Hic ad elemosinas suos poterit exhortari Parochus, prout est p. 347. Hic etiam locus pro intercessione Sanctorum facit; de quo p. 283. 284. Vel, *Attendite à falsis prophetis, ut in præcedenti Dominica;* sicque deinceps omnia Evangelia, quæ consequenter in reliquis Dominicis ponuntur, in quibusdam Ecclesiis in præcedenti Dominica legi consueverunt, quod notare supersedebimus.

Dominica nona post Pentecosten.
Flevit super illam. *Luc. 19.* Flet

Christus, ut nos flere doceat: quomodo verò in pœnitundine erratorum sint adhibendæ lacrymæ, & quam diligenter procurandæ, habes p. 208. ubi de Contritione agitur.

Quia si cognovisses et tu. Summa est status nostri miseria nostram miseriam non agnoscere, vide p. 414.

Quia venient dies in te, et circumdabunt te &c. Jerusalem in exemplum ponitur ejus hominis, qui multis à Deo beneficiis ornatus, malè eis in sui perniciem abutitur, vide p. 447.

Dominica decima.

Hæc apud se orabat, Luc. 18. Quibus virtutibus oratio debet esse comitata, ut Deo placeat, & ab eo exaudiatur, vide p. 389. & seq.

Deus propitius esto mihi peccatori. Hoc veri pœnitentis exemplum inter alia proponitur. p. 449. Quare cum istius, tum aliorum exemplo, qui habentur ibid. & 210. ad veram pœnitentiam Parochi fideles excitabant. Est præterea exemplum eorum, qui cum peccatores sint, Deum orant, & exaudiuntur, p. 377. Denique quanta humilitate ad Deum precaturi accedere debeamus, hic demonstratur, p. 383.

Qui se exaltat, humiliabitur. Christi humilitatis exemplum, maximum pondus habet ad nostram superbiam deprimendam, p. 36.

Dominica undecima.

Et deprecabantur eum, ut illi imponat manum. Marc. 7. Istorum exemplo, qui Christum pro muto & surdo ad eum adducto, ut sanaretur, interpellant, monemur

pro aliis orare. Quomodo verò id faciendum, & pro quibus orandum habes p. 379.

Misit digitos in auriculas ejus. Christi exemplo pueris in Baptismo aures, oculi, pectus, humeri, signo crucis rectè insigniuntur. Vide de his & de aliis Baptismi cærimoniis, & earum significatio-
ne, p. 147. & seq.

Suspiciens in cœlum: ingemuit &c. Cum Deus sit ubique, cur potius in cœlum, quam alio oculos convertamus; & cur in cœlis esse dicatur. 399. Præterea, quoniam sacræ litteræ nos surdos, & cæcos & omnibus membris captos sæpè appellant, ut habetur p. 452. hic de malis, quæ peccatum invehit, ut ibid. habetur, Parochus disse-
rere commodè poterit.

Dominica duodecima.

Diliges Dominum Deum tuum ex todo corde tuo &c. Luc. 10. In hanc sententiam populo proponantur, quæ habentur initio explanationis Decalogi, p. 282. usque ad secundum præceptum: vel quia hoc Evangelium concurrit cum Dominica decima septima, posteriorem hujus Evangelii partem, priori prætermittenda, exponant. *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Hiericho &c.* Hominis hujus ita miserabiliter à latronibus vulnerati nomine Doctores intelligant humanam naturam post Adæ lapsum; quæ, quot, qualia, & quanta vulnera acceperit, habes p. 407. & seq. & alibi frequenter.

Samaritanus autem infundens oleum &c. Hic de Sacramentis agat Parochus quæ à nostro Samaritano, id est, à Christo instituta

sunt, tamquam remedia contra vulnera humanae naturae per Adae lapsum inflictæ, ut habetur p. 112.

Curam illius habe. Nota, genus humanum, & Ecclesiam uni hominibus à Christo commissam; qua de re vide p. 76. 77. & seq.

Quis homo tibi videtur fuisse proximus? Ex hoc loco, quis sit proximus explicatur, p. 352.

Dominica decimatercia.

Jesu præceptor, miserere nostri. Luc. 17. De nomine Jesu, vide p. 25.

Ite, ostendite vos Sacerdotibus &c. Vide, quae in hanc sententiam dicta sunt Dominica secunda post Epiphaniam: vide praeterea p. 217. ubi nominatim hic locus adducitur. Quomodo item beneficio contritionis peccata remittantur, ex hoc loco probatur p. 215. Quae tamen confessionem requirit, ut habetur p. 215.

Dominica decima quarta.

Ne solliciti sitis animæ vestræ &c. Matth. 6. Quantum immoderata sollicitudo congerendarum operum, caeteraque cupiditates animæ saluti obsint, vide p. 365. & seq. Et hujus morbi remedium habes p. 368.

Scit Pater vester, quod omnibus his indigetis &c. Etiam si Deus sciat desideria nostra & indigentiam, cur ei preces porrigamus, p. 374.

Primum quærite regnum Dei &c. De iis, quae petenda sunt, & quo ordine, habetur p. 378. 400. Porro hic commodè secunda petitio Dominicae orationis tota explicabitur, ut habetur p. 405.

Et hæc omnia adjicientur vo-

bis &c. Quatenus temporalia petenda, p. 425.

Dominica decimaquinta.

Et resedit qui erat mortuus. Luc. 7. Si hic mortuus, & quidam alii sint revocati ad vitam, quomodo intelligendum, quod Christus primus omnium resurrexit, vide p. 50. Hic tractari poterit Artic. Symboli Apostolici penult. de carnis resurrectione, p. 90. & seq.

Dominica decimasexta.

Si licet Sabbato curare &c. Luc. 14. De sanctificatione dierum festorum, & à quibus tunc abstinendum, quidve agendum sit, habes p. 305.

Cum invitatus fueris ad nuptias &c. Hic locus est cohortandi Christianos omnes, ne alii aliis se praeferant, ut est p. 397. neve ambitiosi sint, bonorumque cupidiores ut est p. 328.

Dominica decimaseptima.

Diliges Dominum Deum tuum, &c. Matth. 22. Vide Evangelium Dominicae 12. ut supra.

Quid vobis videtur de Christo? &c. Christus quomodo sit Davidis filius, vide p. 34. Quomodo item non sit filius Davidis ratione divinitatis, habes p. 27. 28.

Dominica decima octava.

Videns autem Jesus fidem eorum &c. Matth. 9. Ecce quantum fide aliena moveatur Deus ad aliquod donum alteri, non modo non petenti, sed ne cogitanti quidem impertiendum? Hinc fit, ut in Baptismo infantes regeneratione fiant participes, non quia mentis suae assensione credant; sed quia susceptorum, vel parentum, si fideles

fuerint, sin minus Ecclesiae Catholicae, ut ait Augustinus, fide muniantur, p. 136. & de patrinis p. 133.

Remittuntur tibi peccata tua &c. Christum ut hominem, primum omnium potestatem remittendorum peccatorum habuisse, ex hoc loco probatur, p. 88. Porro dum Sacerdos jurisdictionem habens, vel ordinariam vel delegatam, ritè pœnitenti peccata remittit, non minus absolvitur, quam hic paralyticus, quantum est ex parte Sacramenti. De forma Absolutionis habes p. 204. *Hic blasphematur &c.* De blasphemia habetur p. 303. Et juramento p. 296. & seq.

Dominica decimanona.

Qui nuptias fecit filio suo. Matth. 22. Quibus de causis vir & mulier conjungi debeant, vide p. 263. Et quae sponsae magis sint quaerendæ 264. Et quod Deum orandi causa certis temporibus à matrimonii officio abstinere debeant, pag. 327. Item, de tribus matrimonii bonis, pag. 372.

Contumeliis affectos occiderunt &c. De contumelia, detractatione, murmuratione, caeterisque vitiis, quibus proximus laeditur, vide pag. 354. et seq.

Non habens vestem nuptialem. Vestem hanc nuptialem vestis candida, vel sudariolum, quod baptizatis datur, designat, de quo p. 150.

Mittite in tenebras exteriores &c. De sententia et pœna damnatorum, p. 69. et seq.

Dominica vigesima.

Erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur. Joann. 4. Unde tot miseriae et adversitates, et

quae, quotque illae sint, p. 325. Quò in malis, et rebus adversis confugiendum, p. 452, 455. Hic exponi poterit ultima petitio Dominicae orationis: *Sed libera nos à malo*, pag. 451. et seq.

Dominica vigesima prima.

Redde quod debes &c. Matth. 18. Restitutio pœnitenti est necessaria antequam absolvatur; quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, ut inquit Aug. Vide de restitutione, p. 342. Item de furto, rapina, usuris et aliis illicitis rerum usurpationibus, pag. 343. et seq.

Si non remiseritis &c. Hic exponatur petitio illa orationis Dominicae: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus &c.* p. 143. et seq.

Dominica vigesima secunda.

Magister scimus, quia verax es &c. Genus assentationis pessimum, quae ad proximi calamitatem et perniciem adhibetur. De adulatione habes, p. 355.

Quia verax es &c. De mendacio vide pag. 358. et seq. ubi notatur hoc ipsum testimonium ex hoc Evangelio decerptum.

Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari &c. Vide, quae debentur principibus et superioribus in potestate constitutis, p. 321.

Dominica vigesima tertia post Pentecosten.

Ecce princeps unus accessit, et adorabat eum, dicens &c. Matth. 9. Hic de differentia, qua infideles et Christiani à morbis liberari capiunt, de qua 453, et quomodo in

morbis ad Deum, non ad praestigatorum incantationes sit recurrendum, ibid. et p. 431.

Filia mea modo defuncta est. Hic de morte, et novissimis, de quibus saepè ad populum agendum esse, praecipitur, p. 235.

Si tetigero tantùm fimbriam vestimenti. Hic de reliquiis Sanctorum, et cultu et veneratione earum aget Parochus, ex p. 286. et seq.

Et cum venisset Jesus in domum principis &c. Hic de ratione juvandi mortuos per Sacrificium Missae, orationes, de qua p. 197. & 331. Vel in quibusdam Ecclesiis legitur Evangelium Dominicae IV. Quadragesimae: de quo ibid. Si plures sint Dominicae inter Pentecosten et Adventum, servetur quod

de his in Breviarii rubricis habetur.

Dominica vigesima quarta post Pentecosten.

Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto &c. Matth. 24. Hic de signis praecedentibus diem iudicii agendum est, de quibus p. 63.

Orate autem, ne fiat fuga vestra &c. Hic locus ad probandum, temporalia à Deo peti posse, inducitur, pag. 419. Unde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt: de quo tùm ibid. tùm p. 425. agitur.

Sed propter electos breviabuntur dies illi &c. Hic de daemonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, et quamdiù volunt, homines tentare non possunt, ut habetur p. 445.

CATECHISMI EX DECRETO CONCILII TRIDENTINI AD PAROCHOS

PRAEFATIO:

In qua de Pastorum in Ecclesia necessitate, auctoritate, officio & praecipuis Doctrinae Christianae capitibus agitur.

SECTIO PRIMA.

Homo non potest, suis relictis viribus, veram sapientiam & obtinendae beatitudinis certas rationes consequi.

Est humanae mentis & intelligentiae ratio, ut, quum alia multa, quae ad divinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore & diligentia investigaverit, ac cognoverit, maximam tamen illorum partem, quibus aeterna salus comparatur, cujus rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturae lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. *a* Invisibilia quidem Dei (ut docet Apostolus) a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus & divinitas: verum *b* mysterium illud, quod absconditum est a saeculis & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatum fuisset Sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere

Deo
Theologi in 1. Sent. distinct. 26 id ostendunt. Consulatur 6. Sect. 1 art. Symbol & 3 Sect. 12 cap. de Oratione Domin.

Psalm. 118 Lucer. pedibus meis, v. 105 Baruch. 3, 31,

Non est qui possit &c., 2 Timot. 3, 16. Omnis Scriptura.

a Rom. 1, 20.

Dam. lib. 2 cap. 30.

b Coloss. 1, 26.

Dei gratia, fideique munere homo veram sapientiam consequitur. S. Thom. 2, 2 q. 174. art. 6 in corp.

a Rom. 10, 17. Dam. lib. 4 c. 11.

b Rom. 10, 14, 15.

c Hebr. 1, 2.

Deus ministerio docentium fidem animis hominum instillat. D. Th. 2, 2 c. 6 art. 1. Hoc loculenter docet D. Aug. in libris de Doctr. Christiana.

d Joel. 2, 23.

Psalm. 9, 21.

e Isai. 49, 6.

f Hebr. 1, 2.

g 2 Petr. 1, 17.

h Ad Eph. 4, 11 Ap. et Disc. quorum legitimi successores sunt Eccles. Pastor. hi sunt

Videat. princ. Sess.

5 Conc. Trid.

i Ephes. 4, 14.

k Ephes. 2, 22.

l 1 Thessal. 2, 13.

m Luc. 6, 16.

Quanta sit auctoritas Evangelizantium.

Conc. Trid. Sess. 23. in Dec. de Sacr. Or.

n Matth. 28, 20.

Verbi Dei perpetua esse debet in Eccles. prædicatio.

divitias gloriae sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

2. *Unde tam præclarum fidei munus concipiatur.*

Quum autem *a* fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quàm necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis opera ac ministerium: siquidem dictum est: *b* *Quomodo audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?* Et quidem ab ipsius mundi origine clementissimus ac benignissimus Deus suis nunquam defuit, sed *c* multifariè multisque modis loquutus est Patribus in Prophetis, eisque pro temporum conditione ad cœlestem beatitudinem certum ac directum iter monstravit.

3. *Christus in hunc mundum venit ad docendum fidem, quam postea Apostoli et successores eorum propagarunt.*

Sed, quoniam prædixerat daturum se doctorem justitiæ *d* in lucem gentium, ut *e* esset salus ejus usque ad extremum terræ, *f* novissimè loquutus est nobis in Filio, quem etiam voce à cœlo delapsa à magnifica gloria, jussit, *g* ut omnes audirent, ejusque præceptis obtemperarent. Deinde verò Filius alios *h* dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores, qui verbum vitæ annuntiarent, *i* ne circumferremur, tamquam parvuli fluctuantes omni vento doctrinæ; sed firmo fidei fundamento adhærentes, *k* coædificaremur in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.

4. *Quomodo verba Pastorum Ecclesiae sint recipienda.*

Ac ne quis *l* verbum auditus Dei ab Ecclesiae ministris tamquam verbum hominum, sed, sicut verè est, verbum Christi acciperet, ille ipse Salvator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: *m* *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*: quod quidem non de iis tantum, quibus cum sermo habebatur, intelligi voluit; verum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, *n* quibus se omnibus diebus usque ad consummationem saeculi affuturum esse pollicitus est.

5. *Veritate jam manifestata, hodie etiam necessarium est Pastores verbum Dei prædicare.*

At verò, quum hæc divini verbi predicatio nunquam intermitteri in Ecclesia debeat, tum certè hoc tempore majori studio & pietate elaborandum est, ut sana & incorrupta doctrina, tamquam pabulo vitæ fide-

les nutriantur & confirmentur *a*. Exierunt enim falsi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: *b* *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant: ut c* variis doctrinis, & peregrinis Christianorum animos depravarent. Qua in re illorum impietas omnibus satanæ artibus instructa, tam longè progressa est, ut aullis ferè certis finibus contineri posse videatur. Ac nisi, Salvatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeò stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmavit, *d* ut portæ Inferi adversus eam prævalere numquam possint; maximè verendum esset, ne hoc tempore tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata & oppugnata, concideret. Nam, ut omittamus novilissimas provincias, quæ olim veram & Catholicam religionem, quam à majoribus acceperant, piè & sanctè retinebant, nunc autem derelinquentes viam rectam, erraverunt, atque in eo se maximè pietatem colere palàm profitentur, quod à patrum suorum doctrina quàm longissimè recesserunt; nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipublicæ angulus inveniri potest, quod hæc pestis occultè irrepere non tentarit.

6. *Catechismis potissimum hæretici Christianorum animos depravare studuerunt.*

Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, quum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem evertere conati sunt (à quibus tamen cavere, quum apertam hæresim continerent, non magni fortassè labores ac diligentiae fuit) infinitos etiam libellos conscripserunt, qui quum pietatis speciem præferrent, incredibile est quàm facilè incautos simplicium animos deceperint.

7. *Pestilentibus pseudoprophetarum vocibus & scriptis occurrendum sancta Synodus rectè statuit.*

Quamobrem Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi quum tanto & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt, graviora Catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere: sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, & rationem Christiani populi ab

a 1 Joann. 4, 1.
 Infra de Sacramento
 Ordin. Sect. 3 et 4.
b Jerem. 23, 21.
c Hebr. 13, 9.

d Matth. 16, 18.

Hæresis quam late
 irreperit.

Quo astu hæretici
 sint usi ad impia sua
 dogmata infundenda.

Catechismorum apud
 hæreticos perniciæ.

Trid. Synod. Sess.
 ultim. sub fin. Du-
 plex antidotum pestis
 grassantis.

Primum.
 Secundum.

aliud finem, quàm ad dilectionem referenda esse.

11. *Non satis est Pastores ad duos illos fines interdocendum respicere; sed se ad captum cujusque debent accommodare.*

Pastori auditorum circumstantiæ considerandæ, & interdocendum ad captum cujusque respiciendum.

a 1 Cor. 9, 19, 22.

b 1 Cor. 4, 2, 1.

c Mathæi 25, 23.

d 1 Petr. 2, 2.

e 1 Corinuth. 3, 2.

Hebr. 5, 12.

f Ephes. 4, 13.

Paulus veri Pastoris exemplar.

g Rom. 1, 14.

h Thren. 4, 4.

Non esse hoc exercitium ob rerum levitatem contemnendum.

Ab exemplo Christi.

Quum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum verò hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Observanda est enim audientum ætas, ingenium, mores, conditio; ut, qui docendi munus exercet, omnia omnibus *a* efficiatur, ut & omnes Christo lucrifaciat, & *b* seipsum fidelem ministrum & dispensatorem probare possit, ac *c* veluti servus bonus & fidelis, dignus sit, qui super multa constitutur à Domino. Neque verò unius tantum generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, ut præscripta quadam & certa docendi formula erudire, atque ad veram pietatem instituere æquè omnes fideles possit: sed, quum *d* alii, veluti modo geniti infantes sint, alii in Christo adolescere incipiant, nonnulli verò quodammodo confirmata sint ætate; necesse est diligenter considerare, quibus *e* lacte, quibus solidiore cibo opus sit; ac singulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ spiritum augeant, *f* donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id verò Apostolus in seipso omnibus observandum (1) indicavit, quum *g* dixit, se Græcis & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitorem esse; ut videlicet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysteriis, ac vitæ præceptis, doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiam accommodari oportere; ut quum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spirituali cibo expleverint, ne interim parvulos fame perire patiantur, ut *h* qui panem petant, & non sit qui frangat eis. Neque verò cujusquam studium in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leviores & humiliores videntur; nec sine molestia ab iis potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur ac conquiescit. Nam, si ipsa æterni Patris Sapientia in terras descendit, ut

(1) *Indicavit: perperam in Ed. R. judicavit; & Ven. 1574.*

in carnis nostræ humilitate cœlestis vitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Cristi, *a* ut parvulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fovens filios suos, ita cupidè proximorum salutem desideret, ut, quod de se ipso Apostolus testatur, *b* eis velit non solùm Evangelium Dei, sed etiam animam tradere?

12. *Quum Deus visibilem sui præsentiam nobis subdu-
xerit, Pastores ejus verbum haurient ex Scriptura
& Traditionibus.*

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, verbo Dei continetur, quod in Scripturam Traditionesque distributum est. Itaque in harum rerum meditatione Pastores dies noctesque versabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam omnes, quicumque animarum curæ præpositi sunt ad se pertinere existimabunt. Est autem hæc admonitio in hunc modum: *c Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Est enim d omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum, in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Sed quoniam quæ divinitus tradita fuerunt, multa sunt & varia, ut nec ita facilè aut animo comprehendere, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, quum se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit, & prompta explicatio; sapientissimè majores nostri totam hanc vim & rationem salutaris doctrinæ in quatuor hæc capita redactam distribuerunt: Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem. Nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, sive ad Dei cognitionem, sive ad mundi creationem & gubernationem, sive ad humani generis redemptionem spectent, sive ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tamquam instrumenta ad divinam gratiam consequendam, hæc septem Sacramentorum doctrina complectitur. Jam verò quæ ad leges referuntur, *e* quorum finis est Charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica præcatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his, quasi communibus sacræ Scripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit.

13. *Qua methodo Parochi explicationem Evangelii cum Catechismi explicatione conjungent.*

a 1. Thessal. 2, 7.

b Ibid. 2, 8.

Doctrina fidei Catholicæ Scriptura & Traditionibus continetur.

c 1. Timoth. 4, 13.

d 2. Tim. 3, 16, 17

De verbo Dei scripto & non scripto extat peculiare decretum. Sess. 4 Conc. Trid.

Traditionum Ecclesiæ varietas.

Traditiones in quatuor capita distributæ.

Primum.

Secundum.

Tertium.

e Timoth. 1, 5.

Quartum.

Traditionum quatuor capita sunt velut communes Scripturæ loci, ad quorum aliquod omnis labor docentis respicere debet.

Vide indicem novum, quem huic operi adjunximus.

Lucæ 21, 25.

Pastores Ecclesiarum debere suas conciones juxta hujus Catechismi doctrinam instituere, statuitur c. 7, Decr. de Reformat. Sess. 14 Conc. Trid.

A fidei doctrina incipiendum.

Itaque visum est monere Parochos, ut quoties usuvenerit, ut aliquem interpretentur Evangelii, vel quemvis alium divinæ Scripturæ locum, intelligant ejus loci quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò, tamquam ad ejus doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. Exempli causa: si explicandum sit illud Evangelium primæ Dominicæ Adventus: *a Erunt signa in sole, & luna, &c.* quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli Articulo: *Venturus est judicare vivos & mortuos*: quibus inde assumptis, pastor una eademque opera fidelem populum & Symbolum & Evangelium docebit. Quare in omni docendi & interpretandi munere hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri universam divinæ Scripturæ vim atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem adhibebit, qui & personis & tempori accomodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem sequuti, qui (1) in initiandis Christo Domino, & in ejus disciplina instituendis hominibus a fidei doctrina initium fecerunt, operæ pretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

(1) *In initiandis*: in Ed. Rom. & Paris. deest præpos. *in*.

CATECHISMI

AD PARROCHOS

PARS PRIMA.

DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

CAPUT I.

I. *Quid sit Fides hoc loco, & quæ ejus ad salutem necessitas.*

Sed quoniam in divinis litteris multiplex est Fidei significatio; nos hic de ea loquimur, cujus vi omninò as-
sentimur iis, quæ tradita sunt divinitus. Hanc autem
ad salutem consequendam esse necessariam, nemo jure
dubitabit, præsertim, quum scriptum sit: *a sine fide
impossibile est placere Deo.* Quum enim finis, qui ad
beatitudinem homini propositus est, altior sit, quàm ut
humanæ mentis acie perspicì possit, necesse ei erat i-
psius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil
aliud est nisi fides: cujus virtus efficit, ut id ratum
habeamus, quod à Deo traditum esse sanctissimæ ma-
tris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. Nulla enim fide-
bus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus au-
ctor est, *b* qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus,
quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit,
& illam, quam humanæ historiæ scriptoribus adhibemus.
Fides autem quamquam latè pateat, & magnitudine ac
dignitate differat, (est enim sic in sacris litteris: *c*
Modicæ fidei, quare dubitasti? & *d Magna est fides
tua, &* *e Adauge nobis fidem: Item, f Fides sine ope-
ribus mortua est: &* *g Fides, quæ per charitatem
operatur*) tamen est idem genere, & diversis fidei
gradibus eadem definitionis vis & ratio convenit.
Quàm verò fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem
capiamus, in Articulorum explicatione dicetur.

A fidei doctrina in-
cipiendum.

De fide & Symbolo
fidei, pars prima.

a Hebr. xi, 6.

Quàm sit fides ad ju-
stificationem & salu-
tem consequendam ne-
cessaria, repetatur ex
Sess. 5 Conc. Trid.
Decr. de Justificatione,
præsertim cap. 6, 7
& 8.

b Joan. 14, 6.

Fides Catholica, etsi
una sit, tamen ex per-
sonarum qualitate di-
versos habet gradus.

c Math. 14, 31.

d Math. 15, 28.

e Luc. 17, 6.

f Galat. 5, 86.

g Jac. 2, 27.

2. Quando & qua de causa hæc duodecim fidei capita ab Apostolis sint tradita.

Quæ igitur primùm Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti Apostoli, divino Spiritu afflati, duodecim Symboli Articulis distinxerunt. Nam quum mandatum à Domino accepissent *a* ut pro ipso legatione fungentes, in universum mundam proficiscerentur, *b* atque omni creaturæ Evangelium prædicarent; Christianæ Fidei formulam componendam censerunt, ut scilicet *c* id ipsum omnes sentirent ac dicerent; neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem vocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

3. Symbolum unde sit dictum.

Hanc autem Christianæ Fidei & spei professionem à se compositam, Apostoli Symbolum appellarunt: sive quia ex variis sententiis, quas singuli in commune contulerunt conflata est; sive quia ea veluti nota & tessera quadam uterentur, qua desertores *d* & subintroductos falsos fratres, qui Evangelium adulterabant, ab iis, qui verè Christi militiæ sacramento se obligarent, facilè possent internoscere.

4. Quæ Symboli hujus sit necessitas, & quot in partes dividatur.

Quum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quarum singillatim, vel universè certam & firmam fidem habere oportet; tum verò illud primò ac necessario omnibus credendum est, quod (veluti veritatis fundamentum ac summa) de divinæ Essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Hujus mysterii doctrinam breviter in Symbolo Apostolorum comprehensam esse Parochus docebit. Nam, ut majores nostri, qui in hoc argumento piè & accuratè versati sunt, observaverunt, in tres potissimùm partes ita distributum videtur, ut in una, divinæ Naturæ prima persona, & mirum creationis opus describatur; in altera, secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput & fons sanctitatis nostræ, variis & aptissimis sententiis concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam à Patribus nostris frequenter usurpata, Articulos appellamus. Ut enim corporis membra articulis distinguuntur; ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distinctè & separatim ab alio nobis, credendum est rectè & appositè Articulum dicimus.

a Math. 28, 20.

b Marci 16, 15.

c 1. Corinth. 1, 10.

* Quamvis vulgata editio habeat scientia, Græca tamen et Syriaca, & manuscripta exemplaria habent sententia.

d Galat. 2, 4.

Christiano præcipuè credendum est, quod Deus sit Trinus & Unus.

Symboli Apostolorum tres partes, tribus Personis divinis sunt accommodatæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ Symboli sententiæ, quæ sunt veluti fidei Apostolicæ decretum: cur Articuli vocati?

Quid Articulus.

DE PRIMO

SYMBOLI ARTICULO.

CAPUT II.

Credo in Deum Patrem omnipotentem Creatorem
coeli et terræ.

1. *Explicatur breviter primus Articulus.*

His verbis ea sententia subjecta est: Certo credo, & sine ulla dubitatione profiteor Deum Patrem, primam scilicet Trinitatis Personam, a qui sua omnipotenti virtute cœlum ipsum, & terram, & omnia, quæ cœli & terræ ambita continentur, ex nihilo condidit, & condita tueretur ac regit: neque solum eum corde credo, & ore confiteor, verum summo studio ac pietate ad illum veluti summum & perfectissimum bonum contendo. Hæc igitur sit brevis quædam primi hujus Articuli comprehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis ferè verbis latent: ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt, ut, quantum Dominus permiserit, ad ejus majestatis gloriam contemplandam cum timore & tremore fidelis populus accedat.

2. *Credendi verbum quid significat.*

Igitur *Credendi* vox hoc loco *putare, existimare, opinari* non significat: sed ut docent sacræ litteræ, certissimæ assensionis vim habet, qua mens Deo sua mysteria aperienti, firmè constanterque assentitur. Quamobrem is credit (quod ad hujus loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hæsitatione certum & persuasum est. Neque verò existimare quisquam debet fidei notitiam minùs certam esse, quòd ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: etenim divinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, b qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, c ut non sit nobis opertum Evangelium, sicut iis, qui per eunt.

3. *Quæ in Symbolo proponuntur, non curiosè scrutanda, sed simpliciter asserenda sunt.*

Jam verò ex iis, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cœlesti hac fidei cognitione præditus est, inquiren-

Primi Articuli brevis expositio, quæ postea minutim examinatur.

a Genes. 1, 2, & sequent.

Esther. 13.

Psalm. 32, 6, 35, 5.

Act. 14, 15, et 17, 24.

Singula Symboli verba diligenter exponenda.

Verbi hujus, Credo, in materia fidei Evangelicæ acceptio et professio.

Conferantur hæc cum sect. 1 superioris capitis.

Fidei notitiam, propter infallibilem, quæ a Deo mentibus infunditur, veritatem esse certam.

b 2 Corinth. 4, 6.

c Ibid. 5

Curiosus veritatis indagator, est modicæ fidei.

a Rom 3, 4
 b Psalm. 115
 A minore ad majus.

Fides non fert ambiguitatem, nec demonstrationem requirit.

Fidei actus interior & exterior.

Actus fidei interior voce declarandus.
 c Psalm. 115, 10.

d Act. 4, 20.
 e Rom. 1, 16.
 f Roman. 10, 15
 Christianæ sapientiae, quæ fide, spe, & charitate perficitur, dignitas.

Profuerit hæc conferre cum iis, quæ de cœlesti & perfectiori Dei cognitione, sect. 6 art. 12 explicantur.

g Rom. 1, 20.
 Obscuram quamdam Dei cognitionem philosophiavix præstat. Christiana sapientia ad certam Dei notitiam aducit.

Fidei summa Symbolo comprehensa.

di curiositate liberum esse. Deus enim quum jussit nos credere, non divina judicia scrutanda, eorumque rationem & causam perquirendam nobis proposuit; sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ veritatis notitia conquiescat. Ac profectò quum Apostolus testetur; a *Deus verax est*, b *omnis autem homo mendax*: si arrogantis & impudentis hominis est, gravi ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur; cujus temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei voces audientem, cœlestis ac salutaris doctrinæ ratione requirere? Fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

4. *Non sufficit ad salutem credere, sed etiam fidem profiteri necessarium est.*

Verùm illud præterea doceat Parochus; eum qui dicit *Credo*, præterquam quòd intimum mentis suæ assensum declarat (qui interior fidei actus est) debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præferre, summaque alacritate palàm fateri ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: c *Credidi, propter quod loquutus sum*: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: d *Non possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui*: divi Pauli præclara illa voce excitari: e *Non erubesco Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti*. Item, quo maximè hujus sententiæ veritas confirmatur; f *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*.

5. *Fidei Christianæ excellentia.*

In Deum. Hinc jam Christianæ sapientiae dignitatem & præstantiam, ex eaque quantum divinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est statim ad rei præstantissimæ maximæque expetendæ cognitionem, quasi fidei gradibus, ascendere.

6. *Quantum differat Christiana de Deo sapientia à philosophica rerum divinarum notitia.*

In hoc enim multum inter se differunt Christiana philosophia & hujus sæculi sapientia: quòd hæc quidem naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab iis, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem g invisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam & auctorem agnoscit atque intelligit: contra verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cœlum nullo labore

penetrare possit, atque divino splendore collustrata, primum quidem æternum ipsum luminis fontem; deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri: *a* ut nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum Principem, cum summa animi jucunditate experiamur, *b* & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primò se in Deum credere profitentur, cujus majestatem, ex *c* Jeremiæ sententia incomprehensibilem esse dicimus: *d* *Lucem enim, ut ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quam nullus hominum vidit; sed nec videre potest: quum enim ad Moysen loqueretur: e* *Non vidit me, inquit, homo, & vivet.* Nam, ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perveniat, necesse est eam omninò à sensibus abstractam esse: cujus rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed, quamvis hæc ita sint, *f* non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio, benefaciens, de cælo dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit Philosophis nihil abjectum de Deo sentiendi, & quicquid corporeum, quidquid concretum & admixtum est, ab eo longissimè removendi: cui etiam bonorum omnium perfectam vim & copiam tribuerunt, ut ab eo tamquam à perpetuo quodam & inexhausto fonte bonitatis ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res atque naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem & amantem justum, beneficentissimum, & aliis nominibus appellaverunt, quibus summa & absoluta perfectio continetur: cujus immensam & infinitam virtutem, omnem complementem locum, & per omnia pertingentem esse dixerunt. Hoc ex divinis litteris longè melius constat & illustrius; ut illo loco: *g* *Spiritus est Deus; Item: h* *Estote vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est: tum: i* *Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus; & illud: k* *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei; deinde: l* *Deus verax est; &: m* *Ego sum via & veritas & vita; præterea: n* *Justitia plena est dextera tua; denique: o* *Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione; postremò: p* *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris &c. Et q* *Numquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna et præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea & consequentia ex rerum*

a 1 Petr. 2, 9.

b 1 Petr. 1, 8.

c Jerem. 32, 13.

d 1 Timoth. 6, 16

e Exod. 33, 20.

f Act. 14, 16.

Deus suam excellentiam & bonitatem. Ethnicis, quo se magis à terrenis sensibus abducerent, per ea, quæ facta sunt, ostentavit.

Certius & clarius se Deus hominibus cognoscendum præbuit suo verbo.

g Joan. 4, 24.

h Matth 5, 48.

i Hebr. 4, 13.

k Roman. 11, 33.

l Rom. 34.

m Joan 14, 6.

n Psal. 47, 11.

o Psalm. 144, 16.

p Psalm. 138, 7.

q Jerem. 23, 24.

Ad philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei Doctrina?

effectarum investigatione Philosophi cognoverunt: quamquam in eo etiam cœlestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animadvertamus fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, ut, quæ viri tantum sapientes longo studio consequuti sunt, ea rudibus quoque & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint: verum, ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multò certior atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quantò præstantior divini Numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli Articulis continetur, qui nobis divinæ Essentiæ unitatem, & trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiant, à quo cœlestis æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem à divo Paulo didicimus, *a* Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an ejus generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multò ante eundem *b* Apostolum Isaias Propheta *c* his verbis ostendit: *A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.*

7. *Unum Deum esse, non plures Deos confitendum est.*

Sed ex his quæ diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos, confitendum est. Nam, quum Deo summam bonitatem & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum atque absolutissimum est, inveniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi convenit. Hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur: scriptum est enim: *d Audi Israël: Dominus Deus noster, Deus unus est.* Praeterea est Domini jussum: *e Non habebis Deos alienos coram me.* Deindè per Prophetam saepè admonet: *f Ego primus; & ego novissimus; & absque me non est Deus.* Apostolus etiam palàm testatur: *g Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.*

8. *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur, sed impropriè.*

Neque verò nos moveat quòd interdum sacrae litterae Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam, quod *h* Prophetas et Judices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures deos stultè & impiè finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare

a Hebr. 11, 6.

b i Corinth. 2, 5, 9.

c Isai 64, 4.

d Deuteron. 6, 4.

e Exod. 20, 3.

f Isai 44, 6 & 48, 2.

Apoc. 1, 18, & 22, 13.

g Ephes. 4, 5.

h Exod. 7, 1 & 22, 28.

Psalm. 81, 6.

Prophetæ & Judices interdum Dii vocari propter excellentem quamdam virtutem, quæ in illis elucebat. Vide sect. 6 ultim. art.

voluerunt excellentem aliquam virtutem vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in *a* Symbolo Nicæni Concilii dictum est, Christiana fides credit & profitetur: sed altiùs etiam ascendens, ita unum intelligit, *b* ut unitatem in Trinitate, & Trinitatem in Unitate veneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est.

9. *Deus generali rationi omnium hominum, peculiari autem Christianorum Pater dicitur.*

Sequitur enim in Symbolo, *Patrem*. Sed quoniam *Patris* vox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria hujus loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à qua res ortæ essent, & cujus providentia omnia gubernarentur, suumque ordinem & statum conservarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cujusque consilio & imperio regitur, *Patrem* vocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem & rectorem agnoscebant, *Patrem* appellari voluerint. Eodem nomine sacrae etiam litterae usae sunt, quum de Deo loquentes, universorum creationem, potestatem, admirabilemque providentiam ei tribuendam indicarent. Legimus enim: *c* *Numquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?* Et alibi: *d* *Numquid non Pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos?* At vero multò frequentius, & peculiari quodam nomine, praesertim in novi Testamenti libris, Deus *Pater Christianorum* dicitur, qui *e* non acceperunt spiritum servitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, *Abba Pater*: *f* eam enim charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus: *g* quod si filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus: *h* nec confunditur vocare nos fratres. Sive igitur communem creationis, & providentiae, sive praecipuam spiritualis adoptionis causam spectes, meritò fideles Deum *Patrem* se credere profitentur.

10. *Ex hac voce Patris quæ colligenda mysteria; & de distinctione personarum in Divinis.*

Verùm praeter eas notiones, quas explicavimus, *Patris* nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim *i* in luce illa inaccessiblei, quam inhabitat Deus, magis reconditum & abstrusum est,

a Symb. Nicæn. apud Ruf. lib. 1 c. 7.
b Athanas. in Symb.

Deus primaria & generali ratione dicitur hominum Pater, quia eos ut res cæteras produxit, & singulari providentia gubernat.

Hac de re plura initio, cap. 9, p. 4 de oratione Dominica.

e Deuter. 32, 6.

d Malach. 2, 10.

Deus secundo peculiarius dicitur Pater fidelium propter adoptionem.

e Rom. 8, 15.

Quæ obiter hic attinguntur, latius sec. 7 de preceatione Dominica explicabuntur.

f 1 Joan. 3, 1.

g Rom. 8, 17.

h Hebr. 2, 11.

Pia meditatio circa nomen Pater, in divinis, & de personarum proprietatibus.

i 1 Timoth. 6, 16.

Tertiò Patris nomen unius essentiae plures esse personas arguit. Damascen. lib. 1 de Orthod. Fide, cap. 9. Præfatio Missæ de sancta Trinitate non ex dissimilitudine essentiae sed ex terna distinctione proprietatum, quæ in personis divinis inveniuntur, existimanda est.

In Trinitate nihil majus aut minus. Symbol. Athan.

Dam. lib. 1 cap. 11, litt. K. Primæ Trinitatis personæ cur Patris nomen tribuatur.

Patris proprietas, Filium ab æterno genuisse. Divinitatis Unitas in essentia, Trinitas in Personis admittenda.

• Proverb. 25, 27.

• Matt. 28, 19.

quodque humana ratio & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id *Patris* vocabulo divina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in una divinitatis Essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una Divinitate personae; Patris, qui à nullo genitus est; Filii, qui ante omnia saecula à Patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab aeterno ex Patre & Filio procedit. Atqui Pater est in una divinitatis substantia prima persona, qui cum unigenito Filio suo & Spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personae sed in unius Trinitate substantiae. Jam verò hae tres personae, quum in iis quidquam dissimile aut dispar cogitare nefas sit; suis tantummodo proprietatibus distinctae intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est; Filius à Patre genitus; Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione verae sempiternaeque Deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia Unitatem, & in Trinitate aequalitatem piè & sanctè colendam credamus. Namquòd Patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perindè ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, majus aut minus cogitemus; absit enim haec à fidelium mentibus impietas, quum eandem aeternitatem, eandem gloriae majestatem in tribus personis Christiana religio praedicet. Sed Patrem, propterea quòd ipse sit principium sine principio, primam esse Personam verè & sine ulla dubitatione affirmamus: quae quidem uti Patris proprietate distincta est, ita in unam illam praecipuè hoc convenit, quod Filium ab aeterno genuerit: semper enim Deum simul & Patrem fuisse, nobis significatur, quum Dei & Patris nomina conjuncta in hae confessione pronuntiamus. Verùm quoniam in nullius rei, quàm hujus omnium altissimae ac difficillimae notitia atque explicatione, aut periculosius versari, aut gravius errare possumus, doceat Parochus religiosè retinenda esse essentiae & personae propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur, & sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed haec subtilius exquirere nihil oportet, quum meminerimus illius vocis: *à Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria: satis enim videri debet, quod fide certum & exploratum habeamus, nos à Deo (cujus oraculis non assentiri, extremae stultitiae atque miseriae est) ita edoctos esse: b*

Patris, & Filii, & Spiritus sancti: Rursus: a Tres sunt, qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt. Oret tamen assidue ac precetur Deum & Patrem, qui universa ex nihilo condidit, *b* disponitque omnia suaviter, qui *c* dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanae menti patefecit; oret, inquam, sine intermissione, qui divino beneficio hæc credit, ut aliquando in aeterna tabernacula receptus, dignus sit, qui videat, quae tanta sit Dei Patris fecunditas, ut se ipsum intuens atque intelligens, parem & aequalem sibi Filium gignat: quoque modo duorum idem planè, & par charitatis amor, qui Spiritus Sanctus est, à Patre & Filio procedens, genitorem & genitum aeterno atque indissolubili vinculo inter se connectat: atque ita divinae Trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

11. *Nomine Omnipotentis quid hic intelligamus.*

Omnipotentem. Solent sacrae litterae multis nominibus Dei summam vim & immensam majestatem explicare, ut ostendant quanta religione & pietate illius sanctissimum nomen colendum sit; sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui. Ipse enim de se dicit; *d Ego Dominus omnipotens.* Et rursus Jacob, quum filios ad Joseph mitteret, ita illis precatus est: *e Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem.* Deinde verò in Apocalypsi scriptum est: *f Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens: & alibi: g Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.* Nonnumquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur: *h Non erit impossibile apud Deum omne verbum; &: i Numquid manus Domini invalida est? Item: k Subest tibi, quum volueris, posse.* Et alia generis ejusdem: ex quibus variis dicendi formis id percipitur, quod uno Omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim, non solum hæc quae tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimirum ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant: verum etiam (1) multo majora in il-

a 1. Joann. 5, 7.

b Sap. 8, 1.

c Joann. 1, 18.

Dei majestas multis nominibus in Scripturis exponitur.

Omnipotentia Deo frequentius tribuitur.

d Genes. 17, 1.

e Genes. 43, 14.

f Apoc. 1, 8.

g Apoc. 16, 14.

h Luc. 1, 37.

i Num. 11, 23.

k Sap. 12, 18.

Omnipotens ideo Deus censetur, quia omnia potest, quæ summa ejus perfectioni non repugnant.

Dam. lib. 2 c. 19 in fin.

(1) *Multo: & non multa*, ut in Edit. Rom. & Paris.

lius potestate sita sunt, quae humanae menti & intelligentiae suspicari non licet.

12. *Quum Deus sit omnipotens, peccare tamen, vel falli non potest.*

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare, sunt actiones imbecillitatis, non potentiae.

Neque verò, quum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Haec enim in eam naturam cadunt, cujus imperfecta actio est: Deus verò, cujus perfectissima semper est actio, ideo haec non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, non summae & infinitae omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum Omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longè omnia abesse cogitemus, quae perfectae ejus essentiae maxime conjuncta & convenientia non sunt.

13. *Cur aliis nominibus, quae de Deo dicuntur, praetermissis, solius Omnipotentiae in Symbolo fiat mentio: quaeque sint ejus fidei utilitates.*

Omnipotentiae vox quàm multa suo ambitu concludat.

Dam. in Dial. contra Manich. fol 48 litt. K.

Omnipotentiae persuasio, fidem & spem maxime confirmat.

Fides omnipotentiae quando sit maxime necessaria.

Rectè autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, praetermissis aliis nominibus, quae de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam, quum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item ejus ditioni & imperio subjecta esse. Quum verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omninò est, ut caetera etiam explorata de illo habeamus; quae si desint, quòmodo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Praeterea nulla res tam ad fidem & spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum & admirabile sit, rerumque ordinem ac modum superet, illi tamen facilè humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla haesitatione assentitur: quin potius, quò majora sint, quae divina oracula doceant, eò libentiùs fidem eis habendam esse existimat. Quòd si boni etiam aliquid expectandum sit, numquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, sed erigit sese atque confirmat; saepe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide praecipuè munitos nos esse oportet, vel cum admiranda aliqua opera ad proximorum usum & utilitatem edere cogimur, vel cum à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum Apostolis incredulitatem objiciens diceret: *a Si habueritis fidem sicut granum sinapis, di-*

cœlis monti huic: transi hinc illuc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis. De altero autem sanctus Jacobus ita testatus est: *a Postulet in fide, nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur: non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino.* Multa præterea hæc fides commoda atque utilitates nobis præbet; in primis verò ad omnem animi modestiam & humilitatem nos instituit; sic enim inquit Princeps Apostolorum: *b Humiliamini sub potenti manu Dei; monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor; sed unum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi nostraque omnia posita (1) sunt: ait enim Salvator noster: c Ostendam vobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* Utimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, qui sæpius exclamet: *d Fecit mihi magna, qui potens est.*

14. *Omnipotentiae vox non ita Patri hic attribuitur, ut de Filio, vel de Spiritu Sancto etiam non dicatur.*

Sed, quod Patrem omnipotentem in hoc Articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut Filio etiam & Spiritui Sancto commune non sit. Nam e quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita æquè Patrem, ac Filium, & Spiritum Sanctum omnipotentem; neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At verò præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus; uti etiam Filio, qui æternum Patris Verbum est, sapientiam; & Spiritui Sancto, qui utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamvis hæc & alia hujusmodi nomina communiter (2) de tribus personis, ex catholicæ fidei regula dicantur.

15. *Quo pacto, quaque de causa Deus cœlum & terram creaverit.*

Creatorem cœli & terræ. Quàm necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò ante fidelibus tradi, ex iis quæ nunc de universorum creatione explican-

a Jac. 1, 6, 7:

Omnipotentiae fides, humilitatem & confidentiam bonam præstat.

b 1 Petr. 5, 6.

c Luc. 12, 5.

Omnipotentiae opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

d Luc. 1, 49.

e Athan. in Symb. Damasc. lib. 1 de Fide Orthod. c. 10 & 11. Idem lib. 1 c. 15. in fin.

Deus, ut suam bonitatem aliis communicaret, mundum ex nihilo creavit.

(1) *Sunt:* Ed. Patav. meliùs quàm Rom. *sint.*

(2) *De:* legendum potiùs, ut in Edit. Pat. quàm *in*, ut est in Rom. & Paris.

Dam. lib. 2 de Orthod. Fide. c. 2.

a Psalm. 15.

Deus in rerum creatione nulla idea extrinseca usus est, sed ex se ipso exemplar sumpsit.

b Psalm. 113.

c Psalm. 148.

Dam. lib. 2 c. 5.

Psalm. 145.

d Psalm. 8.

e Genes. 1, 14.

da erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa Creatoris potestate dubitandi locus relinquatur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creavit; idque nulla vi aut necessitate coactus, sed sua sponte & voluntate instituit. Neque verò ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur: nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est, ut inquit David: *a Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quemadmodum autem sua bonitate adductus, *b* quæcumque voluit, fecit; ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum universa conderet, sequutus est: verum quia rerum omnium exemplar divina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac veluti imitatus, summa sapientia & infinita virtute, quæ ipsius propria est, rerum universitatem initio procreavit. *c Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.*

16. *Quid per cælum & terram hoc loco intelligendum sit.*

Verum cæli & terræ nomine, quidquid cælum & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cælos, *d* quos opera digitorum ejus Propheta appellavit, solis etiam splendorem, lunæque & cæterorum siderum ornatum addidit; atque *e* ut essent in signa & tempora, & dies & annos, ita cælorum orbis certò & constanti cursu temperavit, ut nihil perpetua eorum conversione mobilis, nihil mobilitate illa certius videri possit.

17. *De Creatione cælorum spiritualium, id est, Angelorum.*

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque Angelos, qui Deo ministrarent atque assisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ & potestatis munere auxit atque ornavit. Nam, cum illud sit in divinis litteris, *f Diabolum in veritate non stitisse:* perspicuum est, eum reliquosque desertores Angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse; de quo ita est apud sanctum Augustinum: *Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, Angelos creavit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: *g Tu Domine mi rex, sapiens es sicut*

Fulg. lib. de Fide ad Pet. Diac. c. 3.

f Joann. 8, 44.

Angeli omnes in gratia creati. Aug. lib. 12 de Civ. Dei c. 9. Sapientes Angeli.

Alex de Ales 2 p. q. 19 memb. 7 S. Thom.

1 p. q. 62 art. 3.

g 2 Reg. 14, 20.

habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: *a Potentes virtute, facientes verbum illius;* atque ob eandem rem saepe in sacris litteris *b virtutes & exercitus Domini* appellantur. Sed quamvis omnes ii caelestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, quia a Deo parente & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terrae carcerem inclusi, aeternas superbiae suae poenas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: *c Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari.*

18. *De terrae creatione.*

At verò *d* terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque, *e* ut *Ascenderent montes & descenderent campi in locum, quem fundavit eis:* ac, ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum & florum varietate convestivit atque ornavit, sed innumeralibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas & aëra, ita etiam terras complevit.

19. *De Creatione hominis.*

Postremo ex limo terrae *f* hominem sic corpore affectum & constitutum effluxit, ut non quidem naturae ipsius vi, sed divino beneficio immortalis esset & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem & similitudinem suam formavit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes praeterea motus animi atque appetitiones ita in eo temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis justitiae admirabile donum addidit, ac deinde caeteris animantibus praeesse voluit; quae quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

20. *Caeli & terrae nomine, visibilia omnia & invisibilia comprehenduntur.*

Haec igitur de universorum creatione, caeli & terrae verbis, intelligenda sunt: quae omnia breviter quidem Propheta complexus est illis verbis: *g Tui sunt caeli & tua est terra: orbem terrae, & plenitudinem ejus tu fundasti:* sed multò etiam brevius Patres Nicaeni Concilii, additis in Symbolo duobus illis verbis, *visibilium & invisibilium,* significaverunt. Quaecumque enim rerum universitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur,

a Psalm. 109

Angeli cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.

b Psalm. 23, 45, 58. Isai. 6.

Angeli apostatae in aeternas poenas coniecti.

c 2 Pet. 2. Epist. Jud. sent. 6.

Job. 26.

d Psalm. 103, 5. Terra orbis centrum.*e* Ibid v. 8.

Terrae ornatus & plantis, & animalibus.

f Genes. 1, 27.

Homo immortalis & impassibilis creatus, etiam secundum corpus. Conc. Milev. can 1. Et de Consecr. dist. 4 can. 152.

Hominis anima liberi arbitrii particeps creata, & in illa ratio domina sensitivi appetitus instituta.

Anima cum originali justitia creata. An amissa post Adae peccatum justitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinctum, declaratur sess. 6. Conc. Trid. can 4, 5. & 6. Caeli & terrae nomine, omnia visibilia & invisibilia denotantur.

g Psalm. 88.

Symb. Nicæn.

ea, vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur: vel mente & intelligentia percipi à nobis possunt, quae invisibilium nomine significantur.

21. *Res Dei virtute conditæ, citra ipsius gubernationem & providentiam subsistere non possunt.*

Nec verò ita Deum creatorem atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto absoluteque opere, ea, quae ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita ejus virtute constare potuisse. Nam, quemadmodum omnia ut essent, Creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est; ita etiam, nisi conditis rebus perpetua ejus providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conservaret, statim ad nihilum reciderent: atque id Scriptura declarat, cum inquit: *a Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?*

22. *Deus sua gubernatione secundarum causarum vim non evertit.*

Non solum autem Deus universa quae sunt, providentia sua tuetur, atque administrat, verum etiam quae moventur & agunt aliquid, intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, ut, quamvis secundarum causarum efficientiam non impediatur, præveniat tamen; cum ejus occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur: *b Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses annuntiaret Deum, quem ignorantes colebant: *c Non longè est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, & movemur & sumus.*

23. *Rerum creatio soli Patri tribuenda non est.*

Atque hæc de primi Articuli explicatione satis fuerint, si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ & individuæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex Apostolorum doctrina, Patrem creatorem cæli & terræ confitemur; in Scripturis sacris legimus de Filio: *d Omnia per ipsum facta sunt;* & de Spiritu sancto; *e Spiritus Domini ferebatur super aquas:* & alibi: *f Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

Res conditæ Dei virtute & providentia subsistunt, & gubernantur.

a Sapient. 11, 26.
Psalm. 103.
Joann. 5, 3.

Deus ita res à se conditas gubernat, ut tamen secundarum causarum virtutem non evertat, sed hanc etiam præveniat.

b Sapient. 8.

c Act. 17.

Creationis opus toti Trinitati commune est. Ex ipso Patre effectivè, et per ipsum Filium exemplariter, et in ipso Spiritu sancto finaliter.

d Joann. 1.

e Genes. 1.

f Psalm. 32.

Job. 33.

 DE SECUNDO ARTICULO.

CAPUT. III.

Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum,
Dominum nostrum.

1. *De secundo articulo, & de professionis ejus utilitate.*

Mirificam & uberrimam esse utilitatem, quæ ex hujus articuli fide & confessione confluit ad humanum genus, et illud sancti Joannis testimonium ostendit: *a* *Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod à Christo Domino tributum est Principi Apostolorum: b* *Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis.*

2. *Unde magnitudo beneficii hoc articulo propositi potissimum cognoscatur.*

Sed quoniam admirabilis hujus utilitatis fructus maximè ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam parochus, ut fideles communium miseriarum & ærumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque violasset illud: *c* *Ex omni ligno paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris:* in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem & justitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberiùs explicavit. Propterea verò peccatum & peccati pœnam in uno Adam non constituisse (1) commemoravit, sed ex eo tamquam ex semine & causa, ad omnem posteritatem jure permanasse.

Parochus docebit confessionem æternæ Christi Nativitatis nostræ salutis fundamentum.

a 1. Joan. 4, 15.

b Matth. 16, 17.

2. Cor. 12, 11.

Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.

Justitia originalis deperdita, per solum Dei Filium recuperata.

Hic ponitur causa occasionalis & accessoria incarnationis Filii Dei, ut veniret mortalis & passibilis, sed initio ponitur causa prima & per se.

c Genes. 2, 16, 17
cant. 1.

Trid. Synod. sess. 5,
can. 1 & 2 sess. 6.
can. 1.

Peccatum Adæ ad posterum est propagatum. Conc. Trident. sess. 5. can. 2 & 3.
Dam. l. 2 c. 11. & 30.

(1) *Commemoravit*: Ita legendum, ut in Ed. Pat. docet contextus, non *Commemorabunt*: ut in Ed. Roman. & Paris.

Genus humanum non potuit solius creaturæ viribus restitui. Vid. Concil. Trid. sess. 6. can. 1 & 2.

^a Joann. 1. 29.
^b Rom. 5, 10.

Redemptionis fides ad salutem semper necessaria, & mox post hominis lapsum divinitus fuit ostensa. Primum sub lege naturæ. D. Thom. 2, 2, q. 2. art. 7.

^c Genes. 3, 15.

^d Genes. 17, 19, & 18, 18.

^e Genes. 22, 17.

^f Genes. 28, 12.

2. Nullus præter Christum genus humanum potuit restaurare.

Cùm igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, sublevari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut Angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinæ & malorum subsidium, ut Dei filii infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, a infinitam tolleret peccati vim, b & nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

4. Citra redemptionis fidem nullus unquam salvari potuit, & propterea Christus à mundi initio sæpè prænuntiatus est.

Hujus autem redemptionis fides & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmostravit; nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam (1) fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium diabolo damnatum, quod ex liberatione hominum facturum erat, denunciavit: *c Inimicitias ponam inter te & mulierem, semen tuum & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus*: & deinceps eandem promissionem sæpè confirmavit, majoremque sui consilii significationem iis præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem benevolentiam præstare: inter cæteros verò, cùm d Patriarchæ Abrahamæ sæpè numero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declaravit, cùm ille Dei jussis obediens, filium suum unicum Isaac immolare voluit; ait enim: *e Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito (2) propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, et velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ; quia obedisti voci meæ*. Ex quibus verbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahamæ futurum, qui omnibus ab immanissima satanæ tyrannide liberatis, salutem afferret: illud autem Dei filium, natum ex semine Abrahamæ secundum carnem, fore necesse erat. Non ita, multo post Dominus, ut ejusdem promissionis memoria conservaretur, idem scædus cum Jacob Abrahamæ nepote sancivit: *f Nam, cùm ille in somnis vidit scalam stantem super terram et cacumen illius tangens cælos, An-*

(1) *Fuit*: ita Edit. Pat. & Paris. Rom. verò est.

(2) *Propter me*: deest in Ed. Rom. & Par. & Lovan.

gelos quoque Dei ascendentes, et descendentes per eam, ut testatur Scriptura, audivit etiam Dominum innixum scalæ dicentem sibi: *a Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac: terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ. Dilataveris ad orientem, et occidentem, et septentrionem, et meridiem: et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ.* Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renovanda, & generi Abraham & multis præterea hominibus Salvatoris expectationem commovere: siquidem Judæorum republica & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit: nam & mutæ res significarunt, et homines prædixerunt, quæ et quanta nobis bona Salvator ille et Redemptor noster Christus Jesus allaturus esset. Ac *b* Prophetæ quidem, quorum mens cœlesti lumine illustrata fuit, Filii Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, cæteraque ejus mysteria, hæc omnia, quasi tunc adessent, palam docentes, populo prænuntiarunt; ita ut, si futuri & præteriti temporis tollatur diversitas, nihil jam inter Prophetarum prædicta et Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem et nostram interesse videamus. Sed jam de singulis Articuli partibus dicendum videtur.

5. *De Jesu nomine, et quod Christo propriè conveniat.*

Jesus proprium est nomen ejus, qui Deus & homo est, quod Salvatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum judicio & voluntate; sed Dei consilio & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annuntiavit: *c Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum.* Ac deinde Joseph virginis sponso non solum ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam cur ita nominandus esset declaravit: ait enim: *d Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est: pariet autem filium, et vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.*

6. *Non est eadem ratio, cur aliis quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.*

Ac multi quidem eo nomine fuerunt in divinis litteris: nam idem nomen Naye filio fuit, qui Moyse successit, & populum à Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem

a Genes. 28, 13. 14

Sub lege scripta sæpius memoria redemptionis humanæ renovata, per sacrificia, typos & prædictiones Prophetarum.

b Psalm. 2, 25, 68 & 119.

Isai. 7, 8, 9 & 53. per totum.

Jerem. 23, 5, 30.

Dan. 7, 9 & alibi sæpè.

Patriarcharum, Prophetarum & Apostolorum fides sola temporis circumstantia differt.

Jesus nomen humani generis redemptori, Dei præcepto fuit impositum.

c Luc. 1, 31.

Isai. 7, 14. 15.

D. Thom. 3 part. q. 37. art. 2.

d Matth. 1, 20, 21.

Josue filius Nun. à lxx. dicitur passim Jesus.

Ecccl. 50, 29.

Jesus filius Josede-
eh apud Esdram, Ag-
gæum, & Zachariam
sæpè: & iste est ille, qui
fuit Eliezer apud Luc.
cap. 3, 29,

Jesus nomen pro-
priè soli Christo conve-
nit, qui ut Rex reddi-
dit libertatem, ut Pro-
pheta lucem, & ut Sa-
cerdos salutem.

a Isai. 7, 14.

Zach. 6, 10.

Jesus nomen sua ampli-
tudine, quidquid aliis
nominibus per Prophe-
tas Christo fuit attribut-
tum, complectitur.

Christus est officii et
dignitatis nomen.

b 1. Reg. 26, 9,

1. Paral. 16, 22

Psalm. 104, 15.

Sacerdotum officium.

c Exod. 29, 6, et
40, 13.

1. Reg. 9, 16.

Regum officium.

d Lev. 8, 11, 12.

e Num. 3, 3.

2. Reg. 10, 2, et
16, 13.

Sacerdotes et Reges
quare soliti sint inun-
gi. Prophetæ inuncti.

Filius Dei incarna-
tus trium Personarum
officia, quia suscepit,
ideo Christus dictus est.
Christus non humano
auxilio ad ternas illas
dignitates est evehctus,
nec terreno unguento
inunctus.

etiam nomine (1) Josede-
eh Sacerdotis filius, appellatus
est. Sed quantò verius Salvatorem nostrum hoc nomine
appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo,
sed universis omnium ætatum hominibus, non quidem
fame, aut Ægyptiaco, vel Babylonico dominatu oppres-
sis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis pecca-
ti & diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem & sa-
lutem dederit: qui eis cœlestis regni jus & hæreditatem
acquisiverit: qui eos Deo Patri reconciliaverit: in illis
Christum Dominum adumbratum videmus, à quo iis be-
neficiis, quæ diximus, cumulatum est genus humanum.
Quæ præterea nomina *a* prædicta sunt Dei Filio divini-
tùs imponenda, ad unum hoc Jesus nomen referuntur:
cùm enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, ali-
qua ex parte attingerent, hoc ipsum universæ salutis
humanae vim rationemque complexum est.

7. *Quid sibi hic velit Christi nomen, & quot ratio-
nibus Jesu nostro conveniat.*

Jesus nomini Cristi etiam nomen additum est, quod
unctum significat, & honoris & officii nomen est, nec
unius rei proprium, sed commune multorum: nam ve-
teres illi *b* Patres nostri Christos appellabant sacerdotes
& reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi
præceperat. Sacerdotes enim ii sunt qui populum assi-
duis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo fa-
ciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem po-
pulorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet
maximè legum auctoritatem, innocentium vitam tueri,
& nocentium audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque
harum functionum Dei majestatem referre in terris vide-
tur, ideo qui vel ad regium, vel ad sacerdotale munus
obeundum delecti erant, *d* unguento ungebantur. Pro-
phetas etiam ungenti *e* mos fuit, qui, Dei immortalis in-
terpretes & internuntii cœlestia arcana nobis aperuerunt,
atque ad emendandos mores salutaribus præceptis & fu-
tutorum prædictione hortati sunt. At verò cùm Jesus
Christus Salvator noster in mundum venit, trium perso-
narum partes & officia suscepit, Prophetæ, Sacerdotis,
ac Regis; atque ob eas causas Christus dictus est, & un-
ctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicu-
jus mortalis opera, sed cœlestis Patris virtute, non ter-

(1) Edit. Pat. satis appositè addit: *Filius Syrach
Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo;
& Josede-eh Sacerdotis filius, appellati sunt.*

reno unguento, sed spiritali oleo: quippè quum in sanctissimam ejus animam Spiritus sancti plenitudo, gratiaque & omnium donorum uberior copia effusa sit, quàm ulla alia creata natura capere potuerit: atque id præclare Propheta ostendit, quum Redemptorem ipsum affatus diceret: *a Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Idem etiam, ac multo apertius Isaias iis verbis demonstravit: *b Spiritus Domini super me, eò quòd unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me.* Itaque Jesus Christus *c* summus Propheta & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cujus doctrina orbis terrarum Patris cœlestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclariùs ac prestantiùs convenit, quòd omnes, quicumque Prophetæ nomine dignati sunt, ejus discipuli fuerunt, atque ob illam præcipuè causam missi, ut Prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, prænuntiarent. Christus item Sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leviticæ tribus Sacerdotes extiterunt, verùm ex illo, de quo David Propheta cecinit: *d Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Cujus rei argumentum Apostolus ad *e* Hebræos scribens, accuratè persequutus est. Sed Christum, non solum ut Deus, verùm ut homo, ac nostræ naturæ particeps est, Regem etiam agnoscimus: de quo Angelus testatus est: *f Regnavit in domo Jacob in æternum: & regni ejus non erit finis:* quod quidem Christi regnum spirituale est atque æternum, in terris inchoatur, in cœlo perficitur. Ac Regis quidem officia admirabili providentia suæ prestat Ecclesiæ. Ipse eam regit, ipse ab hostium impetu atque insidiis tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solum sanctitatem & justitiam largitur, verùm etiam ad perseverandum facultatem & vires præbet. Quamquam autem hujus regni finibus tam boni, quàm mali contineantur, atque adeo omnes homines jure ad illud pertineant: ii tamen præ cæteris summam Regis nostri bonitatem & beneficentiam experiuntur, qui ex ejus præceptis integram atque innocentem vitam degunt; neque verò hoc ille regnum hæreditario, aut humano jure obtigit, tametsi genus *g* à clarissimis regibus duceret, sed Rex fuit, propterea quòd Deus in illum hominem contulit, *h* quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis, hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod jam fieri cœptum est, plenè *i* perfecteque in die judicii subjicientur.

a Psalm. 44, 8.

Hebr. 1, 9.

Fulg. 1, 3 ad Trasmim. Reg. c. 14.

b Isai. 61, 1.

Luc. 4, 18.

Christus Prophetarum summus.

c Deut. 18, 15.

Christus Sacerdos.
Bern. serm. 15 sup.
Cant. post. med.

d Psalm. 109, 4.

e Hebr. 5, 6.

Christus juxta utramque naturam est Rex.

f Luc. 1, 33.

Christi regnum spirituale est, quod paulo post, art. 6 sect. 5. ostendetur.

Christus quibus modis Regis officium obeat. Videatur secunda petitio Dominicæ orationis.

Omnes homines ad Christi regnum generali quadam ratione pertinent, peculiariùs tamen soli boni.

Christus jure divino secundum humanam etiam naturam totius mundi Rex.

g Matth. 1, 6.

Luc. 3, 31.

h Matth. 28, 18.

i Joann. 17, 2.

Apoc. 19, 16.

2. Cor. 15, 27, 28.

8. Quo pacto Jesum Christum Filium Dei unicum nos credere & confiteri conveniat.

Filium ejus unicum. His verbis altiora mysteria de Jesu credenda & contemplanda fidelibus proponuntur; nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicuti Pater est, qui eum ab æterno genuit. Præterea illum divinæ Trinitatis secundam personam, aliis duabus omninò æqualem confitemur: nihil enim impar & dissimile in divinis personis, aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus: quòd cum multis pateat divinæ Scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit sancti Joannis testimonium: *a In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Sed, cum Jesum Filium Dei esse audimus, nihil terrenum aut mortale de ejus ortu cogitandum est; verum ortum illum, quo ab omni aeternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere atque perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere & summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterii admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere *b Generationem ejus quis enarrabit?* Hoc igitur credendum est, Filium ejusdem esse naturæ, ejusdem potestatis & sapientiæ cum Patre, ut in Symbolo Nicæno explicatiùs confitemur: ait enim: *Et in Jesum Christum Filium Dei unigenitum; & ex Patre natum ante omnia sæcula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.*

9. De modo generationis æternæ, ducta similitudine à rebus creatis; & de duplici nativitate & filiatione Christi.

Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum rationemque æternæ generationis, similitudines afferuntur, illa propriùs ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur: quamobrem sanctus Joannes filium ejus *c Verbum* appellat. Ut enim mens nostra se ipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen divinis humana conferri possunt, se ipsum intelligens, Verbum æternum generat: & si præstat contemplari quod fides proponit, & sincera mente Jesum Christum verum Deum & verum hominem credere & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex Patre: ut hominem verò natum in tempore, ex matre Maria virgine. Et quamquam duplicem ejus nativitatem agnoscamus, unum tamen Filium esse

Filius Dei verus Deus est, & aliis duabus Personis omnino æqualis.

Dam. lib. 1. de Orthod. Fide c. 8.

a Joann. 1, 1.
Spiritualis Filii Dei ex Patre nativitas, admiranda potiùs, quam scrutanda.

Fulg. lib. 3. ad Moim. c. 7.

b Isai. 53, 8.

Ex Symb. Nic. 1 & Constant. c. 7. Et Greg. Naz. or. 40. Dam. lib. 1 de Orthod. Fid. c. 8.

Modus æternæ Christi generationis similitudine declaratur.

c Joann. 1, 1.

Dam. lib. 1 de Orthod. Fide cap. 9. Scot de modo generationis æternæ profundè se habet in 1 Sent. dis. 2, q. 9, litt. A & H, & idem 3 dist. 5 q. unica.

Duplex Christi nativitas non facit duos filios, licet duas filiationes.

Athanas. in Symb.

credimus. Una enim persona est, in quam divina & humana natura convenit.

10. *Quomodo Christus fratres habere, vel non habere, censendus sit.*

Et, quod ad divinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cum ipse Patris unicus Filius, *a* nos verò homines figmentum & opus manuum ejus simus. At si humanum ortum consideremus, *b* multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut unã cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiscantur; ii sunt, qui fide Christum Dominum receperunt; & fidem quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officiis præstant; *c* quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

11. *Christus secundum utramque naturam Dominus noster dicitur.*

Dominum nostrum. Multa sunt, quæ de Salvatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia ut homo, ipsi convenire perspicuum est, quoniam à diversis naturis diversas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum, quod à divina natura habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum convenire nemo dubitat. Verùm, præter hæc, quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, eum Dominum nostrum dicimus. Igitur, si ad utramque naturam hoc nomen referatur, meritò Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, uti Pater; ita omnium rerum æquè Dominus est, ac Pater; & quemadmodum ipse & Pater non est alius atque alius Deus, sed idem plañe Deus; ita etiam ipse & Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primùm quidem quoniam ipse Redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberavit, jure hanc potestatem accepit, ut verè Dominus noster esset ac diceretur: ita enim Apostolus docet: *d Humiliavit semetipsum: factus obediens usque ad mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Atque ipse de se post resurrectionem: *e Data est, inquit mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duæ natu-

Pluribus hæc explicantur sect. 9 cap. 9 de Oratione Dominica.

a Isai, 6, 8.

b Hebr. 2, 12.

Fratres Christi qui sint.

c Rom. 8, 19.

Diversæ proprietates justa diversas naturas Christo tribuuntur.

Communicatio idiomatum est in Christi persona, ratione diversarum naturarum. Christus juxta utramque naturam noster Dominus est.

Dam. lib. 4 de Orthod. Fid. e. 19.

Athan. in Symb.

Psalm. 67.

Isai. 42.

Joann 13.

Apoc. 19.

d Philipp. 2 q. 10, & 11.

e Matth. 28, 18.

Unio hypostatica causa est, cur Christus Dominus dicitur; etiam si Adam non peccasset.

Leo Papa serm. 2. de Nativ. Christi.

Greg. Naz. orat. 18.
Scot. 3 dist. 7 q. 3,
D. Thom. 2, 2 q. 2
artic. 7.

Quantum homo Christianus Christo debeat.

Quanta sit indignitas, postquam nos Deo addiximus, servire diabolo,

Dominatus Christi in redemptos quam sit pius.

• Joann. 15, 14.

ræ, divina & humana, conjunctæ sicut: hac enim admirabili conjunctione meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum quæ conditæ sunt, præcipue autem fidelium qui illi parent, atque summo animi studio inserviunt.

12. *Christiani se totos Jesu Christo, principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat, æquissimum esse præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen invenimus, Christianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possumus, ob id maxime quod ejus munere hæc omnia fide intelligimus; æquum esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, redemptori nostro & domino in perpetuum addicere & consecrare. Et quidem cum baptismo initiaremur, ante Ecclesiæ fores id professi sumus: declaravimus enim nos satanæ & mundo renuntiare, & Jesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur (1), tam sancta & solemni professione nos ipsos Domino nostro devovimus, quo supplicio digni erimus, si, postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem & leges cognovimus, postquam Sacramentorum gratiam percepimus, ex mundi & diaboli præceptis ac legibus vixerimus: perinde ac si cum baptismo abluti sumus, mundo & diabolo, non Christo Domino ac redemptori nomen dedissemus? Sed cujus animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna & propensa in nos voluntas, qui, tametsi nos in potestate sua & dominatu veluti servos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, & ut non servos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò justissima causa est, atque haud scio, an omnium sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari & colere.

(1) *Tam*: Non *tum*; ut est in Edit. Rom.

——*—*—*—*—*—*—*—*—*—*—*—*

DE TERTIO ARTICULO.

CAPUT IV.

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex
Maria Virgine.

1. *Tertius fidei Articulus quid credendum fidelibus
proponat.*

Maximo quidem & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni servitute in libertatem vindicavit, ex iis, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò, si consilium etiam & rationem, qua potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil divina in nos beneficentia ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Ejus igitur mysterii magnitudinem, quod nobis tamquam salutis nostræ præcipuum caput, sacræ litteræ considerandum sæpissimè proponunt; Parochus à tertii articuli explicatione ostendere incipiet; cujus hæc esse sententiam docebit: nos credere & confiteri eum ipsum Jesum Christum unicum Dominum nostrum, Dei Filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero Virginis, non ex virili semine, ut alii homines, sed supra omnem naturæ ordinem à Spiritu sancti virtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione planè perspicitur: ait enim: *Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis: et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est.* Atque id etiam sanctus Joannes Evangelista explicavit, ut qui ex ipsius Domini Salvatoris pectore altissimi hujus mysterii cognitionem hausisset; nam cum divini Verbi naturam declarasset illis verbis: *b In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum:* ad extremum conclusit: *c Et Verbum caro factum est, & habitabit in nobis.*

Quo consilio & ratione Christus genus humanum liberaverit.

Sensus tertii Articuli.
Dam. l. 3 c. 1 & 3.

a Matth. 1, 20. Luc. 1, 31.

Symb. Constantin. quod extat c. 7 Canonum ejusd. Conc. Similia habet Nicæn. Conc. Dam. lib. 3. de Orthod. Fide, c. 8.

b Joann. 1.

c Ibid. 14.

2. *Per temporariam natiuitatem nulla facta fuit in Christo naturarum confusio.*

Duæ naturæ in una persona retinent utrasque proprietates.

Leo serm. 1, de Nativ. Dom.

Dam. l. 3, c. 17.

Quidquid extra tres personarum Trinitatis proprietates sit diuinitus, omnibus Personis est commune.

August. lib. 1, de Trinit. c. 4.

Proprietates, quæ in tribus Personis inveniuntur, non sunt omnibus communes.

Dam. l. 1, c. 10, 11.

Incarnatio Patri, & Filio & Spiritui Sancto etiam tribuenda.

Prov. 8.

Prov. 9.

Matth. 1.

Amb. lib. 2 de Spirit. Sanct. c. 8.

Fulg. lib. 3 ad Trassim. Reg. c. 27.

Cur Spiritui Sancto tribuatur.

In Incarnat. Christi quædam secundum naturam, quædam supra naturam facta inveniuntur.

Dionys. Areop. ep. 3 ad Cajum.

Leo Pap. serm. 2, de Nativ. Dom.

Amb. l. de Incarnat. Verb. c. 6.

Dam. lib. 3, c. 2 et lib. 4, c. 15.

Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una & eadem esset diuinæ & humanæ naturæ hypostasis ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis conjunctio, utriusque naturæ actiones & proprietates conseruaret; atque, ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

3. *Solus Spiritus Sanctus Incarnationis opus non perfecit.*

Sed quoniam prætermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus Dei Filium Spiritus Sancti virtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam Incarnationis mysterium non confecisse. Quamvis enim unus Filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ, Pater, Filius & Spiritus Sanctus, hujus mysterii auctores fuerunt; siquidem illa christianæ fidei regula tenenda est: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest: nam Filius à Patre tantum generatur, Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedit; quidquid verò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt, atque ex hoc genere Filii Dei Incarnatio censenda est. Quamquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam aliis tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui Sancto amorem adscribunt. Et quoniam diuinæ Incarnationis mysterium, singularem atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

4. *Omnia supra naturæ ordinem in Christi conceptione facta non sunt, sed plurima.*

In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ vi effecta esse animadvertimus. Nam, quod ex purissima Virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus; cum illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod verò & naturæ ordinem & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata Virgo Angeli verbis assen-

tiens dixit: *a Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos conjuncta est, atque ita in ipso temporis articulo, perfectus Deus & perfectus Homo fuit. Hoc autem novum fuisse, atque admirabile Spiritus Sancti opus, nemo dubitare potest, cum servato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit, maxima admiratione dignum, quòd, ut primùm cum corpore anima conjuncta fuit, ipsa etiam divinitas cum corpore & anima copulata est, quare simul corpus formatum atque animatum est, & corpori & animæ divinitas conjuncta; ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus & perfectus Homo esset, & Virgo sanctissima verè & propriè mater Dei & Hominis diceretur, quòd eodem momento Deum & Hominem concepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: *b Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum: hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Et eventu comprobatum est, quod Isaias prædixit: c Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Elisabeth, cum Spiritu Sancto repleta, Filii Dei conceptionem intellexisset, his verbis declaravit: d Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ Virginis sanguine, sine ulla veri opera, ut antea diximus, verùm sola Spiritus Sancti virtute formatum est; ita etiam, ut primùm conceptus est, illius anima uberrimam Spiritu Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, ut aliis hominibus, qui sanctitate & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Joannes: e Dat Deus spiritum: sed omnem gratiam tam affluenter in ejus animam infundit, f ut de plenitudine ejus nos omnes acceperimus.**

5. *Christus dici non potest Filius Dei adoptivus.*

Neque tamen Christum Filium Dei adoptivum appellare licet: quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam, cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam aut nomen in eum convenire nullo modo existimandum est.

6. *Quid circa primam articuli partem præcipue meditandum sit.*

Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus, ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria re-

a Luc. 1, 38.

Quo temporis articulo credatur Christi corpus formatum in utero Virginis.

Athanas. in Symb.

Quando divinitas sit humanitati conjuncta. Leo Papa serm. 8 de Nat. Dom. Dam. l. 3 c. 2.

Eodem momento Maria Deum & Hominem concepit.

b Luc. 1, 31.

c Isai. 7, 14.

d Luc. 1, 43.

Dam. lib. 3 de Orthod. Fide, c. 2.

In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ.

e Joann. 3, 34.

f Joann. 1, 16.

Christus nequit dici Filius Dei adoptivus, quia est hæresis Bonosiana: 24 quest. 3 c. 39. Amb. l. 1 de Fide, c. 9.

Dam. libr. 4 c. 8. Greg. Naz. Orat. 51.

Cur Deus incarnatus. Athanas. disp. habita in Conc. Nic. contra Arium.

Greg. Naz. carta. 2 de Filio.

Dam. l. 3 c. 18.
 Ambr. l. 4 in Luc.
 Cant. 4 Vulnerasti
 cor meum, &c.
 Vulnus cordis.
 Vulnus amoris.
 Hebr. 2 Decebat enim
 eum &c.

Nativitas Christi
 quantæ lætitiæ causa.

a Luc. 2, 10.
 Maria dicitur Mater
 Dei per communica-
 tionem ideomatum: si-
 cut, & aliæ dicuntur
 matres simul animæ
 & corporis, ita Ma-
 ria Dei & hominis.
 Dam. l. 3 c. 12.
b Genes. 22, 18.
 * Maria quomodo Dei
 para sit. Quia Filius
 Dei subsistit in natu-
 ra assumpta.
c Matth. 1, 18.

Christi ortus quam
 fuerit admirabilis.

d Matth. 28, 2.
e Joan. 20, 19, & 26.

Similitudo qua o-
 stenditur Christi ortus,
 qualis sit.

petere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent,
 Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea verò
 ratione hominem factum, quam mente nobis assequi
 non licet, ne dum verbis explicare: ob eum denique fi-
 nem hominem fieri voluisse, ut nos homines filii Dei
 renasceremur. Hæc cum attente consideraverint, tum
 verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur,
 humili ac fideli animo credant & adorent: nec curio-
 sè, quod sine periculo vix unquam fieri potest, illa
 investigare ac perscrutari velint.

7. *Christum ex Maria virgine natum quid sit.*

Natus ex Maria virgine. Hæc altera est hujus arti-
 culi pars, in qua explicanda Parochus diligenter ver-
 sabitur, cum fidelibus credendum sit, Jesum Domi-
 num, non solum conceptum Spiritus Sancti virtute, sed
 etiam ex Maria virgine natum & in lucem editum esse.
 Cujus mysterii fides quanta cum lætitia & jucunditate
 animi meditanda sit, Angeli vox, qui primus felicissi-
 mum nuntium mundo attulit, declarat: ait enim: *a* *Ecce*
evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni po-
pulo. Tum ex illius cœlestis militiæ cantico: Gloria in
altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volunta-
tis, quod Angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc
 etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham
 impleri cœptum est, cui dictum est *b* fore aliquando,
 ut in ejus semine omnes gentes benedicerentur. Maria
 enim, quam verè matrem Dei prædicamus & colimus,
 quòd eam personam, quæ simul Deus & Homo erat, pe-
 perit, *c* à Davide rege originem duxit.

8. *Christus secundum communem naturæ cursum
 non est natus.*

Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem
 prorsus vincit; ita in ortu nihil non divinum licet con-
 templari. Præterea, quod nihil admirabilius dici omni-
 nò aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla ma-
 ternæ virginitatis diminutione: *d* & quomodo postea ex
 sepulcro clauso & obsignato egressus est, *e* atque ad
 discipulos clausis januis introivit: vel, ne à rebus etiam,
 quæ à natura quotidie fieri videmus, discedatur, quo-
 modo solis radii concretam vitri substantiam pene-
 trant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte læ-
 duunt: simili, inquam, & (1) infinitis partibus altiori

(1) *Infinitis partibus:* Hæc adduntur in Ed. Ven. anno
 1586. & Pat. 1714. Desunt autem in Ed. R. Par. & Pat. 1749.

modo, Jesus Christus ex materno alvo, sine ullo maternæ virginitatis detrimento, editus est: ipsius enim incorruptam & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus Sancti virtute effectum est, qui in Filii conceptione & partu, matri ita affuit, ut ei & fecunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conservarit.

9. *Christus secundus Adam, & Maria altera Eva rectè dicitur.*

Solet interdum a Apostolus Christum Jesum novissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam revocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet Virginem matrem cum Eva ita conferre, ut priori Evæ secunda Eva, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eva enim, *b* quia serpenti fidem habuit, maledictum & mortem in humanum genus invexit; & Maria postquam *c* Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio & vita ad homines perveniret. Propter Evam *d* nascimur filii iræ: à Maria Jesum Christum accepimus, per quem filii gratiæ regeneramur. Evæ dictum est: *e* *In dolore paries filios.* Maria hac lege soluta est, ut quæ salva virginalis pudicitiae integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Jesum filium Dei peperit.

10. *Quibus præcipuè figuris ac pròphetiis conceptionis & nativitatis Christi sacramenta adumbrata sint.*

Cùm igitur tanta & tam multa sint admirandæ hujus conceptionis & nativitatis sacramenta, divinæ providentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in variis sacræ Scripturæ locis legimus, præcipuè verò portam illam sanctuarii, *f* quam Ezechiel clausam vidit: *g* item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielelem, qui factus est magnus mons, & implevit universam terram; deinde *h* Aaron virgam, quæ una inter virgas principum Israël germinavit: *i* & rubum, quem Moyses vidit ardere & non comburi. Multis verbis sanctus *k* Evangelista Christi nativitatis historiam descripsit: qua de re nihil est quod plura à nobis dicantur, eum ea lectio Parocho in promptu sit.

Mariæ perpetua
Virginitas Spiritus
Sancti virtute fuit con-
servata.

a Rom. 5, 12.

i Cor. 15, 21.

Christus Adamo frequenter comparatus, & secundus Adam dictus.

Mariæ cum Eva comparatio, & quod illa sit altera Eva.

Vide comparationem Mariæ cum Eva apud Iren. l. 3 c. 33. & l. 5 c. 19.

b Genes. 3.

c Luc. 1.

d Ephes. 3.

e Genes. 3, 16.

Prophetiæ & figuræ
Conceptionis & Nati-
vit. Jesu Christi.

f Ezech. 44, 2.

Vide Hieron. ad Pamach.

g Dam. 2, 3, 4.

Vide Iren. l. 3 c. 23.

h Num. 17, 8.

i Exod. 3, 2.

k Luc. 2 per totum
ferè cap.

Rom. 15, 4.

Incarnationis mysterium sæpius populo inculcandum, ut sint grati tanto benefactori, & ejus humilitatem imitentur.

a Job. 26, 11.

b Psalm. 96, 8.

c Luc. 2, 6, 7.

d Psalm. 49.

e Joann. 1, 11.

Incarnationis filii Dei myster. quanto pietatis studio recolendum.

Hominis quanta dignitas.

f Genes. 2, 23.

g Hebr. 2, 16.

Domicilium Christi in cordibus nostris parandum.

11. *Incarnationis mysterium sæpius populo est inculcandum, quidque utilitatis ex ejus meditatione capiatur.*

Danda autem illi est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixæ animo & mentibus fidelium hæreant; primum quidem ut tanti benefici commemoratione aliquam gratiam ejus auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam & elationem comprimendam accommodatius esse potest, quam sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem fragilitatemque assumat? Deum hominem fieri, summamque illam infinitam majestatem homini ministrare, *a ad cujus nutum columnæ cæli, ut inquit Scriptura, contremiscunt, & pavent, eumque in terra nasci, b quem in cælis Angeli adorant?* Quid igitur, cum hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur facere oportet? quàm libenti atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quàm salutari doctrina Christus nascens nos instituat, autequam vocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diversorio: nascitur in vili præsepio: nascitur media hyeme; ita enim scribit sanctus Lucas: *c Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret; & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio.* Potuitne Evangelista humilioribus verbis omnem cæli & terræ majestatem & gloriam includere? Neque verò scribit, non fuisse locum in diversorio, sed ei non fuisse, qui dicit, *d Meus est orbis terræ, & plenitudo ejus.* Quod etiam alius Evangelista testatus est: *e In propria venit, & sui eum non receperunt.* Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum verò cogitent, Deum carnis nostræ humilitatem & fragilitatem subire voluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud uoum satis declarat excellentem hominis dignitatem & præstantiam, quæ illi divino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem verus & perfectus Deus sit, ut jam gloriari nobis liceat, filium Dei, *f os nostrum & carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. Nusquam enim, ut est apud g Apostolum, Angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit.* Præterea cavendum est, ne maximo nostro malo eveniat, ut, quem-

admodum illi in diversorio Bethlehem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando jam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris invenire non possit, ubi in spiritu nascatur. Hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat; nam ut ille Spiritus Sancti viiute supra naturæ ordinem homo factus & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit, ita nos oportet, *a* non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti *b* novam creaturam *c* in novitate spiritus ambulare, sanctitatem illam ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet; hac enim ratione sanctæ hujus filii Dei conceptionis & nativitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fidei animo credimus, & credentes *d* Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus & adoramus.

a Joann. 1. 13.

b Galat. 6, 15.

c Rom. 6, 4.

Filii Dei nativitatis imago quomodo in nobis ipsis exprimi possit.

d 1. Corinth. 2.

DE CUARTO ARTICULO. ✦

CAPUT V.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus.

1. *Articuli quarti cognoscendi necessitas, & ejus sententia.*

Quantam habeat necessitatem hujus articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles Dominicæ Passionis memoriam sæpissimè animo repetant, *e* docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi *Jesum Christum, & hunc crucifixum*. Quare in hoc argumento omne studium & opera adhibenda est, ut quam maxime illustretur, fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem & bonitatem suspiciendam convertant. Fides itaque prioris articuli parte (nam (1) altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tiberii Cæ-

e 1. Corinth. 2, 2.

Sensus prioris partis articuli.

(1) *Altera: meliùs in Edit. Pat. de altera.*

saris jussu Judæam provinciam administraret, cruci affixum esse: nam captus, irrisus, variis injuriarum & cruciatuum generibus affectus, demùm in crucem sublatus est.

2. *Anima Christi cruciatus sensit secundùm utramque portionem.*

Nec verò cuiquam dubitandum est, ejus animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus liberam non fuisse; nam quòd humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensisse; quare inquit: *a Tristis est anima mea usque ad mortem.* Nam etsi personæ divinæ humana natura conjuncta fuit, tamen propter eam conjunctionem nihilominus passionis acerbicatem sensit, quàm si ea conjunctio facta non fuisset, cùm in una Jesu Christi persona, utriusque naturæ divinæ & humanæ, proprietates servatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit; rursus verò, quod impassibile & immortale erat, qualem esse divinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

3. *Cur in Symbolo exprimatur, sub quo Judæe præside Christus sit passus.*

Quod autem hoc loco tam diligenter observari videmus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Judæam provinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum (quod & ab *b* Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tùm etiam quia iis verbis declaratur, illam Salvatoris prædictionem exitu comprobata esse: *c Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifixendum.*

4. *Non temerè accidit, quod Christus in ligno crucis mortem est perpessus.*

Sed quòd potissimùm in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam divino consilio tribuendum est, ut scilicet, *d* unde mors oriebatur, inde vita resurgeret: serpens enim, *e* qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas sancti *f* Patres latiùs persequuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimùm subire. Verùm satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis à Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius atque accommodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius at-

Repleta est malis
anima Christi.

Psalm. 87.

Psalm. 68.

Thren. 1.

Ego plorans, &c.

Thren. 3.

Inundaverunt aquæ,

&c. Dam. lib. 3 c.

23. in fine, Scot in

3 Sentent. d. 15.

Greg. Naz. Orat. 52.

a Marc. 14, 34.

In una Christi persona duarum naturarum proprietates sunt servatæ.

Dam. 1. 3 c. 13.

b Tim. 6, 13.

c Matth. 20, 19.

Hoc opus nostræ salutis, &c.

Hymn. de Passione Domini.

d Præfatio Missæ de S. Cruce.

e Genes. 2. 23.

f Vide inter cæteros Irenæum, l. 4 c. 17.

que indignius esse potuit. Non solùm enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris ignominiaëque plenissimum semper existimatum est; verùm etiã in lege Moysis a maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

5 *Historia passionis Christi frequentius populo est replicanda.*

Neque verò Parochus hujus articuli historiam præmittet, quæ diligentissimè à sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem summa ejus mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio & fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti & intelligentiæ difficultatem affert, certè crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est: vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei providentiam licet admirari. *b* Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetæ ante Christi adventum, et Apostoli post ejus mortem & resurrectionem tantò opere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quàm crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum Prophetarum oraculis Filii sui mortem significare. Atque, ut de figuris pauca quædam attingamus, *c* Abel primùm, qui fratris invidia occisus est, deinde *d* Isaac sacrificium, præterea *e* agnus, quem Judæi, cum è terra Ægypti egrederentur, immolarunt, tum *f* serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltavit, Christi Domini passionis ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad Prophetas pertinet, quàm multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id verò multò notius est, quàm ut explicari hoc loco oporteat. Sed præcæteris, ut *g* Davidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in Psalmis complexus est, *b* Isaiaë oracula tam aperta & clara sunt, ut rectè dici queat, eum potiùs rem gestam exposuisse, quàm futuram prædixisse.

Crucis supplicium apud Gentiles & Judæos fuit execrandum.

a Dent. 21, 13. Galat. 3, 19.

Quàm necessaria hujus quarti articuli professio, & fides mysterii absconditi in cruce.

Crucis mysterium creditur omnium difficillimum: unde Gnostici Christum negabant cruci fuisse affixum, sed illius loco Symonem Cyrenæum.

Item lib. 1 c. 23.

b 2. Cor. 1, 21.

Prophetæ, Apostoli & Deus ipse, cur tantò opere inculcarint crucis & passionis mysteria.

Figuræ mortis Christi.

c Genes. 4, 8.

d Genes. 22, 6, 7.

e Exod. 12, 5, 6, 7.

f Num. 21, 5, 9.

Joann. 3, 14.

g Psalm. 2 & 21. & 68. 109. Hieron. in Epist. ad Paulinum.

h Isai. 53, 17.

6. *Quid hæc clausula, mortuus & sepultus, credendum significet.*

Mortuus & sepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Jesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum ac sepultum esse. Neque verò sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti Apostoli meritò opponendam censuerunt: de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur: nam omnes a Evangelistæ conseant, Jesum spiritum emisisse. Præterea, cum Christus verus & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur à corpore. Quare, cum Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam à corpore divisam esse: neque tamen concedimus divinitatem sejunctam à corpore: quin potius constanter credimus & confitemur, anima ejus à corpore divisa, divinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse. *b* Decebat autem Filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

7. *Invitus & coactus mortem Christus non subiit.*

Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est, cum ipse mori decrevit, & mortem non tam aliena vi illatam, quàm voluntariam obiit. Nec vero mortem solùm, sed locum etiam & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit: ita enim Isaias scripsit: *c Oblatus est, quia ipse voluit.* Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: *d Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à me ipso, & potestatem habeo ponendi eam; & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quod autem ad tempus & locum attinet, cum Herodes ejus vitæ insidiaretur, ipse inquit: *e Dicite vulpi illi: ecce ejicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. Verumtamen oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Jerusalem.* Ille igitur nihil invitum aut coactus fecit, sed ipse sese volens obtulit, atque inimicis suis obviam procedens, dixit: *f Ego sum, & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum injustè & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest, cum pœnas, tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes do-*

Christus verè in cruce fuit mortuus.

Gnostici Christum mortuum negarunt.

Iren. Tert. lib. de Præscript. Epiph.

a Matth. 27, 50.
Marc. 15, 37.
Joann. 19, 30:

Morte Christi divinitas à corpore vel anima non fuit separata.

b Hebr. 2, 10.
Dam. lib. 3 c. 27.

Mors Christi fuit voluntaria.

c Isai. 53, 7.

d Joann. 10, 17.

e Luc. 13, 32.

f Joann. 18, 5.

Magnitudo beneficii passionis ex eo quod fuerit ultronea, considerari debet.

lores patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat: hoc verò haud magni beneficii loco à nobis ponetur. Verùm si nostro tantùm nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profectò hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solùm referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratissimo cuique eripiat: ex quo Jesu Christi summa & eximia charitas, ejusque divinum & immensum in nos meritum perspicì potest.

8. *Cur Christum non modò mortuum, sed etiam sepultum esse dicamus.*

Jam verò quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quòd novam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ jam de morte dicta sunt. Nam, si Christum mortuum credimus, facilè etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verùm hoc additum est, primùm, ut minus dubitare de morte liceat; cùm maximo argumento sit aliquem mortuum esse, si ejus corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaratur atque eluceat. Neque verò hoc solùm credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illum præcipuè his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei Catholicæ regula verissimè etiam dicimus, Deum mortuum, & ex Virgine natum esse: nam cùm divinitas nunquam divisa fuerit à corpore, quòd in sepulcro conditum est, rectè confitemur Deum sepultum esse.

9. *Quæ circa mortem & sepulturam Christi sint maxime observanda.*

Ac de genere quidem & loco sepulturae illa Parocho satis erunt, quæ à sanctis & Evangelistis dicta sunt. Duo verò in primis observanda sunt: alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse: de quo Propheta vaticinatus erat: *b Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Alterum est, quod ad omnes hujus articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam & mortem Christo Jesu, ut hominì, non ut Deo convenire: nam pati & mori in humanam tantùm naturam cadunt: quamvis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam de illa persona, quæ simul & perfectus Deus & perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est.

10. *Qua ratione contemplari oporteat passionis Christi beneficium.*

His cognitus, ea de Christi passione & morte Pa-

Deum dicimus mortuum & sepultum propter unitatem personæ, & communicationem idiomatum; erat enim totus Deus in sepulcro, & totus Deus in inferno: totus, sed non in totum.

Dam. l. 3 de Orthod. Fide. c. 7.

Fulg. l. 3. ad Tras. 25 & 27.

Christus, quod semel assumpsit, nunquam dimisit.

Circa mortem & sepulturam Christi, duo maxime observanda.

a Matth. 27, 58, 59.

Marc. 15, 46.

Lucæ 23, 53.

Joann. 19, 33, 39.

b Psalm. 15, 10.

Actor. 2, 31, 10.

Quomodo Deus nec patitur, nec moritur, & tamen rectè dicitur Deus passus & mortuus.

c Athan. in Symb. Fulg. lib. 3 ad Tras.

Reg. c. 30, 31.

rochus explicabit, ex quibus tanti mysterii immensitatem, si non comprehendere, contemplari certè fideles possint. Ac primùm quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis ejus dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Joannes *a* Verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum: *b* Esse eum, quem Deus constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Atque, ut uno verbo complectamur, patitur Jesus Christus Deus & homo: patitur Creator pro iis quos ipse condidit: patitur Dominus pro servis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt: ille, inquam, *c* in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiã ædificium concussum est: nam, ut inquit Scriptura: *d* Terra mota est, & petreæ scissæ sunt: *e* tenebræ etiã factæ sunt per universam terram; & sol obscuratus est. Quòd si mutæ etiã res & sensu carentes Creatoris sui passionem luxerunt, cogiteut fideles, quibus lacrymis ipsi, tamquam *f* vivi lapides hujus ædificii, dolorem suum declarare debeant.

11. *Cur Christus voluerit extrema pati, quidque sentiendum de his sit, qui Christianismum professi, in peccatis sordescunt.*

Jam verò causæ etiã passionis exponendæ sunt, ut eò magis divinæ erga nos charitatis magnitudo & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit, cur Filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inveniet, (præter hæreditariam labem primòrum parentum) vitia & peccata, quæ homines à mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admisuri sunt. Hoc enim in passione & morte Filius Dei Salvator noster spectavit, ut omnium ætatum peccata redimeret ac deleteret, & pro eis Patri abundè cumulatèque satisfaceret. Illud etiã accedit ad augendum rei dignitatem, quòd non solùm Christus pro peccatoribus passus est, sed etiã (1) pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores

a Joann. 1.

b Hebr. 1, 2, & 3.
Sapient. 7.
a. Corinth. 4.

c Rom. 11, 36.

d Matth. 37, 51.

e Luc. 23, 44, 45.

f 1. Petri 2, 5.

Osee 21.

Joann. 3.

Sic Deus, &c.

Rom. 5.

Commendat charitatem. Quod potuit gutta, voluit unda, ut nos magis alliceret ad amorem suum.

Ponderato omnium ætatum, quia incarnatus est in medio annorum, ut omnes equaliter participarent in tertio millenario, & medio.

Abac. 3.

(1) *Sed etiã pœnarum, &c.* Ita legunt Edit. Rom. Paris. Lugduu. & Ven. Pat. autem sic habet: *sed etiã*

& auctores & ministri fuerunt: de quo Apostolus (1) nos admonet, ita ad Hebræos scribens: *a Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem; ut ne fatigemini animis vestris deficientes.* Atque hac culpa omnes teneri judicandum est, qui in peccata sæpiùs prolabantur. Nam, cum peccata nostra Christum Dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret, profectò qui in flagitiis & sceleribus voluntantur, rursus, quòd in ipsis est, *b* crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eò gravius in nobis videri potest, quàm fuerit in Judæis, quod illi, eodem Apostolo teste: *c Si cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent: nos autem & nosse eum profiteamur, & tamen factis negantes, quodammodo violentas ei manus videmur inferre.*

12. *Christus à Patre & à semetipso etiam traditus est.*

Sed à Patre etiam & à semetipso Christum Dominum traditum esse, sacræ litteræ testantur: ait enim apud Isaiam: *d Propter scelus populi (2) mei percussit eum.* Et paulò ante idem propheta cum Dominum plagis & vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret, dixit: *Omnes nos quasi oves erravimus: unusquisque in viam suam declinavit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* De Filio autem scriptum est: *e Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum.* Sed eandem rem Apostolus gravioribus etiam verbis expressit, cum tamen ex altera parte vellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia & bonitate sperare liceat; ait enim: *f Quia etiam proprio Filio suo non perpercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis * donavit?*

13. *Christus tormentorum acerbisatem corpore & animo verè sensit.*

Sequitur nunc, ut quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat: quamquam si memoria teneamus *g* sudorem Domini factum ut guttas sanguinis * decurrentis in terram, cum ille tormenta & cruciatus animo perciperet, quibus paulò post efficiendus erat, facile ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. Nam si malorum imminentium cogitatio tam

pro illis, qui pœnarum omnium, quas pertulit, & auctores, & ministri fuerunt.

(1) *Nos admonet: Nos desideratur in Edit. Rom.*

(2) *Mei: Deest in Edit. Rom. Ven. & Lugdun.*

a Heb. 12, 3.

Et de rigore justitiæ erat necessarium, quod esset Deus & homo. O verè necessarium Adæ peccatum, &c.

Aug. in Benedict. Cerei Pasch.

Relabentes sæpiùs in scelera, Deum iterum crucifigunt, & graviùs plerùmque, quàm Judæi.

b Heb. 6, 6.

c 1. Corinth. 2, 8.

Joann. 3.

Rom. 8,

Ephes. 5.

Matth. 4.

d Isai. 53, 8.

Ambr. lib. 1 de Fide, ad Orat. c. 7 & lib. 1 de Spiritu Sancto, c. 12.

e Ibid. 10.

f Rom. 8, 32, 33.

g Donabit Græca & Syriaca exemplaria.

Acerbitas passionis.

g Lucæ 22, 27.

h Decurrentes habet Græcus textus.

a Ibidem.

Christus in corpore quanta pertulit.

b Psalm. 2, 2.

c Matth. 26 & 27.

Marc. 14 & 15.

Luc. 22 & 25.

Joann. 13, 19.

Mortis Christi genus acerbissimum & ignominiosissimum.

Corpus Christi perfectissimum & temperatissimum fuit.

a Corinth. 4, 7.

In omnibus tribulationem &c. usque ad non perimus. Nam Christus angustiatus est à contrariis, destitutus ab Apostolis, derelictus à Deo, confusus à Judæis.

d Coloss. 1, 24.

e 2. Corinth. 7, 4.

f Matth. 26, 39.

Psalm. 68.

Et sustinui &c.

Et 141. Considerabam. Thren. 1.

Longè factus est &c. Lucæ 22.

Apparuit illi Angelus de cælo &c. notato. Confortans. Et solve, ex Psalm. 9.

Exurge Domine &c. benè & subtiliter meditando quænam sit illa confortatio.

acerba fuit, a id quod sanguinis sudor declaravit; quid ipsam perpeccionem fuisse existimandum est?

Sed tamen Christum Dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit ejus corporis pars, quæ gravissimas pœnas non senserit: nam & pedes & manus clavis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum & ordinum homines b convenerunt in unum; adversus Dominum & adversus Christum ejus, c Gentes enim & Judæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt. Judas eum prodidit, Petrus negavit, cæteri omnes deseruerunt. Jam verò in cruce ipsa acerbissimam ne, an ignominiam, an utrumque simul quæremus? Ac profectò nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi & sceleratissimi homines consueverunt, & in quo summi doloris & cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarum magnitudinem ipsa Christi Jesu Corporis constitutio & habitus; quod quidem cum Spiritus Sancti virtute formatum esset, multo perfectius & temperantius fuit, quàm aliorum hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & gravius tormenta illa omnia perpeccum est.

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit: sanctis enim hominibus, quicumque supplicia & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium divinitus datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre possent: immò verò in cruciatibus, plerique intima lætitia efferebantur: ait enim Apostolus: d *Gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia:* & alibi: e *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Verùm Christus Dominus amarissimæ Passionis calicem, f quem bibit, nulla suavitate permixta temperavit. Humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

14. *Quæ potissimum commoda & bona Christiano generi Christi passio peperit.*

Reliquum modò est, ut commoda etiam & bona, quæ ex Passione Domini percepimus, à Parocho accu-

ratè explicentur. Primò igitur Domini Passio peccati liberatio fuit: nam, ut est apud sanctum Joannem: *a Dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Et Apostolus inquit: *b Convivificavit vos (1) cum illo, donans vobis omnia delicta: delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.* Deinde à dæmonis tyranide nos eripuit; ipse enim Dominus inquit: *c Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Pœnam præterea peccatis nostris debitam persolvit. Tùm verò quia nullum gratius & acceptius Deo sacrificium (2) offerri potuit, *d Patri nos reconciliavit, eumque nobis placatum & propitium reddidit.* Postremò quoniam peccata sustulit, cœlorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: *e Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi.* Neque verò in veteri lege hujus mysterii figura & imago quædam defuit: nam illi, *f* quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi Sacerdotis mortem reverterentur, hoc significabant, nemini, quamvis justè & piè vixisset, aditum in cœlestem patriam patere, antequam summus ille atque æternus sacerdos Christus Jesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cœli fores patuerunt iis, qui sacramentis expiati, fideque, spe & charitate præditi, passionis ejus participes fiunt.

15. Unde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.

Hæc autem omnia maxima & divina bona Parochus docebit ex Domini Passione ad nos pervenisse: primùm quidem, quia est integra atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque verò pretium, quod pro nobis persolvit debitis nostris par solùm & æquale fuit, verùm ea longè superavit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cùm illi Filius in ara crucis obtulit, Patris iram atque indignationem prorsus mitigavit: atque hoc nomine Apostolus usus est, cùm inquit: *g Chri-*

Primus fructus passionis Christi.

a Apoc. 1, 5.

b Colos. 2, 13.

Secundus.

c Joann. 12. 31.

Tertius.

Quartus.

d Rom. 5, 10.

e 2. Corinth. 5. 18.

Quintus.

e Hebr. 10, 19.

f Num. 35, 25.

Patribus veteris testamenti ante Christi mortem cœli aditus non patuit. Vid. Iren., l. 5 c. 21. Tert. 4. ad Marcionem. Origina c. 5 ad Rom.

i Reg. 9.

Quia de industria,

&c.

Matth. 27.

Et cum gustasset.

1. Petri 2.

Christus passus est

&c.

Christi passio verum sacrificium.

g Ephes. 5, 2.

(1) *Cum illo*: Deest in Edit. Rom. Par. Lugd. Ven.

(2) *Offerri*: Edit. Patav. non *afferri*, ut est in Edit. Rom. & Ven.

Redemptio.
a 1. Petr. 1, 18.
 Apoc. 5. Redemisti
 nos Domine. &c. No-
 ta ille 4 ex omni tri-
 bu & lingua.

b Galat. 5, 13.
 Sextus Christi passio-
 nis fructus.

*stus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblatio-
 nem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Præterea re-
 demptio, de qua est apud Apostolorum Principem: a
 Non corruptilibus auro vel argento redempti estis de
 vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pre-
 tioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incon-
 taminati: & Apostolus docet: b Christus nos redemit
 de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.*

16. *In Christi passione sunt omnium virtutum exempla.*

Verum præter hæc immensa beneficia, illud etiam
 vel maximum consequuti sumus, ut in hac una pas-
 sione omnium virtutum clarissima exempla habeamus;
 nam & patientiam & humilitatem & eximiam charita-
 tem & mansuetudinem & obedientiam & summam ani-
 mi constantiam, non solùm in perferendis propter ju-
 stitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita o-
 stendit, ut verè dicere possimus, Salvatorem nostrum
 quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tem-
 pore verbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in
 se ipso expressisse. Atque hæc breviter de Christi Do-
 mini saluberrima passione & morte dicta (1) sunt.
 Utinam verò hæc mysteria in animis nostris assidue
 versentur, & unà cum Domino pati & mori & sepe-
 liri discamus; ut deindè, abjecta omni sorde peccati,
 ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tan-
 dem ipsius gratia & misericordia digni simus, qui
 cælestis regni & gloriæ participes efficiamur.

DE QUINTO ARTICULO.

CAPUT VI.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à
 mortuis.

1. *Prima pars hujus articuli quomodò sit intelligenda.*

Isai. 11.
 Et erit sepulcrum
 ejus gloriosum.

Maximè quidem refert nosse gloriam sepulturæ
 Domini nostri Jesu Christi, de qua proximè di-
 ctum est: sed plus interest fidelis populi cognoscere

(1) *Sunt: vel potius sint, ut in Edit. Patav.*

illustres triumphos, quos ex devicto diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se rectè tractari possit, nos tamen sanctorum Patrum auctoritatem sequuti, eum cum descensu ad inferos conjungendum putavimus. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tandiu mansisse, quandiu ejus corpus in sepulcro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur eandem Christi personam (1) eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro jacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet, propterea quòd, ut sæpè jam docuimus, quamvis anima à corpore discesserit, nunquam tamen divinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

2. *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum sit.*

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minùs impiè quam imperitè putaverunt. Superiori enim articulo Christum Dominum sepultum esse edocti sumus: nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio & quidem obscuriori loquendi genere idem à sanctis Apostolis repeteretur: verùm inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cœlestem beatitudinem non sunt consequutæ. Ita verò sacræ litteræ hanc vocem multis in locis usurpaverunt. Nam apud Apostolum legimus: *a In nomine Jesu omne genuflectatur cœlestium, terrestrium & infernorum*: & in Actis Apostolorum D. Petrus testatur: *b Christum Dominum suscitatum, solutis doloribus inferni*.

3. *Quot sint loca, quibus animæ extra beatitudinem constitutæ post mortem detinentur.*

Neque tamen ea receptacula unius & ejusdem generis sunt omnia. Est enim teterrimus & obscurissimus carcer, *c* ubi perpetuo & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam *d* gehenna, *e* abyssus, & propria significatione *f* Infernus vocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus

Prioris partis quinti articuli sententia.

Christus eodem tempore in sepulcro & apud inferos fuit.

Vide. sect. 6. superioris articuli.

De multiplici vocis inferni significatione.

Inferi quid significant.

a Philipp. 2. 10.

b Actor. 2, 24.

Receptacula inferna animarum non sunt unius generis.

c Matth. 25, 41.

Primus locus damnatorum.

d Matth. 5. 10.

20, 29.

e Apoc. 9. 11.

Pondera, ly torquentur, qua torsione, quia secundum Ambr. serm. 10 super Beati immaculati. Bernard. Greg. 2 Pet. 2. Angelis peccantibus, &c. Diabolus non habet pœnam sensus, sed solum damnum, que ad diem judicii & tunc utramque.

f Lucæ 16. 22.

(1) *Eo tempore*: Edit. Patav. *Eodem tempore*.

a Apoc. 21, 27.

Secundus locus animarum est purgatorium.

Tertium animarum receptaculum est sinus Abrahæ.

Lucæ 16.

Christus liberavit omnes animas Patrum, & omnes purgantes tunc ibi existentes.

Anima Christi reipsa descendit ad inferos.

Joan. 12.

Cum exaltatus, &c. Unde dicit descendit ad inferos, non ad infernum.

b Psalm. 15, 10.

Greg. Naz. Orat 42.

c Psalm 87, 6.

Alia fuit Christo causa descendendi ad inferos, quam aliis hominibus.

Dam. lib. 3 c. 29.

cruciatae expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit, a in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrinæ veritate, quam & Scripturarum testimoniis, & Apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eò diligentius & sæpius Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremò receptaculi genus est, in quo animæ sanctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur, ibique sine ullo doloris sensu beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas (1), qui in sinu Abrahæ Salvatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit.

4. *Anima Christi non potentia tantum sed reipsa ad inferos descendit.*

Nec verò existimandum est eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis ac virtus, non etiam anima eò pervenerit. Sed omninò credendum est, ipsam animam re & præsentia ad inferos descendisse; de quo extat firmissimum illud Davidis testimonium; *b Non derelinques animam meam in inferno.*

5. *Aliquid dignitati Christi ex ejus descensu ad inferos detractum non est.*

Verùm etsi Christus ad inferos descendit, nihil de ejus summa potestate detractum est: neque ejus sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: eum potius hoc facto verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque Filium Dei esse, quemadmodum ante tot prodigiis declaraverat, apertissimè comprobatum sit: id quod facilè intelligemus, si causas cur Christus & alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Cæteri enim omnes captivi descenderant: ipsi vero c inter mortuos liber & victor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam inclusi & constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim verò, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verùm ut sanctos & justos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ

(1) Qui: Ed Pat. & Lugd. habet quæ; quod magis arridet.

fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate & potestate diminutio facta est.

6. *Quibus de causis Christus ad inferos descendere voluit.*

His expositis docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis dæmonum spoliis, sanctos illos Patres cæterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter summaque cum gloria perfectum est; statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa lætitia gaudioque implevit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertivit: quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis: *a* *Hodie mecum eris in paradiso.* Hanc verò piorum liberationem Oseas tantò antè predixerat in hunc modum: *b* *Ero mors tua, ò mors; morsus tuus ero, inferne.* Hoc etiam significavit Zacharias propheta, cum ait: *c* *Tu quoque in sanguine testamenti tui emissisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis: *d* *Expolians principatus & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Verùm, ut hujus mysterii vim melius intelligamus, sæpè illud memoria repetere debemus, pios homines non solum, qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consequutos esse. Quamobrem, antequam ille moreretur, ac resurgeret, cœli portæ nemini nunquam patuerunt: sed piorum animæ cum è vivis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel, quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum & persolvendum est, Purgatorii igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cœlo & in terris vim suam potestatemque declararet; & omninò, e ut in nomine ejus omne genuflecteretur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Quo loco qui summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur & obstupescat, qui non modò pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, ut sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

7. *Alterius partis quinti articuli sensus.*

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa

Christus animas inferno extractas, mox effecit beatas.

Quomodò latroni promissa eodem die beatitudo sit præstita.

a Luc. 23, 43.

b Osee 13. 14.

c Zach. 9, 11.

Eccl. 24.

d Colos. 2, 15.

Passionis Christi fructus ad omnium temporum fideles est diffusus.

Purgatorium ignem Judæis ante Christi mortem fuisse persuasum, colligitur ex 1. Reg. 31. 13.

Tob. 4, 17.

2. Machab. 12, 43.

Vide Aug. lib. de Cura pro mortuis gerenda. c. 2.

e Philip. 2, 10.

Ubi sint inferi.

De glorioso resurrectionis Christi mysterio.

a 2. Tim. 2, 8.

b Joann. 19, 38.

c Matth. 28, 1.

Marc. 16, 1.

Luc. 24, 1, 2, 3.

Joann. 20, 1.

Sua vi Christus ab inferis est excitatus.

Scot. 4 dist. 43 q. 3.

Job. 7.

d 2. Corinth. 13, 4.

e Psalm. 97, 2.

f Joann. 10, 17, 18.

g Joann. 2, 19.

h Actor. 2 & 3, 24.

Rom. 8, 12.

Apostoli verba: *a Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis.* Quod enim Timotheo (1) præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse, dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, *b* qui Pilati præsidis permissu corpus Domini è cruce depositum, in propinqui horti monumentum novum intulerunt: tertio à morte die qui fuit Dominicus, *c* summo mane illius anima corpori iterum conjuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit & surrexit.

8. *Non aliena virtute, ut cæteri homines, sed propria vi Christus resurrexit.*

Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit; sed sua vi ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua à morte ad vitam revocare. Hoc verò summæ Dei potestati tantummodo reservatum est, ut ex illis Apostoli verbis intelligimus: *d Et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* Quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta nunquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus de novo reverti posset, qua & licuit sua virtute reviviscere, atque à mortuis resurgere. Id verò David spiritu Dei plenus prædixit his verbis: *e Salvavit sibi dextera ejus & brachium sanctum ejus.* Deinde ipse Dominus divino oris sui testimonio confirmavit: *f Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, & (2) potestatem habeo iterum sumendi eam.* Judæis etiam ad confirmandam doctrinæ virtutem dixit: *g Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Quod quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut Scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in Scripturis interdum legamus, *h Christum*

(1) *Præcipit:* Edit Patav. & Lugdun. *præcepit.*

(2) *Potestatem habeo:* Deest in Edit. Rom. & Ven.

Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, ut ad hominem referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur eum sua virtute resurrexisse.

9. Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicitur, cum alii ante ipsum resuscitati noscantur.

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est. Nam in Scripturis & *a* primogenitus ex mortuis, & *b* primogenitus mortuorum vocatur. Atque, ut est apud Apostolum: *c* Christus resurrexit a mortuis primitivè dormientium; quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine; primitivè Christus, deinde ii, qui sunt Christi. Quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet: nam si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adjuncta est; *d* ante Christum multi alii à mortuis excitati sunt; qui omnes tamen ea conditione revixerunt, ut eis iterum moriendum esset; at Christus Dominus ita resurrexit morte subacta & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: *e* Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur.

10. Quomodo & qua ex causa Christus in tertiam diem suam resurrectionem distulerit.

Quod verò articulo additur, *Tertia die*, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse: nam quòd integrum naturalem diem, partemque tam antecedentis, tam consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem verissimè dicitur triduo in sepulcro jacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse; ut autem divinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi differre noluit: rursus verò, ut eum verè hominem vereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die revixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobendam satis esse videbatur.

11. Quare Patres Constantinopolitanæ Synodi huic articulo clausulam adjecerint: Secundum Scripturas, Patres Constantinopolitanæ Synodi huic loco addi-

a Col. 1, 18.

b Apol. 1, 5.

c 1. Cor. 15, 20, 21.

Tange illud. Matthæi, 27.

Ei multa corpora sanctorum, &c. An resurrexerint immortales, vel ne; cum de Joanne Baptista, qui fuit sanctus antequam natus: & talis de quo dicitur, inter natos mulierum, &c. cujus reliquie inveniantur in terris. Ego, &c.

d 3. Reg. 17, 22.

e Rom. 6, 9.

Tertia die non simpliciter, sed secundum Scripturas.

Osce 6.

Jonæ. 2.

Matth. 12.

Greg. Nyssen. Orat. de Resurrect. Christi.

Alex. de Ales. p. 3.

q. 20. Mem. 3. art. 3.

a 1. Cor. 15, 3.

b 1. Corinth. 15, 14.

D. Aug. in Ps. 120.

c Matth. 16. &
17 & 20, 21.

d Luc. 18, 32.

e Matth. 12, 39.
Luc. 11, 29.

D. Thom. 3. part.

q. 53 art. 1.

Psalm. 63.

Accedit homo ad
cor altum, &c.

Prima causa.

f Philipp. 2, 8, 9.

4. Reg. 19.

Mittet radicem, &c.

Secunda.

1. Cor. 15, 12

1, Petr. 1.

Luc. 15.

Congratulamini, &c.

Tertia.

derunt; *Secundùm Scripturas*: quod quidem ab a Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maximè necessarium esse, idem Apostolus docuerit iis verbis: *b Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatione nostra, inanis est & fides vestra: & si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris*: Quare D. August. cùm hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit: *Non magnum est credere, quia mortuus est Christus: hoc & Pagani & Judæi & omnes iniqui credunt; hoc omnes credunt quia mortuus est. Fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexise*. Ex quo factum est, ut frequentissimè c Dominus de sua resurrectione loquutus sit: ac nunquam ferè de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur; quare cùm dixisset: *d Filius hominis tradetur gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur, et posteaquam flagellaverint, occident eum; ad extremum addidit: Et tertia die resurget*: & cùm Judæi ab eo peterent, ut aliquo signo & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit: *e Nullum aliud signum eis datum iri, quam Jonæ prophetæ signum: sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus; sic futurum affirmavit filium hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus*. Verùm ut hujus articuli vim & sensum melius perspiciamus, tria nobis investiganda & cognoscenda sunt: primùm quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere, deinde qui resurrectionis finis & scopus sit, & quæ ab ea utilitates & commoda in nos sint profecta.

12. *Quas ob causas necesse fuerit Christum resurgere.*

Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, à quo maximè decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cùm ad Philippenses inquit: *f Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum*. Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis justitia constare non potest; illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quòd sua virtute à mortuis resurrexit. Deinde ut spes nostra aleretur atque sustentaretur. Cùm enim Christus resurrexit, certa spe nitimur fore ut nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui

conditionem consequantur necesse est; ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad *a* Corinthios & *b* Thessalonicenses scribit, & a Principe Apostolorum Petro dictum est: *c* *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam, regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem.* Postremò ob eam etiam rem, Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis & redemptionis nostræ mysterium absolveretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberavit; resurgens verò præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: *d* *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* Ne quid igitur humani generis saluti deesset quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

13. *Quæ commoda ex resurrectione Christi ad homines redeant.*

Ex iis verò, quæ hactenùs dicta sunt, perspicere possumus quantum utilitatis Christi Domini resurrectio fidelibus attulerit: in resurrectione enim Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & diaboli victorem agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ulla dubitatione credendum & confitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit, tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: *e* *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum:* quæcumque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare ejus resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam. Exemplar verò dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima, ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, *f* ita nostra etiam corpora, quæ priùs imbecilla & mortalia fuerant, gloria & immortalitate ornata restituentur. Ut enim Apostolus docet: *g* *Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit: *h*

a 1. Cor. 15, 12.

b 1. Thess. 4, 14.

c 1. Petr. 1, 3, 1.

Quarta.

d Rom. 4, 25.

Utilitas resurrectionis Christi.

Secundo.

e 1. Corinth. 15, 14.

Resurrectio Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria.

Ambros. serm. 42.

f 1. Corinth. 15, 42.

g Philipp. 3, 2.

Tertio.

h Rom. 6, 4 & 9.

Quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus: & paucis interjectis, inquit: Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur: mors illi u'tra non dominabitur. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.

14. Quæ ex Christi resurrectione exempla sint sumenda.

Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut postquam peccati maculas eluimus, novum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vitæ instituto ita perseveremus, ut adjuvante Domino, à justitiæ via quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque vero a Apostoli verba id solùm demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; verùm etiam resurgendi virtutem nobis præbere, viresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate & justitia permaneamus, ac Dei præcepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solùm peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert, ut deindè piè & sancte Deum colentes, in novitate vitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea unà cum illo peccatis & huic sæculo mortui eramus; cum illo etiam ad novam vitæ institutionem & disciplinam resurgeremus.

15. Quibus indiciis colligatur, aliquem secundum spiritum cum Christo surrexisse.

Hujus resurrectionis quæ potissimum signa observanda sint, Apostolus nos admonet; nam cum inquit: *b Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: planè ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, divitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, verè cum Christo surrexisse: cum verò addit: c Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram, alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num verè cum Christo surrexerimus. Ut enim corporis affectionem & valetudinem gustus indicare solet; ita si d quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæ-*

a Rom. 6, 4, 5.

Christi resurrectio corporalis nos ad spiritualem hortatur resurrectionem.

Quæ sint signa resurrectionis nostræ spiritualis.

b Col. 3, 1.

c Ibid. 3, 1.

d Philip. 4, 8.

cumque justa, quæcumque sancta, alicui sapiant, isque cœlestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam & spiritualem vitam unâ cum Christo Jesu surrexisse.

DE SEXTO ARTICULO.

CAPUT VII.

Ascendit ad Cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1. *Hujus articuli excellentia, & primæ partis sententia.*

David Propheta, cum beatam, & gloriosam Domini Ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa lælitiâ & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: *a Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis: ascendit Deus in jubilatione.* Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibi que diligentur curandum, ut fideles illud non solum fide & mente percipiant, sed quoad ejus fieri poterit, juvante Domino, factis etiam & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de divino hoc mysterio agitur, à priori ejus parte incipiendum est, & quæ ejus sit vis atque sententia, aperiendum. De Christo enim Jesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet; eum, perfecto jam, & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in cœlum corpore & anima ascendisse, nam ut Deus est, numquam ab eo absuit, ut qui divinitate sua loca omnia compleat.

2. *Non solum divinitatis virtute Christus ascendit, sed vi etiam humanitatis.*

Ascendisse autem eum sua virtute doceat, non aliena vi sublatum; quemadmodum *b* Elias, qui igneo curru in cœlum evehctus est, *c* vel Habacuc propheta, vel *d* Philippus diaconus, qui divina virtute per aërem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque verò solum ut Deus, præpotenti divinitatis virtute in cœlos ascendit, sed etiam ut homo est. Quamvis enim

a Psalm. 46, 2, 6.

b 4. Reg. 2, 11, 12

c Dan. 14, 35.

d Actor. 8, 39.

naturali vi id fieri non potuerit; tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus ut libuit, movere potuit: corpus verò quod jam gloriam adeptum erat, moventis animæ imperio facilè parebat. Atque hac ratione, ut Deus & ut homo est, Christum in cælum sua virtute ascendisse credimus.

3. Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicitur sedere ad dexteram Patris.

Sedere denotat possessionem & quietem gloriæ, non positionem corporis, quia Christus stat, & non sedet, sicut & omnes beati stabunt, & non sedebunt; quia sedere imbecillitatis est, stare verò est naturalis situs hominis perfectus. Scot. 4. dist. 43. quæst. 13. Cajetanus in Marc. 16.

Sedere ad dexteram Dei, quid denotet. Vide Athan. serm. 1. contra Arian. Basil. lib. de Spiritu Sancto, c. 6. Dam. l. 4. c. 2.

Sedere ad dexteram Dei soli Christo est tributum.

a Ephes. 1. 20. 21. 22.

b Psalm. 8, 8.

Sedere ad dexteram meam non est meum dare vobis.

c Hebr. 1, 13.

d Psalm. 109, 1.

e Act. 1 per tot. ferè c.

Ad Ascensionem omnia Christi mysteria diriguntur.

In altera articuli parte hæc sunt: *Sedet ad dexteram Dei Patris*; quo loco tropum, id est, verbi immutationem licet animadvertere, frequentem in divinis literis, cum humanas affectiones & membra, ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus; neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed, quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cælestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præcæteris omnibus adeptus est eum in Patris dextera esse confitemur.

Sedere autem hoc loco non situm & figuram corporis significat, sed eam regiæ summæque potestatis ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: *a Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum & potestatem, virtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: Et, b omnia subjecit sub pedibus ejus.* Ex quibus verbus apparet hanc gloriam adeo propriam & singularem Domini esse, ut cuivis alii creatæ naturæ convenire non possit. Quare alio loco testatur: *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: d Sede à dextris meis?*

4. Quare ascensionis Christi historia frequentius apud populum sit repetenda.

Sed articuli sensum Parochus latiùs explanabit, Ascensionis historiam persequens, quam sanctus Lucas Evangelista in e Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cujus explicatione illud primùm observare oportebit cætera omnia mysteria ad Ascensionem, tamquam ad finem referri, in eoque omnium perfectionem & absolutionem contineri, nam ut ab Incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent, ita Ascensione ejus peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam ejus humilitatem & contempionem

ostendunt; neque enim abjectius aut humiliter quidquam cogitari potest, quam quod Filius Dei pro nobis humanam naturam & imbecillitatem assumpserit, patique & mori voluerit. At verò quòd (1) eum superiori articulo à mortuis resurrexisse, nunc verò in cœlum ascendisse & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam divinamque majestatem declarandam magnificentius dici aut mirabiliter potest.

5. *Cur Christus in cœlum ascenderit, nec in terra potius regnum suum constituerit.*

Jam his expositis, accuratè docendum est, ejus rei causa Christus Dominus in cœlos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quòd ejus corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat non terrenæ hujus & obscuræ habitationis locus, sed altissimum & splendidissimum cœli domicilium conveniret. Nec verò solum, ut ejus gloriæ & regni (2) solium potiretur, quod sanguine meruerat, verum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret. Deinde *a* ut regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret; nam mundi regna terrena & fluxa sunt, magnisque opibus & carnis potentia nituntur; Christi vero regnum non terrenum, quale Judæi expectabant, sed spirituale & æternum: itemque ejus opes & divitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cœlis collocavit: in quo quidem regno illi ditiores & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt; nam & sanctus Jacobus testatur, *b* Deum elegisse pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in cœlum ascendens efficere voluit, ut nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur; nam quemadmodum morte & resurrectione sua moriendi & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat; ita ascensu nos docet atque instruit, ut in terris positi, in cœlum nos cogitatione conferamus, *c* confitentes nos peregrinos & hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, *d* cives esse sanctorum & domesticos Dei: *e* Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, *conversatio in cœlis est.*

(1) *Eum*: non in Edit. Patav. tum, ut est in Edit. Rom. Ven. Lugdun. (2) *Solium*, in Edit. Patav. solio.

Christi in Cœlum
Ascensionis causæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

a Joann. 18, 36.

Vide secund. artic.
sect. 7.

Christi regnum non
terrenum, sed spiri-
tuale.

Qui ex hominibus
sunt in regno Christi
ditiores.

b Jacob. 2, 5.

Quarta.

c Hebr. 11, 13.

d Ephes. 2, 19.

e Philipp. 3, 20.

Quanta redeant ad nos commoda ex Ascensione Domini.

a Psalm. 67, 19.

b Ephes. 4, 8.

Primum mittit Spiritum Sanctum.

c Act. 2 per tot. cap.

d Joann. 16, 7.

Secundó.

Advocatum agit.

e Hebr. 9, 24.

f 1. Joann. 2, 1.

Tertió.

Spem nostram erigit de remissione peccatorum.

Quartó.

g Joann. 14, 2, 3.

Locum amicis parat & viam ad cælum præstruit. Tange instantiam ex Joann. 3. Nemo ascendit, &c.

h Joann. 18, 24, 27.

Quinto.

Captivam abduxit captivitatem.

Primó.

Fidem nostram confirmat, & merito auget.

i Joann. 20, 19.

Secundó.

Beatitudinis nostræ expectationem certam facit.

6. Quæ beneficia ex Christi Ascensione hominibus sint collata.

Jam verò vim & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas (1) effundit; divinus a David, b Apostolo interprete, multò ante cecinerat illis verbis: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*; nam decimo die c Spiritum Sanctum dedit, cujus virtute, atque ubertate complevit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magna illa promissa persolvit; *d Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos*. Ascendit etiam in cælum ex Apostoli sententia, e ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem advocati officio fungatur: *f Filioli mei, inquit S. Joannes, hæc scribo vobis, ut non peccetis; sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*. Nec verò quidquam est, unde fideles majorem lætitiæ & animi jucunditatem capere debeant, quàm Jesum Christum patronum causæ, ac deprecatorum salutis nostræ constitutum esse, cujus sit apud æternum Patrem summa gratia & auctoritas. *g* Paravit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Jesus Christus venit in cœlestis gloriæ possessionem; nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque viam munivit, qua ad cœlestem beatitudinem perveniremus; *b* quemadmodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat: quod quidem ut rei etiam eventum aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit.

7. Commoda, quæ Christus sua Ascensione nobis attulit.

Hanc cœlestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consequuta est: primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit; nam fides earum rerum est, quæ sub aspectu non cadunt, atque ab hominum ratione ac intelligentia remotæ sunt. Quare, si Dominus à nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem à Christo Domino i beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet: nam

(1) *Effundit*: vel potius *effudit*, ut in Edit. Patav.

quoniam Christum hominem in cœlum ascendisse, &c. humanam naturam in dextera Dei Patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam ejus membra, illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro jungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: *a Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum.* Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consequuti sumus, quòd amorem nostrum ad cœlum rapuit ac divino spiritu inflammavit: nam verissimè dictum est, *b ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est.*

8. *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

Ac profectò, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu & consuetudine defixa esset: & illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret, eumque terrena quadam benevolentia prosequeremur: *c* verùm in cœlum ascendens, amorem nostrum spirituales reddidit, effecitque, ut quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum veneremus & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano ferè sensu de illo judicare videbantur: partim verò ipsius Domini testimonio confirmatum est, cùm inquit: *d Expedi vobis, ut ego vadam.* Nam imperfectus ille amor, quo Christum Jesum præsens diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus Sancti adventu; quare statim addit: *Si enim non habiero, Paraclitus non veniet ad vos.*

9. *Post Christi Ascensionem Ecclesia maximè amplificata fuit.*

Accedit etiam, quòd in terris domum suam, id est, Ecclesiam amplificavit, quæ Spiritus Sancti virtute & ductu gubernaretur: *e* ejus verò universæ inter homines Pastorem, & summum Antistitem Petrum Apostolorum Principem, reliquit: tùm verò dedit quosdam quidem *f* Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores: atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis atque aliis diversa dona semper impertitur; nam testatur Apostolus, *g* unicuique nostrum datam esse gratiam secundùm mensuram donationis Christi. Ad extremum verò, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. Quamvis enim Christi passioni salutem & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum justis ad cœlum aperuit; tamen ejus ascensus non solùm veluti exemplar

a Joann. 17, 24.
Tertio.

Charitatem nostram promovet, & affectum à terrenis ad cœlestia sustulit.

b Matth. 6, 21.
Lucæ 12, 34.

c 2. Cor. 5, 15.

Est elevatus in cœlum, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participes. Præfatio de Christi Ascens.

d Joann. 16, 7,

Quartò.

e Joann. 21, 15.
Petrus universæ Ecclesiæ, Pastor relictus.

f Cor. 12, 28.
Eph. 4, 11. Christus quotidie Ecclesiam suis donis auget.

g Ephes. 4, 7.

Ascensio Christi nobis ascendendi virtutem præstat.

nobis propositum est, quo altè spectare, & spiritu in cœlum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, qua id elicere possimus, largitus est.

DE SEPTIMO ARTICULO.

CAPUT VIII.

Inde venturus est judicare vivos & mortuos.

Christi tria insignia
in suam Ecclesiam
beneficia.

Articuli septimi
sensus.

1. *Christi tria in suam Ecclesiam beneficia, & articuli septimi sententia.*

Tria sunt Domini nostri Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam & illustrandam insignia officia & munera, redemptionis, patrocini & judicii. Cùm autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione & morte redemptum esse, ascensu etiam in cœlum, nostram causam & patrocinium in perpetuum susceptum constet; sequitur ut ejus judicium hoc articulo declaretur: cujus articuli ea vis est & ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere judicaturum esse.

2. *Duplex est Christi adventus.*

Sacræ enim litteræ duos filii Dei adventus esse testantur: alterum, cùm salutis nostræ causa carnem assumpsit; & homo in Virginis alvo effectus est: alterum, cùm in consummatione sæculi ad judicandos omnes homines veniet. Hic adventus in sacris litteris a Dies Domini appellatur; de quo Apostolus ait: *b Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet: & Salvator ipse: c De die autem illa & hora, nemo scit.* Ac de summo judicio satis sit illa auctoritas Apostoli: *d Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Plena enim est sacra & Scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobendam, sed etiam fidelium oculis subjiciendam: ut quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis

- a 2. Petr. 3, 10.
Apoc, 3, 16.
1. Thess. 5. 2.
c Matth. 24, 36.
Marc. 13. 32.
d 2. Corinth, 5. 10.
Rom. 14, 10.
e 1. Reg. 2, 10.
Psalm 95, 13 & 97, 9.
Isai 2, 12. 16, 17.
18 & 19 & 13, 9.
Jerem. 30, 23.
Dan. 7, 9.
Joel. 2, 1, 31.
Soph. 1, 2, 14.
Malach. 4, 1.
Matth. 12, 36.
Luc. 17, 24.
Act. 1, 11 & 3. 20.
Rom. 2, 14.
1. Corinth. 15.
1. Thess. 1, 4.
2. Thess. 1. 7.
Apoc. 20, 11.

que spem positam haberent: ita deinceps post filii Dei mortem & ascensum in cœlum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus: *a Expectantes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei.*

3. *Quoties quilibet homo Christi judicis sententiam coram subire debeat.*

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire & singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque judicis præsentem subire sententiam. Primum est, *b* cum unusquisque nostrum migrat à vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus justissima quæstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit unquam: atque hoc privatum judicium vocatur. Alterum verò, *c* cum uno die atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal Judicis stabunt, ut omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum & judicatum fuerit, cognoscant: cujus sententiæ pronuntiatio impiis & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum & suppliciorum pars: rursus verò pii & justii non parvum ex ea præmium fructumque percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale judicium appellatur.

4. *Cur necesse fuerit privato judicio generale subjicere.*

De quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit, cur præter privatum de singulis, alterum etiam de universis hominibus judicium exerceretur. Nam, cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint (1) libri discipuli, exemplorū, orationum, actionum amatores ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia & pœnas augeri necesse est; cum hæc vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit quam extremus veniat mundo dies, æquum erat de universa hac re, et, aut perperam factorum dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum judicio.

Accedit etiam, quòd, cum piorum fama sæpè lædatur, impii verò innocentie laude commendentur, di-

a Tit. 2, 13.

Aug. tot lib. 20.
de Civit. Dei.

Duplex cujusque hominis judicium, particulare & generale.

b Hebr. 9, 27.

Luca 16, 22.

Eccl. 11, 28.

Aug. lib. 2 de Anima, c. 4.

c Matth. 25, 22.

Joel. 3, 1, 2.

Causæ, ob quas privato judicio universale subjiciatur.

Prima ratio.

Mortuorum præmia, vel pœnæ augentur virtutibus, & vitiis suorum sectatorum.

Vide Basilium libr. de Sancta virginitate, ante medium.

Scot. 4 dist. 47.

q. 1. S. Thom. 3 p.

q. 59 art. 5.

Secunda, ut laudem pii, ignominiam impii palam consequantur. Hæc ratio similiter ex Roman. 2, 6, 5 & 1.

Cor. 4.

(1) Libri: perperam in multis Edit. liberi.

viæ justitiæ ratio postulat, ut pii ereptam injuria apud homines existimationem, in publico universorum hominum conventu & judicio recuperent.

Deinde verò boni & mali homines, quæcumque in vita egerunt, cum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conveniebat, corporibus una cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali judicio fieri poterat.

Postremò, quoniam in adversis & secundis hominum rebus, quæ promisque nonnunquam bonis & malis eveniant, probandum erat nihil non infinita Dei sapientia & justitia geri, ac gubernari, par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, verum etiam publico ac generali judicio decerni; quo omnibus notiora & illustriora fierent, atque ut Deo justitiæ & providentiæ laus ab omnibus tribueretur pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines solebant, cum improbos valentes opibus & honoribus florentes animadverterent: nam Propheta: *a Mei*, inquit, *penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Et paulo post: *b Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo obtinuerunt divitias, & dixi: ergo sine causa justificavi cor meum: & lavi inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.* Atque hæc frequens querela *c* multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generali judicium exerceretur, ne forte homines dicerent, *d* Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula jure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est: ut, si quorum animi in providentia & justitia Dei nutarent, hujus doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito judicio pios recreari, impios terreri oportebat: ut cognita Dei justitia, illi ne deficerent, hi à malis æterni supplicii metu atque expectatione revocarentur. Quare Dominus & Salvator noster *e* cum de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale judicium, signaque adventantis ejus temporis descripsit: ut cum illa viderimus, finem sæculi propè esse intelligamus: ac deinde in cœlum ascendens Angelos misit, qui Apostolos ejus

Tertia, ut corpora vel præmium, vel penam cum anima ex æquo participant.

Athana. in Symbolo.

Psalm. 36 & 61.

1. Corinth. 5.

Quarta, ut divini providentiæ ratio omnibus constet: hæc ratio sumitur ex Eccl. 9, 1, 2, 3.

Psalm. 9.

a Psalm. 72, 2, 3.

b Idem. 12, 13, 14.

c Job. 28, 78.

Jerem. 12, 1, 2.

Habac. 2, 13.

d Job. 22, 14.

Quinta, ut boni perseverarent, & mali resipiscerent.

e Matth. 24, 29, 30.

absentia mœrentes his verbis consolarentur: *a Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis euntem in cœlum.*

5. *Juxta utramque naturam Christo tributa est potestas judicandi genus humanum.*

Verùm Christo Domino, non solùm ut Deo, sed etiam ut homini hoc judicium datum esse, sacræ litteræ declarant: quamvis enim judicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipuè tamen Filio eam tribuimus, quòd ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. Quòd autem, ut homo, mundum judicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: *b Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.*

6. *Cur perinde Patri vel Spiritui Sancto hoc judicium non adscribatur.*

Decebat autem maximè à Christo Domino hoc judicium exerceri, ut, cùm de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis judicem videre & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omninò judicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententiis condemnatus fuerat, omnium deinde judex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cùm in Cornelii domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum à Judæis in ligno suspensum atque occisum, tertia verò die ad vitam resurrexisse, subjunxit: *c Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum & mortuorum.*

7. *Quibus indiciis extremum judicium imminere agnosceretur.*

Sed tria hæc præcipua signa judicium antecessura esse, sacræ litteræ declarant, prædicationem Evangelii per universum orbem, discessionem et Antichristum: ait enim Dominus: *d Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio: & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur: e Quasi instet dies Domini, quoniam nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, judicium non fiet.*

8. *Quomodo fiet judicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Quæ autem judicii forma & ratio futura sit, Parochis ex *f Danielis oraculis*, tum ex sanctorum Evan-

a Actor. 1, 11.

Christus etiam ut homo judex omnium constitutus est.

b Joann. 5, 26.

Aug. in Joann. tract. 21 & 1 de Trin. c. 13.

Judex Christus corporeis oculis videbitur.

Aug. de verb. Dom. serm. 64.

Job: 36, 17.

Causa tua quasi, &c.

c Actor. 10, 42.

Signa Judicium præcessura.

Damasc. de Fide Ort. l. 4. c. 27.

d Matth. 24, 14.

Aug. de serm. Dom. in Monte, lib. 2, c. 8. ad Hesich.

e 2. Thess. 2, 3.

Aug. 20 de Civ. Dei c. 19.

Judicii forma.

f Dan. 7, 9.

a Matth. 25, 34.

Marc. 13.

Thes. n. 4.

Judicis sententia piis
lata, impiis horri-
bilis.

b Matth. 25, 34.

Vide Aug. serm. 37.
de Sanctis, & Cyril-
lum Alexandr. in or.
de exitu animæ.

Matth. 25, 34.

Duplex impiorum
pœna, una quæ est
damni, & altera sen-
sus: de pœna damni
vide Chrys. hom. 23.
in Matth. Aug. in
Enchir. c. 112.

Pœna sensus quan-
ta futura sit.

Aug. serm. 181. de
Temp. & in lib. de
Tripl. hab. cap. 3.
Greg. 1. 9. Mor.
c. 46. & 1. 4. Dialog.
cap. 28. Scot. 4. d.
48 q. 2 & 3. Job. 26.

Socii pœnarum non
lenient pœnas inferni.

Solacium est mise-
rorum socios habere
pœnarum in mundo,
non in inferno. Sen-
tentia illius acerbissi-
mæ æquitas.

geliorum *a* & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea sententia, quæ à Judice pronuntianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Salvator noster, lætis oculis pios à dextera stantes in-
tuens, ita de illis judicium summa cum benignitate pro-
nuntiabit: *b Venite benedicti Patris mei: possidete re-
gnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi.* Qui-
bus verbis nihil jucundius audiri posse illi intelligent,
qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum ani-
mo suo cogitaverint; iis verbis pios & justos homines à la-
boribus ad quietem, à lachrymarum valle ad summum gau-
dium, à miseris ad perpetuam beatitudinem, quam illi
charitatis officiis promeriti fuerint, vocari.

9. *Quibus pœnarum generibus impii afficientur.*

Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt conversus,
suam justitiam in eos effundet his verbis: *Discedite
à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est dia-
bolò & angelis ejus.* Prioribus illis verbis, *c Discedite à
me*, maxima pœna significatur, qua impii plectendi
erunt, cum à Dei aspectu quàm longissimè ejicientur:
neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando ut
tanto bono perfruantur: atque hæc quidem à Theo-
logis pœna damni appellata est, quòd scilicet impii
apud inferos divinæ visionis luce perpetuò carituri
sint. Quod verò additur, *Maledicti*, mirum in modum
auget illorum miseriam & calamitatem, si enim, cum
à divina præsentia expellendi essent, aliqua saltem
benedictione digni haberentur: hoc profecto magno
eis solatio esse potuisset: at, quoniam nihil hujusmodi
ipsis expectandum est, quod calamitatem levio-
rem faciat; jure optimo cum expellentur, divina justitia eos
omni maledictione persequetur.

10. *De pœna sensus, & societate damnatorum.*

Sequitur deinde: *In ignem æternum*: quod quidem
alterum pœnarum genus, pœnam sensus Theologi vo-
carunt; propterea quòd sensu corporis percipiatur, ut
in verberibus & flagellis, aliove graviore supplicio-
rum genere inter quæ dubitari non potest, ignis tor-
menta summum doloris sensum efficere: cui malo cum
accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo
ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis
cumulandam esse, atque hoc magis declarant verba
illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt: *Qui
paratus est diabolo & Angelis ejus.* Cum enim ita com-
paratum sit, ut omnes molestias leviùs fecamus, si

calamitatis nostræ socium aliquem & consortem habeamus, cujus prudentia atque humanitate aliqua ex parte juvari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis à perditissimorum dæmonum societate divelli numquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios justissimè à Domino Salvatore nostro feretur: ut qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & esurienti ac sitiendi nec cibum nec potum ministraverint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non visitorint.

11. *Judicii materia sæpius fidelis populi auribus inculcari debet.*

Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpius inculcare debent. Nam hujus articuli veritas fide concepta maximam vim habet ad frænandas pravas animi cupiditates, atque à peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: *a In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Ac profectò vix quisquam adeo præceptis in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando, ut ei apud justissimum judicem omnium non solùm factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persolvenda sit. Justus verò ad coleudam justitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia, cruciatibus vitam degat, cùm animum ad eum diem refert, quo, post ærumnosæ hujus vitæ certamina, victor universis hominibus audientibus declarabitur, & divinis atque illis quidem æternis honoribus, in cœlestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optimè vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exercent, quo possint adventantem magnum illum diem Domini majore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

Basilii Magni
serm. super Psalm. 38.

a Eccl. 7, 40.

Aug. serm. 120.
de Tempor. Greg.
Hom. 39 in Evang.
Bern. sermon. 1 in
festo omnium San-
ctorum; & serm. de
primordiis, mediis,
& novissimis nostris.

DE OCTAVO ARTICULO.

CAPUT IX.

Credo in Spiritum Sanctum.

1. *Quanta sit fidei in Spiritum Sanctum necessitas, & fructus.*

Dē Spiritu Sancto scitē, & profundē disputarunt.

Greg. Naz. orat. 37. quæ est. 5. Theol. Ambr. lib. de Spiritu Sancto. Basil. & Dam.

a Actor. 19, 2.

Fructus fidei hujus articuli.

Galmon

b 1. Cor. 12, 3, 4.

* Pater & Filius etiam dicuntur Spiritus Sanctus; quin etiam omnes spiritus cælestes, sanctorumque animæ.

c Joann. 4, 24.

2. Cor. 3, 17.

d Isai. 6, 3.

Ap. c. 4, 8.

e Psalm. 103, 4.

Hebr. 1, 7.

f Psalm. 145, 4.

Eccl. 12, 7.

Hactenus, quæ ad primam & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu Sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè sentire, quàm de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare a Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus Sancti personam ignorare; à quibus cum quæsisset an Spiritum Sanctum accepissent, cum illi, nec, si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis significavit, distinctam hujus articuli notitiam fidelibus maximè necessariam esse: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quòd cum attentè cogitant, b se quidquid habent, Spiritus Sancti munere & beneficio consequutos esse; tum verò de seipsis modestiùs & humiliùs sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam & felicitatem esse debet.

2. *Spiritus Sancti verbum non ita tertiæ personæ Trinitatis convenit, ut etiam aliis tribui non possit.*

Hujus igitur articuli explanationem à vi & notione, quæ hoc loco Spiritus Sancti vocabulo subjecta est, exordiri oportebit; nam, cum illud æquè de Patre & Filio rectissimè dicatur; (uterque enim c Spiritus est, & d sanctus, siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde verò hac voce e Angeli etiam & f piorum animæ significantur; cavendum est ne populus

verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo Spiritus Sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quomodo in sacris litteris tum veteris nonnumquam, tum novi Testamenti frequenter accipitur. Nam David precatur; *a Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me:* & in libro Sapientiæ legimus: *b Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum Sanctum tuum de altissimis?* & alibi: *c Ipse creavit illam in Spiritu Sancto.* In novo verò Testamento jubemur *d* baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; & sanctissimam Virginem *e* de Spiritu Sancto concepisse legimus: tum verò à Sancto *f* Joanne ad Christum mittimur, qui nos in Spiritu Sancto baptizat; ac plurimis præterea aliis in locis ea vox legentibus occurrit.

3. *Quare tertię personę Trinitatis, perinde ac aliis duabus, proprium nomen non sit tributum.*

Verum nemo mirari debet tertię personę, quemadmodum primę & secundę, proprium nomen tributum non esse. Nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia ejus æternus à Patre ortus proprię generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille generationis nomine significatur; ita personam, quę emanat proprię Filium appellamus, & à qua emanat, Patrem. Nunc, cum tertię personę productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quę producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen ejus emanatio habet; propterea quod nomina, quę Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturę & essentię communicandę rationem, quã generandi virtute agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus Sancti nomine tertia persona appellata est: quod quidem illi maximè convenire ex eo intelligimus, quia spirituales vitam in nos infundit, ac sine ejus sanctissimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere possumus.

4. *Spiritus Sanctus Deus est, ejusdem omninò cum Patre & Filio potentię & naturę.*

Verum explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum Sanctum æquè ac Patrem & Filium, Deum esse, eisdem æqualem, æquè

Tertia Trinitatis persona proprię dicitur Spiritus Sanctus.

a Psalm. 50, 12.

b Sap. 9, 17.

c Eccles. 1, 9.

d Matth. 28, 19.

e Matth. 1, 10.

Luc. 1, 35.

f Joann. 1, 33.

Matth. 1, 8.

Cur Spiritus Sancti commune nomen tertię personę tributum sit. vide Aug. in 15. de Trinitat. c. 19 & in Joann. tract. 99.

Mens humana non aliam essentię communicandę rationem agnoscit, quam pergenerandi virtutem, Tertia persona cur dicatur Spiritus Sanctus. Spiritum omnino Patri, & Filio in omnibus æqualem præter Scripturam docuerunt D. Dionys. Areop. l. de Divin. non. c. 2, Iren. l. 4. cap. 14.

Quę sint hoc in symbolo particulę, In, energia. Amb. l. 1. de Spiritu Sancto. cap. 13, & 14.

omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, ejusdemque cum Patre & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis *In*, cum dicimus *Credo in Spiritum Sanctum*, proprietas satis indicat, quæ ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum litterarum testimonia confirmant. Nam cum sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: *a Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto?* mox inquit: *Non es mentitus hominibus, sed Deo: quem prius Spiritum Sanctum appellaverat, eundem statim Deum vocat.* Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum Sanctum esse interpretatur: *b Divisiones inquit, operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus: deinde subjungit: Hæc autem omnia operatur unùs atque idem Spiritus dividens singulis, prout vult.* Praeterea in Actis Apostolorum, quod uni Deo prophetae tribuunt, ille Spiritui Sancto adscribit: dixerat enim Isaias: *c Audivi vocem Domini dicentis; Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, oculos ejus claude; ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat.* Quæ verba cum Apostolus citaret: *d Benè, inquit, Spiritus Sanctus locutus et per Isaiam prophetam.* Deinde verò, cum Scriptura Spiritus Sancti personam cum Patre & Filio conjungit, ut *e* cum Patris, & Filii & Spiritus Sancti nomen in Baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de hujus mysterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam, si Pater Deus est, & Filius Deus, omnino fateri cogimur etiam Spiritum Sanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum esse. Accedit autem, quòd is, qui in nomine cujusvis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest: *f Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis?* ut ostenderet hoc eis, nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus Sancti eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus Sancti divinitas comprobatur, licet animadvertere, tum in Epistola Joannis: *g Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus & hi tres unum sunt:* tum ex præclaro illo Sanctæ Trinitatis elogio, quo divinæ Laudes & Psalmi concluduntur, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* Postremò, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea Spiritui Sancto

a Act. 5, 3. Spiritus Sancti divinitas pulcherrimè confirmatur.

b 1. Cor. 12, 6. Ibidem. 11.

c Isai. 6, 8.

d Actor. 28, 25.

e Matth. 28, 19.

1. Joann. 5, 7.

f 1. Cor. 1, 13.

Vide ex hoc loco pulcherrimam rationem apud D. Greg. Naz. or. 5 de Theol. quæ est 37 in ordine.

g 1. Joann. 5, 7.

Vide ex hoc loco argumentum apud Aug. lib. 1. Trinit. cap. 9.

convenire, sacræ litteræ testantur. Quare illi templo-
rum honorem tribuunt, ut cùm Apostolus ait: *a An nesci-
tis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti?*
Item, *b sanctificationem*, & *c vivificationem*; & *d scrutari
profunda Dei*; & *e per Prophetas loqui*: & *f ubique esse*:
quæ omnia divino tantùm numini tribuenda sunt.

5. *Certò credendum est Spiritus Sancti vocabulum ter-
tiam divinitatis personam per se subsistentem signi-
ficare.*

Sed illud præterea fidelibus accuratè explanandum
est, Spiritum sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam
personam in divina natura à Patre & Filio distinctam,
& voluntate productam confiteri oporteat. Nam, ut alia
Scripturarum testimonia omittantur, Baptismi forma, *g*
quam Salvator noster docuit, apertissimè ostendit Spi-
ritum Sanctum tertiam esse personam, quæ in divina
natura per se constet, & ab aliis distincta sit. Quod
etiam Apostoli verba declarant, cùm inquit: *h Gratia
Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & commu-
nicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.* Idem
verò multò apertius demonstrant, quæ Patres in Con-
stantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutan-
dam impiam Macedonii amentiam, addiderunt: *Et in
Spiritum Sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre
Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur
& conglorificatur, qui locutus est per Prophetas.* Quòd
igitur Spiritum Sanctum Dominum confitentur, in eo
declarent quantum Angelis antecellat, qui tamen no-
bilissimi Spiritus à Deo conditi sunt: illos enim om-
nes sanctus *i* Paulus testatur esse administratorios spi-
ritus in ministerium missos, propter eos qui hæredi-
tatem capiunt salutis. *Vivificantem* verò appellant, quòd
anima cum Deo conjuncta magis vivit, quàm corpus
animæ conjunctione alitur ac sustinetur. Quoniam ve-
rò Spiritu Sancto *k* sacræ litteræ hanc animæ cum
Deo conjunctionem tribuunt, rectissimè vivificantem
Spiritum Sanctum vocari perspicuum est.

6. *Spiritum Sanctum à Patre & Filio, tamquam ab
uno principio, procedere declaratur.*

Jam verò quod sequitur, *Qui ex Patre Filioque pro-
cedit*, docendi sunt fideles, Spiritum Sanctum à Pa-
tre & Filio, tamquam ab uno principio, æterna pro-
cesione procedere: id enim Ecclesiastica regula, à qua
Christiano non licet aberrare, credendum nobis propo-
nit, & divinarum litterarum & conciliorum auctori-

- a* 1. Cor. 6, 19.
- b* 2. Thes. 2, 13,
Petr. 1. 2.
- c* Joann. 6. 63.
2. Cor. 3, 6.
- d* 1. Cor 2, 10.
- e* 2. Petr. 1, 21.
- f* Psalm. 138, 7.
Sap. 1. 17.

Spiritum Sanctum
personam subsisten-
tem per se probant
Patres qui contra Sa-
bellium dimicantur.

g Matth. 28, 19.

h 2. Cor. 13, 15.

In Symb. Constant.
primo & Nicæno, il-
la vox, Filioque,
non fuit: sed postea
à Latinis addita est,
quæ potius fuit ex-
plicatio quàm addi-
tio: quam explica-
tionem in Concil.
Lugdunensi & Flo-
rentino confirmarunt
Græci.

i Hebr. 1, 14.

Deus est vita ani-
mæ. Aug. lib. 19.
de Civit. c. 26 &
de verbis. Apost.
serm. 19.

k Rom. 8.

1. Cor 12, 1.

Spiritum Sanctum
à Filio procedere,
Græci Patres scribunt.
Ath. in Symb. &
serm. 4 contr. Ari.
Basil. lib. 1 & 3 &
contra Eun, & alii.

Concil. Lateran.
cap. 1. Lugdunense
in Decr. l. 9 & Flo-
rentinum in litteris
unionis.

- a Joan. 16, 14.
 b Act. 16, 7.
 1. Petr. 1, 11.
 c Rom. 8, 9.
 d Gal. 4, 6.
 e Matth. 10, 20.
 f Joann. 15, 26.
 g Joann. 14, 26.

tate confirmatur. Nam Christus Dominus, cum de Spiritu Sancto loqueretur, dixit: *a Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Hoc idem ex eo colligitur, quod in Scripturis sacris Spiritus Sanctus nonnumquam spiritus *b* Christi, interdum spiritus Patris appellatur: modò à Patre, modò à Filio mitti dicitur, ut aequè à Patre & Filio procedere non obscure significetur: *c Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est ejus:* & idem Spiritum Christi vocat, cum ad Galatas inquit: *d Misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba pater.* Apud sanctum Matthæum spiritus Patris appellatur: *e Non vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri:* & Dominus in cœna inquit: *f Paraclitus quem ego mittam vobis spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Tum alibi eundem Spiritum Sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis: *g Quem mittet Pater in nomine meo.* Ex quibus verbis cum processionem Spiritus Sancti intelligamus, perspicuum est eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de Spiritu Sancti persona tradenda erunt.

7. *Cum opera Trinitatis sint indivisa, quare peculiari-
 ter quidam effectus & dona Spiritui Sancto tribuantur.*

De admirandis Spiritus Sancti effectibus & donis, vide Augus. lib. de Serm. Domini in mont. c. 9. & Greg. Homil. 19 in Ezech. Trinitatis opera indivisa sunt ad extra. Aug. lib. 1 de Trinitate, c. 4. & alibi frequenter. Cur peculiariter quædam opera Spiritui Sancto tribuantur.

Spiritus Sanctus cur donum vocetur. Augus. in Enchir. cap. 17 & lib. 5 de Trinit. cap. 15.

h 1. Cor. 4, 7.

Docere præterea oportebit, quosdam esse Spiritus Sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tamquam à perenni bonitatis fonte oriri & manere dicuntur. Quamvis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint; ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuantur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci; nam, cum Spiritus Sanctus à divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspicui potest, eos effectus, qui propriè ad Spiritum Sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus Sanctus donum appelletur: nam doni vocabulo significatur id, quod benigne & gratuito nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quaecumque (1) bona & beneficia à Deo in nos collata sunt, (*h* quid autem habemus, quod à Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis Spiritus Sancti concessu & munere data esse, pio & grato animo agnoscere debemus.

(1) *Bona*: Edit. Patav. *dona*.

8. Qui, qualesve et quanti sint Spiritus Sancti effectus.

Ejus autem plures effectus sunt; nam *a* ut mundi creationem *b* creatarumque rerum propagationem & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemoravimus; vivificationem Spiritui Sancto propriè tribui, paulò ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: *c* *Dabo*, inquit, *vobis spiritum, et vivetis*. Præcipuos tamen & maximè proprios Spiritu Sancti effectus Propheta enumerat: *d* Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus Sancti vocantur: interdum autem Spiritus Sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animadvertendum esse, cum in sacris litteris hujus vocis Spiritus Sancti mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an ejus effectus atque operationes significet: nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam Creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hæc eò diligentius explicanda sunt, quòd ex hisce Spiritus Sancti donis christianæ vitæ præcepta haurimus, sentireque possumus an Spiritus Sanctus in nobis sit. Verùm præ cæteris ejus amplissimis muneribus gratia illa prædicanda est, quæ nos justos facit, *e* signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo jungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, novam vitam instituamus, ac *f* naturæ divinæ participes effecti, *g* filii Dei nominemur, & verè simus.

Plures sunt Spiritus Sancti effectus.

a Job. 33, 4.

Psalm. 32, 6.

b Sap. 1, 7.

c Ezech. 37, 6.

Spiritus Sancti dona.

d Isai. 11, 2.

D. Aug. lib. 15. de Trinitat. cap. 18, & 19. Fulg. lib. 2 ad Mon. c. 7 & 8.

Justificatio nostra est Spiritus Sancti signaculum, de qua copiosè agitur sess. 6. Conc. Trid.

e Ephes. 1, 13.

f 2 Petr. 1, 4.

g 1. Joann. 3, 2.

DE NONO ARTICULO.

CAPUT X.

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum Communionem.

1. *Quibus de causis nonus articulus omnium frequentissimè populo inculcandus sit.*

De Ecclesia ex veteribus scripserunt Aug. concione 2. super Psalm. 30 & Cypr. l. de Unitate Eccl. Cur Prophetæ planius de Ecclesia, quàm de Christo sint locuti. Aug. in Ps. 30. Vide Prophetarum testimon. apud eundem, in l. de util. cred. cap. 7, 8. & 9 adh. c. fusiùs in lib. 17 de Civ. Dei 4. 5, 8, 16, 20. lib. 18 ferè per totum.

Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut hujus noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimùm (1) considerantur, facilè cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino, Prophetæ planius & apertius de Ecclesia quàm de Christo locuti sunt, cum in eo multò plures errare ac decipi posse, quàm in Incarnationis sacramento præviderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & Catholicam Ecclesiam apud se tantùm, non minùs nefariè quàm superbè affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facilè horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primùm in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda (2) proponantur, curent omni studio Pastores, ut fideles cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti, in fidei veritate perseverent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia, cum jam demonstratum sit, Spiritum Sanctum omnis sanctitatis fontem & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

(1) *Considerantur*: In multis Edit: *considerentur*.

(2) *Proponantur*: Longè meliùs Edit. Patav. *proponuntur*.

2. Quid peculiari ratione nomine Ecclesiae, quidque generatim denotetur.

At quoniam Ecclesiae vocem Latini à Græcis mutuati, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verum scriptores postea usurparunt pro concilio & concione. Neque verò refert utrum populus ille veri Dei, an falsae religionis cultor extiterit: in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse: *a Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi.* Legitimam vocant Ecclesiam populum Ephesinum, Dianae cultui addictum. Neque solum gentes, quae Deum non noverunt, sed etiam malorum & impiorum hominum concilia interdum Ecclesiae nominantur: *b Odivi, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Communi verò deinde sacrarum Scripturarum consuetudine haec vox ad rempublicam Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis & Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut rejectis ignorantiae & errorum tenebris, Deum verum & vivum pie & sancte colant, illique ex toto corde inserviant; atque ut unico verbo haec res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, est populus fidelis per universum orbem dispersus.

3. Quae potissimum mysteria in vocabulo Ecclesiae contemplanda offerantur.

Nec verò levia mysteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in evocatione, quam Ecclesia significat, statim divinae gratiae benignitas & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maxime differre; illae enim humana ratione & prudentia nituntur; haec autem Dei sapientia & consilio constituta est: vocavit enim nos intimo quidem Spiritus Sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & praedicatorum opera ac ministerio. Praeterea ex hac vocatione, quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum aeternarum rerum cognitio & possessio, is optimè perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est, congregatio diceretur; nam, ut docet sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena & caduca tantum bona spectaret. Quare merito Christianus populus non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis &

Ecclesia significat evocatio.

Et bene Ecclesia dicitur, quia omnes ad salutem vocat, & colligit, ut ait Dominus. Levit. c. 8, 3.
a Actor. 19, 39.

b Psalm. 25, 5.

Ecclesia peculiari, & usitata consuetudine significat omnium fidelium multitudinem; caeterae significationes nominis Ecclesiae exponentur sect. 9 hujus articuli.

Definitio Ecclesiae, Aug. in Psalm. 140. Vide Cyprianum Ep. 69.

Ecclesia quo à caeteris gentibus politis differat.

Deus qui suam Ecclesiam vocavit.

Duplex Ecclesiae vocatio.

Finis vocationis varius, qui est aeternarum rerum post cognitionem possessio.

Aug. in Psalm. 77. & 81.

Ecclesia in quo differat à Judaeorum republica.

mortalibus rebus contemptis, cœlestes & æternas tantummodo consecatur.

4. Quibus nominibus Christianorum universitas in sacris litteris descripta inveniatur.

Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysteriis, ad Christianam rempublicam significandam traducta sunt; nam & *a* domus & *b* ædificium Dei ab Apostolo vocatur: *Si tardavero*, inquit ad Timotheum, *ut scias quomodo oporteat, te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.* Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, & in qua est honorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam *c* grex ovium Christi, quarum ille ostium est & Pastor: vocatur & sponsa Christi: *d Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: *e Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Dicitur denique Ecclesia *f* corpus Christi, *g* ut ad Ephesios *h* & Colossenses licet videre. Et hæc singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia & bonitate præbeant, qui eos, *i* ut populus Dei esset, elegit.

5. Duæ præcipuæ Ecclesiæ partes recensentur, triumphans una, militans altera.

His verò explicatis, necesse erit singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere: quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei nomen laudare nunquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans est cœtus ille clarissimus & felicissimus beatorum spirituum & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab hujus vitæ molestiis liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans verò Ecclesia est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt: quæ ideo militans vocatur, quòd illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana, perpetuum sit bellum.

6. Ecclesia militans et triumphans una est.

Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed ejusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt: quarum una antecessit, & cœlesti

2. Luc. 6, 48, & 15, 25.

1. Timoth. 3, 15.

2. Timoth. 2, 20.

Hebr. 3, 4.

b Ac ædificium.

Matth. 16, 18.

Rom. 15, 20.

1. Cor. 3, 9.

Domus Dei cur sit dicta Ecclesia.

Grex ovium.

c Joann. 10, 1, 2.

Sponsa Christi.

d 2 Corinth. 11, 2.

e Ephes. 5, 25.

Vide Cypr. ep. 6 l. 1 & in l. de Unit. Eccl.

f Ecclesia est corpus Christi.

Rom. 12, 3, 4.

1. Cor. 12, 12.

g Ephes. 2, 23.

h Coloss. 1, 24.

i 1. Petr. 1, 9, 10.

De Ecclesia militante & triumphante.

Aug. in Eneh. cap. 56 & l. 10 de Civitat. Dei cap. 7. Triumphans Ecclesia quid sit.

Aug. in Eneh. cap. 57. Animæ purgandorum triumphant in spe certa.

Militans Ecclesia.

Aug. l. 1, 2 de Civ. Dei c. 9.

Quia idem Princeps, idem populus, eadem lex, idem cibus & eadem civitas est.

patria jam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro conjuncta, in sempiterna felicitate conquiescat.

7. *In Ecclesia militanti duo hominum sunt genera, boni scilicet et mali.*

Jam in Ecclesia militanti duo sunt hominum genera, bonorum & improborum: & improbi quidem eorundem Sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita ac moribus dissimiles: boni verò in Ecclesia dicuntur ii, qui non solum fidei professione & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ & charitatis vinculo inter se conjuncti & colligati sunt: de quibus dicitur: *a Cognovit Dominus, qui sunt ejus*; possunt verò etiam homines aliquibus conjecturis opinari, quinam sint qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certò autem scire minimè possunt. Quare existimandum non est, Christum Salvatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, *b* cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus, præcepit. Nam cum illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cujus judicium confugiendum, & cujus auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum *c* & divinæ litteræ & sanctorum virorum scripta testantur: in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: *d Unum corpus, et unus spiritus.*

8. *Ecclesia visibilis est, et bonos et malos suo sinu concludit.*

Hæc autem Ecclesia nota est, *e* urbi que supra montem sitæ comparata, quæ undiquè conspicitur: nam *f* cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet: veluti cum *g* regnum cælorum, id est, militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ commemorat: vel agro, in quo zizania superseminata sunt: vel *h* areae, in qua frumentum cum paleis continetur, vel *i* decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multò ante etiam in *k* arca Noë, qua non solum munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, hujus Ecclesiæ figuram & similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos & malos ad Ecclesiam pertinere Catholica fides verè & constanter affirmet, ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse: ut enim paleae cum frumento in area confusæ sunt; vel

In Ecclesia militanti duo sunt hominum genera. Vide Aug. in Breviculo, collat. 3.

a 2. Tim. 2, 19.

Electorum Ecclesia est incerta. Consultatur, cap. 12. Sess. 6. Conc. Trid. Decreto de Justificatione. Vid. item Aug. tract. 45. in Joann.

b Matth. 18, 17.

c Matth. 3, 12, & 13, 4, 22, 25, & seq. 1. Cor. 5, 3, 4.

2. Tim. 2. 20.

Greg. Naz. or. 51. & 52 adv. Apol.

d Ephes. 4, 4.

e Matth. 5, 14.

f Matth. 18, 17.

Cæterum Ecclesiam visibilem esse præter hæc loca, confirmat etiam Num. 20 4.

g Matth. 13, 47.

h Matth. 3, 12.

i Matth. 25, 1, 2.

k Genes. 7, 2.

1. Petr. 2. 6.

Duarum Ecclesiæ partium diversissimam esse sortem. Vide Aug. tract. 6 in Joann. & serm. 1, 7 de Tempore, & in Psalm. 47.

Tria hominum genera ab Ecclesia excluduntur, & primò infideles.

a 1. Cor. 5, 13, 2. Hæretici. *b* 1. Tim. 1, 19.

Cyprian. in Epist. ad Julian.

Sunt tamen in potestate Ecclesiae, ut ab ea puniantur.

c Deut. 17, 12.

Rom. 13, 4. Unde leges in hæretic. latae.

Excommunicati non sunt in Ecclesia.

d Matth. 18, 17.

1. Cor. 5, 4. Antistitum dignitati nihil deperit etiam si illi mali sint.

Joann. 11. Unus autem &c.

e 1. Corinth. 1, 2.

f Galat. 1, 2.

g Coloss. 4, 16.

h 1. Thes. 1, 1.

Privatæ fidelium familiæ Eccl. appellantur.

i Rom. 16, 5.

k 1. Cor. 16, 19.

l Philip. 1, 2.

m Matth. 18, 17.

Ecclesia pro ipsius præpositis & pastoribus aliquando usurpatur.

n. 3. Reg. 8. Ecclesia pro loco.

Deut. 23, & 1.

Cor. 12. 10.

Hic Ecclesia propriè accipitur pro omnium fidelium tam bonorum quam malorum multitudine.

Prima Ecclesiae nota est, ut sit una.

Qua quidem nota ab hæreticorum omnium cætibus distinguitur.

o Can. 6, 8.

interdum membra variè intermortua corpori conjuncta; ita etiam mali in Ecclesia continentur.

9. *Quinam Ecclesiae militantis finibus non contineantur.*

Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur: primò infideles, deinde hæretici & schismatici, postremò excommunicati: *a* ethnici quidem, quòd in Ecclesia numquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: *b* hæretici verò atque schismatici, quia ab Ecclesia desciverunt, neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. *c* Non negandum tamen, quin in Ecclesiae potestate sint, ut qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur & anathemate damnentur. Postremò etiam *d* excommunicati, quòd Ecclesiae iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De caeteris autem quamvis improbis & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseverare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assiduè, ut si fortè Ecclesiae Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi, certò sibi persuadeant.

10. *Nominis Ecclesiae significationum varietas.*

Verùm universae etiam Ecclesiae partes, Ecclesiae nomine significari solent, ut cum Apostolus Ecclesiam, *e* quae est, Corinthi, *f* Galatiae, *g* Laodicensium, *h* Thessalonicensium, nominat: privatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat: nam *i* Priscae & Aquilae domesticam Ecclesiam salutari jubet: item alio in loco, *k* *Salutant vos, inquit, in Domino multum Aquila & Priscilla cum domestica sua Ecclesia:* ad Philemonem *l* etiam scribens, eandem vocem usurpavit. Interdum quoque Ecclesiae nomine ejus praesides ac Pastores significantur: *m* *Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiae:* quo in loco praepositi Ecclesiae designantur: *n* sed locus etiam, in quem populus sive ad concionem, sive alicujus rei sacrae causa convenit, Ecclesia appellatur. Praecipuè verò in hoc articulo Ecclesia bonorum simul & malorum multitudinem, nec praesides solùm, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

11. *De notis veræ Ecclesiae, & primo cur una dicatur.*

Aperiendae autem sunt fidelibus hujus Ecclesiae proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: *o* *Una, inquit, est columba mea*

una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longè latèque diffusa est, obeas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: *a Unum enim Dominum, unam fidem, unum Baptisma tantum esse, prædicat.* Unus est enim ejus rector ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem æternus Pater dedit *b* caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus: visibilis autem is qui Romanam cathedram Petri Apostolorum Principis legitimus succesor, tenet.

12. *Quid de Romano Pontifice, visibili Ecclesiæ Christi capite sentiendum sit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio & sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam & conservandam necessarium fuisse; quod præclare & vidit & scripsit sanctus Hieronymus contra Jovinianum iis verbis: *Unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio: & ad Damasum: Facessat invidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo erueis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communionem consocior; c super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. d Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; e si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio.* Quod & longè antea ab Ireneo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait: *Loquitur Dominus ad Petram: Ego, Petre, dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: f Sicut misit me Pater & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum: tamen, ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit &c.* Optatus deinde Milevitanus ait: *Ignorantia tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: in quo uno cathedræ unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent: ut jam schismaticus & prævaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.* Post verò Basilii sic scriptum reliquit: *Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus filius Dei vivi: & vicissim audivit, se esse petram: licet enim petra esset, non tamen petra erat, ut Christus. Nam Christus verè immobilis petra, Petrus verò propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis: sacerdos est, et*

Cipr. lib. de Unitat. Ecclesiæ.

a Ephes. 4.

b Ephes. 1, 12.

Post invisibile Ecclesiæ caput necessario statui visibile caput, colligitur ex Scriptura, in qua Ecclesia comparatur exercitui. Cantic. 6. Corpori humano, in quo est caput.

Cant. 7, 3. Regno. Dan. 2, 44. Ovili.

Joann. 10, 16. Domui. 1. Tim. 3, 15.

Navi, seu arce Noe.

In his autem omnibus visibilis rector cernitur; ergo & in Ecclesia cerni debet.

c Matt. 16, 18.

d Exod. 12, 22.

e Genes. 22, 23.

f Joann. 20, 21, 22.

Optatus in init. lib. 2 ad Parmenianum.

S. Basil. Homil. 29. quæ est de Pœnitent.

a Alia littera habet, peccator.

Christus ita bonus est, & sui natura diffusivus, quod suas dignitates & munera largitur aliis.

Libr. 6. Comm. in
Lucam c. 9.

- a Joann. 8, 12.
b Matth. 5, 14.
c Joann. 6, 14.
d 1. Cor. 10.
e Joann. 15.
f Jerem. 2.
g 1. Corinth. 10.
h Matth. 16 & 17.

facit sacerdotes: *petra est, & petram facit: & quæ sua sunt, largitur servis suis.* Postremo verò sanctus Ambrosius ait: (1) *Magna sunt enim Dei munera, qui non solum nobis quæ nostra fuerant, reparavit, verum etiam quæ sua sunt propria, concessit: deinde paucis interjectis, sequitur: Magna autem Christi gratia, qui omnia propè vocabula sua discipulis ipsis donavit: a Ego sum, inquit, lux mundi: & id tamen, quo ipse gloriatur discipulis nomen indulisit, dicens: b Vos estis lux mundi: c Ego sum Panis vivus: & d nos omnes unus panis sumus: e Ego sum vitis vera. Et tibi dicit: f Plantavi te vitem fructuosam omnem veram. g Petra est Christus; bibebant enim de spirituali sequenti petra, petra autem erat Christus. Et jam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, h ut et ipse sit Petrus, quòd de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem.*

13. *Quomodò præter Christum Ecclesia uno capite visibili indigeat.*

Si quis objiciat Ecclesiam uno capite & sponso Jesu Christo contentam, præterea nullum requirere; in promptu responsio est: ut enim Christum Dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus; (nam *i* ipse est, qui baptizat *k* & qui absolvit, & tamen *l* is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipsi intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium & ministrum præfecit, nam cum visibilis Ecclesia visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput et Pastorem constituit, *m* cum illi oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem planè totius Ecclesiæ regendæ & gubernandæ potestatem habere voluerit.

14. *Cur Ecclesia una dicatur, alias rationes subjungit.*

Unus præterea, idemque est *n* spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, periude atque anima corporeis membris vitam, impertitur. Ad quam unitatem servandam cum Ephesios hortaretur, inquit: *o Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus & unus spiritus.* Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una

(1) *Magna sunt &c:* Hæc, & quæ sequuntur, usque ad ea verba *si quis objiciat*, omittuntur in Ed. Manutiana, Paris. & Lovan. & Lugd. & est lacuna, cujus mentio facta est in epistola typographica ad lectorem.

- i 1. Joann. 1, 33.
k Psalm. 43, 25.
l 1. Cor. 4, 1.

m Joann. 21, 15.
In Petro omnes
Roman. Pontif. pri-
matum super omnem
Eccles. acceperunt.

- Iren. lib. 5 c. 3.
n 1. Cor. 12, 11.

- o Ephes. 4, 3.

anima aluntur: quæ oculis visum, auribus auditum, & aliis sensibus diversas vires subministrat; ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. *a* Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus; siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam vitam speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præseferenda: *b* *Non sint, inquit Apostolus, in vobis schismata*: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramentum.

15. *De secunda nota Ecclesiæ, qua dicitur sancta.*

Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta, quod à Principe Apostolorum accepimus eo loco: *c* *Vos autem genus electum, gens sancta*. Appellatur autem sancta, quòd Deo consecrata dedicataque sit: sic enim cætera hujuscemodi, quamquam corporea sint, sancta vocari consueverunt, cum divino cultui addicta & dedicata sunt: cujus generis sunt in lege veteri *d* vasa, *e* vestes & *f* altaria, in qua primogeniti quoque, *g* qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores contineat: *b* sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se fide & baptismo suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, & quæ polliciti sunt, non præstant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non servent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios *i* sanctificatos & sanctos appellat, in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos ut carnales, & *k* gravioribus etiam nominibus acriter objurgat. Sancta etiam dicenda est, quòd veluti corpus cum sancto capite Christo Domino *l* totius sanctitatis fonte conjungitur, *m* à quo Spiritus Sancti charismata, & divinæ bonitatis divitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus interpretans verba illa Prophetæ: *n* *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum*; audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans à finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere; *Sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam Baptismi & remissionis peccatorum*. Ac paulo post; *Si Christiani omnes & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit, o quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis ejus, & dicunt sanctos non esse, capiti ipsi faciunt injuriam, cujus membra sancta sunt*. Accedit etiam, quòd sola Eccle-

a Ephes. 4, 4.
1. Corinth. 9, 10.

b 1. Corinth. 1, 10.
Ephes. 5.

c 1. Petr. 2, 9.

Prima ratio cur Sancta dicatur. Ecclesiæ sanctitatem ostenderunt Justinus martyr in utraque apologia, & Tertullian. in apologetico. Ambr. lib. Comm. in Luc. cap. 1.

d Num. 31, 6.

e Exod. 28, 2, & 29, 9.

f Exod. 30, 3.

g Exod. 34, 19.

h 1. Rom. 7.

i 1. Corinth. 1, 2.
2. Corinth. 1, 1.

k 1. Corinth. 5, 1.
Secunda ratio.

l Dan. 9, 24.

m Ephes. 2, 24.

S. August. in Ps. 85, 2.

n Psalm. 85. Vide etiam Ambr. l. 1. Comm. in Lucam. 1. Reg. 2.

o Rom. 6, 3.
Galat. 3, 27.

Tertia ratio.

Greg. lib. 35 Moral. c. 6.

Sancta dicitur Ecclesia, quia firma semper & stabilis perseveravit ab Adam incipiens, usque ad finem mundi duratura. Ps. 47. Sicut audivimus sic &c.

Vel ideo Sancta, quia fundata sanguine Christi & sanctorum. Ecclesiam ab antiquissimis temporibus universalem fuisse, tradunt Tertul. contra Judæos. S. Aug. serm. 131 & 181 de Tempore.

a Coloss. 3, 11.

b Apoc. 5, 9.

c Psalm. 2, 8.

Aug. l. de agone Christi, c. 29, & epist. 161

d Psalm. 86, 4.

Rahab pro Ægypto in Scripturis sumitur, ut Isai. 51.

e Ephes. 2, 20.

f Ibid. 14.

g Ibid. 17.

Extra Ecclesiam nulla est salus. Cyprian. de Simpl. præl. Aug. serm. 181 de Tempore.

h Genes. 7, 8.

Ecclesie veræ à falsa dignoscendæ certissima regula. Hæ sunt ergo veræ Ecclesie nottæ: quod una, quod sancta, quod Catholica, & quod Apostolica: una, quod sibi consentiens in omni fidei doctrina: sancta, quia stabilis & perseverans: Catholica, quia ubique diffusa, omne genus hominum complectitur, & quia ge-

sia legitimum sacrificii cultum, & salutarem habet sacramentorum usum, per quæ tamquam efficacia divinæ gratiæ instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit: ita ut quicumque verè sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cujusque sanguine abluatur.

16. Qua ratione Ecclesia Christi sit Catholica.

Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe universalis, vocetur: quæ appellatio verè illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus: *A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.* Neque enim, ut in humanis rebus publicis aut hæreticorum conventibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: verum omnes homines, a sive illi barbari sint, sive Scythæ, sive servi, sive liberi, sive masculi, sive fœminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: *b Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum.* De Ecclesia dicit David: *c Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.* Item *d Memor ero Rahab et Babylonis scientium me: & Homo natus est in ea.* Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, qui ve futuri sunt, quamdiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, e quæ super fundamentum Apostolorum fundata est, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo *f* qui fecit utraque unum *g* & pacem iis qui propè & iis qui longè annuntiavit, constituti sunt & fundati. Universalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere & amplecti debeant, *h* non secus ac qui arcam, ne diluvio perirent, ingressi sunt. Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est, qua vera & falsa Ecclesia judicetur.

17. Quo pacto Ecclesia Christi etiam Apostolica dicatur.

Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiæ veritatem agnoscimus; siquidem ejus doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis jam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. Ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum voces longè à veræ Ecclesiæ fide abesse, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est, adversentur. Quare ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia

Catholica, Patres in Symbolo illud divinitus addiderunt, *Apostolicam*. Etenim Spiritus Sanctus, qui Ecclesiae praesidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per Apostolicum, gubernat. Qui Spiritus primum quidem Apostolis tributus est, deinde verò summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit.

18. *Ecclesia in fidei aut morum dogmatibus errare non potest.*

Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei ac morum disciplina tradenda, cum à Spiritu Sancto gubernatur, ita cæteras omnes, quæ sibi Ecclesiae nomen arrogant, ut quæ diaboli spiritu ducantur, in doctrinae & morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

19. *Quibus præcipuè figuris Christi Ecclesia in veteri Testamento adumbrata sit.*

Sed quoniam magnam vim habent figuræ veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cujus rei potissimum causa Apostoli his usi sunt: illam quoque doctrinae partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noë, quæ ob eam rem tantum divino jussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut quicumque per Baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent; qui verò extra illam essent, quemadmodum iis evenit, qui (1) in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est magna illa civitas Hierusalem, cujus nomine Scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat; quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

20. *Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos pertineat.*

Jam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. Nam etsi quivis ratione & sensibus percipit Ecclesiam, id est, hominum conventum in terris esse, qui Christo Domino addicti & consecrati

neraliter omne genus peccatorum curat, & profligat: ac denique Apostolica, quia omne virtutis genus possidet.

Matth. 28. Ecclesia errare non potest.

1. Tim. 3. 15.

Tert. de Præscript.

Aug. lib. 1. contra Cresc. c. 33.

Arca Noe fuit Ecclesiae figura. Gen. 6. 1. Petr. 3. 20. Vide Aug. lib. 15. Civit. c. 26 & 27.

Hierusalem figura Ecclesiae.

Psal. 121, 3.

Isai. 33, 60, 20 & 62.

Galat. 4, 25.

Extra Ecclesiam Catholicam non est verus Dei cultus, verumque sacrificium.

Aug. serm. 1, 186 de Temp.

Dubium.

Responsio.

(1) *In arcam*: sic omnes Edit. præter Rom. quæ minus latinè habet *in arca*.

sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Judæi nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minùs quàm cæteri, intelligentiæ nostræ facultatem & vires superet, jure optimo confitemur nos Ecclesiæ ortum, munera & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

21. *Quæ, quot, & quanta sint, quæ in Ecclesia esse credere jubemur.*

Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam a super firmissimam petram ædificavit, teste Propheta: *b Ipse fundavit eam Altissimus*: quam ob causam *c hæreditas Dei*, & *d Dei populus* appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest; ita etiam fide solùm intelligimus, in Ecclesia *e* claves regni cælorum esse, eique potestatem peccata remittendi, *f* excommunicandi, *g* verumque Christi Corpus consecrandi traditam; deinde cives, *h* qui in ea morantur, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere. Unam igitur Ecclesiam sanctam & Catholicam esse, necessariò credendum est.

22. *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Tres enim Trinitatis personas, Patrem & Filium, & Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam credere profite-mur, ut hac etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

23. *De extrema hujus articuli clausula, Sanctorum Communionem.*

Sanctorum Communionem. Cùm sanctus Joannes Evangelista de divinis misteriis ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: *i Ut & vos, inquit societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo.* Hæc societas in communionem sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Utinam verò in eo explicando Ecclesiarum præsides, *k* Pauli & aliorum Apo-

a Matth. 16, 18.

b Psalm. 86, 5.

c Psalm. 2, 8 & 32.

12, 77, 62.

d Psalm. 27, 8, 28, 11.

e Matth. 16, 19 & 18.

Joann. 20, 23.

f 1. Corinth. 5, 3.

g Lucæ 22, 29.

h Hebr. 13, 14.

Potestas Ecclesiæ

à Deo processit.

Credimus Ecclesiam
sed non in Ecclesiam.

Vide Aug. tract. 29
in Joann. & serm. 61.
de verbis Domini.

Quanti sit momenti
hanc particulam ritè
explicari.

i 1. Joann. 1, 3.

k Rom. 12, 4.

1. Cor. 12, 13.

2. Corinth. 8, 13.

Ephes. 4, 15.

stolorum diligentiam imitarentur: est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat; omnia enim ejus rei causa pervestiganda sunt ac percipienda, ut in hanc tam amplam & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constantissimè perseveremus, *a* cum gaudio gratias agentes Deo Patri, quis digno nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

24. *Explicatio alterius particulæ; & in quo consistat Sanctorum communio.*

In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quamdam. Unitas enim spiritus, à quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eam collatum est, commune sit. Omnium enim Sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus Sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur & copulantur, & maximè omnium Baptismo, quo tamquam janua, in Ecclesiam (1) ingredimur. Hac autem Sanctorum communione, Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis, *Confiteor unum baptisma*: Baptismum verò in primis Eucharistia, & deinceps cætera Sacramenta consequuntur; nam etsi hoc nomen omnibus Sacramentis convenit, cum Deo nos jungant, illiusque participes, cujus gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem.

25. *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quæcumque enim piè sancteque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, & ut illis prosint, *b* charitate quæ non quærit quæ sua sunt, efficitur. Id verò (2) cum sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans: *c Particeps ego sum omnium timentium te*, ita inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus: d Panem nostrum, non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantum, sed omnium saluti & commodis prospicientes.* At verò hæc honorum communica-

Vide item Aug. in Joann. tract. 31.

a Coloss. 1, 12.
Psalm. 35.

Christianorum communitas.

Sacramenta sunt sacra vincula.

Vide Aug. lib. 19 contra Faust. c. 11. Sanctorum Communio in Sacramentorum Communionem præcipuè spectatur. Symb. Const. Eucharistiæ Communio cur propriè dicatur. Dam. lib. 4 de Fid. Orthod. c. 14 in fin.

Charitate efficiuntur participes omnium bonorum, quæ in Ecclesia fiunt.

b 1. Cor. 13, 5.
S. Ambr. in Psalm. 118 serm. 8.

c Psalm. 118.

d Matth. 6, 11.

(1) *Ingreddimur*: Edit. Patav. *ingrediuntur*.

(2) *Cum S. Ambrosii testimonio*: magis latinè Edit. Patav. *omittit. præposit. cum.*

a Rom. 12, 4, 5.
1. Cor. 12, 13.
Ephes. 4, 16.

b 1. Cor. 12, 15,
& 16.

c Ibid. vers. 25.

d Ephes. 1, 23. Co-
loss. 1, 18.

Functionum in Ec-
clesia varietas.

e 1. Cor. 12, 28.
Ephes. 4, 11.

Sceleribus capita-
libus obstricti, fru-
ctum spiritualem non
percipiunt; hoc po-
test colligi ex 1. Joann.
2 & Aug. sup. Ps.
70 conc. 2.

Gratie gratis datæ
in Ecclesia etiam com-
munes.

f 1. Cor. 12, 8, 9.
Eccl. 38, 9.

tio, a membrorum humani corporis aptissima similitu-
dine in sacris litteris sæpè demonstratur: nam in cor-
pore multa sunt membra; sed, etsi multa sunt, unum
tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non au-
tem omnia eodem munere funguntur. Nec verò omnia
eamdem dignitatem habent *b*, aut æquè utiles & decoras
functiones exequentur; nullique suum, sed totius corpo-
ris commodum atque utilitas proposita est. Omnia deinde
tam apta inter se & connexa sunt, *c* ut, si unum aliquod
dolore afficitur, cætera item naturæ cognatione & consen-
su doleant; si contrà benè affectum est, communis sit omni-
bus ille jucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Eccle-
sia licet contemplari; in qua, etsi diversa sunt membra,
nempe varix nationes, Judæorum, Gentium, liberi & ser-
vi, pauperes & divites, cum tamen Baptismo initiantur,
unum corpus cum Christo fiunt, *d* cujus ille caput est.
Unicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assigna-
tum est. Ut enim alii in ea *e* Apostoli, alii Doctores, omnes
verò publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum
est præesse ac docere; aliorum item parere & subjectos esse.

26. *Scelerati in Ecclesia participatione bonorum spi-
ritualium non gaudent.*

At verò tot tantisque muneribus ac bonis divinitus
collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam
degunt, justique & chari Deo sunt. Membra verò mor-
tua, nimirum homines sceleribus obstricti, & à Dei
gratia alienati, hoc quidem bono non privantur, ut
hujus corporis membra esse desinant; sed cum sicut mor-
tua, fructum spiritualem, qui ad justos & pios homi-
nes pervenit, non percipiunt: tametsi, cum in Eccle-
sia sint, ad amissam gratiam vitamque recuperandam
ab iis adjuvantur, qui spiritu vivunt, & eos fructus
capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest,
qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi.

27. *Gratia gratis data & cætera Dei dona toti Eccle-
siæ sunt communia.*

Nec verò tantum communia sunt ea dona, quae ho-
mines charos Deo ac justos reddunt, sed gratiæ etiam
gratis datæ, in quibus numerantur *f* scientia, prophe-
tia, donum linguarum ac miraculorum, & cætera hu-
jus generis: quæ dona malis etiam hominibus, non pri-
vatae, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ec-
clesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius
qui ea præditus est, sed aegroti curandi causa tributa
est. Ac nihil tandem à verè Christiano homine posside-

tar, quod sibi cum cæteris omnibus commune esse non existimare debeat: quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent. Nam, a qui hujusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subvenerit, is Dei charitatem non habere plané convincitur. Quæ cum ita se habeant, satis constat, eos qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & verè illud dicere posse: *b* Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit & deficit anima mea in atria Domini: & c beati qui habitant in domo tua, Domine.

a Joann. 3, 17.
Jacob. 2, 15.

b Psalm. 3, 2.

c Ibid. 5.

DE DECIMO ARTICULO.

CAPUT XI.

Remissionem peccatorum.

1. Quomodo necessarium sit credere remissionem peccatorum esse in Ecclesia.

Nemo est, qui cum videat hunc articulum de remissione peccatorum in cæteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solùm divinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri; nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verùm, si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Salvator noster paulò ante ascensum in cælum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: *d* Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Quæ verba, si Parochi animadverterint, facillè intelligent, cum cætera quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum verò præcipuè hujus articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino necessitatem impositam esse.

Sine certa articulorum Symboli fide, nemo salvatur.

In præfatione.

d Luc. 24, 46.
Isai. 53, 5, 6.
Dan. 9, 24.
Matth. 1, 21.
Joann. 1, 29.
Actor. 13.

2. *In Ecclesia veram esse remittendorum peccatorum potestatem.*

Manus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum at-
tinet, docere non solum peccatorum remissionem in
Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixe-
rat: *a Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo ini-
quitas*: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea
esse: qua si ritè & secundùm leges à Christo Domino
præscriptas Sacerdotes utantur, verè peccata remitti
& condonari credendum est.

3. *Qua ratione peccata in Ecclesia remittantur.*

Hæc autem venia, cùm primùm fidem profitentes
sacro Baptismo abluimur, adeo cumulatè nobis datur,
ut nihil aut culpæ delendum, sive ea origine contra-
cta, sive quid propria voluntate omissum vel commis-
sum sit, aut pœnæ persolvendum relinquatur. Verùm
per Baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmi-
tate liberatur, quin potiùs (cùm unicuique (1) nostrum ad-
versus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata in-
citare non desinit, pugnandum sit) vix ullum reperias,
qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salu-
tem suam tueatur, ut omnes plagas vitare possit.

4. *Præter Baptismum remitti peccata in Ecclesia virtute clavium ostenditur.*

Cùm igitur necesse fuerit in Ecclesia potestatem
esse peccata remittendi, alia etiam ratione quàm Ba-
ptismi sacramento, claves regni cælorum illi concreditæ
sunt, quibus possint unicuique pœnitenti, etiamsi usque
ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari.
Clarissima hujus rei testimonia in sacris litteris habe-
mus: nam apud sanctum Matthæum Dominus ita ad Pe-
trum loquitur: *b Tibi dabo claves regni cælorum. Et quod-
cumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: &
quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cæ-
lis. Item: c Quæcumque alligaveritis super terram, erunt
ligata & in cælo, & quæcumque solveritis super terram,
erunt soluta & in cælo.* Deinde sanctus Joannes testatur,
Dominum, cùm insufflasset Apostolis, dixisse *d Accipi-
te Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, re-
mittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

5. *Nullis certis peccatis & temporibus potestas remit-
tendi peccata circumscribitur.*

Nequè verò existimandum est, hanc potestatem certis

a Isai. 33, 24.

Joann. 20, 23. Cypr.

l. 1 ep. 1 ad Cor-

nelium. Chrysos. lib.

3 de Sacr. Au. lib.

50 Homil. 49. Iren.

lib. 3 c. 13.

Culpa omnis & pœna

in Baptismo remitti-

tur. Hæc latius ubi

de Baptismo agetur.

Baptismo non tol-

litur concupiscentia.

Concil. Trid. cap. 5

sess. 5. Aug. lib. de

Pec. mer. cap. 28

& 1 de Civ. c. 25.

b Matth. 16, 19.

c Matth. 18, 18.

d Joann. 20, 22, 23.

Psalm. 147.

Potestatis remit-
tendi peccata am-
plitudo.

(1) *Unicuique*: Edit. Patav. *Unicuique nostrum.*

quibusdam peccatorum generibus definitam esse: nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cujus remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus & scelestus fuerit, quem *a* si erratorum suorum verè pœniteat, certa ei veniæ, spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, ut præfinito solùm aliquo tempore ea uti liceat: nam quacumque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, rejiciendum non esse docuit *b* Salvator noster, cùm Principi Apostolorum interroganti, quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit: *Non septies, sed usque septuagies septies.*

6. *Non omnibus Christianis potestas remittendi peccata est concessa.*

Verùm si ministros divinæ hujus potestatis spectemus, ea minùs latè patere videbitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantùm & Sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem ejus potestatis exercendæ pertinet; nam per sacramenta solùm, si eorum forma servetur, peccata remitti possunt: aliter verò nullum jus à peccatis solvendi Ecclesiæ datum est: ex quo sequitur, tùm Sacerdotes, tùm Sacramenta ad peccata condonanda, veluti instrumenta valere, quibus Christus Dominus auctor ipse & largitor salutis, remissionem peccatorum & justitiam in nobis efficit.

7. *Quantum sit munus remittendorum peccatorum Ecclesiæ concessum.*

Ut autem fideles cœleste hoc munus, quod' singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad ejus usum & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus hujus gratiæ dignitatem & amplitudinem demonstrare. Ea autem ex hoc potissimùm perspicitur, si cujus virtutis sit peccata remittere, & homines ex injustis justos reddere, diligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita & immensa Dei vi hoc effici: quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quòd si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, majus opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quàm cœlum & terram ex nihilo creare, cùm ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere; consequens est, ut multò magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit,

Vide Amb. lib. 1.
de pœnit. c. 1 & 2.
Aug. in Ench. c. 83.

a Ezech. 8, 21.

b Matth. 18, 21.
Septies tribuitur Spiritus Sanct. 77. Christo, quia in 77 generatione incarnatus est, & ideo Christus in quantum Deus auctoritative, & in quantum homo meritorie remittit peccata.

Amb. lib. 3 in
Lucam c. 71.

Justificatio peccatorum est infinitæ Dei potentiæ opus.
Rom. 8, 33, 1
Cor. 6, 11. D. Aug. tract. 27 in Joann. & colligitur etiam ex Psalm. 144, 9.

3. *Nullus præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

Solus Deus peccata remittit quod similitudine declaratur. Aug. lib. 2 de Peccat. merit. cap. 23. & Rom. 23 in lib. 50. Rom. Amb. l. 2 de Cain, & Abel, cap. 4.

a Isai. 43, 25.

Matth. 7, 6.

Marc. 2.

b Matth. 6, 12.

Luc. 16.

Christus ut homo potestatem habuit remittendi peccata excellenter. Vid. D. Thom. 3 p. q. 64. art. 3.

c Matth. 9, 6.

Marc. 2, 9.

d Joann. 21, 23.

Christi Sanguine peccata remitti.

Matth. 2, 6.

e Rom. 3, 24.

Ephes. 1, 7.

Apoc. 1 & 5, 7, 21.

f 1. Petr. 3, 18.

g 1. Petr. 1, 18.

Quare verissimas esse priscorum Patrum voces agnoscimus, quibus confitentur ab uno Deo peccata hominibus condonari; neque ad alium auctorem, quam ad summam ejus bonitatem & potentiam, tam mirificum opus referendum esse: *a Ego sum*, inquit ipse Dominus per Prophetam, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas*. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita servare oportet. Quemadmodum igitur à nemine, nisi à creditore pecunia, quæ debetur, remitti potest; ita cum uni Deo peccatis obstricti simus (siquidem quotidie oramus; *b Dimitte nobis debita nostra*) perspicuum est à nemine præter illum debita nobis condonari posse.

9. *Potestas remittendi peccata ante Christum natum nulli mortalium concessa fuit.*

Hoc verò admirabile & divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, Salvator noster, ut homo, cum idem Deus verus esset, hoc munus à cœlesti Patre traditum accepit: *c Ut sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur priusquam in cœlum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, *d* eam potestatem Episcopis & præbyteris in Ecclesia concessit: quamquam ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, cæteri, ut ejus ministri, peccata dimittunt. Quamobrem, si quæ infinita virtute effecta sunt, maximè admirari & suscipere debemus, satis intelligimus pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiæ donatum est.

10. *Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequantur.*

Sed ipsa etiam ratio, qua Deus clementissimus Pater mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad hujus beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: *e* sanguine enim unigeniti Filii sui scelera nostra expiari voluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commoverimus, ultrò ille persolveret, *f* justusque pro injustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, *g* nos non corruptibilibus auro & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, &

incontaminati, facile statuemus nihil nobis salubrius contingere potuisse, hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei providentiam, summamque erga nos charitatem ostendit: ex hac autem cogitatione, maximus fructus ad omnes perveniat necesse est.

11. *Quo maximè peccato cernatur amplitudo beneficii, quod in potestate clavium offertur.*

Nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum a ex Christi morte & cruce consequutus est, statim amittit; b & omninò Paradisi aditu, quem priùs interclusum Salvator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio vehementer sollicitos nos abeat. Verùmsi animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ divinitus tributa est; & hujus articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit divina ope adjutus in pristinum dignitatis statum restitui; tum verò cogimur summo gaudio & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profectò si grata & jucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorum arte & industria, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur; quanto jucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad vitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

12. *Cur & quomodò remedia in potestate clavium Ecclesiæ tributa Christiani frequentare debeant.*

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli & præclari muneris dignitatem cognoverint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiosè convertere. Vix enim fieri potest, ut, qui re utili & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur: præsertim verò cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. Nam quemadmodum nemo sine Baptismo expiari potest; ita quicumque Baptismi gratiam mortiferis sceleribus amissam recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ Sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita (quam etiam nullius temporis termino definiri declaravimus) vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur; in alte-

Mortalis peccati effectus.

a Hebr. 10, 26.

b 1. Cor. 6, 9.

Galat. 19.

Apoc. 22, 15.

Genes. 3.

Quantum sit Dei beneficium in potestate clavium Ecclesiæ concessum.

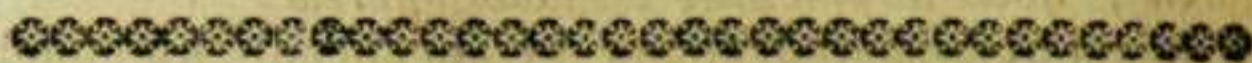
Simile.

Frequentandum Pœnitentiæ sacramentum.

Propter veniæ facultatem non peccandum. Eccl. 5, 6, & 21 vers. 1. Non differendam esse pœnitentiam usque ad mortem, docet Christus.

Luc. 12, 39.
 Joann. 6 & 12. Vide
 Aug. tract. 33 in
 Joann. & l. 50. Homil.
 41. Amb. l. 1 de
 Penit. c. 1 & 2 & c. 11

ro enim cum injuriosi & contumeliosi in hanc divi-
 nam potestatem manifestè deprehendantur, indigni sunt
 quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero
 verò magnoperè verendum est, ne morte praeoccupati,
 frustrà peccatorum remissionem confessi fuerint, quam
 tarditate & procrastinatione meritò amiserunt.

DE UNDECIMO ARTICULO.

CAPUT XII.

Carnis resurrectionem.

1. Quantum referat de hoc articulo exploratam ha- bere cognitionem.

Resurrectionis ar-
 ticulus Scripturis præ-
 cipuè est, confirmatus.

a Joann. 19, 26. Isai.
 26, 10.

Ezech. 37. Joann.
 1, 34.

b. 1. Cor. 15, 13
 14 & 15.

Animam immorta-
 lem esse probat. Ire-
 næus, l. 2 c. 44 ex
 Genes. 2 & Psalm.
 20 & 148.

Vide item Aug.
 l. 2 soliloquior. cap.
 13 & consentiens est
 Damasc. in sua logica,
 c. 64. Arist. lib. 12.
 Metaph. text. 17.

Magnam hujus articuli vim esse ad fidei nostrae ve-
 ritatem stabiliendam, id maximè ostendit, quòd a divinis
 litteris non solùm credendus fidelibus proponitur, sed mul-
 tis etiam rationibus confirmatur: quod quidem cum in
 aliis Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest,
 hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostrae spem ni-
 xam esse; nam, ut Apostolus ratiocinatur: *b Si mortuorum
 resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si
 Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra,
 inanis est & fides vestra.* In eo igitur explicando Paro-
 chus non minus operae & studii ponet, quàm in eo ever-
 tendo multorum impietas laborarit: magnas enim & præ-
 claras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum
 redundare, paulò post demonstrabitur.

2. Cur Apostoli resurrectionem hominum, hic car- nis resurrectionem appellarint.

Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectio-
 nem hominum in hoc articulo carnis resurrectionem a-
 pellari. Quod quidem sine causa factum non est. Nam
 docere voluerunt Apostoli id, quod necessariò sponen-
 dum est, animam esse immortalem: quare ne quis fortè
 eam simul cum corpore interiisse, utrumque verò in
 vitam revocari existimaret, cum animam plurimis sa-
 crarum litterarum locis immortalem esse planè constet,
 ob eam rem carnis tantùm suscitandae mentio in ar-

ticulo facta est: & quamquam sæpè etiam in sacris Scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, *a Omnis caro fœnum*, & apud sanctum Joann. *b Et Verbum caro factum est*, significet; hoc tamen loco carnis vox corpus declarat; ut duarum partium animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantùm, nempe corpus, corrumpi, *c* & in pulverem terræ, ex qua compactum est, redire: animam verò incorruptam manere intelligamus. At vero cùm nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocetur, anima propriè non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est illius hæresis confutandæ causa, quæ, vivo *d* Apostolo, Himenæi & Phileti fuit, qui asserebant, cùm de resurrectione in Scripturis sacris ageretur, non de corporea sed de spirituali, qua à morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum sit, eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionem confirmari.

3. *Quibus potissimum Scripturis doctrina de vera corporum resurrectione stabilienda sit.*

Verùm Parochi partes erunt, hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri novoque Testamento, & ex omni Ecclesiastica historia depromptis: alii enim ab *e* Elia & *f* Eliseo in veteri Testamento, alii præter eos, quos *g* Christus Dominus à morte excitavit à sanctis *h* Apostolis, *i* aliisque permultis ad vitam revocati sunt: quæ resurrectio multorum hujus articuli doctrinam confirmat. Ut enim plures à morte excitatos credimus, ita universos ad vitam revocatum iri, credendum est; quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex hujusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter versati sunt, facile occurrent. Illustriora verò loca sunt in veteri quidem Testamento, quæ leguntur apud Job, *k* cùm ait, se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de iis *l* qui in pulvere terræ dormiunt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternam evigilatos: in novo autem Testamento, quæ sanctus Matthæus *m* refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, *n* quæ Evangelistæ narrant, de extremo judicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus *o* ad Corinthios & ad *p* Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit.

4. *Quibus similitudinibus eadem veritas stabiliri possit.*

Sed quamvis hoc fide certissimam sit, multum ta-

a Isai. 40, 6.

b Joann. 1, 14.

Ad cujus adventum omnes homines &c. Athan. in Symb.

c Genes. 3, 19.

Corpus solùm corrumpitur.

Dam. lib. 4 c. 27.

Anima cùm non intereat non resurgit.

d 2. Tim. 2, 17, 18. Errorem hunc Basilides secutus est, teste Iren. lib. 1 c. 13.

e 3. Reg. 17, 19.

f 4. Reg. 4, 34.

g Matth. 9, 24.

Luc. 7, 4, 13, 14, & 15.

Joann. 11, 43.

h Actor. 9, & 20. v. 39, 40.

i Iren. l. 2. c. 56. & Euseb. l. 5 c. 7.

Ambr. serm. 90. de S. Agnete.

k Job. 19, 26.

l Dan. 12, 2.

m Matth. 22, 23.

Marc. 12, 25, 26.

Luc. 20, 30.

n Matth. 25 & 19, 26. Marc. 13, 26.

Joann. 5, 28.

o 1. Cor. 15, 12.

p 1. Thess. 5, 13.

Ambr. lib. de Fide Resurr. cap. 10 usq. ad 20.

a 1. Cor. 15. 39.
Dam. l. 4 de Fide
Orth. cap. 27.

S. Gregor. lib. 14.
Moral. cap. 28, 29.
& 30.

Hæc ratio sumitur
ex Arist. in 3 de
Anima text. 4 & 12.
Met. text. 17 Aug.
lib. 2 soliloq. c. 13
usq. ad 19.

Arist. lib. 2 de
Cælo, textu 18.
Scot. 4 dist. 43 q. 2.
litt. T.

b Matth. 22, 32.

Vide hanc rationem
apud Dam. lib. 4.
de Fide Orth. c. 27.
& Ambr. in lib. de
Fide Resur. cap. 19.

S. Chrysost. Homil.
49 & 50 ad Pop.
Antioch. vide item
Homil. 44 in Joann.
c 1. Cor. 15. 19.

mea proderit, vel exemplis, vel rationibus ostendere id quod fides credendum proponit, à natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere: itaque Apostolus quærenti, quomodo resurgerent mortui, sic respondit: *a* *Insipiens tu, quod seminas, non vivificatur nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum: Deus autem dat illi corpus, sicut vult; & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.* Ad eam similitudinem multas præterea adjungi posse, S. Gregorius ostendit: *Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis substrahitur, & rursus quasi resurgendo revocatur; & arbusta viriditatem omittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur; & semina putrescendo moriuntur, & rursus germinando resurgunt.*

5. *Rationes, quibus hæc ipsa veritas comprobatur.*

Rationes illæ præterea, quæ ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ videri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas à corporibus sejunctas perpetuò manere, præter naturam existimandum est. Quoniam verò, quod naturæ adversatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, ut denuò cum corporibus jungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit; quo quidem argumentandi genere *b* Salvator ipse noster usus est, cum adversus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit.

Deinde cum malis supplicia, bonis præmia, à justissimo Deo sint proposita; ex illis verò quamplurimi, antequam debitas pœnas persolvant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmiis è vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus conjungi, ut pro sceleribus aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, unâ cum animâ, pœna aut præmio afficiantur: qui locus diligentissimè tractatus est à sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione disse-
c *Si in hac vita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamvis corpora non resurgerent, in futura tamen vita beatitudinæ frui posset:

verum de toto homine intelligenda sunt: nisi enim corpori debita pro laboribus praemia reddantur, necesse est, ut qui, quemadmodum Apostoli, tot aerumnas & calamitates in vita perpessi sunt, omnia sint miserrimi. Idem vero multo apertius docet ad Thessalonicenses his verbis: *a* *Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus quas sustinetis in exemplum justis iudicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de caelo, cum Angelis virtutis ejus in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Adde etiam non posse homines, quamdiu anima à corpore sejuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Ut enim quaelibet pars à toto separata, imperfecta est, ita etiam anima, quæ corpori non est adjuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque aliis hujusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

6. *Nullus homo tunc invenietur, qui mortis & resurrectionis sit expers.*

Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, quomodo ad vitam suscitandi sint: nam ad Corinthios scribens: *b* *Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Omnia itaque malorum bonorumque discrimine remoto, omnes à mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgent: *c* qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui adventante iudicio mortui jam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit sanctus Hieronymus: idem sentit & sanctus Augustinus. Neque verò huic sententiæ repugnant Apostoli verba ad Thessalonicenses scripta: *d* *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra.* Nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: *In ipso raptu mors præveniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in*

a 2, Thessa. 1, 4.
Actor. 5.

Plena beatitudo hominis non est nisi anima corpori jungatur.

De varia resurgentium conditione.

b 1. Corinth. 15, 22.

Omnes resuregemus; ergo omnes moriemur.

c Joann. 5, 29.

Omnes homines morientur antequam iudicio finis imponatur.

Genes. 3.

Rom. 5, 6.

Hebr. 9.

Psalm. 88.

Hieron. ep. 152.

ad Minerium & Alexandrum.

Aug. lib. 20 de Civit. Dei: c. 20.

d 1. Tes. 4, 16.

S. Ambr. in 1 epist. ad Thess. c. 4.

momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut pervenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiant (1) animos, quia cum domino mortui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libr. de Civitate Dei.

Aug. lib. 20 de Civ. Dei. cap. 30.

Idem omninò corpus resurget. Hieron. In Paulæ epitaph. Greg. lib. 14. Mor. c. 29. Ezech. 37.

a 1. Cor. 15. 53.

b Job. 19. 26.

Dam. lib. 4 de Orthod. Fide c. 27.

Resurrectionis causas vide sectione 5.

c 2. Cor. 5, 10. Matth. 22.

Corporis resurgentis pulchritudo, integritas. S. Aug. lib. 22 de Civ. Dei. cap. 19, 20, & 21, & Euchir. cap. 86, 87, 88, 89, & 90: vide item Hieron. in epist. ad Pammachium de erroribus. Joann. Hieros.

7. *Idem prorsus corpus anima humana in extremo judicio recipiet.*

Cum verò multum referat, nobis certò persuaderi hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, & in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuratè explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea voce Hoc*, proprium corpus apertè demonstrans. Job etiam de eo clarissimè vaticinatus est: *b Et in carne mea, inquit, videbo Deum Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.* Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris revocatio. Denique si consideremus, cujus rei causa resurrectionem futuram paulò ante demonstratum est, nihil erit quod cujusquam animum hac in re dubium facere possit.

8. *Cujus rei causa resurrectio corporum divinitus sit instituta.*

Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, & ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera vel Deo, vel dæmoni servivit, resurgere oportet; ut cum eodem corpore triumphus coronas & præmia consequatur, aut pœnas & supplicia miserrima perferat.

9. *Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non resument.*

Neque verò corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: *Nihil tunc vitii, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & è diverso, quæcumque vel*

(1) *Animos*: Edit. *animas*.

morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute divina: ut si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam hujus vitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: *Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit: juxta illud: a Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum divinam sapientiam sunt reparandi.* In primis verò, quoniam membra ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amisserunt, claudi, atque omninò manci, & quibusvis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent: aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis conjunctionem propensa est, minimè satisfactum esset: cujus tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æque ac creationem inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omninò affirmare oportet.

10. *Martyres corporibus integris resurgentes in eis vulnerum cicatrices gestabunt.*

Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus Augustinus, ita testatur: *Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium: alioquin qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere; verumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladii cicatrices, resurgentes super omne aurum & lapidem pretiosum, veluti & cicatrices vulnerum Christi.*

11. *Etiam improborum corpora mutilata hic resurgent integra.*

Quod de improbis quoque verissimè dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint: nam quò plura membra habebunt, tantò acerbiori dolorum cruciatu conficientur: quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed ad calamitatem ac miseriam est redundatura: cum merita non ipsis membris sed personæ, cujus corpori conjuncta sunt, adscribantur: nam iis, qui pœnitentiam (1) egerint, ad præmium illis verò qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur.

(1) *Egerunt*: meliùs in Edit. Pat. *egerint*, ut legenti contextum patebit.

Capilli, quos homo recipiet. Aug. lib. 22. Civit. c. 19. Ench. cap. 89.

a Matth. 10, 30. Ephes. 4.

Lucæ 21.

Genes. 1.

Vide lib. 22 de Civ. Dei, c. 20 ubi horum verborum sensus planior est.

Cicatrices martyrum relinquentur post resurrectionem ad cumulum felicitatis, in improbis autem contra ad miseriam.

Hæc verò si à Parochis attentè considerentur, nunquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut vitæ hujus molestias & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ justis & piis proposita est, avidè expectent.

12. *Corpora hominum, postquam resurrexerint, qualia sint futura.*

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamvis illud ipsum, atque idem corpus à mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longè aliam tamen & diversam ejus conditionem fore. Ut enim cætera omit- tatus, in eo maximè resurgentium corpora omnia à seipsis different, quòd cum antea mortis legibus sub- jecta essent, postea quam ad vitam suscitata fuerint, subla- to bonorum malorumque discrimine, immortalitatem as- sequantur. Quam quidem admirabilem naturæ restitu- tionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum sacrarum litterarum testimo- nia nos admonent: scriptum est enim: *a Præcipitabit mor- tem in sempiternum*; & alibi: *b Ero mors tua, ò mors*: quod explicans Apostolus, inquit: *c (1) Novissima inimica de- struetur mors*. Et apud sanctum Joannem legimus: *d mors ultra non erit*. Decebat autem maximè Christi Domini merito, quo mortis imperium eversum est, peccatum Adæ longo intervallo superari. Idem etiam divinæ jus- titiæ consentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuò fruerentur, mali verò sempiternas pœnas luentes & quærerent mortem, & non invenirent, optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis malisque communis erit.

13. *Cujusmodi dotibus Beatorum corpora post resur- rectionem erunt ornata.*

Habebunt præterea sanctorum rediviva corpora in- signia quædam & præclara ornamenta, quibus multò nobiliora futura sint, quam unquam antea fuerint. Præ- cipua verò sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, à Patribus observatæ: earum prima est impassibilitas, munus scilicet & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ullove dolore aut incommodo affici queant: nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ

Corpus juxta sub-
stantiam idem prorsus
resurget, sed tamen
diversa qualitate.

Corpora damnato-
rum in medio igne
fore perpetua, pro-
bat Aug. lib. 21 de
Civit. c. 2, 3, 4.

a Isai. 25, 8.

Osee 13, 14.

1. Cor. 15, 26.

d Apoc. 21.

Immortalitas bonis
& malis communis
justitiæ Dei consen-
tanea.

e Apoc. 9, 4.

Quatuor dotes re-
surgentium corporum
in beatis, de quibus
post Apostolum Aug.
serm. 99 de Temp.
Amb. in Ep. 1 ad
Corinth. 15. Primum
ornamentum resur-
gentium corporum
in beatis, est impa-
sibilitas.

(1) *Novissima*: Edit. Pat. & Lugd. novissimè juxta
nonnulla exemplaria Græca.

ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. *a Seminatur*, inquit Apostolus, *in corruptione, surget in incorruptione*. Quòd autem impassibilitatem potius quàm incorruptionem scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent: non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuarè tamen possunt atque algere, variisque cruciatibus affici.

Hanc consequitur Claritas, qua sanctorum corpora tamquam sol fulgebunt; ita enim apud sanctum Matthæum testatur Salvator noster: *b Justi*, inquit, *fulgebunt sicut sol, in regno Patris eorum*. Ac ne quis de eo dubitaret, *c* suæ transfigurationis exemplo declaravit. Hanc interdum Apostolus Gloriam, modo claritatem appellat. *d Reformavit*, inquit, *corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*; & rursum: *e Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Hujus etiam gloriæ *f* imaginem quandam vidit populus Israël in deserto, cum facies Moysis ex colloquio & præsentia Dei ita colluceret, *g* ut in eam filii Israël oculos intendere non possent. Est verò claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quòd in eam pars divinæ felicitatis derivetur. Hoc verò munere non æquè omnes, perindè ac primo, ornari credendum est; erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt: nam, ut testatur Apostolus, *h Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim à stella differt in claritate; sic & resurrectio mortuorum*.

Cum hac dote conjuncta est illa, quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur; facillimeque in quamcumque partem anima voluerit, ita moveri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat, quemadmodum apertè sanctus Augustinus in libro de Civitate Dei, & Hieronimus in Isaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: *i Seminatur in infirmitate, (1) surget in virtute*.

His verò addita est, quæ vocatur Subtilitas, cujus virtute corpus animæ imperio omninò subjicietur, eique

a 1. Corinth. 15, 42 vide item Isai. 23, & 49, 10. Apoc. 7, 10, 21, 4.

Damnatorum corpora licet sint incorruptibilia, pati tamen possunt.

Job. 24. Isai 66, 24. Matth. 13, 50 & 15, 46

Secundum ornamentum eorum, Claritas.

b Matth. 13, 43.

Sapient. 3, 7.

Dan. 12, 3.

c Matth. 17, 2.

d Philip. 3, 21.

e 1. Cor. 15, 42.

f Exod. 34, 29.

g 2. Cor. 3, 13

claritas hæc quid sit.

Joann. 14.

In domo Patris mei mansiones &c.

h 1. Cor. 15, 41.

Tertium ornamentum, Agilitas.

Sapient. 3.

Apoc. 14.

Aug. lib. 13 de Civ. c. 18 & 20 & lib. 12 c.

11. Hieron. in c. 40. Isai. super illa Verba.

Mutabunt fortitudinem.

i 1. Cor. 15, 43.

Quartum ornamentum, Subtilitas.

(1) *Surget*: sic Edit. Patav. & Vulgata; non *surgit*, ut est in Edit. Rom. & Venetis antiquioribus.

a 1. Cor. 15, 44.

Quàm salutare ex articulo resurrectionis capiantur fructus.

Primus.

b Matth. 11, 25.

Secundus.

c 1. Thess. 4, 13.

Tertius.

d Job. 19, 25
Psalmus. 91.

Quartus.

e Joann. 5, 29.

serviet, & ad nutum præstò erit: quòd ex illis Apostoli verbis ostenditur: *a Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale.* Haec ferè praecipua sunt capita, quae in hujus articuli explicatione tradenda erunt.

14. *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysteriis fideles capient.*

Ut autem fideles sciant, quem fructum ex tot tantorumque misteriorum cognitione capere possint, primum declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas esse, *b* qui haec sapientibus absconderit, & revelaverit parvulis. Quot enim viri vel prudentiae laude praestantes, vel singulari doctrina praediti, in hac tam certa veritate caeci planè fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quòd summam ejus benignitatem & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Deinde magnus etiam ille fructus ex hujus articuli meditatione consequitur, quod scilicèt in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel benevolentia conjuncti sunt, facilè tùm alios, tùm nos ipsos consolabimur; quo quidem genere consolationis *c* Apostolum usum esse constat, cùm ad Tessalonicenses de dormientibus scriberet.

Sed in omnibus etiam aliis aerumnis & calamitatibus, futurae resurrectionis cogitatio summam nobis doloris levationem afferet, quemadmodum sancti Job exemplo didicimus, *d* qui una hac spe afflictum & mœrentem animum sustentabat, fore aliquando ut in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret.

Praeterea hoc plurimùm valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omnique prorsùs peccati labe puram agere, quàm diligentissimè curent: si enim cogitaverint, ingentes illas divitias quae resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facilè ad virtutis & pietatis studia allicientur. Contra verò nulla res majorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque à sceleribus avocandos, quàm si sæpius admoneantur, quibusnam malis & cruciatibus improbi afficie di sunt, *e* qui extremo illo die procedent in resurrectionem judicii.

DE DUODECIMO ARTICULO.

CAPUT XIII.

Vitam æternam.

1. *Cur postremo loco fidei articulus sit positus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.*

Sancti Apostoli, duces nostri, symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi & terminari voluerunt: tùm quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium: tùm verò, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus numquam intermittunt, præmiis æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quæcumque vel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia atque adeò jucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo & alacriores reddantur.

2. *Quid hic per vitam æternam significetur.*

Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut, quantum cujusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, *Vitam æternam*, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones sceleratique homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legisperitus ille, *a* qui à Domino Salvatore nostro quid sibi faciendum esset, ut vitam æternam possideret, in Evangelio quæsivit; perindè ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perveniam? In hunc verò sensum sacræ litteræ hæc verba accipiunt, ut *b* multis in locis licet animadvertere.

Agens agit propter finem.

Aristot. lib. 2. Physic. text. 49 & 81.

Fidelibus difficillima quæque æternæ vitæ intuitu facilia.

Matth. 5, 16, & 19.
2. Cor. 4. 17.

Hebr. 1, 19.

Vita æterna æternam beatitudinem significat. Vide Aug. lib. 1. Civ. c. 13, 19, & 11, & in Ps. 118. Conc. 19.
Apoc. 19.
Psalm. 48, & 54.
Job. 20.

a Lucæ 10, 25.

b Matth. 19, 20.
& 25, 46.
Joann. 17.
Rom. 2, 7.

3. *Cur vitæ æternæ nomine summa illa beatitudo designetur.*

Hoc verò potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret, eam in rebus corporeis & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat quod quaerebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cujusdam sapientiae opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent quæ percipiuntur sensibus: hæc enim pereunt & veterascunt; beatitudo verò nullo temporis termino definienda est: quin potius terrena hæc longissimè à vera felicitate absunt: à qua is quàm maxime recedit, qui mundi amore & desiderio tenetur: scriptum est enim: *a Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: & paulò post: Mundus transit, & concupiscentia ejus.* Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hæc vita, in qua *b* non cives, sed advenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati meritò dicemur, *c* si abnegantes impietatem ac sæcularia desideria, sobriè & justè & piè vixerimus in hoc sæculo, expectantes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc autem cum permulti, *d* qui sibi ipsis sapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quaerendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi hujus nominis *Vitam æternam* percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falsò nonnulli suspicati sunt: nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admixtione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna vita necessariò consistit: nec enim potest beatus non magnoperè velle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuò frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

4. *Æterna beatitudo verbis aut mente humana comprehendi non potest.*

Verùm quanta sit beatorum, qui in cœlesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea à nemine comprehendi possit, hæc ipsæ voces, cum *Vitam beatam* dicimus, satis demonstrant: nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facilè intelligimus de-

Beatitudo non in rebus corporeis consistit.

Vide Aug. l. 19. de Civ. c. 4, 5, 6, & 7, & Arist. lib. 1. Ethic. c. 7, 8, & 9, D. Thom. 1, 2, q. art. 3.

a Joann. 2, 15.

b 1. Petr. 2, 11.

Sepe in hac vita inchoari potest nostra beatitudo.

c Tit. 2, 13.

d Rom. 1, 22.

Beatitudinem æternam esse oportere.

Aug. de Civ. Dei l. 12 c. 20.

Felicitas est omnium bonorum sine ulla mali admixtione jugis possessio.

Scot. 4. Sent. dist. 49 q. 6 litt. Q.

De inenarrabili sanctorum gloria & de præmiis essentialibus. Vide Aug. lib. 22 de Civ. c. 20 & 30 l. 3 de Liber. arbit. cap. 25 & serm. 64 de Verb. Domini, & serm. 37 de Sanctis.

esse propriam vocem, qua res illa planè exprimat. Cùm igitur felicitas iis vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò vivant, rectè conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem & præstantiorem quamdam rem esse, quàm ut proprio vocabulo perfectè significare ejus rationem possimus: nam etsi plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cujusmodi sunt, *a Regnum Dei*, *b Christi*, *c cœlorum*, *d paradus*, *e sancta civitas*, *f nova Hierusalem*, *g domus Patris*: tamen perspicuum est, nullum ex iis ad ejus magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem & justitiam, & omnia Christianæ religionis officia invitandi.

Constat enim, vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere; atqui hoc potissimum bono, cùm vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quòd si exigua hac & calamitosa vita, quæ tot & tam variis miseriis subjecta est, ut mors veriùs dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut charius, aut jucundius esse potest; quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam & absolutam bonorum omnium rationem conjunctam habet?

5. *Beatitudo omnium malorum privatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

Nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia; scriptum est enim in Apocalypsi: *h Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol: neque ullus æstus: & rursus: i Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* Jam verò beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ & voluptatis genera futura sunt, cujus gloriæ magnitudinem cùm animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est nos in illam, nempe *k* in gaudium Domini introire; ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulatè expleamus.

6. *Quibus præcipuè bonorum generibus Beati perfruentur.*

Quamvis autem, ut sanctus Augustinus scribit, faciliùs mala, quibus carituri sumus, quàm bona ac

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

a Matth. 6, 33.

& 21, 31.

Marci. 1, 14.

Lucæ 6, 21.

b Joann. 18, 36.

Ephes. 5, 5.

Colos. 1, 13.

c Matth. 5, 3, 10.

d Ezech. 28, 13.

Lucæ 23, 43.

2. Cor. 12, 4.

e Isai. 52, 1.

Apoc. 21, 2.

f Apoc. 3, 12, 21, 2.

g Joann. 14, 2.

Vita magnum bonum, & quantum ab omnibus experatur.

Vide Aug. l. 11. Civ. cap. 27, 28.

Vita hæc potius mors dicenda. Aug. lib. 12 Civ. c. 20.

Felicitas malum nullum admittit, & nullum bonum excludit. Aug. l. 22 de Civ. c. 30. Chrys. etiam 30. c. ad Theod. lapsum. Anselm. ep. 1 ad Hugonem, & in libr. de Similit. cap. 47.

h Apoc. 7, 16.

i Apoc. 21, 4.

Isai. 25, 8.

Omne bonum concludit. Aug. libr. 22. Civ. in fine.

Alex. de Ales. super Psalm. 47.

k Matth. 25, 21.

l Aug. serm. 64 de Verb. Domini. Et de Symb. ad Cat. lib. 3. cap. 11.

Beatitudo duplex, una essentialis: altera accessoria; de hac distinctione, vide Doctores in 4 sent. dist. 49.

Primum essentialiale est Dei visio. Aug. lib. 22. Civ. c. 29.

a Joann. 17. 3.

Ubi nota quod loquitur de Fide, non de Beatitudine.

b 1. Joann. 3, 2.

Beatitudo hominis duobus constat.

Beati ad divinam naturam proximè accedunt. 1. Cor. 5.

e 1. Cor. 13, 12.

d S. Aug. lib. 15 de Trinit. cap. 9.

S. Dionysius c. 1 de Divin. Nomin. Vide D. Thom. in p. 1. q. 12 art. 2. Contra gentes. lib 3 cap. 53.

voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur: dauda tamen erit opera, ut quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt, breviter & dilucidè explicentur. Sed illa in primis distinctio ne uti oportebit, quam à gravissimis divinarum rerum scriptoribus accepimus: ii enim duo honorum genera esse statuunt quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipsam beatitudinem consequitur: quare illa essentialia, hæc verò accessoria bona, docendi causa, appellarunt.

7. *In quo consistat essentialis & primaria æternæ beatitudinis causa.*

Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons & principium. *a Hæc est vita æterna, inquit Christus Dominus, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Jesum Christum; quam sententiam sanctus Joannes videtur interpretari, cum ait: b Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* Significat enim beatitudinem ex iis duobus constare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua ac substantia est: tum quod veluti Dii efficiemur: nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam & propè divinam formam induunt, ut Dii potiùs quàm homines videantur.

8. *Beati quomodo Dei formam & naturam quodammodo induant.*

Hoc autem, cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quòd unaquæque res vel ex ejus essentia, vel ex ejus similitudine & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Deo simile, cujus similitudinis adjumento ad perfectam ejus notitiam pervenire possimus; consequens est, ut ejus naturam & essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem divina essentia se nobis conjunxerit: atque id Apostoli verba illa significant: *c Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem: nam quod inquit, in ænigmate, interpretatur S. Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam sanctus Dionysius aperte ostendit, cum affirmat nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse: neque enim ex alicujus rei corporea similitudine ejus, quæ corpore careat, essentia & substantia cognosci potest, cum præsertim necesse sit, rerum similitudines minùs concretionis*

habere, & magis spirituales esse, quàm res ipsas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facilè experimur. Quoniam verò fieri non potest, ut alicujus rei creatæ similitudo æque pura & spiritalis, ac Deus ipse est, reperiatur, ita fit, ut ex nulla similitudine divinam essentiam perfectè intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur; at Deus infinitus est, neque ullius rei creatæ similitudo ejus immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio divinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, ut ea se nobis jungat, & incredibili quodammodo intelligentiam nostram altiùs extollat, atque ita idonei ad ejus naturæ speciem contemplandam reddamur.

9. *Lumine gloriæ Beati illustrantur, & ad Deum videndum tota spe omnes commoveri debent.*

Id verò lumine gloriæ assequemur, cùm eo splendore illustrati, a Deum lumen verum in ejus lumine videbimus: nam beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo & præstantissimo, divinæ essentiæ participes effecti, vera & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam Dei benignitate, cum certa spe, nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit; ait enim: *Expecto resurrectionem mortuorum: & vitam venturi sæculi.*

10. *Quomodo in beatitudine homo Deo jungatur, similitudine explicatur.*

Divina hæc planè sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis possunt. Verùm licet aliquam hujus beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum (1) admoto igni ignem concipit, & quamvis ejus substantia non mutetur, fit tamen, ut diversum quidpiam, nimirum ignis esse videatur: eodem modo, qui in cœlestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cùm tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multò magis distare ab iis qui in hac vita sunt, meritò dici possint, quàm ferrum candens ab eo quod nullam caloris vim in se contineat. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa & absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum & perfectissimum possidet?

a Psalm. 35, 10.

De Lumine gloriæ,
vide S. Thom. 1. p.
q. 12 art. 5. Scot. 4.
Sent. dist. 49 q. 11.

Symbolum Con-
stantinopolitanum.

A simili.

Anselmus hanc tan-
git similitudinem in
libr. de Simili, c. 56.

(1) *Admoto*: Edit. Patav. *admotum*.

11. *Quæ sint accidentalia bona, quibus Beati circumfluent.*

Præmium seu bonum Beatitudinis accidentale.

Aug. lib. 22. Civ. cap. 30.

☛ Rom. 2, 10.

Qualis gloria Beatorum ob quam ipsa beatitudo gloria dicitur.

Psalm. 83, 12.

Rom. 8, 18.

Honor Beatorum quantus, ob quem ipsi Reges. Apoc. 5 in c. 5, 10, græco textu nominantur.

b Lucæ 12, 4.

Joann. 15, 13.

c Psalm. 21, 23.

Joann. 20, 17.

Hebr. 2, 11.

d Joann. 10, 52.

Rom. 8, 14.

e Matth. 25, 34.

f Psalm. 138, 17.

g Matth. 12, 49.

Beatitudo omnibus bonis animi & corporis constat.

Psalm. 35, 9.

h 1. Cor. 2, 9.

Isai. 64, 4.

i 1. Cor. 15, 42, 43.

k Lucæ 12, 37.

Terrena vilia erunt beatis.

Verùm ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minùs remota sunt, vehementius quoque animos nostros commovere & excitare solent. Hujus generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: a *Gloria, & honor & pax omni operanti bonum*: nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solùm, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum ejus natura maximè conjunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia & præstanti dignitate habituri sunt. At verò quantus ille honor existimandus est, qui eis à Domino tribuitur, cum *b* non ampliùs servi, sed amici, *c* fratres, *d* filii Dei vocentur? quare ita electos suos amantissimis & honorificentissimis verbis Salvator noster compellabit: *e Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*; ut meritò liceat exclamare: *f Nimis honorificati sunt amici tui Deus.* *g* Sed laudibus etiam à Christo Domino coram Patre cælesti & Angelis ejus celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia præstantibus habeatur, quòd eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment: quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur?

12. *Quibus bonorum copiis Beati in æternis illis sedibus cumulabuntur.*

Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis jucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copiis beatam cælestium vitam circumfluere: quamvis hoc altiore quodam modo, quam oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri *h* Apostolus affirmet: nam corpus quidem, quod antea crassum & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, *i* tenue & spirituale effectum fuerit, nullis ampliùs alimentis indigebit: anima *k* autem (1) æterno gloriæ pabulo, quod magni

(1) *Æterno*: Edit. Patav. *Æterna*.

illius convivii auctor, transiens, omnibus ministrabit, cum summa voluptate exaturabitur. Quis verò pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, a omnesque immortalitate & splendore amicti, & b sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet, quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum ejus domicilii pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet, c *Quàm dilecta, inquit, tabernacula tua, Domine virtutum concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Atque ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent.

13. *Præmiis iisdem sitra ullum discrimen Beati non afficientur.*

Nam d *in domo Patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt: in quibus majora & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur.* e *Qui enim parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat in benedictionibus de benedictionibus & metet.* Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verum etiam ejus consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide & charitate instructi, & in oratione & Sacramentorum salutari usu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant: ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparavit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: f *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.*

a 1. Cor. 15, 34.
Apoc. 7, 9.

b 1. Cor. 9, 25,
2. Timoth. 4, 8.

c Psalm. 83, 2, 3.

d Joann. 14, 2.
Psalm. 61.

e 2. Cor. 9, 6.

Diversa erunt in cælo meritorum præmia. Isai. 56, 4, 5.
Matth. 19, 28.

1. Cor. 16, 42.

Aug. lib. 22. Civ. cap. 30. Cyprian. de Opere.

Continuatio primæ partis ad secundam de Sacramentis.

f Isai. 32, 18.

CATECHISMI

AD PAROCHOS.

PARS SECUNDA.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

1. *Doctrinam Sacramentorum tradere Parocho in primis est curandum.*

Partes doctrinae Christianae Symbolum sunt, & signa Decalogum, & oratio.

Canes sunt infideles Ecclesiam Dei lacerantes.

Porci autem porcinam vitam agentes, omnia genera virtutum conculcantes, de quibus inquit Christus.

a Matth. 7, 6.

Abcondisti haec a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

Sacramenti vox est multiplex.

Cum omnis Christianae doctrinae pars (1) scientiam diligentiamque desiderat, tum Sacramentorum disciplina, quae & Dei jussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem & industriam postulat singularem; ut ejus accurata ac frequenti perceptione fideles tales evadant, quibus praestantissimae ac sanctissimae res dignè & salutariter impertiri possint, & Sacerdotes ab illa divini interdicti regula non discedant: a *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos* (2).

2. *Quidnam sibi velit Sacramenti vocabulum.*

Principio igitur, quoniam universè de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi atque notione oportet incipere, ejusque ambignam significationem explanare; ut quae hujus verbi sententia hoc loco propria sit, faciliùs intelligatur. Quare docendi sunt fideles, Sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a profanis, quàm a sacris scriptoribus acceptum esse: nam alii auctores Sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum jurati aliquo servitutis vinculo obstringimur: ex quo jusjurandum, quo se milites fidelem operam reipublicae praestaturos

(1) *Scientiam*: Edit. Ven. Lugd. Lovan. & Patav. habent *Pastores scientiam*.

(2) Edit. Patav. addit, *ne fortè conculcent eas pedibus suis; & conversi dirumpant vos*, ut est apud Matth.

pollicentur, Sacramentum militare dictum est: atque hæc frequentissima hujus vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verùm apud Latinos Patres, qui res divinas scriptis tradiderunt, Sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Graeci ad eandem rem significandam mysterii vocabulo usi sunt: in eam verò sententiam Sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: *a Ut notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suæ.* Deinde ad Timotheum: *b Magnum est pietatis Sacramentum.* Praeterea in libro Sapientiae: *c Nescierunt Sacramenta Dei.* Quibus in locis & aliis multis licet animadvertere, Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam atque occultam significare.

3. Sacramenti nomen ad signa sacra significanda à Patribus accommodatum est antiquissimum.

Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam quam efficiunt, simul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, Sacramenta commodè appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id Sacramenta dici possunt, quòd divina virtus sub rerum corporearum tegumentis occultè salutem efficiat. Nec verò quisquam putet, hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse: nam qui sanctos Hieronymum & Augustinum legerit, facilè perspiciet antiquos religionis nostræ scriptores ad eam de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissimè Sacramenti nomine, interdum verò etiam symboli vel mystici signi, vel sacri signi voce usos esse. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis Sacramentis convenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cum ea Evangelii lege & gratia sublata sint.

4. Quam rem Catholicis scriptoribus propriè denotet Sacramentum.

Verùm præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam vis & natura diligenter investiganda, & quid Sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & justitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ & accommodatae videantur, nulla tamen planius & dilucidius eam demonstrat, quam definitio à D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt: *d Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ; vel, ut aliis verbis, in eandem tamen*

Latini pro jurejurando Sacramentum sumpserunt.

Tullius Cic. 1 offic. Patres pro re divina latente mysterii & sacramenti nomine usi sunt.

a Ephes. 1, 9.

b 1. Timoth. 3, 16.

c Sap. 2, 22.

Ephes. 5, 32.

Apoc. 1, 19.

D. Greg. in e. 16.

I. 1. Regum supra illud: Directus est spiritus Domini in David.

Sacramenti nomen à primis Ecclesiae Patribus sæpè fuit usurpatum.

Vide Tertul. de Præser. & lib. 1. Adver. Marc. Cyp. epist. 56. & in lib. de Baptis. Christi. Hier. In Comment. in Thren. Aug. l. 19. contra Faustum cap. 11. in Joann. tract. 80.

De propria vi, atque natura Sacram.

Sacramentum est res, qua salus & justitia comparatur.

D. Aug. lib. 10. de Civ. Dei cap. 5. Alex. de Ales. 4. p. q. 1. memb. 1.

d D. Thom. in 3. p. q. 60 per tot.

a Hæc definitio colligitur ex Aug. lib. de Catech. rud. c. 26.

Rerum sensibilium duo esse genera Aug. lib. 2. de Doctrina Christ. c. 1. Signa alia naturaliter, alia ad placitum. Arist. lib. 1. perih. cap. 1.

Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 1. quem sequitur Mag. lib. 4. dist. 1. de Gratian. de Consec. dist. 2. c. Signum.

Sacramentum cur inter res, quæ significant, reponi debeat. Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. c. 9 & epist. 23 ad Bonif. in lib. de Catech. rud. c. 26. Tertul. in lib. de Resurrectione carnis. Greg. 6 c. 3 in l. Reg.

Sacramentum inter res quæ significant, esse numerandum ex Scripturis colligitur.

b Genes. 17, 10, 11, 12.

c Rom. 4, 11.

d Rom. 6, 3.

Ibid. 4.

Utilitas ex doctrina superiori emanans.

sententiam, dictum est, *a* Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum: ad nostram justificationem institutum.

5. *Rerum sensibilium divisio, quidqua signi nomine intelligendum sit.*

Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ ejus partes à Pastoribus exponendæ erunt; atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera; aliæ enim ob id inventæ sunt, ut aliquid significant: aliæ non alterius rei significandæ, sed sua tantum causa effectæ sunt: quo in numero omnes penè res, quæ natura constant, haberi possunt. At verò in priori genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia hujuscemodi permulta ponenda sunt: nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Hæc igitur signa propriè dicuntur; illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus obijcit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus; sicut ex vestigio quod terræ impressum intuemur transisse aliquem, cujus vestigium apparet, facilè cognoscimus.

6. *Quomodò Sacramenta in genere signi reponenda sint, ostenditur.*

Quæ cum ita se habeant, Sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significandi causa institutæ sunt, referri perspicuum est: siquidem specie quadam & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris, sua virtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum adhibitis certis & solemnibus verbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat, Spiritus Sancti virtute omnem peccati maculam & turpitudinem interius elui, & animas nostras præclaro illo cœlestis justitiæ dono augeri atque ornari: simulque ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat.

7. *Idem etiam ex Scripturis demonstratur.*

Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcissione, veteris legis Sacramento, quæ *b* Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit: *c* Et signum accepit circumcissionis, signaculum justitiæ fidei. Et alio loco *d* cum affirmat nos omnes, Qui baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizatos esse, licet cognoscere baptismum hujus rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus: *Nos consepultos esse cum illo per Baptismum in mortem.*

Neque verò parùm proderit, si fidelis populus Sacramenta ad signa pertinere intellexerit: ita enim fiet, ut quæ illis significantur, continentur atque efficiuntur, sancta & augusta esse faciliùs sibi persuadeat; cogitataque eorum sanctitate, ad divinam erga nos beneficentiam colendam ac venerandam magis excitetur.

8. *Quot sint signorum genera.*

Sequitur nunc, ut verba illa *rei sacræ*, quæ est altera definitionis pars, explicentur: quod quidem ut commodè fieri possit, paulò altiùs repetenda sunt quæ de signorum varietate sanctus Augustinus acutè & subtiliter disputavit. *Quædam enim signa naturalia dicuntur, quæ præter se ipsa alterius rei notitiam* (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) *in animis nostris gignunt*; veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur: atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quòd fumus non voluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut si quis fumum tantùm videat, naturam simul & vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente & cogitatione percipiat. *Quædam verò signa natura non constant, sed constantia atque ab hominibus inventa sunt*, ut colloqui inter se, & aliis animi sui sensa explicare, vicissimque aliorum sententiam & consilia possent cognoscere. Hæc autem quàm varia & multiplicia sint, ex eo licet animadvertere, quòd nonnulla ad oculos, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad cæteros sensus pertinent: nam cum aliquid alicui innuimus, & exempli causa, sublato vexillo quippiam declaramus, satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tiliarum, aut citharæ sonus, qui non solùm delectandi, sed plerumquè significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat; quo quidem præcipuè sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

9. *De signis à Deo institutis tam in veteri, quam in novo Testamento.*

Verùm præter illa signa, quæ hominum consensu & voluntate constituta esse, hætenùs diximus, alia quædam sunt divinitus data quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent vel admone- rent; cuiusmodi fuerunt, a legis purificationes, panis azymus & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia verò Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiendi etiam vim haberent, atque in hoc posteriori

Sacramentum esse rei sacræ signum, quomodo intelligendum; & quod quadruplex sit signorum genus.

Signa naturalia, voluntaria, prognostica, & practica.

Nota, quod Sacramenta non sunt causa per se, & efficiens, sed sunt causæ sine qua res fieri non solet, quamvis sine ea fieri non posset; dicuntur ergo signa practica, quia certò, verò, & efficaciter quantum est, ex parte sui conferant gratiam.

Signa quædam sunt divinitus data Aug. lib. 3 de Doctrina Christ. cap. 9 & in 3 de Trin. c. 10. Vide de his Leviticum fere per totum. Significationes autem, pete ex Cyrilo in 1. de Adorat. in spiritu, & veritate.

a Exod. 12, 15. 18 & 23, 15 & 34, 18,

signorum genere Sacramenta novæ legis numeranda esse liquidó apparet: signa enim sunt divinitus tradita, non ab hominibus inventa, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certó credimus.

10. *Res sacra quomodó in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus; ita etiam res sacra non unius modi existimanda est. Quod verò ad propositam Sacramenti definitionem attinet, divinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium divinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritó putarunt; quippè cùm ejus beneficio animus noster Deo consecratur & jungatur.

11. *Sacramenti uberior definitio, & qua ratione á reliquis signis sacris illud differat.*

Quare, ut explicatiùs quid Sacramentum sit, declaratur, docendum erit, rem esse sensibus subjectam, quæ ex Dei institutione, sanctitatis & justitiæ tùm significandæ, tùm efficiendæ vim habet: ex quo sequitur, ut facilè quivis possit intelligere, imagines sanctorum, cruces, & alia id genus, quamvis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen Sacramenta dicenda esse. Hujus autem veritatis doctrinam facilè erit omnium Sacramentorum exemplo comprobare, si quod antea de Baptismo admonuimus, cùm dicebamus solemnem illam corporis ablutionem signum esse, & efficientiam habere rei sacræ, quæ interiori Spiritus sancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

12. *Sacramenta non unam tantùm rem, sed plures significant*

Jam verò hiscè mysticis signis, quæ à Deo instituta sunt, illud etiam præcipuè convenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significant. Quod in singulis Sacramentis licet cognoscere, quæ non solùm sanctitatem & justitiam nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maximè conjuncta declarant, Christi scilicet Redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & vitam æternam cœlestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem referri debet. Quod quidem, cùm in omnibus Sacramentis perspicui possit, meritó sacri doctores unicuique Sacramentorum triplicem significandi vim inesse tradiderunt: tùm quia alicujus rei præteritæ memoriam afferat: tùm quia aliam præsentem indicet ac demonstret, tùm quia

Cone. Trid. sess. 7
c. 6 de Sacramentis.
Gratia Dei, sacræ
res propriè nuncupa-
tur.

Magist. in 4 dist.
1. D. Thom. in 3 p.
q. 6 art. 2 & Hu-
go de Sacramentis.

Scot. 4 dist. 1. q.
* litt. M.

D. Thom. in 3 p.
q. 60. art. 4. quod
probat ex Aug. ver-
bis, quæ citantur de
Consec. dist. 2 cap.
Hoc est quod.

Primó, significant
rem præsentem, se-
cundó, præteritam,
tertió, futuram.

Unumquodque Sa-
cramentum tria simul
significat, Passio-
nem, Gratiam, &
Gloriam.

Signum rememora-
tivum.

aliam futuram prænuntiet. Neque verò existimandum est, non ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum Scripturarum testimonio non probetur: nam, cùm Apostolus ait: *a Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus; plarè ostendit, idcirco Baptismum signum dicendum esse, quòd Dominicæ passionis & mortis nos admoneat.* Deinde cùm inquit: *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus;* ex iis verbis perspicuum est, Baptismum signum esse, quo cœlestis gratia in nos infusa declaratur: cujus munere nobis datum est, ut novam vitam instituentes omnia veræ pietatis officia facili & libenti animo exequamur. Postremò cùm addit: *b Si enim complantati facti sumus similitudinis mortis ejus, simul & resurrectionis erimus;* apparet Baptismum vitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare.

13. *Sacramentum non unam tantum præsentem rem, sed plures designat.*

Sed præter hæc, quæ commemoravimus, varia significandi genera & rationes, sæpè etiam evenit, ut Sacramentum non unam tantum rem præsentem, sed plures demonstret ac notet: id verò sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum intuentibus facilè est intelligere, quo veri Corporis & Sanguinis Domini præsentia, nec non gratia, quam non impurè sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta divinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis novæ legis insint: ut ea summa cum religione colenda & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

14. *Cur Sacramenta institui apud Christianos oportuerit.*

Verùm ad rectum Sacramentorum usum docendum nihil accomodatius videri potest, quàm diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent, quarum prima est humani ingenii imbecillitas: siquidem natura ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam, quæ menti atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Ut igitur, quæ occulta Dei virtute efficiuntur, faciliùs intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissimè fecit, ut eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet: nam, ut praeclarè à sancto Chry-

a Rom. 6, 3.

Demonstrativum, & prognosticum, quæ tria habentur in festo Corporis Christi ibi: O sacrum convivium: &c.

Et 1. Corinth. 2.

Non enim me judicavi scire aliquid, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.

Et in Canone Missæ. Ad Rom. 6, 4.

Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia.

b Rom. 6, 5.

Significatio Sacramenti allegorica passionis historica gratiæ, anagogica gloriæ.

Sacramentum aliquando plures res præsentem designat.

Sacramentum Eucharistiæ, quod habeat significationes, vide Dam. 1. 4. de Orthod. fid. cap. 14. & D. Thom. in 3. part. q. 73 art. 4.

Causæ ob quas instituta sunt Sacramenta.

Hugo de Sacr. p. 9. cap. 9. Magistr. in 4. Sent. dist. 1. D. Thom. in 3 p. q. 16. art. 1.

Prima ut humani ingenii imbecillitatem adjuvent. Aug. lib. 11 de Trin. c. 2.

S. Chrys. Hom. 83 in Matth.

sostomo dictum est; *Si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque (1) illis integumentis involuta ei oblata essent; quoniam verò anima corpori conjuncta est, omninò opus fuit, ut rerum quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur.*

Altera verò causa est, quod animus noster haud facile commovetur ad ea quæ nobis promittuntur credenda. Quare Deus à mundi exordio, quæ facere instituerat, verbis quidem frequentissimè indicare consuevit: interdum verò, cum opus aliquod institueret, cujus magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa quæ nonnumquam miraculi speciem haberent, verbis adjunxit. Nam cum Deus a Moysen ad Israëlitici populi liberationem mitteret, ille verò ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret ne onus sibi gravius imponeretur, quàm ut sustinere posset; aut ne populus divinis oraculis & dictis fidem non adjungeret; b Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmavit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, ut magni alicujus promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in nova lege Christus Salvator noster cum nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis & sensibus subjecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquam possemus.

Tertia causa fuit, ut illa tamquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque c Evangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem vel recuperandam, vel tuendam præstò essent. Virtutem enim, quæ ex passione Christi manat, hoc est, gratiam, quam ille nobis in ara Crucis meruit per Sacramenta, quasi per alveum quemdam, in nos ipsos derivare oportet; aliter verò nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus Sacramenta verbo suo & promissione sancita, relinquere in Ecclesia voluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus; si modò unusquisque nostrum ad se eam curationem piè & religiosè admoveret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorum institutio necessarià videri possit: ut scilicet nota quædam & symbola essent, quibus fideles internoscere-

(1) *Illis*: Ed. Patav. Lovan. Lugd. multò meliùs *ullis*.

Secunda, ut credendi traditatem erigant. Aug. lib. 4 contra Donat. c. 24.

a Exod. 3, 10, 11.

b Exod. 4, 2, 4.

Instituta sunt Sacramenta, ut ostendatur plenitudo divinæ misericordiæ, & dispensatio divinæ justitiæ. Alex. de Ales 4 p. q. 1. membro 2. art. 2.

Tertia ut parata, & certa sit medicina ad depellendos animi morbos, & salutem tuendam. S. Ambr. lib. 5 de Sacrament. cap. 4.

c Lucæ 10. 33, 34.

Quarta, ut sint Christianismi, veræque religionis symbola, & sancta societatis vincula.

tur: cum præsertim (1) nullus hominum cœtus queat, ut etiam à D. Augustino traditum est, sive veræ, sive falsæ religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquo visibilium signorum fœdere jungantur. Utrumque igitur præstant novæ legis Sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Præterea aliam etiam justissimam fuisse causam Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, *a Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palàm testamur, nos credere ejus aquæ virtute, qua in Sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solum ad fidem in animis nostris excitandam & exercendam, sed etiam ad eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum arcetissimo nos vinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communionem recordamur.

Postremo, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent; dum sensibilibus elementis subicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, ut mundi elementis serviremus. Hæc sunt, quæ potissimum de Sacramenti nomine, natura, institutione, fidei populo tradenda esse visa sunt: quæ posteaquam à Pastoribus accuratè exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula Sacramenta constant, quæve sint illorum partes, ac præterea qui ritus & cæremoniæ additæ illis fuerint.

15. Partes ad constituendum unumquodque Sacramentum necessariæ.

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ suprâ in Sacramenti definitione posita est, non unam

D. Aug. lib. 19. contra Faustum, c. 11. & de vera Religione, cap. 17 & Basil. in exhort. ad Baptismum.

Quinta, sunt testimonia nostræ fidei, ejusque certa declaratio.

α Rom. 10, 10.

Sexta, ut sint incitamenta fidei, & charitatis.

Septima, sunt humilitatis excitandæ instrumenta.

Galat. 4.

Epilogus superiorum.

(1) Nullus hominum cœtus &c. Edit. Pat. in nullum nomen religionis sive verum sive falsum colligari homines possint, nisi aliquo signorum vel Sacramentorum visibilium fœdere jungantur; magis cohæret cum textu S. Augustini, qui apud PP. Maur. sic se habet: in nullum nomen religionis seu verum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum consortio colligentur.

Duobus quodlibet Sacramentum constat.

Mag. in 4. Sent. dist. 1 litt. D. D. Thom. in 3 p. q. 60. art. 4, 5, & 6.

S. Aug. tract. 80 in Joann.

In utero Mariæ accessit Verbum Divinitatis ad elementum humanitatis, & factum est Sacramentum Incarnationis.

• Ephes. 5, 25, 26.

Materia & forma Sacramentorum ex Scripturis trahuntur.

Verborum in Sacramentis virtus.

Aug. lib. 8 de Doctr. Christ. cap. 3.

Sacramenta legis veteris formam definitam non habebant: hoc colligitur ex Scripturis, in quibus veterum Sacramentorum fit mentio.

Forma sublata, ratio Sacramenti tollitur.

tantum esse, quamvis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formæ vim, & Verbum communi vocabulo appellatur. Sic enim à Patribus accepimus; qua in re notum est atque apud omnes pervulgatum illud sancti Augustini testimonium. *Accedit verbum ad Elementum, & fit Sacramentum.* Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, sive elementum intelligunt, ut in Sacramento Baptismi aquam, Confirmationis chrisma, & Extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt; tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus verò utrumque aperte indicavit, cum inquit: *a Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* Quo in loco materia & forma Sacramenti exprimitur.

16. Cur elemento verba addita fuerint.

Addenda autem erant verba ad materiam, ut aptior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac si ipsa desint, plane obscurum erit quidnam materia Sacramentorum designet ac demonstret. Nam ut in Baptismo licet videre, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi vim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit, nisi verba addantur utrum horum in Baptismo significet, aliquis fortasse conjectura aliqua dijudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum verba adhibentur, statim intelligimus abluendi vim & significationem habere.

17. Excellentia Sacramentorum novæ legis.

In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis sacramentis plurimum præstant, quòd in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma servaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum & obscura essent; nostra verò formam verborum ita præscriptam habent, ut si forte ab ea discedatur, Sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam & substantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque Sacramentum necessariò constituitur.

18 Quæ sit cæremoniæ in Sacramentis virtus & natura.

His accedunt cæremoniæ, quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat; tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum est. Ac meritò quidem à primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper servatum est, ut Sacramenta solemnibus quibusdam cæremoniis ministrarentur. Primum enim maximè decuit sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sanctè tractare videremur: præterea, quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altiùs imprimunt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis & charitatem excitant: quo major cura & diligentia adhibenda erit, ut fideles vim cæremoniæ, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam & perspectam habeant.

19. Quot sint Catholicæ Ecclesiæ Sacramenta.

Sequitur, ut Sacramentorum etiam numerus explicetur, quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quòd populus eo majori pietate omnes anima sui vires ad laudandam & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam convertet, quo plura salutis ac beatæ vitæ adjumenta nobis divinitùs parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta, quemadmodum ex *a* Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos pervenit, & *b* Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt.

20. Cur nec majori nec minori numero Sacramenta concludantur.

Cur autem neque plura neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad vivendum, vitamque conservandam, & ex sua, rei que publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur: ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde quod ad rempublicam attinet, ut magistratus numquam desint, quorum auctoritate & imperio regatur, ac postremo, legitima scholis propagatione se ipsum & humanum genus conservet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, qua anima Deo vivit, re-

Videatur c. 13 de Sacramentis in genere, sess. 7. Conc. Trid.

Cæremoniæ antiquitas. Dion. Areop. in lib. de Eccl. Hier. c. 2. Clem. ep. 3. Bas. de Spiritu Sancto. c. 27 Conc. Trid. sess. 22 c. 4 & 5 in fidei doct.

Cæremoniæ effectus. Isid. lib. de Offi. Eccl. c. 20.

De necessitate, numero, & utilitate Sacramentorum.

a Prov. 9, 1.

Zach. 3 & 4 v. 9 & 2.

b Sess. 7. Conc. Trid. can. 1 de Sacramentis in genere. Conc. Const. sess. 15 Flor. in Decreto dato Armeniis.

Humano generi septem sunt, necessaria ad vitam commodè traducendam.

Conc. Const. sess. 15. Florent. in Decr. dato Armeniis. Trid. sess. 7 D. Thom. in 3 p. 9 65 art. 1.

spondere satis apparet, ex iis facilè Sacramentorum numerus colligetur.

21. *Septem Sacramenta esse, ex Scripturis demonstratur.*

Primus enim est Baptismus, veluti cæterorum janna, quo a Christo renascimur. Deinde Confirmatio, cujus virtute fit ut divina gratia augeamur & robaremur: baptizatis enim jam Apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquit Dominus: *b Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Tum Eucharistia, qua, tamquam cibo vere cœlesti, spiritus noster alitur & sustinetur: de ea enim dictum est à Salvatore: *c Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Sequitur quarto loco Pœnitentia, de cujus ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea verò Extrema Unctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: siquidem divus Jacobus, cùm de hoc Sacramento loqueretur, ita testatus est: *c Et si in peccatis sit, remittentur ei.* Sequitur *f* Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuò in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremò additur *g* Matrimonium, ut ex maris & sceminæ legitima & sancta conjunctione filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur, & religiosè educantur.

22. *Æqualis non est omnium Sacramentorum vel necessitas, vel dignitas.*

Illud vero maximè animadvertendum est, quamvis omnia Sacramenta divinam & admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia & æqualem necessitatem aut dignitatem, aut unam eandemque significandi vim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ cæteris necessaria dicuntur. Baptismus enim unicuique sine ulla adjunctione necessarium esse, Salvator his verbis declaravit: *h Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Pœnitentia *i* verò illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt: neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati ritè pœnituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omninò necessarius est. Verùm si dignitas in Sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate & mysteriorum numero ac magnitudine longè cæteris antecellit. Quæ omnia faciliùs intelligantur, cùm suo loco, ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

- a* Joann. 3, 5.
Tit. 3, 5.
Scot. 4. Sent. dist.
2 q. 1 D. Aug. epist.
108.
b Lucæ 24, 49.
Actor. 1, 8.
c Joann. 6, 55.
d Joann. 20, 22, 23.
e Jacob. 5, 14.
f Actor. 13, 2, 3.
1. Timoth. 4, 14.
2. Timoth. 1, 6.
g Ephes. 5, 31, 32.

De præstantia, & differentia Sacramentorum.

Tria sunt Sacramenta præ cæteris necessaria. D. Thom. in 3. p. q. 65 art. 4. Conc. Trid. de Sacramentis in genere, sess. 7 can. 3 & 4.

Baptismi necessitas.

h Joann. 3, 5.

Pœnitentiæ necessitas.

i Apoc. 2, 5.

Lucæ. 13, 3.

Ordinis necessitas.

Prov. 11, 13.

Eucharistiæ dignitas.

Dion. in libr. de

Eccles. Hier. c. 3 D.

Thom. in 3 p. q. 65

art. 3.

23. *A quo hæc sacra & divina mysteria sint accepta, principaliterque dispensentur.*

(1) Deinceps videndum est, à quo hæc sacra & divina mysteria acceperimus; neque enim dubitandum est, quin præclari alicujus muneris dignitas, ejus, à quo donum ipsum profectum est, dignitate & præstantia quàm maximè augeatur. Sed ea quæstio difficilem explanationem habere non potest. Nam cum *Deus sit*, a qui homines justos efficiat; ipsa vero Sacramenta justitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint; patet, unum eundemque Deum in Christo justificationis & Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea Sacramenta eam vim & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum verò unius Dei potentia proprium sit in corda & mentes hominum illabi; ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa & constanti fide tenendum est: hoc enim testimonium de illo se accepisse sanctus Joannes affirmat, cum ait; *b Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto.*

24. *Quibus ministris utatur Deus in Sacramentis dispensandis.*

Sed quamvis Deus Sacramentorum auctor & dispensator sit, c ea tamen non per Angelos, verum per homines ministrari in Ecclesia voluit. Non minus enim ministrorum officio, quàm materia & forma ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

25. *Minister sua pravitate gratiæ Sacramentalis virtutem impedire non potest.*

Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut sive boni, sive mali sint, modo ea forma & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia Catholica servavit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè Sacramenta conficiant & conferant; ita ut gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt: se ipsos tanto bono fraudare & Spiritui Sancto velint obsistere. Hanc verò in Ecclesia certam & exploratam sententiam sem-

Causæ efficiens, seu auctor Sacramentorum Deus est per Christum. Ambr. lib. 4 de Sacrament. c. 4. Div. Thom. 3. p. q. 64. Trid. sess. 6 de Sacramentis in genere, can. 1.

a Rom. 8.

Proprium est Dei illabi in animam hominis. In lib. de Eccl. Dogm. & Casian. collat. 7 c. 13.

b Joann. 1, 33.

Dispensat Deus Sacramenta per homines.

c 1. Cor. 4, 1.

Hebr. 5, 1.

D. Thom. in 3 p. q. 64 art. 4. Conc. Trid. sess. 7 can. 10.

Ministrorum quæ sit ratio, sess. 7 Conc. Trid. de Sacramentis in genere, can. 10. & 12. Vide Greg. Nazianz. orat. in S. Baptism. Ambr. de his, qui myst. init. c. 5. Chrys. Hom. 8. in 1. Cor. August. contra Cresc. lib. 4 c. 20 & 4 contr. Don. c. 4. lib. 2 cont. litt. Petil. c. 47.

(1) *Deinceps*: Edit. Patav. denique.

a Corinth 3, 6.

b Joann. 4, 2.

D. Aug. tract. 5.
in Joann.

c Actor. 19, 4.

Sacramenta novæ legis impura conscientia ministrare, quam perniciosum ipsis sit ministris. D. Thom. in 3 p. q. 64, art. 4. ex Dion. l. de Eccl. Hier. c. 1 & ex ep ad Demoph. Cons. Aug. lib. 2 ep. cont. Parm. c. 10 & tract. 5 in Joann. & lib. 3 contr. Cresc. c. 6.

d 2. Reg. 6, 7 & 1. Paral. 13 v. 9, 10.

e Isai. 12, 11.

f Psalm. 49, 16, 17.

Conc. Trid. de Sacramentis in genere. sess. 7 can. 6.

per fuisse sanctus Augustinus in iis disputationibus, quas adversus Donatistas conscripsit, clarissimè demonstravit. Quod si etiam Scripturæ testimonia quærimus, ipsum Apostolum his verbis loquentem audiamus: a *Ego, inquit, plantavi: Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt; ita nihil vitii aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, ut ex D. b Joannis Evangelio sancti Patres nostri docuerunt, Judas etiam Iscariotes plures baptizavit, ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclarè D. Augustinus scriptum reliquerit: *Dedit Baptismum Judas, & non baptizatum est post Judam: dedit c Joannes, & baptizatum est post Joannem, quia (1) si datum est à Juda, Baptisma Christi erat: quod autem à Joanne datum est, Joannis erat, non Judam Joanni, sed Baptismum Christi, etiam per Judæ manus datum, Baptismo Joannis etiam per manus Joannis dato, rectè præponimus.*

26. *Quid de illis sentiendum sit, qui impura conscientia Sacramenta administrant.*

Neque verò Pastores, aliive Sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si posthabita morum integritate ac conscientia munditia, illud tantum cogitent, quomodo Sacramenta ab illis ritè ministrentur: id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, Sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere; d at verò impurè ea ministrantibus æternam perniciem & mortem afferre: e *Sancta enim, quod semel atque iterum ac sæpius admonere oportet, sanctè & religiosè tractanda sunt.* f Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam.* Quòd si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere, quantum ab eo scelus

(1) *Si datum est à Juda, Baptisma Christi erat &c.* apud PP. Maur. *Si datus est à Juda Baptismus, Christi erat; qui autem à Joanne datus est, Joannis erat.* Edit. verò Patav. *quia quod datum est à Juda, Baptisma Christi erat &c.*

concupi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in scædas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere & ministrare vereatur? cùm præsertim apud S. Dionysium scriptum sit: *Malis symbola* (ita enim Sacramenta appellat) *ne contingere quidem permissum esse.* Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, pure ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exercent, ut ex eorum frequenti tractatione & usu, uberiores in dies gratiam, adjuvante Deo, consequantur.

27. *De duobus præcipuis Sacramentorum effectibus.*

Sed jam, his rebus explicatis, docendum erit, quanam Sacramentorum effectus (1) sit: id enim Sacramenti definitione, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur: hi autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locum merito gratia illa obtinet, quam usitato à sacris Doctoribus nomine justificantem vocamus: ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cùm inquit: *a Christum dilexisse Ecclesiam, & se ipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ* (2) *in verbo.* Quo autem pacto tanta res & tam admirabilis per Sacramentum efficiatur, ut quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est, (3) *Aqua corpus tangat, & cor abluat;* id quidem humana ratione atque intelligentia comprehendere non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea vi præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt.

28. *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesie sint mirabiliter designati.*

Quo circa, ne ulla unquam hujus effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cùm ministrari Sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interiùs efficerent, miraculorum significationibus decla-

(1) *Sit:* in multis Editionibus, *sint.*

(2) *In verbo:* Edit. Patav. addit *viæ*, ut est in textu Apostoli.

(3) *Aqua corpus tangat, & cor abluat:* Ita S. August. apud Maur. & Edit. Pat. contra quam in Edit. Rom. Venet. & Lugd. *aqua corpus abluat, & cor tangat.*

S. Dyonis. de Eccl. Hier. cap 1.

De Sacramentorum primo effectu, qui est gratia justificans, sess. 7. Concil. Trid. de Sacramentis in genere, can. 6, 7 & 8. D. Thom. in 3 p. q. 62. art. 1, 2, 5.

a Ephes. 5, 25, 26.

Aug. tract. 80 in Joann.

Scot. 4 dist. 1 q. 5.

Sacramentorum vis miraculis declarata initio nascentis Eccles. Aug. l. 4. Veter. & novi Testamenti, q. 93.

a Matth. 3, 16.
Matth. 1, 10.
Lucæ. 3, 21, 22.

Actor. 1, 3, 4.

b Actor. 8, 17 &
19, 6.

Præstantiora esse
legis novæ Sacramenta
veteribus, docet Aug.
lib. 19 contra Faust.
c. 13 & in Psalm. 83.
Ambr. lib. de Sacram.
cap. 4.

c Galat. 4, 9.

d Hebr. 9, 13.

Sacramenta novæ
legis ex Christi latere
manant. Aug. lib. 2
de Symb. c. 6 in Joan.
tract. 15 & l. 15. Civ.
cap. 26.

e Hebr. 9, 24.

rare, ut eadem perpetuò iateriùs fieri constantissimè crederemus, quamvis longè à nostris sensibus remota essent. Itaque, ut omittamus (1) Salvatore nostro in Jordane baptizato, a cælos apertos esse, & Spiritum sanctum columbæ specie apparuisse; ut admoneremur, ejus gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi; ut hoc, inquam, omittamus (magis enim ad Baptismi (2) sanctificationem, quàm Sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes die Apostoli Spiritum Sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cælo sonitu, tamquam advenientis Spiritus vehementis, apparuisse illis dispersitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est, Sacramentum Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus Carni, Mundo & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare & resistere. Atque hæc miracula, quoties Apostolis Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquamdiu visa sunt, donec firmata jam fide & corroborata, fieri desierunt.

29. *Quanta sit Sacramentorum novæ legis supra veteris legis Sacramenta excellentia.*

Ex iis igitur, quæ de priori Sacramentorum effectu, gratia scilicet justificante, demonstrata sunt, illud etiam planè constat excellentiorem & præstantiorem vim Sacramentis novæ legis inesse, quàm olim veteris legis Sacramenta habuerunt: quæ cum c infirma essent egenaque elementa, d inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare ut signa tantum earum rerum, quæ mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt. At verò Sacramenta novæ legis ex Christi latere manantia, e qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca, si ea cum antiquis Sacramentis conferamus, præterquam quòd plus efficaciam habent, & utilitate uberiora & sanctitate augustiora esse invenientur.

(1) *Salvator*: Edit. Patav. *Salvatori*.

(2) *Ab Baptismi sanctificationem*: Ed. Pat. *ad Baptismi significationem*; id est, ad significandum id, quod fit in anima per Baptismum.

30 Quæ Sacramenta characterem imprimant, & quid sit character.

Alter verò Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodò proprius, Baptismi, Confirmationis & Ordinis sacri, est character, quem animæ imprimunt. Nam cùm Apostolus ait: *a Unxit nos Deus, qui & signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris*; voce illa, *Signavit*, non obscure characterem descripsit, cujus proprium est aliquid signare & notare. *Est autem character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri numquam potest, eique perpetuò inhæret*: de quo ita apud sanctum Augustinum scriptum est: *An minus fortè Sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque milite ad militiam, quam deseruisset, revertenti, non nova imprimitur, sed antiqua cognoscitur & approbatur.*

31. Quid sit characteris effectus, & quomodò Sacramenta characterem imprimant iterari non debeant.

Jam verò character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum vel peragendum efficiamur; tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem characterem utrumque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populis à gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in characterem Confirmationis & sacri Ordinis licet cognoscere: quorum altero veluti Christi milites ad ejus nominis publicam confessionem & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, *b* & spirituali nequitia in cœlestibus armamur atque instruimur simulque ab iis, qui nuper baptizati, *c* tamquam modo geniti infantes sunt, discernimur: alter verò tum potestatem Sacramenta conficiendi & ministrandi conjunctam habet, tum eorum, qui hujusmodi potestate præditi sunt, à reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur tria hæc sacramenta characterem imprimere, neque ullo unquam tempore iteranda esse. Hæc sunt quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt.

32. Quibus rationibus assequantur Pastores, ut populus Sacramenta veneretur, & his religiosè utatur.

In cujus argumenti explicatione Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est ut fideles intelligant, quando honore & cultu & veneratione hæc divina & cœlestia munera digna sint, al-

Secundus Sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impressio.

Sess. 5. Conc. Trid. de Sacram. in genere, can. 9.

a 2. Cor. 1, 22. Scot. 4. Rep. orth. dist. 6 q. 7. D. Aug. lib. 2 contra epist. Parm. c. 13 & Epist. 50 circa medium, & tract. 6 in Joannem, & l. 1 contra Cresc. c. 30: vide item D. Thom. in 3 p. q. 63.

Characteris usus duplex. D. Thom. in 3. p. q. 63 art. 2.

Character Baptismi quid efficiat.

Character Confirmationis quid præstat.

Character Sacramenti Ordinis quid signet.

b Ephes. 6, 6, 12.

c 1. Petr. 2, 2.

Tria tantum Sacramenta characterem imprimunt, quæ nec unquam iterantur.

Concilium Florent. in Decr: Enchic. & Trid. c. 9 sess. 7.

In Sacramentorum doctrina, duo præcipuè observanda.

Eucharistiæ, & Pœnitentiæ usus frequenter populo inculcandus.

a Isai. 28, 16.
Rom. 9, 33.

Petr. 2, 7.

Sacramentis, & verbi Dei doctrina Ecclesiam maxime fulciri.

terum verò, ut quoniam à clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, iis piè & religiosè utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut si Pœnitentiæ præsertim & Eucharistiæ saluberrimo usu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facilè Pastores assequi poterunt, si quæ de Sacramentorum divinitate & fructu suprâ dicta sunt, auribus fidelium sæpiùs inculcabunt, primùm à Domino Salvatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea eum ministrantur, Spiritus Sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præstò esse: deinde admirabili & certa curandarum animarum virtute prædita esse; tùm per ea immensas illas Dominicæ passionis divitias ad nos derivari. Pòstremò verò ostendent, totum Christianum ædificium a firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti; verùm nisi verbi Dei prædicatione & Sacramentorum usu undique fulciatur, magnoperè verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. Ut enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ita hòc veluti pabulo alimur, conservamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAPUT II.

1. Cur expediat doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.

Doctrina Sacramentorum quam sit utilis & necessaria.

b Rom. 6, 3, 4, 5.
1. Cor. 6, 11, 12 & 13.

Galat. 3, 27.

Ephes. 5, 26.

Baptismi vis quam serio omnibus sit expendenda.

Ex iis quidem quæ hactenùs de Sacramentis universè tradita sunt, cognosci potest, quàm necessarium sit ad Christianæ Religionis vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda Catholica Ecclesia proponit: sed si quis diligentius b Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem à fidelibus magnoperè requiri: adeò non solùm frequenter, sed gravibus verbis, & Spiritu Dei plenis ejus mysterii memoriam renovat, divinitatem commendat, atque in eo Redemptoris nostri mortem, sepulturam, &

resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplan-
dum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores
numquam se satis multam operam & studium in hujus
Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

2. *Quando potissimum Parocho sermo de Baptismo
sit instituendus.*

Verum præter eos dies, in quibus more majorum,
divina Baptismi mysteria potissimum explananda essent,
in Sabbato magno Paschæ & Pentecostes, quo tem-
pore Ecclesia summa cum religione, maximisque cære-
moniis hoc Sacramentum celebrari consuevit, aliis etiam
diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi.
Atque illud in primis tempus maximè opportunum ad
eam rem videri poterit, si interdum cum Baptismus alicui
ministrandus sit, fidelis populi multitudinem convenisse
animadverterint: tunc enim facilius multò erit, si minus
liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinent,
persequi, unum saltem aut alterum docere cum fideles
eorum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul
etiam sacris Baptismi cæremoniis expressam vident, pio-
que & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet,
ut unusquisque iis rebus admonitus, quas in alio geri
videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obli-
garit, cum Baptismo initiatus est; simulque illud co-
gitet, an vita & moribus talem se præbeat, qualem
ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Ut igitur,
quæ docenda erunt, dilucidè exponantur, quænam sit
Baptismi natura & substantia aperiendum est: si prius
tamen ipsius vocis significatio explicetur.

3. *Quid Baptismi nomen propriè denotet.*

Ac Baptismum quidem græcum esse nomen nemo
ignorat: quod etsi in sacris litteris non solum eam ablu-
tionem, quæ cum Sacramento conjuncta est, *a* sed
etiam omne ablutionis genus, *b* quod aliquando ad pas-
sionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ
scriptores non quamvis corporis ablutionem declarat,
sed eam, quæ cum Sacramento jungitur, nec sine
præscripta verborum forma ministratur; qua quidem
significatione *c* Apostoli ex Christi Domini instituto
frequentissimè usi sunt.

4. *Quibus præterea nominibus ablutionem Sacramen-
talem Patres expresserint.*

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam
sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appel-
lari, quòd illud suscipientes universam Christianæ reli-

Solemnis Baptismus,
Sabbato Paschæ &
Pentecostes agi soli-
tus. Tert. lib. de
Bapt. cap. 19, Basil.
in exhort. ad Bapt.
Ambr. in lib. de
Myster. Pass. & ser-
mon. 62.

Octo Baptismi ge-
nera vide apud Dam.
lib. 4. de Fide Orth.
cap. 10.

Greg. Nazianz.
Orat. 40.

a Isai. 24, 23.

Marc. 7, 4.

b Marc. 10, 38.

Luc. 12, 50.

c Rom. 6, 3, 4.

1. Corinth. 1.

Ephes. 4, 15.

Galat. 2, 12.

1. Petr. 2, 21.

De variis Baptism.
nominibus vide Gre-
gor. Naz. in or. 39.
in sancta lumina.
Clem. Alex. lib. 1.
Pedag. cap. 6.

Dionysius Areop.
cap. 3. de Eccl.
Hierarch. illumina-
tionem vocavit.

a Hebr. 10. 32 &
c. 6, 4.

Expurgatio, Se-
pultura, Crux, Plan-
tatio.

b 1. Cor. 5. 7.

c Rom. 6. 4.

S. Dionys. de Eccl.
Hierarch. c. 12.

Definitiones Baptis-
mi vide apud Alex.
de Ales. in 4 art.
q. 11 per totam, &
D. Thom. in 3 p.
q. 66 art. 1.

d Joann. 3.

e Ephes. 5, 26.

f Ephes. 2, 3.

g Joann. 1, 12, 13.

Baptismus ablutio-
ne & forma verborum
perficitur.

gionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alii
verò, quia fide corda nostra illuminantur, quam in
Baptismo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem
vocarunt: nam & Apostolus ita inquit: a *Rememoramini
pristinios dies, in quibus illuminati, magnum certamen sus-
tinuistis passionum*; tempus nimirum, quo baptizati erant,
significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam
ad (1) baptizandos habuit, tum expurgationem, quia
per baptismum b expurgamus vetus fermentum, ut si-
mus nova conspersio, tum sepulturam, c tum plantatio-
nem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium
appellationum causam ex Epistola ad Romanos scripta
licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium
sanctissimorum mandatorum vocaverit, perspicuum
est; cum hoc Sacramentum veluti janua sit, qua in
Christianæ vitæ societatem ingredimur, atque ab eo
divinis præceptis obtemperandi initium (2) facimus.
Atque hæc de nomine breviter exponenda erunt.

5. Quæ sit Baptismi definitio.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multa
ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior
& commodior esse videtur, quam ex verbis Domini
apud Joannem, & Apostoli ad Ephesios licet intelli-
gere: nam cum Salvator dicat: d *Nisi quis renatus fue-
rit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in re-
gnum Dei*: & Apostolus cum de Ecclesia loqueretur: e
Mundans eam lavacro aquæ (3) *in verbo*; ita fit ut
rectè & appositè definiatur, Baptismum esse Sacramen-
tum regenerationis per aquam in verbo. f *Natura enim
ex Adam filii iræ nascimur; per Baptismum verò in
Christo filii misericordiæ renascimur: siquidem g de-
dit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis qui cre-
dunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque
ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex
Deo nati sunt.*

6. Qua ratione Baptismi Sacramentum perficiatur.

Sed quibuscumque tandem verbis Baptismi naturam
explicari contigerit, docendus erit populus hoc Sacra-
mentum confici ablutione; cui ex Domini Salvatoris

(1) *Ad Baptizandos, sive ad illuminandos*, apud PP.
Maur. non *Baptizatos*, ut in Edit. Rom. & Ven. antiq.

(2) *Facimus*: Edit. Patav. *faciamus* & quidem mul-
tò melius.

(3) *In verbo*: Ed. Pat. addit *vitæ*, ut est in text. Apostoli.

instituto certa & solemnia verba necessariò adhibentur, quemadmodum semper sancti Patres docuerunt, quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: *Accedit verbum ad Elementum, & fit Sacramentum.* Id verò eo diligentius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorem inducantur, ut existiment, quod vulgò dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad conficiendum Baptismum in sacro fonte asservatur, Sacramentum esse. Tunc enim Sacramentum Baptismi dicendum est, cum aqua ad abluendum aliquem, additis verbis, quæ à Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Jam verò quoniam singula Sacramenta ex materia & forma constitui initio diximus, cum generatim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco quæ utraque sit in Baptismo, à Pastoribus declarandum erit.

7. *Quæ sit propria Baptismi materia.*

Materia igitur sive elementum hujus Sacramenti est omne naturalis aquæ genus, sive ea maris sit, sive fluvii, sive paludis, sive putei, aut fontis, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet: nam & Salvator docuit: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei:* & Apostolus inquit: *b Ecclesiam lavacro aquæ mundatam esse:* & in B. Joannis epistola scriptum legimus: *c Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, & aqua, & sanguis;* quod etiam *d* aliis sacrarum litterarum testimoniis comprobatur.

8. *Locus Divi Matthæi de Baptismo ignis exponitur.*

Quod verò à Joanne Baptista dictum est, venturum esse Dominum, *e* qui baptizaret in Spiritu Sancto & igne, id quidem nullo modo de Baptismi materia intelligendum est, sed vel ad intimum Spiritus Sancti effectum, vel certè ad miraculum referri debet, *f* quod die Pentecostes apparuit cum Spiritus Sanctus è cælo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus Dominus noster prædixit: *g Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto, non post multos hos dies.*

9. *Quibus figuris & prophetiis vis aquarum Baptismi sit demonstrata.*

Verùm idem quoque à Domino, tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse, ex divinis Scripturis animadvertimus. Diluvium enim, *h* quo mundus purgatus est, quòd *i* multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, hujus aquæ figuram & similitudinem gessisse Aposto-

Chrysost. Hom. 24
in Joann. Aug. 1. 6
contra Don. cap. 25.
Conc. Flor. & Trid.
D. Aug. trac. 80 in
Joann.

Aqua non potest
dici Sacramentum, sed
ablutio.

De materia Baptismi:
sess. 7. Conc. Trid.
de Baptismo, can. 2.
Conc. Flor.

a Joann. 3, 5.

b Ephes. 5, 26.

c 1 Joann. 5, 8.

d Actor. 8, 10, 47.
Hebr. 10, 2 & 1 Pet.
3, 20.

e Matth. 3, 12.
Sic exponit Hier. in
Matth.

f Actor. 2, 3.

Sess. 7. Conc. Trid.
de Baptismo, can. 1.

g Actor. 1, 5.

Ambr. lib. 1 de Sa-
crament. c. 5 & 6 &
lib. 2 per totum.

h Genes. 6, 5.

Diluvium, olim
Baptismum represen-
tavit.

i Genes. 6, 5.

a 1. Petr. 3, 21.
Mare Rubrum.

b Exod. 14, 21.

c 1. Cor. 10, Naaman ablutio.

d 4. Reg. 5, 14.

e Joann. 5, 1.

Probativa piscina.

Vim aquarum Baptismi prævidit Isaias.

f Isai. 55, 21.

g Ezech. 47, 1.

h Zach. 13, 1.

Aquæ usus in Baptismo quam sit naturæ consentaneus, & conveniens.

S. Hieron. Epist. 83. tom. 2, vide D. Ta. 3 p. q. 66 art. 3 prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Aquæ simplici & naturali cur chrismata adjiciantur. vid. Ambr. lib. 1 de Sacrament. c. 2 & lib. 3. c. 1 Innoc. lib. 1. Decret. 15 c. Cum venisset. Dam. lib. 3 cap. 10 in fin.

lorum Princeps *a* in priori epistola ostendit. *b* Et maris rubri transitum ejusdem aquæ significationem habuisse, *c* D. Paulus ad Corinth. scribens exposuit. Ut interim omittamus, *d* tum Naaman Syrii ablutionem, *e* tum probaticæ piscinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus hujus misterii symbolum inesse facile apparet.

De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quid aquæ illæ, ad quas tam liberaliter *f* Isaias propheta omnes sitientes invitat, *g* vel quas è templo egredientes Ezequiel in spiritu vidit, (1) tum præterea fons ille, quem domui David & habitantibus Hierusalen paratum in ablutionem peccatoris & menstruatæ *h* Zacharias prænuntiavit, ad salutarem Baptismi aquam indicandam atque exprimendam pertineant.

10. *Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius uti voluerit Deus, quam alia materia.*

Quantum verò Baptismi naturæ & virtuti consentaneum fuerit, ut ejus propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstravit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ (2) nunquam non præstò est, atque ab omnibus facile parari potest, maximè idoneam fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maximè significat: ut enim aqua sordes abluat, ita etiam Baptismi vim atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimè demonstrat. Accedit illud, quòd, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

11. *Aquæ simplici & naturali, quare Chrismata adjiciantur.*

Illud verò animadvertendum est, quamvis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas incidat; tamen ex Apostolorum traditione, semper in Catholica Ecclesia observatum esse, ut, cum solemnibus caeremoniis Baptismus conficitur, sacrum etiam Chrisma addatur, quo Baptis-

(1) *Tum præterea*: Vox tum deest in Edit. Pat. & quidem redundare videtur in Rom.

(2) *Numquam*: Edit. Pat. nusquam.

mi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc, an illa vera aqua sit, qualem Sacramenti perfectio requirat; hoc tamen pro certo habendum esse nunquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, Baptismi Sacramentum ulla ratione confici posse.

12. *Quare promiscuè omnibus fidelibus perfecta Baptismi forma clarè exponenda sit.*

Sed duarum partium, ex quibus Baptismus constare debet, postquam altera, hoc est, materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera ejus pars maximè necessaria. In hujus autem Sacramenti explicatione eo majori cura & studio elaborandum putabunt, quòd tam sancti mysterii notitia non solum sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni divinarum rerum scientia communiter evenit, verùm etiam ad usus ferè quotidianos summoperè expetenda est. Cùm enim sæpè incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum sæpissimè à mulierculis Baptismum ministrari oporteat; ita fit, ut promiscuè omnibus fidelibus ea, quæ ad hujus Sacramenti substantiam pertinent, cognita & perspecta esse debeant.

13. *Quæ sit perfecta & absoluta hujus Sacramenti forma.*

Quare dilucidis & apertis verbis, quæ facilè percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam & absolutam Baptismi formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ita enim à Domino & Salvatore nostro traditum est, cùm Apostolis apud Matthæum præcepit: *a Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ex illo autem verbo, *Baptizantes*, Catholica Ecclesia divinitus edocta optimè intellexit, in hujus Sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit cùm dicitur: *Ego te Baptizo.* Ac quoniam præter ministros, tum illius personam qui baptizatur, tum principalem causam, quæ Baptismum efficit, significare oportebat; ideirò illud pronomen *Te*, & distincta divinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta Sacramenti forma iis verbis concludatur quæ modò exposita sunt, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Neque enim sola Filii persona de quo à Joanne scribitur: *b Hic est, qui baptizat:* sed simul omnes sanctæ Trinitatis perso-

Quàm sæpè, & quanta cura Baptismi natura sit inculcanda.

Aug. lib. 6 contr. Don. c. 25.

Greg. Naz. orat. 40.

Baptismi forma.

a Matth. 28, 19, 20.

Actio ministri in Baptismo ex Christi verbo esse necessaria colligitur.

Persona, quæ baptizatur.

Principalis causa sanctificationis est sancta Trinitas.

b Joann. 1, 33.

Ambr. lib. 1 de Spiritu Sancto, c. 24 & l. 2 de Sacram. cap. 7.

In forma Baptismi Nomen significet.

Ignorantia linguæ latinæ, mutans Baptismi verba, verum confert Baptisma.

Summa Conciliorum, fol. 220.

Bernardus ep. 340.

Græcorum baptizandi ratio.

Alex. de Ales. 4 p. q. 13 membr. 3 art. 2. Cocil. Florent. in doctrina de Sacram.

D. Thom. in 3 p. q. 66 art. 6.

Act. 2, 38, 8, 16, 10, 48, & 19, 5.

Baptizabant Apostoli in nomine Christi, hoc est in forma tradita à Christo.

Matth. 28.

Dam. lib. 4, c. 10.

S. Ambr. lib. 1 de Spiritu Sancto, c. 3.

Cum nomen Jesus adoramus, totam Dei majestatem veneramus.

Petrus Chrysologus, serm. 144.

næ ad Baptismi sacramentum operantur. Quod autem in *Nomine*, non in *Nominibus* dictum est, hoc planè declarat unam Trinitatis naturam & divinitatem: etenim hoc loco *Nomen* ad personas non refertur, sed divinam substantiam, virtutem & potestatem, quæ una & eadem est in tribus personis, significat.

14. *An in forma Baptismi verba omnia perindè sint necessaria.*

Sed in hac forma, quam integram & perfectam esse ostendimus, observandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, Sacramentum confici non potest: quædam verò non ita necessaria, ut si desint, Sacramenti ratio non constet: cujusmodi est vox illa, *Ego*: cujus vis in verbo *Baptizo* continetur: immo verò in Ecclesiis Græcorum variata dicendi ratione prætermitti consuevit: propterea quòd nullam fieri oportere ministri mentionem judicarunt: ex quo factum est, ut in Baptismo hac forma passim utantur: *Baptizatur servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; à quibus tamen perfectè Sacramentum ministrari ex Concilii Florentini sententia & definitione apparet: cum iis verbis satis explicetur id, quòd ad Baptismi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur.

15. *Quomodò Apostoli in nomine Christi baptizaverint.*

Quòd si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, eum Apostoli *a* in nomine tantum Domini Jesu Christi baptizarent, id quidem Spiritus Sancti afluat eos fecisse exploratum nobis esse debet; ut initio nascentis Ecclesiæ, Jesu Christi nomine prælicatio illustrior fieret, divinaque & immensa ejus potestas magis celebraretur. Deinde verò rem penitus introsipientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Salvatore præscriptæ sunt: qui enim Jesum Christum dicit, simul etiam Patris personam à quo unctus est, & Spiritum Sanctum quo unctus est, significat.

16. *Apostolos in nomine Christi, tacitis aliis duabus personis Trinitatis, numquam baptizasse credendum est.*

Quamquam dubium fortasse videri potest, an hujusmodi forma Apostoli aliquem baptizaverint, si Ambrosii & Basilii sanctissimorum & gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Jesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, iis verbis significari Baptismum, non qui à Joanne, sed qui à Christo Domino traditus esset; tametsi à communi &

usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus videtur, cum inquit: *a Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis*; ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Salvator & Dominus noster servandam præceperat, baptizatos esse. Hactenus igitur de materia & forma, quæ ad Baptismi substantiam maximè pertinent, fideles docere satis fuerit.

17. *Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debeat ablutio.*

Quoniam verò in hoc Sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutio rationem servare oportet, idcirco ejus quoque partis doctrina à Pastoribus tradenda est, atque ab eis breviter explicandum, communi Ecclesiæ more & consuetudine receptum esse, ut Baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset: nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aqua merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque servetur, Baptismus verè perfici credendum est: aqua enim in Baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutioem, quam efficit; quare Baptismus ab *b* Apostolo lavacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diù à primis temporibus in Ecclesia observatum animadvertimus, quam vel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum *c* à Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizavit.

18. *Unica ne ablutio requiratur, an trina?*

Utrum verò unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est: utrovis enim modo & antea in Ecclesia Baptismus verè confectum esse, & nunc confici posse, ex divi Gregorii Magni epistola ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua Ecclesia servari animadverterit.

19. *Quare caput hic potissimum abluatur.*

Atque illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante aut post ablutioem, verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuntianda esse.

a Gal. 3, 27;
1. Cor. 12.

Ablutio Baptismi tribus modis fieri potest.

D. Thom. in 3. p. q. 66, art. 7.

b Ephes. 5, 26.
Lavacrum regenerationis.

Trina mersio fuit in usu Aug. tempore.

c Act. 2, 41.

Una ne, an trina ablutio fieri debet?

Greg. 1. 1. regist. epist. 41.

Conc. Tolet. IV, can. 5.

Dion. lib. de Eccl. Hier. cap. 4. D. Th. in 3, p. q. 66, art. 7, ad 3.

Verba Sacramenti eodem tempore quo abluatur caput, pronuntianda sunt.

Psalm. 28. Dominus super aquas.

20. *Christus ne Baptismum ante, an post passionem instituerit?*

Duo tempora institutionis Baptismi.

D. Thom. in 3, p. q. 66, art. 2.

Quando Christus Baptismum instituerit.

a Matth. 3, 16.

D. Greg. Naz. orat. in Natal. Salvatoris circa fin.

Ambr. serm. 18, & 21, super Beati immaculati.

Aug. serm. 29, 36, & 37 de Tempore.

Aquæ vis per Christum est aucta.

Tota Trinitas in Baptismo Christi præsens suum numen declaravit.

b Matth. 3, 17.

Marc. 1, 10.

Lucæ 3, 21.

Aug. serm. 36 de Tempore.

Baptismus ante Christi passionem fuit quidem usitatus, postea tamen vim suam accepit.

Lex de Baptismo suscipiendo quando lata fuerit.

c Matth. 28, 19, Marc. 16, 15, 16.

Quando Baptismus homines obligare cœpit.

d 1. Petr. 1, 3.

e Ephes. 5, 25, 26.

His expositis, conveniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptismum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, à Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebant, explicabuntque duo diversa tempora Baptismi notanda esse: alterum cum Salvator eum instituit: alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc Sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à Joanne Baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi, in spiritualem scilicet vitam, datum esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: *Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua.* Et alibi: *Baptizatur Dominus, non mundari indigens: sed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant.* Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc sanctissima Trinitas in cujus nomine Baptismus conficitur, numen suum præsens declaravit. b Vox enim Patris audita est, Filii persona aderat, & Spiritus sanctus in columbæ specie descendit: præterea cœli aperti sunt, quò nobis jam per Baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, quam ratione tanta & tam divina virtus à Domino aquis tributa sit, id quidem humanam intelligentiam superat: hoc verò satis percipi à nobis potest. Baptismo à Domino suscepto, sanctissimi & purissimi ejus corporis tactu, aquam ad Baptismi salutarem usum consecratam esse; ita tamen, ut hoc Sacramentum, etsi ante passionem institutum fuerit, à passione tamen, quæ omnium Christi actionum tamquam finis erat, vim & efficientiam duxisse, credendum sit.

21. *Quando lex Baptismi homines obligare cœperit.*

Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de Baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquatur. Nam inter sacros scriptores convenit, post Domini resurrectionem, cum Apostolis præcepit: *c Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti*: ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de Baptismo teneri cœpisse. Quod quidem ex Apostolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: *d Regeneravit nos in spem vivam per Resurrectionem Jesu Christi ex mortuis.* Idemque ex illo Pauli loco: *e Se ipsum tradidit pro ea,*

ut illam sanctificaret, (cùm de Ecclesia loqueretur) mundans eam levacro aquæ in verbo vitæ, licet cognoscere: uterque enim Baptismi obligationem ad tempus, quod mortem Domini consecutum est, videtur retulisse: ut dubitandum nullo modo sit, verba etiam illa Salvatoris: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*; id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat.

22. *Sacramentum Baptismi in quanta veneratione habendum.*

Ex iis igitur, si accuratè à pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quia fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate venerentur: præsertim verò cùm cogitariut præclara illa & amplissima munera, quæ cùm Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cùm baptizantur, intima Spiritus Sancti virtute donari atque impertiri. Ut enim, si quemadmodum *b* Elisei puero contigit, novis oculi ita aperirentur, ut celestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem divina Baptismi mysteria in maximam admirationem non traducerent; cur idem etiam eventurum non existimemus, cùm à Pastoribus hujus Sacramenti divitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles si non corporis oculis, at mentis acie fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

23. *Quo hominum genera Baptismum administrare possint.*

Jam verò à quibus ministris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modò, sed necessariò tradendum videtur; tum ut ii, quibus præcipuè hoc munus commissum est, illud sanctè & religiosè curare studeant: tum ut ne quis tamquam fines suos egressus, in alienam possessionem in-tempestivè ingrediatur, vel superbè irumpat; cùm in omnibus ordinem servandum esse *c* Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos & Sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, ut jure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exercent. Iis enim in Apostolis præceptum est à Domino, *d Euntes baptizate*: quamvis Episcopi, ne graviores illam docendi populi curam deserere cogerentur, *e* Baptismi ministerium Sacerdotibus relinquere soliti essent. Quòd verò Sacerdotes jure suo hanc functionem exercent, ita ut præsentem etiam Episcopo ministrare Baptismum possint ex doctrina patrum, & usu Ecclesiæ constat. Nam, cùm ad Eucharistiam consecrandam

a Joann. 3, 5.

Quanta munera in Baptismo conferantur ex his, quæ in Christi Baptismo evenerunt, docet D. Thom. in 3. p. q. 29 art. 5 & 6.

b 4. Reg. 6, 17.

Non homo, sed Christus est, qui baptizat: Sacerdos verò legatione tantum pro Christo fungitur.

Joann. 1. Super quem, &c. Cypr. de Baptismo Christi circa princip. Et dicitur: Ego te baptizo in nomine &c.

c 1. Corinth. 14, 40.

Triplicis ordo ministrorum Baptismi. Primus ordo est, Episcoporum & Sacerdotum.

Isid. lib. 2 de Officio Eccl. c. 24.

d Matth. 28, 19.

e 1. Cor. 1, 17.

Sacerdotum proprium est Baptismum conferre. D. Thom. in 3 p. q. 67 art. 2.

2. 1. Cor. 10, 17.
vide Leonem Ma-
gnam epist. 88.

Secundus ordo est
Diaconorum.

Diaconi sine neces-
sitate baptizare non
possunt, dist. 13 c.
Diaconus. D. Thom.
in 3 p. q. 67 art. 1
& de Consecr. dist.
4 c. cunctas. Quilibet
in necessitate baptizare
potest. sess. 7 Conc.
Trident. de Baptism.
cau. 4 Conc. item Later.
c. 1 & habetur de Sum-
ma Trinit. c. Firmi-
ter, & Conc. Trid. in
Decr. Eugen.

Populares non de-
bent solemnes cæremo-
nias in Baptis. adhibe-
re. D. Thom. in 3.
p. q. 67 art. 3.

instituti sint, a quæ est pacis & unitatis Sacramentum consentaneum fuit, potestatem iis dari omnia illa administrandi, per quæ necessariò hujus pacis & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quòd si aliquando Patres Sacerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi jus permissum non esse dixerunt, id de eo Baptismo, qui certis anni diebus solemni cæremonia administrari consueverat, intelligendum videtur.

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi aut Sacerdotis concessu, non licere hoc Sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum decreta testantur.

24. *Qui Sacramentum Baptismi in casu necessitatis conferre possint.*

Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate sine solemnibus cæremoniis baptizare possunt; quo in numero sunt omnes etiam de populo, sive mares sive fœminæ, quamcumque illi sectam profiteantur. Nam & Judæis quoque, & infidelibus & hæreticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est, si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum verò à sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant, Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum. In quo profectò summam Domini nostri bonitatem & sapientiam licet admirari. Nam cum hoc Sacramentum necessariò ab omnibus percipiendum sit, quemadmodum aquam ejus materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest, sic etiam neminem ab ejus administratione excludi voluit. Quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solemnes cæremonias adhibere, non quidem, quod ritus aut cæremoniæ plus dignitatis, sed quòd minus necessitatis, quàm Sacramentum habeant.

25. *Quis ordo in baptizando à fidelibus servandus sit.*

Neque verò hoc munus ita omnibus promissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum instituere maximè deceat. Mulier enim si mares adsint, laicus item præsentem Clerico, tum Clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quæ baptizare consueverunt, improbandæ non sunt, si interdum præsentem aliquo viro, qui hujus Sacramenti conficien-

di minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipsæ exequantur.

26. *Cur præter eos, qui baptizant, in regenerationis mysteriis Patrini adhibeantur.*

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hætenùs declaratum est, Baptismum conficiunt, aliud etiam ministrorum genus, qui ad sacram & salutarem ablutionem celebrandam ex vetustissima catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent; ii nunc patrini, olim susceptores, sponsores, seu fidejussores, communi vocabulo à rerum divinarum scriptoribus vocabantur. De quorum (1) munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Pastoribus agendum erit, ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud rectè perficiendum necessaria sint. In primis verò explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum, præter Sacramenti ministros, patrini etiam, & susceptores adjungerentur. Quod quidem optimò jure factum esse omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filii Dei nascimur. De ea enim ita loquitur D. Petrus: *a Sicut modò geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite.* Ut igitur postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice & pædagogo indiget, quorum ope atque opera educetur, ac doctrina & bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut qui ex Baptismi fonte vitam spiritualem vivere incipiunt, alicujus fidei & prudentiæ committantur, à quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, juvante Domino, evadant: cum præsertim Pastoribus, qui publicæ Parochiarum curationi præpositi sunt, tantùm temporis non supersit, ut privatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Hujus autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium à divo Dionysio habemus, cum inquit: *Divinis nostris Ducibus (sic enim Apostolos vocat) in mentem venit, & visum est suscipere infantes, secundùm istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in divinis, veluti pædagogo traderent, sub quo, sicut sub divino patre & salvationis sanctæ susceptore reliquum vitæ puer degeret.* Eandem verò sententiam confirmat Hyginii auctoritas.

(1) *Munere*: perperam in Edit. Rom. & Ven. antiq. numero.

De patrinis baptizandorum agit Dionys. l. de Eccl. Hier. cap. 4. Alex. de Ales. 4 p. q. 10. membr. 3 art. 1.

D. Thom. in 3 p. q. 67 art. 7.

a 1. Petr. 1, 2.

Patrinorum adhibendorum quam vetusta sit consuetudo.

S. Dionys. de Eccl. Hier. cap. 12 in fin.

Hygin. Papa de Cons. dist. 4 cap. in Catechismo, & ibid. cap. Non plures, & cap. in Baptismate, & 30 q. 1. cap. pervenit, & seq.

27. *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta, matrimonium impedit, & dirimit.*

* De affinitate in Baptismo contracta, ses. 24 Conc. Trid. de Reformat Matrim. cap. 2, 30 q. 1 vide item, & de Cognat. spirit. in 6.

Quamobrem sapientissimè à sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat, cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit & cum ejus veris parentibus affinitate (1) devinciatur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non possint, atque inita dirimantur.

Patrinorum officium, D. Thom. id 3. p. 1. q. 67 art. 8.

28. *Quæ sint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

Dionys. de Eccles. Hier. cap. 2.

D. Aug. serm. 163. de Temp. Amb. lib. 1 de Sacram. c. 1 in fin.

Quid Susceptores filios suos spirituales docere debeant, fusi-
sius Aug. serm. 163 de Tempore: sed hæc habentur de Consec. dist. 4 c. Vos autem.

Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. Etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum hujus functionis nomen relictum sit: quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur universè susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuò commendatos habeant, atque in iis, quæ ad Christianæ vitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solemnî cæremonia sponderunt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, verba sponsoris exprimens; *Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenuntiet contrariis omninò, profiteatur, peragatque divina, quæ pollicetur.* Item divus Augustinus; *Vos, inquit, ante omnia tam viros quam mulieres, qui filios in Baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis fidejussores apud Deum existisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere.* Ac profectò decet maximè, eam, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo numquam defatigari; & qui se alterius pædagogum & custodem professus est, minimè pati illum esse desertum, quem semel in fidem & clientelam suam recepit, donec illum opera & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filiis spiritualibus tradenda sint, paucis divus Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso susceptorum officio loqueretur: ait enim; *Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia symbolum, & orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religioni rudimenta.*

(1) *Devinciatur*: Edit. Patav. *devinciatur*.

29. *Quivis promiscuè ad Susceptoris munus non est admitendus.*

Quæ cum ita se habeant, facillè intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ hujus tutelæ administratio committenda non sit; nimirum iis qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio à carnali distet, hæretici in primis, Judæi, infideles ab hoc munere omninò prohibendi sunt; ut qui in ea cogitatione & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendaciis obscurent, atque omnem Christianam pietatem evertant.

30. *Quis Patrinorum numerus esse debeat.*

Plures quoque ne baptizatum de Baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus & una, Tridentino Concilio statutum est: tum quia disciplinæ atque institutionis ordo à multitudine magistrorum perturbari poterat: tum quia providere oportebat, ne inter plures hujusmodi affinitates conjungerentur, quæ impedirent quo minus legitimo matrimonii vinculo hominum inter homines societas latius diffunderetur.

31. *Baptismus ad salutem omnibus necessarius.*

Sed cum cæterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit, tum verò nihil magis necessarium videri potest, quam ut doceantur, omnibus hominibus Baptismi legem a à Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per Baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam & interitum à parentibus, sive illi fideles sive infideles sint, procreentur. Igitur sæpius à Pastoribus explicandum erit, quod apud Evangelistam legitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

32. *Infantes omninò sunt baptizandi.*

Quam legem non solum de iis, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, id quid ab Apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia & auctoritas confirmat. Præterea credendum est, noluisse Christum Dominum Baptismi Sacramentum & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: *b Sinite parvulos, & nolite eos prelibere ad me venire; talium est enim regnum celorum, c* quos amplexabatur, super quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde, cum *d* legimus, totam aliquam

Quales Patrini sint assumendi, Parentes naturales filios suos suscipere non possunt, 30 q. 1 c. pervenit.

D. Thom. in 3 p. q. 67 art. 2 ad secund. Neque Infideles & Hæretici ex Conc. Mog. can. 55 & de Consec. dist 4 c. In Baptismate. Patrinorum numerus. Sess. 24. Concil. Trid. de Reform. Matrim. c. 20 & idem habetur de Consec. dist. 4 c. Non plures, & de Cog. nat. spir. c. Quamvis.

a Joann. 3, 5.

Matth. 28, 9.

Clemens Romanus, ep. 4.

Aug. in Joann. tract. 13. Ambr. de his qui myster. initiuntur, c. 4. Conc. Later c. 1.

Citra Baptismum nullus omnino salvari potest.

Concil. Trid. de Baptismo, can. 5 & sess. 6 de Justificatione, c. 4 de Baptismo parvulorum, sess. 5 Conc. Trid. Decreto de Peccato originali & sess. 7 de Baptismo. c. 12, 13 & 14.

Dion. Arcop. de Eccl. Hier. cap. 7. Aug. ep. 28 & l. 1 de Peccato merit. & remiss. c. 23, Concil. Milevit. cap. 2.

b Matth. 19, 14.

c Marc 10, 16.

Luc. 18 c. 15.

d 1. Cor. 1, 16.

familiam à Paulo baptizatam esse, satis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde Circumcisio, quæ figura fuit Baptismi, eum morem maximè commendat. *a* Pueros enim octavo die circumcidi solitos, nemo est qui ignoret. Ac quibus *b* circumcisio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iisdem Baptismum, qui est *c* circumcisio Christi non manufacta, prodesse perspicuum est.

Postremò, ut Apostolus docet: *d* *Si unius delictò mors regnavit per unum, multò magis abundantiam gratiæ & donationis & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.* Cùm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint, multò magis per Christum Dominum possunt gratiam et justitiam consequi, ut regnent in vita: quod quidem sine Baptismo fieri nullò modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omninò baptizandos, et deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam esse: nam, *e* ut à Sapiente præclare dictum est: *Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.*

33. *Infantes in Baptismo gratiam spiritualem percipiunt.*

Neque enim dubitare licet, quin fidei Sacramenta, cum abluuntur, accipiant: non quia mentis suæ assensione credant; sed quia parentur fide, si parentes fideles fuerint, sin minus fide (ut D. Augustini verbis loquamur) universæ societatis sanctorum muniantur. Etenim ab iis omnibus recte dicimus eos Baptismo offerri, quibus placet ut offerantur, et quorum charitate ad communionem sancti Spiritus adjunguntur.

34. *Infantum Baptismus non differendus.*

Hortandi autem sunt magnoperè fideles, ut liberos suos, cùm primùm id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos & solemnibus cæremoniis Baptizandos curent: nam, cùm pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis Baptismus præbeatur, relicta sit, facilè intelligitur, quàm gravi culpa illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratia diutiùs quam necessitas postulet, carere patiantur: cùm præsertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pene vitæ pericula illis impendant.

35. *Adulti quomodò ante Baptismum instituendi sunt.*

Diversam verò rationem in iis servandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat: nam Christiana quidem fides illis

a Genes. 17, 11.

Lev. 12, 3.

Lucæ 1, 59.

b Ephes. 2, 11.

c Coloss. 2, 11.

d Rom. 5, 17.

Dion. Areop. in 7. cap. lib. de Hier. Eccles. hanc rationem habet.

e Prov. 22, 6.

Infantes etiam in Baptismo gratiam accipiunt.

Aug. in Ench. c. 42. Scot. 4 dist. 4 q. 2.

Infantes mox ad Baptismum sunt deferendi.

Greg. Naz. orat. 46 in sanctuam Baptisma.

Aug. lib. 3 de Orig. animæ, c. 9 & lib. 1 de Peccat. merit. & remiss. c. 23.

De Baptismi adulterum vide Aug. in lib. de Fide & operibus, c. 9 & de Consec. dist. 4 c. ante Baptismum & ante viginti.

proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt: quòd si ad Dominum Deum convertantur, tùm verò monere oportet ne ultra tempus ab Ecclesia præscriptum, Baptismi Sacramentum differant; nam, cùm scriptum sit: *a Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem,* docendi sunt perfectam conversionem in nova per Baptismum generatione positam esse: præterea, quo seriùs ad Baptismum veniunt, eo diutiùs sibi carendum esse cæterorum Sacramentorum usu & gratia, quibus Christiana religio colitur, cùm ad ea sine Baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu privari, quem ex Baptismo percipimus: siquidem non solùm omnium scelerum quæ antea admissa sunt, maculam & sordes Baptismi aqua prorsus eluit ac tollit, sed divina gratia nos ornat, ejus ope & auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, justitiamque & innocentiam tueri: qua in re summam Christianæ vitæ constare, facilè omnes intelligunt.

36. *Adultis Baptismum differendum esse demonstratur.*

Sed quamvis hæc ita sint, non consuevit tamen Ecclesia Baptismi Sacramentum huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit; neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere suprà dictum est, conjunctum habet cum illis, qui rationis usu præditi sunt, Baptismi suscipiendi propositum atque consilium, & malè actæ vitæ pœnitentia satis futura sit ad gratiam & justitiam, si repentinus aliquis casus impediatur, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra verò hæc dilatio aliquas videtur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur: cujus rei causa, in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administretur, aliquot menses, inter Catechumenos essent: deindè in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudirentur perfectiùs. Præterea, major religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantùm Paschæ & Pentecostes diebus solemnè cæremonia Baptismum suscipiant.

37. *Baptismus non semper est adultis differendus.*

Sed interdum tamen Baptismi tempus justa aliqua et necessaria de causa differendum non est veluti si

a Eccl. 5, 8.

Baptismi quanta sit virtus.

Propositum Baptismi in necessitate ad salutem sufficit. Aug. in 1. quæst. in Levit. quæst. 84. Ambr. in libr. 5. Epist. 33. de obitu Valent. D. Th. in 3, p. q. 65, art. 2. Cur expediat in adultis baptismum differri.

Conc. Agat. cap. 34, & de Consecrat. dist. 9, cap. Judæi. Vide item Concil. Brac. 2, cap. 1. & Laod. cap. 46.

Quando non diu differri debeat Baptismus.

Greg. Naz. orat.
40. in S. Baptisma.

a Actor. 3, 38.

b Actor. 10, 48.

Primum in Bapti-
zandis propositum re-
quiritur.

c Rom. 6, 2.

Aug. in lib. de Pœ-
nit. medic. c. 2. D.
Thom. in 3 p. q. 68.
art. 7.

D. Thom. in 3 p.
q. 68 art. 2 & collig-
itur. ex Aug. l. 4
Conf. cap. 1,

In Baptizandis fides
requiritur. Vide Alex.
de Ales. 4 p. q. 18
memb. 3 art. 2.

d Marc. 16, 16.

Certio requiritur
pœnitentia.

vitæ periculum iustare videatur; ac praesertim si illi
abluendi sint, qui jam fidei mysteria plenè perceperint;
quod quidem Philippum & Apostolorum Principem fe-
cisse satis constat, a cum alter Candacis reginae ennu-
chum, b alter Cornelium nulla interposita mora, sed
statim, ut se fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

38. *Quomodo affecti esse debeant, qui sunt baptizandi.*

Docendum praeterea, ac populo explicandum erit,
quomodo affecti esse debeant, qui baptizandi sunt. In
primis itaque opus est, ut velint, propositumque illis
sit Baptismum suscipere: nam, cum unusquisque c in
Baptismo peccato moriatur, & novam vitæ rationem
& disciplinam suscipiat, aequum est, non invito cuiquam
aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua & libenti
ânimo accipiunt, Baptismum praeberi. Quare ex sancta
traditione semper servatum animadvertimus, ut nemini
Baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit an
velit baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus
eam voluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiae
voluntas, quae pro illis spondet, obscura esse non possit.

39. *Amentes quando possint vel non possint baptizari.*

Praeterea amentes & furiosi, qui cum aliquando
compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt,
ut qui eo tempore nullam Baptismi suscipiendi volunta-
tem habeant, nisi vitæ periculum imminet, baptizandi
non sunt: cum autem in vitæ discrimine versantur, si ante-
quam furere inciperent, ejus voluntatis significationem de-
derunt, abluendi sunt: sin minus, à Baptismi administra-
tione abstinendum est. Idemque iudicium de dormienti-
bus fieri debet. Quod si in mentis potestate nunquam
fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in
fide Ecclesiae non secus ac pueros, qui ratione carent bapti-
zandos esse, Ecclesiae auctoritas & consuetudo satis declarat.

40. *Quae praeterea ad Baptismum suscipiendum re-
quirantur.*

Verum praeter Baptismi voluntatem, fides etiam ea
ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam
Sacramenti gratiam maximè necessaria est. Etenim Domi-
nus & Salvator noster docuit: d *Qui crediderit, & ba-
ptizatus fuerit, salvus erit.* Deinde ut quemlibet admissio-
rum scelerum & malè actæ vitæ pœniteat, atque ut
idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuatur,
opus est: aliter enim, qui ita Baptismum peteret, ut
tamen peccandi consuetudinem tollet emendare, omninò
repellendus esset: nihil enim Baptismi gratiae & virtuti

adeo repugnat, quam eorum meus & consilium, qui nunquam unquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque Baptismus ob eam rem expetendus sit, a *Ut Christum induamus, & cum eo conjugamur*, planè constat, merito à sacra ablutione rejiciendum esse, cui in vitiis & peccatis perseverare propositum est; præsertim verò, quia nihil eorum, quæ ad Christum & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: inanemque Baptismum, si justitiæ & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, *b* qui secundùm carnem ambulare, non secundùm spiritum, cogitat: etsi, quod ad Sacramentum pertinet, perfectam ejus rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modò, cum ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait Scriptura, compuncti corde, ab eo & à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiverant, ita respondit: *c Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum: & alio loco: d Pœnitentini, inquit, & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Item beatus Paulus ad Romanos scribens apertè ostendit, ei, *e qui baptizatur omninò moriendum esse peccatis: quare nos monet: f Ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato; sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis viventes.*

41. Quantum de his sermonem habere conferat.

Hæc verò si fideles sæpè meditati fuerint, primùm quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare & divinum Baptismi beneficium, sola sua misericordia adductus tribuit: deinde cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati sunt; illud etiam in primis à Christiano homine requiri facitè intelligunt, ut quotidie tam sanctè & religiosè traducere vitam (1) studeat, perindè ac si ea ipsa die Baptismi Sacramentum & gratiam consecutus esset, quamquam ad inflammandos veræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicaverint quinam sint Baptismi effectus.

(1) *Studeat... consecutus esset:* Ita legendum esse, quomodò præferunt Edit. Patav. & Lovan. non verò: *studeant... consecuti essent*, ut in Ed. Rom. Ven. Lugd. docet ipse contextus.

a Galat. 3, 27.

Ubi frustrà adhiberi Sacramenta videntur, ibi abstinendum est.

b Rom. 8. 1.

Verus Baptismus esse potest in impœnitente, sed non salutaris.

c Actor. 2, 38.

d Actor. 3. 19.

e Rom. 6, 11.

f Ibidem 13.

De eximiis Baptismi effectibus.

Greg. Naz. orat. 40. in sanctum Baptisma.

Primus ac præcipuus Baptismi effectus est cujuscumque peccati remissio.

Conc. Trid. sess. 5. de peccato orig.

a Ezech. 36. 25.

b 1. Cor. 6, 11.

D. Aug. lib. 1 de Peccat. merit. & remiss. c. 15. Vide eundem l. 1 contr. duas ep. Pelag. c. 13 & in Ench. cap. 64 Greg. lib. 9 epist. 39. S. Hieron. tom. 2 ad Ocean. epist. 81 ante medium. Conc. Vien. & Flor. in Dæct. de Sacram. Trid. Synod. sess. 5, de peccato orig.

c Rom. 8, 1.

d Rom. 6, 4.

e Colos. 3, 9, 10.

f Ephes. 4, 24.

Aug. de Gen. ad litt. lib. 6, cap. 14, & habetur de Pœnitent. dist. 2, c. Quomodo renovari.

De concupiscentia in baptizatis remanente, Conc. Trid. de peccato origin. sess. 5. Quid concupiscent.

g D. Aug. lib. 1 de Peccat. merit. & remiss. c. 39.

h Item lib. 1, de Nup. & Conc. c. 23, & 25, & cont. Julian. libr. 6, cap. 5, libr. 1. Retract. c. 15. & de Verb. Apostol. serm. 6.

42. *Præcipuus Baptismi effectus quis sit.*

De his igitur quoniam sæpè agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo dejici ullis adversarii insidiis, vel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, sive à primis parentibus origine contractum, sive à nobis ipsis commissum, quamvis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse videatur, admirabili hujus Sacramenti virtute remitti & condonari. Id verò multò ante ab Ezechiele prænuntiatum est, per quem Dominus ita loquitur: a *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subjecit: b *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Atque hanc doctrinam perpetuò à sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de Baptismo parvulorum conscripsit, ita testatur: *Generante carne tantum contrahitur peccatum originale; regenerante autem Spiritu non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio.* Et sanctus Hieronymus ad Oceanum, *Omnia, inquit, in Baptismate condonata sunt crimina.* Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declaravit, cum anathema in eos decrevit, qui aliter sentire auderent, qui ve asseverare non dubitarent, quamvis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli; aut radicitus avelli, sed quodammodo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiusdem sanctæ Synodi verbis utamur, *In renatis nihil occidit Deus: quia c nihil damnationis est his, qui d verè consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed e veterem hominem exuentes, & f novum, qui secundum Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt.*

43. *Concupiscentia in baptizatis an sit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam vel fomitem remanere: sed illa verè peccati rationem non habet: nam ex divi quoque Augustini sententia. g *In parvulis baptizatis concupiscentiæ reatus absolvitur, ad agonem relinquitur:* atque idem alibi testatur: h *Concupiscentiæ reatus in Baptismate solvitur, sed infirmitas manet: concupiscentia enim, quæ ex peccato*

est, nihil aliud est nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus, si voluntatis consensum aut negligentiam conjunctam non habeat, à vera peccati natura longè abest. Ac cum D. Paulus inquit: *a Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: b Non concupisces;* ex his verbis non ipsam concupiscendum, sed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius ita scribens: *Si qui sunt, qui dicant, peccata in Baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cum per fidei Sacramentum anima peccatis radicibus absoluta, soli Deo inhæreat.* Atque ad eam rem demonstrandam Salvatoris nostri testimonio utitur, cum apud sanctum Joannem ait: *c Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.*

44. *Omnia peccata Baptismo tolli, iterum demonstratur.*

Quòd si cui expressam hujus rei figuram & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naaman Syri leprosi historiam, *d* qui cum septies Jordanis aqua se ablisset, testante Scriptura, ita à lepra mundatus est, ut ejus caro, caro pueri videretur. Quare Baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive originis vitio, sive nostra culpa contracta sint, remissio. Cujus rei causa à Domino & Salvatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicavit, cum inquit: *e Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.*

45. *Ut culpa, ita etiam pœna omnis Baptismo remittitur.*

Jam verò in Baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam & scelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur: non etsi omnibus Sacramentis hoc commune est, ut per illa virtus passionis Christi Domini communicetur; de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo: *f Nos per ipsum Christo commori, & sepeliri.* Ex quo sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramenti injuria fieri non posse, ut ei, qui Baptismo expiandus sit, ejusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine sancti Patres Opera satisfactionis vocarunt, imponantur. Nec verò, quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesiæ consuetudini adversantur, quæ olim Judæis, cum baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies jejunarent. Neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat: sed qui Baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut Sacramenti dignitatem venerantes, jejniis & orationibus aliquamdiu sine intermissione operam darent.

a Rom. 7, 7.

b Exod. 20, 17.

B. Greg. l. 9 Reg. epist. 30.

c Joann. 13, 10.

d 4. Reg. 5, 14.

e Act. 2, 38.

Secundus Baptismi effectus est omnium pœnarum, quæ peccatis debebantur, condonatio.

D. Thom. in 3. p. q. 69 art. 3.

Ex Ambr. in c. 11 epist. ad Rom. cui consent. Aug. lib. 1 de Nupt. & concup. cap. 34.

f Rom. 6, 3.

Jam recens baptizato non est imponenda satisfactio. D. Thom. in 3 p. q. 68 art. 5. Greg. lib. 7 Regist. epist. 24.

46. *Non liberatur mox baptizatus à pœnis civilibus.*

Sed quamquam in Baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet, ab eo tamen pœnarum genere, quæ civilibus judiciis ob grave aliquod scelus persolvendæ sunt, nemo liberatur; ita ut qui morte dignus sit, per Baptismum à pœna quæ legibus constituta est, eripiatur. Tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio & pietas, qui eam quoque animadversionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent ac condonarent.

47. *Remittuntur in Baptismo pœnæ, quæ post hanc vitam inferri solent.*

Efficit præterea Baptismus post hujus vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem. Siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est ei commorimur: *a Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.*

48. *Quare per Baptismum integræ naturæ status non statim reddatur.*

Quòd si quærat aliquis, cur statim post Baptismum in hac etiam mortali vita his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis virtute non transferamur; id quidem duabus potissimum de causis factum esse, respondebitur; quarum prima est, quòd nobis, *b* qui per Baptismum Christi corpori conjuncti, atque ejus membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipsi capiti nostro tributum esset. Cùm igitur Christus Dominus, etsi ab initio ortus sui, *c* gratiæ & veritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit non ante deposuit, quàm passionis tormenta & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam resurrexit; quis miretur, cùm videat fideles qui jam per Baptismum cœlestis justitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco & fragili corpore vestiri, ut postquam multis laboribus pro Christo perfuncti & morte obita, de novo ad vitam revocati fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo ævo sempiterno perfruantur?

Altera verò causa, cur in nobis post Baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde

D. Thom. in 3 p.
q. 65 art. 2 ad 3.

Pœnæ inferni in
Baptismo remittun-
tur.

Fulg. lib. de Fide
ad Petr. Diac. c. 27.
a Rom. 6, 5.

Cur post Baptismum
hujus vitæ pœnæ re-
maneant. Conc. Trid.
sess. 5 can. 5 D. Thom;
in 3 p. q. 69 art. 3.
Prima ratio.

b Rom. 6, 3, 4.

c Joann. 1, 14.
Dam. l. 3 c. 20
de Fide Orthod.

Secunda ratio, ut
per ea quæ patimur,
nobis merendi sit oc-
casio.

uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur: nam, cum patienti animo vitæ incommoda omnia toleramus, pravasque animi nostri affectiones sub rationis imperium divina ope subjicimus, certa spe niti debemus fore, ut, si cum Apostolo *a* bonum certamen certaverimus, cursum consummaverimus, fidem servaverimus, repositam quoque justitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die justus iudex. Sic verò etiam cum filiis Israël videtur Dominus egisse, quos etsi ab Ægyptiorum servitute, Pharaone atque ejus exercitu in mare demerso, liberavit; tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis variisque casibus exercuit; ac deinde cum eos in promissæ terræ possessionem misisset; cæteros quidem incolas e patriis sedibus exturbavit; quasdam verò nationes reliquas fecit, *b* quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ virtutis & fortitudinis exercendæ occasio numquam deesset.

Huc accedit, quòd si per Baptismum, præter dona cœlestia quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari meritò posset, quin multi præsentis potiùs vitæ commoda, quàm futuræ speratam gloriam consecutantes, ad Baptismum venirent: cum tamen *Non falsa hæc & incerta, c quæ videntur, sed vera atque æterna quæ non videntur*, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

49. *Renati inter hujus vitæ miserias, solida animi oblectatione non destituuntur.*

Sed interim tamen hujus vitæ conditio, quæ miseriarum plena est, (1) suis voluptatibus & lætitiis non earet. Quid enim nobis qui jam per Baptismum, *d* veluti palmites, insiti sumus in Christum, jucundius aut optabilius esse potest, quàm cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari aut periculis retardari, quo minùs *e* ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio contendamus, *f* alii virginitatis lauream, alii *g* doctrinæ & prædicationis coronam, *h* alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in hujus ærumnosæ vitæ studio exercuissemus, atque in acie invicti stetissemus.

a 2. Timoth. 4, 7.

Exod. 14, 24, 25.

b Jud. 3, 2, 3.

Tertia ratio, ut videlicet quis ob bona temporalia colendum sibi Deum putaret.

c 2. Corinth. 4, 18.

Renati inter hujus vitæ miserias, suam habent lætitiã.

d Joann. 15, 5.

e Philip. 3, 14.

f Apoc. 14, 4.

g Dan. 12, 3.

h Apoc. 7, 9.

(1) *Suis voluptatibus*: Edit. Patav. in his, qui dignè ambulant in sua vocatione, suis voluptatibus &c. perquam appositè ad ea quæ sequuntur.

50. *Quid præter culpæ & pœnæ remissionem Baptismo homini præstetur.*

Sed ut ad Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, hujus Sacramenti virtute nos non solum à malis, quæ (1) verè maxima dicenda sunt, liberari, verum etiam eximiis bonis & muneribus augeri. Animus enim noster divina gratia repletur, qua a justis & b filii Dei effecti c æternæ quoque salutis hæredes instituimur: nam ut scriptum est: d *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*: e mundatamque Ecclesiam lavacro aquæ in verbo vitæ Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum, pœna anathematis proposita, decrevit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris apertè colligitur, cum f gratiam effundi dicant, g eamque Spiritus Sancti pignus soleant appellare.

51. *Gratiæ divinæ, quæ Baptismo infunditur, adduntur veluti pedisseque virtutes.*

Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare cum Apostolus ad Titum ait: h *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundè per Jesum Christum Salvatorem nostrum*; D. Aug. verba illa, *Abundè effudit* explanans, *Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum.*

52. *Per Baptismum Christo incorporamur.*

Jam verò per Baptismum etiam Christo capiti tamquam membra copulamur & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas moventur; ita etiam ex i Christi Domini plenitudine in omnes, qui justificantur, divina virtus & gratia diffunditur; quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit.

53. *Qui fiat, ut tot virtutibus in Baptismo cumulati, adeo tardè pietatem exercent.*

Neque verò mirum cuiquam videri debet, si cum tanta virtutum copia instructi & ornati simus, tamen

(1) *Vere maxima*: Edit. Patav. vera mala.

Tertius Baptismi effectus est gratia Dei largitio.

D. Thom. in 3 p. q. 69 art. 4.

a 1. Joann. 3, 7.

b Joann. 1, 12.

c Rom. 8, 17.

d Marc. 16, 16.

Quomodo per Baptismum filii Dei efficiamur, declarabitur sess. 9 de Precatione Dominica.

e Ephes. 5, 25.

Quid sit gratia.

Sess. 6. Conc. Trid. de Justificat. c. 7.

f Rom. 5, 5.

g 2. Cor. 1, 22, & 5, 5.

Virtutum infusio in Baptismo.

Dam. lib. 4 de Fide Orthod. cap. 1.

h Tit. 3, 5.

D. Aug. lib. 1 de Baptismo parv. c. 26. D. Thom. in 3 p. q. 69 art. 5 de Cons. dist. 4 cap. Ad hæc.

i Joann. 1, 16.

non sine magna difficultate & labore pias honestasque actiones inchoamus, vel certè absolvimus: id enim ob eam rem non evenit, quòd virtutes, à quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint, sed *a* quoniam post Baptismum acerrima cupiditatis pugna adversus spiritum relicta est. In qua tamen contentione animo frangi aut debilitari Christianum hominem non decet; cùm Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus fore, ut quotidiana rectè vivendi exercitatione: *b* *Quæcumque pudica sunt, quæcumque justa, quæcumque sancta; eadem etiam facilia & jucunda videantur: hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, c* ut (1) Deus pacis sit nobiscum.

54. *In Baptismo character indelebilis imprimitur.*

Præterea per Baptismum consignamur caractere, qui ex anima deleri numquam potest: de quo nihil est, ut plura hoc loco disserantur, cùm liceat ex his, quæ supra dicta sunt, cùm universè de Sacramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

55. *Baptismum iterari numquam posse demonstratur.*

Sed quoniam ex characteris vi & natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sæpè & diligenter à Pastoribus admonendi (2) erunt. Hoc vero docuit Apostolus inquiens: *d* *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.* Deinde cùm Romanos hortatur, ut mortui per Baptismum in Christo caverent, ne vitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cùm inquit: *e* *Quòd enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel; hoc videtur apertè significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuò mori per Baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum Baptismum credere, palàm profitetur: quod quidem rei naturæ & rationi vehementer consentaneum esse, ex eo intelligitur, quòd Baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantùm generamur & in lucem edimur; atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti: sic etiam una est spiritualis generatio, nec Baptismus ullo unquam tempore iterandus est.*

a Rom. 7, 15, 16.
Gen. 5, 17.

D. Aug. lib. 4
cont. Julian. cap. 3,
& 5. & lib. 1 peccat.
merit. & remiss. c. 39.

Virtutes exercitio
augentur, & faciles
evadunt.

b Philipp. 4, 8.
Rom. 15.

c 2. Corinth. 13, 11.

Alius baptismi ef-
fectus est characteris
impressio.

D. Aug. lib. 6 de
Baptism. eon. Don.
c. 1. Conc. Trid.
sess. 7 c. 9 de Sacram.
in genere.

Baptismus sine
sacrilegio iterari non
posse: sess. 7. Conc.
Trid. de Baptismo.
c. 11. & 13, & sess.
14 de Sacram. Pœn.
cap. 21.

d Ephes. 4, 5.

e Rom. 6, 10.

Cur Baptismus se-
mel tantùm suscipien-
dus sit.

Synod. Const. D.
Aug. tract. 11 in
Joann. Leo Magn.
ep. 37, & 79.

(1) *Deus pacis sit nobiscum: Edit. Pat. Deus pacis & dilectionis, ut apud Apostolum.*

(2) *Erunt: Edit. Patav. sunt.*

56. *Illi iterato non baptizantur, qui certa conditione interposita abluuntur.*

Neque verò quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari cum adhibita hujusmodi verborum formula aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit; *Si baptizatus es, te iterum non baptizo; si verò nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, & Spiritus Sancti:* ita enim non impiè iterari, sed sanctè cum adjunctione Baptismum administrari dicendum est.

57. *Baptismus conditionalis semper citra ullum discrimen usurpandus non est.*

Qua in re tamen diligenter à Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus ferè quotidie non sine maxima Sacramenti injuria peccatur: neque enim desunt, qui nullum scelus admittit posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illa baptizent: quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quaerendum putant, an is prius ablutus fuerit, sed statim ei Baptismum tribuunt: quin etiam quamvis exploratum habeant domi Sacramentum administratum esse, tamen sacram abluitionem in Ecclesia, adhibita solenni caeremonia, eum adjunctione repetere non dubitant: quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores irregularitatem vocant: nam ea Baptismi formam ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquatur, an Baptismum ritè susceperint; aliter verò numquam fas est, etiam cum adjunctione Baptismum alicui iterum administrare.

58. *Qui sit postremus fructus, qui virtute Baptismi hominibus confertur.*

Præter cætera verò, quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quò reliqua omnia videntur referri, quod scilicet cæli aditum propter peccatum prius interclusum unicuique nostrum patefecit. Hæc autem quæ in nobis Baptismi virtute efficiuntur, ex iis planè intelligi possunt, quæ in Salvatoris Baptismo contigisse Evangelica auctoritas confirmavit. Etenim a cæli aperti sunt, et Spiritus Sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit: ex quo significatum est, eis qui baptizantur, divini numinis charismata impertiri, & cælorum januam reserari; non quidem ut simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseria-

Licet aliquando baptizare sub conditione. Alex. III. de Baptismo, & ejus effectibus, cap. De quibus. Leo Pap. epist. 92.

Parochi quantum errent, dum, cum conditione, sine discrimine baptizant.

Qui rebaptizant, sunt irregulares. De Apostatis & reiter. Baptism. cap. Ex litterarum, & de Consec. dist. 4 cap. Eos qui, lib. 3, Decret. de Baptismo & ejus effectu, cap. De quibus.

Quintus Baptismi effectus est cæli, quod peccato interclusum fuerat, aperitio. D. Thom. in 3 p. q. 69 art. 7.

α Matth. 3, 16.
Marc. 1, 10.
Luc. 3, 21.

rum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequuntur. Atque hi quidem sunt Baptismi fructus, quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari non potest; sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plùs, minusve cœlestis gratiæ & fructus ad unum aliquem, quàm ad alium pervenire omninò fateri oportet.

59. *Quæ sit cœremoniarum Baptismi vis & utilitas.*

Restat nunc, ut quæ de hujus Sacramenti precatio- nibus, ritibus & cœremoniis tradenda sint, apertè & breviter explicentur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit, *a sine fructu esse, si, quæ aliquis loquitur, à fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus & cœremonias transferri potest, imaginem enim & significationem earum rerum præseferunt, quæ in Sacramento geruntur: quòd si illorum signorum vim & potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cœremoniarum utilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certòque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore esse oportere. Id verò tùm instituentium auctoritas, qui sine controversia sancti Apostoli fuerunt, tùm finis, cujus causa cœremonias adhiberi voluerunt, satis docet: ita enim Sacramentum majori cum religione ac sanctitati administrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi perspicuum est.*

60. *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

Sed omnes cœremoniæ & precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in iis explicandis certus ordo à Pastoribus observari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria faciliùs retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad Baptismi fontem, servantur: alterum earum, quæ, cum ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: tertium earum, quæ peracto jam Baptismo, addi solent.

61. *Quotempore aqua ad Baptismum necessaria communi ritu sit consecranda.*

In primis igitur aquæ paranda est, quæ ad Baptismum uti oportet. Consecratur enim Baptismi fons, addito mysticæ unctionis oleo. Neque id omni tempore fieri permissum est, sed more majorum festi quidam

Baptismi fructus, etsi omnibus hominibus sint communes, non aque tamen ad omnes perveniunt.

D. Thom. in 3 p. q. 69 art. 8.

De precatio- nibus, & cœremoniis Baptismi.

a 1. Cor. 14, 14. Dionys. de Eccl. Hierarch. cap. 4.

Ritus sunt velut imagines effectuum cujuscumque Sacramenti. Rituum ecclesiasticorum auctores Apostoli, quare de his Patres scripserunt.

Dion. Areop. c. 4 de Eccl. Hier. Cyp. epist. 70 ad Julian.

Ritus Baptismi sunt triplices.

Primum genus est eorum rituum, qui ante Baptismum adhibentur.

Consecrari aquam ad Baptismum, testis est. Cyp. epist. 70 & Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 27 & de Cons. dist. 4 c. In Sabbato.

Quæ sint tempora
Baptismi conferendi
præcipua. Leo epist.
4 ad Episc. Siciliæ.

Non admitti bapti-
zandos in Eccl. de-
monstrat Tertul. lib.
de Corona militis,
cap. 3 Cyril. Hier.
catechesi 1.

Hinc baptizandi
competentes diceban-
tur, quod simul
Baptismum peterent.
Aug. lib. 1 Retract.
c. 17 & ep. 155. &
alibi plerumque.

a Matth. 28. 19
Dion. de Eccl. Hier. c.
4 Marc. c. 16, 15.

Catechizandi ratio
ex multis interroga-
tionibus constat.

Salis significatio in
Baptismo, de Cons.
dist. 4 cap. Sal. Isid.
lib. 2 Offic. Eccl. cap.
20 & Aug. lib. 1 Conf.
cap. 11.

dies, qui omnium celeberrimi & sanctissimi optimo ju-
re habendi sunt, expectantur: in quorum vigiliis sacræ
ablutionis aqua conficitur, quibus etiam tantum diebus,
nisi necessitas aliter facere coëgisset, in veteris Eccle-
siæ more positum fuit, ut Baptismus administraretur.
Sed quamvis Ecclesia hoc tempore, propter communis
vitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non ju-
dicarit; tamen solennes illos dies Paschæ & Penteco-
stes, quibus Baptismi aqua consecranda est, summa
cum religione adhuc (1) observavit.

62. *Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittantur.*

Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ Ba-
ptismum antecedunt, explicare oportet. Asseruntur enim
vel etiam adducuntur, qui Baptismo initiandi sunt, ad
Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu omninò prohiben-
tur, quòd indigni sint qui domum Dei ingrediantur,
antequam à se turpissimæ servitutis jugum repulerint, &
totos se Christo Domino, ejusque justissimo imperio
addixerint.

63. *Cur baptizandi, quid petant, interrogentur & in-
struantur.*

Tùm verò Sacerdos ab eis exquirat, quidnam ad Ec-
clesiam petant; quo cognito, primùm eos Christianæ fi-
dei doctrina, quam in Baptismo profiteri debent, insti-
tuit, id autem Catechismo efficitur: cujus institutionis
morem à Domini Salvatoris præcepto manasse, nemo du-
bitare potest; cum ipse Apostolis jusserit: *a Ite in
mundum universum, & docete omnes gentes, baptizan-
tes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, do-
centes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis.*
Ex quo licet cognoscere, Baptismum non esse admini-
strandum, priusquam summa saltem religionis nostræ ca-
pita exponantur.

64. *Quo pacto ex veteri Ecclesiæ instituto catechi-
zari debeant rudiores.*

Quoniam verò Catechismi ratio ex multis interroga-
tionibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fue-
rit, ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet: si autem
infans sit, pro illo sponsor ritè respondet, solemnemque
sponsionem facit.

65. *Quis sit Exorcismi usus.*

Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum diabolum,
ejusque vires frangendas, & debilitandas, sacris & re-

(1) *Observavit: Edit. Patav. observat.*

ligiosis verbis ac precationibus conficitur. (1)

66. *Cur ejus, qui baptizatur, ori sal admoveatur.*

Accedunt ad Exorcismum aliæ cæremoniæ, quarum singulæ, ut quæ mysticæ sint propriam atque illustrem significationem habent: nam, cum sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina & gratiæ dono consequutum esse ut à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & divinæ sapientiæ pabulo delectetur.

67. *Quid sibi velit Crucis signum multis corporis partibus adhibitum.*

Obsignantur præterea signo Crucis frons, oculi, pedes, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptismi mysterio sensus (2) baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque ejus intelligere ac servare possit.

68. *Quare nares & aures baptizandi saliva liniuntur.*

Postea verò illi nares & aures saliva liniuntur, statimque ad Baptismi fontem mittitur, ut quemadmodum a cæcus ille evangelicus, quem Dominus jusserat oculos luto illitos Siloës aqua abluere, lumen recuperavit, ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam vim esse, ut menti ad cœlestem veritatem (3) perspiciendam lumen afferat.

69. *Quid doceat abrenuntiatio illa Satanæ facti ab illo, qui baptizandus offertur.*

His peractis, ad Baptismi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ & ritus adhibentur, ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim ter conceptis verbis, cum, qui baptizandus est, interrogat: *Abrenuntias Satanæ & omnibus operibus ejus & omnibus pompis ejus?* At ille, aut ejus nomine Patrinus, ad singulas interrogationes respondet: *Abrenuntio.* Igitur, qui Christo nomen daturus est, hoc primum sanctè & religiosè polliceri debet, se diabolum & mundum deserere, ac nullum unquam tempus fore, in

Ut iniquitatis fœtore careat, & à vermibus pecc. ultra ne putref. sed magis illæ ad maj. grat. recip. servetur.

Signus crucis in Baptismo adhiberi solitum, scribunt Basil. lib. de Spiritu Sancto.

Chrys. lib. contra Gent. & alii.

α Joann. 9, 7.

Salivæ significatio in Baptismo, cujus rei meminit. Ambr. lib. 1 de Sacram. c. 1 & de iis, qui myst. init. cap. 1 & de Consec. dist. 4. c. Postea.

Quæ sit vis abrenuntiationis.

Greg. Naz. orat. 40. Ambr. lib. 1 de Sacramentis, cap. 2.

(1) Edit. Pat. addit: *Proinde Sacerdos ter in faciem ejus, qui initiandus est, spirat, ut serpentis antiqui potestatem expellat, & amissæ vitæ spiraculum consequatur; et quidem addenda videntur, cum auctor reliquos Baptismi ritus singulatim, descr. bat.*

(2) *Baptizati: seu baptizandi, ut in Edit. Patav.*

(3) *Perspiciendam: Edit. Pat. percipiendam.*

quo utrumque veluti hostem teterrimum, non detestetur (1). Post hæc oleo catechumenorum baptizandus ungitur in pectore & inter scapulas. In pectore quidem, ut per Spiritus Sancti donum objiciat errorem & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam: quia *Justus a ex fide vivit*. Inter scapulas autem, ut per Spiritus Sancti gratiam excutiat negligentiam & torporem, ac bonam operationem exerceat: quia *b Fides sine operibus mortua est*.

70. *Quomodo baptizandus fidei suæ professionem faciat.*

Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens, interrogatur à Sacerdote hoc modo: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Cui ille respondet, *Credo*. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articuli rogatus, fidem suam solemniter religione profitetur, quibus sanè duabus (2) sponsionibus omnem Christianæ legis vim & disciplinam contineri perspicuum est.

71. *Cur ab eo, qui aqua salutari proximè tingendus est, petatur num baptizari velit.*

Sed cum jam Baptismum administrare oportet, querit Sacerdos ab eo, qui baptizandus est; num baptizari velit, quod quidem per se, vel ejus nomine si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti salutari aqua cum abluit. Quemadmodum enim c homo sua voluntate serpenti obediens, meritò damnatus est, ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut divinis jussis spontè obtemperans, æternam salutem consequeretur.

72. *Quam ob rem baptizati caput mox Chrismate ungitur.*

Jam postquam Baptismus absolutus est, Sacerdos summum baptizati verticem chrismate perungit, ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam membrum conjunctum esse, atque ejus corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum verò à chrismate appellari. Quid verò chrisma significet, ex iis satis intelligi; quæ tunc Sacerdos orat, divus Ambrosius testatur.

73. *Quid designet vestis candida, vel album sudarium, quod baptizato donatur.*

Induit postea Sacerdos baptizatum veste alba, dicens: *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferar ante*

a Galat. 3, 11.

b Jacob. 2, 17

Quomodo baptizandus fidem suam profiteri debeat. Aug. l. 7. Conf. c. 10.

c Genes. 6.

Nemo salvatur in vitis.

Uctionis post Baptismum neminerunt Dion. Arcop. Eccl. l. Hier. c. 2 & 3. Greg. Naz. orat. 40. Basil. l. de Spiritu Sancto, c. 37. D. Ambr. lib. de Sacrament. cap. 7. Vestis candidæ in Baptismo dari solitæ, meminit. Dion. ubi supra.

(1) *Post hæc &c*: usque ad deinde, perperam desiderantur in omnibus ferè Editionibus.

(2) *Sponsionibus*: Edit. Pat. *responsionibus*.

tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam: infantibus verò, qui vestitu non utuntur, iisdem verbis album sudariolum datur: quo symbolo significari sancti Patres docent, tum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum (1) nascimur, tum nitorem & pulcritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur; tum innocentiam atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet.

74. *Quæ sit ratio ardentis cerei, qui à baptizato tenetur.*

Et deinde cereus ardens in manum traditur, (2) qui ostendit, fidem charitate inflammata, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio alendam atque augendam esse.

75. *Quare ac cujusmodi nomen baptizato sit imponendum.*

Ad extremum verò nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem & religionem in sanctorum numerus relatus est: ita enim facilè fiet, ut quivis nominis similitudine, ad virtutis & sanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi advocatum ad salutem tum animi tum corporis defendendam, venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui gentilium nomina & eorum præcipuè, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consecantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tanto perè delectari videntur, ut velint fidelium aures hujusmodi profanis nominibus undiquè circumsonare.

76. *Summa eorum, quæ de Baptismi mysteriis sunt tradita.*

Hæc de Baptismi Sacramento, si à Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prætermisum esse videbitur, quæ ad hanc cognitionem maximè pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum Baptismi nomen significet: quæ sit ejus natura & substantia; tum ex quibus partibus constet. Dictum est à quo institutus fuerit, qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarii sint: quosve tamquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere

Ambr. de iis, qui myst. init. cap. 7 & alii.

Lucernarum ardentium quæ dabantur in manibus baptizatorum, meminit Greg.

Naz. orat. 40 in sanctum Baptisma.

Nomen datur baptizandis, quo significatur, eos per abrenunciationem prioris possessoris, nomen se dare Christo, ut in illius dominum transeant.

Ambr. lib. 1 de Sacram. cap. 2.

Gentilium nominibus abstinendum.

(1) *Nascimur: Edit. Patav. renascimur.*

(2) *Qui ostendit: Edit. Patav. ut ostendatur.*

oporteat. Traditum est etiam, quibus & quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat; quæ sit ejus virtus & efficientia; postremò, qui ritus & cæremoniæ serventur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiosè explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipuè causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura & cogitatione perpetuò versentur, ut in iis, quæ adeò sanctè & religiosè sponderunt, cùm Baptismo initiati sunt, fidem servent, atque eam vitam instituant quæ sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS

SACRAMENTO.

CAPUT III.

1. *Cur hodie quàm maximè Confirmationis virtus sit explicanda.*

Quantus Sacramenti Confirmationis contemptus irrepserit.

Confirmatio quando præcipue fieri debeat.

Hoc Sacramentum est polyonymum apud veteres, sed Confirmatio ab Eccl. dicitur ob verba Christi.

Si in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia requirenda unquam fuit, nunc certè opus est illud quàm maximè illustrare, cùm in sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum à multis omninò prætermittatur, paucissimi verò sint, qui divinæ gratiæ fructum, quem deberent ex eo capere, studeant. Quare fideles ita de hujus Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipuè die administrari solet, tum aliis etiam diebus, cùm id Pastores commodè fieri posse judicaverint: docendi erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate & religione suscipiendum; ne ipsorum culpa maximoque malo eveniat, ut frustra in eos divinum hoc beneficium collatum esse videatur.

2. *Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem vocarit.*

Sed ut à nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentum idcirco vocari docendum est; quoniam qui baptizatus est, cùm ab Episcopo sa-

ero chrismate ungitur, additis solemnibus illis verbis, *Signo te signo crucis. & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, nisi aliud Sacramenti efficientiam impediatur, novæ virtutis robore firmior, atque adeò perfectus Christi miles esse incipit.

3. *Confirmatio verum est novæ legis Sacramentum.*

In Confirmatione autem veram & propriam Sacramenti rationem catholica Ecclesia semper agnovit: quod & Melchisedech Pontifex & plures etiam alii sanctissimi & vetustissimi Pontifices apertè declarant. Ac sanctus Clemens ejus veritatis doctrinam graviori sententia comprobare non potuit: Ait enim: *Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, id est, septiformem gratiam Spiritus Sancti percipere, cum alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui injuria & voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum prætermiserit, ut à B. Petro accepimus, & cæteri Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt.* Hanc verò eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem Spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, a Urbanus, b Fabianus, c Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

4. *Sacri Doctores, qui hujus Sacramenti meminerunt.*

Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos d Dyonisius Areopagita Athenarum Episcopus, cum (1) diceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficeret, eoque uti oporteret: ita, inquit, *Baptizatum Sacerdotes induunt veste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille verò sacro atque prorsus divino unguento baptizatum signans, sacratissimæ Communionis participem facit.* e Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic Sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit, Novatum hæreticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse, quia, cum baptizatus esset, in gravi ægritudine signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus hujus rei testimonia, tum à D. Ambrosio in eo libro, quem de iis, qui initiantur, inscripsit; tum à D. f Augustino in libris, quos adversus Petilianum Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de hujus Sacramenti veritate nihil dubitari posse existimavit, ut eam Scripturæ etiam locis doceat ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli, g *Nolite contristare*

Lucæ 24, 49 c. 3, 18. Actor. 1 si que vocatum est à Conc. Aur. c. 3 & Flor. & aliis.

Confirmationem verè esse Sacramentum ex traditione Pontificum ostenditur. Melch. in epist. ad Episc. Hisp. c. 2. & habetur de Cons. dist. 5 cap. Spiritus. S. Clemens Papa ep. 4. Julian. & Jul. Episc.

S. Petrus de confirm. doctrinam tradit.

a Urban. in ep. 1 ad omnes Christianos, cap. 7 & habetur de Cons. dist. 5 cap. Omnes fideles.

b Fabian. in ep. 2 ad omnes Orient. c. 2.

c Euseb. in ep. 3 ad Episc. Tusc. & Camp. & habetur de Const. dist. 5 c. Manu.

d Dionys. de Eccl. Hier. cap. 4.

e Euseb. lib. 6. Hist. Eccl. cap. 20 hoc habetur ex epist. Cornelii Romani. D. Ambr. in lib. de iis, qui myst. init. c. 7, & lib. 1 de Spiritu Sancto, cap. 6.

f D. Aug. lib. 2 cont. litt. Petil. cap. 104, & lib. 15 de Trinit. cap. 26.

Confirmatio verbi Dei auctoritate confirmatur.

g Ephes. 4, 30.

(1) *Diceret*: Edit. Pat. *doceret*, multùm meliùs.

a Psalm. 132, 2.

b Rom. 5.

Conc. Flor. In doct.
de Sacram.

Unde distinc. Sa-
cramentorum sit pe-
tenda. D. Thom. in
3 p. q. 72. art. 1.

c 1. Corinth. 13, 11.

Alia ratio differen-
tiæ Baptismi & Con-
firmationis, quæ ex
D. Thom. in 3 p.
q. 72 art. 9 colli-
gitur.

S. Melch. Pont. in
epist. ad Ep. Hisp.
cujus verba habentur
de Const. dist. 5,
c. Spiritus Sanctus.

Conc. Laod. cap.
48. Med. can. 6.
Flor. & Constant.
Synod. Trid. sess. 7
de Confirmat.

Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis: a alter verò quod in Psalmis legitur: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: tum illud ejusdem Apostoli: b Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, ad Confirmationis Sacramentum referri testatus est.

5. *Quæ sit Confirmationis & Baptismi differentia.*

Quamvis autem à Melchiade dictum sit, Baptismum Confirmationi maxime conjunctum esse, non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longè disjunctum, existimandum est: constat enim veritatem gratiæ, quam singula Sacramenta tribuunt, & rei sensibus subjectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere ut varia quoque & diversa Sacramenta sint. Cùm igitur Baptismi gratia hominis in novam vitam gignantur, Confirmationis autem Sacramento, qui jam geniti sunt, viri evadant, c evacuatis, quæ erant parvuli; satis intelligitur, quantum in naturali vita generatio ab incremento distat, tautundem inter se differre Baptismum qui regenerandi vim habet, & Confirmationem, cujus virtute fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt.

Præterea, quoniam novum atque distinctum Sacramenti genus constituendum est, ubi animus in novam aliquam difficultatem incurrit, facile perspici potest, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maximè conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo aut metu, à veræ fidei confessione deterreantur: quod quidem cùm sacro Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, hujus Sacramenti rationem à Baptismo diversam esse. Quare Melchades Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: *In Baptismate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam; in fonte Baptismatis Spiritus Sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat; in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam confirmamur; in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur; regeneratio per se salvat in pace Baptismum recipientes, Confirmatio armat atque instruit ad agones.* Verùm hæc jam non solum ab aliis Conciliis tradita, sed præcipuè à sacra Synodo Tridentina decreta sunt, ut jam de iis non solum aliter sentire, sed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

6. *Quis Sacramenti Confirmationis sit auctor.*

Quoniam verò supra demonstratum est, quàm neces-

sarium esset communiter de omnibus Sacramentis docere à quonam ortum habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles hujus Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solum ejus auctorem fuisse, sed sancto Fabiano Pontifice Romano teste, chrismatis ritum & verba, quibus in ejus administratione catholica Ecclesia utitur, præcipisse; quod quidem iis facile probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur; cum sacra omnia mysteria humanæ naturæ vires superent, nec ab alio, quam à Deo, possint institui. Jam verò, quæ sint ejus partes, ac primum quidem de materia dicendum est.

7. *Quæ sit sacri hujus misterii materia.*

Hæc autem Chrisma appellatur, quo nomine à Græcis accepto, est profani scriptores quodlibet unguenti generis significant, illud tamen, qui res divinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo & balsamo solenni Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permixtæ, Confirmationis materiam præbent: quæ quidem diversarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritus Sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit hujus Sacramenti materia, cum sancta Ecclesia & Concilia perpetuò docuerunt, tum à sancto Dionysio & complurimis aliis gravissimis Patribus traditum est: in primisque à Fabiano Pontifice, qui Apostolos Chrismatis confectioem à Domino accepisse, nobisque reliquisse, testatus est.

8. *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

Neque verò ulla alia materia, quam Chrismatis aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit, quæ per Spiritum Sanctum à Christo capite in alios redundat atque effunditur, sicut unguentum; a quod descendit in barbam Aaron, usque in oram vestimenti ejus: *b Unxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis: c & de plenitudine ejus nos omnes accepimus.*

9. *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

Balsamum verò cujus d odoratur jucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere: e

Christus Confirmationis auct. D. Th. in 3 p. q. 72.

S. Fab. Papa in init. epist. 2 quæ est ad Ep. Orient.

Omnia Sacramenta à Christo sunt instituta.

D. Thom. in 3 p. q. 64 art. 2.

Ambr. lib. 4. de Sacram. cap. 4.

De materia Confirm. Aug. in Psalm. 44 & libr. 13 de Trinit. cap. 26. Quid sit Chrisma apud sacros auctores.

Vide D. Thom. in 3 p. q. 72 art. 4. Greg. in 1 cap. Cantic.

Conc. Laod. can. 48 & Carthag. II. can. 3 & III. can. 36. S. Dionys. de Eccl. Hierar. c. 2 & 4. S. Fab. Pap. in Ep. 2 ad Episc. Orient. & citatur de Cons. dist. 3 cap. Litt. vestris.

Significatio Chrismatis. Olei significatio ex Ambr. super Psalm. 118. serm. 14 & lib. 1 de Spiritu Sancto, c. 2.

a Psalm. 132. 2.

b Psalm. 44, 8.

c Joann. 1, 16.

Significatio balsami.

d Eccl. 24, 20

e 2. Cor. 2, 15.

Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea Balsamum eam vim, ut quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat; quod quidem ad hujus Sacramenti virtutem significandam valdè accommodatum videtur, cum planè constet, fidelium animos cœlesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos facilè à scelerum contagione defendi posse.

Quando Christus confectionem Chrismatis docuerit.

S. Fab. Pap. in ep. cit. D. Thom. in 3 p. q. 72 art. 4.

Joana. 3, 5.

Chrysost. Hom. 4 in Matth.

Refertur de Cons. dist. 4 c. Numquam.

Christus non tactu corporis sui, sed verbis sanctis materiam Confirmationis sacrari voluit.

Conc. Flor. in doct. de Sacram. D. Thom. in 3 p. q. 72.

Sacramenti cujusque forma qualis esse debeat.

10. *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

Consecratur autem Chrisma solemnibus cæremoniis ab Episcopo. Ita enim Salvatorem nostrum docuisse in extrema Cœna, cum chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex sanctitate & martyrii gloria clarissimus, tradidit. Quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest: etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illis tribuerit: non solùm enim aquam elementum Baptismi esse voluit, cum inquit: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei; sed cum ipse baptizatus est, effecit, ut ea deinceps vi sanctificandi prædita esset: quare dictum est à S. Chrysostomo: Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Domini corporis sanctificata fuisset.* Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso & tractatione non sacravit, necessarium est, ut sanctis & religiosis precationibus consecratur; neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest, qui ejusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est.

11. *Quæ sit hujus Sacramenti forma.*

Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum constituitur, forma scilicet & verba, quæ ad sacram unctionem adhibentur; monendique fideles ut in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maximè, cum ea pronuntiari animadvertunt, ad pietatem, fidem & religionem animos excitent, ne quid cœlesti gratiæ (1) impedimento esse possit. His igitur verbis forma Confirmationis absolvitur: *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti.* Sed tamen si ad veritatem rationem quoque revocemus, idem facilè probari potest: etenim Sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius Sacramenti naturam & substantiam explicant.

(1) *Impedimenti: Edit. Patav. Impedimento.*

12. *Hanc esse perfectam hujus Sacramenti formam, quomodo confirmetur.*

Atqui maximè hæc tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas, quæ ut principalis causa in Sacramento operatur; tum robur animi & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensus est. Ac primùm quidem verba illa: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, quæ extremo loco posita sunt; alterum ea, *Confirmo te Chrismate salutis*, quæ in medio sunt; tertium, quæ in principio formæ locantur, *Signo te signo crucis*, satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse hujus Sacramenti veram & absolutam formam, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos de re quidquam dubitare.

13. *Quisit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimùm hujus Sacramenti administratio commissa sit. Nam, cum multi sint, *a* ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; necesse est, qui veri & legitimi ejus ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum hujus Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, sacræ litteræ ostendunt: nam in Actis Apostolorum legimus, *b* cum Samaria verbum Dei accepisset, Petrum & Joannem ad eos missos esse, qui oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondùm enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizaverat, quod tantùm esset Diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quin etiam, *c* ubicumque sacræ Scripturæ hujus Sacramenti mentionem faciunt, idem observari potest.

14. *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostenditur.*

Neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum, *d* Urbani, *e* Eusebii, *f* Damasi, *g* Innocentii, *h* Leonis, clarissima testimonia, quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. *D.* quoque *i* Augustinus graviter queritur de corrupta Ægyptiorum & Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. Ac jure quidem hoc factum esse, ut ejus-

Tria sunt in Confirmatione observanda.

D. Thom. Ibid.

Confirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

De ministro Confirmationis.

a Hier. 23, 21.

Episcopi soli sunt ministri Confirmationis, sess. 7. Conc. Trid. de Confirmatione, can. 3 & sess. 23 de Sac. Ord. c. 4 & can. 7.

b Actor. 8, 14, 15, 16, 17.

c Actor. 19.

d In fine epist. ad omnes Christianos.

e Epist. 3 ad Ep. Tusciæ & Campan.

f Circa medium, epist. 4 ad Prosp. & cæt. Episc. Orth.

g Epist. 1 ad Vereu. c. 3.

h Epist. 88 ad Germaniæ & Galliæ Ep.

i Aug. in quæst. novi Testam. q. 42.

modi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Ut enim in extruendis ædificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cœmenta, calcem, ligna & reliquam materiam parant atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat; ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, à nullo alio, nisi à summo Sacerdote administrari opus erat.

15. *Cur in confirmatione Patrini assumantur, & quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.*

Additur verò etiam Patrius, quemadmodum in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicujus indigent, cujus arte & consilio doceantur, quibus ictibus & petitionibus, salvis ipsis, conficere adversarium possint; quanto magis fideles, cum Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendant, ducis ac monitoris indigebunt? Rectè igitur ad hujus quoque Sacramenti administrationem Patrini advocandi sunt, quibuscum eadem spiritualis affinitas conjungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de Patrini ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt.

16. *Confirmationis Sacramentum non est absolutè necessarium, non tamen prætermittendum.*

Sed quoniam sæpè evenit, ut fideles in hoc Sacramento suscipiendo aut præpropere festinatione, aut dissoluta quadam negligentia & cunctatione utantur, (nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt ut illud contemnere & aspernari audeant, nihil est quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum ejusmodi necessitatem non habere, ut sine eo salvus quis esse non possit: quamquam verò necessarium non est, à nemine tamen prætermitti debet, sed potius maximè cavendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis divina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendam est.

17. *Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.*

Ac sanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam Spiritus Sancti effusionem describeret, ita inquit: *Et factus est repente de cœlo sonus, tamquam advenientis spi-*

De Patrini in Confirmatione agitur 30. q. 1. cap. Si quis, & de Cons. dist. 4. cap. in Catechismo.

In Confirmatione quanta affinitas contrahatur: sess. 24. Conc. Trid. de Reform. Matr. c. 2. vide idem in 6. de Cognat, spirit. cap. Nedum, & c. Quamvis.

Confirmationis Sacramentum quibus dandum sit, D. Th. in 3. p. q. 72. art. 8. ostendit.

ritus vehementis, & replevit totam domum. Deinde, paucis interjectis: *a Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto.* Ex quibus verbis licet intelligere, quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figuram & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cujus initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione facile colligitur: illi enim sacro Chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectam Christianæ religionis habitum perducendi sunt: at nulli id non maximè convenit: ut enim hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perveniant; etiamsi interdum, quod vult, minùs assequatur; ita communis omnium mater catholica Ecclesia vehementer optat, ut in iis, quos per Baptismum regeneravit, Christiani hominis forma perfectè absolvatur: id autem quoniam mysticæ unctionis Sacramento efficitur, perspicuum est eam ad universos fideles æquè pertinere.

18. *Qua ætate Christiani ad hoc Sacramentum sint admitendi.*

In quo illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari; sed minùs tamen expedirè hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint: quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, usque ad septimum certè hoc Sacramentum differre maximè convenit: neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut ejus virtute optimè instructi & parati inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sanè pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse judicavit.

19. *Quo pacto, qui jam ætate sunt proveciores, se ad hoc Sacramentum præparare debeant.*

Ex iis igitur efficitur, ut, qui adulta jam ætate confirmandi sunt, siquidem hujus Sacramenti gratiam & dona consequi cupiant, eos non solùm fidem & pietatem afferre, sed graviora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam priùs confiteantur, & Pastorum cohortatione ad jejunia & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renovandam esse, ut non nisi jejuni hoc Sacramentum susciperent: quod quidem fidelibus facile persuaderi posse existimandum est, si hujus Sacramenti dona admirabilesquæ effectus intellexerint.

a Ibid. 4.

Ecclesiæ Christi clarum initium.

Eccel. 2. Fili, accedens ad servitutum Dei, &c.

Nullus non valet omnis. Arist. l. 2. Perih. c. 1.

Sacramento Confirmationis Christiani hominis forma perfecte absolvitur.

Ad hoc facit, cap. 3. Aurel. Conc. quod habetur de Consec. dist. 5 cap. Ut jejunii.

Confirmandos peccatorum commissorum poeniteat. Ex D. Thom. in 3 p. q. 72 art. 7 ad 2 & confirmatur ex cap. Ut jejunii de Cons. dist. 5.

Conc. Aurel. c. 3.

20. Quot sint Confirmationis effectus.

De Confirmationis effectibus, vid. Div. Thom. in 3 p. q. 72 art. 7. Conc. Flor. in doctrina de Sacr.

Esse in gratis, & manere in peccato, repugnat.

Clem. Epist. 4 ad Julium. Melchiades Papa in epist. ad Episcop. Hisp.

a 1. Petr. 2, 2.

Ratio nominis initio hujus capituli proposita hic illustratur.

Conc. Trid. sess. 7 can. 1. de Confirm.

b Psalm. 67, 29.

Melchiades loco sup. citato, & habetur de Const. dist. 5. cap. Spiritus, & Eusebius Emiss. in Hom. in die Pentec.

c Luc. 24, 49.

Itaque Pastores docebant Confirmationem hoc cum cæteris Sacramentis commune habere, ut nisi (1) impedimentum aliquod inferatur, novam gratiam tribuat: etenim hæc sacra & mystica signa ejusmodi esse demonstratum est, quæ gratiam declarant atque efficiunt: ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet ac remittat: quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primùm quidem illud propriè Confirmationi tribuitur, quod Baptismi gratiam perficit, qui enim per Baptismum Christiani effecti sunt, a quasi infantes modò geniti teneritatem adhuc & mollitiem quamdam habent, ac deinde Chrismatis Sacramento adversus omnes carnis, mundi & diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omninò confirmatur ad confitendum & glorificandum nomen Domini nostri Jesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inventum esse, nemo dubitarit.

21. Confirmationis nomen unde ductum sit.

Neque enim, ut quidam non minùs imperite quàm impie finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur quòd olim, qui infantes baptizati erant, cum jam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in Baptismo susceperant, confirmarent; ita ut Confirmatio nihil à catechesi differre videatur; cujus consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quòd hujus Sacramenti virtute Deus in nobis b id confirmat, quod Baptismo operari cœpit, nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit. Nec verò confirmat solùm, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur: *Spiritus Sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam: deinde non auget modò, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrimè indumenti translatione Scriptura significavit atque expressit. Ait enim Dominus Salvator, cum de hoc Sacramento loqueretur: e Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.*

22. Virtus Confirmationis ex his, quæ Apostolis evenerunt declaranda.

Quod si Pastores voluerint divinam hujus Sacramen-

(1) Nisi impedimentum aliquod inferatur: Edit. Lugd. Lov. et Patav. ann. 1749. nisi impedimentum aliquod ex parte ejus, qui recipit inferatur.

ti efficientiam ostendere, (hoc verò ad commovendos fidelium animos maximam vim habiturum esse dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis evenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horam adeo infirmi & remissi fuerunt, a ut, cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam coniecerint: Petrus verò, b qui Ecclesiæ petra & fundamentum designatus erat, c & summam constantiam excelsique animi magnitudinem præsetulerat, d unius mulierculæ voce perterritus, se Jesu Christi discipulum esse non semel aut iterum, sed tertio negaverit: ac post resurrectionem omnes e propter metum Judæorum inclusi domi se continuerint. At verò in die Pentecostes tanta Spiritus Sancti virtute omnes repleti sunt, ut, f dum Evangelium, quod eis commissum erat non solum in Judæorum regione, sed in universo orbe audacter & liberè dispergerent, nihil sibi feliciùs accidere posse existimaverint, quam g quòd digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent.

23. *Confirmatio characterem imprimit, & iterari non potest.*

Habet præterea Confirmatio eam vim h ut characterem imprimat; quo fit, i ut nulla umquam ratione iterari possit: quod etiam in Baptismo supra observatum est, ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planiùs exponetur. Hæc igitur si à Pastoribus sæpè, & accuratè explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita hujus Sacramenti dignitate atque utilitate, illud summa cum diligentia sanctè & religiosè suscipere studeant. Restat nunc, at aliqua etiam de ritibus & cæremoniis, quibus in hoc Sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breviter perstringatur; quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere voluerint.

24. *Quare eorum, qui confirmantur, frons ad modum crucis inungatur.*

Qui igitur confirmantur, sacro chrismate in fronte unguuntur: nam hoc Sacramento Spiritus Sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu aut verecundia, quarum affectionum signa maximè in fronte solent apparere, à libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa qua Christianus à cæteris, veluti miles insignibus quibusdam ab aliis distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

a Matth. 26, 56.

b Matth. 16, 18.

c Matth. 26, 33, 35.

d Ibidem. 69.

Joann. 18, 25.

e Joann. 20, 19.

f Act. 2, 14, 15 & 4, 14.

g Actor. 5, 41.

Confirmationis character.

h Ephes. 1, 13.

i Conc. Tarrac.

can. 10 & habet de Consec. dist 5 cap. Dictum est. Gregorius III. ep. 4 & habetur ibidem, cap. De hom. ne. D. Th. in 3 p. q. 72 art. 5. De ritibus Confirmationis.

Frons quare unguatur. De Consec. dist. 5 cap. Novissimè. Aug. in Psalm. 141. Alex. de Ales. 4 p. q. 28. memb. 6.

D. Thom. in 3 p. q. 72. art. 9.

25. Quo potissimum tempore hoc Sacramentum conferatur.

Pentecostes tempore præcipue administratur.

a Actor. 2, 2, 3.

Alapa quid significet. Matth. 5, 39. Si quis te percusserit &c. Pacis imprecatio.

b Philipp. 4, 7.

Sed illud quoque solemnè religione in Ecclesia Dei servatum est, ut in Pentecoste præcipuè hoc Sacramentum administraretur; quod hoc maximè die a Apostoli Spiritus Sancti virtute roborati & confirmati sint; cujus divini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra unctione cogitanda essent.

26. Cur Episcopus alapam infligat, & pacem confirmato imprecetur.

Deinde verò, (1) qui unctus & confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leviter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremò autem pax ei datur, ut intelligat, se gratiæ celestis plenitudinem b & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento à Pastoribus, non tam quidem nudis verbis & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

DE EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAPUT IV.

1. Quare mysteria Eucharistiæ summa cum reverentia tractari & suscipi debeant.

Sacramentum Eucharistiæ omnium est Sacramentorum. maximum Dion. in lib. de Eccl. Hier. c. 5. Ambr. l. 4 de Sacram. c. 6. Alexander Papa ep. 1 & habetur de Cons. dist. 2 c. Nihil.

Quemadmodum ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tanquam divinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat, ita etiam nulla gravior alicujus sceleris animædiversio à Deo metuenda est, quàm si res omnis sanctitatis plena, vel potius quæ ipsum sanctitatis auctorem & fontem continet, neque sanctè, neque reli-

(1) Qui unctus: Edit. Patav. qui jam unctus.

giosè à fidelibus tractetur. Id verò Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit: nam cum declarasset, quanto illi scelere obstructi essent, qui corpus Domini non dijudicarent, statim subiecit: *a Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Ut igitur fidelis populus, cum cœlesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & justissimam Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ ejus majestatem magis illustrare posse videantur.*

2. *Qua de causa, & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.*

Qua in re opus erit, ut *b* Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis hujus Sacramenti institutionem fidelibus explicent: ita verò gestam rem esse ex Evangelista perspicuè colligitur. *c Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos: cujus quidem amoris ut divinum aliquod atque admirabile pignus daret, sciens horam jam advenisse, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, d ne ullo unquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem & conditionem superat, perfecit. Etenim, e celebrata cum discipulis agni pascalis cœna, ut figura veritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: *f Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo Sanguine; Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.**

3. *Cur hoc Sacramentum Eucharistia vocetur.*

Hujus ergo admirabilis Sacramenti dignitatem atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt: interdum enim Eucharistiam appellant: quod verbum vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem latinè reddere possumus. Ac rectè quidem bona gratia dicendum est, tum quia vitam æternam, de qua scriptum est, *g Gratia Dei, vita æterna*, præsignificat: tum quia Christum Dominum, *h* qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec verò minus apte gratiarum actionem interpretamur: *i* siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in

In Eucharistia irreverentia quantum sit peccatum.

a 1. Cor. 11, 30.

b 1. Cor. 11, 23.

De institutione Sacramenti Eucharistiæ sess. 13. Conc. Trid. de Eucharist. c. 2, 1.

c Joann. 13, 1.

Causa institutionis. Chrys. Hom. 41 in Joann.

d Matth. 28, 20.

e Lucæ 22, 19.

Tempus institutionis. Leo serm. 7 de passione Domini, & habetur de Consec. dist. 4 c. Quia corpus D. Thom. in 3 p. q. 73 art. 5.

f Lucæ 22, 19, 20. Marci 14, 22.

1. Cor. 11, 24, 25.

Dignitas Sacramenti pluribus vocabulis explicatur.

Eucharistia cur dicatur. Chrys. Hom. 24 in 1 ad Corinth. sup. illud: Calix benedictionis.

D. Thom. in 3 p. q. 73 art. 4.

g Rom. 6, 23.

h Joann. 1, 14.

Ambros. lib. 5 de Sacram. c. 3. Magist. in 4 dist. 8 litt. A.

i Orig. lib. 8 contra Celsum.

nos beneficiis Deo agimus: atque in primis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum iis quæ à Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optime convenit. Etenim *a* panem accipiens fregit, ac gratias egit. David quoque cum hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carnem illud pronuntiaret: *b* *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se*, gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit: *c* *Confessio & magnificentia opus ejus.*

4. *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis & charitatis Sacramentum nominetur.*

Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur, de quo mysterio paulò post latiùs dicendum erit. Vocatur præterea Communio, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: *d* *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est?* Nam e ut Damascenus explanavit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus carnis & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat ac conjungit, & veluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, *f* ut Sacramentum etiam pacis & charitatis diceretur; ut intelligeremus quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia & discordias, ut terribiles fidelium pestes, omninò exterminandas esse; cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosiùs servare, quàm pacem & charitatem profiteamur.

5. *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum & Cœna dicatur.*

Sed Viaticum etiam frequenter à sacris scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur, tum quia viam nobis ad æternam gloriam & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ catholicæ instituto servari videmus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento è vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres, *g* Apostoli auctoritatem secuti, Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quod in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

6. *Eucharistia, cibo aut potu sumpto, confici & sumi non potest.*

Neque verò propterea à cibo aut potione Eucharistiam conficere aut sumere licet: quòd ab Apostolis

a Matth. 26, 27.

Marc. 14, 22.

Luc. 22, 19.

1. Cor. 11, 24.

b Psalm. 110, 4.

c Ibid. 3.

Conc. Nic. cap. 16.

Communio cur nominetur.

d 1. Corinth. 10, 16.

e Dam. lib. 4.

Orth. Fid. cap. 14.

f Aug. tract. 26.

in J. ann. sess. 12.

Conc. Trid. de Eucharistia in præfatione.

Conc. Nic. cap. 11

& Carthag. 4

cap. 77. & 78.

Exod. 12, 3.

Matth. 15.

Marc. 8.

g 1. Cor. 11. Cœna

à Cypr. hoc Sacramentum dicitur in

lib. de Cœna Domini.

salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuò re-tenta ac servata est, ut à jejunis tantum perciperetur.

7. *Eucharistiæ veri nominis Sacramentum est.*

Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ sancta Ecclesia semper religiosè coluit ac venerata est: nam, cum calicis Consecratio sit, mysterium fidei appelletur. Præterea, ut infinita penè sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse, perpetuò (1) senserunt; ex ipsa ratione & natura Sacramenti idem convincitur: etenim in eo signa sunt externa & sensibus subjecta: habet deinde gratiæ significationem & efficientiam: præterea de Christi institutione, a neque Evangelistæ neque b Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumentis opus esse perspicitur.

8. *Multa esse in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conveniat.*

Sed illud diligenter Pastoribus observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt: interdum enim & Consecratio & Perceptio, frequenter verò & ipsum Domini Corpus & Sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum vocari consuevit: ait enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & invisibili Carne & Sanguine ipsius Domini nostri Jesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum Corpus & Sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus propriè Sacramenta dici, perspicuum est. Ipsæ autem panis & vini species, veram & absolutam hujus nominis rationem habent.

9. *Quomodo differat Eucharistia à reliquis omnibus Sacramentis.*

Sed quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, facile colligitur: nam cætera Sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tum adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur. At verò ad

Sess. 13. Concil. Trid. de Euch. c. 3.
Aug. lib. 3 de Trinit. cap. 4, & lib. 20 contra Faust. cap. 13. Ambr. l. 1. Offic. c. 28 lib. 1 de Sacram. cap. 2 vide item D. Thom. in 3 p. q. 73. art. 1.

a Matth. 26, 26.
Lucæ 22, 19.
Marc. 14, 22.
b 1. Cor. 11, 14, 15.

Aug. de Catech. rud. cap. 16.
Eucharistia adoranda. Sess. 3. Conc. Trid. de Euchar. c. 5 ibid. can. 6.
Euchar. species propriè dicuntur Sacramentum.

Scot. in 4 dist. q. 2 sess. 13. Conc. Trid. de Euch. c. 2 & can. 4. Hæc differentia colligi potest ex Aug. in 3 lib. de Trin. cap. 4 & Ambr. lib. 4 de Sacram. cap. 4 ut habetur de Consec. dist. 4 cap. Panis est. Vide item D. Thom. in 3 p. q. 73 art. 1 ad 3.

(1) *Senserunt: Edit. Patav. Censuerunt.*

Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ Consecratio; (1) verum enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materiæ atque elementi in aliam naturam mutatio: etenim Baptismi aqua, aut chrismatis oleum, cum illa Sacramenta administrantur, priorem aquæ & olei naturam non amittunt: in Eucharistia verò quod panis & vinum ante Consecrationem erat, confecta Consecratione, verè est Corporis & Sanguinis Domini substantia.

10. *Duplex Eucharistiæ materia duo Sacramenta non constituit.*

Licet autem duo sint elementa, panis scilicet & vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesiæ auctoritate docti confitemur: aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Conciliis a Lateranensi, Florentino & Tridentino decretum est, constare non poterit: nam, cum hujus Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conveniat, unum esse oportet, atque unum quidem non quia individuum sit, sed quia unius rei significationem habeat. Nam, quemadmodum cibus & potio, quæ duæ diversæ res sunt, ad unam tantum rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur; ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quæ cibum spirituales significarent, quo mentes sustententur & recreantur. Quare à Domino Salvatore dictum est: *b Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiæ Sacramentum significet, ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant.

11. *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

Tria verò sunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur. Primum est Christi Domini passio, quæ jam præterit; ipse enim docuit: *c Hoc facite in meam commemorationem:* & Apostolus testatus est: *d Quotiescumque manducabitis panem hunc, & Calicem bibetis mortem Domini annuntiavitis, donec veniat.* Alterum est divina & cœlestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conser-

Unum Eucharist. Sacram. non duo. Vide D. Thom. 3 p. q. 73 art. 2.

a Lateranense Conc. non recenset septem Sacramenta: ex eo tamen in c. 1 & aliis colligi possunt sicut ex cap. ad Abolendam, tit. de Hæret. Concilium autem Constant. in doctrina de Sacrament. & Trid. sess. 7 cap. 1 definiunt.

b Joann. 6, 56.

Sacramentum Eucharistiæ signat & efficit unionem membrorum Ecclesiæ.

Eucharistiæ Sacram. tria significat myster. D. Th. ead. quæst. art. 4.

Primum, præteritum.

c Luc. 22, 19.

d 1. Cor. 11, 26.

Secundum, præsens.

Tert. in lib. de Resurrect. caru.

Conc. Flor. in doctrin. de Sacram.

(1) *Verum*: perperam in Edit. Rom. Lov. Lugd. & utraque Venet. antiq. utrumque.

vandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut satanæ repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus; ita Eucharistiæ Sacramento alimur ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænuntiat, æternæ jucunditatis & gloriæ fructus, (1) quem in cœlesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteritis, & consequentis temporis varietate distinguit perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum, quamvis ex diversis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem referatur.

12. *Quæ sit hujus Sacramenti materia, & cujusmodi panis sit consecrandus.*

Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus hujus Sacramenti materia, tum ut ipsi ritè illud possint conficere, tum etiam ut fideles admoneantur, cujus rei symbolum sit atque ejus rei, quam significat, studio & desiderio exardescant. Duplex itaque est hujus Sacramenti materia: altera panis ex tritico confectus, de qua primò agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Evangelistæ, *a* Matthæus, *b* Marcus & *c* Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit & fregit, dicens: *Hoc est corpus meum.* Apud Joannem quoque idem Salvator noster se ipsum panem appellavit, cum inquit: *d Ego sum panis vivus, qui de Cælo descendi.* Cum autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæterisque terræ fructibus confectus est, vel quia diversis qualitatibus præditi sunt: (uni enim fermentum additur, alter verò fermenti omninò expers esse potest) quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere: communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolutè dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam veteris Testamenti figura declaratur: e præceptum enim à Domino fuerat, ut panes propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.

13. *Panem ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est.*

Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus est: (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ catholice aucto-

Tertium, futurum.
Unde canit Ecclesia: O
Sacrum convivium &c.

Materia Eucharistiæ dup. Alex. 1. in Epist. ad omnes Orth. 1 cap. 4 & habet de Consec. dist. 2 cap. 1. Dam. lib. 4 de Orthod. Fide cap. 14.

a Matth. 26, 29.

b Marc. 14, 22.

c Lucæ 22, 19.

d Joann. 6. 41.

Panis triticeus est propria hujus Sacramenti materia.

D. Thom. in 3 p. q. 74 art. 3.

Alex. de Ales. 4 p. q. 32 memb. 2.

e Levit. 24, 5, 6.

Honorius III. Brixiens. epist. ut habetur de celebr. Missar. cap. fin. & D. Th. in 3 p. q. 74 art. 4.

(1) Quem: Edit. Patav. quos.

ritas firmavit) ita etiam ex iis, quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facilè intelligitur: ipse enim a primo azymorum die *b* quo nihil fermentati domi habere Judæis licebat hoc Sacramentum confecit atque instituit.

Quòd si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia *c* ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facilè dissolvi potest. Etenim, quem primum azymorum diem cæteri Evangelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha celebravit, eum ipsum diem Joannes pridie Paschæ fuisse describit; ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrisostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam azyma comedenda essent. Sed azymi panis Consecratio, quantum conveniat integritati & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: *d Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicuti estis azymi: etenim Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis.*

14. *Panis azymus ad Eucharistiam non omninò necessarius.*

Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit: utrumque enim panis genus veram & propriam panis rationem & nomen habet. Quamquam nemini licet privata auctoritate, vel potiùs temeritate, laudabilem Ecclesiæ suæ ratum immutare: atque eo minùs id facere Latinis Sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantùm sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera hujus Sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animadvertendum est, quàm multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse cum illorum etiam certus numerus defrairi nequeat qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

15. *Quæ materia sit usurpanda ad consecrationem Sanguinis Domini.*

Superest, ut de altera hujus Sacramenti materia & elemento dicatur: est autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permixtum sit: nam Dominum Salvatorem vino in hujus Sacramenti institutione

a Matth. 26, 17.
Marc. 14, 12.

Lucæ 22, 7.

b Exod. 12, 19.

c Joann. 13.

Scot. 4, dist 11.

4, 6, Alex. de Ales.

4 p. q. 32 membr.

3. ad argum.

D. Chrys. Hom. 82.

in Matth.

d 1. Cor. 5, 7, 8.

Eucharistia in pane fermentato confici posset, sed non licet. Conc. Flor. sess. ultima, lib. 3. Dec. tit. de Celeb. c. Litteras.

Quam multa materia consecrari debeat, non est definitum.

Vinum vitis aqua mixtum ad consecrationem Sanguinis necessarium est.

usum esse, catholica Ecclesia semper docuit, cum ipse dixerit: *a Non bibam amodò de hoc genimine vitis usque in diem illum.* Quo in loco Chrysostomus: *De genimine,* inquit, *vitae, quæ certè vinum, non aquam produxit;* ut tantò ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendam (1) senserunt, convellere videretur.

16. *Aqua in Sacramento vino est admiscenda.*

Aquam verò Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primum, quòd id à Christo Domino factum esse, & Conciliorum auctoritate, & sancti Cypriani testimonio comprobatur: deinde, quòd Sanguinis & aquæ *b* quæ ex ejus latere exierunt, hac permixtione memoria renovatur. Tum verò aquæ, ut in *c* Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua vino admixta, fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat: atque hoc ex Apostolica traditione perpetuò sancta Ecclesia servavit.

17. *Non est necessarium absolutè aquam adhiberi; & minor aquæ, quàm vini quantitas esse debet.*

Sed quamvis aquæ admiscendæ ita graves rationes sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen si desit, Sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animadvertendum est, quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse: nam Ecclesiasticorum scriptorum sententia & judicio aqua illa in vinum convertitur: quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: *Perniciosus in tuis partibus inolebit abusus, videlicet, quòd major quantitas aquæ in sacrificio, quàm vini adhibetur; cum secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ generalis longè plus vini, quàm aquæ adhibendum sit.* Hujus igitur Sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed jam videndum est, hæc duo panis & vini symbola quàm apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus & confitemur.

18. *Quot & quantas res panis & vini symbola in hoc Sacramento representent.*

Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita: ipse enim Dominus ait: *d Caro mea verè est cibus, & Sanguinis meus verè est potus.* Cum igitur

a Matth. 26, 29.
Marc. 14, 25.
S. Chrys. Hom. 83
in Matth. Conc. Flor.
Matth. III. cap. 24.

Aqua sola in hoc Sacramento non est consecranda.

S. Cypr. lib. 2
epist. 63 ad Cæcil.

b Joann. 19, 34.

c Apoc. 17, 15.

Ambr. lib. 5 de
Sacrament. cap. 1.
Dam. lib. 4 c. 14.

Cypr. lib. 2 epist.
63 ad Cæcilium D.
Th. q. ead. art. 6.

Honor. lib. 3 De-
cret. tit. de Miss.
celeb. cap. Pernicio-
sus.

De Consec. dist. 2
cap. 1, 2 & seq.

Panis & vini sym-
bola Christum in hoc
Sacramento ut signifi-
ficent.

D. Thom. in. 3 p.
q. 74 art. 2.

d Joann. 6, 56.

(1) *Senserunt: Edit. Patav. Censuerunt.*

Dam. lib. 4 de orth. Fide cap. 14.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad hujus Sacramenti veritatem dignosce dum venire possint. Dam. lib. 4 de Fide Orth. cap. 14.

Quæ fiat exsumptione hujus Sacramenti in anima mutatio. Vide c. Cum Matthæ, de Celeb. Miss. § Quæsiuisti.

Quomodo hæc symbola Ecclesiæ unitatem designent.

a Rom. 12, 4. 5. 1. Corinth. 10, 17, 12, & 13.

De forma consecrationis hujus Sacramenti agunt Doctor. scol. in 4 Sentent. dist. 2.

b Matth. 26, 26. Marc. 14, 22.

c Lucæ 22, 19. d 1. Cor. 11, 24.

Innoc. de celeb. Miss. p. 3 cap. 6. Benedictione Christus consecravit. De Consec. dist. 2 c. 40.

e Ambr. lib. de Myst. init. cap. 9 & lib. 4 de Sacram. cap. 4 & 5. Vide sect. 18 & 40 hujus Doctor. illumin.

Franc. de Mayr. in 4 dist. 9 q. 3 in fine.

f Conc. Flor. in Decr. 3 de Sacram. Trid. sess. 13. c. 1.

tur Corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui ejus Sacramentum purè & sanctè suscipiunt, rectè iis potissimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur: ut fideles facillè possint intelligere, pretiosi Corporis & Sanguinis Christi communionem mentem animamque saturari.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento Corporis & Sanguinis Domini veritatem: nam, cum panem & vinum in humanam carnem & Sanguinem vi naturæ quotidie immutari animadvertamus, faciliùs adduci possumus hac similitudine, ut credamus panis & vini substantiam, in veram Christi Carnem, verumque ejus Sanguinem cœlesti benedictione converti.

Assert etiam aliquid adjumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum quod fit in anima. Utenim etsi nulla extrinsecus panis & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in Carnem & Sanguinem Christi verè transit; ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam Eucharistiæ Sacramento accipimus.

Accedit ad hæc, quod, cum a unum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea conjunctio, quam panis vinique elementis: panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit; atque ita nos, cum multi simus, hujus divini mysterii vinculo arctissime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

19. *Qua forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur; non quidem ejus rei causa ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formæ ignorantia in Sacramento conficiendo à Sacerdotibus turpissimè peccetur: itaque à sanctis Evangelistis b Matthæo & c Luca, itemque d ab Apostolo docemur, illam esse formam: HOC EST CORPUS MEUM: scriptum est enim, *Cœnantibus illis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate, Hoc est Corpus meum.* Quæ quidem Consecrationis forma cum à Christo Domino servata sit, ea perpetuò catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco e sanctorum patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & f Concilii Flo-

rentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum praesertim ex illis Salvatoris verbis: a *Hoc facite in meam commemorationem*, idem liceat cognoscere: nam quod Dominus faciendum praecepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quae dixerat, referri debet; atque ad verba maximè pertinere, intelligendum est, quae non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest, nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur: cum autem haec verba id, quod fit, significant ac declarent, hoc est, panis conversionem in verum Domini nostri corpus, sequitur, formam in illis ipsis verbis constituendam esse: in quam sententiam, quod ab Evangelista dictum est: b *Benedixit*, licet accipere: perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset: *Accipiens panem benedixit, dicens: Hoc est Corpus meum.*

20. *Non omnia verba, quae ex consuetudine Ecclesiae ad Consecrationem adhibentur, sunt necessaria.*

Quamvis enim Evangelista verba illa, *Accipite, & comedite*, praeposuerit, illis tamen non materiae Consecrationem, sed usum tantummodo significari, perspicuum est: quare à Sacerdote quidem omninò proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur conjunctio illa enim, in Corporis & Sanguinis Consecratione. Aliter enim fiet, ut si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem: cum tamen dubitare non liceat, quin Sacerdos, prolatis ex more atque instituto sanctae Ecclesiae verbis Domini, aptam panis materiam verè consecret; quamvis deinde contingat, ut nulli umquam sacra Eucharistia administretur.

21. *Quae sit forma conficiendi Sanguinem.*

Jam verò quod ad vini, quae est altera hujus Sacramenti materia, Consecrationem attinet, ob eandem causam quam supra commemorabimus, opus est, ut Sacerdos ejus formam, cognitam & perspectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendere, certò credendum est: *HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM.* Ex quibus verbis plura quidem à sacris Scripturis colliguntur: quaedam verò in Ecclesia ex Apostolica traditione conservata sunt: nam quod dicitur, *Hic est*

a Lucæ 22, 19.
1. Cor. 11, 24.

b Matt. 26. 26.

Tange hic plura pro & contra bene meditando quia cautè loquendum est in arduis.

De forma Consecrationis vini: vide c. Cum. Matth. de Cel. Missarum.

Forma consecrandi vinum.

Calix, à *a* D. Luca & ab Apostolo scriptum est: quod verò sequitur: *Sanguinis mei*, vel *Sanguis meus*, novi Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, partim à *b* D. Luca, partim à D. Matthæo dictum est: verba autem illa *Æterni*, & *Mysterium fidei*, sancta traditio, Catholicæ veritatis interpres & custos, nos docuit.

22. Quod hæc sit vera Consecrationis forma, ostenditur.

Verum de hac forma nemo dubitare poterit, si quod ante dictum est de forma Consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur: constat enim, iis verbis, quæ vini substantiam in Sanguinem Domini converti significant, hujus elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc apertè declarent, perspicuum est aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi Sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc Sacramentum maximè pertinent. Unus est aditus *c* ad æternam hæreditatem, quæ novi atque æterni Testamenti jure ad nos venit. Alter est aditus ad justitiam per mysterium fidei: *d* Jesum enim per fidem in Sanguine ejus propitiatorem Deus proposuit *e* ut ipse sit justus & justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi. Tertius est *f* remissio peccatorum.

23. Forma Consecrationis Sanguinis exponitur.

Quoniam verò hæc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rem conveniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod verò dicitur, *Hic est enim Calix Sanguinis mei*, sic intelligendum est: **HIC EST SANGUIS MEUS**, qui hoc Calice continetur. Rectè autem & appositè, dum Sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est: neque enim Sanguis hujusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, *Novi Testamenti*: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi Domini Sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus *g* sine Sanguine Testamentum dedicatum non esse) sed verè & re ipsa hominibus tradi; quod ad novum Testamentum pertinet: quare Apostolus inquit: *h* Ideo novi Testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente, remissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Verbum verò, *Æterni*, ad hæreditatem æternam, quæ Christi Domini, æterni testatoris morte ad nos jure pervenit, referendum est.

a Lucæ 22, 20.
1. Cor. 11, 25.

b Lucæ 22, 20.
Vox Æterni habetur
Hebr. 13. Apoc. 14.

D. Bonav. lib. 4
dist. 8 art. 3 q. 2.
Scot. lib. 4 dist. 8
q. 2.

Sanguinis Christi
effectus triplex.
c Hebr. 10, 19.

d Rom. 3, 25.
e Rom. 3, 26.
f Hebr. 9, 15.

Expositio consecra-
tionis vini sumpta ex
cap. Cum Matth. de
celeb. Miss,

g Hebr. 9, 18.

h Hebr. 9, 15.

Joann. 6 & 3.

Quod subjungitur, *Mysterium fidei*, non rei veritatem excludit, sed quod occultè latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diversa verò hisce verbis sententia hoc loco subjecta est ab ea, quam habent, cùm Baptismo etiam tribuuntur: nam, quòd Sanguinem Christi sub vini specie latentem fide cernimus, *mysterium fidei* dicitur: at Baptismus, quoniam universam Christianæ fidei professionem complectitur, à nobis *fidei Sacramentum*, à Græcis *mysterium* jure appellatur. Quamquam alia etiam ratione Sanguinem Domini *fidei mysterium* dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis & negotii humana ratio experiatur, cùm nobis fides credendum proponit Christum Dominum verum Dei filium, simulque Deum & hominem, mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors Sanguinis Sacramento designatur.

24. *Cur maxime in Sanguinis Consecratione mortis mentio fiat.*

Quapropter hoc loco appositè potiùs quàm in Consecratione Corporis, passio Dominica commemoratur, his verbis: *Qui effundetur in remissionem peccatorum*. Sanguis enim separatim consecratus ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, majorem vim & momentum habet. Sed verba illa quæ adduntur, *Pro Vobis & pro Multis*, à a Matthæo & Luca singula à singulis sumpta sunt; quæ tamen sancta Ecclesia, Spiritu Dei instructa, simul conjunxit: pertinent autem ad passionis fructum atque utilitatem declarandam: nam, si ejus virtutem inspiciamus, pro omnium salute Sanguinem à Salvatore effusum esse fatendum erit: si verò fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem perveniret, facile intelligimus. Cùm igitur *Pro Vobis*, dixit; vel eos qui aderant, vel delectos ex Judæorum populo, quales erant discipuli, excepto Juda, quibuscum loquebatur, significavit. Cùm autem addidit, *Pro Multis*, reliquos electos ex Judæis aut Gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum est, ut *pro universis* non diceretur; cùm hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli: b, *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*; & quod Dominus apud Joannem inquit: c *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt*. Pùrissima alia in hujus Consecrationis verbis latent mysteria; quæ Pasto-

Quomodo vinum consecratum sit *mysterium fidei*.

Greg. Papa Hom. 22 de Cons. dist. 2 cap. 73.

Baptismus cur *fidei Sacramentum* dicatur.

Aug. Epist. 23 ad Bonifac. de Cons. dist. 1 cap. Hoc est.

a Matth. 26, 28.
Luca 22, 24.

Cur in Consecratione Calicis dicatur. *Pro vobis & pro multis*.

b Hebr. 9, 28.

c Joann. 17, 9.

res assidua rerum divinarum meditatione & studio, ipsi per se, juvante Domino, facile assequeuntur.

25. *Non expedit in hoc Sacramento sensuum adhibere judicium.*

Sed jam ad rerum earum explicationem oratio revertatur, quæ ut à fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, gravissimum scelus admitti ab iis, a qui non dijudicant Corpus Domini, hoc in primis doceant Pastores, animum atque rationem à sensibus omni studio avocandam esse: si enim fideles ea tantum in hoc Sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt, in summam impietatem adducantur, necesse est: cum nihil aliud præter panis & vini speciem oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodò ac vinum in Sacramento esse judicaverint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quàm maximè fieri potest, à sensuum judicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem & potentiam contemplandam excitentur.

26. *Quid mysticæ consecrationis virtute in hoc Sacramento potissimum efficiatur.*

Tria enim sunt maximè admiranda atque suspicienda, quæ in hoc Sacramento verbis Consecrationis effici, fides Catholica sine ulla dubitatione credit & confitetur. Primum est, verum Christi Domini Corpus, illud idem quod natum ex Virgine, in cælis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere, quamvis nihil magis à sensibus alienum & remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, etsi verba Consecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subjecta esse, mira quadam atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem & vini accidentia omnia licet videre, quæ tamen nulli substantiæ inhærent sed per se ipsa constant; cum panis & vini substantia in ipsum Domini Corpus & Sanguinem ita mutetur, ut panis & vini substantia omninò esse desinat.

27. *Certum est, idem Christi Corpus, quod natum est de Maria virgine, id Eucharistia contineri.*

Verùm, ut priùs de primo agatur, contentur Pastores explicare, quam perspicua & clara sint Salvatoris nostri verba, quæ Corporis ejus veritatem in Sacramento demonstrant: nam, cum inquit, *Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus*, nemo qui modò sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit; præsertim cum

a 1. Cor. 11, 29.

In hoc Sacramento sensuum judicium rejiciendum est. Vide D. Thom. in Hymn. Et si sensus deficit. &c.

Et in sequentia: Quod non capis &c.

Tria per consecrationem in hoc Sacramento effici.

Corpus Christi verum est in hoc Sacramento. Dion. de Eccl. Hier. c. 3. Iguat. Episc. de Smyrn. & omnes alii, quotquot unquam fuer. Scriptores Catholici.

Transubstantiatio est antiquissima Ecclesie doctrina.

Ambr. lib. 4 de Sacrament. cap. 4.

b Mar. 14. 22, 24.

Lucæ 22, 19.

Matth. 20, 26.

de humana natura sermo habeatur, quam in Christo verè fuisse, Catholica fides dubitare neminem patitur: ut vir sanctissimus atque doctissimus Hilarius præclare scripserit, de veritate Carnis & Sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione & fide nostra caro ejus verè sit cibus relictum non esse ambigendi locum.

28. *Quomodo item verum Christi Corpus in Eucharistia esse convincatur.*

Verum alter præterea locus à Pastoribus enucleandus est, ex quo aperte licet cognoscere, verum Domini Corpus & Sanguinem in Eucharistia contineri: nam Apostolus posteaquam commemoravit panem & vinum à Domino consecratum, & sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subjungit: *a Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Quod si, ut hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset, præter memoriam & signum passionis Christi; quid opus erat tam gravibus verbis fideles hortari, ut seipsos probarent? Gravi enim illa judicii voce declaravit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impurè sumens Corpus Domini, quod in Eucharistia occultè latet, ab alio ciborum genere non distinguit: quod etiam supra in eadem epistola uberius explicavit Apostolus his verbis: *b Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est?* Quæ quidem verba veram Corporis & Sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant. Hæc igitur Scripturæ loca à pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum nihil in iis dubii aut incerti relictum esse; presertim cum hæc Ecclesiæ Dei Sacrosancta auctoritas interpretata sit.

29. *Ecclesiæ Christi sententia de sensu Scripturarum, & veritate Corporis Domini in Eucharistia, quomodo sit perquirenda.*

Ad cujus sententiæ cognitionem duplici via & ratione possumus pervenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & Ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. Hic verò summo consensu omnes hujus dogmatis veritatem apertissimè tradiderunt: quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset satis erit pauca notare vel indicare potiùs, ex quibus judicium de cæteris faciliè fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de iis, qui initiantur

Veritas Corporis Christi in Sacramento ex Scripturis ostenditur. Sess. 13. Conc. Trident. de Eucharistia, cap. 1 & cant. 1.

a 1. Cor. 11, 28, 29.

b 1. Cor. 10, 1.

Primò inquirendus est Patrum & Doctorum Ecclesiæ per omnia consensus.

D. Ambr. de iis. qui myst. init. c. 9. & de Cons. dist. 2 cap. Sicut verus, & cap. In illo &c. Rivera I. 4 de Sacram. cap. 4 & de Cons. dist. 2 cap. Panis est. Chrys. ad populum Antiochen. Homil. 60 & 61 idem Hom. 44 & 45 in Joann.

mysteriis, testatus est, verum Christi Corpus in hoc Sacramento sumi, sicut verum ex Virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse: & alio loco docet ante Consecrationem panem ibi esse, post Consecrationem autem Carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei & gravitatis, qui quidem cum multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur & docet, tum verò præcipue hom. 60. de iis, qui sacra mysteria impurè sumunt; itemque hom. 44. & 45. in sanctum Joannem; ait enim: *Pareamus Deo, neque contradicamus; licet vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur adversari quod dicitur; ipsius enim sermo infallibilis est; sensus noster facile seducitur.* His verò omni ex parte consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus Catholice fidei propugnator, semper docuit, atque in primis titulum Psalmi 33. exponens, scribit enim: *Portare se in manibus suis homini impossibile est, solique Christo convenire potest; ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est Corpus meum.* Ac Cyrillus, præterea Justinum & Irenæum, adeo apertè lib. 4. in Joannem veram Domini Carnem in hoc Sacramento esse affirmat, ut ejus verba nullis possint fallacibus & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirant, facilè erit sanctos a Dionysium, b Hilarium, c Hieronymum, d Damascenum addere, innumerabilesque alios quorum de hac re gravissimas sententias doctorum & piorum hominum industria & labore in unum congestas, passim legimus.

30. *Quoties contraria opinio in Conciliis Ecclesiæ condemnata sit.*

Altera restat via, qua sanctæ Ecclesiæ judicium in iis, quæ ad fidem pertinent, investigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ & opinionis damnatio. At verò constat, semper Corporis Christi veritatem in sancto Eucharistiæ Sacramento ita per universam Ecclesiam diffusam & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate convocatum fuerat, omnium sententiis condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit: qui postea cum ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus aliis Conciliis, Turonensi & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifices Maximi convocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilium Latera-

S. Aug. concione
1. versus finem.

1. Reg. 21. habetur
de Cons. dist. 2 cap.
72. Secundum Septuaginta legitur: Et ferebant in manibus suis S. Cyril. lib. 4 in Joann. cap. 13. 14 & lib. 10 c. 13. Just. Apologetico 2. sub finem.

a Dionys. lib. de
Eccl. Hier. cap. 3.

b Lib. 8 de Trin.

c Hier. epist. ad
Damasum de Filio
prodigo.

d Lib. de Orthod.
Fide. cap. 14.

Secundò veritas
Corporis Christi in
Eucharistia per con-
trariæ sententiæ dam-
nationem Ecclesiasti-
cam potuit cognosci.

Berengarius sen-
tentiam suam in Ver-
cellensi Conc. abjura-
vit, ut constat ex c.
Ego Berengar. Conc.
Lat. cap. 1 & habe-
tur de Sum. Trin. &
fide Cathol. cap. Fir-
miter. Conc. Flor.
in doctrina de Sa-
cram. c. 4 & can. 22.
Conc. Trid. sess. 13.

nensi Magno confirmavit: ac deinceps à Florentina & Tridentina Synodis, ejusdem veritatis fides apertius declarata ac stabilita est. Hæc igitur si Pastores diligenter exposuerint, (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obæcati, nihil magis quam veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmate, & piorum mentes summa quadam lætitia & voluptate afficere poterunt.

31. *Quomodo in Symbolo dogma de veritate Corporis Christi in hoc Sacramento includatur.*

Cùm præsertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter cæteros fidei articulos hujus etiam dogmatis fides comprehendatur: nam, cùm Dei summam omnium rerum potestatem credunt & confitentur, credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi hujus operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur & colimus. Deinde, cùm credunt sanctam Ecclesiam catholicam, necessariò sequitur, ut simul credant, eam esse quam explicavimus, hujus Sacramenti veritatem.

32. *Quanta sit Ecclesiæ militantis dignitas, ex hujus mysterii majestate ostenditur.*

Sed nihil est profectò, quod ad piorum jucunditatem & fructum addi possit, cùm hujus altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primùm enim intelligunt, quanta sit Evangelicæ legis perfectio, cui datum est id re ipsa habere, quod signis tantùm & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare divinitus dictum est à Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter synagogam & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profectò satis mirari fideles numquam poterunt, sanctæ Ecclesiæ perfectionem ejusque gloriæ altitudinem; cùm inter eam & cœlestem beatitudinem unus tantum gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum cœlestibus commune est, ut utrique Christum Deum & hominem præsentem habeamus; sed, quo uno gradu ab iis distamus, illi præsentem beata visione perfruuntur; nos præsentem, & tamen, ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma & constanti fide veneramur. Præterea fideles hoc Sacramento Christi Salvatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur: ejus enim bonitatem maximè decuit, naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis numquam substrahere, sed quantum fieri posset, esse, versarique nobiscum velle, ut illud omni tempore verè & propriè dictum videretur: *a Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.*

Dignitas Sacramenti Eucharistiæ, & Ecclesiæ propter illud. Hæc habet magna ex part. D. Thom. in 3 p. q. 75, art. 1.

S. Dyon. de Eccles. Hier. cap. 7, circa medium.

• Prov. 8, 31.

33. *Ossa, nervi & quaecumque ad hominis perfectionem pertinent, unâ cum divinitate hîc verè adsunt.*

De Concomitantia partium Corporis Christi in hoc Sacramento de Consec. dist. 2 cap. Singuli, & cap. Ubi panis est. Ambr. in lib. de iis, qui myst. init. c. 9. D. Thom. in 3 p. q. 76 art. 1. Christus nomen Dei & hominis est, Dam. 1. 8 cap. 27.

Ex Conc. Ephes. in Ep. ad Nestor. & refertur de Cons. dist. 2 c. Necessario.

In termino consecrationis ex vi verborum sunt duo, formale & materiale. Scot. 4 dist. 8 q. 3 litt. KK. Quid adsit ex concomitant. Sess. 13. Conc. Trid. de Euchar. cap. 3.

a Matth. 26, 26.

Sub altera Eucharistiae specie totum Christum per concomitantiam contineri.

Jam verò hoc loco à Pastoribus explicandum est, non solùm verum Christi Corpus, & quidquid ad veram corporis rationem pertinet, veluti ossa & nervos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei & hominis, unius scilicet personæ, in qua diviua & humana natura conjuncta sit: quare utramque substantiam, & quæ utriusque substantiæ consequentia sunt, divinitatem & totam humanam naturam, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in Sacramento esse, credendum est: nam, cùm in cælo tota humanitas divinitati in una personâ & hypotasi conjuncta sit; nefas est suspicari Corpus, quod in Sacramento inest, ab eadem divinitate sejunctum esse.

34. *Sanguis, Anima, & Divinitas non eodem modo in Eucharistia, quo Corpus Christi, sunt.*

In quo tamen Pastores animadvertant necesse est, non omnia eadem ratione aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex vi & efficientia Consecrationis in Sacramento esse dicimus: nam, cùm verba illa efficiant quidquid significant, id esse in Sacramento ex vi Sacramenti, divinarum rerum scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. Ita si contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omninò sejunctum esset, id solùm, quod forma significaret, in Sacramento esse, cætera non item esse, docuerunt: quædam verò in Sacramento continentur, quòd illis rebus conjuncta sint, quæ forma exprimuntur: nam, cùm forma quæ ad panem consecrandum adhibetur, Corpus Domini significet, cùm dicitur, *Hoc est Corpus meum*: ipsum Christi Domini Corpus ex vi Sacramenti in Eucharistia erit; at quia Corpori Sanguis, Anima & Divinitas conjungitur, hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Consecrationis virtute, sed ut ea, quæ Corpori conjuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in Sacramento esse, perspicuum est: si enim duo aliqua inter se re ipsa conjungantur, ubi unum sit, ibi alterum etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeò tam in panis, quàm in vini specie contineri, ut quemadmodum in panis specie non Corpus modò, sed etiam Sanguis & totus Christus verè inest; sic contrà, in vini specie non solum Sanguis, sed Corpus & totus Christus vere insit.

35. *Cur in Eucharistia duplex fiat Consecratio.*

Sed quamquam hæc ita se habere omnibus fidelibus certum & persuasissimum esse debet; optimo tamen jure institutum est, ut separatim duæ Consecrationes fierent. Primò enim, ut passio Domini, in qua Sanguis à corpore divisus est, magis referatur; cujus rei causa in Consecratione Sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maximè consentaneum fuit, ut quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare, perspicuum est.

36. *Totus Christus in quavis utriusque speciei particula præsens adest.*

Neque verò illud prætermittendum, non solùm in utraque specie, sed in quavis utriusque speciei particula totum Christum contineri: sic enim (1) Augustinus scriptum reliquit: *Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis.* Atque id præterea ex Evangelistis facilè colligi potest: neque enim credendum est, singula panis frusta propria verborum forma à Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futurus esset: id quod de calice factum esse apparet, cùm ipse dixit: *a Accipite, & dividite inter vos.* Hactenùs quæ explicata sunt, eò pertinent, ut ostendant Pastores verùm Christi Corpus & Sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri.

37. *Post consecrationem nulla matericæ hujus Sacramenti substantia remanet.*

Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis & vini substantiam in Sacramento post consecrationem non remanere. Hoc verò quamvis maximam admirationem merito habere possit; tamen cum eo, quod priùs demonstratum est, necessario conjungitur. Etenim si est verum Christi Corpus sub panis & vini specie

Alex. de Alex. 4 part. Summæ sacr. Theol. q. 31 memb 2. Ut ostendatur totam humanam naturam assumpsisse, ut totam redimeret; ideo ergo in duabus specie celebratur, ut animæ & carnis liberatio in nobis significetur.

Ambr. 1. Cor. 11. Levit. 17.

De Consec. dist. 2 c. 77. & habet. in Miss. Ambr. Præf. Dominicæ V. post. Epiph. Exod. 15.

Fusius explicatur, sess. 5. Con. Trid. c. 3 & can. 3 & sess 21. de Comm. sub. utraque specie, cap. 1.

a Luc. 22, 17.

De Transubstantiatione sess. 13. Conc. Trident. de Euchar. cap. 4 & cap. 2 Quomodo Corpus Christi in Eucharist. esse incipiat. D. Th. in 3 p. q. 75 art. 2.

(1) Augustinus vel potiùs Ambrosius, ut in Edit. Patav. Nam distinctione secunda de Consecratione C. 77. singuli, unde sumpta sunt ea verba, *Singuli accipiunt &c.* notant Correctores Romani. Habetur in Missali Ambrosiano in præfatione Dominicæ V. post Epiphaniam, & in antiquis præfationibus in præfatione ejusdem Dominicæ. Ex Ambrosio citant. Algerus & Ibo, quamvis Magister ex Hieronymo.

Non per loci mutationem.

Non per creationem.

Adest per conversionem. Scot. 4. Sent. dist. 11 q. 3. 4, & 5. Ex nocte fit dies, & ex mane meridies.

Later. Conc. can 1. Eugenius IV. in Ep. ad Arm. data, approbata á Conc. Florent. Trid. Synod. sess. 13 can. 2.

Transubstan. Scripturis statuitur.

a Matth. 26, 26. Marc. 14, 22.

1. Corinth. 11, 24.

b Joann. 6, 52.

c Ibidem. 54.

d Ibidem. 56.

Transubstantiatio ex consensu Patrum ostenditur. D. Ambr. lib. 4 & habetur de Cons. dist. 2 cap. Panis est.

e Psalm. 134, 6. Exl. 4 de Sacram. c. 4 & 6 de Cons. dist. 2 c. Omnia.

post consecrationem, omninò necesse est, cum ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At verò fieri non posse constat ut Corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit: ita enim fieret, ut à cœli sedibus abesset, quoniam nihil movetur, nisi locum deserat, à quo movetur. Creari autem Corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest; relinquitur ergo ut in Sacramento sit Corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur: quare nulla panis substantia remaneat, necesse est.

38. *Transubstantiatio à Conciliis aprobata, in Scripturis fundamentum habet.*

Hac ratione adducti Patres & majores nostri in Conciliis, Lateranensi Magno & Florentino, hujus articuli veritatem apertis decretis confirmarunt: à Tridentina verò Synodo explicatius ita definitum est: *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, una cum Corpore & Sanguine Domini nostri Jesu Christi, anathema sit.* Hæc verò ex testimoniis Scripturarum facile fuit colligere; primùm quòd in ejus Sacramenti institutione ipse Dominus dixit: *a Hoc est Corpus meum:* vocis enim *Hoc*, ea vis est, ut omnem rei præsentis substantiam demonstret: quòd si panis substantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: *Hoc est Corpus meum.* Deinde Christus Dominus apud Joannem, *b Panis* inquit, *quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita;* panem videlicet carnem suam vocans. Ac paulò post subjecit: *c Nisi manducaveritis Carnem filii hominis, & biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis; & rursus: d Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Cùm ergo tam claris & perspicuis verbis Carnem suam panem & cibum verum, Sanguinem item verum potum nominaverit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis & vini remanere.

39. *Quomodò Patres in hoc Sacramento Transubstantiationem agnoverint.*

Atque hanc perpetuò sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos evolverit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: *Tu fortè dicis, Meus panis est usitatus, sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit Consecratio, de pane fit Caro Christi.* Quòd quidem ut facilius probare posset, varia deinde affert exempla & similitudines. Alibi verò cum verba illa interpretaretur: *e Omnia quæcumque Domi-*

mus voluit, fecit in cælo & in terra: licet, inquit, figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud, quam Caro Christi & Sanguis post Consecrationem credendum est. Atque iisdem ferè verbis eandem sententiam sanctus Hilarius exponens, docuit quamvis extrinsecus panis & vinum videatur, verè tamen Corpus & Sanguinem Domini esse.

40. *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicatur.*

Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem panis etiam vocetur: hoc enim nomine Eucharistia appellari consuevit; tum quia panis speciem habeat, tum quia naturalem alendi & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita (1) appellent, cujusmodi esse videantur, satis ostendit quod in Genesi dictum est, a tres viros Abrahamæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. b Et duo illi, qui Apostolis, ascendente in cælum Christo Domino, apparuerunt, cum essent Angeli, viri dicuntur.

41. *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conversio.*

Difficillima est omninò hujus mysterii explicatio; sed tamen conabuntur Pastores iis, qui magis in divinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere hujus admirabilis conversionis modum; quæ ita fit, ut tota panis substantia divina virtute in totam Corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam Sanguinis Christi substantiam sine ulla Domini nostri mutatione convertatur: neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augebit, sed in sua substantia totus permanet: quod mysterium cum c D. Ambrosius declararet: *Vides, inquit, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant, mundus scilicet; quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur?* In quam sententiam alii etiam veteres & gravissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: *d Fideliter fatemur, ante Consecrationem panem esse & vinum, quod natura formavit; post Consecrationem verò Carnem Christi & Sanguinem, quod benedictio consecravit:* Damascenus autem: *e Corpus secundum veritatem conjunctum est divinita-*

(1) *Appellent*: ita Edit. Patav. Perperam in Edit. Rom. Venet. Lov. & Lugd. *appellet*.

Exod. 7, 20.

a Genes 18, 2.

b Actor. 10.

Vide D. Thom. in
3 p. q. 75 art. 3
& 4.

Quam admirabilis
sit conversio.

c Div. Ambr. l. 4.
de Sacram. cap. 4
& habetur de Cons.
dist. 2 cap. Panis
est.

d Habetur, de Cons.
dist. 2 cap. Nos au-
tem.

e Dam. lib. 14
de Orthod. Fide c. 14.

Scot. 4. Sent. dist.
11 q. 3. Litt. 1.

Trid. Syn. sess. 13
can. 4 quod nomen
primò auctoritate
Conc. Lat. magni re-
ceptum est, cap. 1
& habetur de Summa
Trin. & Fide cath.
cap. 1.

Sacrosanctum Eu-
charist. Sacramentum
pie credendum, non
curiose scrutandum.

Quomodo Christi
Corpus in minima
panis particula totum
contineatur.

Vide Conc. Trid.
sess. 13 cap. 2 &
de Const. dist. 2 c.
Sing. & Flor. Con.
in Decret. de Sacram.
a Luc. 1 v. 37.

Christus in Sacra-
mento non est ut in
loco, seu ut magnus
vel parvus: sed ut
substantia, quæ in-
tegra æque in parvo
& magno spatio con-
tinetur.

ti, *Corpus ex sancta Virgine, non quòd ipsum Corpus assumptum de cælo descendat, sed quod ipse panis & vinum in Corpus & Sanguinem Christi transmutentur.*

42. *Stupendæ huic conversioni commodè nomen impositum est Transubstantiatio.*

Hæc itaque admirabilis conversio convenienter & propriè à sancta catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Ut enim generatio naturalis, quod forma in ea (1) mutatur, rectè & propriè transformatio dici potest: ita etiam, quod in Sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transubstantiationis rectè & sapienter à majoribus nostris inventum est.

43. *Modus transubstantiationis & loci, quo Christus est in hoc Sacramento, curiosius non inquirendus.*

Sed illud sæpissimè à sanctis Patribus repetitum, fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirent quo pacto ea mutatio fieri possit: nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione ejus rei exemplum aliquod habemus. Verùm, quid hoc sit, fide cognoscendum est: quomodo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem verò cautionem Pastores adhibeant oportet, in eo etiam mysterio explicando, quomodo Christi Domini Corpus vel in minima panis particula totum contineatur: vix enim unquam hujusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulaverit, primùm quidem meminerint fidelium animos illa voce præmunire: a *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

44. *Christi Corpus in Eucharistia non est ut in loco.*

Deinde verò doceant Christum Dominum in hoc Sacramento, ut in loco non esse: etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum verò Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus aut parvus est, quod ad quantitatem pertinet, sed, ut substantia est: substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem ut quantitatem convertitur: nemo verò dubitat, substantiam æquè in parvo atque in magno spatio contineri: nam & aëris substantia, totaque ejus natura sic in parva, ut in magna aëris parte; itaque tota aquæ natura non minùs in urnula, quàm in flumine insit, necesse est. Cùm igitur pa-

(1) *Mutatur: Edit. Patav. mutetur.*

nis substantiæ Corpus Domini nostri succedat, fateri oportet ad eundem planè modum in Sacramento esse, quo erat panis substantia ante consecrationem: ea verò utrum sub magna, an sub parva quantitate esset, nihil ad rem omninò pertinebat.

45. *In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis & vini inhæreant.*

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum atque admirabile videatur; quod quidem jam duobus aliis explicatis, faciliùs à Pastoribus tractari posse existimandum est; panis videlicet & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subjecta constare. Nam, cum antea demonstratum sit, Corpus Domini & Sanguinem verè in Sacramento esse, ita ut ampliùs nulla subsit panis & vini substantia; quoniam ea accidentia Christi Corpori & Sanguini inhære non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se nulla alia re nixa sustentent. Hæc perpetua & constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina: quæ etiam facilè eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis aut vini substantiam.

46. *Quare Christus sub panis & vini specie, Corpus & Sanguinem suum tradere voluerit.*

Sed nihil magis fidelium pietati convenit, quàm omnis subtilioribus quæstionibus, hujus admirabilis Sacramenti majestatem venerari & colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quòd sacrosancta mysteria sub panis & vini specie administranda instituerit: nam, cum à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis esca aut sanguinis potione vesci; sapientissimè fecit ut sanctissimum Corpus & Sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quorum quotidiano & communi alimento maximè delectamur. Adjunctæ verò etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quòd ab infidelium calumnia liberati sumus, quàm facilè effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur: altera est, quòd dum Corpus & Sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod verè fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum valet; Quæ quidem, ut sancti Gregorii sententia pervulgatum est, *ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.* Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate, explicanda erunt.

De substantia accidentium panis & vini sine aliqua re subjecta. Colligi hoc potest ex c. Hos autem de Conc. dist. 8 & c. Cum, Marthæ de celebr. Missarum. §. Quæsisisti, & prob. D. Th. 3 p. q. 75 art. 2 & q. 77 art. 1 & alibi sæpe, & Conc. Const. sess. 8.

Vide Cyrillum l. 4 in Joann. c. 22. Cyp. de Cœna Dom. Aug. tract. 27. in Joann. D. Thom. in 3 p. q. 74 art. 1 & 75 art. 1. Dam. lib. 4 de Fide Orth. c. 14.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Greg. Pap. Hom. 26 in Evangelia.

47. *Quid boni consequantur, qui Corpori & Sanguini Domini dignè communicaverint.*

Verùm, quæ de hujus Sacramenti admirabili virtute & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibusque maximè necessaria videri non debeat. Ut enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc Sacramento tam multis verbis disserantur, cognoscenda sunt. Sed, quoniam immensæ ejus utilitates & fructus nulla oratione explicari possunt, unus, aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, ut ostendant quanta in sacrosanctis illis mysteriis bonorum omnium copia & affluentia inclusa sit: hoc verò aliqua ex parte ita assequuntur, si, omnium Sacramentorum vi atque natura patefacta, Eucharistiam fonti cætera ribulis comparaverint: verè enim ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cùm fontem ipsum cœlestium charismatum & donorum, omniumque Sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat: à quo, tamquam à fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni & perfectionis habent, deribatur (1). Ex hoc igitur, divinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt.

48. *Quæ commoda panis & vinum corpori, ea præstantiori modo Eucharistia animæ affert.*

Commodè etiam fieri videbitur, si panis & vini natura, quæ hujus Sacramenti symbola sunt, perpendatur: nam, quos usus corpori panis & vinum affert, eos omnes animæ saluti & jucunditati, meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, ut panis & vinum, mutatur; sed nos quodammodo in ejus naturam convertimur: ut rectè illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me; nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaveris in me.*

49. *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

Quod si a gratia & veritas per Jesum Christum facta est, in animam quoque influat est necesse, cùm eum

De multiplici & admirabili fructu tanti Sacram. agitur sess. 13. Conc. Trid. de Eucharist. c. 3 & can. 5 vide Iren. lib. 4 c. 34. Cyr. lib. 4 in Joann. c. 12 & 14 Chrys. Hom. 84 in Joann. D. Thom. in 3 p. q. 79 per totam & alibi sæpè.

Ambr. lib. 5 de Sacram. c. 4 & Chrys. Hom. 45 in Joann. Per Eucharistiam nos Deo, & Deus nobis conjungitur.

Conferatur hic locus cum sect 6 ult. art. Symb.

August. l. 7. Confes. cap. 10.

Joann. 1. 17.

(1) *Ex hoc igitur divinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt*) Edit. Pat. habet: *ex hoc igitur divinæ gratiæ fonte amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt.*

purè & sanctè accipit, qui de se ipso dixit: *a Qui manducat meam Carnem, & bibit meum Sanguinem, in me manet, & ego in illo: nam qui pietatis & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut ejus corpori tamquam viva membra inserantur: siquidem scriptum est: b Qui manducat me, & ipse vivet propter me: item: c Panis quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita. Quam locum Cyrillus (1) dum interpretaretur, inquit: Dei Verbum uniens se ipsum propriæ carni, fecit ipsam vivificativam. Eum ergo decebat, miro quodam modo uniri corporibus per sacram ejus Carnem & pretiosum Sanguinem, quæ accipimus in benedictione vivificativa in pane & vino.*

50. *Homo peccatis fœdatus ac mortuus, Eucharistiæ sumptione non vivificatur, etiamsi hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Verùm, quod dicitur, Eucharistia gratiam tribuï, Pastores aduoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc Sacramentum utiliter percepturus est gratiam ante adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ quæ spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse: ac propterea panis & vini speciem habent, ut significetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, sed in vita conservandæ causa, instituta esse. Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (qua omnes præditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, *d* ne iudicium sibi manducant & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio & voto percipiat. Est enim omnium Sacramentorum finis, & Ecclesiasticæ unitatis ac conjunctionis symbolum; neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest.

51. *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur & augetur.*

Deinde, quoniam uti corpus cibo naturali non conservatur modo, sed etiam augetur, gustusque novam quotidie ex eo voluptatem & suavitatem percipit; ita etiam sacra Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque ut spiritus divinarum rerum delectatione magis ac magis commoveatur;

(1) *Dam interpretaretur: melius Patav. Edit. cum interpretaretur.*

a Joann. 6, 55.

b Ibidem 57.

c Ibidem 52.

B. Cyril. lib. 4 in Joann. cap. 12, 14 & ep. 10 ad Nest.

Quomodo hoc Sacram. sit gratiam conferens *D. Thom. in 3 p. q. 79 art. 3 vide l. de Eccl. Dogm. cap. 53. Conc. Trid. sess. 13 can. 7 & can. 11 de Consecr. dist. 2 cap. Qui scelerate, & cap. Timorem, & cap. Quid est. Christum, & cap. Sicut Judas.*

d 1. Corinth. 11.

Quomodo hoc Sacramentum sit de necessitate salutis, saltem in voto, vide apud *D. Thom. in 3 p. q. 73 art. 3 & q. 79 art. 1 ad 1.*

ob eam causam fit, ut gratiam hoc Sacramento tribui rectè & verissimè dicatur: jure enim *a* mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suavitas percipiebatur.

52. *Per Eucharistiam peccata leviora dimittuntur.*

Remitti verò Eucharistia & condonari leviora peccata, quæ veniali dici solent, non est quòd dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amissit, dum levi aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim à proposita similitudine discedendum videtur) quòd innati caloris vi quotidie detrahitur ac deperit, paulatim addi & refici naturali alimento sentimus. Quare meritò à D. Ambrosio de hoc cœlesti Sacramento dictum est: *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis.* Verùm hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu & delectatione animus non permovetur.

53. *Per hoc item Sacramentum anima à futuris malis præservatur.*

Illa præterea in sacris mysteriis vis est, ut nos à criminibus puros & integros, atque à tentationum impetu incolumes (1) servent, ac tamquam cœlesti medicamento animam præparent, ne alicujus mortiferæ perturbationis veneno facilè infici ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur D. Cyprianus, cùm olim à tyrannis fideles ad tormenta & cædem propter Christiani nominis confessionem vulgò raperentur, ne illi fortè dolorum acerbitate victi in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici Corporis & Sanguinis, Sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet ac reprimit: dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat necesse est.

54. *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Postremò, ut uno verbo omnes hujus Sacramenti utilitates & beneficia comprehendantur, dicendum est sacræ Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriam comparandam: scriptum est enim: *b Qui manducat meam Carnem, & bibit meum Sanguinem, habet vitam æternam; & ego resuscitabo eum in novissimo die.* Hujus videlicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa

a Sap. 16, 10.

Joann. 6, 49.

Innoc. III lib. 4
de Myst. à ter. c. 44.
Bern. serm. in Cœna
Domini Cyr. lib. 2 in
Joann. cap. 17 & lib.
3 cap. 37. Et in col-
lecta dicitur. Sit ablu-
tio scelerum.

D. Ambr. lib. 4 de
Sacram. c. 6 & l. 5, 4.

Div. Thom. eadem
quæst. 79 art. 6 ex
Joann. cap. 6. Aug.
tract. 26 in Joann.

S. Cyp. lib. 1 ep.
2 ad Cornelium.

D. Thom. in 3 p.
9, 19 art. 2.

Chrysost. de Sacer-
dot. lib. 6.

b Joann. 6, 55.

(1) *Servent. . . . Præparent:* perperam in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lov. Paris. *servet. . . . præparet.*

conscientiæ pace & tranquillitate perfruuntur: deinde ejus virtute recreati non secus, atque Elias, *a* qui sub cinericii panis fortitudine ambulavit usque ad montem Dei Horeb, cum ex vita emigrandi tempus (1) advenerit, ad æternoam gloriam & beatitudinem (2) ascendunt. Hæc omnia à Pastoribus latissimè explicabuntur, si vel divi Joannis caput 6 in quo multiplices hujus Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos jure ac meritò beatissimos fuisse (3) existimamus, *b* in quorum tecta mortalis receptus est, vel qui illius *c* vestis aut simbricæ tactu sanitatem recuperarunt, multò nos beatiores & feliciores esse, in quorum animam immortalis gloria præditus ingredi non grave- tur, ut ejus vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam sibi conjungat.

55. *Quot modis Corpori & Sanguini Domini communicemus.*

Verùm docendum est, à quibus ingentes illi sacrae Eucharistiæ fructus, qui modò commemorati sunt, percipi possint; neque unam tantum esse communicandi rationem ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Rectè igitur & sapienter majores nostri, ut in *d* Tridentina Synodo legimus, tres hujus Sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alii enim Sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait *e* indignè manducare & bibere Corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: *Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter ejus carnem, licet carnaliter & visibiliter prementibus Sacramenta Corporis & Sanguinis.* Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed ipso *f* Apostolo teste, judicium sibi manducant & bibunt. Alii verò spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ii sunt, qui desiderio & voto propositum cœlestem illum panem comedunt, fide viva incensi, *g* quæ per dilectionem operatur: ex quo, si non omnes, maximos certè utilitatis fru-

a 3. Reg. 19, 8.

Joann. 6 serè per totum caput.

b Matth. 8, 14. & 9, 10. Lucæ 10, 38.

c Matth. 9, 22, 23.

De modis recipiendi Eucharistiam.

d Trident. Conc. sess. 13 c. 8.

e 1. Cor. 11, 29.

Aug. de Cons. dist. 2 cap. Quidem, & in tract. 26 in Joann. & l. 5 de Baptism. contra Donat. cap. 8 & Mag. in 4 dist. 9 litt. B. & D. Thom. in 3 p. q. 80 art. 1. Triplici modò sumitur Eucharist. Sacramentaliter tantum, & corporaliter.

f 1. Cor. 11, 29. Spiritualiter tantum.

g Galat. 5, 6.

Sacramentaliter & spiritualiter simul.

(1) *Advenerit*: Ita Edit. Patav. longè melius quàm *advenit* in reliquis Editionibus.

(2) *Ascendant*: Ut habet. Edit. Patav. non *ascendant*, ut Editione Rom. Lugdun. Lovan. & Paris.

(3) *Existimamus*: Edit. Patav. *existimemus*.

a 1. Cor. 11 v. 28.

b Matth. 22, 11.

Qui communicare
Sacramentaliter ne-
gligunt, quantis se
privent fructibus.

De præparatione ad
Eucharistiam, sess.
13. Concil. Trid. de
Euchar. cap. 7 &
can. 11 vide Basil.
q. 172 in reg. bre-
vioribus.

c Joann. 13, 5.

D. Thom. in 3 p.
q. 80 art. 4.

d Exod. 26.

e 1. Reg. 5 per
totum.

Ad dignam Euch.
sumptionem, primò
discernendus est cœ-
lestis panis à com-
muni.

clus consequuntur. Alii denique sunt, qui sacramento & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cum ex Apostoli doctrina *a* prius se probaverint, ac *b* veste nuptiali ornati ad divinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis & cœlestibus bonis privare, qui cum ad Corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram Communionem accipere.

56. *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, præparandum animum esse ostenditur.*

Sed jam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primùm quidem, ut pateat, eam præparationem maximè necessariam esse, Salvatoris nostri exemplum proponendum est: nam antequam Apostolis pretiosi Corporis & Sanguinis sui Sacramenta daret quamvis jam mundi essent, *c* pedes eorum lavit; ut declararet omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, si optimè affecto & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cœlestis gratiæ muneribus ornatur; ita contrà, si imparatus accipiat, non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus & maximè salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, vehementer prossint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque & preclarissima Dei dona, cum benè constituto animo accipiuntur, ad cœlestem gloriam consequendam maximo nobis adjumento esse: at verò, cum iis nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id verò arcae Domini exemplo comprobatur: *d* arca enim fœderis, qua nihil præstantius Israëliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, à *e* Philisthæis ablata summam illis pestem & calamitatem cum æterno dedecore conjunctam importavit: sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt & sustentant: qui verò in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graves morbos efficiunt.

57. *Quo pacto animum ad Eucharistiam sit præparandus.*

Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam à mensa, hanc sacram ab

aliis profanis, cœlestem hunc panem à communi: atque hoc fit cum certò credimus præsens esse verum Corpus & Sanguinem Domini, *a* quem in cœlo angeli adorant, *b* ad cuius nutum columnæ cœli contremiscunt & pavent, *c* ejus gloria plenum est cœlum & terra. Hoc nimirum est dijudicare Corpus Domini, quod *d* Apostolus admonuit: *cujus tamen mysterii magnitudinem venerari potius oportet, quàm in disputationibus ejus veritatem curiosius perquirere.*

Altera verò illa præparatio maximè necessaria est, ut unusquisque à se ipso quærat, num pacem cum aliis habeat, *e* num proximos verè atque ex animo diligat. *f*
 (1) *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.*

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati simus, *cujus pœnitere necesse sit; ut prius contritionis & Confessionis medicamento illud eluatur: definitum est enim à sancta Tridèntina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali confessione purgarit, quantumvis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere.*

Præterea taciti cum animis nostris cogitemus, quàm indigni simus, quibus divinum hoc beneficium à Domino tribuatur: quare illud Centurionis, *g* de quo idem ipse Salvator testatus est, se non invenisse tantam fidem in Israël, ex animo dicendam est: *h Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Exquiramus etiam à nobis ipsis an illud Petri usurpare nobis liceat: *i Domine tu scis, quia amo te.* Meminisse enim oportet, eum, qui sine *k* veste nuptiali in convivio Domini accubuerat, in tenebrosam carcerem coniectum, sempiternis pœnis adictum fuisse.

58. *Etiam corporis aliqua ratio communicare volenti est suscipienda.*

Neque verò animi solùm, sed etiam corporis præparatione opus est: nam jejuni ad sacram mensam accedere debemus; ita ut saltem à dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omninò comederimus aut biberimus. Po-

(1) *Si ergo offers*: Edit. Patav. inquit enim *Matthæus, si ergo offers*, satis appositè.

- a* Psalm. 96, 8.
 Hebr. 1, 6.
b Job. 26, 11.
c Isai. 6, 3.
d 1. Cor. 11, 29.

Secundò, reconciliatio cum inimicis facienda est.

- e* 1. Joann. 3, 14.
f Matth. 5, 23, 24.

Tertio, conscientia per Sacram. pœnitentiæ à capitalibus vitiis elunda est.

- Synod. Trid. sess. 13 can. 13,

Quartò, præmittenda est humilis de se ipso existimatio.

- g* Matth. 8, 10.
h Ibidem. 8.

Quinto, est videndum, an vera charitate simus præditi.

- i* Joann. 21, 15.
k Matth. 22, v. 11.

Jeunos communicantes esse necesse est. De Cons. dist. 2 c. 54. Liquido. Item. castos. vide 33 q. 4. cap. Sciatis, & c. 7. Vir cum propria. 51 q. 4 & c. 21. Omnis homo, de Consecr. dist. 2.

a 1. Rég. 21, 5.

Conc. Later. c. 28
& habetur de Pœnit. &
remis. c. Omnis. Sess.
13. Conc. Trid. de Eu-
char. can. 9.

Sæpius communi-
candum. Ambr. l. 5
de Sacram. c. 4 vide
Aug. l. 50. Hom. 21.
Hom. & de bono pers.
c. 14. & Epist. 118
ad Januar. vide item
cap. Paracta, & cap.
Quotidie, & c. 1. Si
quotiescumque & c.
Si non tanta sunt, de
Cons. dist. 2.

b Exod. 16. 15.

c D. Aug. serm.
28 de Verb. Domini.
d Ignat. in Epist.
ad Eph. Basil. ad Cæ-
sarium Patr.

stulat etiam tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio juncti sunt, aliquod dies à concubitu uxorum abstineant, a Davidis exemplo admoniti, qui cum panes propositionis à Sacerdote accepturus esset, purum se & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc ferè sunt, quæ maximè observari à fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent: reliqua enim, quæ hac in re providenda esse videantur, ad hæc ipsa capita facilè redigi poterunt.

59. *Christiani omnes Eucharistiam sumere saltem semel in anno tenentur.*

Sed ne fortè aliqui segniore ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere grave admodum & difficile ducant, fideles sæpè admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicaverit, ab Ecclesia arceatur.

60. *Quoties & quibus temporibus precipienda sit Eucharistia.*

Neque tamen fideles hoc satis habeant, se hujus decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo Corpus Domini quotannis accipere; verùm sæpius iterandam Eucharistiæ communionem existiment. Utrum autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest: verumtamen illa est S. Augustini norma certissima: *Sit vive, ut quotidie possis sumere.* Quare parochi partes erunt, fideles crebrò ad hortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium putant; ita etiam quotidie hoc Sacramento alendæ & nutriendæ animæ curam non abjiciant: neque enim minùs spiritali cibo animam, quàm naturali corpus indigere, perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa & divina beneficia, quæ, ut antea demonstratum est, ex Eucharistiæ Sacramentali communionem consequimur. Illa etiam figura erit adenda, b cum singulis diebus corporis vires manna reflucere oportebat: itemque sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem hujus Sacramenti perceptionem magnoperè commendant: neque enim unius S. Patris c Augustini ea fuit sententia: *Quotidie peccas, quotidie sume: sed si quis diligenter attenderit, eundem omnium d Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse facilè comperiet.*

61. *Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse, demonstratur.*

Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex *a* Apostolorum Actis intelligemus: omnes enim, qui tunc Christianam fidem profitebantur, vera & sincera charitate ita ardebant, ut, cum sine intermissione orationibus & aliis pietatis officiis operam darent, quotidie ad sacra Domini Corporis mysteria sumenda parati invenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitteri videbatur, Anacletus sanctissimus martyr & Pontifex aliqua ex parte renovavit: præcepit enim ut ministri, qui Missæ sacrificio interessent, communicarent; quod ab Apostolis constitutum esse, affirmaret. Diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, ut Sacerdos, peracto sacrificio, cum Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conversus, his verbis ad sacram mensam fideles invitaret: *Venite fratres ad Communionem*: tunc, qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed, cum deinde charitas & pietatis studium adeo refrigisset, ut rarò admodum ad Communionem fideles accederent, sancitum est à Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, in Natali Domini & Resurrectione & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent: id, quod postea à multis Conciliis, præsertim verò ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset, ut non modò sancta illa & salutaris præceptio non servaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ Communio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini Corpus acciperent; qui verò id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur.

62. *Pueris nondum ratione utentibus, Eucharistiam administrare non convenit.*

Verùm, quamvis hæc lex Dei & Ecclesiæ auctoritate sancita, ad omnes fideles pertineat; docendum est tamen eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent: hi enim neque sacram Eucharistiam à profano & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi & religionem afferre possunt: adque id etiam à Christi Domini institutione alienissimum videtur. Ait enim: *b* *Accipite & comedite*: infantes autem idoneos non esse, qui accipiant & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas causas, quæ antea dictæ sunt, tum ob alias Christianæ pietati maximè consen-

Ambr. lib. 5 de Sacram. cap. 4.
a Actor. 2, 42.

S. Anacletus. Ep. 1 & citatur de Cons. dist. 1 cap. Episc. & dist. 3 cap. Peracta. Vide Dion. Areop. de Eccl. Hier. cap. 3 & Greg. lib. 2. Dialog. cap. 23.

S. Fabianus ep. 3 ad Hilar. Ep. & habet. de Cons. dist. 2 cap. Etsi, præcipitur, ut fideles ter in anno communicent. Turon. Conc. III. cap. 50. Conc. Agath. cap. 58 & Cabilon. II. Conc. Later. can. 21 & citatur de Pæn. & remiss. c. Omnis, & Trid. sess. 13 can. 9 præcipitur, ut fideles semel ad minus communicent.

Infantibus Euch. non est administranda.

Conc. Trid. sess. de Commun. sub utraque specie, cap. 4 & can. 4.

D. Thom. in 3 p. q. 80 art. 9.

b Matth. 26, 20.

Vid. Cypr. serm. 5 de Lapsis, post medium.

taneas, jamdiu ejusdem Ecclesiae auctoritate id fieri desiit.

63. *Qua ætate pueris sacra mysteria danda sint.*

Qua verò ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit quàm pater, & Sacerdos, cui illi confitentur peccata: ad illos enim pertinet explorare, & à pueris percontari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.

64. *Licet insanos aliquando ad Communionem admittere.*

Amentibus præterea, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minimè oportet: quamvis, si antequam in insaniam inciderent, piam & religiosam animi voluntatem (1) præsetulerunt, licebit eis in fine vitæ, ex Concilii Carthagineensis decreto, Eucharistiam administrare; modò vomitionis, vel alterius indignitatis & incommodi periculum nullum timendum sit.

65. *Laicis sub utraque specie communicandum non est.*

Quòd verò ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, S. Ecclesiae lege interdictum esse ne quis sine ipsius Ecclesiae auctoritate, præter Sacerdotes, Corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat: nam, ut à Tridentina Synodo explicatum est, quamvis Christus Dominus in ultima cœna altissimum hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Salvatore constitutam esse, ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum speciei sæpius meminit, ut cùm inquit: *Si quis manducaverit ex hoc panè, vivet in æternum: & Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: & Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.*

66. *Rationes ob quas Ecclesia alterius tantum speciei usum laicis concesserit.*

Multis verò, & iis quidem gravissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Primum enim maximè cavendum erat, ne Sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facilè vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Conc. Araus. c. 3
& habetur 26 q. 6.
cap. Qui recedunt.

D. Thom. Ibidem
Conc. Carthag. IV.
c. 76 & habetur 16
q. 6 cap. 15. Qui
per Pœnitentiam.

Laicis, nisi accedat
Eccles. auctoritas,
sub altera tantum
specie communicandum
est.

Trid. Synod. sess.
21 de Commun. sub
utraque specie, can.
1, 2 & 3.

Joann. 6, 52, 59.

Laicis una tantum
pars conceditur, ut
1. Reg. 2, 36. Di-
mitte me obsecro, ad
unam partem Sacer-
dotalem.

Prima ratio.

(1) *Præsetulerunt*: Edit. Patav. Lovan. & Lugd.
præsetulerint.

Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præstò esse debeat, magnoperè timendum erat, ne, si diutiùs vini species asservaretur, coacesceret.

Permuli præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare, ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissimè sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodò speciem fideles acciperent.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus provinciis summa vini penuria laboratur: neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis ac difficilissimis itineribus convehi potest.

Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, convellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub utraque specie totum Christum esse, sed Corpus tantum exangue sub panis, Sanguinem autem sub vini specie contineri, asserebant. Ut igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est, panis Communio inducta est. Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento disserunt; quæ, si opus esse videbitur, à Parochis afferri poterunt. Jam de ministro, quamvis id à nemine ferè ignorari possit, agendum est, ne quid prætermisum sit, quod ad hujus Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

67. *Proprius hujus Sacramenti minister est Sacerdos.*

Itaque tradendum est, solis Sacerdotibus potestatem datam esse, a ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesia semper servatum esse, ut fidelis populus à Sacerdotibus Sacramenta acciperet; Sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, sancta Tridentina Synodus explicavit, ostenditque hanc consuetudinem tamquam ab Apostolica traditione profectam, religiosè retinendam esse; cum præsertim hujus rei nobis illustre exemplum Christus Dominus reliquerit, qui & sanctissimum suum Corpus consecravit, b & Apostolis suis manibus porrexit. Verùm, ut quacumque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modò ejus administrandi potestas solis Sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea & alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare aut tangere auderet, modò gravis aliqua necessitas non incideret.

68. *Potest Eucharistia per improbos Sacerdotes vel consecrari, vel administrari.*

Ex quo tum Sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles in-

Secunda ratio.

Conc. Nic. can. 14.
Aurel. can. 24.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Totum Christum in Eucharist. contineri scribunt Basil. ad Cæsar. Patr. Cyrill. ad Calesyr. & in Joann. l. 4, cap. 14.

Minister Eucharistiæ solus Sacerdos.

a Sic Sacrificium istud instituit, cujus officium committi voluit solis Presbyteris &c., D. Thom. in Hymn. Trid. Synod. sess. 13, cap. 10.

b Matth. 26, 26, Marci 14, 23.

Laicis non licet res sacras ad Consecrationem Euchar. necessarias attingere. Dist. 23, cap. Sacratas, D. Thom. in p. q. 82, art. 5, vide item. Conc. Trid. sess. 14, cap. 8, & can. 20.

telligere possunt, quanta religione & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quamquam quod antea de cæteris sacramentis dictum est, ea non minùs per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, ritè serventur, idem valet in Eucharistiæ Sacramento: neque enim hæc omnia ministrorum meritò niti, sed Christi Domini virtute & potestate geri, credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut Sacramentum est, explicanda erunt. Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, oportet explanare; ut intelligant Parochi, quæ potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decrevit, Dominicis & festis diebus fideli populo tradere debeant.

69. *Eucharistia peculiare novi Testamenti Sacrificium Deo est acceptissimum.*

Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est cælestium divitiarum, quo si benè utamur, Dei gratiam nobis conciliamus & amorem: sed in eo quædam præcipua ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At verò hæc victima, si ritè & legitimè immoletur, quam grata & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris legis sacrificia, de quibus scriptum est: *a Sacrificium, & oblationem noluisti; & iterum: b Si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis:* ita placuerunt Domino, ut *c Scriptura* Deum odoratum esse odorem suavitatis, id est, grata ei & accepta fuisse, testetur: quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur atque offertur, de quo cælestis vox bis audita est; *d Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui?* Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponent; ut, cum fideles ad rem divinam convenierint, attentè & religiosè sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant.

70. *Quæ sint causæ, ob quas Eucharistia à Christo Domino instituta est.*

In primis igitur docebunt, Eucharistiam duabus de causis à Christo Domino institutam esse: *alt: a est, e ut* cæleste animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri & conservare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum Sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, & cælestis Pater sceleribus nostris sæpè graviter offensus, ab ira ad misericordiam, à justæ animadversionis severitate ad clementiam traduceretur. Hujus rei figuram & *f* similitudinem in agno Paschali li-

De Euchar. ut est
Sacrificium, sess. 22,
Conc. Trid. in princ.

Sacramenti & Sa-
crificii discrimen in-
nuitur.

Eucharistiæ Sacri-
ficium quam sit Deo
gratum. Vide Isai. cap.
56, & 61. Jerem. 33,
Aug. l. 20, contra
Faust. cap. 21.

a Psalm. 39, 7.

b Psalm. 50, 19.

c Genes. 8, 21.

d Matth. 3, 17,
& 17, v. 5.

Eucharist. à Christo
esse institutam, cum
ut sit Sacramentum,
tum ut sit Sacrificium.

e Proverb. 9, 2.
Joann. 6, 35, 48.

1. Cor. 11, 20, 26,
sess. 22, Conc. Trid.
de Sacrificio Miss. cap.
1, 2, Dion. l. Ec. Hier.
cap. 3. Ign. ad Smyrn.
Similitudo agni pasch.

f Exod. 12, 3, 4.

cet animadvertere, qui, ut sacrificium, & Sacramentum, à filiis Israël offerri & comedi consueverat. Nec verò, cùm Salvator noster Deo Patri, se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quàm cùm nobis visibile Sacrificium reliquit, quo cruentum illud semel in cruce paulò post immolandum, instauraretur, ejusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cum utilitate ab Ecclesia per universum orbem diffusa coleretur.

71. *Quomodo Sacramentum à Sacrificio discernatur.*

Differunt autem plurimum inter se hæc duæ rationes: Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis verò sacrificii vis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificii rationem habet: deinde etiam ut Sacramentum est, iis, qui divinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates quæ suprà commemoratæ sunt: ut autem Sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet: nam ut Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit ac satisfecit: sic qui hoc Sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur ac satisfaciunt.

72. *Quo tempore istud novi Testamenti Sacrificium sit institutum.*

Jam de hujus Sacrificii institutione nullum ambigendi locum sancta Trident. Sinod. reliquit. Declaravit enim in *a* extrema Cœna à Christo Domino institutum esse simulque anathemate eos damnavit, qui (1) asserant, verum & proprium sacrificium Deo non offerri; aut offerre nihil aliud esse, quàm Christum ad manducandum dati.

73. *Non licet sanctis, aut ulli creaturæ Sacrificium offerri.*

Nec verò illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo Sacrificium fieri: nam, etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam & honorem sanctorum celebrare consuevit; non tamen illis Sacrificium, sed uni Deo, qui sanctos immortalis gloria coronavit, offerri docuit. Quare nec Sacerdos unquam dicere solet, *Offero tibi Sacrificium, Petre, vel Paule*: sed, dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni victoria; eorumque patrocinium ita implorat ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris.

Sacramenti & Sacrificii discrimen.

Sacrificium novi Testamenti quando sit institutum.

Trid. Sinod. sess. 22, de Sacrificio Missæ, cap. 1, & can. 1, & 2.

a Lucæ 22.

1. Cor. 11, 24, 19, Soli Deo Sacrificium in Missa offerri. sess. 22, Conc. Trid. cap. 3, & can. 3.

Aug. lib. 20, contra Faust. cap. 21, & lib. 8, Civit. cap. 27. Verba sunt orationis qua S. Trinitati offertur Sacrificium.

(1) Qui asserant: Edit. Patav. Lugd. & Lovan. qui asserunt, quod magis arridet.

74. *Unde doctrina illa sacrificii & Sacerdotii novæ legis hauriatur.*

Ecclesiæ Cathol. de Sacrificio doctrina scripturis confirmatur.

a Luc. 22, 19.
1. Corinth. 11, 14.
Apostoli quando Sacerdotes sint instituti.

Conc. Trid. sess. 22, de Sacrific. Missæ, cap. & can. 2.

b 1. Cor. 10, 20, & 22.

Eucharist. Sacrific. figuris & prophetiis veteris Testamenti prædictum.

c Malach. 1, 20, 11.

d Genes. 14, 18.
Hebr. 72.

e Psalm. 109, 4.

Unum est Christi Sacrificium, & Eccl.

Vide de summa Trinit. cap. Firmiter, & Aug. libr. 10, de civ. Dei, cap. 20, Levit. 34, 16.

Hæc autem, quæ de hujus Sacrificii veritate à catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accepit, cum extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans: a *Hoc facite, inquit, in meam commemorationem.* Eos enim, quemadmodum à sancta Synodo definitum est, tunc Sacerdotes instituit, præcepitque ut ipsi, & qui eis in Sacerdotali munere successuri essent, Corpus ejus immolarent & offerrent: atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cum ait: b *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum; non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Ut enim pro dæmoniorum mensa altare in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo Sacrificium Domino fiebat, significare potest.

75. *Quibus potissimum figuris & prophetiis istud Sacrificium olim significatum fuerit.*

Quòd si ex veteri Testamento hujus Sacrificii figuras & oracula requiramus, primum quidem de eo Malachias apertissime vaticinatus est, his verbis: c *Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Præterea, hæc hostia tam ante, quam post latam legem, variis sacrificiorum generibus prænuntiata est. Etenim bona omnia, quæ in iis sacrificiis significabantur, hæc una victima, tamquam omnium perfectio & absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re ejus imaginem magis expressam licet videre, quam d in Melchisedech sacrificio: ipse enim Salvator & Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, Corpus & Sanguinem suum in extrema Cæna sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit.

76. *Idem Sacrificium, quod in cruce fuit oblatum, in Missa peragitur.*

Unum itaque & idem, Sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce, oblatum est; quemadmodum una est & eadem hostia Christus videlicet Dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolavit. Neque enim cruenta & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed una tantum, cujus Sacrificium, postquam Dominus

ita præcepit: a *Hoc facite in meam commemorationem,*
in Eucharistia quotidie instauratur.

77. *Est etiam unus utrinque Sacerdos.*

Sed unus etiam atque idem Sacerdos est Christus Dominus: nam ministri, qui Sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cum ejus Corpus & Sanguinem conficiunt: id quod & ipsius consecrationis verbis ostenditur: neque enim Sacerdos inquit: *Hoc est Corpus Christi, sed, Hoc est Corpus meum,* personam videlicet Christi Domini gerens, panis & vini substantiam in veram ejus corporis & sanguinis substantiam convertit.

78. *Missæ, ut laudis, ita etiam propitiatoris est Sacrificium.*

Quæ cum ita sint, sine ulla dubitatione docendum est, id, quod etiam sancta Synodus explicavit, sacrosanctum Missæ Sacrificium esse non solum laudis & gratiarum actionis aut nudam commemorationem Sacrificii quod in cruce factum est, sed verè etiam propitiatorium Sacrificium, quo Deus nobis placatus & propitius redditur. Quare si puro corde, accensa fide, & intimo scelerum nostrorum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus & offeramus, dubitandum non est, quin misericordiam à Domino consequuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno: hujus enim victimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ & pœnitentiæ donum nobis impertiens, peccata condonet. Quamobrem & sollemnis est illa Ecclesiæ precatio: *Quoties hujus hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ redemptionis exercetur:* nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum Sacrificium ad nos manant.

79. *Pertingit etiam Sacrificii Missæ fructus ad defunctos.*

Deinde verò hujus Sacrificii eam vim esse Parochi docebunt, ut non solum immolanti & sumentis prosit, b sed omnibus etiam fidelibus, sive illi nobiscum in terris vivant, sive jam in Domino mortui, nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusvis calamitatibus & angustiis.

80. *Nulla Missa ex communi usu Ecclesiæ celebrata, dicenda est privata.*

Ex quo facilè perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium fidelium utilitatem & salutem pertinent.

81. *Quoniam hujus Sacrificii cæremoniæ pertineant.*

Habet autem hoc Sacrificium multos, eosque maximè insignes ac solemnes ritus, quorum nullus supervaca-

a Lucæ 22, 19.
1. Corinth. 11, 29.

Christus est, qui offert & consecrat proprie. Chrys. Hom. 2 in 2. Ep. ad Timoth. & in Homil. de Prodit. Judæ.

Ambr. lib. 3 de Sacrament. cap. 4.

Missam esse non solum laudis, sed propitiatoris Sacrific.

Conc. Trid. sess. 22 de Sacrificio Missæ cap. 2 & can. 3. Fructus Sacrificii Missæ vide Ambr. l. 1. Offic. cap. 50. Aug. c. 8, 24. Civ. lib.

Secreta Dominicæ IX Post Pentecostem. Trid. Synod. sess. 22 cap. 26.

b Cyr. lib. 1. Ep. 9 ad Cler. & plebem Furnis.

Nulla Missa privata dicenda est. Sess. 22. Conc. Trid. de Sacrificio Missæ, c. 6 & can. 8.

Ritus Missæ, quæ pertineant. Sess. 22. Conc. Trid. c. 5 & c. 9 vide etiam Dion. Areop. lib. de Eccl. Hier. cap. 3. v. d. D. Thom. in 3 p. 4. 83 art. 5.

neus aut inanis existimandus est; verum omnes eò spectant, ut & tanti Sacrificii majestas magis eluceat, & salutaribus mysteriis intuendis ad rerum divinarum, quæ in eo Sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est, ut plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quam propositæ institutioni conveniat; tum quia innumerabiles penè libellos & commentarios, qui de hac re à piis & doctissimis viris conscripti sunt, Sacerdotes in promptu habebunt. Haecenus igitur satis fuerit, earum rerum quæ ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tum qua Sacrificium sit, pertinent, potiora capita, juvante Domino, exposuisse.

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

CAPUT V.

1. *Accuratè ac frequenter doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda.*

Quemadmodum humanæ naturæ fragilitas & imbecillitas omnibus nota est, eamque in se ipso quisque facile experitur; ita, quantum habeat necessitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ à Parochis in unoquoque argumento adhibenda est ex rei, quam tractant, magnitudine & pondere metiri oportet; omninò fatebimur, eos nunquam in hujus loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis videri possit: quin etiam de hoc Sacramento, quam de Baptismo, eo accuratiùs agendum est, quòd Baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest: Pœnitentiæ verò toties locus datur, ejusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat: ita enim à Tridentina Synodo dictum est, Sacramentum Pœnitentiæ non secus lapsis post Baptismum ac Baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa S. Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnooperè compro-

De Pœnitentia ex veteribus scripserunt. Ambr. lib. duos. Aug. sæpe & lib. de Pœnit. remed. & de vera & falsa Pœnit.

Consule item septem de Pœnitentia, dist. in Decreto.

Lucæ 17, 3.

Matth. 18, 22.

Trid. Synod. sess.

6 de Justific. c. 14

de Pœnit. cap. 2. Ter-

tull. in lib. de Pœ-

nit. Hier. in 3 c.

Isai. super illud, Ruit

enim Hierusal.

Ambr. ad Virginem lapsam cap. 3.

batur: Pœnitentiam esse (1) secundam tabulam. Ut enim confracta navi, unum vitæ servandæ perfugium reliquum est, si fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de ejus salute desperandum est. Hæc autem non ad pastores solùm, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint, ne fortè in eis rei maximè necessariæ incuria reprehendatur. Primùm enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut divina ope adjuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint: quòd, si nonnumquam offenderint, tùm verò summam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam a bonus pastor ovium suorum vulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum Pœnitentiæ medicamentum numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

2. *Quàm varia sit verbi Pœnitentiæ significatio.*

Ut autem rem ipsam aggrediamur, priùs explicanda est varia hujus nominis potestas & notio, ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiam pro satisfactione accipiunt: alii à catholicæ Fidei doctrina longissimè remoti, cum arbitrentur Pœnitentiam nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud, quam novam vitam esse, definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse hujus nominis significationem. Primùm enim Pœnitentia de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione hujus cogitationis, bonum ne an malum fuerit. Sic omnes pœnitent, *b* quorum tristitia secundùm sæculum est, non secundùm Deum; ejusmodi Pœnitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est Pœnitentia, cum quis ex scelere admissio, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cum non solùm admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel ejus doloris externum etiam aliquod signum damus, verùm unius Dei causa in eo mœrore sumus. Ac singulis quidem Pœnitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, Pœnitentiæ vox propriè convenit: nam, cum in *c* sacris litteris Deum pœnitere legimus, id per translationem dici perspicuum est: eo enim loquendi genere, quod ad hominum mœurs accomodatum est, sacre litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid con-

Magist. in 4. Sentent. dist. 14. litt. A. & de Pœnit. dist. 1. cap. secund.

Ezech. 18, 24.

Lucæ. 13, 3.

a Joann. 10, 11.
Ezech. 34, 10.

Ambr. lib. 2 de Pœnit. c. 9.

Verbi Pœnitentiæ multiplex significat.

Prima.

b 2. Cor. 7, 10.

Secunda.

Tertia.

c Genes. 6, 6.

1. Reg. 15, 11.

Psalm. 105, 45. Hier. cap. 26 v. 3, 13, 19.

Deum proprie alicujus rei pœnitet, hoc enim secundum effectum.

Bernad. serm. 4 super Cant. D. Th. 1. part. q. 21 art. 3.

(1) *Secundam tabulam*: Edit. Patav. *post naufragium*.

a Genes. 6, 6.
b 1. Reg. 15, 11.

stituisse declarant : quod non aliter facere videatur quàm homines, quos si alicujus rei pœniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, a pœnituisse eum quòd hominem fecisset : & alio loco, b quòd Saül Regem constitueret.

3. Quodnam sit inter Pœnitentiæ significationes discrimen.

Actiones pœnitentis obtinent locum materiæ in hoc Sacram. Sess. 14. Conc. Trid. de Pœnit. cap. 3 & can. 4. Alex de Ales. 4 p. q. 54 memb. 1. Arist. 3. Phys. text. 1. Similis propositio habetur de motu & natura.

Verùm inter has pœnitentiæ significationes, magnum discrimen observare oportet. Prima enim in vitio ponenda est : altera est quædam commoti & perturbati animi affectio : tertiam tùm ad virtutem pertinere, tùm Sacramentum esse, dicimus ; quæ significatio hujus loci propria est, ac primùm quidem de ipsa, ut virtutis parte agendum est, non solùm, quia fidelis populus ad omne virtutis genus institui à Pastoribus debet ; sed etiam, quia hujus virtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua Pœnitentiæ Sacramentum (1) versatur ; ac nisi priùs, quæ sit Pœnitentiæ virtus rectè intelligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

Duplex est Pœnitentia interior & exterior. Ambr. serm. de Pœnit. & habetur de Pœnitent. dist. 3. cap. Pœnit. & Aug. lib. de vera & falsa pœnit. c. 8.

4. Quid sit interior Pœnitentia.

Greg. Hom. 34 in Evang.

Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione & studio in intima animi Pœnitentia, quam virtutem dicimus, elaborent ; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parùm admodum profutura est. Intima autem Pœnitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo convertimus, & commissa à nobis scelera detestamur & odio habemus ; simulque illud nobis certum & deliberatum est, malam vitæ consuetudinem corruptosque mores emendare, non sine spe veniæ à Dei misericordia consequendæ. Hanc verò dolor & tristitia, quæ perturbatio & affectio est, & passio à multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum, detestationi adjuncta. Quamobrem apud complures ex sanctis Patribus Pœnitentiæ definitio hujusmodi animi cruciatu declaratur.

5. Fides Pœnitentiæ pars non est.

Verùm in eo, quem pœnitent, fides Pœnitentiam antecedit, necesse est : neque enim potest quisquam se ad Deum convertere, qui fide careat : ex quo fit, ut nullo modo Pœnitentiæ pars rectè dici possit.

6. Intima animi Pœnitentia virtus est censenda.

Quod autem intima hæc Pœnitentia, ut antea diximus, ad virtutem pertinet, apertè ostendunt multa, c quæ

Conc. Trid. sess. 14 de Pœnit. cap. 3 & c. 4.

c Matth. 3, 2 & 4, 17.
Marc. 1, 3, 4. Lucæ 15, 4.

(1) Versatur : Edit. Patav. versetur.

de Pœnitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de iis tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum virtute, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin dolore, quando, quomodo & quatenus oportet, virtutis sit: hoc autem ut rectè fiat, Pœnitentiæ virtus præstat. Interdum enim evenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant: quin etiam, ut à Salomone scriptum est, *a* nonnulli sunt, qui cum malefecerint, lætantur: rursus verò alii ita se mœrori animi & ægritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortassè Cain videri potest, qui ait: *b* *Major est iniquitas mea, quam ut ventam merear:* & qualis certe Judas fuit, *c* qui Pœnitentia ductus suspendio vitam & animam amissit. Ut igitur modum in dolore tenere possimus, Pœnitentiæ virtute adjuvamus.

7. *Quomodo is, quem vere pœnitet, affectus esse debeat.*

Sed idem etiam ex iis rebus colligi potest, quæ sibi tamquam finem proponit is, quem verè peccati pœnitet. Primum autem hoc ei propositum est, ut peccatum aboleat, omnemque animæ culpam & maculam abatergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad justitiam referri perspicuum est: nam, etsi inter Deum & homines propriæ justitiæ ratio intercedere non potest, cum tam longo intervallo inter se distent; aliquam tamen esse justitiam constat, cujusmodi est inter patrem & filios, inter dominum & servos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem & odium propter peccati sceditatem incurrit. Hæc verò omnia satis declarant Pœnitentiam ad virtutem spectare.

8. *Quibus veluti gradibus ad divinam illam Pœnitentiæ virtutem ascendatur.*

Sed docendum est etiam quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos prævenit, cordaque nostra ad se convertit. Quod cum precaretur Propheta: *d* *Convertæ, inquit, nos, Domine, ad te, & convertemur.*

Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. *e* *Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est; & inquirentibus se remunerator sit.*

Præterea motus timoris consequitur; & suppliciorum acerbitate proposita animus à peccatis revocatur: atque huc videntur spectare illa Isaïæ verba: *f* *Sicut quæ concipit, eum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in dolribus suis; sic facti sumus. Huc deinde accedit g spes im-*

Lex Dei imperat dumtaxat actiones virtuti conjunctas.

Dolor triplici ratione virtus censi potest.

Prima ratio est, si non peccetur defectu.

a Prov. 2, 14.

Secunda, ut non peccetur excessu.

b Genes. 4, 13.

c Matth. 27 v. 5. Act. 1. 18.

Tertia ratio, si bono fine sit susceptus quod fit tripliciter. Chrysost. de Pœnit. & habetur de Pœnit. dist. 3. c. perfecta. Quomodo justitia inter Deum, & homines esse possit. ex Arist. in 5. Ethicor. c. ult. docet Scot. 1. dist. 14 q. 2 litt. H.

Quæ de Pœnitentiæ virtute hic traduntur, habentur de justificatione in Concil. Trid. sess. 6 c. 6.

e Theren. 15, 28.

Primus gradus, gratia præveniens misericordiæ Dei. Secundus gradus, fides.

e Hebr. 11, 6.

Tertius gradus, timor.

f Isaï. 26, 17.

Quartus gradus, spes.

e Matth. 9.

Quintus gradus,
charitas.

a Eccl. 19, 18.

Alex. de Ales. 4 p.
summ. q. 58 memb.
1 & 2.

Fructus Pœnitentiæ
præcipuus, est vita
æterna.

b Matth. 3, 2 &
4, 17.

c Ezech. 18, 21.

d Ezech. 33, 11.

Quid exterior Pœ-
nitentia. D. Thom.
in 3 p. q. 24 art. 1
v. 11.

e Ezech. 33.

Prima ratio est, ut
fides nostra de remis-
sione peccatorum,
eorum iudicio, quo-
rum est discernere in-
ter lepram & lepram,
magis confirmaretur,
& conscientiæ nostræ
paciores redderentur.

f Matth. 9, 2.

Secunda ratio est,
ut homin. in prom-
ptu esset instrumen-
tum quo peccata post
Baptismum contracta
in sanguine Christi
eluerentur. Conc. Trid.
sess. 14 cap. 1.

petrandæ à Deo misericordiæ qua erecti vitam & mo-
res emendare constituimus. Postremò charitate corda no-
stra accedantur, ex qua liberalis ille a timor probis &
ingenius filiis dignus, oritur: atque ita unum illud veriti-
ne qua in re Dei majestatem lædamus peccandi consuetu-
dinem omninò deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad
hanc præstantissimam Pœnitentiæ virtutem pervenitur.

9. *Qui sit præcipuus virtutis Pœnitentiæ fructus.*

Quæ prorsus divina & cœlestis virtus existimanda est;
cui scilicet regnum cœlorum sacræ litteræ pollicentur; nam
apud sanctum Matthæum scriptum est: *b Pœnitentiam
agite; appropinquavit enim regnum cœlorum;* & apud
Ezechielem: *c Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus
peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præ-
cepta mea, & fecerit iudicium & justitiam, vita vivet.*
Tum alio loco: *d Nolo mortem impii, sed ut convertatur
impius à via sua, & vivat.* Quod quidem de æterna & bea-
ta vita intelligendum esse, planè constat.

10. *Quid de externa Pœnitentia sentiendum sit, qua-
que de causa Christus eam in numerum Sacramen-
torum referri voluerit.*

De externa verò Pœnitentia docendum est, eam esse in
qua Sacramenti ratio consistit, habereque externas quas-
dam ressensibus subjectas, quibus declarantur ea quæ in-
teriùs in anima fiunt. In primis autem explanandum fide-
libus videtur, quare factum sit, ut Christus Dominus Pœ-
nitentiam in numerum Sacramentorum referri voluerit. Hu-
jus autem rei illa omninò causa fuit ut nobis de remissio-
ne peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait: *e Si im-
pius egerit pœnitentiam &c.* minùs dubitare liceret:
vehementer enim pendere animo de intima Pœnitentia o-
pus esset, cum de suo cuique iudicio in iis quæ agit, meritò
timendum sit. Ut igitur Dominus huic nostræ solitudini
subveniret, Pœnitentiæ Sacramentum instituit, quo per Sa-
cerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse confide-
remus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ, Sacramento-
rum virtuti meritò habenda est, paciores redderentur.
Neque enim aliter accipienda est vox Sacerdotis, peccata
nobis legitimè condonantis, quam Christi Domini, qui ait
paralytico: *f Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.*

Deinde verò cum nemo salutem, nisi per Christum
ejusque passionis beneficio consequi possit, consentaneum
nobisque utilissimum fuit, ejusmodi Sacramentum insti-
tutum, cujus vi & effluvia Christi Sanguinis ad nos de-
fluens, peccata post Baptismum admissa elueret, atque

ita reconciliationis beneficium illi uni Salvatore nostro acceptum referre profiteremur.

11. *Quo pacto Pœnitentia verum sit novæ legis Sacramentum.*

Quod verò Pœnitentia Sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent: ut enim Baptismus Sacramentum est, quia *a* peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentia, *b* quæ peccata omnia post Baptismum voluntate vel actione suscepta tollit, verè & propriè Sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum à pœnitente, tum à Sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interiùs efficiuntur in anima, quis neget Pœnitentiam vera & propria Sacramenti ratione præditam esse? Siquidem Sacramentum sacræ rei signum est; peccator autem, quem pœnitet, rerum & verborum notis plane exprimit se animum à peccati turpitudine abduxisse: itemque ex iis, quæ à Sacerdote geruntur & dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittentis facile cognoscimus: quamquam hoc aperte indicant illa Salvatoris verba: *c* *Tibi dabo claves regni cœlorum; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Absolutio enim Sacerdotis verbis enuntiata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

12. *Pœnitentiæ Sacramentum iterari potest.*

Neque verò solùm fideles docendi sunt, Pœnitentiam in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies via peccati danda esset, Dominus respondit: *d* *Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.* Quare, si cum ejusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati & clementiæ diffidere videantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem divinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facile consequentur, tum hujus loci & aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent, tum verò iis rationibus & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, & Ambrosii libris de Pœnitentia, petere licebit.

13. *Materia Pœnitentiæ quæ & qualis.*

Jam quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quàm hujus Sacramenti materia, docendum est, in eo maxime hoc Sacramentum ab aliis differre, quòd aliorum Sacramentorum materia est aliqua res naturalis, vel arte effecta: Sacramenti verò Pœnitentiæ quasi materia sunt actus pœnitentis, nempe contritio: confessio & satisfactio, ut à Tridentina Synodo declaratum est; qui, qua-

Sess. 14. Conc. Trid. de Pœnit. c. 1 & can. 1.

a Actor. 12, 38.

b Actor. 8, 22.

Dilucide exponitur quomodo Pœnitentia sit sacræ rei signum.

Aug. lib. 8 de Civit. Dei. cap. 10.

Actio Sacerdotis absolventis nittitur auctoritate verbi Dei, *c* Matth. 16, 19.

Sess. 14. Conc. Trid. de Pœnit. cap. 2.

d Matth. 18, 22.

Quomodo desperantes consolandi sint.

Ambr. de Pœnitent. lib. 1 c. 1 & 2. Vide Aug. in lib. de Vera & falsa Pœnit. c. 5.

De materia Sacram. Pœnit. Tres actus pœnitentis qui sunt loco materiæ, quomodo ejusdem Sacramenti partes esse dicantur. Trid. Synod. sess. 15 de Pœnit. cap. 5 & can. 4.

tenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, & plenam ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Neque verò hi actus quasi materia à sancta Synodo appellantur, quia verae materiae rationem non habeant, sed quia ejus generis materia non sint, quae extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, & chrisma in Confirmatione. Quòd autem ab aliis dictum est, peccata ipsa hujus Sacramenti materiam esse, nihil planè diversum dici videbitur, si diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quae vi ignis consumuntur; ita peccata, quae Pœnitentia delentur, rectè hujus Sacramenti materia vocari possunt.

14. *Quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

Sed formae etiam explicatio Pastoribus praetermittenda non est, quòd ejus rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione hujus Sacramenti gratiam. Est autem forma: *Ego te absolvo*: quam non solum ex illis verbis licet colligere: a *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in caelis*; sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita, accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant, quod efficiunt; & illa (1) verba, *Ego te absolvo*, ostendunt peccatorum remissionem hujus Sacramenti administratione effici; planum est hanc esse Pœnitentiæ perfectam formam. Sunt enim peccata tamquam *b* vincula, quibus constrictæ animae tenentur, & ex quibus Pœnitentiæ Sacramento laxantur. Quòd quidem non minùs verè de illo etiam homine Sacerdos pronuntiat, qui priùs ardentissimae contritionis vi, accedente tamen confessionis voto, peccatorum veniam à Deo consequutus sit.

15. *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adjiciantur.*

Adduntur praeterea complures preces non quidem ad formam necessariae, sed ut ea removeantur, quae Sacramenti vim & efficientiam, illius culpa, cui administratur, impedire possent.

16. *Quantum differat potestas Sacerdotum Christi in dijudicanda peccati lepra à potestate Sacerdotum veteris legis.*

Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia Sacerdotibus

(1) *Verba*: deest in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lovan. habetur in Patavina.

Peccata ipsa quomodo Sacramenti materia dici possint.

De forma Sacramenti Pœnitentiæ, sess. 24. Concil. Trid. de Pœnit. cap. 3.

a Matth. 18, 18.

b Prov. 5. 22.
Isai. 5, 18.

Talis contritus absolvitur nunc prò nunc, ut pater de princ. solvete reum prima auctoritative, deinde per ministrum executive.

Alex. de Ales. 4 p. 9. 77 memb. 6.

tribuerit. Neque enim, ut olim in veteri lege a Sacerdotes testimonio suo aliquem à lepra liberatum esse, dumtaxat renuntiabant; ita nunc in Ecclesia ea tantùm potestas Sacerdotibus facta est, ut aliquem à peccatis esse absolutum declarent; sed verè tamquam Dei ministri absoluant, id quod Deus ipse *b* gratiæ & *c* justitiæ auctor ac parens, efficit.

17. *Quo habitu quibusve ritibus suam actionem commendare pœnitentes debeant.*

Diligenter verò ritus etiam qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles observabunt: ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento consequuti sunt, nimirum se tamquam servos elementissimo Domino, vel filios potiùs optimo parenti reconciliatos esse: & simul faciliùs intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficii gratos & memores probare: nam quem peccatorum pœnitet, is se humili ac demisso animo ad pedes Sacerdotis dejicit; ut cum se tam humiliter gerat, faciliè possit agnoscere, superbiæ radices evellendas esse, *d* à qua omnia scelera, quæ dellet, ortum habuerint & enata sint (1); in Sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam & potestatem veneretur: Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in Pœnitentiæ Sacramento administrando, Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pœnitens ita enumerat, ut se maxima & acerbissima animadversione dignum esse fateatur, supplexque delictorum veniam petit: quæ sanè omnia vetustatis suæ certissima testimonia à sancto Dionysio habent.

18. *Quos præcipuè fructus ex Sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

Sed nihil profectò tam proderit fidelibus, nihilque majorem illis alacritatem Pœnitentiæ suscipiendæ afferet, quam si à Parochis sæpè explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus: verè enim de Pœnitentia illud dici posse intelligent, ejus quidem radices amaras, fructus verò suavissimos esse. Pœnitentiæ itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque sum-

a Levit. 13, 9, 10, 11.

Deus est qui ministerio Sacerdotis absolvit. Vide Conc. Trid. sess. 14, cap. 6.

b Psalm. 83, 12.

c Rom. 8, 33.

Humilitas Pœnitentis coram Sacerdote declaranda.

d Eccl. 10, 15.

D. Dionys. Areop. in Epist. ad Demoph.

Primus fructus, est benevolentiae divinæ reconciliatio.

Conc. Trid. sess. 14, cap. 3.

(1) *In Sacerdote autem &c.*: in Edit. Patav. hæc cum antecedentibus ita connectuntur, ut cum se tam humiliter gerat, faciliè possit agnoscere... in Sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam & potestatem veneretur; quæ lectio videtur præferenda.

Secundus fructus, est pax & tranquillitas animi.

Tertius fructus, peccati quantumvis gravis remissio.

a Ezech. 18, v. 21.

b 1 Joann. 1, 19.

c Joann. 2, v. 1.

Tacitæ objectionis dilutio.

d Ut de Antiocho. 2. Mach. 9, 3, de Esaü.

Hebr. 12, 17,

1. Reg. 15.

Peccata quædam non remitti, quomodo intelligatur.

e Matth. 12, 32, 33.

De quibus dicitur Psalm. 128. Fiant sicut fœnum &c. Ambr. libr. 2 de Pœnit., cap. 2 & 4, libr. 2 de Cain & Abel, cap. 9. D. Aug. l. 1 de Serm. Domini in monte, cap. 44.

Libr. 1. Retrac. cap. 19.

ma amicitia conjungat. Hanc verò reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum sanctè & religiosè percipiunt, maxima conscientie pax & tranquillitas cum summa spiritus jucunditate consequi solet: nullum est enim tam grave & nefarium scelus, quod Pœnitentiæ Sacramento non quidem semel, sed iterum & sæpiùs non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: a *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur; omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.* Et S. Joannes; b *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra; & paulò post: c Si quis peccaverit, inquit, nullum videlicet peccati generis excipiens, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

19. *Qua ratione quædam peccata dicantur remitti non posse.*

Quod autem in d Scripturis legimus, quosdam à Domino misericordiam non esse consequutos, quàmvis eam vehementer imploraverint; id verò idcirco factum esse intelligimus, quòd eos verè atque ex animo delictorum non penitebat. Quare cum hujusmodi sententiæ in sacris litteris, vel apud SS. Patres occurrunt, quibus videntur affirmare e aliqua peccata remitti non posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse veniæ impetrationem intelligamus. Ut enim morbus aliquis ea re insansibilis dicitur, quòd ægrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinæ vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur nec condonatur; propterea quòd proprium salutis remedium Dei gratiam repellit. In hanc sententiam à D. August. dictum est: *Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei, per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & adversus ipsam gratiam invidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiamsi peccatum mala conscientia agnoscere & annuntiare cogatur (1).*

(1) Ed. Pat. addit: *quæ quidem verba ita sanè intelligenda sunt, ut alibi se declarans August. inquit, si in hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam, quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto non est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.*

20. *Nullus condonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere potest.*

Sed, ut ad Pœnitentiam revertamur, hæc adeo propria ejus vis est, ut peccata deleat, ut sine Pœnitentia remissionem peccatorum imperare, aut nec sperare quidem ullo modo liceat: scriptum est enim: *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*: quod quidem de gravioribus & mortiferis peccatis dictum à Domino est; etsi aliquo etiam Pœnitentiæ genere indigent leviora peccata, quæ venialia vocantur: sanctus enim Augustinus inquit: *Cum quædam sit Pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustra esset, si peccata venialia absque Pœnitentia dimitti possent.*

21. *Quot sint partes integrales Pœnitentiæ.*

Sed quoniam de iis rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est universè loqui, curabunt Pastores singillatim ea tradere, ex quibus verè & salutaris Pœnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Est autem hujus Sacramenti proprium, ut præter materiam & formam, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat quæ tanquam totam integramque Pœnitentiam constituent, contritionem scilicet, confessionem & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his verbis loquitur: *Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde ejus contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio.* Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & aliis hujusmodi partibus, quarum aliqua si desit, meritò imperfectum videatur; perfectum verò, si nulla desideretur; eodem etiam modo Pœnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut quamvis, quod ad ejus naturam attinet, contritio & confessio, quibus homo justus elicitur, satis sit; tamen, nisi tertia etiam pars, id est satisfactio, accedat, aliquid ei omninò ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi & satisfaciendi consilium & propositum inclusum habeat, Confessionem contritio & satisfaciendi voluntas, Satisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

22. *Quomodo hæ tres Pœnitentiæ partes coligantur.*

Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quod animo, verbis & re ipsa, peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos

Venialia peccata non requirunt necessario Pœnitentiam Sacramentalem.

a Lucæ 13, 3.

Conc. Trid. sess. 14, can. 7.

D. Aug. l. 50, Hom. 50, cap. 8, Conc. Tolet. IV, cap. 9 & D. Thom. in 3. p. q. 87.

Tres Pœnitentiæ partes integrales, quarum si aliqua desit, perfecta non est. Conc. Trid. sess. 14 de Pœnit. cap. 3 & can. 4 & 1. Reg. 16, 11, item 2. Reg. 12, 14 & 3, Reg. 21, 27.

Joann. 3, 5.

Psalm. 50, 19.

Act. 19, 18.

Jacob. 5, 16.

Matth. 3, 8.

D. Chrys. de Pœnit.

Partes Pœnitentiæ quomodo connexæ.

Tres Pœnitentiæ partes, ex tribus peccandi modis colliguntur.

D. Thom. in 3. p. q. 90, art. 2.

ipsos Ecclesiae clavibus subjicientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen à nobis violatum esset, iisdem etiam ejus iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim Pœnitentia est veluti quædam delictorum compensatio, ab ejus voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & voluntas compensandi requiritur in quo maxime contritio versatur; & pœnitens Sacerdotis judicio qui Dei personam gerit, se subjiciat necesse est, ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit: ex quo tum Confessionis, tum satisfactionis ratio & necessitas perspicitur.

23. *Quid in hac materia propriè sit Contritio.*

Quoniam verò harum partium vim & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est à Contritione, eaque diligenter explicanda: neque enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Conc. Trident. ita definiunt: *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.* Et paulò post de Contritionis motu subjicitur: *Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur.* Ex hac itaque definitione intelligent fideles, Contritionis vim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat: aut propositum ei sit novum vitæ genus instituere, aut ipsum jam instituat; sed in primis malè actæ vitæ odium & expiationem suscipiendam esse. Id verò maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus: a *Labo- ravi, inquit David, in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum:* &, b *Exaudivit Dominus vocem fletus mei:* & rursus alius: c *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quas certè & alias hujusmodi voces, vehemens quoddam anteactæ vitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

24. *Cur Contritio dolor à Patribus Concilii nominata sit.*

Quòd autem Contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem Pœnitentiæ comitem esse, non Pœnitentiam. Verùm peccati detestationem & odium,

De Contritione, prima Pœnit. part. Conc. Trid. sess. 14 de Pœnitentia, cap. 4. & can. 5. Fulgent. de Remiss. peccat. c. 12. Chrys. de Comp. cordis. l. 1 & 2.

Contrariæ opinionis refutatio sumpta ex auctoritate Concilii & Spiritus. Conc. Trid. ibidem, & sess. 6, cap. 6 & 14.

a Psalm. 6, 7.
Vide item. Ps. 50, 6.
Ezech. 18, 31.

b Psalm. 6, 10.
c Isai. 38, 15.

Vera Contritio non corporis sensu, sed dolore animi est metienda.

Aug. libr. 50, Hom. 50, cap. 1.

doloris vocabulo Patres significarunt; tùm quia sacræ literæ ita utuntur; ait enim David: a *Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tùm quia dolor in inferiori animæ parte, quæ vim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur: ut non incommodè contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes vestem etiam mutari soliti sint: de quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit: b *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.*

25. *Quare peccati detestatio vulgo à Theologis Contritio appelletur.*

Rectè autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est, ducta similitudine à rebus corporeis, quæ minutatim saxo aut duriore aliqua materia confringuntur; ut eo vocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, Pœnitentiæ vi contundi atque conteri. Quare nullus alius dolor, vel ex parentum & filiorum obitu, vel cujusvis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur; sed illius tantùm doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia atque innocentia afficimur.

26. *Quibus præterea vocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

Verùm aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet: nam & contritio cordis dicitur, quia cordis nomen frequenter sacræ e litteræ pro voluntate usurpant: ut enim à corde motionum corporis principium sumitur, ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur ac regit. Vocatur etiam à sanctis Patribus cordis compunctio, qui libros de Contritione conscriptos, *De compunctione cordis* inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum virus possit erumpere; ita corda quasi scalpello Contritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum virus queant ejicere: quare & scissio cordis à Joële Propheta appellata est: d *Convertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu & in planctu, & scindite corda vestra.*

27. *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus, maximus & vehementissimus esse debeat.*

Summum verò & maximum dolorem ex peccatis quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major

a Psalm. 12, 2.

Cur pœnitentes soliti sint vestes mutare.

b Matth. 11, 21.
Lucæ 10, 3.

Genes. 37, 34.

3. Reg. 21, 27.

4. Reg. 6, 30.

Judith. 4, 9.

Joann. 3, 8.

Vide Alex. de Ales.
4 p. q. 67 memb.
1, 2.

Dolor aliunde proveniens, non dicitur Contritio.

Eadem peccati detestatio, alias cordis Contritio dicitur.

c Genes. 6, 3.

Job. 1, 5.

Psalm. 43, 19, 5.

Matth. 5 & 26, 6,
& 15 & 18.

Cordis compunctio,

Cheys. in libr. de
Compunctione cordis.
Isid. de summo bono,
lib. 2 c. 12. Cordis
scissio.

d Joël. 2, 12. 13.

Seraph. Doctor Bonaventura, in 4 dist.
16 art. 1 q. 1 & 2.

Prima ratio.

Ex Aug. in lib. 14.
Civit. cap. 78 & 9.
a Joann. 4, 18.

b Deut. 6, 5.
Matth. 22, 27.
Marc. 12, 29.
Lucæ 10, 27.

c Joel 1, 12.

Secunda ratio.

Illud enim est magis eligendum, quod magis fugiendo opponitur.

Arist. libr. 2 Priorum c. 28.

Vitæ conservandæ causa peccare non licet.

d Matth. 10, 27.
Lucæ 14, 25.

e Matth. 16, 15.
Ponderato sine modo quoad actus elicitos, non imperatos, secundum illud. Rom. 11. Obsecro &c.

Tertia ratio.

S. Bernardus, lib. de Diligendo Deo circa medium.

Dolor de peccatis non tantum debet esse maximus, sed etiam vehementissimus.

f Deut. 4, 29.

Sapient. 1, 13.

g Jer. 29, 13.

Vera & utilis Contritio etiam esse potest, si non tantum dolorem sentiamus de peccatis, quam de rebus externis, stante scilicet, naturæ imbecillitate. Concil. Trid. sess. 14 de Pœnitent. cap. 4.

excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare: nam cum perfecta Contritio sit charitatis actio a quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur; patet eundem charitatis & Contritionis modum statuendum esse. At quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, ut Contritio vehementissimum animi dolorem conjunctum habeat: ut enim maximè diligendus est Deus, ita, quæ nos à Deo alienant, maximè detestari debemus: in quo etiam illud observandum est, eodem loquendi genere charitatis & Contritionis magnitudinem in sacris litteris significari. De charitate dictum est: b *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Rursus, quod ad Contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam: c *Convertimini (1) ad me in toto corde vestro*.

Præterea, si uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent; illud sequitur, ut quam ob causam Deum summè diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat, necesse sit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vitæ quidem conservandæ causa peccare liceat, apertè nos docent illa Domini verba: d *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus; & e Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam*.

Sed illud etiam animadvertendum est, ut quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis & modus charitati præscribitur, (*Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est ipsum diligere sine modo*) ita peccati detestationi nullus modus definiatur.

Sit præterea non solum maxima, sed vehementissima atque adeo perfecta, omnemque ignaviam & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: f *Cum quæsieris Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quæsieris & tota tribulatione animæ tuæ*. Et apud Jeremiam: g *Quæretis me, & invenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro, et inveniar à vobis, ait Dominus*.

28. *Contritio vera esse non desinit, etiam si sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Quamquam si id minùs consequi nobis liceat, ut perfecta sit; vera tamen & efficax Contritio esse po-

(1) *Ad me*: deest in Edit. Rom. Venet. Lug. & Lovan. habetur autem in Patav. & apud Joëlem.

test: sæpè enim usuveuit, ut quæ sensibus subjecta sunt, magis quàm spiritualia nos afficiant; quare nonnulli interdum majorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur: quæ tamen in pœnitentia summopere optandæ & commendandæ sunt. Præclara est enim ea de re sancti Augustini sententia: *Non sunt, inquit, in te Christianæ charitatis viscera, si luges corpus, à quo recessit anima; animam verò à qua recessit Deus, non luges.* Atque huc spectant illa Salvatoris nostri verba, quæ supra allata sunt: *a Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida quia si in Tyro & Sidone facta essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima *b* Ninivitarum, *c* Davidis, *d* peccatricis, *e* Apostolorum Principis exempla; qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrarunt.

29. *Peccata capitalia singillatim in Contritione detestanda sunt.*

Maximè autem hortandi & monendi sunt fideles, ut ad singula mortali crimina proprium Contritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias Contritionem describit, cùm ait: *f Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ:* etenim recogitare omnes annos est singillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: *g Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet.* Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: *Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in persona.*

30. *Sufficit universè quandoque peccata sua detestari.*

Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate & clementia; is enim cùm nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & universè peccata sua detestatus quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere ac detestari in animo habeat ad Dominum se converterit: ita enim nos per Prophetam jubet sperare, cùm inquit: *h Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.*

Contritio lacrymis testanda.

S. Aug. serm. 14 de sanctis.

- a* Matth. 11, 21.
- b* Joann. 3, 5, 6, 7.
- Matth. 12, 41.
- Lucæ 11, 32.
- c* 2. Reg. 13.
- Psalm. 50.
- d* Lucæ 7, 37, 38.
- e* Matth. 26, 27.

f Isai. 38, 15.

g Ezech. 18, 31.
Libr. de Vera & falsa Pœnit. cap. 14 & habetur de pœnitent. dist. 5 cap. Consideret.

Non desperandum est de Dei bonitate, etiamsi absolutam peccatorum Contritionem non sentiamus.

h Ezech. 33, 12.

31. *Quæ ad veram Contritionem sint in primis necessaria.*

Ex iis igitur colligi poterunt, quæ ad veram Contritionem maximè sunt necessaria, de quibus fidelem populum accuratè oportebit docere, ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat qua dijudicet quantum absit ab ejus virtutis perfectione. Primum enim necesse est, peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quædam tantum doleamus, ficta & simulata, neque salutaris pœnitentia à nobis suscipiatur: nam, ut à sancto Jacobo Apostolo dictum est: *a Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

Alterum est, ut ipsa Contritio confitendi & satisfaciendi voluntatem conjunctam habeat, de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pœnitens vitæ emendandæ certam & stabilem cogitationem suscipiat: hoc verò Propheta his verbis apertè nos docuit: *b Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: & paulò post: c Cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium & justitiam, ipse animam suam vivificavit: ac paucis interjectis: d Convertimini, inquit, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; & non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Idem etiam Christus Dominus e mulieri, quæ in adultério deprehensa est, præscripsit: *Vade, inquit, & jam amplius noli peccare.* Item paralyticum illi, quem ad probaticam piscinam curaverat; *f Ecce, ait, sanus factus es: jam noli peccare.**

32. *Dolorem præteritæ, culpæ & cavendæ in posterum propositum Contritioni necessarium esse ostenditur.*

Sed natura quoque ipsa & ratio (1) planè ostendunt, quo illa ad Contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum, cautionemque, ne quid hujusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, & doleat oportet quod in eum injuriosus & contumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tempore provi-

Primum ficta est Pœnitentia, in qua de quibusdam peccatis tantum dolemus.

a Jacob, 2, 10.

Secundum, Conc. Trid. sess. 14 cap. 4. Tertium.

b Ezech, 28, 21, 22.

c Ibidem. 27.

d Ibidem 30.

e Joann. 8, 11.

f Joann. 5, 14.

Homines ingenio præditi in stercore vitiorum viventes scarabei dicuntur: unde Christus reputatus vermis, & non homo, in cruce clamavit quasi scarabeus, Deus Deus meus.

(1) Planè: Edit. Patav. plenè.

deat, ne qua in re amicitiam læsisse videatur: quæ duobus obedientiam adjunctam habeant, necesse est: hominem enim legi sive naturali & divinæ, sive humanæ, quibus subjectus est, parere convenit. Quare, si quid pœnitens alteri per vim aut per fraudem abstulit, restituat oportet: itemque alicujus aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciatur, cujus dignitatem, aut vitam dicto factove violavit. Tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

33. *Indulgendum est aliis, si nobis volumus indulgeri.*

Neque verò inter cætera, quæ ad Contritionem maximè pertinent, minùs diligenter & necessariò curandum est, ut quidquid injuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur ac condonetur: ita enim Dominus & Salvator noster monet atque denuntiat: *a Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Hæc sunt, quæ fidelibus in Contritione observanda sunt: cætera, quæ ad hanc rem à Pastoribus colligi facilè poterunt, efficient quidem, ut in suo genere Contritio sit magis perfecta & absoluta; verùm adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his veræ & salutaris Pœnitentiæ ratio constare non possit.

34. *Quæ sit propria Contritionis vis & utilitas.*

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, vitam actionesque suas dirigant; vehementer proderit Contritionis vim & utilitatem sæpiùs proponere. Nam, cum pleraque alia pietatis studia, *b* veluti beneficentia in pauperes, jejunia, preces & alia id genus sancta & honesta opera, hominum culpa, à quibus proficiscuntur, à Deo interdum repudientur; ipsa certè Contritio numquam illi grata & accepta esse non potest: nam inquit Propheta: *c Cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.*

Quin etiam statim ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis à Deo tribui, alio loco ejusdem Prophetæ verba illa declarant: *d Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Atque ejus rei figuram in *e* decem leprosis animadvertimus, qui à Salvatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent, à lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veræ Con-

S. Aug. Epist. 54 ad Macedon. & habetur 14, q. 6, c. 1. & in 6. de Reg. Jur. c. Peccatum 1.

Quartum.

a Matth. 6, 15, & 18, 33.
 Marci 11, 25.
 Eccl. 23.
 Lucae 11:

Prima utilitas est, quod sit certissima peccatorum medicina.

b Prov. 15, 8.
 Isai. 27, 58, 61, 8.

c Psalm. 50, 19.

Altera utilitas est quod sit facilis, expedita, & mox animæ ægrotantis medicina.

d Psalm. 31, 5.

e Lucae 17, 14.
 Conc. Trid. sess. 14, cap. 4:

tritionis, de qua supra dictum est, eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim à Domino impetremus.

35. *Qua ratione ad perfectionem Contritionis veniatur.*

Primùm requiritur peccati agnitio.

Chrys. Hom. 1. in Psalm. 50.

Secundò, sui ipsius accusatio.

Tertiò, confitendi ac se emendandi propositum.

Quartò, divini auxilii petitio.

Quintò, vehementissima peccatorum detestatio.

a Psalm. 51, 7. Eccl. 12, 7.

Sapient. 14, 9, alibi sæpè.

De Confessionis Sacramentalis altera parte.

Confessionis quantitas sit præstantia, primùm colligitur ex ejus necessitate ad salutem consequendam.

Trid. Synod. sess. 14 de Pœnit., cap. 4. Quæ Contritio citra Confessionem peccata deleat.

Vi Confessionis salutis consequendæ ratio efficitur facilior.

Plurimum etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num, quæ à Deo, sive Ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, servaverint: quod si quis alicujus sceleris reum se esse cognoverit, statim se ipsum accuset, supplexque à Domino veniam exposcat, & spatium tùm confitendi, tùm satisfaciendi sibi dari postulet, in primisque divinæ gratiæ præsidio se adjuvari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admississe vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccata summum fidelium odium concitetur; tùm quia summa est illorum sceditas & turpitudine; tùm quia gravissima damna & calamitates nobis afferunt: nam a Dei benevolentiam, à quo maxima bona accepimus, longeque majora expectare & consequi licebat, à nobis alienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuò afficiendos sempiternæ morti nos addicit. Hactenùs de Contritione: nunc ad Confessionem quæ est altera Pœnitentiæ pars, veniamus.

36. *Quæ sit Confessionis præstantia; quamque fuerit ad Christianam salutem necessaria ejus institutio.*

Quantum verò curæ & diligentiae in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facilè intelligent, quòd omnibus ferè piis persuasum est, quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis & religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte Confessionis tribuendum esse; ut nulli mirandum sit, humani generis hostem, cum fidem Catholicam funditus evertere (1) cogitat, per ministros impietatis suæ & satellites hanc veluti Christianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primùm itaque docendum est, Confessionis institutionem nobis summoperè utilem atque adeo necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, Contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeo vehementem, acrem & incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum

(1) *Cogitat*: Edit. Patav. *cogitaret*; quod magis arridet.

pervenirent, fiebat etiam, ut à paucissimis hac via peccatorum venia speranda esse: quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret: quod quidem admirabili consilio effecit, a cum claves regni cœlestis Ecclesiæ tradidit.

37. *Confessio Contritionem perficit.*

Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum & constanter affirmandum est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat; etsi hujusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit; ei tamen, cum peccata Sacerdoti ritè confessus fuerit, vi clavium scelera omnia remitti ac condonari; ut meritò à sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ clavibus aditum in cœlum aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cum à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ effectum esse absolutionem à peccatis.

Verùm ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat Confessio utilitatem, quòd iis, quorum est corrupta vitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quàm si interdum occultas animi sui cogitationes, facta dictaque omnia prudenti & fideli amico patefaciant, qui eos opera & consilio juvare possit. Quare ad eandem rationem maximè salutare existimandum est iis, qui scelerum conscientia agitantur, ut Sacerdoti tanquam Christi Domini Vicario cui perpetui silentii severissima lex proposita est, animæ suæ morbos & vulnera aperiant: statim enim parata sibi medicamenta invenient, quæ non solùm præsentis ægritudinis sanandæ, verùm ita præparandæ animæ cœlestem quamdam vim habeant, ut deinceps facilè futurum non sit in ejusdem morbi & vitii genus recidere.

Neque verò illa Confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem & conjunctionem magnopere pertinet: constat enim, si sacramentalem Confessionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis & nefandis sceleribus futura esse, quæ postea & alia etiam multò graviora homines peccati consuetudine depravati, palàm committere non verebuntur: etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati & licentiæ tamquam frænos injicit, & improbitatem coëccet. Sed jam Confessionis utilitate exposita, quæ sit ejus natura & vis, Pastoribus tradendum erit.

38. *Confessionis Sacramentalis descriptio & natura.*

Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem,

a Matth. 16, 19
& 18, 18.

Joann. 10, 23, &
21, 15. Ambr. in
serm. 1 de Quadrag.
& habetur de Pœnit.
dist. 1 c. Ecce nunc
tempus. Aug. 1. 2
de Adulter. conjug.
c. 9, Chrys. lib. de
Sacerdot.

Flor. Conc. in Dec.
Eugenii IV.

Secundò, Confessionis excellentia inde colligitur, quod sit certissimum ad mores emendandos instrumentum. De Pœnit. dist. 6 cap. Sacerdos, & de Pœnit. & remiss. cap. Omnis utriusque sexus.

Tertio, hinc intelligimus Confessionis utilitatem, quod vitæ humanæ societatem, publicamque honestatem conservet.

Quid sit Confessio, vide Alex. de Ales. 4 p. q. 76 memb. 1. Scot. 4 sent. dist. 17. q. 1.

Peccata accusatorio animo in Confessione sunt enumeranda.

a Prov. 2, 14.

S. Chrys. Hom. 20.

Genes.

Judicium confessionis est dissimile forensibus judiciis.

Aug. serm. 8 de Verb. Domini in lib. de vera & falsa Pœnit. cap. 10. Greg. Hom. 40 in Evang. & lib. 10. Moral. cap. 15.

Conc. Trid. sess. 14 de Pœnit. c. 5 & cap. 6.

Alex. de Ales, 4. p. q. 70 memb. 3. art. 2.

Marc. 7.

b Matth. 18, 18.

c Joann. 20, 22.

Aug. in lib. 50.

Hom. 64 habetur de Pœnit. dist. 1 cap. Agite.

d Joann. 11, 44.

S. Aug. lib. de vera & falsa Pœnit. c. 16 & serm. 8 de Verb. Domini; vide item in Joann. tract. 19 & tract. 49. & in Psalm. 101 conc. 1.

quæ ad Sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut veniam virtute clavium impetremus. Rectè autem accusatio dicitur, quod peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, ut ii faciunt, *a* qui lætantur, cum malè fecerint; (1) aut omninò enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus: verùm accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa peccata confitemur; quoniam hoc iudicium longè dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus Confessione pœna & supplicium, non culpæ liberatio & errati venia constituta est. In eandem ferè sententiam, quamvis aliis verbis sanctissimi Patres videntur Confessionem definiisse; veluti cum sanctus Augustinus inquit: *Confessio est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur*: & sanctus Gregorius: *Confessio est peccatorum detestatio*; quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit.

39. *Qua ex causa & quando instituta sit à Christo Confessio.*

Sed jam, quod omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc Sacramentum à Christo Domino, *b* qui bene omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob ejus summam bonitatem & misericordiam institutum esse. Apostolis enim post resurrectionem in unum locum congregatis insufflavit dicens: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* (2) Cum igitur Dominus potestatem retinendi & remittendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse.

40. *Ex quibus aliis Scripturæ locis Confessionem à Christo institutam esse colligatur.*

Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotii dedit, *d* ut Lazarum à mortuis excitatum, à vinculis solverent, quibus constrictus erat: nam san-

(1) *Aut omninò enarranda, ut si &c.*: Edit. Patav. & Lovan. *nec omninò ita enarranda, quasi &c.*

(2) *Cum igitur &c.*: Hæc conclusio deest in Edit. Pat. & quidem redundare videtur in Romana, Lugd. & Lov. ut ex ipso contextu colligere licet; nam paulo post, ubi locum suum verè habet, eadem iisdem omninò verbis repetitur.

ctus Aug. eum locum ita explanat: (1) *Ipsi, inquit, Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem jam suscitaverat, obtulit discipulis solvendum, ostendens potestatem solvendi esse concessam Sacerdotibus.* Quò etiam pertinet, quòd iis a qui à lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut Sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent.

41. *Quomodo ex verbis Domini necessariò Confessio Sacerdoti facienda colligatur; & quòd sit Iudices Apostolorum successores.*

Cum igitur Dominus potestatem remittendi & retinendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re *b* iudices constitutos fuisse: at quoniam, ut sancta e Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis justitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pœnitentium Confessione singillatim peccata omnia Sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ à sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuò à catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim sanctissimos Patres attentè legimus, nusquam non aper-tissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum à Christo Domino institutum esse, & Confessionis sacramentalis legem, quam illa Exomologesin, & Exagoreusin græco vocabulo appellant, tamquam Evangelicam accipiendam esse. Quòd si etiam veteris Testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum Confessionem videntur pertinere varia illa *d* sacrificiorum genera, quæ ad expianda diversi generis peccata à Sacerdotibus fiebant.

42. *Quo fructu ad Sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam cæremonias adjunxerit.*

Sed quemadmodum Confessionem à Domino Salvatore institutam esse, fideles docendi sunt; ita etiam mo-

(1) *Ipsi Sacerdotes &c:* Hoc Augustini testimonium aliter legitur apud PP. Maur. quàm in Edit. Romana, Patav. & reliquis omnibus obscuro plenè sensu; scilicet, *Ipsi Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus enim remittunt, remittit Deus: Lazarum enim de monumento jam suscitatum obtulit Dominus discipulis solvendum; per hoc ostendens, potestatem solvendi concessam Sacerdotibus.*

a Lucæ 17, 14, 15.

b Aug. lib. 20 de Civit. Dei. cap. 9. Greg. Hom. 26 in Evang. Ambr. lib. 2 de Cain. cap. 4 & habetur de Pœnit. dist. 1 c. Verbum Dei.

c Conc. Trid. de Pœnit. sess. 14 c. 5, can. 7. De exomologesi scripserunt Clem. Rom. in ep. 1 ad Jacob. fratrem Domini. Cypr. de lapsis, & in ep. 10 & 55 ad Cornelium. Basil. quæst. 288. in Regul. brevioribus. Leo Pap. ep. 89. ad Theod.

d Sacrificia pro peccato figuræ fuerunt nostræ Confessionis, quæ habentur Levit. 4 per totum 5, 6, 7, 8, 9, 12, 15 & 16 & Num. 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 15 & pluribus aliis in locis. Hieron. ep. 30 in epist. Fabiolæ; & alii, quos supra citavimus sect. 18.

nere eos oportet, quosdam ritus & solemnes cærimo-
nias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad Sa-
cramenti rationem non expectant, ejus tamen dignita-
tem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos
pietate accensos ad Dei gratiam faciliùs consequendam
præparant. Cùm enim aperto capite ad pedes Sacerdo-
tis abjecti, demisso in terram vultu, supplices manus
tendentes, aliaque hujusmodi Christianæ humilitatis
signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessa-
ria non sunt, peccata confitemur, - ex his perspicuè in-
telligimus, tum in Sacramento cœlestem vim agnoscen-
dam, tum à nobis divinam misericordiam summo studio
requirendam, atque efflagitandam esse.

43. *Salutem citra Confessionem recuperare non pos-
sunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus.*

Jam verò nemo existimet, Confessionem à Domino
quidem institutam, sed ita tamen, ut ejus usum necessa-
rium esse non edixerit. Etenim sic statuunt fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, Confessionis Sa-
cramento ad spiritualem vitam (1) revocari. Quod
quidem pulcherrima translatione à Domino aperte si-
gnificatum videmus, cùm hujus Sacramenti administran-
di potestatem a claves regni cœlorum appellavit. Ut
enim (2) locum aliquem ingredi nemo potest sine ejus
opera, cui claves commissæ sunt; sic intelligimus ne-
minem in cœlum admitti, nisi fores à Sacerdotibus,
quorum fidei claves Dominus tradidit, aperiantur.
Aliter enim nullus planè clavium usus in Ecclesia
esse videbitur: ac frustra is, cui clavium potestas data
est, quempiam cœli aditu prohibebit, si tamen alia
via introitus patere queat. Hoc verò præclarè à san-
cto Augustino cognitum est, cùm inquit: *Nemo sibi
dicat, occultè ago apud Dominum pœnitentiam; novit
Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine
causa dictum: h Quæcumque solveritis in terra, solu-
ta erunt in cœlo? ergo sine causa claves datæ sunt
Ecclesiæ Dei?* Atque in eamdem sententiam sanctus
Ambrosius in libro de Pœnitentia scriptum reliquit cùm
Novatianorum hæresim convelleret, qui soli Domino

Hoc etiam attigit
sess. 22 Trid. Syn.
de Pœnit. cap. 5 &
can. 7.

Potestas ad solven-
dum cur clavi com-
paretur.

a Matth. 16, 19.

D. Aug. lib. 50.
Hom. 40 & habetur
de Pœnit. dist. 1 c.
Agite; item in 4.
Sentent. distinct. 71
litt. A.

b Matth. 18.

S. Ambr. lib. 1 de
Pœnit. cap. 2 Nova-
tianorum hæresis.

(1) *Revocari*: ita legendum esse, ut habet Ed. Patav.
non *revocandum esse*, ut Rom. Ven. Lov. & Lugd. docet
ipsa Latinæ linguæ syntaxis, aut delenda vox *oportere*.

(2) *Locum aliquem ingredi*: Edit. Patav. *locum ali-
quem munitum & sublimem ingredi*.

potestatem peccata remittendi reservandam asserebant: *Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis jussit ejus ministris obtemperare, quibus cum pateamus, honorem soli Deo deferimus.*

44. *Quo ætatis & anni tempore confitendum sit.*

Sed cum minimè dubitari possit Confessionis legem ab ipso Domino latam & constitutam esse; sequitur, ut videndum sit quinam, quo ætatis & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilii canone, cujus initium est, *Omnis utriusque sexus*, perspicitur neminem Confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest: neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est; sed illud universè statuendum videtur, ab eo tempore Confessionem puero indictam esse; cum inter bonum & malum discernendi vim habent, in ejusque mentem dolus cadere potest: nam, cum ad id vitæ tempus quisque pervenerit, in quo de salute aeterna deliberandum est, tum primum Sacerdoti peccata confiteri debet, cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur. Quo verò potissimum tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decrevit: jubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri.

45. *Quoties Christiani hoc beneficio uti debeant.*

Verum si quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus, profectò quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat, veluti cum Sacramenta administramus aut percipimus, toties Confessio prætermittenda non est. Atque idem omninò servare oportet, cum veremur, ne nos alicujus culpæ, quam admiserimus, oblivio capiat: neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus; neque peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea Pœnitentiæ Sacramentum per Confessionem deleat.

46. *Omnia peccata singillatim in Confessione aperienda.*

Sed quoniam multa in Confessione observanda sunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendum erit: neque enim desunt libelli & commentarii, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in Confessione curandum esse, ut integra & absoluta sit. Etenim omnia mortalia peccata Sacerdoti aperire oportet. Nam venialia, quæ nos

Trident. Synod. de Pœnit. cap. 58 & can. 8. Levit. 16. & 23.

Later. Conc. c. 21 & de pœnitent. & remiss. Omnis utriusque sexus. Scot. in 4 dist. 17 q. 1 litt. K.

Morituris in primis necessaria est Confessio.

Prudentis viri & pii est sæpius confiteri.

De Conditionibus & circumstantiis ad Confessionem requisitis.

Primò esse debet integra, & plena.

Trid. Synod. sess. 14. Pœnit. cap. 5 & cap. 7.

Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide D. Aug. in Enchir. c. 7, citat. de Pœnitent. dist. 3 de Quotidianis, & in Concil. Toletan. IV. cap. 6.

Omnia & singula peccata necessario confitenda docet.

S. Ambr. lib. 1 de Parad. c. 14 & l. 2. de Pœnitent. cap. 7. Hier. super illud cap. 10. Eccles. Si mordeat serpens &c.

Cyprian. Lib. 2. de lapsis circa finem Greg. hom. 20 super Ezech.

Synod. Trid. de Pœnit sess. 14 c. 5 & can. 7. Aug. de vera & falsa Pœnit. cap. 14 & de Pœnit. dist. 5 c. Consideret.

à Dei gratia non divellunt & in quæ frequentius labimur, tametsi rectè atque utiliter quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque aliis rationibus expiari possunt: at mortifera peccata, ut jam diximus, singula enumeranda sunt, quamvis etiam occultissimè lateant, & ejus generis sint, quæ duobus tantùm extremis Decalogi capitibus interduntur. Sæpè enim evenit, ut ea (1) gravius animam vulnerent, quam illa, quæ apertè ac palam peccare homines solent: ita verò à sancta Tridentina Synodo definitum, atque à catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorum Patrum testimonia declarant: est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modum: *Non potest quis justificari à peccato, nisi confessus fuerit peccatum.* Sanctus etiam Hieronimus (2) in Ecclesiaste idem planè confirmat; ait enim: *Si quem serpens diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, & pœnitentiam non egerit, nec vulnus suum fratri, aut magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, ei prodesse non poterit.* Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissimè hoc docet his verbis: *Quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitaverunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei (3) dolenter confiteantur.* Denique hæc omnium Ecclesiæ Doctorum communis vox est atque sententia.

47. *Peccatorum circumstantiæ, dum quis confitetur, sunt patefaciendæ.*

Sed in Confessione summa illa cura & diligentia abhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus, omneque studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ vulnera, & peccati radices evellamus. Neque verò solùm peccata gravia narrando explicare oportet, verùm etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valdè augent, vel minuunt.

(1) *Gravius animam vulnerent, quam illa:* Edit. Patav. *gravius animam vulnerent, quæ occultè admittuntur, quam illa &c.*

(2) *In Ecclesiaste:* vel potius *in Ecclesiastem*, ut habet Edit. Patav. & Lovan.

(3) *Dolenter confiteantur:* Edit. Patav. *Dolenter & simpliciter confitentes exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt, ut est apud ipsum S. Cypr.*

Quædam enim circumstantiæ adeo graves sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet; quare hæc omnia confiteri semper oportet. Si quis enim hominem (1) interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus an profanus fuerit; itemque si cum muliere concubuit, matrimonii ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicujus voti sponsione Deo consecrata, aperiat necesse est. Hæc enim diversa peccatorum genera constituunt; ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium à divinarum rerum Doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est: verum si quis aureum nummum furetur, leviùs omninò peccat, quàm is qui centum vel ducentos, vel ingentem aliquam aurum vim, præsertim verò, qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum & ad tempus pertinet, quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quàm ut à nobis commemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ verò pravitatem rei magnoperè non augeant, sine crimine omitti possunt.

48. *Confessio, in qua spontè aliquid graviùs reticetur, iteranda est.*

Sed ad Confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra & absoluta sit ut si quis dedita opera, alia quidem ex iis quæ explicari debent, præmittat, alia verò tantummodò confiteatur, non solùm ex ea Confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam novo scelere se obstringat: neque ejusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est; quin potiùs pœnitenti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quòd Sacramenti sanctitatem simulatione Confessionis violaverit.

49. *Confessio in qua per oblivionem vel incuriam, levem aliquid omissum est, non iteranda.*

At verò, si alia de causa Confessionem aliquid defuisse videatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientie suæ latebras non ita accuratè perquisierit, eùm tamen illud in animo haberet, ut integrè peccata omnia confiteretur, nihil ei opus erit Confessionem iterare: satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea Sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animad-

Alex. de Ales. 4 p.
q. 77 membr. 8.

Vide D. Thom. in
2, 2 q. 154 art. 1.

De circumstantia
temporis: vide sect.
29 in fine. Scot. 4
dist. 17 q. 1 litt. N.

Circumstantiæ non
aggravantes possunt
reticeri.

Confessio in qua
aliquid spontè retice-
tur, quàm sit noxia.
Trid. Synod. sess. 14
de Pœnit. c. 5.

(1) *Interemerit*: Edit. Patav. *interemit*.

Negligentia magna
& voluntaria iteratio-
nem Confessionis po-
stulat.

Nudè, & remotis
ambagibus aperienda
sunt peccata.

Prudens sit & ve-
recunda Confessio.

Secreta sit Confessio
& extra periculum
revelandi.

Matth. 8, 4.

Utilitas frequenta-
tæ Confessionis.

De legitimo & ido-
neo Confessionis Sa-
cramentalis ministro.

Minister duplici
potestate sit præditus.

vertendum est, ne fortè nimis dissolutè & remisse con-
scientiam nostram scrutatisimus, adeoque negligenter pec-
cata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne re-
cordari quidem voluisse meritò videri possimus: id enim
si factum fuerit, Confessionem iterare omninò oportebit.

50. *Nuda, simplex & aperta debet esse Confessio.*

Præterea curandum est, ut Confessio nuda, sim-
plex & aperta sit, non artificiosè composita, ut à non-
nullis fit, qui potiùs vitæ suæ rationem exponere, quàm
peccata confiteri videntur: ea enim Confessio esse debet,
quæ nos tales Sacerdoti aperiat, quales nos ipsos novi-
mus, certaue pro certis, ac dubia pro dubiis, demon-
stret. Quòd si vel peccata non recensentur, vel alieni à
re, quam tractamus, sermones inseruntur, perspicuum
est, confessionem hac virtute carere.

51. *Prudens & verecunda debet esse Confessio.*

Vehementer etiam commendandi sunt, qui pruden-
tiam & verecundiam in explicandis rebus adhibent: ne-
que enim nimis multis verbis agendum est, sed, quæ
ad cuiusque peccati naturam & rationem pertinent, bre-
vi oratione, quæ modestiam conjunctam habeat, ape-
rienda sunt.

52. *Confessio per internuntium, aut per litteras fieri
non potest.*

Illud verò etiam tùm confitenti, tùm Sacerdoti, maximè
laborandum est, ut eorum sermo in Confessione secretò
habeatur: quare fit, ut nemini omninò neque per nun-
tium neque per litteras, quoniam ea ratione nihil jam
occultè agi potest, peccata confiteri liceat.

53. *Expedi homini Christiano sæpiùs confiteri.*

Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quàm
ut frequenti peccatorum Confessione animam studeant
expiare: etenim cùm aliquis mortifero scelere urgetur,
nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ im-
pendent vitæ pericula, quàm statim peccata sua confi-
teri: nam, ut sibi quisque diuturnum vitæ spatium pol-
liceri queat, turpe profectò est, cùm in eluendis corpo-
ris aut vestium sordibus tam diligentes simus, non ea-
dem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpis-
simis peccati maculis obsolescat.

54. *Quotuplici potestate hujus Sacramenti minister
præditus esse debeat.*

Sed jam de ministro hujus Sacramenti dicendum est.
Eum autem Sacerdotem esse, qui ordinariam, aut de-
legatam absolvendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis

sanctionibus satis apparet: habeat enim oportet non solum Ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre verò hujus ministerii testimonium præbent illa Domini verba apud S. Joannem: *a Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: neque enim omnibus, sed Apostolis tantum hæc dicta fuisse constat, quibus in hac functione Sacerdotes succedunt; idque etiam maxime consentaneum est: nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, à Christo capite ad membra derivetur; merito debent corpori Christi mystico, id est, fidelibus illud administrare, qui soli verum ejusdem corpus confitendi potestatem habent, cum præsertim fideles hoc ipso Pœnitentiæ Sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia jus ordinarii Sacerdotis conservatum fuerit, ex veteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut Sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet sine ejus auctoritate, qui illi præset, aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ita verò ab Apostolo sancitum est, cum Tito præcepit, *b* et in singulis civitatibus Sacerdotes constitueret, qui scilicet doctrinæ & Sacramentorum cœlesti pabulo fideles alerent & educarent.

55. *Potest quisvis Sacerdos quemcumque peccatorem in necessitate absolvere.*

Quamquam, si mortis periculum imminet, & proprii Sacerdotis facultas non datur, ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut univique Sacerdoti liceret (1) non solum omni peccatorum genere, cujuscumque potestatis sit, illa condonare, sed etiam ab excommunicationis vinculo solvere.

56. *Qualis cuique de sua salute sollicito deligendus sit Confessionis minister.*

Jam præter Ordinis & jurisdictionis potestatem, quæ prorsus necessaria sunt, in primis opus est, ut hujus Sacramenti minister tum scientia & eruditione, tum pru-

Trid. Synod. sess. 14, cap. 5 & 6 de Pœnit. can. 10.

a Joann. 20.

Ordinis potestas unde probetur.

Trid. Synod. cap. 7, sess. ead.

Jurisdictionis potestas unde probetur. Conc. Antioch. Calced. & alia.

b Tit. 1, 5.

Quanta cujusque Sacerdotis in periculo mortis circa absolutionem potestas.

Trident. Synod. de Pœnit. sess. 14, cap. 7.

Eruditio & prudentia in Confessario necessaria.

(1) *Non solum omni peccatorum genere, cujuscumque potestatis sit, illa condonare*: Edit. Patav. *non solum omni peccatorum genere, cujuscumque potestatis sit, peccata condonare*, quod magis consentaneum menti ipsius Concilii, tum etiam syntaxi linguæ Latinæ.

Aug. libr. de vera & falsa Pœnit. cap. 10 & habetur de Pœnit. dis. 1, cap. Quem pœnit. Confessarius iudicis & medici personam sustinent. Trid. Syn. sess. 14 de Pœnit. cap. 6, can. 9, S. Basil. in Reg. br. q. 229 & Conc. Later. cap. 21 & de Pœnit. & remis. cap. Omnis utriusque. Qualis Confessarius diligendus.

Confessarii quanta debeat esse taciturnitas. Scot. in 4, dist. 21, q. 2 de Pœnit. dist. 6, cap. Sacerdos & de Pœnit. & remis. cap. Omnis, ex Concil. Later. cap. 21.

Nec etiam de licentia pœnitentis propter tria, fidelitatem secreti, reverentiam Sacramenti, & obligationem præcepti.

De his quæ ad Confessionis usum per Sacerdotem circa pœnitentem sunt observanda.

dentia præditus sit; iudicis enim & medici simul personam gerit. Ac quod ad primum attinet satis constat, non vulgarem scientiam necessariam esse, quæ & peccata investigare, & ex variis peccatorum generibus, quæ gravia, quæ levia sint, pro cuiusque hominis ordine & genere iudicare possit: ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget: etenim diligenter providendum est, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum contra morbi vim muniendam aptiora esse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuius maximo studio curandum esse, ut eum sibi Sacerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendat; qui & quantum in eo officio, cui præst, ponderis & momenti sit, & quæ cuique sceleri pœna conveniat, & qui vel solvendi vel ligandi sint, optimè noverit.

57. *Numquam quæ inter confitendum sunt audita, verbo aut signo patefacere licet.*

Sed quoniam nemo est, qui non vehementer cupiat, scelera & turpitudinem suam occultari; movendi sunt fideles nihil esse, quod timeant, ne ea, quæ ipsi Confessione patefecerint, à Sacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquod ex ea periculi genus sibi ullo tempore creari possit: sacræ enim sanctiones gravissimæ in eos Sacerdotes animadverti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi Magno ita legimus: *Caveat omnino Sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

58. *Quæ sint præcipuè observanda Sacerdoti aliorum Confessiones excipienti.*

Sed jam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quædam præcipua capita explicentur, quæ ad Confessionis usum & tractationem non parum sunt accommodata. (1) Magna enim fidelium pars, quibus vulgò nihil longius videri solet, quam ut dies illi, qui ecclesiastica lege Confessionis præfiniti sunt, effluant: tan-

(1) *Magna enim fidelium pars, quibus vulgò nihil longius videri solet, quam ut dies illi effluant tantum absunt à Christiana perfectione &c. Edit. Pat. Magna enim fidelium pars est, quibus vulgò nihil longius videri solet, quam ut dies illi... effluant; tantum absunt &c.*

tum absunt à Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quæ Sacerdoti patefacienda essent; nedum cætera diligenter curent, quæ ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit, hoc primum Sacerdotes in pœnitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum Contritionem habeat, certumque illi sit ac deliberatum, in posterum à peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animadverterint, moneant & vehementer hortentur, ut pro tanto & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoque cœlestis gratiæ præsidium petere nunquam desinat, quo munitus ac tectus facilè poterit pravis cupiditatibus resistere ac repugnare.

Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysteriis meditetur, ad eumque imitandum & summa charitate amandum ipse se excitet atque inflammet: hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam citò vel leviter ab hoste impugnati, animo & viribus succumbamus, quàm quod ex cœlestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari atque erigi possit. Sin autem Sacerdos intellexerit, eum, qui velit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut verè contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eum afficere, ut deinde hujus præclari doni cupiditate incensus, illud à Dei misericordia petere & efflagitare in animum inducat.

59. *Quomodò se gerere debeat Confessarius erga eos qui sua peccata excusant.*

In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facere vituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira vehementiùs commotum fuisse, statim hujus perturbationis causam in alium confert, à quò priùs sibi injuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem vel despicientis, vel planè ignorantis signum esse; tum verò ejusmodi excusationis genus ad augendum potiùs, quam minuendum peccatum pertinere; nam qui ita factum suum probare contendit, hoc videtur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum à nemine injuria lædetur: quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cum illius vicem dolere ma-

Monendus est confitens, peccata sua ut non excuset.
Psalm. 140.

ximè debuerit, qui injuriam fecit; tamen non peccati pravitate commovetur, sed fratri irascitur; ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam convertit.

60. *Quomodo his consulet Confessarius, qui peccata sua confiteri erubescunt, vel imparati eum adeunt.*

Lacrymæ lavent delictum, quod voce pudor est confiteri. Ambr. lib. 10 comm. in Lucam & serm. 46 quæ verba intelliguntur categorice & quotiescumque articulus necessitatis excludit confessionem oris.

Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti (1), peccata confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet, monendique sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare; qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Alii sunt, qui vel quod rarò (2) peccata confiteri solent, vel quod nullam curam & cogitationem in per-vestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa Confessione expedire, nec unde ejus officii initium ducendum sit, satis sciunt. Quos certè acrius objurgare opus est, atque in primis docere, priusquam ad Sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum Contritione commoveatur; id verò præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo singillatim recognoscere studeat. Quare, si Sacerdos hujusmodi homines prorsus imparatos esse cognoverit, humanissimis verbis à se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde revertantur: quod si fortè affirmaverint, se in eam rem omne studium & diligentiam suam contulisse, (quoniam Sacerdoti maxime verendum est, ne semel dimissi, ampliùs non redeant) audiendi erunt; præsertim verò si emendandæ vitæ studium aliquod præferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligentibus & accurata meditatione compensaturos promittant: in quo tamen magna cautio adhibenda est: si enim, audita Confessione, judicaverit neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem penitenti omninò defuisse, absolvi poterit; sin autem idcirco in eo desiderari animadverterit, auctor illi & suasor erit, ut majorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet.

(1) *Peccata confiteri*: Edit. Patav. *peccata sua confiteri*.

(2) *Peccata confiteri*: Edit. Patav. *peccata sua confiteri*.

61. *Pudori quorundam quomodo consulendum.*

Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres alicujus sceleris in priori Confessione oblitæ, iterum ad Sacerdotem non audeant redire, quod vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem quærere existimentur; sæpè tùm publicè, tùm privatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quominus ad Sacerdotem revertantur, si in memoriam alicujus criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia hujus generis multa in Confessione à Sacerdotibus observanda erunt. Nunc ad tertiam Pœnitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur, veniendum est.

62. *Quid in genere, quidque in materia Confessionis significet satisfactio.*

Primum itaque Satisfactionis nomen & vis exponenda est. Hinc enim catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidi & discordiæ cum maxima Christiani populi perniciæ arripuerunt. Est autem Satisfactio, rei debitæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil videtur deesse: quare, cùm de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantùm præstare, quantum irato animo ad ulciscendam injuriam satis esse possit: aque ita Satisfactio nihil aliud est, quàm injuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen divinarum rerum doctores ad declarandam eam compensationem usurparunt, cùm homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit.

63. *Quæ sint gradus ejus Satisfactionis, quæ compensationem aliquam peccati includit.*

Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut Satisfactio variè accipiatur. Ac prima quidem & præstantissima illa est, qua, pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo jure nobiscum velit agere, quidquid à nobis debeat, cumulatè persolutum est: hæc verò ejusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium & placatum reddidit, eamque uni Christo Domino acceptam ferimus qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissimè Deo satisfacit: neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam gravi debito liberaret: atque, ut sanctus Joannes testatur, *a Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Hæc igitur plena &

Quid Satisfactio, ut ad Pœnitentiam pertinet. Vide caput Satisfactionis de Pœnit. dist. 3 & Doct. in illud. & D. Thom. in 4 dist. 15 q. 2 art. 1 q. 1.

Satisfactionis spiritualis varii gradus, & multiplex acceptio. Primo propria & plena satisfactio Christo est adscribenda. Vide D. Thom. in 3 p. q. 33 art. 1.

a 1. Joann. 2, 2. vide item Joann. 1, 29. Ephes. 1 & 5. Hebr. 9, 11, 12, 13.

cumulata est Satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc seculo commissa sunt, pariter æqualiterque respondens: cujus pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Davidis verba videntur expectare, qui postquam secum ipse reputans illud protulisset; *a Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* nihil præter hanc Satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot tantisque beneficiis invenire potuit: quare subjecit: *b Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.*

a Psalm. 115, 12.

b Ibidem. 13.

Secundò accipitur pro satisfactione sacramentali & canonica, quæ est pænæ impositæ à Sacerdote cum proposito vitæ emendandæ persolutio.

Tertiò accipitur pro satisfactione ultrò suscepta.

Trid. Synod. sess. 14 de Pœnit. cap. 8 & 9. & can. 13.

c Anselm. lib. 1. Cur Deus homo, c. 11.

d D. August. de Eccles. Dogm. c. 54 & habetur de Pœnit. dist. 3 cap. Sequuntur.

(1) Alterum Satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut cum pœnitentes à peccatis solvuntur, pœna aliqua eis irrogetur; cujus pœnæ solutio, Satisfactio vocari consuevit.

Eodem verò nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis, non quidem à Sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam atque à nobis ipsis repetitam sustinemus.

64. *Quid sit hæc Satisfactio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinet.*

Verùm hæc ad pœnitentiam, ut Sacramentum est, minimè pertinet; sed illa tantùm Sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adjuncto, ut statutum cum animo & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio vitare. Ita enim nonnulli definierunt: *Satisfacere est Deo debitum honorem impendere.* Quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omninò vitare constituat, satis apparet. *d Et satisfacere est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere.* In quam sententiam alii senserunt, Satisfactionem esse purgationem, qua eluitur quidquid sordidum propter peccati maculam in anima resedit, atque à pœnis tempore deficiatis, quibus tenebamur, absolvimur. Quæ cum ita sint, facile erit fidelibus persuadere, quàm necessarium sit, ut pœnitentes in hoc Satisfactionis studio se exercent.

65. *Non semper cum remissione pœnæ æternæ, quæ consequitur condonationem culpæ, pœna temporalis remittitur.*

Docendi enim sunt, duo esse quæ peccatum con-

(1) *Alterum satisfactionis genus, quæ &c: Edit. Pat. multò rectius, Alterum Satisfactionis genus est ea, quæ &c.*

sequuntur, maculam & pœnam. Ac quamvis semper culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium apud inferos constitutum condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cujus rei perspicua sunt exempla in sacris litteris *a* Genes tertio capite, *b* Num. xij. & xx. & *c* aliis permultis locis: sed illud Davidis clarissimum & maximè illustre intuemur, cui etsi Nathan dixerat: *d* Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris; is tamen gravissimas pœnas ultrò subiit, Dei misericordiam his verbis dies noctesque implorans: *e* Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me; quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Quibus verbis illud petatum est à Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atquè à peccati reliquiis purgatum, in pristinum decoris & integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus *f* tùm filii ex adulterio suscepti, *g* tùm Absalonis, quem unice diligebat, defectione & *h* morte mulctavit, aliisque pœnis & calamitatibus affecit, quæ illi antea intentarat. In Exodo etiam, *i* etsi Dominus Moysis precibus exoratus, populo idololatriæ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitii graves pœnas repetiturum esse, ipseque Moyses testatus est, fore, ut illud Dominus severissimè in tertiam & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc verò à sanctis Patribus in Ecclesia catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissimè comprobatur.

66. *Quare non tantum indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantum per Baptismum.*

Verùm qua de causa factum sit, ut pœna omnis Pœnitentiæ Sacramento æquè ac Baptismo non condonetur, præclarè à sancta Tridentina Synodo explicatum est his verbis: *Divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter verò, qui semel à peccati & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus Sancti dono, k scientes templum Dei violare, l & Spiritum Sanctum contristare non formidaverint.*

Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, *m* veluti injucii & contumeliosi Spiritui Sancto in graviora labamur, *n* thesau-

Pœna æterna cum remissione culpæ, semper remittitur, temporalis non item. Trid. Synod. sess. 14 de Pœnit. c. 8. can. 12 & 15.

a Genes. 3, 17.

b Num. 12, 20.

c Exod. 32, 32. Psalm. 98, 8.

d 2. Reg. 12, 13.

D. Thom. 3 p. q. 86 art. 4 & 5.

e Psalm. 50, 4, & 5.

f 2. Reg. 12, 18.

g 2. Reg. 15.

h 2. Reg. 18, 14.

i Exod. 32, 33, 34, & 35.

Ambr. lib. 1 de pœnit. cap. 16 & 2 cap. 5.

Pluribus de causis omnis pœna Sacramento Pœnitentiæ, ut in Baptismo non remittitur.

Trid. Synod. ead. sess. 14 cap. 8.

Prima ratio.

k 1. Cor. 3, 17.

l Ephus. 4, 30.

Secunda ratio.

m Hebr. 10, 19.

n Rom. 2, 5.

rizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnoperè à peccato revocant, & quasi fræno quodam coërent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.

Tertia ratio.

a Psalm. 50, 19.
S. Aug. Enchr. cap. 65 & habetur de Pœnitent. dist. 1 cap. In actione, & Magist. id 4 Sent. dist. 20.

Aecedit, ut tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex commissis peccatis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus graviter offensa est: nam, ut sanctus Augustinus ait: *a Cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm, quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel alia quæcumque signa procedit, rectè ab iis, qui Ecclesiæ præsumt, tempora pœnitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.*

Quarta ratio.

Publica crimina publice expiari olim mos fuit. Vide Aug. lib. 5 de Civitat. cap. 26 & de vera & falsa Pœnit. c. 11.

67. *Quomodo ex pœnis nobis inflictis, alii juventur.*

D. Ambr. lib. 1 de Unica Pœnit. cap. 10 quod habetur de Pœnit. dist. 3 cap. Reperiuntur.

Præterea pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cùm enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas cæteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissimè illud ab Ecclesia observatum est, ut cùm ab aliquo publicè flagitium commissum esset, publica etiam pœnitentia ei indiceretur, ut cæteri timore perterriti, deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ graviora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, antequam publicam Pœnitentiam suscepissent, non absolverentur. Interim verò Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura & sollicitudo; cujus lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ sacramentum accesserant ita emollitos esse, ut veræ contritionis dolorem conceperint. Verùm postea tantum de veteris disciplinæ severitate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut jam plerique ex fidelibus ad peccatorum veniam impetrandam nullum intimum animi dolorem atque gemitum cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant.

Quinta ratio.

b Hebr. 2, 18.

68. *Per Pœnitentiam Christo assimilamur.*

Deinde verò hujusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Jesu Christi, b in quo passus est ipse & tentatus, similitudinem & imaginem geramus. *Nihil enim tam deforme videri potest, ut à sancto*

Bernardo dictum est, *quam sub spinoso capite, delicatum esse membrum: nam teste Apostolico, a cohæredes autem Christi sumus, si tamen compatitur; & quod alio loco scripsit: b Si commortui sumus, & convivemus; si sustinebimus, & conregnabimus.*

69. *Quomodo post Dei misericordiam in peccato justitiæ etiam locus sit.*

Divus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli: verum sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quæ in remedio pœnitentiæ adhibetur: quemadmodum enim, sanato vulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt; ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem planè D. Chrysostomi sententia confirmat, cum ait: *Non satis est sagittam è corpore extrahi, sed plaga quoque à sagitta inflicta, sananda est: sic etiam in anima, post acceptam peccati veniam, pœnitentia curanda est plaga relicta.* Frequentissimè enim à sancto Augustino docemur, duo hæc in pœnitentia animadvertenda esse, Dei misericordiam & justitiam; misericordiam, qua peccata & pœnas æternas (1) illis debitas condonat; justitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

70. *Per Pœnitentiam pœnas à Deo nobis præparatas effugimus.*

Postremò Pœnitentiæ pœna à nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta antevertit: ita enim docet Apostolus, cum ait: *e Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique judicaremur: dum judicamur autem à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Quæ cum fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quominus ad pœnitentiæ opera maximè excitentur.

71. *Unde nostra opera sint tum meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Ejus autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur: alterum est ut immortalis gloriæ præmia mereamur: ita ut *d* calix etiam aquæ frigidæ, quem in ejus nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus.

(1) *Illis debitas*: sic Edit. Patav. non illi debitas, ut perperam in Rom. & Ven. antiq.

D. Bernard. serm. 5 de omnibus Sanctis.

a Rom. 8, 17.

b 2. Tim. 2, 11, 12.

D. Bernard. in serm. de Cœna Dom. Vide item D. Thom. in 3 p. q. 86 art. 4 & 5.

D. Chrys. Hom. 80 ad Pop. Antioch.

S. Aug. in Psalm. 50 super illud, Ecce enim veritatem. Scot. 4 dist. 14. q. 4 litt. I.

Duo in Pœnitentia animadvertenda.

Sexta ratio.

c 1. Cor. 11, 31, 32.

Passionis Christi, merito, opera nostra sunt meritoria & satisfactoria.

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. cap. 8. can. 13, 14 & sess. 6 de Justific. c. 16.

d Matth. 10, 42.

Marc. 9, 40.

Merita Sanctorum quomodo etiam aliis prosint: & unde tantus Ecclesie catholice thesaurus sit collectus.

Conc. Trid. sess. 14 c. 8. Greg. in c. 9 lib. 1. Reg. brev. q. 12.

a Ephes. 4, 16.

b Joann. 15, 4, 5, 6, 7.

Hæc ad verbum transumpta sunt ex sess. 6. cap. 16. Trid. Synod.

c Gratia Dei bona opera prævenit, consequitur & comitatur.

Concil. Aurel. can. 18. Fulg. lib. 1 de Mor. c. 11 & 12.

Vitam æternam cum Dei gratia mereri possumus. Ps. 33 & 36.

d 1. Cor. 15, 18 & 2. Cor. 3, 18 & 2. Tim. 4 8. & Hebr. 6, 10. Iusti quomodo divinæ legi satisfaciunt.

e Joann. 4, 13, 14. Opera impiorum licet non sint Deo grata, sunt tamen satisfactoria.

Jerem. 6.

Scot 4 dist. 15 q. 1 litt. O. & 17 q. 1 litt. P. Alex. de Ales. 4 p. q. 75 memb. 1 in fin.

f Rom. 14, 13. Hebr. 11, 6.

g 1. Cor. 13, 3.

Hoc Parochi docere debent, ne peccatores desperent.

h Cyp. 1. 1. Ep. 3 post medium, quæ est 55 in ordine.

Trid. Synod. sess. 14 de Pœnit can. 12. Leo serm. 1 de Jejun. 10 Mens. Bernard. in Sentent. sect. 11.

72. *Christi satisfactionem & meritum nostra Satisfactio non obscurat.*

Neque verò id perfectissimam & cumulativissimam Christi Domini satisfactionem obscurat, sed illud potius contrà evenit, ut multò clariorem & illustriorem reddat. Eò enim copiosior Christi gratia videtur esse, quòd non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ, tamquam caput in membra, suis sanctis & justis hominibus promeruit ac persolvit: qua ratione fieri perspicuum est, ut justæ & honestæ piorum actiones tantum ponderis & dignitatis habeant. Christus enim Dominus, tamquam *a* caput in membra & *b* vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem conjuncti sunt, continenter (1) diffundit. Quæ quidem *c* gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri (2) & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut justis nihil deesse videatur, cum operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & divinæ legi pro humana mortalique conditione satisfacere, & vitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati è *d* vita decesserint, consequentur mereri possint. Nota est enim illa Salvatoris vox: *e* Qui autem biberit ex hac aqua, quem ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

73. *Ad hoc, ut opus aliquod veram vim satisfaciendi habeat, quæ sint potissimum necessaria.*

Sed duo præcipuè in Satisfactione requiruntur: primum est, ut is, qui satisfacit, justus sit ac Dei amicus: opera enim, *f* quæ sine fide & *g* charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt: alterum, ut ejusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua molestiam & dolorem afferant: cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque ut S. *h* martyr Cyprian. ait, redemptrices peccatorum, omninò necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant: quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpè enim vel patienti consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpessu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita ejus amore & pietate inflam-

(1) *Diffundit*: Edit. Patav. *inffundit*.

(2) *Et satisfacere*: Edit. Patav. *aut satisfacere*.

mari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

74. *Quot sint opera Satisfactionis.*

Verum omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipuè conferendum esse, orationem, jejunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, respondent: nihil verò aptius & convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam, cum *a Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*; nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet jejunium, alteri eleemosynam, tertiarum orationem rectissimè opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facilè erit intelligere, cur ad hæc tria potissimum omnis Satisfactio referatur. Hi verò sunt Deus, proximus & nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemosyna satisfacimus, nos ipsos verò jejunio castigamus.

75. *Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus immittuntur, sunt etiam satisfactoriæ.*

Sed quoniam multæ variæque ærumnæ & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt, illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosi & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi & merendi materiam nactos esse: qui autem inviti & repugnantes pœnam hujusmodi sustineant, omni Satisfactionis fructu privari, sed Dei tantum peccata justo judicio ulciscens, animadversionem & supplicium perferre.

76. *Unus pro alio satisfacere, non autem confiteri aut conteri potest.*

In eo verò summa Dei bonitas & clementia maximis laudibus & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere; quod quidem hujus partis Pœnitentiæ maxime proprium est: ut enim, quod ad contritionem & Confessionem attinet, nemo pro altero dolere aut confiteri potest; ita, qui divina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere: quare fit, ut quodam pacto *b* alter alterius onera portare videatur. Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo sanctorum communionem confitemur: nam, cum omnes eodem Baptismo abluti Christo renascamur, eorundem

1. Joann, 2, 16.

Concil. Trid. sess.
4 cap. 9 & can. 13.

Alex. de Ales. 4 p.
quæst. 84 membr. 1.
art. 2.

D. Thom. in 4
dist. 20 q. 1 art. 2
q. 2 De pœnit. dist.
1 c. Quem pœnitet.

b Galat, 6, 2.

a Rom. 12, 4, 5.
1. Corinth. 12.
Ephes. 4, 16.

Sacramentorum participes simus, in primis, verò ejusdem Corporis & Sanguinis Christi Domini cibo & potu recreemur; hoc apertissimè demonstrat, a nos omnes esse ejusdem corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suae tantùm, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur, neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

77. *Non omnis Satisfactionis virtus aliis communicari potest.*

Arist. in 2 Ethic.
c. 3 Alex de Ales. 4
p. q. 84 mem. 2
art. 2.

Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si comoda omnia, quae ex ea capiuntur, spectemus: nam Satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quaedam sunt, quae pœnitenti ad sanandos pravos animi affectus praescribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Haec igitur de tribus Pœnitentiae partibus, Contritione, Confessione & Satisfactione copiosè & dilucidè explicanda erunt.

78. *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.*

Alex. de Ales. 4. p.
Summæ Theologiæ
q. 86. & alii. Theol.

Sed illud in primis à Sacerdotibus observari oportet, ut, audita peccatorum Confessione, antequam pœnitentem à peccatis absolvant, diligenter curent, ut si quid ille forte de re aut de existimatione proximi detraxerit, cujus peccati damnandus esse meritò videatur, cumulata Satisfactione compenset: nemo enim absolvendus est, nisi prius, quae cujusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus etsi prolixè pollicentur se officio satis esse facturos, tamen certum est ac deliberatum nunquam promissa exolvere; omninò ii cogendi sunt, ut restituant; saepequè illud Apostoli eis inculcandum est, ut: *b Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

b Ephes. 4. 28.

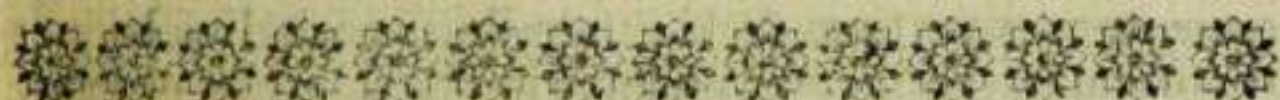
Juxta peccatorum
qualitatem imponenda
Satisfactio.

79. *Cujusmodi Satisfactio pœnitenti sit imponenda.*

Trid. Synod. sess.
14 de Pœnit. c. 8 &
can. 15 & de Pœnit.
dist. 3 cap. Mensuram,
& alia, ubi ex multis
Conciliis & Pœtificum
decretis quales pœni-
tentiae sint injungendæ,
ostenditur.

In irroganda autem Satisfactionis pœna, Sacerdotes nihil sibi suo arbitrato statuendum esse, sed omnia justitia, prudentia & pietate dirigenda existimabunt. Atque ut hac regula peccata metiri videantur, & pœnitentes scelerum suorum gravitatem magis agnoscant, operae pretium erit interdum eis significare, quae pœnae quibusdam delictis, ex veterum Canonum praescripto, qui Pœnitentiales vocantur, constitutae sint. Igitur universae Satisfactionis modum, culpae ratio temperabit. Sed ex

omni Satisfactionum genere maximè convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus & præsertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari verò etiam eos oportet, ut sæpè eadem Satisfactionis opera à Sacerdote indicta, ultrò suscipiant ac repetant; atque ita mores suos componant, ut iis omnibus, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis Pœnitentiæ studia nonquam intermittant: quòd si interdum etiam ob publicam offensionem publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamvis eam pœnitens refugiat ac deprecetur, non erit facilè audiendus: verùm persuadere ei oportebit, ut, quæ tùm sibi, tùm aliis salutaria futura sunt, libenti atque alacri animo (1) excipiat. Hæc de Pœnitentiæ Sacramento singulisque ejus partibus ita docenda erunt, ut non solùm ea fideles perfectè intelligant, sed etiam, juvante Domino, re ipsa piè & religiosè præstare, animum inducant.

DE EXTREMÆ UNCTIONIS

SACRAMENTO.

CAPUT VI.

1. Quare Pastores animarum sæpius apud populum de Extremæ Unctionis Sacramento agere debeant.

Cum sancta Scripturarum oracula ita doceant: a *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*; tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremæ Unctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam conjunctam non habere: facilè intelligitur de eo sæpius agendum esse, non solùm ob eam causam, quòd illarum rerum mysteria, quæ ad

Veterum Canonum rigor subiude inculcandus. Vide quæ eed. cap. sect. 66 notavimus.

Quæ satisfactio præcipuè sit imponenda.

Publicam Pœnitentiam deprecanti, non mox acquiescendum est. Vide sect. 67.

Novissima sæpè meditanda. Consulatur sectio postrema 7 art. Symb. Apost.
a Eccl. 7, 40.
Deut. 32, 7.

(1) Excipiat: Edit. Patav. suscipiat.

a Rom. 5, 12.
Hebr. 9, 27.

salutem pertinent, aperire & explicare maximè convenit: sed etiam quia fideles, a moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, pravas cupiditates coèrcèbunt: quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minùs se perturbari sentiant, sed immortales Deo gratias agant qui, ut Baptismi Sacramentum aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali vita decedentes, expeditiorem ad cælum viam haberemus, Extremæ Uctionis Sacramentum instituit.

2. *Quamobrem istud Sacramentum Extrema Uctio appelletur.*

Ut igitur quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem ferè ordine qui in aliis Sacramentis servatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc Sacramentum idcirco Extremam Uctionem appellatum esse, quòd hæc omnium sacrarum Uctionum, quas Dominus Salvator noster Ecclesiæ suæ commendavit, (1) ultima administranda sit. Quare hæc ipsa Uctio à majoribus nostris Sacramentum etiam Uctionis infirmorum, & Sacramentum exeuntium dicta est: quibus vocabulis fideles in memoriam novissimi illius temporis facilè redire possunt.

3. *Quomodò Extremæ Uctioni propria Sacramenti ratio conveniat.*

Quòd autem Extremæ Uctioni propria Sacramenti ratio conveniat, in primis explanandum est: id verò perspicuum fiet, si verba, quibus sanctus Jacobus Apostolus hujus Sacramenti legem promulgavit, attendamus: *Infirmatur quis in vobis? b inquit, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei.* Nam quòd peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim & naturam. Hanc verò catholicæ Ecclesiæ de Extrema Uctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum à Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maximè commendat.

4. *Cum hic plures fiant Uctiones, an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Constanter itaque docendum est à Pastoribus, verum Sacramentum esse, nec plura, sed unum, quamvis per

Vid. tit. de Sacra Uctione in Decretalibus.

Trid. Synod. sess. 14 de Extrem. Uct.

b Jacob. 5, 14.
Marc. 6, 13.

Concil. Constant. Florent. Cabiloanense cap. 48. Wormaciense cap. 72.

Eug. cap. 8.

(1) *Ultima*: Edit. Patav. ultimò.

plures Uctiones administretur; quarum singulis propriæ preces ac peculiaris forma adhibenda est. Unum verò est non partium continuatione, quæ dividi non possint, sed perfectione: cujusmodi sunt cætera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus quæ ex multis & (1) diversis rebus composita est, una tantum forma perficitur; ita hoc Sacramentum, etsi ex pluribus rebus & verbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint hujus Sacramenti partes, elementum, inquam, & verbum: hæc enim à sancto a Jacobo prætermissa non sunt, in quibus singulis sua mysteria licet animadvertere.

5. Quæ sit Extremæ Uctionis materia.

Ejus igitur elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipuè Tridentinum (2) decrevit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quavis pingui & crassa (3) natura, sed ex olearum bacis tantummodo expressus. Aptissimè autem hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interiùs in anima efficitur: nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit, ita Sacramenti virtus animæ tristitiam ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet; tùm verò ad recreandas defatigati corporis vires maximè accommodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto divina virtute per hujus Sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis siut.

6. Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.

Forma verò Sacramenti est verbum & sollemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas Uctiones adhibet, cùm inquit: *Per istam sanctam Uctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium, sive tactus vitio deliquisti.* Quod autem hæc vera sit & propria hujus Sacramenti forma, sanctus Jacobus Apostolus significat, eùm ait: *b Et orent super eum. . . et oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse; tametsi, quibus potissimum verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanavit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua

Vide Scot. 4. dist.
23 ad 1 arg.

• Jacob. 5, 14.

Conc. Trid. sess.
14 de Sacram. Ex-
tremæ Uctionis, c. 1.
Ambr. super Beati
immaculati serm. 14.
Theophilactus.

Marc. 6,

Conc. Trid. ubi sup.

b Jacob. c. 5, 15,

(1) *Diversis rebus*: Edit. Patav. *diversis partibus.*

(2) *Decrevit*: Edit. Patav. *decrevere.*

(3) *Natura*: multò rectius Edit. Patav. *materia.*

Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater & magistra. dist. 12 cap. Non decet, & de Summa Trinit. c. Damuamus.

omnium mater & magistra sancta Ecclesia Romana utitur: nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro, *Indulgeat tibi Deus*, ponunt, *Remittat*, vel *Parcat*, interdum etiam, *Sanct*, *quidquid commisisti*: tamen quoniam nulla fit sententiæ immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiosè servari.

7. *Cur hujus Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Nec verò quisquam miretur, cur factum sit ut aliorum Sacramentorum forma vel absolutè significet, quod efficit, ut cum dicimus, *Ego te baptizo*, aut *Signo te signo crucis*; vel tamquam ab imperantibus pronuntietur, ut cum in Sacramento Ordinis administrando dicitur, *Accipe potestatem*; hæc una verò Extremæ Uctionis forma precatione quoddam absolvatur: id enim optimo jure constitutum est; nam cum hoc Sacramentum propterea adhibeatur, ut præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis: tamen, quia non semper sequitur, ut ægri à morbis convalescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis constanti & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in hujus quoque Sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus Sacerdos ad ægroti salutem impetrandam utitur: nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur; ac rectè quidem, quoniam eo potissimum tempore fideles piis obsecrationibus adjuvandi sunt: quare & alii omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipuè Parochi debeat orare Deum ex animo, & ejus misericordiae laborantis vitam & salutem omni studio commendare.

8. *Quinam hujus Sacramenti sit auctor.*

Verum cum demonstratum sit Extremam Uctionem verè & propriè in Sacramentorum numero habendam esse; illud etiam sequitur, ejus institutionem à Christo Domino profectam esse: quæ postea à sancto a Jacobo Apostolo fidelibus proposita & promulgata est. Quamquam idem Salvator hujus Uctionis specimen quoddam dedisse visus est, cum Discipulos suos binos & binos ante faciem suam missit: de illis enim apud Evangelistam ita scriptum est: *b Excuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant*; quam quidem Uctionem non ab Apostolis inventam, sed à Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, sed my-

Bonav. in 4 dist. 23 art. 1 q. 4.

Extrema Uctione non tantum animus, sed etiam corpus interdum curatur.

Synod. Trid. sess. 15 de Extrema Uctione cap. & can. 2.

Cur in hoc Sacramento tot preces adhibeantur.

Trid. Synod. sess. ead. in Doctrin. de Sacram. Extre. Uctione cap. 1 & prob. D. Thom. in 4 dist. 23 art. 1 q. 3.

a Jacob. 5, 14.

b Marc. 6, 12.

Extremæ Uctionis usus, Apostolis à Domino est imperatus.

D. Bernard. in vita Malach. Conc. Meld. cap. 1.

sticam potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est: quam rem sancti Dionysius, Ambrosius, Chrisostomus & Gregorius Magnus asserunt; ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem Ecclesiae catholicae Sacramentis summa cum religione accipere oporteat.

9. *Extrema Unctio quibus administranda sit.*

Sed docendi sunt fideles, quamvis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quaedam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano & firmo corpore sunt: iis enim Extremam Unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit, a *Infirmatur quis in vobis?* & ratio ostendit: siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut animae, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum qui morbo laborant, curatione indigeant, idcirco iis etiam qui adeo periculosè ægrotare videntur, ut ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen gravissimè peccant, qui illud tempus ægroti ungerendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita & sensibus carere incipiat: constat enim, ad uberiores Sacramenti gratiam percipiendam, plurimum valere, si ægrotus, cum in eo adhuc integra mens & ratio viget, fidemque & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimum tempore celestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

Nemini igitur, qui gravi morbo affectus non sit, Sacramentum Unctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat; vel quia periculosam navigationem paret; vel quia prælium initurus sit, à quo certa mors illi impendat; vel etiam, si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis usu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare hujus Sacramenti remedio opus sit: amentes item & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pii animi significationem darent, peterentque ut sacro oleo ungerentur: nam qui ab ipso ortu nunquam mentis & rationis compos fuit, ungerendus non est; secus verò, si ægrotus, cum mente adhuc integra hujus Sacramenti particeps fieri voluisset: postea in insaniam & furorem incidit.

Dionys. lib. de Eccles. Hier. cap. 6. Ambr. 6 de his, qui mysteriis initiantur. Chrys. 3 de Sacerdotio.

Primò, firmi & sani excluduntur. D. Thom. in 4 dist. 23 q. 2 art. 2 q. 1.

α Jacob. 5.

Sano periculum mortis adveni, non detur Extrema Unctio.

Secundo, pueri & insani non sunt ungerendi. Bon. Card. in 4 dist. 22 art. 2 q. 2.

10. *Quæ corporis partes hic debeant unungi.*

Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantùm, quas veluti sensuum instrumenta natura homini attribuit; oculi propter visionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum vel sermionem, manus propter tactum; qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maximè viget. Hunc autem ungeodi ritum universalis Ecclesia retinet, atque etiam hujus Sacramenti naturæ optimè convenit; medicamentum enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamvis universum corpus malè affectum sit, tamen illi tantùm parti curatio adhibetur, à qua tamquam à fonte & origine, morbus manat; idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiendi vis eminet, renes etiam, veluti voluptatis & libidinis sedes, ununtur; tum pedes, qui nobis ingressus & ad locum movendi principium suut.

11. *Extrema Unctio iterari potest.*

In quibus illud observare oportet, in una eademque ægrotatione, cum æger in eodem vitæ periculo positus est, semel tantùm ungendum esse. Quòd si post susceptam hanc Unctionem æger convalescerit, quoties postea in id vitæ discrimen incidit, toties ejusdem Sacramenti subsidium ei poterit adhiberi: ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

12. *Qua religione & præparatione debeat istud Sacramentum suscipi.*

Quoniam verò omni studio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediatur; ei verò nihil magis adversatur, quam alicujus peccati mortiferi conscientia; servanda est catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem, Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentum administretur.

Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeant, ut ea fide se ungendum Sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverant. In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo, cum illa adjunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec verò dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ & solemnes preces à Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiæ & Domini nostri Jesu Christi personam gerens, utitur. Qua una maximè re cohortandi sunt, ut hujus saluberrimi olei Sacramentum sanctè & religiosè sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & vires cum animi, tum corporis deficere videantur.

Trid. Synod. de
Extrema Unctione
sess. 14 c. 3 & can. 3.

Scot. 4. Sent. dist.
23 q. unica.

In una eademque
ægrotatione non est
iteranda Unctio. D.
Thom. in 4 dist. 23
q. 1 art. 4.

Primo, Unctioni
præbeat Eucharistiæ
& Pœnitentiæ Sacra-
mentum.

Secundò, est firma
fide suscipienda.

Tertiò, tempestivè
est adhibenda.

15. Quo ministrante hoc Sacramentum percipiendum sit.

Jam verò quis Extremæ Uctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legem promulgavit, didicimus: sit enim: *a Inducat Presbyteros*; quo nomine non eos significat, qui ætate proveciores sunt, quemadmodum sapienter Trid. Synodus (1) exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed Sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem ritè ordinati sunt. Sacerdoti igitur hujus Sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuivis Sacerdoti, sed proprio Pastori, qui jurisdictionem habeat, sive alteri, cui ille ejus muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet. Illud verò maximè animadvertendum est, Sacerdotem in ea administratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Christi Domini nostri, & sanctæ Ecclesiæ ejus sponsæ personam sustinere.

14. Qui fructus hujus Sacramenti usu ad homines redeant.

Explicandæ etiam sunt accuratiùs utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus: ut si nihil aliud fideles ad ejus usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia ferè nostris commodis metiamur. Dcebant igitur Pastores, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leviora, & ut communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ Pœnitentiæ Sacramento tolluntur: neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus tantum & Pœnitentia vi sua hoc efficiunt.

Altera est sacrae Uctionis utilitas, quod animam à languore & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à caeteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cum gravi morbo afflictamur, ac vitæ periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æque ac mortem pertimescat. Auget autem magnoperè huic timorem præteritorum scelerum memoria; cum præsertim gravissima conscientia nostræ accusatio nos urgeat: ut enim scriptum est: *b Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.*

a Jacob. 5, 14.

Trid. Synod. sess. 14 de Extrem. Unct. cap. 3, & can. 4, vide item D. Thom. in 3 dist. 23, q. 1, art. 2. Bonav. in 4 dist. 23, art. 2, q. 1.

Trid. Synod. ibid. cap. 2. Prima utilitas est, quod peccata venialia dolet.

Vide Conc. Trid. cap. 2, de Extrem. Uctione, can. 2, sess. 14.

Secundò, animam confirmat.

Quo tempore hoc Sacramentum sit suscipiendum.

Trid. Synod. ibid. cap. 3.

b Sapient. 4, 20.

(1) *Exposuit*: Edit. Patav. exponit.

a Rom. 14, 10.
2. Cor. 5, 10.

b Tit. 2, 13.

c 2. Timoth. 1, 12.

d 1. Petr. 5, 8.
Tertio adversus diaboli insultus nos munit. Vide Cyr. Alex. in libr. de Exitu animæ. Greg. libr. 24. Moral. cap. 17 & 18. Joann. Clim. in libr. de 30, gradib. gratiæ.

e Genes. 3, 15.
Psalm. 48 & 55.

Quartò, sanitas corporis, si ita expediat, redditur.

f Matth. 13, 58.
Marc. 6, 7.
Greg. Hom. 29 in Evangelia.

Deinde illa cura & cogitatio vehementer angit, quod paulò post a stare oportet ante tribunal Dei, à quo de nobis justissima pro eo ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Saepè autem evenit, ut fideles hoc terrore percussi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem (1) ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam si tristitiam abjiciamus, & laeto animo b Domini adventum expectemus; paratique simus c depositum nostrum, quandocumque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Ut igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio & sancto gaudio repleatur, Extremæ Uctionis Sacramentum efficit.

15. *Quomodò in animæ exitu dæmones nobis insidientur.*

Praeterea aliud etiam, quod meritò omnium maximum videri potest, ex eo consequimur: nam, etsi humani generis hostis, d quoad vivimus, numquam desinit de interitu & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omninò perdat, ac si fieri possit, spem nobis divinae misericordiae eripiat, vehementius omnes nervos contendit, quam cum supremum vitae diem appropinquare animadverterit. Quamobrem fidelibus arma & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus adversarii vim & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint: allevatur enim & erigitur ægri animus divinae bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert levius, ac ipsius dæmonis e calcaneo insidiantis, artificium & calliditatem facilius eludit.

16. *Quomodò ex hoc Sacramento possit corporis sanitas accedere.*

Accedit postremò, si quidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti eo tempore eam minus consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potius causam evenire credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est: testatur enim f Evangelista, Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam rectè dici potest, Christianam religionem, ex quo altiùs tamquam radices egit in animis hominum, minus jam hujusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim

(1) *Ad mortis tranquillitatem*: Edit. Patav. ann. 1714 *ad mentis tranquillitatem*, quod cum proximè antecedentibus magis concordare videtur.

nascentis Ecclesiae initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Utrumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio & voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent: se hujus sacri olei virtute spirituales sanitatem consequuturos esse, futurumque, ut, si eos vita decedere contingat, praeclarae illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est: *a Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Haec de Extremae Unctionis Sacramento breviter quidem dicta sunt; verum, si haec ipsa rerum capita à Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt, dubitandum non est quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

Fides & spes ægro- tantium, hoc Sacra- mento suscepto, est erigenda.

α Apoc. 14, 11.

DE ORDINIS

SACRAMENTO.

CAPUT VII.

1. Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant.

Si quis aliorum Sacramentorum naturam & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici & administrari nullo modo queant; partim solemnem caerimonia & religioso quodam ritu ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de Ordinis etiam Sacramento sibi agendum arbitrentur.

Omnia alia Sacra- menta ab Ordinis Sa- cramento pendent.

Proderit autem maximè hæc explicatio, primùm qui- dem illis ipsis, deinde aliis, qui ecclesiasticæ vitæ ratio- nem ingressi sunt, postremò etiam fideli populo; i- psis, quod dum in hujus argumenti tractatione versan- tur, b ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacra- mento adepti sunt, magis commoventur; aliis, qui in sortem Domini vocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim verò, ut earum rerum cogni- tionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulterio- res gradus facilius munire possint; reliquis autem fide- li-

Utilitas doctrinae de Ordinis Sacramen- to.

β 1. Timoth. 1, 7.

bus, primùm quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesie ministri; deinde, quoniam sæpè contingit, ut multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesie ministerio destinarent, vel qui sua sponte & voluntate illud vitæ genus sequi velint; quos certè ignorare minimè æquum est, quæ præcipuè ad hanc rationem pertinent.

2. *Nulla dignitas Sacerdotii Ordine in terris excellentior.*

Primùm itaque fidelibus tradendum est, quanta sit hujus instituti, si summum ejus gradum, hoc est Sacerdotium spectemus, nobilitas & excellentia. Nam, cum Episcopi & Sacerdotes tamquam Dei interpretes & internuntii quidam sint, qui ejus nomine divinam legem, & vitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt, perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla major excogitari possit: quare meritò non solùm *a* angeli, sed *b* Dii etiam, quòd Dei immortalis vim & numen apud nos teneant, appellantur. Quamvis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen novi Testamenti Sacerdotes cæteris omnibus honore longè antecellunt. Potestas enim tum Corpus & Sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par & simile in terris inveniri queat.

3. *Qui divinitus ad Sacerdotium ministeriaque Ecclesiastica vocati censeantur.*

Deinde verò, quemadmodum *c* Salvator noster à Patre, *d* Apostoli autem ac discipuli in universum mundum à Christo Domino missi sunt; ita quotidie Sacerdotes eadem, qua illi potestate præditi, *e* ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi mittuntur. Hujus igitur tanti officii onus nemini temere imponendum est, sed iis tantùm, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. *f* Nec verò quisquam sibiumat honorem, sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesie ministris vocantur: nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cum inquit: *g* Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: quo quidem hominum genere nihil infelicius ac misecius, nihil Ecclesie Dei calamitosius esse potest.

Vide Ign. in epist. ad Symirn. Ambr. lib. 3 epist. 32. Chrys. Hom. 60 ad Pop. Antioch. & in Matth. Hom. 83.

Greg. Naz. orat. 17 ad suos cives. Naz. Exod. c. 22, 28.

a Malach. 7.

b Exod. 22, 28.

c Joann. 3, 17. & 5, 23, 24.

d Joann. 20, 21. Matth. 28, 19.

e Ephes. 4, 12.

Quales deligendi ad Sacerdotium, latius tractatur sect. 26 istius capituli. Trident. Synod. sess. 23 de Ordine, cap. 3 & can. 7.

f Hebr. 5, 4. vide 2. Paralip. 26, 16.

Vocati à Deo qui dicuntur.

g Jerem. 23, 21.

Vide ejusdem c. 14.

v. 14 & 27 v. 15 & cap. 29 v. 9.

Quanta circumspeditione ad sacros Ordines accedendum.

4. Quinam judicandi sint perperam ad Ordines sacros accedere, & aliunde in Ecclesiam ingredi.

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnoperè refert, quem sibi quisque finem constituat, (optimo enim sine posito, rectè omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant; qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo graviùs hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alii enim eo consilio ad hanc vivendi rationem se convertunt, ut quæ ad victum vestitumque necessaria sunt, parent, ita ut præter quæstum nihil aliud in Sacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri homines in quovis sordidi artificii genere, spectare videantur. Quamvis enim ex Apostoli sententia *a* natura & divina lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat; tamen *b* quæstus & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas & ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alii verò, ut divitiis affluant, initiari volunt: cujus quidem rei illud argumento est, quòd nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum beneficium iis deferatur, nullam sacri Ordinis cogitationem habent: hi verò sunt, quos Salvator noster *c* mercenarios appellat, & quos *d* Ezechiel dicebat, semetipsos, & non oves pascere, quorum turpitudine & improbitas non solùm Sacerdotali Ordini magnas tenebras (1) offundit, ita ut jam nihil ferè à fideli populò haberi possit contemptius & abjectius; verùm etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex Sacerdotio consequantur, quàm Judas ex Apostolatus munere, quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem *e* ostio in Ecclesiam introire meritò dicuntur, qui à Deo legitimè vocati, Ecclesiastica munera ejus unius rei causa suscipiunt, ut Dei honori inserviant.

5. Qui per Ordines sacros Ecclesiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo superare & excellere debeant.

Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem lex æquè omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant: quod præcipuè fideles, qui Baptismi gratiam consequuti sunt, *f* ex toto corde, ex tota anima & ex totis viribus præstare

Quæstus causa ad Sacerdotium aspirare sacrilegium est.

a 1. Cor. 9, 13, 14.
Deut. 18 v. 1, 2, 25
v. 4.

b Tim. 3, 8.

Honorum aut divitiarum spe ad Sacerdotium procedere perniciosissimum est.

c Joann. 20, 12, 5.

d Ezech. 34, 8.

Ambitione & avaritia eorum, qui verè sunt mercenarii, quantum eviluerit Sacerdotium.

e Joann. 10, 12.

Qui ad Ecclesiasticas functiones per ostium adeant.

Grandis infelicitas, si talis fuerit Sacerdos, qualis populus. Osee 4.

f Deut. 7, 5.

Matth. 22, 37.

Lucæ 10, 27.

(1) *Offundit*: ita Edit. Patav. multò rectius, quàm *offudit* in Edit. Rom. Ven. Lovan. Lugd.

debent. Verùm, qui Ordinis Sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cum omnibus tum maximè fidelibus commune esse constat, sed etiam, ut alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, in a sanctitate & justitia illi serviant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites Imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus est, alii alia munera obeunt; ita quamvis omnes fideles pietatem & innocentiam omni studio sectari debeant, quibus rebus maximè Deus colitur, eos tamen, qui Ordinis Sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera & functiones in Ecclesia exequi oportet: nam b & sacra pro se ipsis & pro omni populo faciunt, & c divinæ legis vim tradunt, ad eamque prompto & alacri animo servandam fideles hortantur & instituunt: d & Christi Domini Sacramenta, quibus omnis gratia impetitur & augetur, administrant; & ut uno verbo complectamur, à reliquo populo segregati, in omnium longè maximo & præstantissimo ministerio se exercent. His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria hujus Sacramenti sunt, ut intelligant fideles, qui in ecclesiasticum Ordinem cooptari volunt, ad quodnam officii genus vocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ ejusque ministris potestas divinitus tributa sit.

6. *Quotuplex sit potestas Ecclesiastica.*

Ea autem duplex est, Ordinis & Jurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini Corpus in sacrosancta Eucharistia refertur: Jurisdictionis verò potestas tota in Christi Corpore mystico versatur: ad eam enim spectat Christianum populum gubernare & moderari & ad æternam cœlestemque beatitudinem dirigere.

7. *Ordinis potestas ad quæ se extendat.*

Verùm Ordinis potestas non solum consecranda Eucharistiæ vim & potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, cæteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quovis modo referri possunt. Ejus verò plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt: sed illa præclara & gravissima sunt, quæ apud sanctos Joannem & Mathæum leguntur: inquit enim Dominus: e *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: &, f Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

a Lucæ 1, 74, 75.

b Hebr. 5, 5.

c Levit. 10, 11.

Deut. 17, 8, 9,
& 21, 6. Vide Conc.
Tolet. 11 c. 2 &
Carthag. 4 cap. 20.
& Conc. Trid. sess.
5 cap. 2 de Reform.
& sess. 24 c. 4.

d 1. Cor. 4 v. 1.

Conc. Trid. sess.
23 cap. 1, 2, &c.

D. Thom. in 4
dist. 24 q. 1 art. 1.

e Joann. 20, 21, 22.

Actor. 13, 3. & 14, 21.

1. Timoth. 1.

7. Hebr. 13, 7, 1.

f Matth. 18, 18.

Quæ quidem loca à Pastoribus ex Sanctorum Patrum doctrina & auctoritate explanata, maximum veritati lumen afferre poterunt.

8. *Christi Sacerdotium legis naturæ, vel etiam Moysis Sacerdotio sublimius est.*

Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum Sacerdotium, suamque potestatem spirituales habuerit necesse est, cum legem habuisse satis constet: hæc duo enim ita conjuncta esse testatur Apostolus, a ut eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent Deum colendum esse; consequens erat, ut in quavis republica aliqui sacrorum & divini cultus procurationi præficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur.

Eadem etiam potestate populus Israëliticus non caruit; quæ tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in lege naturæ Sacerdotes præditi erant, b longè tamen inferior, quam legis Evangelicæ spiritualis potestas, existimanda est: hæc enim cœlestis est, omnemque Angelorum etiam virtutem superat, neque à Sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, c qui non secundum Aaron Sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedech ortum habet: is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem quamvis virtute definitam, & Sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit: quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solemnè religione consecrati: quæ quidem consecratio, Ordinis Sacramentum, vel sacra ordinatio vocatur.

9. *Quid sit Ordo, & cur functio Ecclesiastica Ordo vocetur.*

Placuit autem sanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim Ordo, si propriam ejus vim & notionem accipiamus, dispositio superiorum & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variae functiones, omnia verò certa ratione distributa sint & collocata, rectè & commodè Ordinis nomen ei impositum videtur.

10. *Ordo veri nominis est Sacramentum.*

Quod autem inter cætera Ecclesiæ Sacramenta, sacra Ordinatio numeranda sit, sancta Tridentina Synodus

Conc. Trid. sess. 22 cap. 1. Ubi est lex, ibi & Sacerdotium: sess. 23 Trid. Syn. de Ordin. c. 1.

a Hebr. 7, 12. Abel fuit Sacerdos, omnesque primogenitos fuisse Sacerdotes, scribit Hieron. in Trad. Hebr.

b Hebr. 3, 11.

c Psalms. 109, 4
Hebr. 5 & 7, 17.

Similem definitionem Ordinis habet Aug. in lib. 19 de Civ. Dei, cap. 13.

Cone. Trid. sess.
23 de Ordine, c. 2
& 3 cap. 3, 4 & 5,

a 2. Timoth. 1, 7.
Vide Theoph. in eam-
dem locum.

Trid. Syn. de Ord.
can. 6.

Functio omnis Ec-
clesiastica, quæ sacra
Ordinatione institui-
tur, septenario nu-
mero concluditur. Ho-
rum Ordinum memi-
nerunt Dion. 1. Hier.
Ecl. 3. Conc. Car-
thag. IV. cap. 6 Ign.
in Epist. ad Antioch.

Cajus Papa in sua
Epist. Conc. Rom.
sub. Sylvestro, & alii.
Quomodo hæc Ordini-
um sufficientia col-
ligatur vid. Div. Bo-
navent. 4 dist. 22
art. 2 q. 4,

ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobavit: nam cum Sacramentum sit rei sacræ signum, id verò quod hæc consecratione extrinsecus fit, gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur, omninò sequi perspicuum est, Ordinem verè ac propriè Sacramentum dicendum esse: quare Episcopus ei calicem cum vino & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui Sacerdos ordinatur, inquit: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium* &c. Quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ, caractere animo impresso, tradi, cui gratia adjuncta sit, ad illud munus ritè & legitime obeundum: quod Apostolus his verbis declarat: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & dilectionis & sobrietatis.*

11. *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum Ordines.*

Jam verò, ut sacræ Synodi verbis utamur, cum divina res sit tanti Sacerdotii administratio, consentaneum fuit, quòd dignius & majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesia ordinatissima dispositione plures essent, & diversi ministrorum ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent; atque hi quidem ita distributi, ut qui jam clericali Tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent.

12. *Quot sint Ordines ministrorum Ecclesiæ, quaque ratione communiter distribuuntur.*

Docendum igitur erit, hosce omnes Ordines septenario numero contineri, semperque ita à catholica Ecclesia traditum esse, quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum retè ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ sacrificium & Eucharistiam, vel conficiendam vel administrandam, cujus causa præcipuè sunt instituta, necessaria videntur. Ex his alii majores, qui etiam sacri dicuntur, alii minores sunt. Majores vel sacri sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii: de quorum singulis pauca dicenda sunt, ut habeant Parochi unde eos potissimum instituant, quos noverint aliquo Ordine initiandos esse.

13. *Quid clericalis Tonsura, Clericique nomen sibi velint.*

Incipiendum autem est à prima Tonsura, quam quidem docere oportet quandam præparationem esse ad Ordines accipiendos. Ut enim homines ad Baptismum exorcismis, ad Matrimonium sponsalibus præparari solent; ita cum tonso capillo Deo dedicantur, tamquam aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur: declaratur enim qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem & hæreditatem suam habere incipiat; veluti in Hebræorum populo qui divino cultui mancipati erant: quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem (1) in terra Promissionis distribui, cum inquit: *a Ego pars & hæreditas tua.* Ac quamvis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione iis conveniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

14. *Quare Clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

Tondentur verò capilli ad coronæ speciem & similitudinem, quam perpetuò conservare oportet; & ut quisque in altiori deinceps Ordinis gradu collocatur, sic ejus orbis forma latior circumscribi debet: quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse docet Ecclesia, cum de hujusmodi tendendi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi & gravissimi Patres, meminerint.

Primum autem omnium ferunt Apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Salvatoris nostri capiti fuit imposita, ut quod impii ad Christi ignominiam & crucistum excogitarunt, eo Apostoli ad decus & gloriam uterentur; simulque significarent, curandum esse à ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem & figuram gerant.

Quamquam nonnulli (2) asserant, hæc nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, videtur convenire. Quod enim Petrus Apostolus fidei populo tribuit; *b Vos genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta;* peculiari quadam, & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere, facile intelligimus.

(1) *In terra Promissionis:* justa Edit. Patav. non *In terram* ut habet Edit. Rom.

(2) *Asserant:* Edit. Patav. *Asserunt.*

Hier. epist. 2 ad Nep. & habetur 12. q. 1. c. Clericus. Quam integra debet esse Clericorum vita, discrete ostenditur sess. 14 Conc. Trid. Decr. de reforma. in proœmio, & sess. 22 de Reforma. cap. 1.

a Num. 18, 20. Deut. 10. 9 & 13, 2.

Quod Clericorum capita tondeantur, e. Apostolica traditione manavit.

Dionys. de Ecc. Hier. c. 10.

b 1. Petr. 29.

Arist. 3 Physic.
tract. 75.

De hoc munere agit
Conc. Tol. c. 9 & ha-
betur dist. 23 cap.
Ostiarius.

Quanta dignitas Os-
tiariorum.

Thesaurarii & cu-
stodes sacrarii inter
Ostiarios sunt enume-
randi.

De hoc munere vi-
de locos supra citatos.

Quomodo autem
fuerit Ordo Lectorum,
vel nunc Arsenius
div. Athanasii Lect.
de quo tam multa
Ecclesiastici histori-
ographi scribunt, docere
potest. Sed de iis etiam
antiquiores Cyp. Epist.
33 & Tert. de Præscr.
cap. 61. Lectorum me-
minerunt.

De iisdem agunt
auctores supra memo-
rati. Petrus item, qui
cum Marcellino sub
Diocletiano passus est,
ab hoc munere Exor-
cista dictus est.

Etsi non desunt, qui vel perfectioris vitæ professio-
nem à Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium
perfectissima est, significari existiment, vel externarum
rerum contemptionem animique ab omnibus humanis
curis vacuitatem declarari patent, quòd capilli, super-
vacaneum quiddam in corpore, tondeantur.

15. *Quid sit Ostiariorum functio.*

Post primam Tonsuram ad Ostiarii Ordinem primus
gradus fieri consuevit. Ejus munus est templi claves &
januam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus in-
gredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacri-
ficiū assistebat, curaturus ne quis proprius, quàm par
esset, ad sacram aram accederet, & Sacerdotem rem di-
vinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi
commissa erant; ut ex ritibus qui (1) ad ejus Consecra-
tionem adhibentur, perspici potest. Nam Episcopus cla-
ves ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium vult
(2) instituere, *Sic age, inquit, quasi redditurus Deo ra-
tionem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.* Ma-
gnam autem in antiqua Ecclesia hujus Ordinis dignitatem
fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Eccle-
sia servari animadvertimus: nam Thesaurarii officium,
qui erat idem sacrarii custos, quod ad Ostiarios per-
tinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc
habetur.

16. *Quodnam sit in Ecclesia Lectoris officium.*

Secundus Ordinis gradus est Lectoris munus: ad
eum pertinet in Ecclesia veteris & novi Testamenti li-
bros clara voce & distinctè recitare, præsertim verò, eos
qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Ejus quo-
que partes erant, prima religionis Christianæ rudimenta
fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsentem populo,
in ejus ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad
hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: *Accipe,
& esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter & utiliter
impleveris officium tuum, partem cum iis, qui verbum
Dei benè ministrarunt ab initio.*

17. *Exorcistis quid ex officio incumbat.*

Tertius Ordo est Exorcistarum, quibus potestas data
est nomen Domini invocandi in eos, qui ab immundis
spiritibus obsidentur: quare Episcopus, cum eos insti-

(1) *Ad ejus Consecrationem:* vel potiùs. *In ejus Con-
secratione,* ut habet Edit. Patav.

(2) *Instituere:* Edit. Patav. *Constituere.*

tuit, librum in quo Exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula verborum: *Accipe, & commenda memoriae, & habe potestatem manus imponendi super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos.*

18. *Quæ sint Acolyti partes.*

Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium qui minores, & non sacri appellantur: eorum munus est ministros majores Subdiaconos & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt & asservant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipuè verò cum Evangelium legitur: ex quo ceroferarii alio nomine vocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo servari consuevit. Primum quidem, postquam eos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: *Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accendenda Ecclesie luminaria mancipari in nomine Domini:* deinde (1) item urceolos vacuos, quibus aqua & vinum in Sacrificio ministratur: *Accipe urceolos ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in nomine Domini.*

19. *Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cujusmodi ritus in ejus consecratione adhibeantur.*

A minoribus Ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad majores & sacros legitimus aditus & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur; cujus munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inservire: sacra enim hætea, vasa, panem & vinum, ad Sacrificii usum necessaria parare debet: nunc Episcopo & Sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim à Diacono in missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam testis ad sacrum assistit, prohibetque, ne Sacerdos sacra faciens, à quopiam perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solemnibus cærimoniis, quæ in illius Consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primum enim Episcopus legem perpetuæ continentie huic Ordini impositam esse admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum Ordinem cooptandum esse, cui ultrò hanc legem accipere non sit propositum; deinde post solemnem Litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera

Idem, qui sup. & Cypr. Epist. 55 ejus gradus meminerunt.

Quidam autem ex veteribus vocant eos Acolytos, quasi latine dicas non prohibitos: alii vocant Acolytos, quasi pedissequos aliorum majorum ministrorum.

De Subdiaconis præter auctores supra citatos, scribit Cyp. ep. 24 & ep. 42. Subdiacono lex perpetuæ continentie imponitur, dist. 27. cap. Presbyteris, item can. Apost. 25. Conc. Carthag. II. can. 2 & V. & can. 3 & Rom. sub. Sylvestr. I. can. 2. Arelat. II. can. 2. Arelat. III. can. 2 & Eliber. Canon. 33 & multa alia. Leo in ep. 82 ad Anastasium.

(1) *Item:* Edit. Patav. etiam, quam quidem lectionem Romana longè anteponit.

& functiones sint, enumerat atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono verò, (ut intelligatur, Subdiaconum Diaconi officio subservire,) urceolos vino & aqua plenos, unà cum lebete & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: *Videte cujusmodi ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba & cæremoniæ adhibentur, tradit ei Epistolarum librum, ac dicit: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro vivis quam pro defunctis.*

20. Quod sit Diaconi munus.

Secundum autem sacrorum Ordinum gradum Diaconus obtinet: cujus ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est: ad eum enim pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, & Sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti præstò esse, & in Missæ sacrificio Evangelium legere: olim verò fidelium animos sæpiùs excitabat, ut sacra attenderent; Sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraque specie sumerent. Diacono præterea Ecclesiasticorum honorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad victum subministraret.

Ad Diaconum etiam attinet, tamquam Episcopi oculum pervestigare quinam in urbe piè & religiosè, quive secus vitam traducant; qui ad Sacrificium & concionem statis temporibus conveniant, qui rursus non conveniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiore fecerit, ille vel privatim unumquemque hortari & admonere, vel palàm corrigere & objurgare possit, uti se magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

Licet ei præterea, si absit Episcopus & Sacerdos, *Evangelium explavare, non tamen è superiori loco, ut intelligatur hoc ejus proprium munus non esse.

21. Quales Diaconi eligendi sint.

Quanta verò diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, a cum ad Timotheum Diaconi mores, virtutem & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus & solennes cæremoniæ, quibus ab Epi-

De Diaconis scribunt, Luc. in Actis, cap. 6. Paulus Philipp. 1, 11, 1. Tim. 3, 8, 12. Ambr. lib. 1. Offic. cap. 41.

Diaconi dispensabant pecunias Ecclesie.

Act. 6.

Leo in sermon. de S. Laurent.

Diaconi sunt oculi Episc. Clem. Epist. 1 ad Jacob. frat. Dom. habetur, dist. 93 c. Diaconi Conc. Trid. sess. 24 in decret. de reform. c. 14.

*Diaconos concionari potuisse, docet in primis exemplum Stephani. Act. 6 & Philipp. Act. 8 & S. Vincentii, teste D. Aug. serm. 2 de S. Vincentio prædicante.

1. Tim. 3, 7, 8.

scopo consecratur. Pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi quàm ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum vestium ornamenta. Præterea manus ei imponit, quod quidem ab a Apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique Evangeliorum librum ei tradit, his verbis: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quàm pro defunctis in nomine Domini.*

22. *Quæ sit dignitas & amplitudo Sacerdotii.*

Tertius omniumque sacrarum Ordinum summus gradus est Sacerdotium: qui verò illi præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent: interdum enim Presbyteros appellant, quod græcè seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic Ordini maximè necessaria est, sed multò magis propter morum gravitatem, doctrinam & prudentiam: ut enim scriptum est; b *Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Interdum verò Sacerdotes vocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacraque res & divinas tractare.

23. *Quotuplex sit cum novæ, tum veteris legis Sacerdotium.*

Sed quoniam duplex Sacerdotium in sacris litteris describitur, alterum interius, alterum externum; utrumque distinguendum est, ut, de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quòd igitur ad interius Sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutaris aqua abluti sunt, Sacerdotes dicuntur, præcipuè verò justis, qui spiritum Dei habent, & divinæ gratiæ beneficio Jesu Christi summi Sacerdotis viva membra effecti sunt: hi enim c fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ d spirituales Deo hostias immolant: e quo in genere bonæ omnes & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: f *Christus lavit nos a peccatis nostris in Sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.* In quam sententiam ab Apostolorum Principe dictam est: g *Ipsi tamquam lapides vivi superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum.* Et Apostolus nos hortatur, ut h *Exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, *rationabile obsequium nostrum.* David item multò antè dixerat: i *Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor con-*

a Actor. 6, 6.

Diaconos etiam olim legere consuevisse Evang. testatur Hier. ep. 48 ad Sabini.

Sess. 13. Conc. Tr. per totam & cap. Sit rector, dist. 43. & cap. Pastoralis. 7 q. 1.

Cur Sacerdotes olim Presbyteri sint dicti.

Prima ratio.

b Sap. 4, 8.

Altera ratio.

Omnes fideles quomodo sint Sacerdotes, & quas hostias offerant.

Ambr. lib. 4 de Sacrament. cap. 1. Basil. serm. 2 de cap. 68.

c D. Aug. lib. 10. de Civ. Dei, cap. 6. Leo serm. 2 de Anniv. Pontificatus.

d Galat. 5, 6.

e 1. Petr. 2, 5.

f Apoc. 1, 5 & 6.

g 1. Petr. 2, 5.

h Rom. 12, 1.

* Alii legunt rationale.

i Psalm. 50, 19.

tritum & humiliatum Deus non despiciet. Quæ omnia ad interius Sacerdotium spectare facile intelligitur.

24. *Præter interius Sacerdotium, aliud esse externum demonstratur.*

Externum Sacerdotium non cadit in omnes Christianos.

Trident. Synod. de Ordine, sess. 23 c. 1 & can. 1. Duplex Sacerdotium in veteri lege etiam invenitur.

a Exod. 28 & 29 & 40 & totus Levit. & alibi sæpe.

b Num. 3, 10.

c 2 Paral. 26, 19.

Sacramentum Ordinis respectu externi Sacrificii institutum.

Cæremonie, quæ in consecratione Sacerdotum adhibentur, explicantur.

d Lucæ 24, 49.

e Matth. 11, 30.

Externum verò Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus convenit, qui legitima manuum impositione solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremoniis instituti & Deo consecrati, ad aliquod proprium sacramque ministerium adscribuntur. Hoc Sacerdotii discrimen in veteri etiam lege observari potest: nam de interiori Davidem locutum esse, paulò ante demonstratum est: externi verò, nemo ignorare potest, a quàm multa Dominus Moysi & Aironi præcepta dederit. Præterea universam leviticam Tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cavit, *b* ne quis ex alia Tribu in eam functionem se inferre auderet: quare *c* Ozias rex lepra à Domino percussus, quòd Sacerdotale munus usurpasset, arrogantis & sacrilegii sui gravissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem Sacerdotii distinctionem in lege Evangelica licet animadvertere, docendi erant fideles, nunc de externo Sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est. Hoc enim tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet.

25. *Quæ sint Sacerdotum propriæ functiones.*

Sacerdotis igitur munus est Deo sacrificium facere & Ecclesiastica Sacramenta administrare, quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cum aliquem Sacerdotem instituit, primùm quidem manus ei unà cum omnibus Sacerdotibus, qui adsunt, imponit; deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, Sacerdotem *d* virtute indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, *e* & jugum suave divinæ legis perferre, eamque non verbis solum, sed vitæ (1) sanctissimè actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit; tum verò calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo, Missasque celebrandi, tam pro vivis quam pro defunctis*: quibus cæremoniis & verbis interpret ac mediator Dei & hominum constituitur; quæ præcipua Sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum vero manibus iterum ejus capiti impositis, *Accipe, inquit, Spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur*

(1) *Sanctissimè actæ*: reliquæ omnes Edit. *Sanctissimè & honestissimè actæ.*

eis, & quorum retinueris, retenta sunt: eique caelestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, a peccata retinendi ac remittendi potestatem tribuit. Haec verò sunt Sacerdotalis Ordinis propria & praecipua munera.

26. *Quamvis unus sit Sacerdotii Ordo, non tamen unus est Sacerdotum gradus.*

Qui tametsi unus est, varios tamen dignitatis & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur; quorum functiones hactenus declaratae sunt.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus praepositi sunt; ut non solum caeteros Ecclesiae ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia & cura prospiciant: quare in sacris litteris Pastores ovium saepe appellantur: quorum munus & officium Paulus descripsit, b ut in Apostolorum actis legimus; in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque à Petro Apostolorum Principe c divina quaedam, Episcopalis ministerii regula tradita est: ad quam, si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint & habeantur. Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui principes sacerdotum Pontifices appellare consueverunt.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis praesunt; qui Metropolitanus etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sint, quae tamquam matres habeantur illius provinciae: quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differunt.

In quarto gradu Patriarchae collocantur, id est primi supremique Patres.

27. *De sedibus antiquis Patriarcharum.*

Olim in universa Ecclesia praeter summum Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchae numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares: nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob Imperii majestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cujus Ecclesiam Marcus Evangelista jussu Principis Apostolorum fundavit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primò locavit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Jacobus frater Domini rexit.

28. *Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idque jure divino.*

Praeter hos omnes catholica Ecclesia Romanum Pon-

a Joann. 20, 23.

Primus gradus Sacerdotum inferiorum.

Secundus gradus Episcoporum, seu Pontificum.

b Actor. 20, 28, 29, 30.

c 1. Petr. 5, 2, 3.

Tertius est Archiepiscoporum, seu Metropolitanorum, qui licet jurisdictione, ordinatione tamen ab Episc. non differunt.

Quartus gradus est Patriarcharum, qui quatuor olim in tota Ecclesia numerabantur, iique dignitate impares.

Constantinopolitanus Patriarcha post. Rom. dist. 22, cap. Constantinopolitanae, & cap. Renovantes. De reliquis sedibus Patriarchalibus vide Conc. Nic. cap. 6.

Primatus Romani Pontificis, non humani, sed divini est juris. Vide Anacl. ep. 3, cap. 4 & habetur, dist. 22, cap. Sacrosancta, & Greg. libr. 7, ep. 63 & 64.

tificem Maximum, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopus, totius orbis terrarum Patrem & Patriarcham appellat, semper venerata est: cum enim in Petri Apostolorum Principis cathedra sedeat, in qua usque ad vitae finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum & jurisdictionis amplitudinem, non quidem ullis Synodicalibus, aut aliis humanis constitutionibus, sed divinitus datam agnoscit: quamobrem, omnium fidelium & Episcoporum, caeterorumque Antistitum, quocumque illi manere & potestate praediti sint, Pater ac moderator, universali Ecclesiae, ut Petri successor, Christique Domini verus & legitimus (1) Vicarius praesidet. Ex his itaque Pastores docebunt & quae sint ecclesiasticorum Ordinum ac graduum praecipua munera & functiones, & quis hujus Sacramenti minister sit.

29. *Quis sit legitimus Sacramenti Ordinis minister.*

Constat enim, ad Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam sanctarum litterarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctae Ecclesiae usu & consuetudine facile erit comprobare. Quamvis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores & non sacros Ordines interdum administrent; tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui uni ex omnibus, praeterea nemini, licet reliquis Ordinibus, qui majores & sacri dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat: Episcopi, ex Apostolorum traditione, quae perpetuo in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecrantur.

30. *Cur in promovendis ad Ordines singularis probitas requiratur.*

Sequitur nunc, ut explicetur quinam ad hoc Sacramentum, in primisque ad Sacerdotalem Ordinem (2) apti sunt, & quae in eis potissimum requirantur: ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in aliis Ordinibus dandis pro cujusque officio & dignitate, observare oporteat. Maximam autem in hoc Sacramento cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quòd caetera gratiam ad illorum sanctificationem & usum tribuunt, à quibus percipiuntur: at verò qui sacris initiantur, ob eam rem caelestis gratiae participes fiunt, ut eorum ministerio Ecclesiae, atque adeo omnium hominum saluti consulatur.

Trident. Synod. de Ordine, sess. 23, cap. 3. Decret. de Reformat., cap. 10, idque docent Conc. Antioch. cap. 10. Ancir. 12. Epiphan. haeret. 75. Hier. ep. 85. Damas. & Leo, ep. 88.

(1) *Vicarius praesidet*: Ed. Pat. *Vicarius in terris praesidet*.

(2) *Apti sunt*: melius in Edit. Patav. *Apti sint*.

ex quo factum esse intelligimus, ut satis lantummodo diebus, quibus etiam sollemnia jejunia ex vetustissimo catholicae Ecclesiae more indicantur, Ordinationes fiant; ut scilicet fidelis populus ejusmodi sacrarum rerum ministros piis & sanctis preceationibus à Deo impetret, qui ad tanti ministerii potestatem rectè & cum Ecclesiae utilitate gerendam aptiores esse videantur.

31. *Quanta vitæ & morum integritas in ordinando requiratur.*

Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitæ & morum integritas commendetur magnoperè oportet; non solum, quia si alicujus mortiferi peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, novo se & maximo scelere obstringit, sed etiam quia virtutis & innocentiae lumen aliis præferre debet: ea de re quid Apostolus a Tito & b Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit, & simul illud docendum, ea corporis vitia, c quæ in veteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excluderent, in Evangelica lege ad animæ vitia præcipuè transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia servari animadvertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius Pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

32. *In Sacerdote quæ & quanta doctrina requiratur.*

Praeterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quæ ad Sacramentorum usum & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianæ fidei mysteria & divinæ legis præcepta tradere, ad virtutem & pietatem incitare, à vitiis revocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera; quorum alterum est, ut Sacramenta ritè conficiat & administret; alterum ut populum fidei suæ commissum iis rebus & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias, enim ita testatur: d *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est.* Ut igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit; alterum certè non vulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamvis æque ab omnibus Sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad suscepti officii & ministerii functionem unicuique satis esse possit.

Dionys. libr. de Eccles. Hierar. cap. 3.

Oridines cur statis diebus jejuniorum præcipuè instituantur. Quæ sint tempora à jure statuta, habetur, dist. 15, cap. In fine, ex Gelas. ad Episc. per Lucaniam, ep. 1, cap. 13, Greg. libr. 2. ep. 3, & de Temporibus Ordinationum.

a Tit. 1, 7.

b 1. Tim. 3, 8, 9 per totum.

c Lev. 21, 17, 18, 19, 20.

Greg. part. 1. Pastor. curæ, cap. 11.

Duo Sacerdotis munera.

d Malach. 2, 7.

Et inter cæteras scientias sacras Theologiæ studium, omnium scientiarum ornamentum.

33. *Quinam ad Sacerdotii dignitatem non sint admittendi.*

Pueris autem, & furiosis vel amentibus, quòd usu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non est, quamvis, si iis quoque administraretur, Sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum sit. Qui verò ætatis annus in singulis Ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilii decretis facile erit cognoscere.

Excipiuntur etiam servi: neque enim divino cultui dedicari debet, qui non sui juris, sed in alterius potestate est.

Viri præterea sanguinum & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt.

Spurii quoque, & ii omnes qui ex legitimis nuptiis non sunt procreati: decet enim, ut qui sacris addicuntur, nihil se habeant, quod ab aliis meritò contemni ac despici posse videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes aut manci sunt: ea enim fœditas & debilitatio tum offensionem habet, tum verò Sacramentorum administrationem impedit, necesse est.

34. *Qui sint præcipui hujus Sacramenti effectus.*

Sed jam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint hujus Sacramenti effectus. Constat verò, quamvis Ordinis Sacramentum, ut antea dictum est, maximè ad Ecclesiæ utilitatem & pulchritudinem spectet, tamen in ejus quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere, qua idoneus habilisque ad rectè (1) munus suum fungendum, Sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam Baptismi gratia quilibet ad alia Sacramenta percipienda aptus efficitur.

Aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum refertur: in Sacerdote quidem plenam & perfectam, ut qui Domini nostri Corpus & Sanguinem unus potest conficere; in aliis verò inferiorum Ordinum ministris majorem, minoremve, quo quisque ministerio suo magis, minusve ad altaris Sacramenta accedit. Atque (2) hæc etiam character spiritualis dicitur, quòd qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab aliis fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipentur:

Trid. Synod. sess.
23, c. 12. de Reform.

Primus effectus, est
sanctificatio illius, qui
ordinatur. Vide Con-
cil. Flor.

Secundus, gradibus
quibusdam homines
proveli ad offerendum
Domino novi Testam.
Sacrificium.

Quomodò Ordinis
Sacramentum chara-
cterem imprimat.

Trid. Synod. sess.
23 de Ordine, cap. 3,
can. 4.

(1) *Munus suum:* Edit. Patav. & Lovan. *Munere suo.*

(2) *Hæc etiam:* Edit. Pat. & Lov. *Hæc potestas etiam.*

ad quam Apostolus videtur spectasse, cum ad Timotheum ait: *a Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii: & alibi: b Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Hæc de Ordinis Sacramento satis dicta sint: potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

a 1. Tim. 4, 14.

b 2. Tim. 1, 6.

DE MATRIMONII

SACRAMENTO.

CAPUT VIII.

1. *Cur Parochi sedulo debeant invigilare, ut populus Christianus Matrimonii naturam & sanctitatem cognitam habeat.*

Quoniam Pastoribus beata & perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, iis quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: *c Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum; nimirum ut omnes continentiae virtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quam ut animus nulla mundi cura distractus, sedataque & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio & rerum coelestium cogitatione conquiescat: sed quoniam, ut idem Apostolus testatur: d Unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic; & Matrimonium magnis & divinis bonis ornatum est, ita ut inter alia catholicae Ecclesiae Sacramenta verè & propriè numeretur; ac e Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit; satis apparet, ejus doctrinam tradendam esse: cum præsertim liceat animadvertere, tum sanctum *f Paulum*, tum Apostolorum *g Principem*, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia Matrimonii pertinebant, pluribus locis accuratè scripta reliquisse. Divino enim spiritu afflati optimè intelligebant, quanta & quam mul-*

Doctrina de Sacram. Matrimonii, & canones, subjectis decem capitibus de ejusdem reformatione, explicantur initio sess. 24. Trid. Synod.

c 1. Cor. 7, 7.

Castitatis excellentia non in omnes cadit.

d 1. Corinth. 7, 7. Fulg. Ep. 3 ad Probam, cap. 9.

e Joann. 2, 2, 3.

Utilitas doctrinae de Matrimonio.

f 1. Cor. 7 per tot. Eph. 5, 22. Colos. 3, 15.

g 1. Petr. 2, 2. Dam. lib. 5.

ta commoda ad Christianam societatem pervenire possent, si fideles Matrimonii sanctitatem cognitam haberent, & inviolatam servarent; contra verò, ea ignorata vel neglecta, plurimas maximasque calamitates & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque Matrimonii natura & vis explicanda est: nam cum vitia sæpè honesti similitudinem gerant, cavere oportet, ne fideles, falsa Matrimonii specie decepti, turpitudine & nefariis libidinibus animam commaculent: cujus rei declarandæ causa à nominis significatione ordiendum est.

2. *Quapropter sancta illa copula Matrimonii, conjugii aut nuptiarum nominibus exprimat.*

Matrimonium ab eo dicitur, quòd scemina ideo maxime nubere debet, ut mater fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Conjugium quoque à conjungendo appellatur, quod legitima mulier cum viro quasi uno jago adstringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut inquit S. Ambros. pudoris gratia puellæ se obnubarent: quo etiam declarari videbatur, viris obediens, subjectasque esse oportere.

3. *Quid sit Matrimonium.*

Ita verò ex communi Theologorum sententia definitur: *Matrimonium est viri & mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuum vitæ consuetudinem retinens*: cujus definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quamvis hæc omnia in perfecto Matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio & vinculum, quod ex ea pactione efficitur, & conjugum copulatio, qua Matrimonium consummatur; nihil horum tamen Matrimonii vim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam & nexum qui *conjunctionis* vocabulo significatus est. Additur verò, *maritalis*, quoniam alia pactionum genera, quibus viri & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à Matrimonii ratione. Sequitur deinde, *inter legitimas personas*, quoniam, qui à nuptiarum conjunctione legibus omnino exclusi sunt, in Matrimonium ire non possunt; neque, si ineant, ratum est: exempli enim gratia, qui intra quartum gradum propinquitate conjuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad Matrimonii justa scedera ineunda apti esse non possunt. Quòd verò extremo loco positum est, *individuum vitæ consuetudinem retinens*, indissolubilis vinculi naturam declarat, quo vir & uxor colligantur.

Matrimonium unde dicatur.

Aug. 19 cont. Faust. cap. 26.

S. Ambr. lib. 1 de Abraham, cap. 9 in fine.

Mag. in 4 dist. 7 & Grat. 17 q. 2 in præc. quest.

Conc. Flor. in Ep. Eugen. IV. ad Armenos.

4. *Ubi præcipua vis Matrimonii consistat.*

Ex his igitur patet, Matrimonii naturam & rationem in vinculo illo consistere. Nam quòd aliæ clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, ut cùm dicunt, conjugium esse consensum maris & fœminæ; hoc ita accipiendum est, consensum ipsum matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Conc. Florentino docuerunt. Etenim obligatio & nexus oriri non potest, nisi ex consensu & pactione.

5. *Qualis in Matrimonio requiratur consensus, quaque ratione sit declarandus.*

Sed illud maximè necessarium est, ut consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur: neque enim Matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactione: atque ita fit, ut consensus alterius tantùm ad Matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuam esse oporteat: atqui ad declarandum mutuam animi consensum, verbis opus esse perspicuum est. Si enim ex interiori tantùm consensu sine externa aliqua significatione Matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut cùm duo, qui disjunctissimis & maximè diversis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatem suam vel litteris, vel nuntiis declarasset, veri & stabilis matrimonii lege conjungerentur: quod tamen à ratione & sanctæ Ecclesiæ consuetudine & decretis alienum est.

6. *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus Matrimonium non efficit.*

Rectè autem dicitur oportere, ut consensus verbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant: nam, quæ futurum tempus indicant, Matrimonium non coniungunt, sed spondent: deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ verò non sunt, parùm vel nihil firmi aut stabilis habere, existimandum est. Quare nondum connubii jus in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit, tametsi fidem præstare debet; quod si non faciat, violatæ fidei reus esse convincitur. At verò qui matrimonii fœdere alteri jungitur, quamvis postea pœniteat, tamen, quod factum est mutare, irritumve, & infectum reddere non potest. Cùm itaque conjugii obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit; idcirco necesse est verbis;

Consensus verbis temporis præsentis exprimendus est, isque mutuus esse debet. De Sponsalibus & Matr. cap. Tuæ fraternitati, & consentit Mag. loc. cit. litt. C. interior consensus non sufficit ad Matrim.

Habetur de Spons. & Matrim. cap. Si inter virum.

Qui, quod se futurum promisit, postea non præstat, tametsi fidem violet. Matrimonium tamen non dissolvit.

Qualis promissio requiratur ad perfectionem Matrimonii.

quæ præsens tempus designant, Matrimonium contrahi; quorum verborum vis, postquam etiam enuntiata sunt, permanet, virumque & uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

7. *Si pudore aut alio impedimento consensus verbis non exprimat, nutus & signa verborum locum habent.*

Sed verborum loco tùm nutus & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad Matrimonium esse possunt; tùm ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.

8. *Ad verum Matrimonium concubitus non requiritur.*

Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, Matrimonii naturam & vim in vinculo & obligatione sitam esse; ac præter consensum eo, quod dictum est, modo expressum, ut verum Matrimonium existat, concubitus necessario non requiri: nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carniscopula intercesserat, ut Patres testantur, vero Matrimonio junctos fuisse planè constat: quare à sanctis Patribus dictum est, Matrimonium non concubitu, sed consensu existere; quod etiam à sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

9. *Quotuplex sit Matrimonii consideratio.*

Jam verò hæc explicatis, illud docendum erit, Matrimonium duplicem rationem habere: nam, vel ut naturalis conjunctio, (conjugium enim non ab hominibus inventum, sed à natura) vel ut Sacramentum, cujus vis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. Ac quoniam gratiam naturam perficit, (neque prius a quod spirituale est, sed quod animale; deinde quod spirituale) rei ordo postulat, ut de Matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tùm verò quæ illi, ut Sacramentum est, conveniunt, explananda erunt.

10. *Quis Matrimonii, ut officium naturæ significat, sit auctor.*

In primis itaque docendi sunt fideles, Matrimonium à Deo institutum esse: scriptum est enim in Genesi; *b Masculum & feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus & ait: Crescite & multiplicamini: & c Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adjutorium simile sibi; ac paulò post: d Adæ verò non inveniebatur adjutor similis ejus: immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea, et ædificavit Dominus Deus costam, quam*

Adam & Eva in statu innocentiae non concubuerunt.

Genes. 4.

S. Ambr. de Instit. Virg. cap. 6.

Duplex Matrimonii ratio, ut est officium naturæ & ut Sacramentum.

Matrimonium est à natura, ff. de Just. & jure, lib. 1.

a 1. Cor. 15, 46.

b Genes. 1, 27, 28.

c Genes. 2, 18.

d Ibid. 20, 21, 22, 23, 24.

tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur Virago, quoniam de virò sumpta est: Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domine auctore a apud sanctum Matthæum, ostendunt Matrimonium divinitus institutum esse.

11. Matrimonium, ut naturæ officium consideratur, & maximè ut Sacramentum, dissolvi non potest.

Neque verò Deus Matrimonium tantummodo instituit; verùm, ut sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam & indissolubilem nodum ei addidit: siquidem Salvator ait: *b Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Quamvis enim Matrimonio, quatenus naturæ est officium, conveniat ut dissolvi non possit; tamen id maximè fit, quatenus est Sacramentum: qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege ejus propria sunt, summam perfectionem consequitur: tamen & prolis educandæ studio, & aliis Matrimonii bonis repugnat, ut ejus vinculum dissolubile sit.

12. Omnibus hominibus lex contrahendi non est imposita.

Quod verò à Domino dictum est, *c Crescite & multiplicamini*, id eo spectat, ut ejus rei causa Matrimonium institutum erat, declaret; non ut singulis hominibus necessitatem imponat. Nunc enim aucto jam humano genere, non solùm ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potiùs virginitas summooperè commendatur, & unicuique in sacris litteris suadet, ut quæ Matrimonii statu præstantior sit, majoremque in se perfectionem & sanctitatem contineat. Dominus enim Salvator noster ita docuit: *d Qui potest capere, capiat;* & Apostolas ait: *e De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus à Domino, ut sim fidelis.*

13. Vir & mulier conjungi cur debeant.

Sed quibus de causis vir & mulier conjungi debeant, explicandam est. (1) Prima igitur est, hæc ipsa diversi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adjutus vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut honorum & divitiarum hæredes relinquatur, quàm ut veræ fidei & religionis cultores edu-

a Matth. 19, 6.

Trident. Synod. in princ. sess. 24 & can. 5, 6. & cap. Fraternitatis 35 q. 10 & c. Debitum de Bigamis; & Conjug. lepros in princ.

b Matth. 19, 6.

c Genes. 1, 27.

Matrimonium causa multiplicandi genus humanum divinitus est institutum.

Virginitas Matrimonio est præstantior.

Trid. Synod. sess. 24 de Matrim. cap. 9, 10.

d Matth. 19, 13.

e 1 Cor. 7. 25.

Prima ratio.

Secunda.

(1) Prima igitur est: Edit. Pat. Prima igitur ratio est.

a Tob. 6, 16, 17.

b Psal. 31. 8.

c Tob. 6 v. 22.

d Genes. 2, 24.
Jus naturæ violant,
qui partum impe-
diunt.

Tertia causa. Vide
Aug. 14 Civ. c. 15
16 & 17. Dam. l. 4
de Orth. fide c. 25.

e 1. Corinth. 7, 2.

f Ibidem 5.

Causæ secundariæ
Matrimonii, si ejus
sanctitatem non im-
pediant, minimè dam-
mandæ sunt.

g Gen. 29, 17.

De Matrimonio, ut
Sacramentum est.

centur: quod quidem maximè sanctis illis Patriarchis
cùm uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris lit-
teris satis apparet. Quare angelus, cùm Tobiam admo-
neret, quo pacto mali dæmonis vim posset repellere; a
*Ostendam, inquit, tibi qui sunt, quibus prævalere potest
dæmonium. Hi namque, qui conjugium ita suscipiunt, ut
Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita
vacent, b sicut equus & mulus, quibus non est intellectus,
habet potestatem dæmonium super eos.* Deinde subjecit:
c *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum
magis, quàm libidine ductus, ut in semine Abrahæ bene-
dictionem in filiis consequaris.* Atque una etiam hæc cau-
sa fuit, cur d Deus ad initio Matrimonium instituerit: quæ-
re fit, ut illorum sit scelus gravissimum, qui Matrimonio
juncti, medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum
abigunt: hæc enim homicidarum impia conspiratio exi-
stimanda est.

14. *Post peccatum cur Matrimonium institutum fuerit.*

Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias cau-
sas accessit; cùm propter justitiæ, in qua homo conditus
erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit,
ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec car-
nis pugnam vult ferre, Matrimonii remedio ad vitanda li-
bidinis peccata utatur: de quo ita Apostolus scribit: c *Pro-
pter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat &
unaquæque suum virum habeat: ac paulò post cùm docuis-
set, interdum orationis causa à Matrimonii debito absti-
nendum esse, subjecit: f *Et iterum revertimini in id ipsum,
ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Hæc
igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque
debet, qui piè & religiosè, ut sanctorum filios deceet, nuptias
velit contrahere. Quod si ad eas causas aliæ etiam accedant,
quibus homines inducti Matrimonium ineant, atque in ha-
bendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut hæredis relin-
quendi desiderium, divitiæ, forma, generis splendor, morum
similitudo; hujusmodi sanè rationes damnandæ non sunt,
cùm Matrimonii sanctitati non repugnent: neque enim in
sacris litteris g Jacob Patriarcha reprehenditur, quòd Ra-
quelem, ejus pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de
Matrimonio, ut naturalis conjunctio est, docenda erunt.*

15. *Cur Matrimonium Sacramenti dignitate per Chri-
stum sit auctum.*

Ut autem Sacramentum est, explicare oportebit ejus
natura multò præstantiorem esse, & omninò ad altiorem
finem referri. Quæmadmodum enim Matrimonium, ut

naturalis conjunctio, ad propagandum humanum genus ab initio institutum est; ita deinde ut populos ad veri Dei & Salvatoris nostri Christi cultum & religionem procrearetur atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa est. Cùm enim Christus Dominus vellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cùm Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii divinitatem hac potissimum maris & fœminæ sancta conjunctione declaravit. Quod quidem aptissimè factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis (1) necessitatibus nulla inter se homines magis, quam Matrimonii vinculum constringit, maximeque inter se vir & uxor charitate & benevolentia devincti sunt: adque idcirco fit, ut frequenter sacræ literæ nuptiarum a similitudine divinam hanc Christi & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

16. *Quomodo Matrimonium sit verum Evangelicæ legis Sacramentum.*

Jam verò Matrimonium Sacramentum esse, Ecclesiæ Apostoli auctoritate confirmata, certum & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit: *b Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Nam quod, inquit, Sacramentum hoc magnum est, nemini dubium esse debet ad Matrimonium referendum esse, quod scilicet viri & mulieris conjunctio, cujus Deus auctor est, sanctissimi illius vineuli, quo Christus Dominus cum Ecclesia jungitur, Sacramentum, id est sacrum signum sit.

17. *Quomodo Matrimonium Sacramentum esse, ex Pauli verbis convincatur.*

Atque hanc esse eorum verborum propriam & veram sententiam, veteres Sancti Patres, qui enim locum interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicavit. Constat ergo virum Christo, uxorem Ecclesiæ ad Apostolo comparari; virum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ, eaque ratione fieri, ut vir uxorem diligere, & vicissim uxor virum amare &

Finis instituti Matrimonii cum in Lege naturæ, tum in Lege gratiæ, pulchre explicatur à D. Th. in supp. q. 43, art. 3.

Immensa Christi & Ecclesiæ per charitatem conjunctio. Matrimonii Sacramento aptissimè significatur.

a Matth. 22, 2 & 25, 10.

Apoc. 19, 7.

b Eph. 5, 28, 29, 30, 31, 32.

Petr. Dam. Serm. 1. de Dedic. Eccl.

D. Ang. de Fide & Oper. cap. 7, libr. 11 de Nupt. & concup. cap. 10 & 21. Ambr. in cap. seq. ad Eph. Tertul. in libr. de Monog.

Trid. Synod. in princ. sess. 24 de Matrim.

(1) *Necessitatibus*: Edit. Patav. *Necessitudinibus*.

a Epist. 5, 25.

b Ibid. 24.

Quomodo Matrimonium gratiam significatam tribuat.

Trid. Synod. ibid.

Fulg. Epist. 2 ad Gallam. cap. 5.

c Hebr. 13, 4.

Gentes Matrimonium ut rem sanctam veneratæ sunt, & concubitus vagos, & incestas nuptias damnarunt.

Inter infideles Matrimonium non est Sacramentum.

Cap. Quarto, tit. de Divort.

d Genes. 12, 3, 18.

e Genes. 4, 19, & 22, 29.

f Deut. 24, 1.

Matth. 19, 7.

Uxorū pluritas à Matrimonii natura est aliena, ac Christianis prohibita, cap. Gaudemus, de divort.

colere debeat. *a* Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semetipsum tradidit. Rursus verò ut, idem Apostolus docet, *b* Ecclesia subjecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc Sacramento significari & tribui, in quo maxime ratio Sacramenti inest, ea Synodi verba declarant: *Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit.* Quare docendum est, hujus Sacramenti gratia effici, ut vir & uxor mutuae charitatis vinculo conjuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat, alienosque & illicitos amores & concubitus non quærat, sed in omnibus sit honorabile connubium & torus immaculatus.

18. *Quantum Matrimonium Evangelii à legis naturæ, vel Moysis Matrimonio differat.*

Sed quantum Matrimonii Sacramentum iis Matrimonii præstet, quæ ante vel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quòd etsi gentes Matrimonio divini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus à naturæ legis alienos esse, itemque stupra, adulteria & alia libidinis genera vindicanda esse judicabant; tamen eorum connubia nullam prorsus Sacramenti vim habuerunt.

Apud Judæos verò religiosius omninò nuptiarum leges servari consueverant: neque dubitandum, quin eorum Matrimonia majori sanctitate prædita essent. Cùm enim promissionem accepissent, fore aliquando ut *d* omnes gentes in semine Abrahamæ benedicerentur; magis apud eos pietatis officium meritò esse videbatur, filios procreare, & electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Salvator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque conjunctiones vera Sacramenti ratione caruerunt.

19. *Matrimonium in lege naturæ post peccatum, aut in Lege Moysis, originis suæ, quam ex Deo habuit, decorem non retinuit.*

Huc accedit, quòd sive naturæ post peccatum, sive Moysis legem spectemus, facile animadvertimus, Matrimonium à primi ortus sui decore & honestate decidisse: dum enim naturæ lex vigeat, *e* multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde verò in Lege *f* Moysis permixtum erat, dato repudii libello, si causa fuisset, divortium cum uxore facere. Quorum utrumque ab Evangelica lege sublatum, Matrimoniumque in pristinum statum resti-

tutum est. Nam quod polygamia à Matrimonii natura aliena esset, (et si aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quòd non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis: a *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una; ac deinde subjungit: Itaque jam non sunt duo, sed una caro.*

Quibus verbis planum fecit, Matrimonium ita à Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium conjunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissimè docuit: ait enim: b *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupsit, mœchatur.* Nam si viro liceret plures uxores ducere, nulla omninò causa esse videretur, cur magis adulterii reus dicendus esset, quòd præter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quàm quòd priore dimissa, cum alia conjungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut si infidelis quispiam gentis suæ more & consuetudine plures uxores duxisset, cum ad veram religionem conversus fuerit, jubeat eum Ecclesia cæteras omnes relinquere, ac priorem tantum justæ & legitimæ uxoris loco habere.

20. *Vinculum Matrimonii divortio dirumpi non potest.*

Verùm eodem Christi Domini testimonio facile comprobatur, nullo divortio vinculum Matrimonii dissolvi posse: si enim post libellum repudii mulier à viro lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus apertè denuntiat: c *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur.* Quare conjugii vinculum nulla re, nisi morte, dirumpi perspicuum est: quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: d *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est à lege: cui vult, nubat, tantum in Domino; & rursus: e *Iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Eam verò optionem Apostolus mulieri, quæ justa de causa virum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur: neque enim sancta Ecclesia viro & uxori permittit, ut sine gravioribus causis alter ab altero discedat.*

21. *Cur nulla ratione dissolvi Matrimonium expediat.*

Ac ne fortè alicui videatur durior Matrimonii lex, quod nulla unquam ratione dissolvi possit; docendum est, quæ sint cum ea utilitates conjunctæ. Primum enim

Trid. Synod. sess. 24 de Matr. can. 2.

a Math. 19, 7, 8.

Matrimonium duorum dumtaxat conjunctione definitur.

b Marc. 10, 11. Lucæ 16, 18.

Quid faciendum sit cum infideli ad fidem converso, qui prius plures uxores duxerit. Vide cap. Gaudemus de Divortii.

c Matth. 19. Marc. 10, 12. Lucæ 16, 18.

d 1. Cor. 7, 39. Rom. 7, 2.

e 1. Cor. 7 v. 10. Conc. Trid. sess. 24 can. 5 & 7. Concil. item Milev. cap. 17 citat. 32 q. 7 cap. Placuit.

Vide D. Thom. in 4 dist. 33 q. 2 art. 1 & seq. & Bonav. in 4 dist. 33 art. 4 q. 1 & 2.

homines in conjungendis matrimoniis virtutem potius & morum similitudinem, quàm divitias & pulchritudinem spectandam esse (1) intelligant: qua quidem re communi societati maximè consuli, nemo dubitare potest. Præterea, si divortio Matrimonium dissolveretur, vix unquam dissidendi causæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis & pudicitiae hoste quotidie objicerentur, deessent. Nunc verò, cum fideles secum cogitant, quamvis etiam conjugii convictu & consuetudine careant, se tamen Matrimonii vinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam & dissidia tardiores esse consueverint. Quod si interdum etiam divortium faciant, & diutius conjugis desiderium ferre non possint, facilè per amicos reconciliati ad ejus convictum redeunt.

22. *Per libellum repudii separati possunt rursus conjungi.*

Ob adulterium dimissi, si pœniteant, in gratiam possunt recipi ab altero conjugè.

S. Aug. libr. 2 de Adulterinis conjugis, cap. 6 & 9.

a Prov. 18, 22.

Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus sancti Augustini salutaris admonitio: is enim, ut ostenderet fidelibus, haud gravatè faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterii causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur; *Cur, inquit, vir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor viro adultero, sed pœnitenti non ignoscat, cui etiam ignovit Christus?* Nam quod a Scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pœnitere & à cæpta turpitudine desistere recusat. Ex iis itaque perspicuum est, fidelium conjugia perfectione & nobilitate, tum Gentilium, tum Judæorum Matrimoniis longè præstare.

23. *Quæ sint bona, quæ ex hoc Sacramento ad conjugatos redeunt.*

Matrimonii triplicia sunt bona. D. Aug. lib. 5 contra Jul. cap. 5 & de Gen. ab litt. lib. 9 cap. 7.

Mag. in 4 dist. 31. Scot. 4 dist. 31 q. 1.

b 1. Cor. 7, 28.

Primum Matrimonii bonum est proles.

c 1. Tim. 2, 15.

Docendi præterea sunt fideles, tria esse Matrimonii bona, prolem, fidem & Sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his verbis: *b Tribulationem carnis habebunt hujusmodi: efficiturque, ut conjunctiones corporum, quæ extra Matrimonium meritò damnandæ essent, cum honestate conjunctæ sint.*

Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex justa & legitima suscipiuntur uxore: id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret: *c Salvabitur mulier per filiorum generationem.* Nec verò hoc de procreatione so-

(1) *Intelligent: Edit. Pat. Hinc intelligent, multo melius.*

lūm, sed de educatione etiam & disciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intelligendum est: sic statim subdit Apostolus: *Si in fide permanserint.* Monet enim Scriptura: *a Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.* Idem etiam *b* Apostolus docet: ejusque institutionis pulcherrima exempla *c* Tobias, *d* Job & alii sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quæ verò sint parentum & filiorum officia, in quarto Præcepto latius explicabitur.

24. *Fides in Matrimonio quid sit, & quomodo servanda.*

Sequitur fides, quod est alterum Matrimonii bonum; non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum Baptismum percipimus; sed fidelitas quædam, qua mutuò vir uxori, & uxor viro se ita obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud conjugii fœdus numquam se violaturum (1) pollicetur: id facile colligitur ex illis verbis, quæ à primo parente enuntiata sunt, cum Evam uxorem suam accepit; quæ deinde Christus Dominus in Evāgelio comprobavit: *e Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una:* item ex eo Apostoli loco: *f Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quare optimo jure gravissimæ animadversiones à *g* Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in veteri lege constitutæ erant.

Postulat præterea Matrimonii fides, ut vir & uxor singulari quodam, sanctoque & puro amore conjuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam: hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: *h Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: quam certè immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est.*

25. *Quid sit Sacramentum, dum inter Matrimonii bona numeratur.*

Tertium bonum, Sacramentum appellatur, vineulum scilicet Matrimonii, quod numquam dissolvi potest: nam, ut est apud Apostolum, *i Dominus præcipit; Uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam,*

(1) *Pollicetur:* Edit. Patav. *Polliceatur*, conjungit enim cum antecedentibus, *se ita obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud conjugii fœdus numquam se violaturum polliceatur.*

a Eccl. 7, 25 see
fusius 30 per totum.

Prov. 13, 14.

Deut. 6, 7.

b Ephes. 6, 4.

Colos. 3, 20.

c Tob. 4 per totum.

d Job. 1, 5.

Secundum bonum
est fidelitas mutua,

e Genes. 2, 24.

Matth. 19, 5.

Ephes. 5, 31.

f 1. Cor. 7, 4.

g Levit. 20, 10.

Deut. 22, 22.

Vir qualiter uxorem diligere debeat.
Vide Hier. lib. 1.
contr. Jovin. & cap.
Origo 32 q. 4.

h Ephes. 5, 25.
Coloss. 3, 9.

Tertium Matrimonii bonum est Sacramentum.

i 1. Cor. 7, 10
11. Vide, quod supra
notavimus, sect. 10

aut viro suo reconciliari: & vir uxorem non dimittat. Si enim Matrimonium, ut Sacramentum est, Christi conjunctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus se ab Ecclesia nunquam disjungit, ita uxorem à viro, quod ad Matrimonii vinculum attinet, separari non posse. Verùm, ut hæc sancta societas sine querela facilius conservetur, viri & uxoris officia, quæ à a S. Paulo & à b Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

26. *Quæ sint præcipua mariti officia.*

Ergo viri munus est, uxorem liberaliter & honorificè tractare: qua in re meminisse oportet, Evam ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit: c *Mulier quam dedisti mihi sociam.* Cujus rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, ut se viri dominam non esse intelligeret, sed viro potius subjectam. Decet præterea virum in alicujus honestæ rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustendam necessaria sunt; tum ne inertis otio languescat, à quo vitia fere omnia fluxerunt; deinde verò familiam rectè constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

27. *Uxoris officium quid requirat.*

Rursus autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps enumerat, cum inquit: *Mulieres subditæ sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieris, sperantes in Deo ornabant se, subjectæ propriis viris, d sicut Sara obediebat Abrahamæ, dominum cum vocans.* Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, & domesticas res diligenter curare. Domi verò se libenter contineant, nisi necessitas exire cogat; idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis conjunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum magis, quam virum, neminem diligendum, eove pluris facendum esse neminem: cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non adversantur, morem gerere & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat.

a Ephes. 5, 22, 25.
Colos. 3, 18, 1. Tim.
5, 14.

b 1. Petr. 3, 1, 2.
Primum mariti officium.

c Genes. 3, 12.
Cur mulier ex viri pedibus vel cap. non sit condita.

Aug. lib. 12 de Civ. Dei, cap. 20.
Hugo de Sanct. Victor. in ann. sup. Gen.

Secundum officium, vide cap. Si quis dereliquerit, dist. 30.

Uxoris quæ sint præcipua officia, 1. Pet. 3, 1, 2. Fulg. Epist. 2 ad Gallam. cap. 11, 12 & 3. Ad Proham. cap. 14.
Psalm. 44, 14.
Omnia gloria ejus &c.

d Genes. 18, 12.
Adversus mulieres ambitiosius se se ornantes & excolentes, scribit eleganter Gregor. Naz.

28. *Quid de Matrimonii ritibus sentiendum sit.*

Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo servari (1) debent: de quibus non est expectandum, ut hoc loco praecepta tradantur, cum à sancta Tridentina Synodo quae in hac re maximè observanda sint, copiosè & accuratè constituta fuerint; neque illud decretum à Pastoribus ignorari possit: satis igitur est eos admonere ut, quae ad hanc partem attinent, è sacri Concilii doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

29. *Clandestina Matrimonia rata non sunt.*

In primis autem, ne adolescentes & puellae, cui aetati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum foedera incautè ineant, saepissimè docebunt, ea neque vera neque rata Matrimonia habenda esse, quae praesente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parocho vel Ordinarii licentia, certeque testium numero, non (2) contrahantur.

30. *Tradere etiam Matrimonii impedimenta decet.*

Sed quae Matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento plerique graves & doctissimi viri, qui de vitiis & virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, ut facilè omnibus futurum sit, quae illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre, cum praesertim necesse habeant, Pastores eos ipsos libros numquam ferè è manibus deponere: itaque tum illas praeceptiones, tum quae à sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod vel à cognatione spirituali, vel à justitia publicae honestatis, vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt.

31. *Quo animo affecti esse debeant, qui ad Matrimonium accedunt.*

Ex quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum Matrimonium contrahunt. Neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed divinam putare debent: in qua singularem mentis integritatem & pietatem adhibendam esse, Patrum veteris legis exempla satis ostendant; quorum Matrimonia tametsi Sacramenti dignitate praedita non erant, ea tamen maxima semper cum religione & sanctimonia colenda esse, existimarunt.

(1) *Debent*: Edit. Patav. *Debeant*.(2) *Contrahantur*: Edit. Patav. *Contrahuntur*.

Trid. Synod. sess
24. Decret. de Refor.
Matrimonii, cap. 1.

Trid. Synod. Ibid.
cap. 1.

Magister Sent. 4,
dist. 34, & omnes
Scholastici ibidem, &
Canonistæ.

Conc. Trid. ibidem
cap. 2, 3, 4.

32. *Parentum consensus ad Matrimonii soliditatem requirendus.*

Trid. Synod. sess.
24. Decret. de Refor.
Matrim. cap. 1.

~~Genes. 24~~

a Genes. 24 per totum, & 23, & 29, & 21, 22.

b 1. Cor. 7, 38.

Inter cætera autem maximè hortandi sunt filii familias ut parentibus & iis in quorum fide & potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, nedum invitatis & repugnantibus. Matrimonia non ineant: nam in veteri Testamento licet animadvertere, a filios à patribus semper in Matrimonium collocatos esse: qua in re plurimum illorum voluntati deferendum esse: Apostolus etiam videtur iis verbis indicare: *b Qui Matrimonio jungit virginem suam, benè facit: & qui non jungit, melius facit.*

33. *Quidnam de actu conjugali sit præcipiendum.*

c Psalm. 117.

Duo in Matrimonii usu sunt præcipuè observanda.

d 1. Cor. 7, v. 29.
S. Hier. libr. 1. contr. Jovin. in fin. & habetur in cap. Origo 32, 2. 4.

Extrema illa restat pars (1) de iis, quæ ad Matrimonii usum pertinent, de quibus ita agendum est à Pastoribus, ut nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fidelium auribus indignum esse videatur, aut pias mentes laedere, aut risum movere queat. Ut enim *c eloquia Domini eloquia casta sunt*; ita etiam maximè decet Christiani populi doctorem ejusmodi orationis genere uti, quod singularem quamdam gravitatem & mentis integritatem præseferat. Quare duo illa maximè docendi sunt fideles: primum quidem, non voluptatis aut libidinis causa Matrimonio operam dandam esse; sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstravimus, à Domino præscripti sunt. Meminisse enim convenit, quod Apostolus hortatur: *d Qui habent uxores, tamquam non habentes sint*; tum verò à sancto Hieronymo dictum esse: *Sapiens vir iudicio debet amare conjugem, non affectu: reget impetus voluptatis nec præceps feretur ad coitum. Nihil est foedius, quam uxorem amare quasi adulteram.*

34. *Conjugibus aliquando ab officio Matrimonii abstinendum.*

Quibus temporibus à conjugii actu abstinendum sit, vide 33, q. 4 per totam, & cap. Omnis homo de Consec. dist. 2. Hier. in Apol. prol. contr. Jov. post medium, & in cap. 12. Zachar. sup. illud. In die illa magnus erit planctus.

Sed quoniam bona omnia sanctis preceationibus à Deo impetranda sunt, alterum est, quod fideles docere oportet: ut Deum orandi & obsecrandi causa à Matrimonii officio interdum abstineant: in primisque id sibi observandum sciant tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, sæpiùs verò cum solemnibus Quadrage-

(1) *De iis, quæ ad Matrimonii usum pertinent* ita legendum esse, ut præsefert. Edit. Patav. non autem, ut Edit. Rom. Lugdun. Lovan. & Ven. *Extrema illa restat pars, quæ ad Matrimonii usum pertinet*, demonstrant verba, quæ proximè sequuntur, de quibus ita agendum est.

simæ jejunia celebrantur; quemadmodum Patres nostri rectè & sanctè præceperunt. Ita enim fiet, ut ipsa Matrimonii bona majori in dies divinæ gratiæ cumulo augeri sentiant; & pietatis studia sectantes, non modò hanc vitam tranquilè & placidè traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ vera & stabili spe, a quæ non confundit, nitantur.

a Rom. 5, 5.

CATECHISMI

AD PAROCHOS

PARS TERTIA.

DE DEI PRÆCEPTIS IN DECALOGO contentis.

CAPUT I.

1 *Decalogum omnium Præceptorum summam esse demonstratur.*

Decalogum Legum omnium summam & epitomen esse, S. Augustinus litteris commendavit. Nam cum multa locutus sit Dominus, duæ tamen *b* tantùm tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ Testimonii (1) futuri in arca: nimirum cætera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem Præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærat, & rectè intelligantur: quomodò hæc ipsa rursus decem Præcepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei & proximi, *c* in quibus tota lex pendet & Prophetæ.

S. Aug. lib. 2 super Ex. quæst. 130. Vide D. Greg. Naz. orat. 40 in sanctum Baptisma.

b Exod. 31, 18. & 33, 15.

Decem Præcepta ex duobus charitatis præceptis pendent.

c Matth. 22, 40.

(1) *Futuri*: Sic omnes Edit. præter Pat. anni 1714 quæ habet *futurae*, id est, *tabulæ testimonii*, quæ esse debebant in Arca.

2 *Cur Pastores maximè Decalogum diserte tenere & explicare conveniat.*

a Psalm. 1, 2.

b Malach. 2, 7.

c 2. Cor. 3, 18.

d Matth. 5, 15.

e Rom. 2, 20.

f Galat. 6, 1.

Decalogus est regula qua honestæ actiones ab improbis discerni debent.

g 2. Timoth. 4, 3.

h Tit. 2, 14.

Exhortandus populus ad Legis observationem.

D. Thom. in 2 q. 98. art. 2.

i Galat. 3, 19.

Actor. 1, 1, 7, 28.

k Exod. 24, 22.

Levit. 4, 22, 27.

Isai. 33, 22.

Deus Legis naturalis conditor.

Rom. 2, 14. Vide

D. Thom. 1, 2. q. 91, art. 2.

Lex naturæ diuturna pervesitate obscurata per Legem scriptam renovatur ac illustratur.

D. Thom. 1, 2 q. 98. art. 6.

Itaque cum sit totius legis summa, Pastores oportet in ejus contemplatione a die noctuque versari; non ut vitam suam modò ad hanc normam componant, sed etiam ut populum sibi creditum in lege Domini erudiant. *b* Nam *labia Sacerdotis* (1) *custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est:* quod ad Pastores novæ legis maximè pertinet, qui Deo proprio, c à claritate in claritatem transformari debent, tamquam à Domini spiritu: & cum eos d lucis nomine nuncuparit Christus Dominus, propriæ sunt illorum partes, e ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium: f & si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi qui spirituales sunt, hujusmodi instruunt.

In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere & modo peccatorum sententiam ferunt; quare nisi suam sibi inscitiam, nisi aliis etiam esse fraudi velint, in eo sint necesse est quàm vigilantissimi, & in divinarum Præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc divinam regulam de quacumque & actione & officii prætermissione iudicium facere possint; & ut est apud Apostolum, g sanam doctrinam tradant, id est, quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur; h ut sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Jam verò in hujuscemodi tractationibus ea Pastor sibi & aliis proponat, quibus legi parendum esse persuadeat.

3. *Quis Decalogi & Legis naturæ auctor sit.*

Inter cætera autem, quæ animos hominum ad hujus legis jussa servanda possunt impelere, illud maximam vim habet, Deum esse hujus legis auctorem: quamvis enim i per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse Legis auctorem: cujus rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius legislatoris verba, quæ paulò post explicabuntur, k sed infinita penè Scripturarum loca, quæ Pastoribus facilè occurrent. Nemo enim est, quin sibi à Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, justum ab injusto possit discernere; cujus vis & ratio legis

(1) *Custodient:* sic se habet textus Malachiae, etiam in Edit. Patav. Perperam itaque *custodiunt* in Edit. Rom. Lugdun. Lovan. & Venet. antiq.

cum ab ea, quæ scripta est, diversa non sit; quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat?

Hanc igitur divinam lucem, penè jam pravis moribus & diuturna perversitate obscuratam, cum Deus Moysi legem dedit, eam potiùs illustriorem reddidisse, quam novam tulisse, docendum est; ne fortè cum populus audit legi Moysis derogatur esse, putet his Legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his Praeceptis parendum esse, quòd per Moysem data sunt; sed quòd omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt & confirmata.

4. *Quomodo ad legem servandam ab ipso legis Auctore populus excitari possit.*

Juvabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cujus sapientia & aequitate dubitare non possumus, nec ejus infinitam vim atque potentiam effugere. Quare cum per prophetas Deus juberet servari legem, a dicebat se Dominum Deum esse; & in ipso Decalogi exordio: *b Ego sum Dominus Deus tuus: & alibi: c Si Dominus ego sum, ubi est timor meus?*

5. *Quantum sit beneficium legem à Deo accepisse.*

Non solùm autem excitabit fidelium animos ad servanda Dei praecepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quòd suam Deus, quae salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem ac Domini beneficentiam cognoscat, veluti in Deuteronomio; *d Hæc est, inquit, vestra sapientia & intellectus coram populis, ut audientes universa praecepta hæc, dicant: En populus sapiens, intelligens, gens magna; & rursus (1) in Psalmo, e Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis.*

6. *Quare tanta majestate legem suam Israëlitis olim Deus tradere voluerit.*

Verùm si Parochus rationem praeterea latae legis ex Scripturae auctoritate demonstrarit, facilè intelligent fideles, quàm piè ac suppliciter acceptam Dei legem colere oporteat. Triduo enim, antequam ferretur lex, Dei jussu dictum est omnibus, *f ut vestimenta lavarent, uxores non attingerent, quos sanctiores ac paratiores essent ad accipiendam legem, ut ad diem tertium adessent; deinde, cum ad montem essent adducti, unde Dominus*

a Levit. 18, 5, 2, 19 & 20, v. 8.

b Exod. 20, v. 2.

c Malach. 1, v. 6.

d Deut. 4, 6.

e Psalm. 147, 20.

f Exod. 19, 10, 11. Hæc paulò post sect. 7, diffusius explicantur.

(1) *In Psalmo: vel potiùs in Psalmis, ut habet Ed. Pat.*

illis per Moysem (1) leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet, quò Deus maxima cum majestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse cepit, eique leges dedit: quod divina sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto humilique animo legem Domini accipiendam esse; quod si praecepta negligeremus, paratas nobis à divina justitia pœnas imminere.

7. *Quomodo Lex tanto terrore promulgata, ab hominibus impleri possit, & quod nihil amore facilius sit.*

Quin etiam legis jussa difficultatem non habere, ostendat Parochus; quod vel una hac ratione ex sancto Augustino docere poterit, cum dicit: *a* Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini amare; amare, inquam, Creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam & carnem suam in fratribus suis? at verò *b* qui diligit, legem implevit. Quare Joannes Apostolus *c* praecepta Dei gravia non esse, apertè testatur: nihil enim justius, nihil cum majori dignitate, nihil majori cum fructu ab homine, teste beato Bernardo, exigi potuisset. Quamobrem summam Dei dignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus: (2) *Quid est homo, quod amari te ab eo vis? & si non faciat, ingentes minaris pœnas? an non satis magna hæc est, si non diligam te?*

Quòd si quis eam afferat excusationem, impediri se, quo minùs Deum amet, infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisivit, *d* amoris vim inserere cordibus per Spiritum Sanctum suum: hic autem *e* Spiritus bonus petentibus à Patre cœlesti datur; ut meritò sanctus Augustinus precatus sit: *Da quod jubes, & jube quod vis.* Quia igitur Dei auxilium præstò nobis est, maximè post Christi Domini mortem, *f* per quam princeps hujus mundi ejectus est foras, non est quod quisquam rei difficultate deterreatur; *g* nihil enim est amanti difficile.

8. *Teneantur omnes homines necessario ad Legis observationem.*

Præterea ad eandem rem persuadendam plurimum va-

(1) *Leges*: Edit. Patav. *Legem*.

(2) *Quid est homo &c.*: Hoc testimonium S. Augustini in Edit. Patav. est planè conforme Edit. PP. Maurio. *Quid tibi sum ipse, ut amari te à me jubeas? & nisi faciam, irascaris mihi, & ingentes minaris miseria? parvane ipsa est miseria, si non amem te?*

Lex observanda non modo possibilis, sed etiam facilis est.

Trid. Synod. sess. 2 de Justificatione, cap. 11 & can. 18, 19, 20.

a Serm. 61 de Tempore & serm. 47 de sanctis.

b Rom. 13, 8.

c Joann. 5, 3.

Matth. 11, 30. Bernard. libr. de Dilig. Deo.

Aug. libr. 1. Conf. cap. 5.

Virtus perficiendæ Legis per Spiritum Sanct. homini etiam imbecilli præstatur.

d Rom. 5, 5.

e Lucae 11, 13. S. August. libr. 10, Conf. cap. 29, 36, 37.

f Joann. 12, 31.

g D. Aug. in Psalm. 1:1 Bern. in serm. de Dominic. in Rom. Psalm. in Fer. de Magd.

tebit, si explicabitur, necessariò legi optemperandum esse: præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, sive facilis, sive difficilis sit lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impiè, & magno ipsorum malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam impiamque sententiam a sacrae Scripturae testimoniis Parochus confutabit, ejusdem maxime Apostoli, cujus illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? *b Non præputium, non circumcissionem quidquam esse, sed observationem mandatorum Dei.* Quòd verò eandem sententiam alibi repetit, & novam creaturam in Christo tantum dicit valere, intelligimus planè (1) eum novam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei observat. Is enim *c* qui habet mandata Dei ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Joannem: *d Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Nam etsi justificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam singula legis præcepta externis actionibus impleat; tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei servanda.

9. *Quos fructus consequantur, qui Legem divinam observant.*

Ad extremum verò, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem servet, quam sint ejus uberes suavesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex iis, quæ Psalmo decimo octavo scripta sunt, probare: in eo enim legis Dei laudes celebrantur; quarum hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam & majestatem multò ampliùs explicat, quàm decore suo atque ordine faciant ipsa cœlestia corpora: quæ, ut omnes quamvis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, *e* ut rerum omnium opificis & conditoris gloriam, sapientiam ac potentiam agnoscant. Ac *f* lex quidem Domini convertit animas ad Deum: agnoscen-tes enim vias ejus, & Dei sanctissimam voluntatem per legem, convertimus pedes nostros in vias Domini. At quia soli *g* timentes Deum verè sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet parvulis. Hinc veris gaudiis, & mysteriorum divinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus & præmiis, & in hac vita, & in futuro sæculo illi commulantur, qui Dei legem observant.

Sess. 6. Conc. Trid.
cap. 10 & 11 &
cap. 18 & 19.

a Rom. 2, 6, 7, 14.

b 1. Cor 7, 19.

c Galat. 5, 6.

d Joann. 14, 21.

Quæ sit nova in
Christo creatura.

Quomodo potest ju-
stificari homo etiam
sine operibus Legis.

Ibidem 22.

Ad Galat. 5, 6.

e Rom. 1, 20.

f Psalm. 18, 3

g Job. 13, 28.

(1) *Eum*: sic Ed. Pat. perperam *eam* in Rom. & Ven. antiq.

10. *Cùm omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

Nec verò tam nostræ utilitatis gratia quàm Dei causa, nobis est servanda lex, qui suam hominum generi in lege voluntatem aperuit: quam cùm a cæteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi multo est æquius.

Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maximè Deum suam in nos clementiam, & summe bonitatis divitias ostendisse, quòd cùm sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ serviremus, cogere, voluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra conjungere; ut, quod homini utile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum & præclarissimum est, docebit Parochus, ut à Propheta ultimo loco dictum est, *b* in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantùm illæ nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare videbantur, *c* ut benedicti simus in civitate, & benedicti in agro; sed *d* copiosa merces in cælis, & *e* mensura bona, conferta, coagitata, supereffluens proposita est, quam piis & justis actionibus meremur, divinæ misericordiæ adjumento.

a Psalm. 103, 21
& 148, 8.

b Psalm. 18. 12.
Benedictiones & temporales & æternas, qui observant Mandata, merentur.

Deut. 28. per totum.

Isai. 1. 19.

d Matth. 5, 22.

e Lucæ 6, 38.

DE PRIMO PRÆCEPTO.

CAPUT. II.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis &c.

1. Quo pacto Lex Moysis omnium ætatum homines obliget, quaque occasione Israelitis promulgata fuerit.

Quamvis hæc lex Judæis in monte *a* Domino data fuerit, tamen, quoniam *b* natura omnium mentibus multò ante impressa & consignata erat, atque ob eam rem Deus universos homines illi perpetuò parere voluit, plurimum proderit verba illa, *c* quibus Moyse ministro atque interprete, Hebræis promulgata est, populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare.

Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ sub cælo erant, *d* unam Deum delegisse, quæ ortu habuit ab Abraham, *e* quem peregrinum esse voluit in terra Chanaam; *f* cujus possessionem, cum ei pollicitus esset, tamen & ille, *g* & posteri ejus amplius quadringentos annos vagi fuerunt, antequam promissam terram incohererent: in qua quidem peregrinatione numquam eorum curam dimisit. *h* Transibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum; sed nullam unquam illis injuriam fieri passus est, imò verò in reges animadvertit. Priusquam autem in Ægyptum descenderent, *i* virum præmisit, cujus prudentia & illi & Ægyptii famæ liberarentur. In Ægypto verò ea illos benignitate complexus est, ut repugnante & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, *k* mirum in modum auferentur: & cum valdè affligerentur, ac tamquam servi durissimè tractarentur, *l* ducem Moysem excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Hujus præcipuè liberationis initio legis meminit Dominus his verbis: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.*

a Exod. 20, 2.

Ibid. 19, 20.

Deut. 5, v. 3.

b Rom. 2, 14, 15.

c Deut. 5, 5.

Galat. 3, 19.

d Deut. 4. 37 & 36
18.

e Genes. 12 per totum.

f Genes. 13, 15.

g Genes. 15, 13.
Exod. 12, 36.

h Psalm. 104, 13.

i Genes. 36, 37.

k Exod. 1, 12, 13.

l Exod. 3 & 9.

2. *Cur Judæi in populum à Deo delecti fuerint.*

Ex his verò illud maximè Parocho animadvertendum est, unam ex universis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum praeberet; a non quòd caeteras justitia aut numero vinceret, quemadmodum Hebraeos monet Deus, sed quod ipsi Deo sic placuit, potiùs ut gentem exiguam & inopem augetet & locupletaret, quo ejus potentia & bonitas notior apud omnes esset & illustrior. Cùm b igitur ea esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, & eos amavit, ita ut, cùm esset Dominus cœli & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, c quo caeteras gentes ad aemulationem provocaret, ut perspecta Israëlitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei cultum se (1) conferrent, quemadmodum etiam Paulus testatur, se d Gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione qua eas instruxerat, ad aemulationem carnem suam provocare.

3. *Cur Hebræi diu, multumque vexati sint, antequam Legem acciperent.*

Deinde fideles docebit, Deum Hebraeos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima servitute premi, divexarique permisisse, ob eam rem ut doceremur, e amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem faciliùs recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tùm verò, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ii, qui Deo, quàm qui mundo serviunt. Cujus rei nos Scriptura commonet; inquit enim: f *Veruntamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ & servitutis regni terrarum.*

Praeterea explicabit post ampliùs quadringentis annis Deum promissa praestitisse, ut ille populus fide ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuò pendere vult, atque in ejus bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi praecepti explicatione dicetur.

4. *Cur tali loco & tempore Lex data fuerit.*

Postremò, locum ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israël à Deo accepit; nempe postquam eductus ex Aegypto in desertum venit, ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate in quo versabatur deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur: homines enim iis maximè devinciuntur, quorum benefi-

(1) *Conferrent*: Edit. Patav. *converterent*.

a Deut. 7 & 9.
Vide D. Thom. in 1,
2, q. 98, art. 4.

b Deut. 10, 15.

c Deut. 4, 7.

d Rom. cap. 11, 14.

e Jacob. 4, 6.

f 2. Paralip. 17, 8.

Cur Deus promissa post tam longa tempora Israelitis persolverit.

Cur in deserto post Aegyptiacam liberationem potiùs quàm alias Lex sit tradita.

Quando sit oportunitissimum praecepta vivendi populo inculcare.

entiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse (1) vident. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam celestem doctrinam eò propensiores esse, quò se magis à mundi illecebris & carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per Prophetam scriptum est: *a Quem docebit scientiam & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus.*

5. *Quid sibi istud exordium velit, & quænam in eo contineantur mysteria.*

Euitatur itaque Parochus, & quantum potest efficiat, ut fidelis populus hæc verba semper in animo (2) habeat: *Ego sum Dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem se Creatorem habere, à quo & conditi sunt & conservantur, jureque illud usurpent; b Ipse est Dominus Deus noster: & nos populus pasquæ ejus, & oves manus ejus.* Quorum verborum vehemens & frequens admonitio eam vim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddantur, & à peccatis abstineant. Quod autem sequitur: *Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis; etsi Judæis tantum videtur convenire, Ægyptiorum dominatu liberatis; tamen, si interiori salutis universæ rationem expectemus, multò magis ad Christianos homines pertinet, qui non ex Ægyptiaca servitute, sed è peccati regione, & e potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis suæ translati sunt: cujus beneficii magnitudinem intuens Jeremias prædixit illud: d Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Ægypti; sed, vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos: & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos; & quæ sequuntur. Pater enim indulgentissimus per filium suum e filios, qui erant dispersi, congregavit in unum; ut jam f non ut servi peccato, sed justitiæ, g serviamus illi in sanctitate & justitia coram ipso omnibus diebus nostris.*

6. *Quomodo ex principio hujus Decalogi fideles affici debeant.*

Quare fideles omnibus tentationibus tanquam cly-

(1) *Vident*: Edit. Patav. Lugd. Lovan. agnoscunt.

(2) *Habeat*: Edit. Patav. habeant, quod concordat cum sequentibus, *intelligent, conditi sunt, conservantur.*

a Isai. 28, 9.

b Psalm. 94, 7.

c Colos. 1, 13.

d Jerem. 16, 14, 15, 16, & 23, 7, 8.

Matth. 4, 19.

e Joann. 11.

f Rom. 6, 16.

g Lucæ 1, 74, 75.

- a Rom. 6, 2.
 b 2. Cor. 5, 15.
 c Actor. 20, 2, 8.
 d Genes. 39, 9.
 e Hebr. 6, 6.
 f Galat. 4, 31.
 g Rom. 6, 19.

peum opponent illud Apostoli; a *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Jam non sumus nostri, b sed ejus, qui pro nobis mortuus est & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos e suo sanguine sibi acquisivit: quomodo d peccare poterimus in Dominum Deum nostrum, e ipsumque iterum cruci affigere? Ut igitur verè liberi, & f ea quidem libertate, qua nos Christus liberavit, g sicut exhibueramus membra nostra servire injustitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.*

Non habebis Deos alienos coram me.

7. *Quid hoc primum Præceptum observandum fugiendumve complectatur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem verò quæ ad proximum, docebit Parochus: quia, eorum quæ proximo præstamus, causa Deus est: tùm enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cùm propter Deum diligimus: ea verò sunt in priori tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum, ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, *non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam, *Me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis.*

8. *Quomodo hoc Præcepto, fides, spes & charitas contineantur.*

In priori autem continetur præceptum fidei, spei & charitatis: nam cùm Deum dicimus, *h* immobilem, *i* incommutabilem, *k* perpetuò eundem manentem, *l* fidelem, rectum, sine ulla iniquitate confitemur: ex quo ejus oraculis assentientes, omnem ipsi fidem & auctoritatem tribuamus, necesse est: qui verò omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? *m* at si bonitatis *n* & dilectionis ipsius effusas in nos divitias contempletur, illum poterit ne non amare? Hinc est illud præmium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo mandandoque in Scriptura utitur Deus, *o Ego Dominus.*

9. *Præceptum hoc ut negativum est, exponitur.*

Altera autem Præcepti pars illa est: *Non habebis Deos alienos coram me*; qua loquendi formula legislator usus est, non quòd satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti in hunc modum; *Me unum*

- h Malach. 3, 6.
 i Jacob. 1, 17.
 k Psalm. 101, 28.
 l Deut. 32, 5.

- m Rom. 2, 4.
 n Rom. 2, 9.
 o Lev. 4, 5, 6, 28
 & alibi frequenter.
 Negativa Præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eam loquendi formulam Legislator usurparit. Vide D. Thom. in 2, 2, quæst. 122, art. 2.

Deum coles: si enim Deus est, unus est; sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur: cujusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, *a* ut Elias eis objiciebat, in duas partes elaudicabant, quod & *b* Samaritæ fecerunt, qui Deum Israël, & Deos Gentium colebant.

10. *Quomodo hoc præceptum omnium maximum censendum sit.*

His explicatis, addendum erit, hoc esse Præceptum omnium primum & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate & præstantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus majorem, quam domini, quam regis charitatem & auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat; ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti sumus; ipse nobis ad vitam victumque res suppeditat necessarias.

11. *Qui præcipuè sint rei violati hujus Præcepti.*

Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, spem & charitatem non habent, quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur; qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit; qui somniis, *c* auguriis, *d* cæterisque vanissimis rebus fidem habent; qui de sua salute spem abjiciunt, nec divinæ bonitati confidunt; qui divitiis tantum, qui corporis valetudine ac viribus nituntur: quæ fusiùs ab iis explicata sunt, qui de vitiis & peccatis conscripserunt.

12. *Non adversatur huic Præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu Sanctis tribuitur.*

Verum illud etiam in hujus præcepti explicacione accuratè docendum est, venerationem & invocationem sanctorum angelorum ac beatarum animarum, quæ cœlesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum sanctorumque cinerum cultum, quem semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, an regio cultu atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim *e* angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum veteris Testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt: quod si legimus interdum angelos recusasse, *f* de se homines venerarentur; eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi volebant, qui soli Deo deberetur.

a 3. Reg. 18, 21,
b 4. Reg. 17, 27,
28, 29, 33, 41.

Quanto amore Deum colere debeamus.

Lev. cap. 19, 26.

c Deut. 18, 10.
Isai. 2, 6.

Jerem. 26, 9.

d De his agitur 26, q. 2, cap. Illud, quod est.

Vide Synod. 7. Act. 6 in fine. Aug. 1. 8 de Civit. Dei, cap. 27, & 10, cap. 1 & libr. 21 contr. Faust. cap. 21, Basil. Hom. 20 in 40. Mart. & 26 de Mart. Maman. Greg. Nazianz. in Orat. In Laud. S. Cypr. & alios.

e Genes. 18, 12, & 19, 1.

Num. 22.

Jos. 5, 15.

f Apocal. 19, 10 & 21, 9.

13. *Quomodo sanctos Angelos colere liceat, ex Scripturis ostenditur.*

a 1. Timot. 1, 17.
 b Exod. 20, 12.
 c Levit. 19, 32.
 Deut. 5, 16.
 d Genes. 23, 12.
 & 42, 6.

e 2. Reg. 9, 6, 8.
 Quanto angeli reges dignitate antecellant, Just. in 2. Apologet. pro annis Christi meminit honoris, quem Christiani Angelis tribuebant: & Basil. Orat. in 40 Mart.

Dan. 10, 13.

f Tob. 1

g Matth. 18, 10.

Nota, quod hic angelus erat Filius Dei, usque tunc in forma humana visus. Basil. Magn. Greg. Ambr. Leo Papa, Ep. 13. Conc. Sirmiense, can. 14.

h Genes. 48, 16.
 Gloss. Interlin.

i. Reg. 24, 9 & 25, 23.

Spiritus enim Sanctus, qui ait; a *Soli Deo honor & gloria*: idem præcepit, ut b honore parentes & c seniores afficeremus. Sancti præterea viri, qui Deum unum colebant, d reges tamen, ut est in divinis litteris, adorabant, id est suplices venerabantur. Quòd si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur; angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modò ad Ecclesiæ suæ sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis, tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectum non dent, tantò majorem honorem non habebimus, quantò beatæ illæ mentes dignitate regibus ipsis (1) antecellunt? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro iis provinciis, quibus præsent, ut ex e Scripturæ facile intelligitur, preces fundunt: quòd etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidem est; nostras enim f preces Deo offerunt & lacrymas. Quamobrem in Evangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse, g quòd angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris, qui in cælis est.

14. *Invocandos esse sanctos Angelos, ex Scripturis probatur.*

Invocandi itaque sunt, quòd & perpetuò Deum intueatur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum libentissimè suscipiant. Extant divinæ Scripturæ testimonia hujus invocationis. Jacob enim ab Angelo, qui cum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, immò etiam cogit; se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque eam solùm sibi ab eo tribui voluit, quem intuebatur, sed ad eo etiam, quem minimè videbat, tum cum dixit: h *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.*

15. *Sanctorum invocatione, & reliquiarum veneratione nihil honori Dei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis atque invocandis, & sacris eorum reliquiis cineribusque venerandis, Dei gloria minuatur; ut eò maximè augeatur, quò magis hominum spem excitat, confirmat, &

(1) *Antecellunt*: sic omnes Editiones; unde perperam in Rom. & antiquis Venetis *antecellant*.

ad Sanctorum imitationem cohortatur: quod officium a Nicæno altero, & Gangrensi ac Tridentino Conciliis, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

16. *Quibus potissimum argumentis Sanctorum invocatio stabilienda sit.*

Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati adversantur, sanctos Hieronimum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat. Ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab Apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuò retenta & conservata: cujus rei quis firmitus aut clarius requirat argumentum divinæ Scripturæ testimonio, quæ sanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam sanctorum divina præconia, *b* quorum laudes cum sacris litteris celebrentur, quid est, quòd illis singularem honorem non habeant homines? Etsi ob eam causam magis etiam colendi & invocandi sunt, quòd pro salute hominum preces assiduè faciunt, multaque eorum merito & gratia in nos Deus confert beneficia. *c* Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore penitentiam agente, nonne etiam cælestes cives pœnitentes adjuvabunt? nonne rogati, & peccatorum veniam impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam?

17. *Illam Sanctorum invocationem ex quadam auxilii divini diffidentia, fideique imbecillitate non proficisci demonstratur.*

Quòd si dicatur, ut à nonnullis dicitur, supervacaneum esse sanctorum patrocinium, quòd Deus sine interprete precibus nostris occurrat; has impiorum voces illud sancti Augustini facile convincit, multa Deum non concedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quòd illustribus *d* Abimelech, & *e* Job amicorum exemplis confirmatur; quorum peccata non nisi Abraham & Job precibus condonavit. Si verò etiam (1) asseratur, fieri inopia & imbecillitate fidei, ut sanctos internuntios & patronos adhibeamus; quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui vel in singulari illo fidei præconio, *f* quod ei Dominus Deus impertivit, *g* seniores tamen Judæorum ad Salvatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent?

18. *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit Sanctorum invocationem.*

Quare etsi fatendum est, *h* unum nobis mediatorem

a Conc. Nicæn. I. Act. 6, Gangren. can. 20.

Conc. Trid. sess. 13. Item Conc. Chalced. sub fine. Dam. libr. 4 de Orthod. fide, cap. 16.

Sanctorum invocatio ex Apostolica traditione manavit. Probari potest ex iis quæ de ea scribunt.

Dionys. libr. de Eccles. Hier. cap. 7. Iren. libr. 5 contra Hier. cap. 19. Euseb. libr. 13. Præparat. Evang. cap. 7. Sanctorum laudes esse celebrandas, Scriptura docet.

b Eccl. 44 & sequentibus usque ad finem libri.

c Lucæ 15, 7.

S. Ang. libr. 2, q. 149 super Exod. & serm. 1 & 4 de S. Steph. Ambr. libr. de Vcc. Gentium cap. 10. Greg. libr. 1. Dialog. cap. 8 & Hæbetur 23, q. 4, cap. 21. Hier. super Dan. cap. 9, 16, 17.

d Genes. 20, 17.

e Job. 42, 8, 10.

f Matth. 8, 6, 10.

g Lucæ 7, 3.

h 1. Tim. 2, 5.

(1) *Afferatur*: Edit. Patav. *asseratur*.

a Rom. 5, 10 &
 1. Cor. 5, 18.
b Hebr. 9, 12.
c Hebr. 7, 25.

d Rom. 15, 30.
 Ephes. 6, 18, 19.
 2. Thess. 3, 1.
 1. Thess. 1, 2 &
 5, 25.

Ambr. libr. 7, Ep.
 59 & 66, & serm. 91
 de Sancta Agnete, &
 92 & 93 de Sanctis
 Gervasio & Protasio.
 Aug. libr. 22 Civ.
 Dei, cap 8.

e 4. Reg. 2, 14.
f Actor. 19, 12.
g Actor. 5, 15.

h 4. Reg. 13, 21.
 Tria Deo debemus,
 Fidelitatem cordis, ideo
 dicitur: Non hab. Re-
 verentiam oris. Non
 assumes, & obsequium
 mentis: ibi Memento.
 Sculptilia non sunt
 absolutè prohibita, sed
 tantùm sculptilia Deo-
 rum alienorum.

Dam. libr. 4, cap.
 17. Imagines fuerunt
 in lege naturæ, Genes.
 28, 31 & 35 fuerunt
 in lege scripta. Ex
 25, num. 21 in lege
 evangelica ac Aposto-
 lorum temporibus, ut
 imago Christi.

propositum Christum Dominum, *a* qui scilicet unus nos
 per sanguinem Patri cœlesti reconciliavit, & *b* qui æter-
 na redemptione inventa, semel in Sancta ingressus, *c* pro
 nobis interpellare non cessat; ex eo tamen nullo modo
 sequi potest, quominus ad sanctorum gratiam confugere
 liceat. Nam, si propterea subsidiis sanctorum uti non
 liceat, quòd unum patronum (1) habemus Jesum Chri-
 stum; nunquam id commisisset Apostolus, ut se Deo *d*
 tanto studio fratrum viventium precibus (2) adjuvari
 vellet: neque enim minùs vivorum preces, quàm eorum,
 qui in cœlis sunt, sanctorum deprecatio, Christi me-
 diatoris gloriam & dignitatem imminuerent.

19. *Unde Reliquiarum virtus confirmetur; & quanta
 sit earum vis & efficacia demonstratur.*

Sed cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis de-
 betur, & patrocini quod (3) nostri suscipiunt, mirabi-
 les effectae res ad eorum sepulchra, & oculis & manibus,
 membrisque omnibus captis in pristinum statum restitui-
 tis, mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum
 ejectis dæmoniis? quæ non audisse, ut multi non le-
 gisse, ut plurimi gravissimi viri, sed vidisse, testes lo-
 cupletissimi sancti Ambrosius & Augustinus litteris
 prodiderunt. Quid (4) multa? si *e* vestes *f* sudaria, si *g*
 umbra sanctorum, priusquam vita migrarent, depulit
 morbos, viresque restituit; quis tandem negare audeat
 Deum per sacros cineres, ossa cæterasque sanctorum
 reliquias eadem mirabiliter efficere? Declaravit id cada-
 ver illud, quod fortè illatum in sepulchrum *h* Elisei,
 ejus tacto corpore, subito revixit.

20 *Verba sequentia non alterum sed unum cum præ-
 cedentibus Præceptum constituunt.*

Quod verò sequitur; *Non facies tibi sculptile, neque
 omnem similitudinem, quæ est in cælo & quæ in terra
 deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis, sub terra; non
 adorabis ea, neque coles;* quidam hoc alterum præceptum
 existimantes, duo postrema ipsa unius præcepti vi con-
 tineri voluerunt: at sanctus Augustinus illa extrema di-
 videns, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere

(1) *Habemus*: seu potiùs *habeamus*: Edit. Patav.

(2) *Adjubari*: Edit. Patav. & Ven. *commendari*:
 Lugd. *commendari & adjuvari*.

3 *Nostri suscipiunt*: Edit. Patav. & Lovan. *nostri
 causa suscipiunt*.

(4) *Quid multa?* seu potiùs *quid plura?* ut Edit. Pat.

voluit: quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa verissima consentaneum fuisse præmium & pœnam cujusque cum primo præcepto conjungi.

21. *Adversus hoc Præceptum non pugnat receptus in Ecclesia Imaginum usus.*

Nec verò quis existimet, omninò pingendi, fingendi aut sculpendi artem hoc præcepto prohiberi: nam in Scripturis jussu Dei simulacra & imagines effectas legimus, *a* Cherubin *b* ac serpentis ænei: superest igitur, ut imagines ob eam rem vetitas interpretemur, ne quid simulacris quasi Diis colendis, de verò Dei cultu detraheretur.

22. *Quibus præsertim modis per Imagines divinum Numen violari possit.*

Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei majestatem vehementer lædi, perspicuum est: altera, si idola & imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his divinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in *c* imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; quod passim sacræ litteræ reprehendunt.

Altera, si quis conetur divinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit: *Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere?* quæ res in altera Nicæna Synodo uberiùs explicatur. Præclarè igitur Apostolus, *d* eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem corruptibilis hominis, & voluerum & quadrupedum ac serpentum, dixit: hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. Quo circa Israëlitæ, qui ante vituli simulacrum clamabant: *e* *Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti, idololatræ sunt appellati, quia, f* *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.*

25. *Quis sit posterioris istius partis Præcepti sensus.*

Cum igitur Dominus deos alienos colli prohibuisset, ut penitus idololatriam tollere, imaginem divinitatis ex ære duci, aut quavis alia materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: *g* *Cui ergo similem fecistis*

a Exod. 25, 18.
3. Reg. 6, 23. 24.
2. Paralip. 3, 7.
b Num. 21, 8, 9.

Duplici ratione Imaginibus violari potest divina Majestas.

c Isai. 10, 10, 11
& 40, 19.
Sap. 13, 16. 17, 18.
Psalm. 113, 8.
Deut. 4, 16, 17.
Isai. 40. 18.
Actor. 17, 24.
Dam. lib. 4 de
Orth. fide cap. 17.

d Rom. 1, 25.

e Exod. 32, 4.

f Psalm. 105, 20.

g Isai. 40, 18.
Actor. 17, 20.

Actor. 2 & 3, vide item Conc. Trid. sess. 25 non procul à principio.

a Deut. 4, 15.

b Genes. 18, 2.
Exod. 33, 23.

c Matth. 3, 16, & 17, 5.

d Dan. 7, 9.

e Hebr. 1, 14.
Dion. libr. de Cælest. Hier. cap. ult. Concil. Nicæn. II.

f Actor. 2, 2.
Matth. 3, 16.
Marc. 1, 10.
Lucæ 3, 21.
Joann. 1, 32.

Imaginum usus est Apostolicæ traditionis.

Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deuteronomii verba satis declarant, ubi Moyses populum avertere ab idololatria cum vellet, agebat: a *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis.* Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti, divinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

24. *Hoc præceptum, qui Trinitatis personas effingunt, non violant.*

Nemo tamen (1) propterea contra religionem, Deique legem quicquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, b quæ tam in veteri, quam c in novo Testamento apparuerunt: nemo enim tam rudis est, ut illa imagine divinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas aut actiones, quæ Deo tribuntur; veluti, cum ex d Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes & actiones, ut de iis iudicium ferat, intuetur.

25. *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, & quam parati ad ministeria Domini exequenda: e *Omnes enim administratorii spiritus sunt propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.*

26. *De columba, in qua Spiritus Sanctus depingitur.*

Columbæ verò species, & f linguæ tanquam ignis in Evangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus sancti proprietates significant, multò notiùs est, quam ut oporteat pluribus verbis explicari.

27. *Christi & Sanctorum imagines pingi & honorari debent.*

At verò cum Christus Dominus, ejusque sanctissima & purissima Mater, cæterique omnes sancti humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi atque honorari, non modò hoc

(1) *Nemo tamen propterea contra religionem: Edit. Pat. Nemo tamen propter ea, quæ nunc sunt, dicta, contra &c.*

præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum & grati animi certissimum argumentum semper habitum est; quod & Apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant.

28. *Quis sit legitimus in Ecclesia Imaginum usus.*

Non solum autem licere in Ecclesia Imagines habere, & illis honorem & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa, verum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit; ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verum quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus & fallaciis depravare contendit, si quid fortè populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Tridentini Concilii decretum secutus, quoad ejus fieri poterit, studebit corrigere, ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur: tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagines factas ad utriusque Testamenti cognoscendam historiam, atque ejus memoriam identidem renovandam; qua rerum divinarum memoria excitati, ad colendum atque amandum ipsum Deum vehementius inflammemur. Sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam ac mores nos ipsos conformemus.

Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me; & faciens misericordiam in milia iis, qui diligunt me, & custodiunt Præcepta mea.

29. *Non pertinet hæc appendix dumtaxat ad primum Præceptum.*

Duo sunt in extrema parte hujus præcepti diligenter explicanda: primum est, quod etsi ob summum scelus prævaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, aptè hoc loco pœna proponitur; communis tamen est omnium appendix præceptorum: omnis enim lex ad præcepta servanda

Conc. Nicæen. secundum.

Actor. 7.

Basil. libr. de Spiritu Sancto, cap. 18.

Dam. lib. 4, de Orthod. Fide, cap. 17.

Conc. Nicæen. II, passim.

Tryden. Synod. sess. 25, sub principium cap. de Invocatione Sanctorum.

Quis sit legitimus imaginum usus.

Exod. 20, 6.

Lex omnis aut pœna aut præmio res humanas moderatur. dist. 3, c. Omnis autem.

a Matth. 19. 17.

b Matth. 7. 21.

c. Matth. 3, 10.

d Matth. 5, 22.

e Matth. 6, 15.

f Rom. 8 14.

Perfecti quid in pœna hic proposita contemplantur. S. Aug. l. 10. Confess. c. 29.

g Rom. 8, 14.

Pœna primo Præcepto subjecta post singula Præcepta est refricanda.

Duobus aculeis excitat Deus homines ad Legis observationem. Primò, cum auditur quod Legislator sit Deus fortis, carnalis præsumptio frangitur.

homines pœna & præmio inducit. Hinc illæ tam frequentes in sacris litteris, & crebræ Dei promissiones. Ut enim innumerabilia penè Testamenti veteris testimonia prætermittamus, in Evangelio scriptum est: a *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata:* & alibi: b *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum;* tum illud: c *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur;* & d *omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio;* atque alibi: e *Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

30. *An eodem modo pœna prævaricatoribus hic intentata carnalibus, & perfectis inculcanda sit.*

Alterum est, quòd longè alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfecti enim, f qui Spiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, instar est cujusdam lætissimi nuntii, & magnum argumentum propensæ in eos divinæ voluntatis: agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad sui cultum & venerationem homines propè compellat; agnoscunt ejus immensam in se benevolentiam, qui sibi imperare, suæque opera ad divini nominis gloriam uti velit; neque solùm agnoscunt, sed (1) magna spe sunt, illum, cum quod vult, jubeat, etiam daturum vires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu servitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quàm amore virtutis abstinent à peccatis, ejus appendicis sensus gravis & acerbus est: quamobrem sunt piis exhortationibus sublevandi, & quòd lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicujus explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita.

31. *Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponant.*

Carnalibus perindè tamen ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admovendi, qui ad legem observandam hæc ipsa in appendice positi, homines maximè inciteut. Nam, quòd Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quòd carò sæpe, quæ terribus divinæ comminationis minús commovetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac

(1) *Magna spe sunt:* vel potius *in magna spe sunt,* ut Edit. Patav. Lov. Lugd. Paris.

propositam pœnam vitare possit; cui autem certò persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat: *a Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* Eadem quoque divinis interdum distisa promissis, tantas hostium vires esse credit, ut ad sustinendum minime parem se esse existimet; at firma & stabilis fides *b* nihil titubans, cum divina vi ac virtute nitatur, homines contrà recreat ac confirmat. Ait enim: *c Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo?*

32. *Quid sibi velit, quod Deus se etiam dicat Zelotem.*

Alter verò aculeus, zelus ipse divinus est. Nonnumquam enim homines putant, *d* Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius servemus, an negligamus; ex quo sequitur magna vitæ confusio: cum autem Deum zelotem credimus, ejus rei meditatio facilè nos in officio continet.

33. *Cujusmodi zelus Deo sit attribuendus.*

Zelus verò, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed divinum illum amorem & charitatem, qua Deus nullam à se animam patitur impunè fornicari; *e* quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima ejus sincerissimæque justitia, qua anima falsis opinionibus, pravisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & à Dei conjugio, tamquam adultera, removetur. At verò zelum hunc Dei suavissimum ac dulcissimum experimur, cum summa ejus atque incredibile in nos voluntas zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines, aut major arctiorque conjunctio, quàm eorum, qui conjugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quàm nos valdè diligat, ostendit Deus, cum crebrò se vel sponso, vel marito comparans, zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus hoc loco, sic divini cultus atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potiùs quàm amantes, jure dici possint, illius exemplo, qui de se ipso *f* *Zelo*, inquit, *zelatus sum pro Domino Deo exercituum*; imò verò Christum ipsum imitentur, cujus illud est: *g Zelus domus tuæ comedit me.*

34. *Quæ sit comminationis hic intentatæ sententia.*

Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tamquam parentem castigaturum, vel tamquam judicem acriter ac severè in eos animadversurum. Quod alio in loco significans Moyses: *h Et scies, inquit, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his, qui custodiunt*

a Psalm. 138, 7.
Carnalis timor re-
tunditur.

b Jacob. 1, 6.

c Psalm. 26, 1.

Secundum ad Legis
observationem incita-
mentum est zelus di-
vinus.

d Job. 22, 13, 14.
Psalm. 71, 11.

Zelus quid sit, vi-
de D. Thom. in 1.
2, q. 28, art. 4.

e Psalm. 72, 26

Dion. in libr. de
Divin. nomin. cap. 3.
Ambr. in Psalm. 116.

Quanto zelo divini
honoris studiosi ho-
mines esse debeant.

f 3. Reg. 19, 10.

g Psalm. 68, 10.
Joann. 2, 17.

h Deut. 7, 9.

a Josue 24, 19, 20.

præcepta ejus, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. Et Josue: *a* Non poteritis, inquit, servire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis. Si dimiseritis Dominum, & servieritis Diis alienis, convertet se, & affiget vos atque subvertet.

35. Quomodo Deus visitet peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem.

Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum & facinorosorum generationem pertinere; non quòd posteriores majorum seelerum pœnas semper luant, sed licet illi liberique eorum impunè tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamque evitabit: *b* quod Josiæ regi accidit; huic enim propter singularem pietatem cum pepereisset Deus, dedissetque ut in pace in sepulchrum majorum suorum inferretur, *c* ne videret consequentium temporum mala, quæ *d* propter Manassis avi impietatem, Judæe & Hierusalem erant eventura, eo mortuo, posteros ejus est ultio Dei consecuta sic, *e* ut ne filiis quidem Josiæ pepercerit.

36. Quomodo hæc verba cum verbis Ezechielis conveniant.

Qua autem ratione hæc legis verba sententiæ illi, quæ est apud prophetam, non adversentur: *f* Anima quæ peccaverit, ipsa morietur; sancti Gregorii auctoritas, cum reliquiis omnibus antiquis Patribus consentiens, aperte ostendit: ait enim: *Quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto gravatur.* Unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat: cum vitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, (1) etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat; & justum est, ut quid sub districto judice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsentis etiam culpas parentis iniqui persolvere. Commemorabit deinde Parochus, quantum *g* Dei justitiam superet ejusdem bonitas ac misericordia: irascitur tertiæ quartæque generationi Deus, misericordiam verò in millia impertit.

(1) Etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat: Edit. Patav. emitit adhuc, & quidem redundare videtur in Rom. Ven. Lovan. & Lugd.

b 4, Reg. 23.

c, Paralip. 34, 35.

e 4, Reg. 23, 30,

a, Paralip. 31, 35.

d 4, Reg. 23.

Jerem. 15, 4.

e 4, Reg. 24, 3.

Objectionis solutio.

f Ezech. 18, 20.

Greg. lib. 25, Moral.

ral. c. 31, vide item

D. Thom. in 1, 2.

q. 87, art. 8, & 2, 2,

q. 108, art. 4.

Dei misericordia
longè ejusdem justitiam
superat.

g Jacob. 2, 13.

37. Quomodo divinarum legum prævaricatores Deum odisse censeantur.

In eo autem quod dictum est: *Eorum, qui oderunt me*, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc verò ad omnes peccatores idcirco pertinet, quod quemadmodum *a* qui habet mandata Dei, & servat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, & mandata ejus non servat, Deum odisse merito dicendus est.

38. *Quid sit illud, Faciens misericordiam iis, qui diligunt me.*

Quod verò extremum est, *Et iis, qui diligunt me*, servandæ legis modum ac rationem docet: necesse est enim, eos, qui legem Dei servant, eadem charitate atque amore, quo in Deum sunt, ad ejus obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis Præceptis commemorabuntur.

DE SECUNDO PRAECEPTO.

CAPUT III.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1. *Cur Deus hanc legem de suo ipsius Nomine honorando ferre voluerit.*

Quamquam primò divinæ legis præcepto, quo Deum piè sancteque colere jubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se ut summo verborum honore prosequamur, prohibetque contraria; quod & illa Domini verba apud Malachiam apertè indicant: *b Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?*) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius divino & sanctitatis plenissimo Nomine honorando legem separatim ferre, idque nobis dissertis & perspicuis verbis præscribere voluit.

Odium Dei omnium est peccatorum maximum.

D. Thom. in 1, 2, q. 73 art. 4 & in 2, 2 q. 34 art. 1.

a Joann. 14, 21.

Amore & charitate Lex perficienda.

Videatur Synodus Trid. de Justificat. sess. 6 cap. 18,

De hoc Præcepto, vide D. Thom. in 2, 2 q. 100 art. 5 & 2, 2 q. 122 art. 3 vide item Magist. in 3 dist. 39.

b Malach. 1, 6,

2. *Quantum niti Parochi debeant in hujus præcepti explicatione.*

Quod sanè Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore si hac de re generatim loquatur; sed ejusmodi locum hunc esse, in quo diutiùs ipsum commorari, & quæcumque ad hanc tractationem pertinent, distinctè, dilucidè accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque verò nimia hæc diligentia censenda est, cum non desint, qui adeo errorum tenebris obæcati sint, ut quem a angeli glorificant, ei maledicere non vereantur: neque enim lege semel lata deterrentur, quominus Dei majestatem quotidie imminuere, imò singulis pene horis ac momentis impudentissimè audeant. Quis enim non videat, omnia jurejurando affirmari? omnia imprecationibus & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo ferè vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non jurisjurandi religionem interponat, Deique sanctissimum Nomen millies vel in re levissima & inani temerè non usurpet. Quo major Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sæpè fideles admoneat, quàm grave hoc scelus sit & detestabile.

3. *Quid secundum istud Præceptum imperet vel prohibeat.*

Jam verò in hujus præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem conjunctam esse, quas præstare homines debent. Utrumque autem separatim docendum est: primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, faciliùs exponantur, quid jubeat lex; mox etiam, quid vetet: nam, quæ imperat, illa sunt: Nomen Dei esse honorandum, ac per illud sanctè jurandum; hæc rursus, quæ prohibet: Nemo divinum Nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falsò, aut frustra, aut temerè juret.

4. *Quid Dei nomine hic intelligatur.*

In ea itaque parte, qua jubemur divino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras & syllabas, aut omninò per se nudum verbum tantummodò attendendum non esse; sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem ac sempiternam majestatem unius & trini Numinis significat. Ex his autem facilè colligitur, inanem esse nonnullorum Judæorum superstitionem, qui, quòd scriberent Dei nomen, pronuntiare non auderent, quasi in quatuor illis litteris,

α Psalm. 88, 8.
Isai. 6.

Sub præcepto negativo opposita affirmatio includitur, quia negatio præsupponit affirmationem: Arist. libr. 2 de cælo, text. 18.

Nomen tetragrammaton.

Vocari, scribit Hieron. epist. 136. Judæosque in hac parte multi Christiani sequuntur. Vide Geneb. libr. 1. Chronol.

non in re, divina vis esset. Sed quamvis singulari numero prolatum sit; *Non assumes nomen Dei*; id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est: multa enim Deo imposita sunt nomina, ut *Domini*, *a Omnipotentis*, *b Domini exercituum*, *c Regis regum*, *Fortis*, & alia id genus, quæ in Scripturis leguntur; quæ parem eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo divino nomini debitus honor adhibeatur: neque enim Christiano populo, cujus ore Dei laudes assidue celebrandæ sunt, rem utilissimam & pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

5. *Qua ratione divinum nomen venerari, aut honorare censeamur.*

Quamvis autem multiplex sit ratio laudandi divini nominis, tamen in iis, de quibus deinceps hic dicetur, vis & pondus omnium videtur esse.

Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Itemque cum verbo Dei, quo ejus voluntas enuntiatur, sanctè & diligenter operam damus; in ejus meditatione assidue versamur, studiosè illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cujusque personæ & muneri aptum & consentaneum est.

Deinde divinum nomen veneramur & colimus, cum officii & religionis causa divinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum adversis illi singulares gratias agimus: ait enim Propheta: *d Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus*. Extantque plurimi *e* David Psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius divinas laudes suavissimè decantat. Extat admirabile illud etiam patientiæ exemplum *f* Job, qui cum in maximas illas horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso & invicto animo laudare nunquam intermisit. Nos itaque, cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miseriis & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium & animi nostri vires convertamus, illud Job dicentes: *g Sit nomen Domini benedictum*.

6. *Quomodo huic item Præcepto alias pareamus.*

Neque verò minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem ejus imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, ut ad eadem fortiter perferenda constantiam & robur largiatur: hoc enim fieri vult Dominus; *h Invoca*, inquit, *me in die tribulationis, eruam te &*

a Exod. 15, 3.

b Isai. 6, 3.

c Apoc. 19, 16.

De his Dei nominibus, vide Hieron. ep. 136 de nomine verò Dei proprio. D. Th. in 1. part. quæst. 13, art. 11.

Divinum nomen laudatur per ipsius confessionem.

Matth. 10.

Et cum ejus sermones reverenter tractamus. 2. Cor. 2, 17.

Et cum ei de omnibus gratias agimus.

d Psalm. 102, 2.

e Psalm. 9, 30, 34, 65 & plurimi alii.

f Job. 1, 21, cap. 2, 10.

g Job, 1, 21.

Item dum fideliter invocatur.

h Psalm. 49 & præcipuè in Psalm. 16, 43, & 118.

honorificabis me; ejus implorationis cum multis aliis in locis, tum praecipue in Psalmis 16, 43, 118, illustrata reperiuntur exempla.

Per jusjurandum Dei
Nomen laudatur.

• Psalm. 33, c. 5.

Cui fini jusjurandum
serviat, quisve ejus sit
legitimus usus.

b Aug. in serm.
Domin. in monte, l.
1, cap. 3, & habetur
22, q. 1, cap. Ita
ergo.

Chrys. Hom. 26.
ad Popul. Antioch.

• Jurisjurandi con-
suetudo salutaris non
est: habent quaedam
exemplaria.

Jurare qui valent
apud Scripturas S. Au-
gust. Serm. 28, de
Verb. Apost. D. Th.
2, 2, q. 89. art. 1.

Praeterea Dei nomen honore prosequimur, cum fi-
dei faciendae causa testamur Deum: qui modus à supe-
rioribus valdè differt. Nam quae supra memoravimus,
ita suapte natura bona sunt atque expetenda, ut nihil
homini beatius, nihil optabilius possit esse, quàm si in
illis sedulò exequendis, se ipsum dies noctesque exer-
ceat: *a Benedicam*, inquit David, *Dominum in omni
tempore: semper laus ejus in ore meo*; at jusjurandum
licèt bonum sit, ejus tamen frequens usus minimè est
laudabilis.

7. *Quare jurisjurandi frequentior usus non sit probandus.*

Hujus autem discriminis ratio in eo posita est, quòd
jusjurandum ea tantùm de causa institutum est, ut esset
tanquam remedium quoddam humanae imbecillitatis, &
ad probandum quod dicimus, necessarium instrumen-
tum. b Ut enim corpori medicamenta adhibere non ex-
pedit, nisi necesse sit; eorundem verò frequentatio per-
niciosa omnino est; ita etiam, nisi cum gravis & justa
causa subest, (1) * jurejurando uti non est salutare;
quod si saepius adhibeatur, tantùm abest ut prosit, ut
magnum detrimentum afferat. Quamobrem praeclare do-
cet sanctus Chrysostomus, non nascente, sed jam adulta
mundo, cum mala longè lateque propagata universum
terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco & or-
dine consisteret, sed perturbata & permixta omnia sur-
sum deorsum magna rerum confusione ferrentur, &
quod malorum omnium gravissimum est, mortales ferè
omnes in foedam idolorum servitutem se ipsos abjecis-
sent, tum denique longo sanè intervallo jusjurandum in
hominum consuetudinem irrepsisse: nam cum in tanta
hominum perfidia & iniquitate nemo facilè ad creden-
dum adduceretur, Deum testem invocabant.

8. *In quo consistat juramenti ratio; quidque propriè
sit jurare.*

Verùm cum in hac praecepti parte praecipua sit illa
ratio doceendi fideles, quomodò jusjurandum piè, sancte-
que adhibere debeant; primùm dicendum est, *jurare* nihil
aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id verborum

(1) *Jurejurando uti non est salutare*: Edit. Ven.
ann. 1574, & 1586 habet: *jurisjurandi consuetudo sa-
lutaris non est.*

forma & conceptione fiat: nam & *I'estis est mihi Deus,* & *per Deum*, idem sunt. Est etiam illud jusjurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas juramus, ut per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus: neque enim hæc ipsa per se jurejurando auctoritatem aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cujus divinæ majestatis splendor illis in rebus elucescit. Ex quo sequitur, ut per Evangelium jurantes, per Deum ipsum jurent, cujus veritas Evangelio continetur & declaratur: similiter & per sanctos *a* qui templa Dei sunt, quique Evangelicæ veritati crediderunt, eamque omni observantia coluerunt, & pergentes & nationes latissimè disseminarunt.

9. *De ea jurisjurandi forma, quæ per execrationem fit.*

Eadem ratio est illius jurisjurandi, quod per execrationem profertur, quale est illud S. Pauli: *b Ego testem Deum invoco in animam meam.* Etenim hoc pacto aliquis Dei judicio tamquam mendacii ultorii subjicitur. Neque propterea negamus, nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi jurisjurandi vim non habeant: sed tamen utile est, quæ de jurejurando dicta sunt, in his etiam servare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere.

10. *Quotuplex sit juramentum.*

Duo autem sunt jurandi genera: primum quidem quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsentis aut præteritis religiosè affirmamus; ut Apostolus in Epistola ad Galatas; *c Ecce coram Deo, quia non mentior.*

Alterum verò promissorium dicitur; ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur & confirmamus: cujusmodi est illud Davidis, *d* qui Bersabææ conjugii, jurans per Dominum Deum suum, promissit Salomonem ejus filium regni hæredem fore, atque in ipsius locum successurum.

11. *Quot sint ad legitimum juramentum requisita.*

Verum enim verò licet ad jusjurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen, ut rectum sanctumque sit, multò plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda: ea verò breviter, teste divo Hieronymo, Jeremias enumerat, cum inquit: *e Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio & in justitia:* quibus sæpè verbis illa breviter summatimque complexus est, quibus omnis jurisjurandi perfectio continetur veritatem, inquam, judicium & justitiam.

Pondera illud Can. 2, & 3. Adjuto vos filie Hierusalem per capreas &c.

Cum per rem creatam jurator Deus, qui vim rebus addidit, non excluditur. Alex. de Alas. 3. p. q. 63. membr. 2.

a 1. Cor. 3. 16.

De hac forma jurisjurandi.

D. Thom. 2, 2, q. 89, art. 1, ad 3, argum.

b 2. Cor. 1, 23.

c Galat. 1, 20.

Duo sunt juramentorum genera.

D. Thom. ibid. & Doct. in tit. de Jurejurando.

d 3. Reg. 1, 17.

e Jerem. 4, 2.

D. Hieron. in eodem locum, ut habetur 22, q. 2, cap. Animadvertendum, & in 3 Isai. 39, vide item cap. Etsi Christus, de Jurejurando, & D. Th. in 2, 2, q. 85, art. 3. Aug. serm. 20 de Verb. Apoc.

12. *Quomodo juramentum præstetur in veritate.*

Primum itaque in jurejurando locum *veritas* habet, nimirum ut quod asseritur, & ipsum verum sit, & qui jurat, id ita esse arbitretur, non quidem temerè, aut levi conjectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum verò jurisjurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem planè modo veritatem requirit: nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut cum tempus advenerit, id re ipsa præstet, & promissum exolvat: neque enim vir probus id unquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis & voluntati adversari putet; sed quidquid promittere & jurare lixerit, id semel promissum nunquam mutabit; nisi fortassè commutata rerum conditione, tale esse inceperit, ut jam si fidem servare & promissis stare (1) velit, Dei odium & offensionem subiret. Veritatem autem jurejurando necessariam esse David quoque indicat illis verbis: *a Qui jurat proximo suo, & non decipit.*

13. *Quis dicatur jurare in judicio, quamque ob causam pueris juramentum non sit deferendum.*

Sequitur secundo loco *judicium*: neque enim jusjurandum temere & inconsideratè, sed consultò & cogitato adhiberi debet. Itaque juraturus, primùm quidem consideret, utrum necessitate cogatur, necne, remque totam accuratè expendat, an ejusmodi sit, ut jurejurando indigere videatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque per multa, quæ rebus adjuncta sunt, circumspiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi & necessitate: etenim, nisi hæc consideratio & diligens animadversio antecesserit, sanè jusjurandum præceptis & temerarium erit: cujusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re levissima & inani, nulla ratione aut consilio, sed prava quadam consuetudine jurant: id verò passim quotidie à venditoribus & emptoribus fieri videmus: nam illi, ut quàm plurimò vendant, hi rursus, ut quàm minimo emant, res venales vel laudare, vel vituperare jurejurando non dubitant. Cum itaque judicio & prudentia opus sit, pueri verò ita acutè perspicere ac distinguere nondum per ætatem possint; ideirco constitutum est *b* à sancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc est ante decimum quartum annum, jusjurandum exigatur.

Vide 22, q. 3, ubi multa habes sanctorum dicta de Jurejurando non servando male præstito.

a Psalm. 14, 5.

Adversus hanc conditionem peccavit Jephthe.

d Can. 22, q. 5, cap. Honest.

(1) *Velit*: Edit. Patav. *vellet*.

14. Quo pacto in justitia juretur.

Reliqua est *justitia*, quæ maximè in promissis requiritur. Quare si quis injustum aliquid (1) & inhonestum promittit, & jurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulât. Extat hujus rei in Evangelio exemplum Herodis regis, *a* qui temerario jurejurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Joannis Baptistæ, tamquam saltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Judæorum jusjurandum, qui se ipsos, ut est in Actis Apostolorum, ea conditione devoverunt nihil gustaturos, donec Paulum occidissent.

15. Quibus præcipuè rationibus intelligatur, jusjurandum esse aliquando licitum.

His ita explicatis, nulla planè dubitatio relinquitur, quin illi tutò jurare liceat, qui hæc omnia servaverit, quique hisce conditionibus, tamquam præsiidiis quibusdam, jusjurandum munierit. Sed & multis argumentis id probare facilè est: nam lex Domini, *b* quæ immaculata est & *c* sancta, hoc præcipit: *Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis:* & à Davide scriptum est: *d* *Laudabuntur omnes qui jurant in eo.*

Præterea *e* sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos Apostolos, jurejurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

Adde, quòd & angeli ipsi interdum jurant: nam à sancto Joanne Evangelista in Apocalypsi scriptum est, *f* *angelum jurasse per Viventem in sæcula.*

Quin etiam, & *g* Deus ipse jurat, angelorum Dominus: & in veteri Testamento multis in locis Deus promissiones suas jurejurando confirmat, ut *h* Abrahamæ & *i* Davidi, qui illud de Dei jurejurando prodidit: *Juravit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum; tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

16. Jusjurandum ritè præstitum esse in laude reponendum probatur.

Neque verò obscura est ratio ad explicandum, cur jusjurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum finemque intueatur. Etenim jusjurandum à fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi unquam possit, nec alios decipere; cujus *k* oculis nuda sunt omnia & aperta, qui *l* denique universis rebus hu-

a Marc. 6, 23.

Act. 23, 12.

Jurare licitum esse, tradunt Patres in Conc. Tolet. VIII. c. 2 ut habetur 23 q. 1. cap. 1. Aug. sep. ep. ad Galat. c. 1 & epist. 154 & multis aliis quæ habentur ead. quæst. item ex c. Etsi Christus, de jurejurando.

b Psalm. 18, 8.*c* Rom. 7, 12, 23. Deut. 6, 13.*d* Psalm. 62, 12.

Apostoli jurant.

e Rom. 1, 9, & 1. Cor. 15, 31 a. Corinth. 1.

Angeli jurant.

f Apoc. 10, 36

Dan. 12, 7.

Deus ipse jurat.

g Ad Hebr. 6, 17.*h* Genes. 22, 16

& Psalm. 104, 9.

Exod. 33.

i Psalm. 109, 4.*D.* Thom. in 2, 2.

q. 89, art. 1 & 4.

Jurisjurandi usurpandi origo.

k Hebr. 4, 13.*l* Sap. 8, 1.

Matth. 10, 29.

(1) *Et inhonestum: Edit. Pat. & Lavan. vel inhonestum.*

manis admirabili providentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere impium & nefarium erit.

17. *Jurisjurandi finis est controversiarum & litium finis.*

Quod verò ad finem attinet, eò tendit jusjurandum atque id omninò spectat, ut hominis justitiam & innocentiam probet, finemque litibus & controversiis imponat: quod etiam a Apostolo in Epistola ad Hebræos docet.

18. *Quomodo Christus juramentum prohibuerit.*

Neque huic sententiæ verba illa Salvatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: *b Audistis, quia dictum est antiquis; Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia c scabellum est pedum ejus; neque per Hierosolymam, quia civitas est magni regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, est, est; non, non; quod autem his abundantius est, à malo est.* His enim verbis jusjurandum generatim univèrseque damnari, non est dicendum; cùm jam suprâ viderimus, Dominum ipsum, Apostolosque frequenter jurasse: sed perversum Judæorum judicium redarguere Dominus voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in jurejurando cavendum esse præter mendacium: itaque de rebus levissimis & nullius momenti, & ipsi jurabant sæpissimè, & ab aliis jusjurandum exigebant. Hunc morem Salvator reprehendit, atque improbat, docetque omninò à jurejurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas.

19. *Quomodo Christus dixerit illud, quod ad simplicem veritatis assertionem accedit, esse à malo.*

Nam propter humanam imbecillitatem jusjurandum institutum est, & reverà à malo provenit; quandoquidem aut jurantis inconstantiam indicat, aut illius, cujus causa juramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen jurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Salvator; *d Sit sermo vester, est, est; non, non;* hac loquendi formula satis declarat, se jurandi consuetudinem in colloquiis familiarium & levium rerum prohibere: quamobrem illud præcipuè à Domino admonemur, ne faciles nimirum & propensi ad jurandum simus; idque sedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum. Infinita enim ferè mala ex nimia jurandi consuetudine emanare, sacrarum litterarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testi-

D. Thom. in 2, 2, q. 63, art. 1.

a Hebr. 6, 16.

Objectionis tacitæ solutio.

b Matth. 5, 33 usq. ad 37.

c Isai. 66, 1.

Jacob. 5, 12.

Falsa Judæorum de jurejurando opinio.

Quomodo juramentum permittat Christus.

Quomodo juramentum sit à malo. Aug. ita interpretatur, l. 1, serm. Dom. cap. 30 & habetur 22, q. 1, cap. ita ergo.

d Matth. 5, 37.

Quanta mala jurandi consuetudo secum trahat.

monis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: *a* *Jurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa.* Item: *b* *Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga.* Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basilium & Augustinum in libris contra mendacium. Et haec de jussis, nunc de vetitis dicatur.

20. *Cur juramentum falsum & temerarium sit tam grande peccatum.*

Vetatur divinum nomen in vanum assumere: apparet enim, eum gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad jurandum fertur. Gravissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum;* quasi rationem (1) afferrent, cur hoc facinus scelestum adeo ac nefarium sit: nimirum propterea quod ejus majestas minuitur, quem nos Deum & Dominum nostrum esse profiteamur. Hoc igitur Præcepto prohibetur ne homines falsum jurent: nam qui à tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur hic insignem Deo injuriam facit, quippe qui aut illi inscitiae notam inurit, dum ipsum alicujus rei veritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis & pravi affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

21. *Quomodo pejerent illi, qui jurant esse verum, quod verum est.*

Jurat autem falso, non is solum, qui quod falsum scit, verum esse jurando affirmat; sed ille etiam qui rejurando id asserit, quod cum verum sit, tamen ipse falsum putat: nam cum mendacium ea re mendacium sit quod contra mentem & animi sententiam profertur; perspicuum est, hunc planè mentiri, & perjurum esse.

22. *Jurans falsum, quod verum esse putat, quomodo peccet.*

Simili quoque ratione pejerat, qui id jurat quod verum existimat, & tamen revera falsum est; nisi, quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam atque exploratam haberet: quamvis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen hujus Præcepti reus est.

23. *Qui non servat quod juravit, aut vovit se facturum, qualiter peccet.*

Ejusdem verò peccati reus censendus est, qui se ali-

a Eccl. 23, 9 & 27, 15.

b Eccl. 23, 3, 12. S. Basil. in illud. Psalm. 54.

Qui jurat proximo suo. Vide cap. Primum est, 22. q. ex libr. 2 de Mendac. cap. 14.

Peccant graviter adversus hoc præceptum illi qui falso jurant. Vide D. Thom. in 2, 2, q. 98, art. 2.

August. de Verb. Apostol. serm. 28 & habet. 22, q. 2, cap. Homines.

Quid sit mendacium. Aug. in libr. contra Mend. cap. 4 & D. Thom. in 2, 2, q. 110, art. 1.

D. Thom. in 2, 2, q. 89, art. 7.

(1) *Afferrent*: perperam in Rom. Edit. *afferret*, ut demonstrant antecedentia.

* Vota sanctè servanda, traditur.

Lev. 27 per tot & num. 6 per tot. & Deut. 23, 21, 22 & seq. Jud. 11, 3. Psalm. 75, 12. Eccl. 5, 3 & multis in aliis Scripturæ locis.

Jusjurandum de re mala prohibitum, 22 q. 4, cap. In malis, & cap. Qui Sacramento, & cap. Non semper, & cap. Necesse est.

Peccat, qui jurat se non obtemperaturum consiliis Evangelicis. D. Thom. in 2, 2, q. 89, art. 7 ad 2.

Quanto peccant leviter verum jurantes.

a Exod. 23, 13. Div. Aug. ep. 154 & innuit D. Thom. in 2, 2, q. 13, art. 1.

b Levit. 19, 12.

c Judic. 3, 20.

Sacras Scripturas ad hæresim inflectentes, & quomodocumque deviantes peccant.

d 2. Petr. 3, 16 & 2. Cor. 2, 17 & 4 v. 2. Vide item, cap. Hæres. 24, q. 3 & Can. Syn. Trul. cap. 19 & cap. Exiit. de Verbor. signific. in 6.

quid jurejurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit; aut si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se voti sponsione Deo obligarunt, non præstant.

24. *Peccatum mortiferum jurans, vel contra consilium Evangelicum, ut peccet.*

Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit justitia, quæ ex tribus jurisjurandi comitibus, una est. Itaque si quis juret, se peccatum aliquot mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, hujus præcepti reus est, licet ille serio & ex animo dicat, atque jusjurandum veritatem habeat, quam primo loco requiri declaravimus. His adjungi debent illa juraudi genera, quæ à contemptu quodam proficiscuntur, cum quis jurat se non obtemperaturum Evangelicis consiliis: cujusmodi sunt, quæ ad cœlibatum & paupertatem hortantur. Quamvis enim nemo ea necessario sequi debeat; si quis tamen juret nolle se illis parere consiliis, is eo jurejurando divina consilia contemnit & violat.

25. *Levibus conjecturis adductus jurans, peccat.*

Præterea hæc legem is violat, & judicio peccat, qui quod verum est, jurat, idque ita se habere existimat, levibus quibusdam conjecturis adductus, & longè petitis: nam etsi ejusmodi jusjurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter jurat, in magno pejerandi periculo versatur.

26. *Qui per falsos deos jurat, graviter peccat.*

Falso præterea jurat, a qui per falsos deos jurat. Quid enim est à veritate alienius, quàm mendaces & fictitios deos, tamquam verum deum testari?

27. *Dei verbum inhonorans vel malè interpretando, vel ad vana convertendo, peccat.*

Verùm, quoniam Scriptura, cum perjurium interdixit, inquit: b *Nes pollues nomen Dei tui*, neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex hujus præcepti auctoritate honor debetur; quale est verbum Dei, cujus majestatem non solum pii, sed interdum etiam impii reverentur; c ut in Judicium historia de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum est. Dei autem verbum summa injuria afficit, quicumque sacram Scripturam à recta & germana ejus sententia ad impiorum dogmata & hæreses flectit: cujus sceleris admonet nos Princeps Apostolorum verbis illis: d *Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem*. Præterea scædis & inhonestis maculis sacra

Scriptura contaminatur, cum ejus verba & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si quæ sunt alia id genus, in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animadverti jubet.

28. *Qui Deum in suis calamitatibus non invocant, ut peccent.*

Deinde ut ii Deum honorant, qui ejus opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant; ita debitum Deo honorem (1) ii negant, qui illius subsidium non invocant: quos redarguit David, cum inquit: *a Deum non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

29. *Gravissima omnium horum peccatorum est in Deum ejusque Sanctos blasphemia.*

At verò longè magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen cum Deo regnantium, impuro & contaminato ore blasphemare atque execrari audent: quod quidem peccatum usque adeo atrox atque immane est, ut interdum sacræ b litteræ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur.

30. *Cur huic Præcepto suæ quædam minæ sint subjectæ.*

Quoniam verò pænæ & supplicii terror peccandi licentiam vehementer coercere solet, idcirco Parochus ut hominum animos magis permoveat, atque ad hoc præceptum servandum facilius impellat, alteram illius partem & quasi appendicem diligenter explicabit: *c Neque enim habebit insonem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic Præcepto minæ adjungerentur: quo quidem & peccati gravitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur; *d* qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum benevolam potius, quàm iratum experiamur. Urgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris gravitatem agnoscat, & illud detestetur

Trid. Synod. sess.
4 in fine.

a Psalm. 13, 5 &
32, 6.

Levit. 24, 25, 16.

Num. 16, 30.

Isai. 1, 4 & 37, 4.

b 3. Reg. 21 13.

Job. 1, 11, 1, 9.

D. Thom. in 1, 2.
q. 100 art. 2 ad 4.

c Exod. 20. 7.

d Tob. 3, 22
Sapient. 1, 13.

(1) *Ii negat, qui . . . non invocant:* ita legendum esse, ut in Edit. Patav. non *is negat, qui . . . non invocat.* ut in Rom. Lov. Lugd. Paris. Ven. demonstrant verba subsequencia, quos redarguit David.

vehementius, & in eo evitando majorem diligentiam & cautionem adhibeat.

Hominum proclivitas ad hoc peccatum.

Ostendat præterea quanta sit hominum proclivitas ad hoc peccatum committendum; ut non solum satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantum (1) hæc cogitatio utilitatis habeat; nam ut nihil æquè nocet, atque incauta quædam animi securitas, ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodest. Tùm illud etiam declaret, nullum à Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum universè minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impunè laturum: quapropter diversa supplicia, quibus quotidie affligimur, hujus peccati admonere nos debent: hinc enim facilè licet conjicere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quòd huic præcepto non obtemperant: quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore, verisimile est. Fideles itaque sanctò timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant: nam si a omnis verbi otiosi in extremo judicio reddenda ratio est, quid de gravissimis sceleribus dicendum, quæ magnam divini nominis despicientiam præseferunt?

a Matth. 12. 36.

(1) *Hæc cogitatio: Edit. Patav. ejus cognitio.*

DE TERTIO PRÆCEPTO.

CAPUT IV.

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum.

Genes. 2, 2
Deut. 5, 14

1. *Quid tertio hoc Præcepto fidelibus imperetur.*

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus; quoniam quem intimis sensibus piè colimus, fide & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facillè præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commodè effici queant.

2. *Cur præcipuè danda opera sit Parocho, ut quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.*

Itaque cum hoc præceptum hujusmodi sit, ut fructum utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi: ad ejus autem inflammandum studium magnam vim habet primum illud præcepti verbum, *Memento*: nam quemadmodum fideles tale præceptum me-

Trid. Syn: sub. fin. ult. sessionis decr. de ciborum electu, et festis diebus. Vide item D. Thom. in 1, 2 q. 122 art. 4 de Cons. dist. 3 c. Pronuntiandum, et cap. Irreligiosa, et cap. Permovit; et de Ferriis, c. 1 et 2 et 3.

Festis diebus conciones sanctæ sunt audiendæ.

Conc. Carth. 4 c. 2 et Trid. sess. 24. c. 4 de Reform. et potest colligi ex Actor. 13, 27, 42, 44 et 15, 21 et 18, 4.

a Psalm. 118, 33, 34.

b Exod. 20, 10, 23, 12, & 13, 13, 14, 15, & 35, 2.

c Lev. 16, 31, & 19, 3, 30.

d Deut. 5, 12, 13, 14.

e Isai. 16, 2, 4, 5, & 58, 13.

f Jerem. 17, 21, 22, 24, 37.

g Ezech. 20, 13, 16, 20, & 22, 8, 26, & 23, 38, & 24, 24.

Trid. Synod. sess. ult. decret. de Ref. cap. Ea Vide item 20. Nos ad fidem, & cap. Cum ad verum, & cap. fin. & multa alia dist. 96. Inde etiam factum est, ut pii Principes legibus fidem tutati sint, ut patet cod. de Summ. Trin. & fide Cathol. & Cod. de Hæret.

Decalogi omnia Præcepta sunt naturalia, excepto Præcepto de Sabbati observat. D. Aug. ep. 119 ad Januar. cap. 12, D. Th. in 2, 2, q. 122, art. 4.

Etiam ante legem Moysi datam, præceptum colendi Sabbatum fuit,

minisse debent; sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo & docendo sæpè redigere. Quantum verò fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo (1) percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis jussa servanda faciliùs adducentur. Cùm enim inter cætera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, verbi Dei audiendi causa ad Ecclesiam convenire; cùm edocti fuerint a divinis justificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiant legem Domini: quamobrem sæpissimè Sabbati celebritas, cultusque præcipitur in sacris litteris, ut in *b* Exodo, *c* Levitico, *d* Deuteronomio, apud *e* Isaiam, *f* Jeremiam item & *g* Ezechielem Prophetas videre licet; quibus omnibus in locis hoc de Sabbati cultu traditum est præceptum.

3. Quomodo Principes ad Ecclesiæ Præsidibus optulandum hortandi sint.

Monendi verò & hortandi sunt principes & Magistratus, ut in iis maximè, quæ ad hunc cultum Dei retinendum atque augendum pertinent, Ecclesiæ Præsides auctoritate sua jubent; jubeantque populum Sacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad hujus præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur quibus rebus hoc præceptum cum cæteris conveniat, quibusve differat ab eis. Hoc enim pacto causam (1) illi rationemque cognoscent, quare non Sabbatum, sed diem Dominicum colamus, sanctumque habeamus.

4. Qua ratione hoc Præceptum à ceteris Decalogi legibus discrepet.

Certa igitur illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt: quo factum est, ut quamvis lex Moysis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus servet: quod ideo fit, non quia Moyses ita jusserit, sed quòd naturæ conveniunt; cujus vi homines ad illa servanda impelluntur. Hoc autem de Sabbati cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad caerimonias pertinet; neque naturale, quoniam non à natura ad id do-

(1) *Percipitur*: Edit. Patav. *Perspicitur*.

(2) *Illi*: Ita legendum esse, ut habet Edit. Patav. non *ille*, ut in Edit. Rom. Ven. Lug. patet clarissimè ex ipso contestu, ac propterea *cognoscent*, non *cognoscet*.

eti aut instituti sumus, ut illo die potiùs, quam alio externum cultum Deo tribuamus, sed ex eo tempore, quo populus Israëliticus à Pharaonis est servitute liberatus, diem Sabbati coluit.

5. *Tempore mortis Christi Legis cæremoniis sublatis, etiam Sabbatum, qua parte fuit cæremoniale sublatum est.*

Tempus autem, quo Sabbati cultus tollendus erat, illud idem est, quo cæteri Hebraici cultus, cæremoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi: nam, cum illæ cæremoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis & veritatis; illud utiquè necesse erat, ut *a* lucis ac *b* veritatis, quæ Jesus Christus est, adventu removerentur. Qua de re S. Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosaici ritus cultores reprehenderet: *c* *Dies observatis, & menses & tempora & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis:* in quam etiam sententiam scripsit ad *d* Colossenses. Et hæc de differentia.

6. *Quo pacto tertium hoc Præceptum cum reliquis novem consentiat.*

Convenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu & cæremoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque jus attineat: nam Dei cultus ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ jure existit, cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur; cujus rei argumento est, quòd apud omnes nationes stas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus ac divinis obeundis erant consecratae: est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & aliis hujusmodi rebus; & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret: atque ita, cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinæ (1) coluntur, cultusque Deo lebitus tribuatur, hoc sanè ad morum præcepta pertinet.

7. *Diem Dominicum pro die Sabbati Apostoli colendum ordinaverunt.*

Quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus, eum, qui primus est, ad divinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere: nam & S. Joannes in *e* Apocalypsi Dominici diei meminit; & *f* Apostolus per

Rom. 3, 20, 21, 27, 28 & 4, 5, 6, 7, 8, ad Galat. & Hebr. ferè per totum.

Act. 15, 28, 29. D. Thom. 1, 2, q. 103, art. 3 & 4.

a Joann. 1, 5 & 3, 12.

b Joann. 17 & 14, 6.

c Galat. 4, 10, 15.

d Col. 2, 16, 17.

D. Thom. in 2, 2, q. 122, art. 4.

e Apoc. 1, 10.

f 1. Corinth. 16, 2. Act. 20, 7.

(1) *Coluntur*: sed potiùs *colantur*, ut in Edit. Patav. Lugd. Paris. & Lovan.

Chrisost. Hom. 13
in 1. Corinth. cap.
Apost. can. 67. Ignat.
epist. ad Magnes. Just.
Apol. 2. Tert. in Apol.
cap. 3, & de Cor. mi-
lit. cap. 3, & de Idol.
cap. 14. Cypr. ep. 33
& 59. Clem. Alex. libr.
2, Strom. orig. Hom.
7 in Exod. & alii.

D. Thom. in 1, 2,
q. 100, art. 7 ad 5.

Omnes dies piis ope-
ribus sunt transigen-
di.

a 1. Reg. 25, 31.

Nulla occasione à
sabbati sanctificatio-
ne abstinendum est.

Hier. in Interpr.
nom. Hebr. à verbo.
Sabbat. id est quie-
vit, vel cessavit.

b Genes. 2, 3.

c Exod. 20, 11 &
31, 13. Deut. 5, 14.

d Lucæ 18, 12.
Deut. 5, 12.

unam Sabbati, quæ est dies Dominicus, ut S. Chriso-
stomus interpretatur, collectas fieri jubet; ut intelligamus
jam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum
esse. Jam verò, ut sciant fideles, quid eo die agere, à
quibusve actionibus abstinere debeant, non alienum est
ut Parochus totum præceptum, quod in quatuor partes
rectè distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur.

8. *Quid hoc verbo Memento, hic generatim præscribatur.*

Itaque primùm generatim proponat, quid his verbis
præscribatur, *Memento ut diem Sabbati sanctifices:*
ob eam verò causam initio præcepti verbum illud *Memen-*
to appositè additum est, quod hujus diei cultus ad caerimo-
nias pertineat. Qua de re populus admonendus esse vi-
debatur, cum naturæ lex, etsi aliquo tempore Deum
religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo
potissimùm die fieri deberet, non præscripsit.

Praeterea fideles docendi sunt, ex iis verbis modum &
rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere
conveniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus,
quo die cum actionum & operum nostrorum Deo quasi
reddenda ratio sit; ejusmodi opera efficiamus necesse est,
quæ neque Dei judicio repudientur, neque nobis, ut
scriptum est, a in singultum sint, & in scrupulum cordis.

Postremò id docemur, quod certè animadvertere de-
bemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem
nos hujus præcepti capiat oblivio, vel aliorum, qui il-
lud negligunt, exemplo adductos vel spectaculorum
ludorumque studio; quibus plerumque ab hujus diei
sancto religiosoque cultu abducimur. Sed jam ad id ve-
niamus, quod Sabbati significatione demonstratur.

9. *Quid Sabbatum & Sabbatizare in sacris litteris denotet.*

Sabbatum Hebraicum nomen, si latinè interpretaris,
cessatio dicitur; Sabbatizare propterea cessare & requie-
scere latino vocabulo appellatur: qua significatione factum
est, ut Sabbati nomine dies septimus diceretur; b quoniam
absoluta perfectaque mundi universitate, Deus ab omni
opere, quod fecerat, quiescit: ita hunc diem c in Exodo
Dominus vocat. Postea verò non solùm septimus hic dies
sed ob ejus dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine
appellata est; in quem sensum Pharisæus apud S. Lucam
dixit: d *Jejuno bis in Sabbato.* Atque hoc quidem de
Sabbati significatione.

10. *Quomodo fideles Sabbatum sanctificare dicantur.*

Sanctificatio autem Sabbati sacris in litteris cessatio
est, quæ fit à corporis laboribus, & à negotiis, ut aperte

ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti verba: *Non operaberis*: neque verò id solùm significat, (aliter enim satis fuisset dicere in Deuteronomio: *Observa diem Sabbati*) sed cùm eodem in loco addatur: *ut sanctifices eum*; hoc verbo ostenditur, Sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, & sanctis rerum officiis consecratum: itaque diem Sabbati tum plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis & religionis officia Deo præstamus; hocque planè Sabbatum est, quod a Isaias delictatum appellat; quoniam dies festi sunt veluti delicta Domini & piorum hominum. Quare, si religioso huic sanctoque Sabbati cultui misericordiæ (1) adjunguntur opera, certè maxima sunt *b* & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur.

11. *Quæ sit germana superiorum verborum sententia.*

Itaque verus ac proprius hujus præcepti sensus eò spectat, ut homo & animo & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore à negotiis corporisque laboribus feriat, Deum piè colat ac veneretur.

12. *Quid altera præcepti parte demonstrètur.*

Altera verò præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui divinitus dicatum esse: nam ita scriptum est: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua; septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est*: quæ verba ad eam sententiam referuntur, ut Sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus, signum esse quietis Domini.

13. *Cur Judæis expedierit certum diem, eumque septimum ad religionis officia præscribere.*

Hic verò dies divino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitrato suo deligendi, ne fortè Ægyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus est: quæ quidem res plena mysterii est. Quare Dominus *c* in Exodo, & apud *d* Ezechielem signum vocat; *Videte, ille inquit, ut Sabbatum meum custodiat, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

14. *Quarum rerum signum fuerit Sabbati celebritas.*

Itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cùm diem

a Isai. 58, 13.

b Isai. 58, 8.

D. Thom. in 1, 2, q. 112 art. 4 ad 3,

c Exod. 31, 13.

d Ezech. 20, 12.

Vide Aug. ep. 119

c. 12. Hieron libr. 15 in Isai. cap. 56 & libr. 16 in cap. 58 & in Ezech. 13 cap.

44. D. Thom. in 1,

2 q. 110 art. 4 &

in 2, 2 q. 122 art.

4. Damasc. lib. 4 de

Orth. fide, cap. 24.

(1) *Adjunguntur*: vel potiùs *adjungantur*, ut in Ed. Pat.

etiam videamus ei dicatum esse; siquidem ille dies sanctus est, quòd tùm præcipuè sanctitatem & religionem homines colere debeant.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ hujus admirandæ universitatis. Signum præterea fuit Israëlitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Ægyptiacæ servitutis jugo solutos ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit illis verbis: *a Memento quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbati.* Est signum item tùm spiritualis, tùm cœlestis Sabbati.

• Deut. 5, 15.

Aug. sup. Genes.

ad lit. lib. 4. c. 12.

& Ep. 119 cap. 11.

b Rom. 6, 6.

Ephes. 4, 22.

c Rom. 6, 4.

d Ephes. 5, 8.

e Ibidem 11.

Cyri. lib. 4 in Joannem, cap. 15.

f Hebr. 4, 9.

g Isai. 35, 8, 9.

h Sapient. 7, 23.

i Hebr. 4, 11.

k Exod. 12, 23, &

24, Vide Cyril, l. 17,

de Ador. in spirit. & verit.

Greg. Naz. orat. 43,

Dam. Lib. 4, c. 24.

Leo. Ep. 81, ad Diosc.

15. *Quid sit spirituale populi Christiani Sabbatum.*

Spirituale autem Sabbatum in sancta quadam & mystica quiete consistit, nimirum cum *b* vetus homo *c* Christo consepultus ad vitam renovatur, atque in iis actionibus, quæ Christianæ pietati conveniunt, studiosè se exercet: debent enim, qui *d* aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis ambulare in omni bonitate, justitia & veritate, *e* neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

16. *Quid sit Beatis etiam suum Sabbatum.*

Cœleste vero Sabbatum est, ut ait D. Cyrillus eum locum Apostoli tractans: *f Relinquitur ergo Sabbatismus populo Dei: illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viventes fruemur, peccato radicitus extirpato, secundum illud: g Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, sed (1) erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur: h omnia enim bona in visione Dei mens sanctorum adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his verbis & à Pastore incitandi: i Festinemus ergo ingredi in illam requiem.*

17. *Judæis aliū dies, quam septimus, fuere festivi.*

Præter Diem septimum habebat populus Judeus alios etiam festos & sacros dies *k* divina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovaretur.

18. *Quare Apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum divino cultui consecrarint.*

Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei Sabbati cultus & celebritas in Dominicum transferretur diem: nam ut eo

(1) *Erit ibi semita & via &c.* sic legitur apud ipsum Isiam, & Edit. Patav. In Rom. verò Lovan. Lugd. & Ven. *Erit ibi via pura, & via sancta vocabitur.*

die primùm lux orbi terrarum illuxit; sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefacit, resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra revocata est: unde & Dominicum diem Apostoli dici voluerunt. Solemnem præterea hunc diem esse in sacris litteris animadvertimus, quòd eo die mundi creatio initium habuit, quòdque a Spiritus Sanctus Apostolis datus sit.

19. *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint.*

Alios autem dies festos ab Ecclesiae initio, & consequentibus deinde temporibus, Apostoli & sancti Patres nostri instituerunt, ut piè & sanctè Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt: deinde, qui sanctissimæ Virgini matri, tùm verò Apostolis, ac Martyribus, caeterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur; in quorum victoria Dei bonitas & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis Populus incitatur.

20. *Quomodo ex hoc præcepto ad otium fugiendum Fideles incitentur.*

Et quoniam ad hoc præceptum servandum magnam vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est; *Sex diebus operaberis, septimus autem dies Sabbatum Domini Dei tui est*; Parochus debet illam partem diligenter explicare: etenim ex his verbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi & desides vitam traducant; sed potiùs Apostolicæ vocis memores, *b* negotium suum quisque agat, & *c* operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus jubet, ut *sex ipsis diebus opera nostra efficiamus*; ne aliquid eorum, quæ aliis hebdomadae diebus fieri, agive oporteat, in diem festum rejiciatur; atque ita animus à rerum divinarum cura studioque avocetur.

21. *Quid maxime diebus festis agere sit prohibitum.*

Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quæ quoddammodo describit, quæ ratione Sabbati diem colere debeamus; præcipuè autem explicat, qui illo die facere (1) prohibemur: quare inquit Dominus: *Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est in-*

Genes. 1, 3.

Marc. 15, 2.

Apoc. 1, 10.

Genes. 2, 3.

a Act. 2, 2.

Vide cap. Pronuntiandum, de Consecr. dist. 3, & cap. Conquestus, de Feriis.

Quomodo autem hæc fest. à traditione Apostolica emanarint, colligi potest ex Act. 20, 16 & 2. Cor. 10. Can. Apost. can. 7.

b 1. Thess. 4, 11.

c Ephes. 4, 28.

2. Thess. 3, 10.

Aug. tract. 3 in Joann. & in Psalm. 32. D. Thom. 2, 2, q. 127, art. 4. Vide supra, section. 11.

(1) *Prohibemur*: seu potiùs *prohibeamur*, ut in Ed. Pat.

tra portas tuas. Quibus verbis ad id primum instituitur, ut quaecumque divinum cultum impedire possunt, omnino vitentur: facile enim perspicitur potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe aut malum sit, sed quoniam mentem nostram à divino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit: quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quae non solum animum à divinarum rerum studio avocant, sed nos à Dei amore prorsus sejungunt.

22. *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur, Sabbato non interdiciuntur.*

Non tamen eæ actiones, nec ea opera vetantur, quae ad divinum cultum pertinent, etiamsi servilia sint; ut altare instruere, templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujus generis: ideoque à Domino dictum est, a Sacerdotes in templo Sabbatum violare, & sine crimine esse.

23. *Quaedam etiam servilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, (1) quarum jactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declaravit, quæ facile Parochus apud sanctos *b* Matthæum & *c* Joannem observabit.

24. *Cur jumenta quiescere Dominus voluerit.*

Sed nulla res prætermitteretur, cujus actione hic Sabbati cultus impediretur, facta est jumentis mentio, quo animalium genere impediuntur homines, quominus Sabbatum diem colant: si enim die Sabbati (2) alicujus operis actioni jumentis usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui jumentum agat; itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adjuvat: eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque jumentis quorum opera ad id homines utuntur. Itaque hujus præcepti lex eò etiam spectat, ut, si jumentorum laboribus homines parcere Deus vult, eò certè magis ipsi cavere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera atque industria utuntur.

(1) *Quarum jactura:* juxta Edit. Patav. atque ita legendum esse docet Latina constructio, non *quorum jactura*, ut in reliquis Editionibus.

(2) *Alicujus operis actioni:* Sic Edit. Patav. & Lovan. perperam reliquæ Editiones, *alicui operis actioni*.

D. Thom. loco supra citato.

a Matth. 12, 5.

Lev. 24, 8.

Num. 18, 9.

Joann. 7, 22, 23.

Multa licent in diebus festis. Vide cap. Licet de Feriis, & cap. Conquestus, eodem in fine.

b Matth. 12, 3, 4, 5.

Marci 3, 4.

c Joann. 5, 8.

Servi & ancillæ die festo non sunt à cultu Dei avocandi.

25. Quibus præcipuè in operibus Christiani diebus festis exercere se debeant.

Neque verò Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ verò ejusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincera piaque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus; divina Ecclesiæ Sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.

Nihil verò est, quod opportunius aut melius Christianis hominibus fieri possit, quàm si peccata sua Sacerdotibus sæpè confiteantur: ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, sumpta hujus probandæ rei ratione & copia ex iis, quæ de Pœnitentiæ Sacramento suo loco tradita & præcepta sunt. Neque solum ad hoc Sacramentum populum excitabit, sed sedulò etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebrò percipiant.

Attentè præterea diligenterque sacra concio fidelibus audienda est: nihil enim minus ferendum est, neque tam profectò indignum, quàm Christi verba contemnere aut negligenter audire. Exercitatio item atque studium fidelium in precibus divinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaque (1) eorundem cura, ut quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, sedulòque se exercent in his officiis, quæ pietatem continent, pauperibus & egenis elemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mærentes, quique dolore afflicti jacent, piè consolando: nam, ut est apud sanctum Jacobum: *a Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est: visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* Ex his, quæ dicta sunt, facilè erit colligere, quæ contra hujus præcepti regulam committuntur.

26. Cur necesse fuerit certos quosdam dies divino cultui deputare.

Parochi verò officium in eo item esse debet, ut cer-

Missæ die festo integra audienda Conc. Agathens. cap. 47 & de Cons. dist. 1, cap. Missas.

Item Conc. Aurel. can. 28 ibid. cap. Cùm ad celebrandas.

Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentum diebus festis frequentandum.

August. de Eccles. dogm. cap. 53 & habetur de Cons. dist. 2. cap. Quotidie.

Concio frequentanda. Just. Apol. 2, ex Act. 20. Indignum est Christi verba contemnere.

Aug. l. 50, Hom. 26 & habetur in q. 2, cap. Interroga.

Pietatis opera diebus potissimum festis exercenda.

Sic faciebant veteres christiani, ut colligi potest ex 1. Cor. 16, 1, 2.

a Jacob. 1, 27.

Lègant ad hoc argumentum de Consec. dist. 2, & titulum de Feriis in Decreto.

(1) *Eorundem cura*: Sic legendum esse, quemadmodum habet Edit. Patav. non *ejusdem cura*, ut Edit. Rom. Ven. Lovan. & Lug. docet vox *Fidelium*, quæ proximè precedit: ac propterea legendum est in sequentibus, *addiscant, exercent, non addiscat, exercent ut* in præfatis Editionibus.

Ignat. in epist. ad Philip. Leo serm. 3. de Quadr. Aug. serm. 25 de Tempore.

tos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes atque argumenta sumat, quibus populo illud maximè persuadeatur, ut hujus praecepti legem summo studio accurataque diligentia servet. Ac hoc plurimum valet, ut populus scilicet intelligat ac planè perspiciat, quam justum ac rationi consentaneum sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos divino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, à quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus & veneremur: si enim jussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficiis, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto alacrique animo ejus dicto audientes essemus? nunc verò, paucis ad ejus cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes atque difficiles in ejus officii functione simus, quod sine gravissima culpa praetermittere non possumus.

27. *Quæ utilitas ad eos redeat, qui sedulo huic Præcepto obtemperaverint.*

Sic qui festa Moisaicæ legis Hierosolymis legitime observabant, in conspectu Domini venire dicebantur.

Exod. 23, 27 & Deut. 16, 16.

Demonstret deinde Parochus, quanta hujus praecepti virtus sit, (1) cum ii, qui illud rectè servaverint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur: nam & precibus faciendis Dei majestatem contemplamur, & cum eo colloquimur, & concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus, quæ ad aures nostras eorum opera pervenit, qui de rebus divinis piè sancteque concionantur: tum in altaris sacrificio præsentem Christum Dominum adoramus. Et his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum servant diligenter.

28. *Quid contra de illis sentiendum sit, qui hanc legem omninò neglexerint.*

a Matth. 18, 17.

Luc. 10, 16.

Joann. 20, 21.

Hebr. 13, 17.

Qui verò hanc legem omninò negligunt, ii, cum Deo a & Ecclesiae non obediunt, neque ejus praeceptum audiunt, & Dei & sanctarum legum hostes sunt: quod animadverti potest ex eo quòd praeceptum hoc ejusmodi est, ut nullo labore servari queat. Cùm enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos ejus causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse jubeat, magnæ temeritatis indicium est, hujus praecepti legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, ut ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur, in hanc Dei offensionem incidamus,

Num. 15, 35, 36.

(1) *Cum ii*: Edit. Patav. ut *ii*.

peræ pretium erit, sæpè illud verbum *Memento*, cogitatione repetere, magnasque illas utilitatis & commodi tibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi, suprâ declaratum est; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Pastor, ut occasio- nis ratio postulabit, copiosè lateque persequi poterit.

DE QUARTO PRAECEPTO.

CAPUT V.

Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1. *Quæ sit hujus Præcepti dignitas, & quomodo cum superioribus conveniat.*

Cum in superioribus præceptis summa sit vis & dignitas, meritò, quæ nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximum locum obtinent: nam illa a finem, qui Deus est, continuò spectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longiùs progressa, ad Deum, id est, illud extremum, b cuius gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem c Christus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo, similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici vix potest, quantas habet utilitates, cum & suos fructus ferat, uberes illos quidem ac præstantes, & sit tanquam signum, ex quo primi præcepti obedientia & cultus elucet. d *Qui enim non diligit, inquit divus Joannes, fratrem suum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Ad eundem modum, si parentes, quos secundùm Deum diligere debemus, non veneramus & colimus, cum in conspectu nobis ferè semper sint; Deo e summo parenti & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuimus? Ex quo perspicuum est, utraque præcepta inter se congruere.

In Præceptis primæ Tabulæ magna dignitas; sed in secundæ Tabulæ præceptis est magna necessitas. Vide D. August. in Ps. 32. Conc. 1.

a 1. Timoth. 1, 5.

b D. Aug. lib. 3 de Doctrina Christi cap. 10 & lib. 50. Hom. 38, 39.

c Matth. 22, 39. Marc. 12, 31.

d 1. Joann. 4, 20. Signum dilectionis Dei ex dilectione parentum elucet.

e Malach. 1, 6.

2. *Quàm latè pateat hujus præcepti vis, & quantum parentes ex hoc præcepto adjuventur.*

Hujus autem Præcepti usus latissimè patet: nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, *a* vel potestatis, vel *b* dignitatis, vel utilitatis, vel præstantis alicujus muneris & officii nomine. Parentum præterea majorumque omnium laborem levat; cum enim id in primis curent, ut quos habent in sua potestate, ii rectè & divinæ legi convenienter vivant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere: quod ut præstare possimus, necesse est nosse quamdam differentiam, quæ est inter præcepta primæ & secundæ tabulæ.

3. *Præceptorum legis in duas tabulas quorsum facta sit distinctio.*

Ergo hæc primùm à Parocho sunt explicanda, idque in primis moneat, *d* divina Decalogi præcepta fuisse in duabus tabulis incissa; in quarum altera, quemadmodum à sanctis *e* Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ jam sunt exposita: reliqua verò in alteram tabulam erant inclusa. Atque hæc nobis perapposita fuit descriptio, ut præceptorum rationem ordo ipse distingueret. Nam quidquid in sacris litteris divina lege jubetur aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero; aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria præcepta docent: quod verò ad hominum conjunctionem & societatem pertinet, id reliquis septem præceptis continetur. Quocirca non sine causa ejusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur.

4. *Quomodò charitas erga Deum tribus primis præceptis, & charitas erga proximum cæteris contineatur, & quæ sit inter utraque differentia.*

Nam superioribus tribus Præceptis, de quibus dictum est, quasi subjecta materies, quam tractent, est Deus, id est, summum bonum; cæteris verò proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant.

Præterea charitas Dei ex ipso pendet; Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est: charitas autem proximi à charitate Dei ortum habet, atque ad eam, tamquam ad certam regulam dirigenda est: nam si parentes charos habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reveremur: id ea re maximè fa-

Parentis nomen cum latè pateat, fit ut istud Præceptum ad plures extendatur.

a 4. Reg. 5, 13.

b 1. Cor. 4, 15.

c Eccl. 4, 10.

Primæ & secundæ Tabulæ differentia latius exponitur.

d Exod. 24, 12 & 31, 18. Deut. 4, 13 & 5, 12 & 9, 9, 10.

e Clem. Alex lib. 6. Stromatum. Mag. in 3 dist. 37. Alex. de Ales. 3 p. q. 29 mem. 2 art. 3.

Vide Aug. in Ps. 32. Conc. 1. D. Th. in 2, 2 q. 122 art. 1 & 2.

Deus per se amandus. Bernard. in libr. de Diligendo Deo.

Quomodò omnes homines propter Deum diligendi. Aug. lib. 3 de Doctrina Christ. cap. 129 & lib. 4. Conf. cap. 9, 10, 11, 12.

ciendum est, quòd eorum procreator est Deus, eosque aliis præesse voluit, quorum opera caeteros homines regit ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut ejusmodi personas vereamur, idcirco id præstare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor quem parentibus habemus, Deo potiùs, quam hominibus haberi videatur: sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de observantia in superiores agitur: *a Qui recipit vos, me recipit; & Apostolus in Epistola ad Ephesios servos instituens: b Servi, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo; non ad oculum servientes quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi.*

5. Quomodo charitas Dei nullo fine, charitas verò proximi suis finibus circumscribatur.

Accedit, quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè potest: proptereaque nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior, necesse est; quem ejus jussu *c* ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus amare debemus. At charitas qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur: *d* jubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis eos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. *e* Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus: in quam sententiam item dictum est: *f* Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos, cum quidam primum humare patrem vellet, postea Christum sequi: ejus rei dilucidior illa apud sanctum Matthæum explicatio est: *g* Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.

6. Quomodo parentes sint amandi, quaque ex causa illis subindè non obtemperandum sit.

Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes vehementer amandi observandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo *h* qui parens & effector est omnium, præcipuum honorem & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad cœlestem sempiternumque Patrem tota amoris vis referatur: quòd si interdum parentum jussa Dei præceptis repugnent, non dubium est, quin liberi parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre debeant, divinæ illius sententiæ memores: *i* Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

a Matth. 10, 40.

b Ephes. 6, 5.
idem habetur 1, Pet. 2, 18.

Augeri charitas in infinitum potest, D. Aug. super Psalm. 62, & D. Thom. in 2, 2, q. 24, art. 7. & 8, et confirmatur ex Apost. Phil. 3.

c Deut. 6, 5.
Matth. 22, 37.
Marc. 22, 30.
Lucæ 10, 27.

d Lev. 19, 18.
Matth. 22, 30.
Deus et proximus nequaquam pari amore diligendi. Vide D. Thom. in 2, 2, q. 26. art. 2.

e Lucæ 14, 26.
f Lucæ 9, 60.
Matth. 8, 22.

g Matth. 10, 37.
Secundum Deum parentes diligendi et colendi sunt. Vide D. Thom. in 2, 2 q. 101, art. 4.

h Deut. 32, 6
Isai. 63, 16, et 64, 8, Hier. 31, 9, Machab. 2, 10. Parentibus filii quando te- neantur non obedire.

i Act. 5, 29.

7. *Quid in hujus Præcepti sententia propriè Honorandi vox denotet.*

Quibus rebus expositis, Parochus verba Præcepti interpretabitur, atque illud primùm, *Honorare*, quid sit: est enim de aliquo honorifice sentire, & quæ illius sunt maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia conjuncta sunt, amor, observantia, obedientia & cultus. Scite autem in lege posita est *Honoris* vox, non amoris aut metus; etiamsi valdè amandi ac metuendi parentes sint: etenim qui amat, non semper observat & veneratur; qui metuit, non semper diligit; quem verò aliquis ex animo honorat, item amat & veretur. Hæc cum Parochus explicaverit, tùm aget de patribus, quique sunt ii, qui vocentur hoc nomine.

8. *Quinam Patris nomine hic intelligantur.*

Nam etsi de iis præcipuè patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus; tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti lex videtur, quemadmodum ex pluribus divinæ Scripturæ locis facilè colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur. Ac primùm Ecclesiæ præsidēs & Pastores & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens: *a Non, inquit, ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres, nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui: & in Ecclesiastico scriptum est: b Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.*

Deinde ii, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appellantur. *c* Sic Naaman à famulis pater vocabatur.

Praeterea patres eos dicimus, quorum procuratori, fidei, probitati, sapientiæque alii commendantur: cujusmodi sunt tutores & curatores, paedagogi & magistri. Quare Eliam & Elisæum filii Prophetarum patrem vocabant.

Postremò patres dicimus senes & ætate confectos, quos etiam vereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cujuscumque sint generis, præsertim verò eos ex quibus nati sumus, à nobis honorandos; de quibus divina lex præcipuè loquitur.

Honorare quid sit
Vide D. Thom. in 1.
2, q. 122, art. 5 &
in 2, 2. q. 63, art. 3.
Arist. in 1, Eth. c.
6, Cur hic honorandi
verbum positum
sit. D. Thom. in 1.
2, q. 122, art. 5, ad 3.

Primò dicuntur patres
secundum carnem.

Secundò Ecclesiæ
præsides, & Sacerdot.

a 1. Cor. 4, 14
Jud. 17, 10 & 18,
19, 4 Reg. 2, 12, 13
& 6, 21, 13, 14 Isai.
22, 21.

Psalm. 44, 17.

b Eccli 44, 1.

Tertio Magistratus.

c 4. Reg. 5, 13.
1. Reg. 24, 12.

Quartò, tutores,
paedagogi & magistri.

1 Mach. 2, 65.

Quinto grandævi.
Levit. 19, 22, Sap.
2, 10, & 4, 6.

9. *Cur parentibus secundum carnem Christianorum filii præcipuum honorem impendere debeant.*

Sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra in iisque ortus nostri imaginem intuemur, ab iis vita nobis data est, iis Deus usus est, uti nobis animum mentemque impertiret; ab iis ad Sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum civilemque instituti, ad morum integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat verò Parochus, meritò nomen *Matris* in hoc præcepto expressum, ut ejus beneficia & merita erga nos consideremus, quanta cura & solitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore pepererit ac educarit.

10. *Quibus rationibus honore afficiantur carnales parentes.*

Porro ita observandi parentes sunt, ut (1) quem eis tribuimus, honor, ex amore atque intimo animi sensu depromptus videatur, quibus hoc officium debetur maximè, cum erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullam contentionem, nulla pericula (2) nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit jucundius, quam ut filiis charos se esse sentiant, quos maximè diligunt. Joseph, *a* cum in Ægypto honore & amplitudine regi esset proximus, *b* patrem, qui in Ægyptum venerat honorifice excepit: & *c* Salomon matri advenienti assurrexit; eamque veneratus, regio in solio ad dexteram collocavit. Alia præterea sunt honoris officia quæ in parentes conferri debent: nam eos etiam tum honoramus, cum à Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene & feliciter omnia eveniant, ut in maxima gratia & honore sint apud homines, ut ipsi Deo, ac sanctis qui in cælis sunt, commendatissimi sint.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium voluntatemque conferimus; cujus rei susor Salomon: *d* *Audi, inquit, filii mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo:* ejusmodi sunt etiam divi Pauli cohortationes: *e* *Filii, obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est:* item, *f* *Filii, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino;* & sanctissimorum hominum exemplis confirmatur, etenim *g* Isaac, cum à patre ad sacri-

Patres secundum carnem sunt Dei simulacra, quod nostri sint alterum principium. D. Thom. in 2 2 q. 101 art. 2.

Matribus quanta filii debeant. Vide Tob. 3, 4 & Eccli. 7, 29 & 2, 30.

Malach. 7, 27.

Primus modus quo parentes debent honorari.

Tange hic instantiam Deuter. 33. Qui dicit patri suo & matri suæ, Nescio vos &c. solve id ex Matth. 10 in fine.

a Genes. 40, 37.

b Genes. 46, 29, & 47, 7.

c 2. Reg. 2, 19. Pro eis Deus orandus.

Eorum voluntati standum est.

d Prov. 1, 8. Vide item Eccl. 3 fere Per totum.

e Ephes. 6, 1.

f Colos. 3, 20.

g Gen. 21, 8.

(1) *Quem:* sic omnes Editiones habent; unde perpetuam in Romana legitur, *quæ.*

(2) *Nostra:* melius Edit. Patav. *nostris.*

a Jerem. 35, 6, 7. 8.

Parentes studiosè
imitandi,

Quomodo subve-
niendum parentibus,
vide apud Basil. In
Hom. de Honore par-
rentum & in Hexam.
Hom. 9.

Item Ambros. l. 5.
Hexam. cap. 16.
Conc. Gangr. can
16 & cap. Est pro-
banda, & cap. Cæ-
terum, cap. Pasce,
dist. 86. Vide item
D. Thom. id 2, 2.
q. 101 art. 2 & 4.
b Matth. 15, 3, 4,
5, 6,

Hieron. in lib. 2.
Comment. in Matth.
D. Aug. lib. 1 q.
Evang. cap. 14.

Vide Gen. cap. 25.
& 35 & 50. per to-
tum.

Patres honore &
officio sunt Episcopi,
Pastores & Sacerdo-
tes.

ficiam vinciretur, modestè ac sine recusatione parnit:
& a Rechabithæ, ne à patris consilio umquam discre-
parent, vino se in perpetuum abstinerunt.

Item, parentes honoramus, cùm eorum rectè facta more-
sque imitamur: iis enim plurimum tribuere videmur, quo-
rum esse volumus quàm simillimi. Item, parentes honora-
mus, quorum consilia non modò exquirimus, verùm
etiam sequimur.

11. *Quomodò parentibus in necessitate constitutis sit
subveniendum, & maximè in mortis periculo.*

Item, quibus subvenimus ea impertientes, quæ victus
cultusque desiderat: quod Christi testimonio comproba-
tur, qui b Pharisæorum impietatem redarguens: *Quare
& vos, ait, transgredimini mandatum Dei propter tra-
ditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem &
matrem: &, qui maledixerit patri vel matri, morte moria-
tur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri,
munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non hono-
rificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum faci-
stis mandatum Dei propter traditionem vestram.*

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper
debemus, sed tùm maximè, cùm periculosè ægrotant: dan-
da enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad pec-
catorum confessionem attinet, vel ad reliqua Sacramenta,
quæ à Christianis hominibus percipi debent, cùm mors
appropinquat; idque nobis curæ sit, ut pii religiosique
homines eos crebrò intervisant, qui vel imbecillos confir-
ment & consilio juvent, vel optimè animatos ad spem eri-
gant immortalitatis; ut cum mentem à rebus humanis ex-
citarint, totam coniciant in Deum; sic fiet, ut fidei, spei
& charitatis beatissimo commitatu ac religionis præsidio
muniti, mortem non modò non pertimescendam, cùm ne-
cessaria sit, sed cùm aditum ad æternitatem expediat,
etiam appetendam censeant.

12. *Quomodò mortuis parentibus honorem exhibeamus.*

Postremò vel mortuis parentibus honor tribuitur, si
iis funus facimus, si exequias cohonestamus; si honorem
sepulturæ impertimus; si justa & sacrificia anniversaria
curamus; si quæ ab iis legata sunt, diligenter persolvimus.

13. *Quo pacto Episcopi & Sacerdotes sint honrandi.*

Honorandi autem sunt non modò ii ex quibus nati
sumus, verùm etiam alii, qui patres appellantur. ut Epi-
scopi & Sacerdotes, ut reges, ut principes, ut magi-
stratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pæda-
gogi, ut senes, & cæteri hujusmodi. Digni enim sunt,
qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructu

percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis & aliis Pastoribus ita scriptum est: *a Qui benè præsumt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Jam verò, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud benevolentiae testimonium tribuit: *b Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.*

14. *Quomodo Sacerdotibus necessaria ad victum suppeditari debeant.*

Quia etiam Sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ usus necessarios requiruntur: quare Apostolus, *c Quis, inquit, militat suis stipendis umquam?* & in Ecclesiastico scriptum est: *d Honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachiis. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis.* Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus; *e Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quin potiùs à Christo Domino præceptum est, ut vel improbis Pastoribus obtemperemus, eùm dicat: *f Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergò, quæcumque dixerint vobis, servate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere; dicunt enim, & non faciunt.*

15. *Magistratibus politici h norem deferendum ostenditur.*

Idem de regibus, de principibus, de magistratibus, & reliquis, quorum potestati subjicimur, dicendum est: iis verò quod honoris, cultus, observantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad *g Romanos* latè explicat, *h* pro quibus etiam orandum esse monet: & divus Petrus, *i Subjecti*, inquit, *estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis: nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur; habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia divinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei providentiam veneramus, qui publici muneris procuracionem iis attribuit, k (1) eisque utitur tamquam potestatis suæ ministris.*

16. *Cur Magistratibus politicis etiam improbis sit obtemperandum, & quando non sit.*

Nec enim hominum improbitatem aut nequitiam, si tales sunt magistratus, sed divinam auctoritatem, quæ

a 1. Tim. 5. 17.
Vide Ambr. in Comment. in eum locum.

b Galat. 4, 15.
Sacerdotibus suppeditanda sunt ad victum necessaria.

c 1. Cor. 9, 7.

d Eccl. 33, 34.
Matth. 10, 10.

Luc. 10, 1.

1. Tim. 5, 18.

Levit. 27, 3, 32.

Num. 18, 21.

Deut. 12, 6, & 14, 23.

Conc. Aurel. I, c. 17.

Later. Mag. c. 53.

Trid. Syn. sess. 25, cap. 13.

e Hebr. 13, 17.

f Matth. 13, 2, 3.

Magistratus politici.

g Rom. 1, 2, 23.

Sap. 6, 2, 3, 4.

Tit. 3, 1.

h 1. ad Tim. 2, 2.

i 1. Petr. 2, 13.

k Vide Isai. 10, 5, 6, & 45, 1, 2. Jerem. 27, 6, 7. Ezeck. 29, 18, 19.

(1) *Eisque utitur*: sic Edit. Patav. multò meliùs quam Rom. Lovan. Lud. Paris. Ven. quibusque utitur.

in illis est, reveremur: ut, quod permirum fortasse videatur quamvis in nos sicut inimico infensoque animo, quamvis implacabiles; tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiosè observemus: nam & a Davidis magna in Saule officia extiterunt, cum ei tamen esset offensior, quod innuit illis verbis: *b Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus.*

At verò, si quid improbè, si quid iniquè imperent, cum id non ex potestate, sed ex injustitia atque animi perversitate agant, omninò non sunt audiendi. Ubi hæc Parochus singillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum iis propositum sit, quid divina huic præcepto obediunt.

17. *Quod præmium obedientiæ in parentes divinitus sit propositum.*

Nam in eo fructus est maximus, ut diù vivant, propterea quòd digni sunt, qui beneficia quàm diutissimè perscrvantur, cujus memoriam perpetuò conservant. Cum igitur qui parentes colunt, iis gratiam referant, à quibus lucis & vitæ usuram habent, jure & merito vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adjungenda est divinæ promissionis illustris explanatio: neque enim solùm sempiternæ ac beatæ, sed hujus etiam, quam in terris agimus, vitæ usus promittitur; cujus sententiæ interpret est Div. Paulus, cum inquit: *c Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.*

18. *Diuturnæ vitæ promissio quanti hic facienda sit.*

Nec verò hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis viris, ut *d Job*, ut *e Davidi*, ut *f Paulo*, mors fuerit optabilis, & ærumnosis ac miseris hominibus vitæ propagatio sit injucunda: nam illorum verborum adjunctio: *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, non modò temporis diuturnitatem ad vivendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad benè vivendum pollicetur: nam in Deuteronomio non solùm inquit: *g Ut longo vivas tempore*; sed illud etiam addit, *Ut bene sit tibi*: quod deinde ab *h Apostolo* repetitum est.

19. *Quomodò, qui parentes honorant, etiamsi citò moriantur, hujus præcepti præmium capiant.*

Hæc autem bonà eis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat; aliter enim divini promissi fides & constantia non erit, cum interdum, qui majorem pietatem parentibus præstiterunt, iis vita brevior sit: quibus id quidem contingit, vel quod iis optimè consulitur, qui priùs è vita excedunt, quam à virtutis & officii religione discedant; *i rapiuntur enim, ne ma-*

a 1 Reg. 17, 18, 19.
b Psalm. 119, 7.

Cur filii parentibus morigeri diu vivant.
D. Thom. in 2, 2, q. 124 art. 5, ad 4.

Utriusque vitæ felix usus promittitur.

k 1. Tim. 4, 8.

d Job. 3, 3, & 10, 1.
e Psalm. 119, 5.
f Philip. 1, 23.

g Deut. 5, 16.
h Ephes. 6, 3.

Præmium hic promissum non tam in diuturnitate, quam incolumitate vitæ est repositum.

i Sap. 4, 14.

litia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum perniciēs & rerum omnium perturbatio impendet, è corporibus evocantur, ut communium temporum acerbicatem evadant: a *A facie enim malitiæ*, inquit Propheta, *collectus est justus*: quod fit, ne eorum aut virtus aut salus periclitetur, cum à mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est majorem in modum, cum bonis viris immatura mors accidit.

20. *Quibus pœnis ii afficiantur, qui hujus præcepti prævaricatores existunt.*

Ac quemadmodum iis qui grati in parentes sunt, officii merces & fructus est à Deo propositus: sic ingrati & impii filii gravissimis pœnis reservantur: scriptum est enim: b *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur*; & c *Qui affligit patrem & (1) fugit matrem, ignominiosus erit & infelix*: & d *Qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris*; & e *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ*. Qui parentibus injuriam intulerunt, f multos fuisse legimus: in quibus ulciscendis Dei iracundia exarsit: non enim Davidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit g Absalom, quem ob ejus scelus tribus hastis transfixum punivit.

De iis verò, qui Sacerdotibus non obtemperant, scriptum est: h *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille*.

21. *Quibus potissimum rationibus parentes se dignos honore illo divinitus præscripto redilere possint.*

Et quemadmodum divina lege sancitum est, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur; sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis ac moribus filios imbuant, iisque optima dent vivendi præcepta, ut ad religionem instructi & parati, Deum sanctè inviolateque venerentur: i quod à parentibus Susannæ factum esse legimus.

Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut se liberis

a Isai. 67, 1.

Cum boni viri immatura morte tolluntur, superstitibus supervenire solent plagæ.

Ingrati filii graviter puniendi.

b Exod. 21, 17.

Lev. 20, 9.

Matth. 15, 4.

c Prov. 19, 26.

d Prov. 20, 20.

e Prov. 30, 1.

Quali pœna prætervi filii digni sint, vide in Deut. 21, 18, 19.

f Genes. c. 22 & 26, 34 & 35, 22 & 49, 4.

g 2. Reg. 18, 14, 15, 16.

h Deut. 17, 12.

Quod sit parentum in filios officium colligi potest ex Gen. 20, 17.

Exod. 2, 26 & 13, 18. Job. 1, 5.

Prov. 19, 17.

Eccli. 7, 16.

Prov. 3, 24.

Eccli. 30 ferè per totum.

i Dan. 13, 3.

(1) *Fugit matrem*: Sic legitur in Vulgata Sixti V. & Complut. Patavina autem, & Lovaniensis Editio habet *fugat matrem*, quemadmodum est in hodierna Vulgata.

Tria parentibus in educatione liberorum vitanda.

Primum.

Colos. 3, 21.

Ephes. 6, 4.

Secundum:

Heli exemplum nimiae parentum indulgentiae.

1. Reg. 22, sic & David. 2, Reg.

13, 20.

3. Reg. 1, 6.

Item Mater filiorum Zebedae.

Matth. 20.

Vide Ambr. libr. 5. de Fide ad Gratian. cap. 3.

Tertium.

Huc referri possunt quae habentur Eccl.

2. 18, 19, & 5, 12, 14, & 6, 2, 3.

c Tob 4, per totum.

magistros praebeant virtutis, aequitatis, continentiae, modestiae & sanctitatis; triaque praesertim declinent, in quibus saepe offendere consueverunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuunt, quod Apostolus in Epistola ad Colossenses ita praecipit: *a Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant: nam periculum est ne fracto abjectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud praecipiat, ut nimiam severitatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulcisci.*

22. *Quomodò parentes erga liberos remissi esse non debeant, neque eis ut nimis amplum patrimonium relinquant nimis laborare.*

Deinde, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio & objurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolutè remittant: saepe enim filii parentum nimia lenitate & facilitate depravantur: quamobrem à dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli summi Sacerdotis, qui, quòd in liberos indulgentior fuerat, b maximo supplicio est affectus.

Postremò, ne, quod foelissimum est, in filiorum educatione ac doctrina, praepo tera consilia ineant: etenim permulti in hac una cogitatione curaue versantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum & amplum patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad avaritiam & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint & praedivites; quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera & flagitia transferant; quibus tandem non ad coelum se duces praebent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis praecipis parentes instituat, eosque ad c Tobiae exemplum ac similem virtutem excitet; ut cum filios ad Dei cultum & sanctimoniam probè erudierint, ab iis etiam amoris & observantiae & obsequii uberrimos fructus capiant.

DE QUINTO PRAECEPTO.

CAPUT VI.

Non occides.

1. *Quis sit ejus doctrinae, quae hoc praeecepto includitur, fructus & utilitas.*

Magna illa, quae pacificis hominibus proposita est felicitas, a Quoniam filii Dei vocabuntur, Pastores maxime commovere debet, ut praeepti hujus disciplinam fidelibus diligenter accurateque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si ejusmodi praeepti lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte servetur; quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione conjuncti homines concordiam & pacem maxime colant.

Sed quam necesse sit praeeptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, immensa illa universae terrae inundatione facta, hoc *b* unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit; *c* Sanguinem, inquit, requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis. In Evangelio etiam, (1) in quo primum veteres leges à Domino explicatae sunt, in iis haec prima est, de qua apud sanctum Matthaeum ita scriptum est: *d* Dictum est enim, Non occides: & reliqua, quae hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur.

Fideles praeterea attentè libenterque praeeptum hoc audire debent: si enim ejus vis spectatur, ad vitam ejusque tuendam valet; quoniam iis verbis *Non occides*, homicidium omnino interdictum est. Itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, gravissimisque aliis poenis, nominatim prohibita sit, ne quis eorum laedatur.

(1) *In quo*: Ita legendum, ut est in Edit. Patav. & Lov. non quae, ut in Rom. Lugd. & Ven. antiquis, non est cur Lector dubitet.

a Matth. 5, 9.

Homines quantum ex hoc Praeecepto commodi capiant,

Deus etiam ante legem homicidium interdixit.

b De quo Genes. 6 & 7 per totum.

c Genes. 9, 5.

d Matth. 5, 22.

Deus vitae nostrae hoc Praeecepto consulit.

Ergo ut præceptum hoc auditu jucundum est, ita ejus peccati cautio, quod præcepto prohibetur jucunditatem habere debet.

a Matth. 5, 22, 23.

Exod. 21, 12, 13, 14.

Lev. 24, 17.

b Coloss. 3, 8, 12.

Ephes. 4, 26.

2. *Quid hoc Præcepto cum vetetur, tum jubeatur.*

Cum autem hujus legis vim a Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri vetitum est: alterum *b* quod facere jubemur, ut concordia amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

3. *Licet bestiis vesci, & animalia occidere.*

In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint ejusmodi, quæ hac præcepti lege non vetentur: nam *c* bestias occidi prohibitum non est; quoniam si illis vesci a Domino hominibus est concessum, fas item est illas occidi. Qua de re ita sanctus Augustinus: *Cum audimus, inquit, non occides, non accipimus, hoc dictum esse de fructetis; quia nullus est iis sensus; nec de irrationalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.*

4. *Licet homines in judicio, vel morti adjudicare, vel interimere.*

Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legum præscripto judicioque in facinorosos homines animadvertunt, & innocentes defendunt. Quo in munere dum justè versantur, non modo ii cædis non sunt rei, sed huic divinæ legi, (1) qua cædes vetatur, maximè obediunt: cum enim legi huic sicis is propositus sit, ut hominum vitæ salutique consulatur; magistratum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animadversiones eodem spectant, ut audacia & injuria suppliciiis repressa, tuta sit hominum vita. Quare David: *d* *In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

5. *Quomodo etiam, qui in bello justo occidunt, rei cædis non sint.*

Qua ratione ne illi quidem peccant, qui justo bello, non cupiditate aut crudelitate impulsii, sed solo publicæ utilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt præterea ejusmodi cædes, quæ nominatim jussu Dei fiunt. *e* Levi filii non peccaverunt, qui una die tot millia hominum

Bestiarum cædes non est prohibita. D. Thom. in 2, 2, quæst. 64, art. 1.

c Genes. 9, 2.

Exod. 12, per tot. & passim.

Aug. libr. 1, de Civit. Dei, cap. 20. Vide eundem de moribus Manich. libr. 2, cap. 13, 14, 15.

Aug. epist. 154 ad Publicol. & habetur 23, q. 5, cap. de Occidend. & in ep. 54 ad Maced. & habetur eadem quæst. cap. Non est iniquitatis, & multa alia ibid. Vide item D. Thom. in 2, 2, q. 24, art. 2.

d Psalm. 100, 8.

Bello justo licere homines occidere colligitur ex Gen. 14, 15.

Exod. 17, 9, 10, 1.

Reg. 14, 15, & 17, 51.

Luc. 3, 14.

e Exod. 32, 26.

(1). *Qua cædes vetatur: Edit. Patav. qua cædes vetantur, Lugd. autem, quæ cædes vetat.*

occiderunt: qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: *a* Consecratis manus vestras hodie Domino.

6. Hujus Præcepti reus non est, qui hominem fortuito casu interimit.

Neque verò hujus Præcepti reus est, qui non spontè nec meditatò, sed fortuitò hominem occidit. Qua de re in Deuteronomii libro ita est: *b* Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse cum eo simpliciter in sylvam ad ligna cædenda, & in succissione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit & occiderit &c. Hæ cædes ejusmodi sunt, quæ quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omninò in peccatis numerantur: quod sancti Augustini sententia comprobatur: (1) *Absit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter bonum aut licitum facimus, si quidem præter nostram voluntatem quidquam mali acciderit, nobis imputetur.*

7. Quomodò homicidi reus sit, qui casu cædem fecit.

In quo tamen duabus de causis peccari potest: altera, si quis in re injusta occupatus hominem occiderit, (exempli causa, si quis gravidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur; fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo gravidam mulierem percutere) *c* altera, si non omnibus circumspectis negligenter & incautè aliquem occiderit.

8. Licet etiam salutis suæ tuendæ causa alterum occidere.

Qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri satis apparet. Atque hæc quidem, quas modò commemoravimus, cædes sunt, quæ hoc legis præcepto non continentur; quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, sive homicidam quis spectet, sive qui occiditur, sive modos, quibus cædes fit.

9. Nemini licet privata auctoritate cædem facere.

Nam quod ad eos pertinet qui cædem faciunt, ne-

a Ibid.

b Deut. 19, 4, 5.

Fortuita cædes culpam non habet, si in rei honestæ & licitæ occupatione ea contingat. Vide dist. 5, cap. Si quid.

Aug. epist. 154 ad Publicol.

Videatur Trid. Synod. sess. 14. Decr. de Reform. cap. 7. Exod. cap. 21, 22.

c Sicut fuit peccatum Lamech.

(1) Hoc Aug. testimonium aliter se habet apud Maurin. & in Pat. Edit. *Absit ut ea, quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur.*

mo planè excipitur; non divites, non ponentes homines, non domini, non parentes: sed delectu omni & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

10. *Nemo prorsus est, qui hæc lege tutus esse non possit.*

Si verò ii spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quisquam est tam humilis & abjectæ conditionis homo, quin legis hujus vi defendatur. Neque verò se ipsum interficere cuiquam fas est; cum vitæ suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat; ideoque hujus legis verbis non ita præscriptum est: *Ne alium occidas;* sed simpliciter, *Ne occidas.*

11. *Quot modis hoc Præceptum violari contingat.*

Sint autem multiplicem caedis faciendæ modum attendimus, nemo est, qui excipiatur: non solum enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet; sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacumque ratione id fieri prorsus vetitum est: in quo summa tarditas stuporque Judæorum fuit, qui crederent se hoc præceptum servare, si manus tantum à caede abstinerent: sed homini Christiano, qui interprete Christo, didicit hæc legem spirituales esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum sincerumque nos habere jubet, illud non satis omninò est, quod illi satis cumulate se præstare arbitrantur: nam ne irasci quidem cuiquam licere in Evangelio traditum est, cum dicat Dominus: *Ego autem dico vobis: omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.*

12. *Quomodò quis irascendò peccare, vel non peccare possit.*

Ex quibus verbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamvis iram animo inclusam contineat; qui verò ejus iræ significationem aliquam dederit, graviter peccare; at multo gravius, qui non vereatur durè fratrem accipere, & ei convicium facere: & quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa; nam iræ causa, quæ à *a* Deo *b* legibusque conceditur, ea est, cum in eos animadvertimus, qui nostro imperio potestatique parent, si in eis sit culpa. Christiani enim hominis ira non à carnis sensibus, sed à Spiritu Sancto proficisci debet: *c* cum templa Sancti Spiritus, *d* in quibus Jesus Christus habitet, nos esse conveniat.

Judæorum quam stupidum fuerit de homicidio iudicium. Matth. 5, 22.

Interpretatio verborum Christi ex D. Aug. libr. 1. de Serm. Domini in mont.

Justa ira.

a Psalm. 45.

Ephes 4, 26.

b Videtur alludere ad id quod ait lex ff. ad Legem Juliani de Advoc.

c 1. Cor. 6, 19.

d Ephes 3, 17.

13. Quomodo homines perfecte hanc legem observent, & quam multi in eam peccent.

Multa præterea sunt à Domino tradita, quæ ad perfectam hujus legi rationem pertinent; qualia illa sunt, *a Non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram; & ei qui vult tecum (1) iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Ex his, quæ jam commemorata sunt (2), animadvertere licet, quàm proclives sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita sunt; quàmque multi reperiantur, qui si minùs manu, animo saltem cædis scelus committunt.

14. Quantum in sacris litteris homicidium Deus detestetur.

Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, Parochi est officium ea diligenter fidelibus tradere: præcipuum autem illud est, ut intelligant, quàm nefarium sit peccatum, hominis cædes; idque vel *b* plurimis maximisque sanctarum litterarum testimoniis perspici potest: usque enim adeo homicidium detestatur Deus in sanctis litteris, *c* ut à bestis, hominum cædis pœnam se repetiturum dicat, *d* ac belluam, quæ hominem læserit, occidi jubeat: neque aliam ob causam à sanguine hominem abhorrere voluit, nisi ut omni ratione à nefaria hominis caede & animum & manus abstineret.

15. Quantum sit scelus hominis cædes, ratione demonstratur.

Sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui quantum in eis est, universum Dei opus evertunt, cum hominem tollant, ejus causa is omnia, *e* quaecumque procreata sunt, se fecisse testatur: immo verò in Genesi *f* cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam & similitudinem creavit, insignem Deo injuriam is facit, quasique violentas illi manus inferre videtur, qui ejus imaginem è medio tollit. Hoc divina animi cogitatione meditatus David, gravissimè de sanguinariis hominibus conquestus est illis verbis: *g Veloces pedes eorum ad ef-*

a Matth. 5, 39.
Lucæ 6, ubi non habet in dexteram, sed in maxillam. D. August. epist. 5 ad Marcell.

Quam grave peccatum sit homicidium.

b Genes. 4, 10.
Exod. 21, 12.
Levitic. 24, 12.
c Genes. 9.
d Exod. 21, 28.

D. Thom. in 2, 2, q. 64, art. 5.
e Genes. 1, 26, vide D. Thom. in 1, p. q. 96, art. 1 & 2.
f Genes. 9, 6.

g Psalm. 13, 3.
Prov. 1, 16.
Isai. 59, 7.
Rom. 3, 15.

(1) *Judicio contendere*: Ita Vulgata, & etiam Patav. Edit. quare redundat in Rom. Ven. & Lugdun. præpositio in *iudicio contendere*.

(2) *Animadvertere*: Ita Edition. omnes præter Rom. & Venet. antiq. quæ perperam habent *animadverti*.

fundendum sanguinem; neque simpliciter dixit: *Occidunt*, sed, *effundunt sanguinem*: quæ verba ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendeendam protulit: utque declararet in primis, quàm præcipites illi diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit: *Veloces pedes eorum*.

16. *Quid in hoc præcepto Deus faciendum imperet.*

Jam verò, quæ in hoc præcepto servanda esse Christus Dominus jubet, eò spectant, ut a pacem cum omnibus habeamus; ait enim, cum hunc locum interpretaretur: *b Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo: et tunc veniens offeres munus tuum*: & quæ sequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quàm in hujus præcepti explicacione fideles, quàm maximè poterit, incitabit, quòd in eò proximi diligendi virtus maximè elucet. Cum enim odium hoc præcepto apertè vetetur, quoniam, *c qui fratrem suum odit, homicida est*; certè illud consequitur, ut amoris & charitatis præceptum detur.

17. *Quæ officia sint charitatis, quæ hoc præcepto continentur.*

Cùmque hac lege de charitate & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta traduntur, *d Charitas patiens est*, inquit divus Paulus: patientia igitur nobis præcipitur, *e in qua nos animas nostras possessuros esse Salvator docet*. Beneficentia deinde charitatis comes est & socia, quoniam *f Charitas benigna est*. Benignitatis autem atque beneficentiae virtus latè patet, ejusque officium in iis rebus maximè versatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus, & quò quisque opis nostrae magis indiget, eò in illum plus liberalitatis conferamus.

18. *Quomodo omnium charitatis officiorum perfectissimum sit inimicorum dilectio.*

Haec beneficentiae & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eò (1) fiunt illustriora, si inimicis præstentur. Ait enim Salvator: *g Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos: quod etiam Apostolus mo-*

(1) *Fiunt*: Edit. Patav. *fient*.

Psalm. 13, 3.

Pax & dilectio mutua servanda.

a Rom. 12, 18.

Hebr. 12, 14.

b Matth. 5, 23, 24.

Ambr. libr. 1. Offic. cap. 48.

c Joann. 3, 15.

d 1. Cor. 13, 5.

Quomodo charitas hæc omnia sit, vide D. Thom. in 2, 2, q. 23, art. 4 ad 2.

e Lucæ 21, 19.

Beneficentia & ejus officium.

Vide D. Thom. in 2, 2, q. 3, art. 1.

f 1. Cor. 13, 6.

D. Thom. in 2, 2, q. 25, art. 3 & 9.

g Matth. 5, 44.

net illis verbis: *a Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus: noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Denique, si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus.

19. *Qua præcipuè re charitas proximi, quæ hic imperatur, elucescat.*

At verò longè omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maximè nos exercere convenit, illud est, ut injurias, quas accepimus, æquo animo remittamus atque condonemus. Quod ut planè efficiamus, sæpè nos divinæ litteræ, ut antea dictum est, monent atque hortantur; cùm non beatos solùm eos dicant, qui ita prorsus faciunt; sed erratorum etiam veniam iisdem à Deo datam affirmant: qui verò hoc ipsum facere negligunt, aut omninò recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus ferè insita est, Parochius maximam in eo diligentiam ponat necesse est, ut injuriarum oblivisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solùm, sed penitè etiam fidelibus persuadeat. Cùmque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam eorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt atque obfirmato, argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres gravissima, & ad eam rem maximè accomodata, piè adhibuerunt.

20. *Quibus præsertim rationibus odium reprimendum sit, inducendique sint fideles ad injuriarum oblivionem.*

Verùm hæc potissimum tria explicanda sunt. Primum est, ut, qui se injuriam accepisse putat, ei maximè persuadetur, illum detrimenti aut injuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Job fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis, & à Dæmone graviter læsus, nulla tamen eorum habitatione, ut vir rectus & homo admodum pius, rectè pieque iis verbis usus est: *b Dominus dedit, Dominus abstulit.* Itaque patientissimi illius viri oratione & exemplo Christiani homines sibi persuadeant, quod verissimum est, omnia quæcumque in hac vita patimur, à Domino, qui justitiæ omnis misericordiæque parens est & auctor, proficisci.

*a Rom. 12, 20, 21,
Prov. 25, 21.
1. Cor. 13, 4.*

Condonandas esse injurias, hæc loca Scripturæ demonstrant.

Deut. 32, 35.

1. Reg. 25, 32, 33, 36, & 24, 5, 7, 8.

1. Reg. 19, 20.

Psalm. 7, 5.

Eccl. 28, per tot.

Isai. 58, 6.

Matth. 6, 14, 15.

Marc. 11, 25, 26.

Lucæ 6, 38.

Act. 7, 60.

Vide Tert. in Apolog. cap. 31 & 37.

B. Aug. tract. 81 in Joann. & libr. 50.

Hom. 6, & Serm. 61 de Temp.

Prima ratio reprimendi odii.

Non potest habere concordiam cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano.

b Job. 1, 21. & 2, 10.

Pœnas omnes & afflictiones divinitus hominibus immitti ad certam aliquam utilitatem, omnibus debet esse persuassissimum. Amos. 3, 6.

a Prov. 3, 11.

Hebr. 12, 6.

Apoc. 3, 9.

b Gen. 45, 5, 6, 7.

2. Reg. 16, 10, 11, 12.

Chrysost. tom. 5,

& in Hom. quod nemo læditur nisi à se ipso.

Secunda ratio inducens ad injuriarum oblivionem.

c Matth. 6, 14, 18, 33.

d Matth. 5, 45.

Luca 6, 27.

Tertia ratio.

Odi perversitas.

Vide D. Thom. in 2,

2, q. 34, art. 3 & 4.

21. *Homines nos persequentes, Dei ministri ac satellites sunt, quamvis id ex mala voluntate faciant.*

Neque verò ille nos, cujus est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed *a* uti filios corrigit & castigat. Nec profectò si rectè animadvertimus, in hisce rebus homines aliud omninò sunt, nisi ministri & quasi satellites Dei: & quamquam homo potest malè aliquem odisse, pessimeque illi cupere, tamen ei, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione *b* adductus Joseph, fratrum impia consilia, sic David injurias sibi à Semei illatas, æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod sanctus Chrysostomus graviter atque erudite pertractavit, neminem scilicet, nisi à se ipso lædi: nam qui se injuriosè tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperient profectò, nullam se ab aliis injuriam aut damnum accepisse: etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eveniunt; tamen se maximè ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, invidia nefariè contaminant.

22. *Quæ ad eos commoda proveniant, qui injurias libenter condonant.*

Alterum est, quod duo præcipua commoda completitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, injurias libenter remittunt: quorum primum illud est, *c* quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent: ex quo promisso quàm gratum illi sit hoc pietatis officium, facilè apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quamdam & perfectionem assequimur; quoniam condonandis injuriis quodammodo Dei similes efficimur, *d* qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.

23. *Quæ & quot incommoda ex odio inimicorum proveniant.*

Postremò explicanda sunt incommoda illa in quæ nos tunc incidimus, cum injurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solùm peccatum grave esse, sed etiam diuturnitate peccandi graviùs inhærere: cum enim is, in cujus animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiatur, illius ulciscendi spe plenus, dies noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, ut numquam à cædis aut nefariæ alicujus rei cogitatione cessare videatur: quo fit, ut is vel numquam vel

maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscatur, aut aliqua saltem ex parte injurias remittat: quare merito vulnere comparatur, cui telum infixum hæret.

24. *Multa peccata ex odio nasci demonstratur.*

Multa præterea incommoda & peccata sunt, quæ hoc uno odii peccato, quasi vinculo quodam juncta tenentur: ideoque divus Joannes in hanc sententiam ita dixit: *a Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat; quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus: itaque sæpiùs labatur necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua judicia existunt, iræ, invidiæ, obtrectiones, & alia ejusmodi; quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione aut amicitia juncti sunt: itaque sæpè fit, ut ex uno peccato multa existant. Neque injuria dicitur *b* hoc peccatum esse diaboli; quandoquidem *c* ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noster Jesus Christus, cum sibi mortem Pharisæi afferre cuperent, *d* illos à patre diabolo genitos esse dixit.*

25. *Remedia adversus peccatum odii.*

Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris hujus detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profectò maximè opportuna, sanctarum litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium & maximum est, Salvatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum *e* ne minima quidem peccati suspicio in eum cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis: *f Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt: cujus sanguinis aspersionem testatur, g* Apostolus meliùs loquentem, quàm Abel.

Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem atque illum Judicii diem recordemur: *h Memorare, inquit ille, novissima tua, & in æternum non peccabis: quæ sententia eodem spectat, ac si dicat; illud sæpè etiam adque etiam cogita, brevi fore ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit & maximè necessarium summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos jam nunc perpetuoque proponas necesse est: ita enim fiet, ut (1) immanis illa ul-*

a 1. Joann. 2, 11.

b 1. Joann. 3, 10,

11.

c Joann. 8, 44.

Diabolus homicidii & odii verus parens.

d Joann. 8, 44.

Christi exemplum valet ad reprimentum odium.

e Isai. 53, 9.

Joann. 8, 46.

1. Petr. cap. 2, 2.

1. Joann. 3, 5.

f Lucæ. 23, 34.

g Hebr. 12, 24.

Novissimorum memoria valet ad odium reprimentum.

h Eccl. 7, 40.

(1) *Immanis*: Ita profectò legendum est; non ut in Edit. Rom. & utraque Ven. antiquiore, *immunis*.

ciscendi cupiditas tibi exhauriatur; cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius majusque remedium invenias, quam oblivionem injuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re aut oratione violarint.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

CAPUT VII.

Non mœchaveris.

1. *Quò pertineat istud Præceptum, quaque ratione à Parochis tractandum sit.*

Quoniam viri & uxoris vinculum arctissimum est, & nihil utrique jucundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire à se debitum & legitimum amorem aliò transferri; rectè quidem atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur, legem, hæc, quæ de mœchia sive adulterio est, consequitur; ut sanctam illam & honorabilem Matrimonii conjunctionem, unde magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterii scelere violare aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret, quæ moderationem potiùs desiderat, quam orationis copiam: verendum est enim, ne, dum is latè atque copiosè nimis explicare studet, quibus modis homines ab hujus legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem fortè incidat, unde excitandæ libidinis potiùs materia, quam restringendæ illius ratio emanare solet.

2. *Quæ in hoc præcepto jussa comprehendantur.*

Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à Parochis. Ejus igitur duplex vis est: altera, qua disertis verbis adulterium vetatur: altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi corporisque castitatem colamus.

3. *Quid sub nomine mœchiæ seu adulterii hic prohibeatur.*

Ut autem ab eo quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium est legitimi tori injuria, sive alienus sive proprius ille sit, etenim si maritus

Quare post Præceptum de homicidio illud ponatur, quod ad adulterium spectat.

De adulterio rectè & moderate est loquendum.

Calvo

Quid sit adulterium.
Grat. 36 q. 1 c. 2.
Cum verò.

cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum violat: si verò solutus vir alienam cognoscat uxorem, adulterii labè torus alienus inquinatur. Hoc verò adulterii interdicto omnia prohiberi, divi Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt & impudica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex sacris litteris tum veteris tum novi Testamenti licet colligere. Nam præter adulterium alia libidinis genera apud Moysen puniuntur.

4. Variæ libidinum species, quæ in Scripturis numerantur.

Est Judæ in *a* Genesi iudicium in nulum suam: est præclara illa in *b* Deuteronomio Moysis lex, ne de filiabus Israël ulla esset meretrix: extat præterea Tobix ad filium ejusmodi adhortatio: *c* *Attende tibi filii mi ab omni fornicatione.* Ecclesiasticus item: *d* *Erubescite, inquit, à respectu mulieris, fornicariæ:* in Evangelio etiam Christus Dominus inquit, *e* de corde exire adulteria & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus verò Paulus hoc vitium sæpè multis gravissimisque verbis detestatur: *f* *Hæc est, ait, voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstinatis vos à fornicatione;* & *g* *Fugite fornicationem:* & *h* *Ne commisceamini fornicariis:* & *i* *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis:* & *k* *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.*

5. Cur præcipuè in hoc Præcepto adulterii sit facta mentio.

Præcipuè verò ob eam rem adulterium dissertè vetitum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiae generibus communis est, injustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in civilem societatem adjunctum habet. Est illud item certum, qui à se cæterarum libidinum intemperantia non abstinet, cum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelligimus, omne impuritatis & impudicitiae genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo verò omnem intimam animi libidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, quam spirituales esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: *l* *Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Hæc sunt, quæ fidelibus publicè tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ à sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta & pellices alunt, decreta

Hoc Præcepto omnem impuram libidinem prohiberi.

D. Ambr. libr. 1. Offic. cap. 50, in fine. D. Aug. q. 71. super Exod.

D. Thom. in 2, 2, q. 152, art. 1.
a Gen. 38, 24.
b Deut. 23, 16.
c Tob. 4, 13.
d Eccl. 41, 25.
e Matth. 15, 19.

f 1. Thes. 4, 3.
g 1. Cor. 6, 18.
h 1. Cor. 5, 9.
i Ephes. 5, 3.

k 1. Cor. 6, 9

Cur Legislator omnem impuram libidinem prohibiturus, peculiariter adulterii meminerit.

Voluntas pro facto hic habetur.

l Matth. 5, 28.
 29. Trid. Syn. Sess.
 24 c. 8. de Reform.

sunt, prætermisiss multis aliis ac variis impudicitiae & libidinis generibus, de quibus privatim unusquisque à Parocho admonendus erit, ut temporis & personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ jubendi vim habent.

6. *Quid præter ea quæ prohibentur, hic necessario observandum præscribatur.*

Docendi igitur sunt fideles ac vehementer hortandi, ut pudicitiam & continentiam omni studio colant, a munden-
tque se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiant & sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud ac planè divinum virginitatis propositum sanctè & religiosè colunt, tamen iis etiam convenire, qui vel cœlibem vitam agunt, vel Matrimonio juncti, à vetita libidine puros se & integros servant.

7. *Quæ sint potissimum cogitanda volenti libidines suas edomare.*

Quoniam verò multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemus domitas habere, libidines, & coërcere voluptates, ea Parochus studeat populo accuratè exponere atque in hac tractatione diligentissimè versetur. Hæc autem ejusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maximè versatur, ut intelligamus, quanta sit hujus peccati turpitudine & pernici-
cies; qua cognita facilius fiet ejus detestandi ratio. Perniciosum verò scelus esse intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc *b* peccatum à Dei regno pelluntur atque exterminantur homines, quod malorum omnium ultimum est:

Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autem hujus peccati proprium, quòd qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli scribentis: *c Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud injuriosè tractat, cum ejus violat sanctitatem: qua de re ad Thessalonicenses ita Divus Paulus: *d Hæc est enim, inquit voluntas Dei, sanctificatio vestra ut abstinatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore; non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum.*

Deinde, id quòd scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt

Castitas uniuersique pro diversitate status necessario servanda.

a 1. Cor. 7, 1.

Castitas in triplici hominum in genere invenitur, Vide Trid. Syn. sess: 24, de Matrim. can. 9, & sess. 25, de Regularibus cap. 1.

Castitatis ratio in eo consistit, ut quis à vetita libidine se purum & integrum servet.

Quibus cogitationibus remedium adversus libidines sit quærendum: quamque perniciosa sit libido.

Prima ratio.

b 1. Cor. 6, 9.

Apoc. 22, 14.

Galat. 5, 19, 20.

Secunda.

c 1. Cor. 6, 18.

d 1. Thes. 4, 3, 4, 5.

Tertia ratio.

ea meretricis facit. Ita enim divus Paulus ait: *a Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur?*

Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, *b templum Spiritus Sancti, quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum Sanctum eji ere.*

8. *Quibus rationibus adulterii enormitatem intelligere liceat.*

In adulterii autem scelere magna inest iniquitas: si enim, ut vult Apostolus, *c qui matrimonio juncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem jusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi servitutis vinculo ita devincti, ut vir ad uxoris voluntatem, contra qua uxor ad viri nutum voluntatemque se accommodare debeat: certe si alteruter corpus suum, quod est alieni juris, ab eo, cui illud adstrictum est, disjungit, is admodum iniquus est & nefarius. Et quoniam infamiae metus & ad ea, quæ jussa sunt, vehementer incitat homines & à vetitis magnopere deterret; docebit Parochus adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere: nam sacris litteris ita proditum est: *d Qui adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Verum hujus sceleris magnitudo ex supplicii severitate facile perspicitur: adulteri enim e lege à Domino in veteri Testamento præscripta obruebantur lapidibus.*

9. *Cujusmodi pœnæ impuras libidines fere consequi soleant.*

Quin etiam ob unius libidinem, non solum qui scelus admisit, sed universa interdum civitas, *f ut de Sichimitis legimus, deleta est.* Multa divinæ avimadversionis exempla in sacris litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos à nefaria libidine homines Parochos colligere poterit: *g ut Sodomæ & reliquarum finitimarum urbium interitus; h Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto supplicium; i Benjamitarum deletio.* Qui vero mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe plectuntur, non effugiunt: nam mente cæci quæ pœna gravissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique vitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam & inutiles fiunt, ut nihil grave committi eis debeat, & ad nullam fere officii munus idonei sint. Hujus rei exempla à Davide & Salomone petere nobis licet: *k quorum alter postquam adulteratus est, repente sui disimillimus, ex mitissimo crudelis*

a 1. Cor. 6, 15.

Quarta ratio.

b 1. Cor. 6, 17.

c 1. Cor. 7, 4.

Quod suum non est alteri tradit adulter.

Turpitudinis notam inurit adulterium.

d Prov. 6, 32, 33. Joann. 8, 5.

Adulteri lapidibus obruendi.

Trid. Synod. sess. 24. Decret. de Reformat. matr. cap. 8.

e Lev. 20, 10.

Ob libidinem integra civitas deletur.

f Gen. 34, 25, 26, 27.

Pentapoleos regia absorbetur.

g Gen. 19, 24.

h Num. 25, 4.

i Judic. 20 per totum.

Israelitæ in deserto trucidantur.

Benjamitæ propè delentur.

Homines, mente obcæcantur, & ad omnia inepti efficiuntur.

k 2. Reg. 11, & 12 per totum.

extitit, ut Uriam optimè de se meritum morti obtulerit: *a* alter cum se totum in mulierum libidinem profudisset, ita à vera Dei religionè sese avertit, ut alienos Deos sequeretur. *b* *Aufert igitur*, ut Oseas dixit, *hoc peccatum cor hominis, sæpeque excæcat*. Nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione consistunt.

10. *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi evitare præcipue debent.*

Quorum primum illud est, ut otium maxime fugiamus, in quo Sodomitæ homines, *c* ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimum illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt.

Deinde crapula magnopere est vitanda. *d* *Saturavi eos*, inquit Propheta, *& mœchati sunt*; quoniam venter expletus & saturatus libidinem parit. Hoc ipsum illis verbis Dominus significavit: *e* *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula & ebrietate*: hoc item Apostolus: *f* *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.*

Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammari solet quo pertinet illa Christi Domini sententia: *g* *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & projice abs te*. Multæ præterea sunt Prophetarum de eadem re voces, ut est apud Job: *h* *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Sunt multa denique, ac pæne innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt: sic *i* David, *k* sic rex Sichem peccavit: *l* hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt.

11. *Mulierum exquisitus ornatus, sermonesque obscœni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus valdè excitatur, occasionem libidini non parvam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet: *m* *Averte faciem tuam à muliere compta*. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, objurgatque verbis, quæ hoc de genere gravissima Apostolus Petrus ita protulit: *n* *Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. Divus Paulus item: *o* *Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa*: multæ enim auro & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderunt.

Hoc autem libidinis incitamentum, quod è vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod

a 3. Reg. 11 per totum.

b Osse 4, 11.

De remediis libidinum in actione consistentibus.

Otia fugienda.

Crapula vitanda.

c Ezech. 16, 49.

d Jer. 5, 7.

Vide Hier. de Custodia, vir. ep. 22, 34.

e Luc. 21, 34.

Rom. 13, 13.

f Ephes. 5, 18.

Obtutus.

g Matth. 5, 29.

& 18, 9.

Marc. 9, 47.

h Job. 31, 1.

Thren. 3, 5.

Eccl. 9, 5.

i 2. Reg. 11.

k Genes. 34, 2.

l Dan. 13, 8.

Ornatus elegans & exquisitus.

Isai. 3.

m Eccl. 9, 8.

n 1. Petr. 3, 3.

o 1. Tim. 2, 9.

Obscœnus serm.

est turpis obscœnique sermonis: nam verborum obscœnitate, quasi face quadam subjecta, adolescentum animi incenduntur: a *Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala*, inquit Apostolus.

Hocque ipsum cum maximè efficiant delicatiores & molliores cantus ac saltationes, ab iis quoque diligenter cavendum est.

Quo in genere numerantur item libri obscœnè & amatorie scripti; qui ita vitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt; cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut quæ de illis à sacrosancto Tridentino Concilio piè religioseque constituta sunt, ea sanctissimè serventur. Hæc verò omnia, quæ commemorata jam sunt, si magno adhibito studio curaque vitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur.

12. *Confessionis & Eucharistiæ & piarum rerum usus ad castitatem consequendam, est necessarius.*

Sed ad illius vim opprimendam maximè valet frequens confessionis, & Eucharistiæ usus, tum assiduæ ac piæ quædam ad Deum præces, cum eleemosynis atque jejuniis conjunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod rectè petentibus non denegat; nec patitur nos tentari supra id quod possumus.

13. *Corpus castitatem sectanti domandum.*

Corpus autem non jejuniis modò, & iis præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed vigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim atque aliis hujusmodi rebus maximè cernitur temperantiæ virtus. In quam sententiam ad Corinthios ita divus Paulus scribit: b *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam; & Paulò post: Castigo; inquit, corpus meum, & in servitutem redigo; ne fortè cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar; & alio loco: c Carnis curam ne feceritis in desideriis.*

a 1. Cor. 15, 33.

Saltationes & cantus molles.

Libri obscœni.
Imagines fœdæ,

Trid. Syn. sess. 25
in Decr. de sanctis.
Imaginibus,

Castitas rectè petentibus non negatur.

Matth. 19, 12.

Greg. Naz. orat.
31, c. 8 in fine.

1. Cor. 10, 13.

b 1. Cor. 9, 25.

Ibid. 27.

c Rom. 13, 14.

 DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

CAPUT VIII.

Non furtum facies.

1. *Quanta sit hujus Præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.*

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse ut hujus præcepti vis & ratio inculcarentur auditoribus, indicat illa apud Apostolum objurgatio eorum, qui cæteros ab iis vitiis maximè deterrere, quibus ipsi cumulati reperiebantur: *a Qui ergo, inquit, alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?* Quo doctrinæ bono non solùm frequens illorum temporum peccatum (1) corrigebant, sed etiam turbas ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoveri solent. In iis & delictis, & delictorum incommodis atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas miserè versetur, ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assiduè ac diligenter hujus præcepti vim ac sententiam explicabunt. Ac primùm officium & diligentiam suam conferent ad declarandum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modò illis duobus interdictis: *Non occides, Non mæchaberis*, quasi præsidiis, & vitam corpusque nostrum, & famam existimationemque (2) tueatur, sed etiam hoc Præcepto: *Non furtum facies*, tamquam (3) custodia quadam externas res ac facultates muniat atque defendat.

2. *Quæ sit huic Præcepta subjecta sententia.*

Quam enim hæc verba subjectam habent notionem,

(1) *Corrigebant...sedabant*: vel potius *corrigebat...sedabat*, scilicet Apostolus, ut habet Patavina Edit.

(2) *Existimationemque tueatur*: Edit. Patav. *existimationemque nostram tueatur*.

(3) *Custodia quadam externas res*: Edit. Pat. *custodia quadam externas res, & facultates muniat &c.*

a Rom. 2, 21.

Utilitas hujus doctrinæ.

D. Tom. 1, 2, q. 100, art. 5 & in 2, 2, q. 122, art. 6.

Salam

nisi eam quam supra diximus, cum de aliis præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum bona hæc nostra: quæ in ejus tutela sint, à quoquam auferri aut violari quod divinæ legis beneficium quò majus est, eò nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantum præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, divisum in duas partes; quarum altera, quæ furtum vetat, apertè est (1) enuntiata; alterius sententia & vis, qua jubemur benigni & liberales esse in proximos, in priore occulta est & involuta: de priore igitur prius dicetur: *Non furtum facies.*

3. *Quid furti vocabulo hic Legislatoꝝ significatum velit.*

In quo illud animadvertendum est, furti nomine non id modo intelligi cum occultè ab invito domino aliquid auferatur, sed etiam cum aliquid alienum contra voluntatem scientis domini possidetur; nisi fortè existimandum est, eum qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim & injuriam non improbare; cum extet illud Apostoli, *a Rapaces regnum Dei non possidebunt*: quorum omnem rationem & consuetudinem fugiendam esse, idem scribit b Apostolus.

4. *Cum omnem injustam rei alienæ usurpationem Deus hic prohibere velit, cur potius furti, quam rapinæ meminerit.*

Quamquam verò majus peccatum rapinæ sint, quam furtum, quæ præter rem quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & majorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non est, quod leviori hoc furti nomine notatum sit divinæ legis præceptum, non rapinæ. Id enim summa ratione factum est; quia furtum latius patet & ad plura pertinet, quam rapinæ, quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia & viribus præstant: quamquam nemo non videt, exclusis ejusdem generis levioribus peccatis, graviora etiam facinora prohiberi.

5. *Enumerantur furti latius sumpti species.*

Variis autem nominibus notatur injusta possessio & usus rerum alienarum, ex varietate eorum, quæ invitis & insciis dominis auferuntur. Nam si privatum quid pri-

Hoc præceptum, ut alia in duas partes dividitur.

D. Aug. q. 71 in Exod. & 32, q. 4, cap. Meretrices.

a 1. Cor. 6, 10.

b 1. Cor. 5, 10.

Rapina furto est deterior.

Vide D. Thom. in 2, 2, q. 66, art. 4 & 9. Furtum latius patet quam Rapina. Vide ff. 1. & in 5, tit. de Furtis libr. de Obligationibus, quæ ex delict. nasc. Qui leviora prohibet. proculdubio graviora non admittit.

(1) *Enuntiata*: Ita omnes Edit. præter Rom. quæ perperam habet *anuntiata*.

vato adimitur, factum dicitur: si surripitur publico, peculatus appellatur: (1) plagium vocant, si homo liber, vel servus alienus in servitutem abducitur; si verò sacra res eripitur, nominatur sacrilegium; quod facinus maximè nefarium ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona quæ necessario & sacrorum cultui, & Ecclesiæ ministris, & pauperum usui piè ac sapienter fuerant attributa in privatas cupiditates perniciosasque libidines convertantur.

6. *Non illi dumtaxat hoc præceptum transgrediuntur, qui re ipsa aliena possident, sed etiam animo.*

Sed præter ipsum furtum, id est, externam actionem, furandi etiam animus & voluntas Dei lege prohibetur: est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum inspicit. *a De corde enim, inquit Dominus apud sanctum Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.*

7. *Unde potissimum furti gravitatem metiri possimus.*

Sed quam grave scelus furtum sit, ipsa naturæ vis & ratio satis ostendit. Est enim justitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones & assignationes jam inde ab initio jure gentium constitutas, divinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere velimus, ea teneat, quæ ei jure obligerunt: nam, ut Apostolus ait: *b Neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Etsi hujus sceleris importunitatem & immanitatem permulta declarant, quæ furtum consequuntur. Fiunt enim judicia temere & in consulto multa de multis; erumpunt odia; (2) suscipiuntur inimicitiae, existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes.

8. *Quomodo sint ablata necessariò restituenda.*

Quid dicemus de ea necessitate, quæ divinitus imposita est omnibus satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? *Non enim, inquit Augustinus, remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Quæ restitutio, cum quis assueverit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem, præter id quod unusquisque & ex aliorum consue-

(1) *Plagium: non plagiatum, ut in Edit. Rom. Ven. antiq. Lugd. & Lovan.*

(2) *Suscipiuntur: Edit. Patav. suscitantur.*

Furandi voluntas etiam prohibetur. Lex, quæ Christianis est proposita, etiam cogitationum rationem habet.

• Matth. 15, 19.

Bonorum distributio jure gentium introducta est, dist. 1. c. Jus gentium.

• 1. Cor. 6, 10.

Mala, quæ Furtum consequuntur.

S. Aug. ep. 54 ad Maced. & habetur. 14. q. 6, cap. 1 & in 6 de Uurp. cap. Cum & eo, & de Reg. Jur. c. Peccatum.

tudine, & de suo sensu judicare potest, ex testimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: ait enim: *a Væ ei, qui multiplicat non sua! usquequò & aggravat contra se densum lutum?* Lutum appellat densum rerum alienarum possessionem, unde emergere & expedire se homines difficilè possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum: quare de his duobus, furto & rapinis, dixisse satis erit: ad quæ, tamquam ad caput, reliqua quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam ad diligentiam Parochi. Verùm hujus generis partes persequamur.

9. *Quæ sint præcipua furtorum genera; quique furibus sint annumerandi.*

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut adeptas retinent. Ait enim sanctus Augustinus; *Si invenisti, & non reddidisti, rapuisti.* Quod si rerum dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda: quæ, ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat se undique ablaturum omnia, si possit.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis vendendisque rebus fraudes adhibent, & vanitatem orationis: horum fraudes vindicabit Dominus. Graviore & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ii, qui fallaces & corruptas merces vendunt pro veris & integris; quive pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores: est enim in Deuteronomio: *b Non habebis in sacco diversa pondera; & in Levitico: c Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius;* est & alio loco: *d Abominatio est apud Dominum pondus & pondus; statera dolosa non est bona.*

Furtum etiam apertum est operariorum & artificum, qui totam & integram mercedem exigunt ab iis, quibus ipsi justam & debitam operam non dederunt. Nec verò distinguuntur à furibus servi dominorum, rerumque custodes infidi: quin etiam eò sunt detestabiliores, quam reliqui fures, qui clavibus excluduntur, quod furaci servo nihil domi obsignatum aut oclusum esse potest.

Furtum præterea facere videntur, qui fictis simulatque verbis, quive fallaci mendacitate pecuniam extorquent: quorum eò gravius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad privatam aliquod vel publi-

a Habac. 2, 6.

Res furto sublatas emere non licet.

Nec inventas retinere. D. Aug. libr. 50. Hom. 9 & de verbis Apost. serm. 19. Inventas merito pauperibus danda c. Cum tu, de Usuris. Mercatores qui fraude & dolo utuntur, sunt fures.

b Deut. 25, 13.

c Levit. 19, 35.

d Prov. 20, 13.

Prov. 11, 21 & 20, 19.

Operarii qui non operantur quantum debent, sunt fures & servi infidi.

Fures etiam sunt ficti mendici.

Et qui numeri suo non satisfaciunt,

cum officium conducti sunt, nullam vel parvam operam navantes, munus negligunt, mercede tantum ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem à solerti avaritia, quæ omnes pecuniæ vias novit, excogitatam, persequi longum est, & ut diximus, difficillimum.

10. *Quæ sint rapinarum genera, quique raptores dicendi.*

Itaque de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicendum videtur, si prius monuerit Parochus Christianum populum, ut meminerit illius Apostoli sententiæ: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli: nec ullo loco sibi patiat excidere præceptum hoc: b Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis: & illud cogitet perpetuò: c Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.*

Rapinæ igitur patent latiùs: nam qui debitam operarii mercedem non persolvunt, sunt rapaces: quos sanctus Jacobus ad pœnitentiam invitatur his verbis: *d Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis: cuius pœnitentiæ causam subjungit: e Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* Quod genus rapinarum in *f* Levitico, in *g* Deuteronomio, apud *h* Malachiam, & apud *i* Tobiam vehementer improbat. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ præsidibus & magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas & reliqua hujus generis non dissolvunt, vel intervertunt, & ad se transferunt.

11. *Fœnerari est rapinam committere; & quàm grave scelus illud sit.*

Huc etiam referuntur fœneratores, in rapinis acerrimi & acerbissimi, qui miseram plebem compilant ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem & caput illud, quod datum est, accipitur; sive pecunia sit, sive aliquid aliud, quod emi aut æstimari possit pecunia: sic enim apud Ezechielem scriptum est: *k Usuram & superabundantiam non acceperit: & Dominus apud Lucam: l Mutuum date, nihil inde sperantes.* Gravissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes & maximè odiosum: hinc illud: *Quid fœnerari? quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fœnerantur, bis idem vendunt, aut id vendunt, quod non est.*

a 1. Tim. 6, 9.

b Matth. 7, 12.

c Tob. 4, 16.

Lucæ 6, 31.

De rapinarum & raptorum generibus. Primum genus.

d Jacob. 5, 1.

e Ibid. 4.

f Levit. 19, 13.

g Deut. 24, 14.

h Malach. 3, 5.

i Tob. 4, 15.

Quid usura?

Vide cap. Plerique, & cap. Usura 14, q. 3 & tot. q. & seq.

k Ezech. 18, 17.

Exod. 32, 25.

Levit. 25.

Deut. 23, 19.

Psalm. 14, 15.

Prov. 27, 16.

Jerem. 15, 10.

l Lucæ 6, 34.

Catonis Censoris sententia, quam refert. M. T. in 2. Offic. extremo. Vide item D. Ambr. libr. de Tob. cap. 14.

12. *Judices venales & creditorum fraudatores Rapinas committunt.*

Item, rapinas faciunt nummarii judices, qui venalia habent judicia, & pretio, muneribusque deliniti, optimas tenuiorum & egentium causas evertunt. Fraudatores creditorum & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad solvendum, sua vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum: quorum etiam delictum gravius est, quòd mercatores, illorum destitutionis ac fraudationis occasione, magno detrimento civitatis carius vendunt omnia; in quos illa a Davidis sententia videtur convenire: *Mutuabitur peccator, & non solvet.*

13. *Locupletes; qui ablatiis pignoribus pauperes comprimunt, inter raptores numerantur.*

Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis qui solvendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? Deus enim inquit: *b Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat: si clamaverit ad me, exaudiam eum: quia misericors sum.* Horum exactionis acerbitatem, jure rapacitatem atque adeo rapinas appellabimus.

14. *Framenta necessitatis tempore comprimentes, sunt raptores.*

Ex numero eorum, qui raptores dicuntur à sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia comprimunt framentum, faciuntque ut sua culpa carior ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum & ad vitam necessariis. Ad quos illa Salomonis pertinet execratio: *c Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis.* Quos suorum scelerum admonitos Parochi liberiùs accusabunt, ac propositas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de vetitis; nunc ad jussa veniamus: in quibus satisfactio vel restitutio primum locum habet: peccatum enim non remittitur, nisi restituatur ablatum.

15. *Quosnam ad restitutionem obligari judicandum sit.*

Sed quoniam non is solùm qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere, sed omnes præterea, qui furti participes fuerunt, hæc Lege restitutionis tenentur, aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi vel restituendi necessitatem effugere non possint.

Sunt autem plura hominum genera: ac primum est eorum qui furari imperant, qui non modò sunt ipsi fur-

a Psalm. 56, 12

b Exod. 22, 26.
Dent. 24, 13.

De pignoribus multa habes in Decr. tit. de Pignoribus, & aliis Canonibus. Ambr. libr. de Offic. cap. 6.

c Prov. 11, 26.

Quæ jubeat hoc Præceptum de restitutione; & qui ad illam teneantur.

Aug. epist. 54. ad Maced.

De restitutione vide D. Thom. in 2. 2. q. 67, per tot. Imperantes.

torum socii & auctores, sed etiam in illo furum genere deterrimi.

Suadentes.

Alterum genus par voluntate primis, potestate dispar, in eodem tamen furum gradu ponendum eorum est, qui cum jubere non possint suasores sunt atque impulsores furtorum.

Consentientes.

Tertium genus est eorum, qui cum furibus consentiunt.

Participantes.

Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt; si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus, de quibus sic loquitur David: *Si videbas furem, cur-rebas cum eo.*

a Psalm. 49, 18.

Non obstantes.

Quintum genus est furum, qui cum furta possint prohibere, tantum abest ut illis occurrant & obstant, ut eorum licentiam permittant atque concedant.

Non manifestantes.

Sextum genus est eorum, qui, cum & furtum factum, & ubi factum sit certò sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Recipientes, & alii.

Postremum genus est, quod omnes complectitur, fur-torum adjuutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Laudantes, & probantes.

Ne hujus quidem sceleris omninò sunt expertes approbatores furtorum & laudatores. Nec verò etiam ab eadem culpa sunt alieni filii familias & uxores, qui pecunias à patribus & viris surripiunt.

16. *Quid de eleemosynis, quæ involutè hic etiam præscribuntur, sentiendum.*

De operibus misericordiæ per eleemosynas in pauperes. Eleemosynæ necessitas.

b Cypr. in libr. de opere & eleemos.

c Chrys. Hom. 32. ad Pop. Antiochen.

d Greg. Naz. in orat. 16. de Pauperum amore.

e Matth. 23, 43. 45, 46.

Jam verò huic præcepto & illa subjecta sententia est, ut pauperum & inopum misereamur, eorumque difficultates & angustias nostris facultatibus & officiis sublevemus: quod argumentum, quia sæpissimè & copiosissimè tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum *b* Cypriani, *c* Joannis Chrysostomi, *d* Gregorii Nazianzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclarè scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium & alacritatem optulandi iis, quibus aliena misericordia vivendum est. Sunt verò etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re & opera nostra in egentes simus liberales; verissimo illo argumento e quò summo judicii die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus additurus, qui eleemosynæ officia prætermiserint ac neglexerint: illos autem collaudatos in patriam

cœlestem introducturus, qui benignè fecerint indigentibus. Est utraque Christi Domini ore pronuntiata sententia: *a Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum: & discedite à me maledicti in ignem æternum.*

17. *Quibus modis Populi ad eleemosynam excitandi.*

Utentur præterea Sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis: *b Date, & dabitur vobis: proferent Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest: c Nemo est, qui reliquerit domum &c qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc & in futuro sæculo vitam æternam: adjicient illud, quod à Christo Domino dictum est: d Facite vobis amicos de mammona iniquitatis; ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Hujus verò necessarii muneris partes exponant, ut qui largiri non possunt egen- tibus, quo vitam sustentent, saltem commodent pauperi juxta Christi Domini præscriptum: *e Mutuum date, nihil inde sperantes.* Atque hujus rei felicitatem beatus Da- vid expressit: *f Jucundus homo, qui miseretur et commodat.*

18. *Ad largiendas eleemosynas, otiique vitandi cau- sa, laborandum est.*

Est autem Christianæ pietatis, nisi sit, aliunde facul- tas benè merendi de iis, quibus ad victum aliena miseri- cordia opus est, vitandi etiam otii causa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiam le- vare possint: ad id omnes suo exemplo hortatur in Epi- stola ad Thessalonicenses Apostolus illis verbis: *g Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos: item, ad eosdem: Operam detis, ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ad Ephesios: h Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando ma- nibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat ne- cessitatem patienti.*

19. *Parcè vivendum est ad aliorum sublevandam inopiam.*

Est enim frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne cæteris graves aut molesti simus: quæ temperan- tia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximè eminet in divo Paulo, cujus illud est ad Thessalonicenses: *i Memores enim estis, fratres, laboris nostri & defatiga- tionis; nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravare- mus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei: atque idem alio loco Apostolus: k In labore & in fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.*

a Ibid. 34.

b Luc. 6, 38.

c Mar. 10, 29.

d Luc. 16, 9.

Varie sunt ratio- nes eleemosynæ exer- cendæ.

e Luc. 6, 35.

f Psalm. 111, 5.

Pium est laborare, ut habeas unde tri- buas necessitatem pa- tienti.

g 2. Thes. 3, 7 & 1. Thes. 4, 11.

h Ephes. 4, 28.

Nimio sumptu aliis non oportet esse gra- ves.

i 1. Thes. 2, 9. Actor. 21, 34.

1. Cor. 4, 13.

k 2. Thes. 3, 8.

20. Quibus rationibus populus Christianus in detestationem furtorum, & studium benignitatis adducendus sit.

Sed ut ab universo hoc genere nefariorum facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis à Prophetis petere & à reliquis divinis libris sumere par erit detestationem furtorum & rapinarum, & horribiles minas à Deo propositas eis, qui illa scelera committunt. Clamat Amos propheta: *a Audite hoc, qui conteritis pauperem & deficere facitis egenos terræ, dicentes: Quando transibit mensis, & venumdabimus merces, & Sabbatum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas?* Sunt in eadem sententia multa apud *b* Jeremiam, in *c* Proverbiis, apud *d* Ecclesiasticum.

Nec verò dubitandum est, quin hæc malorum semina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum, ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis ac benignitatis officio egentes & mendicos, quod ad alteram hujus præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficiis & largis, & in hac & in altera vita daturum se Deus pollicetur.

21. *Quid de illis sentiendum sint, qui vano prætextu sua Furta & Sacrilegia excusant.*

Sed quia non desunt, qui etiam se in furtis excusent, admonendi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus; immò verò futurum ut illa purgatione non modò non levetur peccatum sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum non ferendæ delicæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate aut avaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ & majorum suorum, quorum existimatio ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est, simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi & amplificandi copias & opes, majorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si ejus præcepta servarint: quibus contemptis, fundatæ & optimè constitutæ opes evertuntur; reges ex regio solio & summo gradu honoris præcipites exturbantur, in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo in odio illis fuerunt, divinitus vocantur. Incredibile est quantoperè his succenseat Deus, cujus rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba: *e Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Propter hoc*

a Amos 8, 4, 5.

b Jer. 5, 21, & 22.
Isai. 3, 12.

c Prov. 21, 6, & 22, 16.

d Eccl. 10, 9, 10, 31 & 35, 17, 18.

Primum genus est Nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui splendoris tegentium.

Trid. Syn. sess. 22. Decr. de Reform. c. 11. Mandatorum divinatorum observatione opes conservantur & augentur: neglectu habitæ etiam evertuntur.

e Isai. 1, 23. 24, 25.

ait Dominus Deus exercituum, fortis Israël: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis, et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam.

22. *Quomodo iis respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi, affirmant.*

Non desunt, qui non jam illam afferant causam splendoris & gloriæ, sed victus & vitæ commodiorem facultatem & elegantiam: qui refellendi sunt, docendique quam impia sit eorum & actio & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei voluntati & gloriæ; quam negligendo ejus præcepta offendimus mirandum in modum. Etsi quæ potest esse in furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? a *Super furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio & pœnitentia.* Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommodè: dedecorat fur divinum nomen: repugnat ejus sanctissimæ voluntati: salutaria ipsius præcepta contemnit: quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

23. *Quid dicendum sit iis, qui locupletibus spoliandis, vel consuetudine sua furta obtegunt.*

Quid quod audire licet interdum fures, qui nihil se eo peccare contendunt, quod detrahant aliquid locupletibus & copiosis hominibus, qui ea detractioe nihil damni faciant, ne sentiant quidem? Misera sane & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quod eam furandi consuetudinem cepit, ut non facile possit ab illa mente & actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem: *b Qui furabatur, jam non furetur, velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.*

24. *Quid rursus illis dicendum sit, qui vel occasione vel ulciscendi libidine ad furandum indoci causantur.*

Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse: est enim illud tritum sermone proverbium: *Fures qui non sint, fieri occasione.* Qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse pravis cupiditatibus. Nam si continuò est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus, quis finis erit scelerum ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, vel summæ potius intemperantiæ & injustitiæ confessio. Nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem; idem propemodum fatetur, se semper, oblata occasione, peccaturum. Sunt qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab aliis eadem injuria sint affecti: quibus ita respondendum est: pri-

a Eccl. 5, 17.

b Ephes. 4, 28.

mum, nemini licere injurias persequi; deinde, non posse quemquam rei suæ judicem esse; tum multò minùs concedi, ut pœnas ab aliis (1) repetat eorum, quæ alii in eum peccaverunt.

25. *Quid illis dicendum, qui, ut ære alieno liberentur, furantur.*

Postremò, quidam satis furtum illa ratione defensum tectumque arbitrantur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissolvant. Quibuscum ita agendum est: nullum esse gravius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quàm debitum illud, cujus in divina precatone quotidie meminimus: a *Dimitte nobis debita nostra*: quare illud, insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, id est, plus peccare, ut quod debet hominibus, dissolvat; multoque præstare conjici in carcerem, quam mandari suppliciis inferorum sempiternis: longè etiam esse gravius Dei, quàm hominum judicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem ac pietatem confugere debere, à quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera, quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi facilè poterunt occurrere, ut aliquando habeant *b* *populum sectatorem bonorum operum.*

a Matth. 6, 12.

b Tit. 2, 13.

(1) *Repetat*: Sic legendum esse, ut habent Edit. Patav. & Venet. antiquiores, non *repetant*, ut Rom. Lugd. & Lovan. demonstrat ipse contextus.

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

CAPUT IX.

Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium.

1. *Quam utilitatem hoc præceptum comprehendat.*

Quantam non modò utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua hujus & præcepti explicatio, & officii admonitio, nos divi Jacobi monet auctoritas illis verbis: *a* Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Et idem: *b* Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: Ecce quantus ignis quam magnam sylvam incendit! & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur: primum latissimè patere hoc linguæ vitium; quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur: *c* Omnis homo mendax; ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cum sæpè maledici hominis culpa facultates, fama, vita, animæ salus amittatur, vel ejus, qui læditur quod contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur; vel ejus, qui lædit, quod pravo pudore & falsa cujusdam existimationis opinione deterritus adduci non possit, ut illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erant, ut quantas possunt, maximas Deo gratias agant de hoc salutari Præcepto non dicendi falsi Testimonii; quo non solum ipsi aliis injuriam facere vetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum injuria prohibemur.

2. *Quæ sit huic præcepto subjecta sententia.*

Verum (1) hoc præcepto eadem ratione & via progrediendum est, qua in cæteris progressi sumus, ut videlicet animadvertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falsum dicatur testimonium, jubens altera ut simu-

a Jacob. 3, 2.

b Ibid. 5.

Linguæ vitium quam late pateat, & perniciosum sit.

c Psalm. 115, 11.

Rom. 3, 4.

Prov. 18, 21.

Eccl. 19, 16, & 20.

8, 41, 22 & 28, 27.

Duæ leges uno hoc præcepto, ut in aliis comprehenduntur.

(1) *Hoc Præcepto: vel potius in hoc Præcepto, ut Edit. Patav.*

a Ephes. 4, 15.
Zach. 8, 19.

Vide D. Thom. in
1, 2, q. 10, art. 5,
& 2, 2, q. 1, 2, art. 6.

Testis jurisjurandi
religione interposita
testatur, cap. de Test.
leg. Jurisjurandi &c.
Quoties de Testibus,
& atestation. jurati
testes non possunt in
judicio reprobari.

b Deut. 19, 15.
Matth. 18, 16.
Joann. 8, 17.
2. Cor. 13, 1.
Hebr. 10, 28.

c Lucæ 10, 36, 37.
Vide D. Aug. ep.
57, ad Maced. & l.
1. de Doctr. Christ.
cap. 30.

d Matth. 5, 44.

S Aug. libr. de
Civ. Dei, cap. 20 &
habetur, 23, q. 5 &
Si non licet.

latione fallacisque sublatis, dicta & facta nostra simplici veritate metiamur. Cujus officii Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: *a Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia.*

3. Quid maxime hoc Præcepto caveatur.

Sed prior hujus præcepti pars habet hanc rationem, ut quamvis nominæ falsi testimonij significetur quidquid in bonam vel in malam partem de altero constanter (1) dicatur, sive in judicio sive extra judicium; tamen præcipuè prohibeatur illud testimonium, quod in judicio falso dicitur à jurato: jurat enim per Deum testis, quod ita testificantis & divinum nomen interponentis oratio plurimum fidei habet & ponderis. Itaque quia periculosum est hoc Testimonium, idcirco præcipuè prohibetur. Juratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas & perversitas, ne judex quidem ipse potest rejicere; præsertim cum extet jussum divinæ legis, *b* ut in ore duorum vel trium stet omne verbum. Sed ut præceptum fideles planè intelligant, docendi erunt quid significet hoc *Proximi* vocabulum, in quem falsum testimonium dicere minimè licet.

4. Quis Proximi nomine hic designetur.

Est autem Proximus, ut ex Christi Domini doctrina colligitur, *c* quicumque eget opera nostra, sive ille propinquus sit, sive alienus, sive civis, sive advena, sive amicus, sive inimicus: nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, *d* quos jussu Dei ac Domini nostri diligere oporteat: quia etiam, quia sibi quisque quadam ratione Proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere: quod qui committant; sibi ipsi notam inurentes ignominie ac turpitudinis, & se ipsos & Ecclesiam lædunt, cujus sunt membra: quo modo etiam qui sibi mortem consciscunt, nocent civitati. Ita enim est apud sanctum Augustinum: *Nec recte intelligentibus poterat videri, non esse prohibitum ut adversus se ipsum quisquam falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra Proximum tuum. Sed non ideo, si adversus se ipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum; quandoquidem regulam diligendi Proximi à semetipso dilector accepit.*

(1) *Dicatur*: Edit. Patav. *Dicitur*.

5. *In utilitatem Proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

Verum, quia prohibemur Proximum lædere falso testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut pejerando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura ac religione conjunctus sit, aliquid utilitatis aut commodi. Nemini enim mendacio & vanitate, multò minus perjurio studendum est. Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium docet, ex Apostoli sententia, mendacium in falsis testimoniis numerandum esse, etiam si in cujusquam falsa laude dicatur. Nam locum illud tractans, *a Invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt; falsum inquit, testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad ejus laudem videatur pertinere, mentiatur.*

6. *Quot mala falsum, testimonium in gratiam alterius prolatum consequantur.*

Sæpissimè verò etiam contingit, ut qui alteri favet, obsit alteri. Certe errandi causa affertur judici, qui interdum falsis testibus adductus, contra jus secundum injuriam statuit, & judicare cogitur. Nonnumquam etiam fit, ut, qui ob falsum alicujus testimonium causam judicio vicerit, idque impunè tulerit, exultans iniqua victoria assuescat corrumpere & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcumque concupierit, pervenire. Est vero id & ipsi testi gravissimum, (1) qui & ab eo quem jurejurando sublevarit & adjuverit, falsus & perjurus agnoscitur; & ipse, quod ei è sententia succedit scelus, quotidie majorem exercitationem & consuetudinem capit impietatis & audaciæ.

7. *Peccata eorum omnium, qui judicia tractant, & in universum omne mendacium hoc præcepto prohibetur.*

Ut igitur testium vanitas, mendacia & perjuria prohibentur, sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, & cognitorum, & procuratorum, & advocatorum, & omnium denique, qui judicia constituent. Postremo vetat Deus omne testimonium non modo in judicio sed etiam extra judicium, quod alteri incommodum aut detrimentum possit afferre. Est enim in Levitico, quo loco hæc præcepta iterantur, his verbis: *b Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque Proxi-*

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 7, art. 1 & 110, art. 2 & 3.

S. Aug. libr. de Mendacio, cap. 12 & 13.

a 1. Cor. 15, 15.

Judex falsis testibus adductus contra jus judicare compellitur, cap. Pastoralis de Offic. & Potest. Jud. deleg.

D. Thom. 2. 2. q. 67, art. 12.

Oppositum habetur. Exod. 23.

Matth. 27.

Marc. 15.

Pilatus sciebat, quod per invidiam &c.

Vide Nicolaum de Lira cum omnibus Scotistis.

Advocatorum & Procuratorum iniqua actio prohibetur.

b Levit. 19, 11.

(1) Qui: Edit. Patav. & Lovan. quod.

Omne mendacium hoc præcepto vetatur.

a Psalm. 5, 7.

Detractionis vitium, quam detestabile, vide D. Thom. in 2. 2. q. 73, art. 1. & 2.

b Psalm. 100, 5.

c Jacob. 4, 11.

Item, Exod. 22.

Prov. 4, 24.

Sap. 1, 11.

d Esther. 13. per tot.

Detractores, sunt, qui peccata aliorum vel augent vel publicant.

Hæretici obtrectatorum genus pessimum.

S. Hier. in Epist. ad Nep. circa finem, S. Bern. libr. 2. de Consider. ad Eug. in fine. Hac parte nostri temporis, hæretici excellunt.

mum suum; ut nemini dubium esse possit, quin à Deo omne mendacium hoc præcepto ejectum, condemnatur: quod apertissimè testatur David in hunc modum: a *Perdes omnes, qui locuuntur mendacium.*

8. *Hoc præceptum ad detractionis vitium etiam extenditur.*

Prohibetur autem hoc præcepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste incredibile est, quam multa & quam gravia, & incommoda & mala nascantur. Hoc vitium, maledicè & contumeliose dicendi occultè in alterum, passim improbant divinæ litteræ: b *Cum hoc*, inquit David, *non edebam*; & sanctus Jacobus: c *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei.* Nec vero præcepta solum sacræ litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur: nam & d Aman, confictis criminibus, adeo incendit in Judæos Assuerum, ut is omnes ejus gentis homines imperarit occidi. Referta est hujusmodi exemplis sacra historia; quorum commemoratione Sacerdotes operam dabunt, ut fideles à rei improbitate deterreant.

9. *Quinam in obtrectatorum numerum sint referendi.*

Ut autem peccati hujus vis, quo de alterò detrahitur, omninò perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia, offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus: et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus non necesse sit, promulgarit, is obtrectator & maledicus jure dicitur.

Verum totius obstrectationis nulla capitalior est, quam eorum, qui Catholicæ doctrinæ ejusque prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum & errorum magistros extollunt laudibus.

10. *Qui audiunt detrahentes, vel inter amicos dissidia serunt, sunt detractores.*

Nec verò ab horum hominum numero & culpa sejunguntur, qui detrahentibus & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahente enim, vel detrahentem audire, scribunt Sancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius sit, non faciliè constat; non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

In eodem genere sunt qui suis artificiis distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque serendis discordis delectantur, ut summas conjunctiones ac

societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: *a Non eris criminator, neque susurro in populo.* Tales erant multi ex consiliariis Saulis, *b* qui hujus voluntatem à Davide alienare, & in illum regem incitare conabantur.

11. *Assentatio hac lege etiam interdicta est.*

Peccant denique in hanc partem blandi homines & assentatores, qui blanditiis & simulatis laudibus influunt in aures & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam: *c Malum bonum, & bonum malum.* Quos ut arceamus & pellamus à consuetudine nostra, monuit nos David illa oratione: *d Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quamquam enim isti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent, qui vel laudandis ejus peccatis, afferunt ipsi causam perseverandi in vitiis, quamdiu vixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem & perniciem adhibetur. Sic Saul, cum Davidem furori & ferro Philisthæorum objicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis verbis; *e Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodò esto vir fortis, & præliare bella Domini:* sic Judæi insidiosa oratione Christum Dominum sunt allati: *f Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.*

12 *Amici quomodò amico periculosè ægrotanti perniciosè assententur.*

Longè autem perniciosior oratio est amicorum, affinium & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatoriè, qui mortifero morbo affecti jam sint extremo spiritu; dum affirmant, nullum esse tum ei à morte periculum; dum lætum & hilarem esse jubent, eumque à peccatorum confessione, tamquam à tristissima cogitatione deterrent; dum denique ejus animum avertunt ab omni cura & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime versatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo gravi damno quisquam affici possit. Plenissimum vero impietatis est mendacium cum quis in religionem, vel de religione mentitur.

13. *Impingunt etiam in hoc Præceptum, libellorum famosorum auctores, joco vel officii causa mentientes, & hypocritæ.*

Sed illis etiam maledictis & probis graviter offen-

a Levit. 19, 16.

b 1. Reg. 12, 6
7, 4, & c. 24, 10.

Assentatores quam sint reprehendendi ac fugiendi.

c Isai. 5, 20.

d Psalm. 140, 5.

Genus Assentationis perniciosissimum.

e 1. Reg. 18, 17.

f Matth. 22, 16.
Marc. 12, 14.
Luc. 26, 21.

Mentiri de Religionis rebus, perniciosissimum.

ditur Deus, quæ committuntur libellis, quos *Famosos* vocant, & aliis hujus generis contumeliis.

Præterea joco vel officii causa fallere mendacio, et si nemo in illo vel damnum vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum est. Ita enim nos Apostolus admonet: *a Deponentes mendacium, loquimini veritatem.* Nam in eo est ad frequens graviusque mendacium magna proclivitas, & ex jocosis mendaciis capiunt homines mentendi consuetudinem; unde veniunt in opinionem non esse veraces, quamobrem ut fidem faciat eorum oratio, necesse habent jurare perpetuo.

Postremo, priori parte hujus præcepti simulatio repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere conjuncta sunt: tam enim verba quam facta, notæ ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo. cujusque: ob eamque causam Dominus sæpè Pharisæos arguens, *b hypocritas* appellat. Et hæc de priori Præcepti lege, quæ ad vetandum spectat. Nunc explicemus, quid in altera jubeat Dominus.

14. *Quidnam in altera legis hujus parte verbis involuta de judiciis forensibus præscribatur.*

Pertinet autem hæc præcepti vis & ratio ad id, ut justè & ex legibus forensia judicia exercentur: neve occupent homines & usurpent judicia. *c* (1) Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus: ne re & causa incognita, sententiam ferant. Quo in vitio fuit Sacerdotum & scribarum consilium, *d* qui de S. Stephano judicarunt: quod item peccatum fuit magistratus Philippensium: de quibus inquit Apostolus: *e Cæsos nos publicè, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos ejiciunt. Ne f* condemnent innocentes, et nocentes absolvant; ne pretio aut gratia, ne odio aut amore moveantur. Sic enim Moyses seniores admonet, quos populi judices constituerat: *g Quod justum est, judicate: sive cives sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.*

(1) *Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus: Edit. Patav. & Venet. melius quam Lovan. & Lugd. non enim fas esset. . . ut scribit Apostolus, & longè melius quam Rom. non enim fas esse. . . ut scribit Apostolus.*

D. Thom. in 2. 2. q. 100, art. 4.

Libelli famosi prohibiti, vide Bullam Pii V. quæ incipit. Romani, & Greg. XIII. quæ incipit. Ea est rerum.

Mendacium jocosum & officiosum prohibetur. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 110, art. 3, & 4.

a Ephes. 4, 25.

De simulatione, seu hipocrisi, vide D. Thom. in 2. 2. q. 112, per totam.

Arist. l. 1, Periph. cap. 1.

& Matth. 15, 7, & 23, & alibi sæpe.

c Rom. 14, 4.

Forensia Judicia juste, & secundum præscriptas Leges exercenda.

d Actor. 7.

e Actor. 16, 37.

f Exod. 23, 7.

Deut. 13, 35.

Judices non debent moveri pravis ad judicandam affectibus.

g Deut. 1, 16, 17. Joann. 7, 24.

15. *Rei per legitimum magistratum interrogati, non possunt mentiri.*

De reis autem & sontibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex iudicii formula interrogantur. Est enim testimonium ac prædicatio quædam, illa confessio laudis & gloriæ Dei, ex ipsius Josue sententia, qui Acham ad veri confessionem adhortatus, inquit, *à Filimi, da gloriam Domino Deo Israel* (1).

16. *Quodnam sit testium officium.*

Sed quoniam hoc præceptum testes potissimum attingit, de his etiam à Parocho diligenter agendum erit: nam præcepti vis ea est, ut non solum prohibeat falsum testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus veri testimonii, quod sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari neccese sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum veritas in iis rebus quæ nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augustini sententia: (2) *Qui veritatem occultat, & qui dicit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non vult; hic quia nocere desiderat.* Licet verò interdum verum tacere, sed extra iudicium: nam in iudicio, ubi testis legitimè interrogatur à iudice, vera omninò patefacienda sunt. Quo loco cavendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confixi, quod exploratum non habent, id pro certo affirmant. Reliqui sunt patroni causarum & advocati, actores deinceps & petitores.

17. *Qua ratione advocati, & causarum procuratores suum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera ac patrocinio suo non deerunt necessariis hominum temporibus, & egentibus benignæ subvenient: tum injustas causas defendendas non suscipient, neque columnia lites protrahent, nec alent avaritia.

Quod ad mercedem attinet, laboris & operæ suæ, (3) illa jure & æquo metiantur.

D. Thom. in 2. 2.
q. 69. art. 1. 2. 3.
& 4.

a Jos. 7. 19.

Testimonia falsa
prohibenda.

Testimonii veri maximus usus.

S. Aug. in Epist.
ad Casulan. & habet.
11. q. 3. c. Quisquis.

Vide D. Thom. in
2. 2. q. 70. art. 1.

Extra iudicium licet
interdum tacere
verum,

Advocatus tempore
necessitatis pauperi
debet patrocinari. 86.
c. Pasce.

D. Thom. in 2. 2.
q. 71, art. 5.

(1) Edit. Patav. addit, quæ sequuntur apud Josuem:
Et confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.

(2) *Qui veritatem occultat:* Notant editores Lovanien-
ses & Lugdunenses: hæc sententia citabatur olim à Gra-
tiano ex Augustino, sed apud Augustinum non est in-
venta. Similiter legitur apud Isidorum. lib. 3. cap. 59.

(3) *Illa:* Ita Editiones omnes, præter Patav. ann.
1714 quæ habet illam, scil. mercedem.

18. *Petitores & accusatores quo pacto suo officio non recte fungentur.*

Petitores vero & accusatores monendi sunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Jussum hoc denique divinitus præscriptum est piis omnibus, ut in congressibus & colloquiis vere semper & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem a quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem & societatem intercedere, ut membra sint ejusdem corporis.

19. *Quibus rationibus Christiani ad agnitionem sæditatis, quæ mendacio inest, perducì poterunt.*

Ut autem libentius hoc mendacii vitium caveant fideles, proponet eis Parochus summam hujus sceleris miseriam ac turpitudinem. Nam in sacris litteris mendacii pater dæmon dicitur: *a* quod enim dæmon in veritate non stetit mendax est & mendacii parens.

Adjunget ad ejiciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium consequuntur; & quoniam sunt innumeralia, fontes & capita incommodorum & calamitatum commonstrabit. Ac primùm, in quantam cadat Dei offensionem, quatumve ejus odium incurrat homo vanus & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; *b* *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus; oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem:* & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui insigni odio sit apud Deum, quominus gravissimis afficiatur suppliciis?

20. *Quæ incommoda mendacia humanæ societati inferant.*

Deinde, quid impurius aut sædus, ut sanctus inquit Jacobus, *c* quam in eadem lingua, qua benedicimus Deum & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt; ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem & gloriam Deo tribuebat, postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit ac dedecore, mentiendo.

Quare fit, ut à cœlestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæret à Deo David: *d* *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondit Spiritus sanctus: *Qui loquitur veritatem*

Petitores non debent malo animo reum in jus vocare. *c* Cum minist. 23. q. 5.

a Joann. 8. 44.

Vide Aug. tract. 42. in Joann.

Deus odit Mendacium.

b Prov. 6. 16. 17. 18, 19.

c Jacob. 3. 9.

Chrys. Hom. 14. Epist. ad Ephes.

Mendaces cœlesti beatitudine excluduntur.

d Psalm. 14, 1, 2. 3.

in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

Maximum verò etiam illud in mendacio incommòdum est, quod ferè est insanabilis is animi morbus. Cùm enim peccatum, quod inferendo falso crimine, aut proximi famæ & existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciatur injuriarum, id autem difficile fiat ab hominibus, pravo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis, qui in eo peccato sit, hunc addictum esse æternis inferorum pœnis, dubitare non possumus: neque enim quisquam speret, se calumniarum vel obtrectationis veniam consequi posse, nisi priùs ei satisfaciatur, de cujus dignitate & fama, aut publicè in Judicio, aut etiam in privatis & familiaribus congressibus, aliquid detraxerit.

Præterea latissimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: (1) quia vanitate ac mendacio fides ac veritas tolluntur, acerrima vincula societatis humanæ; quibus sublatis, sequitur summa vitæ confusio, ut homines nihil à dæmonibus differre videantur.

Docebit porrò vitandam esse loquacitatem Parochus, cujus vitiatione & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacii: à quo vitio loquaces sibi haud facilè temperare possunt.

21. *Vane mendaciorum excusationes diluuntur.*

Postremò iis illum errorem eripiet Parochus, qui se in vanitate orationis excusant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt, quorum esse, ajunt, mentiri in tempore. Dicit id, quod verissimum est, a prudentiam carnis mortem esse: hortabitur auditores, ut in difficultatibus & angustiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant: nam illo qui utuntur perfugio, facilè declarant, se sua magis niti prudentia, quam in Dei providentia spem ponere.

Qui causam sui mendacii conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, b neque malum malo compensandum esse, c sed potius vincendum in bono malum; quod si etiam fas esset hanc referre gratiam, nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento; (2) esse autem id gravissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus.

(1) *Quia*: Ita profectò legendum ut habet Edit. Lovan. Patav. & Ven. 1754. Perperam Edit. Ven. 1586. Lug. & Rom. *qua*.

(2) *Esse*: Edit. Patav. *est*. Lovan. & Lugd. *esset*.

Mendacium morbus insanabilis.

Restituenda est fama quæ per detractationem diminuta est. Greg. l. 5. ep. 30.

Mendacia rebus humanis magnum detrimentum afferunt.

Loquacitas fugienda.

Ob nullam mentendum est commoditatem.

a Rom. 8. 6.

b Rom. 12, 17, & 1. Petr. 3, 9.

c Rom. 2, 2.

Contra eos qui humanam fragilitatem opponunt, vel consuetudinem.

Qui consuetudine peccant, gravius delinquunt quam ceteri.

Vide Aug. l. 1. de sermon. Domin. in monte, cap. 23.

His, qui asserant humanæ naturæ imbecillitatem & fragilitatem, tradendum erit hoc officii præceptum, ut divinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt si mentiri assueverunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem capiant vere loquendi: præsertim cum, qui usu & consuetudine peccant, gravius delinquant, quàm ceteri.

22. *Propter aliorum mendacium non est mentiendum.*

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorum hominum, quos passim mentiri & pejerare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos & corrigendos: cum autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione & correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quòd vera dicendo sæpè incommodosint affecti, sic refellent Sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem; cum sit officium Christiani hominis, quamvis potius facere jacturam, quam mentiri.

23. *Mendacium, neque jocosum, neque utile admitendum.*

Restant duo genera eorum, qui se in mendacio excusent: alteri, qui dicant, se joci causa mentiri; alteri, se idem facere utilitatis gratia, quippè qui benè nec emerent, nec venderent, nisi mendacium adhiberent: utroque à suo errore Parochi avertere debebunt: ac superiores quidem illos à vitio abducent, & docendo quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat usus mentiendi, & illud inculcando, a omni otiosi verbi reddendam esse rationem; proximos autem hos acerbius etiam objurgabunt, quorum in excusatione gravior insit illorum ipsorum accusatio, qui præferant, se minimè illis Dei verbis fidem & auctoritatem tribuere: *b Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus & hæc omnia adjicientur vobis.*

Vide D. Thom. in 2, 2. q. 110, art. 2. & 3.

• Matth. 12, 36.

• Matth. 6, 33.

DE IX. ET X. PRAECEPTO.

CAPUT X.

Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

I. Quo pacto nonum hoc & decimum præceptum octo reliqua comprehendere videantur.

In his duobus Præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem ferè constitui, qua cætera præcepta servantur. Nam, quod his verbis præscriptum est, eo spectat, ut si quis studet superiora legis jussa servare, hoc maximè faciat: *Ne concupiscat*: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit; Deo immortalis gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, Sabbathum colet, id est, quiete perpetua fruatur, majoresque venerabitur; neminem denique neque re, neque verbis, neque ullo alio modo lædet. Nam a stirps ac semen malorum omnium est prava concupiscentia, qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum & scelerum genus. His animadversis, & Parochus in iis quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores.

2. Quo pacto duo illa præcepta inter se differant.

Sed quamquam hæc duo præcepta conjunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent; Parochus tamen & cohortando & monendo poterit communiter vel separatim, ut commodius ei videbitur, ea tractare. Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidve una concupiscentia ab altera differat: quam

Quomodo ex concupiscentia oriatur transgressio omnium Mandatorum, indicat Paulus.

Rom. 7, 7. 8, 9.

Non licet videre, quod non licet concupiscere, nec concupiscere quod non licet habere.

Greg. libr. 21, Mor. cap. 4.

a 1. Tim. 6, 10.

Jacob. 4, 1, 2.

Semen omnium scelerum est prava concupiscentia.

Nono Præcepto, cupiditas inordinata lucri prohibetur.

Decimo autem, cupiditas impura voluptatis vetatur.

Rodrigo

Aug. quæst. 77 in
Exod. Vide item D.
Thom. in 2, 2. q.
142, art. 6 ad 3,
& 4.

Nonum & decimum
Præceptum, illustrant
sexto & septimum.

Legis Moysis qui-
dam interpretes sexti
Præcepti sententiam
perverterunt.

Matth. 5, 27.

Nono & decimo
Præcepto quædam
explicare vetantur,
quæ sexto & septimo
aperte non vetaban-
tur.

Vide aliam ratio-
nem apud D. Thom.
in 1. 2. q. 100, art.
5 ad 5 & 6.

Quomodo concu-
piscencia sit infinita,
declarat D. Thom.
in 1. 2. q. 30, art. 4.

differentiam libro quæstionum in Exodum divus Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines & voluptates. Si quis igitur fundum aut domum concupiscit, is lucrum potius, & quod utile est consecratur, quam voluptatem: si verò alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

3. Num sexto & septimo præcepto satis fuerit explicatum, quod his duobus postremis comprehenditur.

Verùm horum præceptorum duplex fuit necessitas: altera, ut sexti septimique præcepti sententia explicaretur: nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio, nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Judæis peccato obcaecati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id à Deo prohibitum esse; imò verò lata & cogita hæc Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id quod animadvertere licet, ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum: *Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaveris. Ego autem dico vobis: & quæ sequuntur.* Altera est horum præceptorum necessitas, quod aliqua distinctè explicateque vetantur, quæ sexto & septimo explicatè non prohibebantur: nam exempli causa, septimum præceptum prohibuit, ne quis injustè concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem vetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi jure legeque assequi id possit, ex cujus adeptione proximo damnum importari videat.

4. Quale quantumque sit Dei beneficium, quod nobis legis hujus mandato est collatum.

Sed illud in primis, antequam ad præcepti explicationem veniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non solum ad id institui, ut cupiditates nostras cohibeamus, sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus: nam cum superioribus legis præceptis nos quibusdam quasi præsidiis munivisset, ne quis nos ipsos aut nostra violaret; hoc adjuncto præcepto, illud maximè providere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi laederemus: quod facilè futurum fuit, si omnia cupere atque optare, liberum nobis atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi lege præscripta, illud à Deo provisum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosam quæque incitari solemus, hujus legis vi quodammodo excussi, nos minùs urgeant; majus

sque propterea temporis spatium nos, molesta illa cupiditatum sollicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa maximaque debemus.

5. *Quod discrimen hæc duo præcepta inter leges divinas & humanas esse insinuent.*

Neque id solum hæc lex nos docet, verum etiam illud ostendit, legem Dei ejusmodi esse, quæ non externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu servanda sit: hocque inter divinas & humanas leges interest, quod hæc rebus tantum externis contentæ sunt; illæ vero, a quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram sinceramque castitatem atque integritatem requirunt. Est igitur divina lex quasi speculum quoddam, in quo naturæ vitia intuemur: quamobrem dicit Apostolus: *b Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Cùm enim concupiscentia, id est, peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

6. *Quæ concupiscentia hic non prohibeatur, quidve sit concupiscentia.*

Habent autem hæc singula præcepta illud cum cæteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant. Quod ad prohibendi vim attinet, ne quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, *c* ut concupiscere spiritum adversus carnem vel *d* expetere justificationes Dei in omni tempore, id quod David summoperè cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam hujus legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quamdam, ac vim animi, qua impulsivi homines, quas non habent res jœcundas appetunt: & quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuò mali sunt, ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda: neque enim propterea malum est, si cibum aut si potum appetimus; aut cum frigemus, si calefcere; aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. Et quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, nobis à natura insita est: sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens, usque adeo depravata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui ac rationi repugnant.

Lex Dei est spiritualis. Leges humanæ internos animi motus non reprimunt.

a 1. Reg. 16. 17.
Psalm. 7. 10.

Jerem. 11. & 17.
10, 12.

Lex divina speculum est tum honestarum tum vitiosarum actionum.

b Rom. 7. 7.

c Galat. 5. 17.

d Psalm. 108. 20.

Quid sit concupiscentia: ex Arist. 1. 1. Rhet. c. 1. & D. Thom. in 1. 2. q. 30. art. 1.

7. *Quas præcipuè utilitates concupiscentia rectæ rationi conformis homini præstet.*

Prima utilitas,

Quin etiam hæc vis, si moderata est, suisque finibus continetur sæpe etiam non mediocres utilitates præbet: nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus: oratio enim cupiditatis nostræ interpretis est: quod si recta hæc concupiscendi vis abesset, non tam multæ preces essent in Ecclesia Dei.

Secunda.

Efficit præterea, ut chariora sint nobis Dei munera: quo enim vehementiori alicujus rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res est atque jucundior, cum eam adepti sumus.

Tertia.

Tum vero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit ut majori pietate gratias Deo agamus: itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi vim prohibitam esse.

8. *Quomodo Apostolus concupiscentiam peccatum vocet.*

a Rom. 7, 17.

Et quamquam divus Paulus a concupiscentiam peccatum esse dixit; id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam b Moyses locutus est, cujus ille testimonium effert, id quod ipsius Apostoli oratio declarat: nam illam carnis concupiscentiam vocat in epistola ad Galatas: c *Spiritu*, inquit, *ambulate, & desideria carnis non perficietis.*

b Exod. 20. 16.

Trid. Syn. sess. 5.
sub. finem decret. de
peccato originali.

c Galat. 5. 16.

9. *Quæ concupiscentia hic omnino non prohibeatur nec peccati rationem habeat.*

Naturalis igitur illa cupiditatis vis & moderata, quæ fines suos non egreditur, non vetatur; multoque minus spiritualis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitatur, quæ carni repugnant: ad hanc ipsam enim sacrae litterae nos adhortantur: d *Concupiscite sermones meos; & e: Transite ad me omnes, qui concupiscitis me.*

d Sap. 6. 12.

e Eccl. 24. 26.

10. *Quæ sit Concupiscentia hic interdicta.*

Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus pravae cupiditatis, quæ carnis concupiscentia & peccati fomes vocatur, ac si animi assensionem adjunctam habeat, semper in vitiis numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiscendi libido vetita est, quam carnis concupiscentiam vocat f Apostolus; illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur.

f Galat. 5. 16 19.

1. Petr. 2. 11.

1. Joann. 2. 16.

11. Quibus ex causis agnoscat^{ur} concupiscentiam esse peccatum.

Hæc cupiditas damnata est, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia ejusmodi nefaria scelera, de quibus ita Apostolus: *a Non simus, inquit, concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt.*

Vel quia, etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit: quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus aut Ecclesia prohibet: non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omninò nefas sit; qualia olim in veteri lege fuerunt aurum & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ *b* Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, servus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa, quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat divina lex; rerumque ejusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis gravissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus.

12. Concupiscentiæ peccatum ubi maximè consistat.

Nam tùm peccatum natura existit, cum post malarum cupiditatum impulsu animus rebus pravis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat: id quod D. Jacobus, cum peccati originem & progressionem ostendit, illis verbis docet: *c Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & i lectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.*

13. Quæ sit duorum extremorum præceptorum sententia.

Cum igitur lege ita caveatur, *Non concupisces*, hæc verba ad eum sensum referuntur, ut nostras cupiditates à rebus alienis cõhibeamus: alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est atque infinita, neque unquam satiatur, ut scriptum est: *d Avarus non implebitur pecunia: de quo ita est apud Isaiam: e Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis.* Sed ex singularum vocum explicatione faciliùs intelligetur hujus peccati scditas & magnitudo.

14. Quid domus vocabulo in hujus præcepti formulâ intelligendum sit.

Quare Parochus docebit, *Domus* vocabulo non locum modò, quem incolimus, sed universam hæreditatem significari, ut ex divinorum scriptorum usu, consuetudine-

Concupiscentia est mala: primo ob ea quæ appetuntur.

a 1. Cor. 10, 6.

Secundo, quia est rerum prohibitarum.

b Deut. 7, 25.

2. Mach. 12, 41.

Tertio, quia est rerum alienarum.

Quomodo consensus in peccatum sit peccatum mortale, vide D. Thom. in 1, 2, q. 74, art. 7, 8, & D. Aug. libr. 12 de Trin. c. 12.

c Jacob. 1, 14, 15.

Greg. Hom. 16. in Ev. & libr. 4. Moral, c. 27.

d Eccles. 5, 9.

e Isai. 5, 8.

Noni & decimi præcepti singula verba declarantur.

α Exod. 1, 21.

Quod uni Danieli præcipitur, hoc idem unicuique nostrum dicitur; Sta in gradu tuo.

Dan. 10.

que cognoscitur. In Exodo scriptum est, a obstetricibus à Domino domos esse ædificatas; sententia eò spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animadvertimus hac præcepti lege vetitum nobis esse, ne divitias avidè expetamus, neque alienis opibus, potentia, nobilitati invidemus, sed statu nostro, qualis qualis ille sit, sive humilis sive excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem vetitam esse, intelligere debemus; nam hoc item ad domum pertinet.

15. *Quid Bovis & Asini vocibus contineatur.*

Quod verò sequitur, non Bobem, non Asinum, id ostendit, non solùm quæ magna sunt, ut domus, nobilitas & gloria, ea cùm aliena sint, concupiscere nobis non licere; sed etiam parva, qualiacumque illa sint, sive animata, sive inanimata.

16. *De quibus Servis in hoc præcepto sit sermo.*

Servi aliorum per cupiditatem non sollicitandi.

Sequitur deinceps, (1) *Neque Servum*; quod intelligendum est tam de captivis, quam de reliquo genere servorum: quos, ut cætera alterius bona, concupiscere non debemus: liberos verò homines, qui voluntate serviunt, vel mercede conducti, vel amore observantiaque impulsii, nullo modo, neque verbis, neque spe, neque sollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi spontè addixerunt: immò verò, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omninò revertantur.

17. *Cur etiam in hoc præcepto mentio Proximi fiat.*

Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eò pertinet, aut hominum vitium demonstraret, qui vicinos agros aut proximas domos, aut aliam rem ejusmodi, quæ sæcum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitia ponitur, ab amore ad odium cupiditatis vitio traducitur.

18. *Non prævaricantur istam legem, qui res venales proximi justo pretio emere cupiunt.*

Hoc verò præceptum ii minimè violant, qui res, quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt aut justo pretio emunt: ii enim non modò proximum non lædunt, sed valdè adjuvant, cùm ei pecunia majori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse venditat.

(1) *Neque servum*: Ed. Pat. *Non servum, non ancillam.*

19. *Quomodo decimum præceptum de non concupiscenda uxore Proximi, intelligendum sit.*

Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet ne alienam concupiscamus uxorem: qua lege concupiscendi libido non ea quidem tantum prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit. Eo enim tempore *a* cum repudii permittebatur libellus, illud facile evenire poterat, ut quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet: at hoc Dominus vetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur, aut uxores maritis difficiles se ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas viris imponeretur illas repudiandi. Nunc verò gravius est peccatum, cum mulierem etiam si à viro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiscit, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. Neque enim has item concupiscere licet; cum ii, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Et quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam concupiscere omninò nefas est: sic quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

20. *In hanc legem non peccat qui mulierem, quam putat maritum amisisse, sollicitat ad matrimonium.*

Si verò, quis mulierem, quæ nupta est, cum eam inuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque si in matrimonium alii collocatam inteligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id quod *b* Pharaoni, & *c* Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonium habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem arbitrarentur; ille certe, qui eo animo est, ejusmodi præcepti legem violare non videtur.

21. *Quæ præter ea, quæ proludentur hoc præcepto, faciendâ imperentur.*

Sed, ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram præcepti rationem debet; quæ in eo consistit, ut, *d* si divitiæ affluant, cor non apponamus, e easque pietatis & divinarum rerum studio, abjicere pa-

Explicatur decimum Præceptum de non concupiscenda uxore proximi.

Libellus repudii tempore Moysis permissus.

a Deut. 24, 1, 2.

Uxorem etiam repudiata ab alio ducere non licet.

Matth. 5, & 19, 7.

Marc. 10, 12.

Luc. 16, 18.

Rom. 7, 3.

2. Cor. 7, 10, 11.

Conc. Milev. cap. 17.

Conc. Trid. sess. 24, cant. 7. de Doctrina Matrim.

Fœminam alteri desponsatam, concupiscere non licet.

b Genes. 11, 15.

c Genes. 20, 2, 3.

Remedia adversus noxias concupiscentias.

d Psalm. 61, 11.

e Matth. 19, 21.

rati simus, & in sublevandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo & hilari animo feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restringemus. De paupertatis autem laudibus divitiarumque despicientia *a* in sacris litteris & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, ut ardenti studio summaque cupiditate optemus, id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult; quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maximè est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum sincerum atque ab omni labe purum integrumque conservemus, & exerceamus nos in iis mentis ac spiritus officiis, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitæ appetitionibus ratione ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus, quive præterea sensus materiam cupiditatibus nostris libidinique præbent, eorum vim maximè repræmamus.

22. *Quæ sint potissimum Christianis meditanda, ut vim concupiscentiæ refrænent.*

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restringendum plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidant, ea nobis ob oculos proponamus. Primum vero illud incommodum est, quod, quoniam ejusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas: quamobrem monuit Apostolus: *b Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires coincident; ita, si iisdem succumbimus, *c* Dominum à regno suo expellimus, & in ejus locum peccatum introducimus.

Alteram præterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam omnia peccata manant; ut *d* divus Jacobus docet. Divus item Joannes: *e Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi judicium his cupiditatibus obscuratur: homines enim iis cupiditatum tenebris obræcati, honesta & præclara putant omnia: quæcumque ipsi concupiscunt.

Opprimitur præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo agricola Deo insitum est: sic enim apud divum Marcum scriptum est: *f Alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum*

a Matth. 5, 3.

Marc. 4, 13.

Lucæ 6, 16, 19.

20, 21, 22, & 18, 22,

23, 14. Act. 4, 34,

35, & 5, 1, 2, 3, &

alibi frequenter.

Vide de laudibus paupertatis voluntariæ.

Hieron. ep. 1. ad

Heliod. Greg. Hom.

18 in Ezech. Ambr.

libr. 5. Com. in Luc.

c. 6. Et libr. 3, ep. 10.

Greg. Naz. orat. 16.

de Pauperum amore.

Lea Magn. In serm.

omnium sanctorum.

Matth. 6, 10.

Rom. 12, 2.

1. Thes. 4, 3.

Primum est, peccati in anima nostra regnum.

b Rom. 6, 12.

c 1. Cor. 5, 15, 16

Secundum est, quod

omnia mala à cupi-

ditate manant.

d Jac. 1, 14, 15.

e 1. Joann. 2, 16.

Tertium est, quod

per eam judicium ob-

scuratur.

Quartum est, quod

verbum Dei per eam

opprimitur.

f Marc. 4, 18.

audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

23. Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.

Jam verò, qui præ caeteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt qui illusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderatè abutuntur: mercatoresque item, qui rerum penuriam annonæque charitatem expetunt, atque id ægre ferunt, ut alii præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quo cariùs vendere, aut viliùs emere ipsi possint; qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant; jurisconsulti, qui causarum, litiumque vim ac copiam concupiscunt: tum artifices, qui quæstus avidi, omnium quæ ad victum cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis gloriæque avidi atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtreptione; idque præsertim, si qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt: fama enim & gloria virtutis atque industriæ, non ignaviæ aut inertix præmium est.

Lusibus dediti, & mercatores alienis rebus inhiant.

Milites, Medici & Causidici in hoc peccant.

CATECHISMI

AD PAROCHOS

PARS QUARTA.

De oratione, ejusque in primis necessitate.

CAPUT I.

1. *Quomodo Deus sit orandus.*

Dominica oratio inter omnes precandi formulas est perfectissima.

De oratione scripserunt, Ambr. lib. 5 & 6 de Sacrament.

Cyprianus in hanc luculenter.

Dam. lib. 2. Paral. e, 15. Et de fide lib. 3 cap. 24.

Petrus Chrys. serm. 67 & consequenter. Alex. de Ales. 4 p. q. 88.

Sykes.

In officio & munere Pastoralis cum primis necessaria est ad salutem fidelis populi præceptio Christianæ precatio- nis, cujus vim ac rationem multos necesse est ignorare, nisi pia & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid à Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariae precatio- nis numeros continet divina illa formula, quam Christus Dominus Aposto- lis, & per illos eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam religionem susciperent, notam esse vo- luit; cujus verba atque sententias sic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Ut au- tem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores; quæ magis opportuna visa sunt, hic proposuimus, sumpta ab iis scriptoribus, quo- rum eo in genere doctrina & copia maxime laudatur: nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex iisdem fontibus hau- riri poterunt.

2: *Usus orandi ad salutem necessarius est.*

Primum igitur docendum est, quam sit Oratio neces- saria, cujus præceptum non solum consilii causa tradi- tum est, sed etiam necessarij jussi vim habet: quod à

Orare ex Præcepto Domini tenemur.

Christo Domino declaratum est illis verbis: *a Oportet semper orare.* Hanc orandi necessitatem ipsa etiam illo Dominicæ precationis quasi proemio ostendit Ecclesia: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati, audemus dicere.* Itaque, cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud à discipulis ipse rogatus esset, *b Domine, doce nos orare;* præscripsit eis orandi formam Dei filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit precationis, qua non solum utebatur assidue, sed *c* etiam in ea pernoctabat; cujus deinde officii iis, qui se ad Jesu Christi fidem contulissent, Apostoli præcepta tradere non destiterunt: nam *d* sancti & Petrus & Joannes de ea re diligentissimè pios admonent: & ejus rationis memor *e* Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem.

3. *Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionem necessarij hujus officij.*

Præterea tam multis indigemus bonis & commodis, ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam & indigentiae nostrae interpretem & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, *f* cum nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectò est, ut quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus; quas preces, tamquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id quod optaremus consequendum.

4. *Non alia via omni indigentiae nostrae satisfacere licet, quam per orationem.*

Præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi ejus adjumento non licet impetrare. Habent enim sacrae preces præstantem illam virtutem, qua maxime dæmones ejiciuntur. *g* Est enim quoddam dæmoniorum genus, quod non ejicitur, nisi jejunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem exercitationemque non adhibent piè ac diligenter orandi: petitione enim non solum honesta, sed etiam *h* assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit sanctus Hieronymus, scriptum est: *Omni petenti datur: ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: i petite ergo, & accipietis.*

a Lucæ 18, 1.

Eccl. 18, 22.

1. Thess. 5, 17.

Ephes. 6, 18.

Coloss. 4, 2.

Præfatio Orationis
Dominicæ in Missa.

b Lucæ 11, 1.

Christi exemplo orandum, & Apostolorum præscripto.

c Lucæ 6, 12.

d 1. Petr. 3, 4. 7.

1. Mach. 3, & 5.

e Rom. 12, 13.

Philip. 4, 6.

1. Tim. 2, 5, & 5, 5.

Hebr. 4, 16.

f Rom. 11, 35.

Oratione necessariis consequimur.

Oratione dæmones fugamus.

g Matth. 17, 20.

Donorum singularium facultatem sibi adimunt, qui Orationi non vacant.

h Jacob. 5, 16.

i Matth. 7, 7. &

21, 22.

Marc. 11, 24.

Lucæ 11, 9.

Joann. 14, 13, 16.

23, 24.

* o o o o o o o o o o o o o o o o o o *

De utilitate orationis.

CAPUT II.

1. *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

Habet autem hæc necessitas jucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sumunt Pastores à sacris scriptoribus, eum opus erit illos impertiri fidelī populo: nos ex ea copia aliquot eligimus, quos huic temporī accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in divinis litteris thymiamati comparatur: *a Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Quare vos hac ratione Deo subjectos esse profiteamur, quem honorum omnium auctorem agnoscimus & prædicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolumitatis salutisque præsidium atque perfugium habemus. Hujus fructus illis etiam verbis admonemur: *b Invoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.*

2. *Quæ sit altera utilitas, quam orando consequimur.*

Sequitur fructus amplissimus & jucundissimus Orationis, cum à Deo preces audiuntur: est enim ex sancti Augustini sententia, cæli clavis oratio: nam *Ascendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum coelum; audit tamen Deus hominis linguam.* Cujus orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re celestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem & adiutorem adhibeat Spiritum sanctum; & fidei assequimur conservationem & incolumitatem, & vitiationem pœnarum, & divinum patrocinium in tentationibus, & ex diabolo victoriam. Omnino inest in precatione singularis gaudii cumulus; quomobrem sic loquebatur Dominus: *c Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.*

3. *Semper pias preces exaudit divina majestas.*

Nec verò, quin huic petitioni præstò sit & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus: quod multa comprobant divinæ Scripturæ testimonia: quæ, quia sunt in promptu, illa solummodo apud Isaiam exem-

Has orationis utilitates persequitur Isidorus. libr. de Summo bono, cap. 7.

Primus fructus. Per Orationem Deum primo honoramus.

a Psalm. 140, 2.

b Psalm. 49, 15.

Secundus fructus. Aug. serm. 226. de Tempor.

Oratione amplissima dona consequimur.

Pacem secundum Deum parit. Oratio.

c Joann. 16, 24.

ni causa attingemus: *a* Tunc, inquit, invocabis, & Dominus exaudiet; clamabis, & dicet: Ecce adsum: & rursus, *b* Eritque, antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. Exempla autem eorum, qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt & infinita & posita ante oculos, omittimus.

4. Qui fiat, ut quæ petimus, interdum non impetremus.

At interdum fit, ut quæ petimus à Deo, non impetremus. Ita est; sed tum maxime prospicit utilitate nostræ Deus, vel quod alia nobis majora & ampliora bona impertitur, vel quòd nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus; immò verò fortassè supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. *Quædam enim*, inquit sanctus Augustinus, *negat propitius Deus, quæ concedit iratus.* Nonnumquam etiam fit, ut adeò remissè ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere preceationis verba funduntur: quomodò inanem hujus orationis sonitum, Christianam preceationem esse dicemus? Quare minimè mirum est, si Deus nostræ non obsequitur voluntati; cum vel ipsi nolle id nos, quod petimus, penè probemus nostra negligentia & ignoratione preceationis, vel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura.

5. Dignè postulantibus plus impetrant, quam postulent.

Contra verò scienter ac diligenter petentibus multò plus tribuitur, quam à Deo postulaverint, quod & *c* Apostolus testatur in epistola ad Ephesios, & *d* illa prodigi filii similitudine declaratur; qui præclarè secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli habuisset eum pater. Et si rectè cogitantibus, non solum postulantibus nobis, cumulat gratiam suam Deus, non modò munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi; quod ostendunt divinæ litteræ, cum illa utuntur loquendi formula; *e* *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*; intimis enim & tacitis egentium studiis, ne expectata quidem eorum voce Deus occurrit.

6. Quis sit tertius orationis fructus.

Accedit eò etiam ille fructus, quod orando animi virtutes & exercemus & augemus, maximè vero fidem: ut enim ritè illi non orant, qui fidem Deo non habent: *f* *Quomodò ergo*, inquit, *invocabunt, in quem non crediderunt?* sic fideles, quo studiosius orant, eo majorem ac certiore fidem habent divinæ curæ & providentiæ; quæ potissimum id requirit à nobis, ut ad se de iis quæ

a Isai. 58. 9.

b Isai 65. 24.

Item Psalm. 90. & 144. 18.

Prov. 15. 29.

Eccl. 3. & 28. 9.

S. Aug. serm. 33. de Verbis Domini & tract. 73. in Joann. Quid sit Oratio.

Dam. lib. 3. de Fide Orthod. cap. 24.

Aug. libr. 2. de Serm. Domini in monte, cap. 7. Et serm. 230. de Temp.

Sedulo orantibus. Deus fere majora præstat quam petant. *c* Ephes. 13.

d Lucæ 15.

Deus cogitationes non expectata voce sæpe exaudit.

e Psalm. 9. secund. Hebr. 10. idem fere habes.

Psalm. 70.

Prov. 10.

Tertius Orationis fructus.

Ex Fide debet procedere Oratio.

f Rom. 10, 14.

V. de item.

Matth. 4, 21.

Marc. 11, 22.

Jacob. 5, 16.

nobis opus sunt, referentes omnia postulemus.

7. *Cur Deus, cum sciat, quibus indigeamus, oratione nostra velit sollicitari.*

Posset vero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abundè nobis omnia dilargiri; quomodo & animalibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios; sed beneficentissimus Parens vult à filiis invocari: vult nos quotidie rite petendo, petere silentius: vult, impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari ac prædicari suam in nos ipsos benignitatem.

8. *Quomodo nostra in Deum charitas per orationem exerceatur.*

Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum quanta eum possidimus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio & congressu magis ad auctorem iucundantur, sic pii homines, quo sæpiùs Deo facientes preces, & ejus implorantes benignitatem, quasi eum ipso colloquuntur, eo majori in singulas preces affecti lætitia ad eum amandum & colendum incitantur ardentius.

9. *Preceationis assiduitate tum digni divina gratia evadimus, tum humilitatem & arma contra diabolum comparamus.*

Propterea nos hac uti vult exercitatione preceationis, ut flagrantis petendi studio, quod optamus, tantum ea assiduitate & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea jejunos & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cœlestis auxilio deseramus; nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: ait enim sanctus Hilarius: *Adversus diabolum armaque ejus, orationum nostrarum sonitu certanda est.*

10. *Quæ sit quarta utilitas ex oratione in homines profluens.*

Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quod cum proclives simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingentæ, (1) patitur se nostris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri ejus contendimus munera, accipiamus

(1) *Patitur se nostris &c.*: Edit. Pat. & Lovan. *patitur Deus se nostris &c.* quod multo clarius.

1. Aug. epist. 121.
cap. 8.

Hilar. in Psalm. 63.

Quartus Orationis
fructus.

innocentiæ voluntatem, & ab omni labe delictorum omnium amputatione, purgemur.

11. *Quis sit postremus orationis fructus.*

Postremò ex sancti Hieronymi sententia, iræ divinæ resistit oratio. Itaque sic ad Moysen locutus est Deus: *a Dimitte me*: cùm quidem eum pœnas ab illo populo petere volentem, precibus impediret: nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas æquè retardet & revocet à furore, ac preces piorum hominum.

Quintus Orationis fructus.

Hier. in cap. 7. Jerem. super illud. Non obsistas mihi.

a Exod. 32, 10,

De partibus & gradibus orationis.

CAPUT III.

1. *Quibus partibus constet Christiana oratio.*

Exposita necessitate & utilitate Christianæ precatio- nis, scire præterea oportet fidelem populum, quot & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad hujus officii perfectionem pertinere testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad pie sancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat: *b Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Quod verò subtilis quædam est harum differentia partium, si ejus explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent sanctos scriptores, præcipuè sanctum Hilarium & Augustinum.

2. *De postulatione, & gratiarum actione.*

Sed quoniam duæ sunt præcipuè partes orationis, postulatio & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ; minimè eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assiduè ab ejus benignitate ornatur & augemur, gratias agamus. Utramque hanc maximè necessariam partem orationis Deus ipse pronuntiavit ore Davidis, illis verbis: *c Invoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me* Quantum autem egeamus divinæ liberalitatis & bonitatis, quis ignorat, nõdò summam hominum egestatem & miseriam intueatur?

Quid sit Obsecratio &c.

Ambr. libr. 6. de Sacram. cap. 5.

b 1. Tim. 2, 1, 2.

Hilar. in Psal. 140 super illud, Dirigatur oratio mea.

De duabus his præcipui Orationis formis vide Basil. libr. Const. Monast. cap. 2.

c Psal. 49. 15.

3. *Dei in omnes homines benignitas & liberalitas prædicatur.*

Quam liberalis sit
in ^hgenus humanum
Deus.

a 1. Cor. 4. 74

Alius orandi modus
alio est perfectior.

Quidnam orantes
ad præcipuam contem-
plationis arcem eve-
hat. Vide Bern. ser.
de quatuor modis o-
randi, & Basil. ubi su-
pra.

b Psalm. 141, 3, 1.
Reg. 1. 15.
Psalm, 100. 1.

Quam verò sit propensa Dei voluntas in genus huma-
num, quam effusa in nos benignitas, omnes intelligunt,
qui sensu oculorum & mente præditi sint. Nam quocum-
que oculos conjicimus, quocumque nos cogitatione con-
vertimus, nobis admirabilis lux divinæ beneficentiæ ac
benignitatis oboritur. Quid enim *a* habent homines, quod
à Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt ejus
dona ac munera bonitatis, quid est, quod non omnes
pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent,
& gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque offi-
cii, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, mul-
ti sunt gradus, quorum alius alio est altior atque per-
fectior. Ut igitur fidelis populus non solum oret, sed
etiam optimè (1) fungatur illo munere orationis, propo-
nent ei Pastores summam perfectamque orandi rationem,
& ad eam, quam diligentissimè poterunt, hortabuntur.

4. *Quinam est optimus orandi modus, summusque pre-
cationis gradus.*

Sed quinam est optimus orandi modus, & summus
precationis gradus? nempe is, quo pii & justi homines
utuntur; qui freti veræ fidei stabili fundamento, qui-
busdam optimè mentis, orationisque gradibus in illum
locum perveniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, im-
mensam benignitatem ac sapientiam contemplari pos-
sunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se & quid-
quid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bo-
norum vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus
largiturum se iis, qui divinum auxilium piè & ex animo
inplorarint. His quasi duabus aliis, elata in cælum ani-
ma, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gra-
tiarum & laudum honore prosequitur, quod summis ab
eo beneficiis affecta sit; tum verò singulari adhibita pie-
tate ac veneratione, quasi filius unicus charissimo pa-
renti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem
precandi modum *Effundendi* voce exprimunt divinæ lit-
teræ; inquit enim Propheta: *b Effundo in conspectu ejus
Orationem meam, & tribulationem meam ante ipsam pro-
nuntio.* Quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil oc-
cultet, sed effuadat omnia is, qui ad orandum venit, fi-
denter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei: ad

(1) *Fungatur*: non *fungantur*, ut in Edit. Manut. &
Rom. quemadmodum postulat præcedens verbum *oret*.

id enim nos doctrina cœlestis hortatur illis verbis: *a Effundite coram illo corda vestra; & b Jacta super Dominum curam tuam.* Hunc autem preceationis gradum significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Euchiridion: *Quod fides credit, spes & charitas orant.*

5. *Quæ sit altera orandi ratio.*

Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea *c* quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere; sed propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altiùs à terra tollere non possunt: verumtamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia ac dolore cruciati, humiliter ac demisse, ex illo maximè longinquo loco pœnitentes, scelerum à Deo veniam & pacem implorant. Horum oratio suum obtinet locum apud Deum: nam eorum preces audiuntur, imò verò hujusmodi homines liberalissimè misericors Deus invitat: *d Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ex horum hominum numero fuit ille *e* Publicanus, qui cum oculos ad cœlum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, de templo magis justificatus, quàm Pharisæus.

6. *Quo in gradu tertium genus deprecatorum consistat.*

Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, verumtamen divina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemque veritatis, quam ut doceantur, summis precibus petunt; qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur: quod exemplo *f* Cornelii Centurionis comprobatum videmus. Nemini enim id ex animo petenti clausæ sunt fores divinæ benignitatis.

7. *Quinam inter deprecatores extremo in gradu hæreant.*

Postremus est gradus eorum, quos non modò facinorum & flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpè à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseverare: qui tali statune ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. Horum oratio à Deo non auditur: sic enim de Antiocho scriptum est: *Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Quare vehementer hortandi sunt, qui in gravi illa miseria versantur, ut abjecta peccandi voluntate, vere & ex animo se convertant ad Deum.

a Psalm. 61, 9.

b Psalm. 54, 23.

S. Aug. Enchir. cap. 7.

Secundas Orationis gradus.

c Jacob. 2.

Peccatores quomodo exaudiantur, vide D. Aug. tract. 44. in Joann. & D. Th. in 2. 2. q. 83. art. 16.

d Matth. 11, 28.

e Lucæ 18, 9, 10.

Tertius gradus.

Quomodo Deus petenti ex animo gratiam conferat.

f Actor. 10, 2, 3.

Vide D. Thom in 2, 2. q. 112, art. 3.

Quartus gradus. 2.
Machab. 9, 13.

De iis , quæ petenda sunt.

CAPUT IV.

1. Quænam à Deo petere liceat.

Sed quoniam in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles universè illud admoerere, ut quæ juxta , quæque honesta sint, à Deo petant homines; ne, si contra quam deceat aliquid postularint, illo responso repellantur: *a Nescitis quid petatis.* Quidquid autem rectè optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima promissa testantur: *b Quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis;* omnia enim se concessurum pollicetur.

2. Quæ res primò & per se à Deo petendæ sint.

Quare primum optatum ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maximè conjungant; quæ verò nos inde sejungant, aut causam aliquam afferant disjunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra removenda sunt. Hinc licet colligere secundùm illud summum & perfectum bonum, quomodò reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & à parente Deo postulanda.

3. Corporis & externa bona quatenùs à Deo petenda sint.

Nam hæc corporis quæ vocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, divitiæ, honores, gloria, quia facultatem aut materiam sæpè dant peccato, (quare fit, ut non omnino piè aut salutariter petuntur) erit (1) illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc vitæ comoda postulentur necessitatis causa; quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere, quæ & Jacob & Salomon postularunt: ille enim in hunc modum: *c Si dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deus.* Salomon his verbis: *d Tribue tantùm victui meo necessaria.*

Quod justum & honestum est, peti debet. Vide inter alios D. Thom. 2, 2. q. 83, art. 5.

a Matth. 20, 22. Marc. 10, 38.

b Joann. 15, 7. & 16, 23.

Summa & præcipua Oratio nostra pro summi boni consecutione esse debet.

Deinde pro iis, quæ nos eo deducunt.

c 1. Genes. 28. 20.

d Prov. 30, 8.

(1) *Illæ*: Edit. Patav. illorum, id est, bonorum.

4. *Divitiis & aliis bonis corpori quomodo utendum sit quando ea Dei benignitate possidemus.*

Cum verò nobis Dei benignitate suppeditetur ad victum & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari: *a* Qui emunt, tamquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi: item, *b* Divitiæ si affluant, nolite cor apponere; quarum fructum & usum tantummodò nostrum esse, sed ita, ut cum cæteris communemus, *c* ab ipso doctore Deo didicimus. Si valemus, si reliquis externis & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse memineribus, ut & facilius Deo inservire possimus, & proximo omnia ejus generis commodare.

5. *Ingenii & doctrinæ bona quomodo petenda sint.*

Ingenii autem bona & ornamenta, cujus generis sunt artes atque doctrinæ, petere etiam licet; sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, sine adjunctione aut conditione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est; & deinceps omnia, quæ summo illi bono conjungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor; de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

Ad divitias cor non apponendum.

a 1. Cor. 7, 30, 31.

b Psalm. 61, 11.

c Levit. 25. 35. 36.

Deut. 15. 7. 8.

Prov. 19, 17, & 21.
& 28, 27.

Matth. 1, 18, 19.

Luc. 14, & 16, 2. 3, 4.

Pro quibus orandum sit.

CAPUT V.

1. *Nullum genus hominum in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.*

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem & gratiarum actionem: quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione vel inimicitarum, vel gentis, vel religionis. Nam sive hostis sit, sive alienus, sive infidelis, proximus est: quem quia Dei jussu amare debemus, sequitur ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat, nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: *d* Obsecro fieri orationem pro omnibus hominibus. Qua in oratione primùm petenda sunt, quæ

Jacob. 5, 16.

1. Timoth. 2, 1.

Vide de Thom. In
2, 2, q. 83, art. 7.

d 1. Timoth. 2.

salutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis.

2. *Pro quibus præcipue orandum sit.*

Debemus autem hoc precatationis officium primum Pastoribus animarum tribuere, quod ab Apostolo ejus exemplo monemur: scribit enim is ad *a* Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis: quod item facit ad *b* Thessalonicenses. Est præterea in Actis Apostolorum: *c* *Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro.* Cujus etiam officii à Divo Basilio in lib. *de Moribus* admonemur: pro iis enim orandum esse, inquit, qui præsent verbo veritatis.

Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex ejusdem *d* Apostoli sententia: quanto enim publico bono principibus piis & justis utamur, nemo ignorat: itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsent.

Extant *e* exempla sanctorum hominum quibus monemur, ut pro bonis etiam piisque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum: quod divinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt, se inferiorum suffragiis indigere.

3. *Pro inimicis nostris, & hostibus Ecclesie idem præstandum esse, monstratur.*

Jussit præterea Dominus *f* precari pro persequentibus & calumniantibus nos.

Illud etiam S. Agustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis, pro iis qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, et vota faciendi ut infidelibus donetur fides; ut idolorum cultores ab impietatis errore liberentur; ut Judæi, discussa animorum caliginæ, lucem veritatis accipiant; ut hæretici redeuntes ad sanitatem, Catholice doctrinæ præceptis erudiantur; ut schismatici, à qua desciverunt sanctissimæ parentis Ecclesie communionem, cum ea iterum veræ charitatis nodo juncti copulentur. Quantam autem vim habeant preces pro hujusmodi hominibus factæ ex animo, constat (1) tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie *g* ereptos à potestate tenebrarum transfert Deus in regnum filii (2) charitatis suæ; & *h* ex vasis iræ facit vasa misericordiæ: in quo plurimum valere piorum ob-

(1) *Tam*: Sic omnes Editiones, præter Bassanensem, quæ longe melius habet *jam*.

(2) *Charitatis*: textus Apostoli habet *dilectionis* ut & Edit. Patav.

Primo pro Pastoribus animarum orandum est.

a Colos. 4. 3.

b Thes. 4.

c Actor. 12. 5.

Bassil. lib. Mor. Regul. 56. cap. 5.

Secundo pro Principibus.

d 1. Tim. 2.

Tertio pro bonis & piis viris orandum.

e 4. Reg. 19. & 12. 13. 14.

f Matth. 5. 44.

Lucæ 23. 24.

Actor. 7. 6.

2. Cor. 4. 12.

Quarto pro hostibus nostris.

Quinto pro Ecclesie hostibus.

D. Aug. ep. 107. ad Vitalem.

Vide interim precum antiquitatem, quæ in die Parasceves fieri in Ecclesia solent.

g Colos. 1. 13.

h Rom. 9. 23. 25.

secrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest.

4. Quomodo etiam ad mortuos extendi possit hoc beneficium.

Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorii liberentur, ex Apostolorum doctrina flexerunt: qua de re satis dictum est, cum de sacrificio Missæ loqueremur.

5. Non prodest illis aliena oratio, qui peccant ad mortem.

In iis autem, qui a peccare dicuntur ad mortem, vix quidquam precibus votisque proficitur. Verumtamen est Christianæ charitatis, & precari pro illis, & lacrymis contendere, an eis possint redere placatum Deum.

6. Quomodo execrationes, quæ in Scripturis leguntur, sint accipiendæ.

Execrationes verò sanctorum hominum, quibus in impios utuntur, ex Patrum sententia constat, esse vel prædictiones eorum, quæ illis eventura sunt, vel adhibitas contra peccatum, ut salvis hominibus, peccati vis intereat.

7. Quis sit usus gratiarum actionis.

In altera parte orationis, maximas Deo gratias agimus pro divinis ejus, immortalibusque beneficiis, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanam genus. Maximè autem fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eorum victoriæ & triumphi, quem de omnibus & intimis & externis hostibus ejus benignitate (1) deportarunt.

8. Inter eas gratulationes, quæ sanctorum causa Deo exhibentur, quænam in Ecclesia primas partes obtineat.

Huc pertinet prima illa pars Angelicæ salutationis, cum ea ad precandum utimur: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Nam Deum summis & habendis laudibus, & gratiis agendis celebramus, quod sanctissimam Virginem omni cœlestium donorum munere cumulavit, ipsique Virgini singularem illam gratulamur felicitatem. Jure autem sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam & implorationem sanctissimæ Dei matris adjunxit; qua pie atque suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaque tum ad hanc, tum ad æternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exules filii Evæ, qui hanc lacrymarum vallem incolimus, assiduæ misericordiæ matrem, ac fidelis populi

Sexto pro mortuis.
S. Dion. Areop. lib.
de Eccl. Hier. cap. 7.

a 1. Joann. 5, 16.

o Aliæ lect. hab.
pacatum.

Psalm. 6, 78, &
108, per totum.

Isai. 2. & alibi sæpe.
Jerem. 10.

D. Aug. de Serm.
Domr. in monte l. i.
sub finem Gratiarum
actionis maxime lo-
cus in honoribus san-
ctorum unde D. Aug.
Sacrificia pro defun-
ctis valde bonis gratia-
rum actiones vocat
in Enchir. ad Laur.
cap. 110.

D. Aug. serm 18.
de sanctis, Ambr. lib.
2. Comm. in Luc.

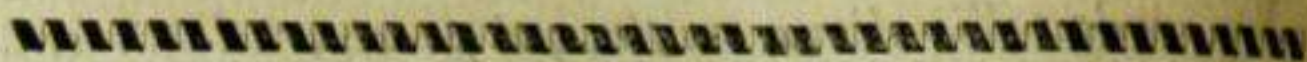
Bernard. Hom. 2.
super Missus est, &
serm. 4. de Assumpt.
Mariæ, & alibi fre-
quenter.

Cur Eccles. saluta-
tioni Angelicæ preces
adjungat, quam ab
omni antiquitate in-
vocatam esse, con-
stat. ex Irenæo lib. 5.
Adver. hæres. c. 10.
Athanas. in Ev. de S.
Deipara. Greg. Naz.
orat. 18. in laudem
S. Cypriani.

(1) *Deportarunt*: Edit. Patav. & Lov. *reportarunt*.

Joann. Dam. Orat.
1. de Nativ. Virg. &
Orat. 2. de Assumpt.
ejus.

advocatam invocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus; ab eaque hac prece opem & auxilium implorare, cujus & praestantissima merita apud Deum esse, & summam voluntatem juvandi humanum genus, nemo nisi impie & nefarie dubitare potest.

Quis orandus sit.

CAPUT VI.

1. Ad quem dirigenda sit praecipue oratio.

Deum autem orandum esse, & ejus nomen invocandum, ipsa loquitur naturae vis, insita in hominum mentibus, non solum tradunt divinae litterae, in quibus licet audire imperantem Deum: *a Invoca me in die tribulationis; sed Dei nomine tres Personas intelligi oportet.*

a Psalm. 49, 15.
Tres personae invocari debent.

2. Sint ne etiam Sancti cum Christo regnantes invocandi.

Secundo loco confugimus ad auxilia sanctorum, qui in caelo sunt; quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere: quae res quia separatim suo loco est explicata, eò & Parochos, & caeteros transmittimus: sed ut tollatur omnis error imperitorum, operae pretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc invocandi rationem.

3. Aliter Deum, & aliter Sanctos imploramus.

Non enim eodem modo Deum & sanctos imploramus: nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet à malis: à sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus: hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad Deum enim proprie dicimus: *Miserere nobis, Audi nos*: (1) ad Sanctum: *Ora pro nobis.*

4. Quomodo à Sanctis petere possimus, ut nostri misereantur.

Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere à Sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime

Sic Job. 19, 21, & 33.
teste ipso Aug. Ange-
li, ut misereantur ho-
minum, rogantur.

(1) Ad Sanctum &c.: Ed Pat. ad Sanctos, orate pro nobis.

nisericordes. Itaque precari possumus eos, ut conditionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia deprecatione juvent. Quo loco illud maxime cavendum est omnibus, ne quod Dei proprium est, cuiquam præterea tribuant: immo verò, cum ad imaginem Sancti alicujus quis Dominicam Orationem pronuntiat, ita lùm sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibi que postulet ea, quae Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpret & deprecator ad Deum: nam eos hoc fungi officio a docuit sanctus Joannes Apostolus in Apocalypsi.

Quo affectu Oratio Dominica ad imaginem Sancti alicujus sit recitanda.

a Apoc. 8, 34.

De præparatione adhibenda.

CAPUT VII.

1. Quibus maxime virtutibus animus ad orationem sit præparandus.

Est in divinis litteris: *b* Ante orationem præpara animam tuam; & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, à precibus animus ejus aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradent Parochi vias precationum piis auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis ac demissus animus, scelerum quoque recognitio: quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modò dignum non esse, qui quidquam impetret à Deo, sed qui ne in ejus quidem conspectum veniat oraturus. Hujus præparationis sæpissime mentionem faciunt divinae litteræ, quæ & illud loquuntur: *c* Respexit in orationem humilium; & non sprevit preces eorum: item *d* Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis *e* loci innumerabiles, qui in eam sententiam convenient. Quamobrem plurimum non necessaria commemoratione supersedemus: tantum verò, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt appositæ ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittamus. *f* Publicanus est ille notissimus, qui longè consistens, oculos homo tollere non audebat: *g* est etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes

b Eccl. 18, 23.

Tentare Deum quid sit, vide D. Thom. in 2. 2. q. 97, art 7. Primum requiritur, ut sit humilis Oratio.

c Psalm. 101, 18.

d Eccl. 35, 21.

e Jud. 9, 16.

Psalm. 17 & 33.

Isai. 57 & 66, 2.

f Luc. 18, 13.

g Luc. 7, vide aliud de Achab.

1. Reg. 21, 27, 28

Christi Domini perfudit; uterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Christiana, declaravit.

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus; quorum utrumque, vel certè alterum nisi à poenitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

2. *Quæ potissimum scelera volenti cum fructu orare sint cavenda.*

Sed quia sunt quaedam scelera, quæ maximè obstant quominus in precatione Deus postulationi nostræ concedat, ut caedes & illata vis; manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate & violentia: de quo facinore sic Isaiæ ore loquitur Deus: *a Cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plene sunt.*

Fugienda est ira ac dissidium, quæ magnopere etiam impediunt, ne preces audiantur: de quibus est illud Apostoli: *b Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione.*

Videndum est præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in injuria: nam sic affecti, Deum precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat: *c Cùm stabitis, inquit ipse, ad orandum, dimitte si quid habetis: & d Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

Cavendum quoque est, ne durissimus & inhumani egentibus: nam in ejusmodi homines illud dictum est: *e Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.*

Quid dicemus de superbia? quæ quantoperè Deum offendat, testis est illa vox: *f Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Quid de contumptione divinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: *g Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ injuriæ, non caedis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ divini orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignosceudi venia petatur.

3. *De fide in Deum, quæ ad orationem necessaria censetur.*

Est verò ad hæc quoque præparationem animi fides necessaria; quæ si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum do-

Secundo, Orationem præeat dolor commissorum peccatorum.

Tertio, abstinendum à caedibus & violentia.

a Isai. 1, 15, vide plura apud eundem Proph. cap 59, 2, 3.

Quarto ira fugienda.

b 1. Tim. 2, 8.

Quinto, injuriarum adsit oblivio.

c Marc. 11, 25.

d Matth. 6, 15.

e Eccl. 28, 7.

Sexto, misericordiæ affectus inducendus.

e Prov. 21, 13.

Septimo, superbia evellenda.

f Jacob 4, 6.

1. Petr. 5.

Prov. 3, 34.

Octavo, contemptus verbi divini corrigendus.

g Prov. 28, 9.

Fiducia adhibenda.

exit ipse Christus Dominus: *a omnia, inquit, quæcumque petieritis in Oratione credentes, accipietis.* De hujusmodi fide scribit sanctus Augustinus de verbis Domini: *Si fides deficit, oratio perit.* Caput igitur est ad ritè orandum, quod jam dictum est, ut fide firmi ac fixi simus: quod Apostolus ex contrario ostendit: *b Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt?* Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ præces fundit: preces faciunt, ut omni dubitatione sublata, stabilis ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: *Noli dubio esse animo in oratione: beatus est, qui non dubitaverit.* Quare ad impetrandum quod velimus à Deo, maximum pondus affert fides & certa spes impetrandi: quod monet sanctus Jacobus: *c Postulet autem in fide, nihil hæsitans.*

4. Quæ nos ad fidem impetrandi ea, quæ in oratione petimus, inducere possint.

Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta voluntas ac benignitas, cum jubet nos se *d Patrem* appellare, ut ejus non esse filios intelligamus: est propè infinitus numerus eorum, qui Deum exoraverunt: est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est, Christus Dominus: de quo sic est apud sanctum Joannem: *e Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Item Paulus Apostolus: *f Christus Jesus, qui mortuus est, immò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Item ad Timotheum: *g Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus.* Tum ad Hebræos: *h Unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.* Quare etsi nos indigni sumus qui impetremus; tamen optimi dignitate interpretis & deprecatoris Jesu Christi sperare & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum ritè petierimus, concessurum Deum.

5. Spiritus Sanctus nostrarum Orationum auctor est.

Denique nostræ auctor est precationis Spiritus sanctus; quo duce preces nostras audiri necesse est. *i Accipimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba, Pater: k qui quidem Spiritus infirmitatem & inscitiam nostram adjuvat in hoc orandi mu-*

a Matth. 21, 22.

*S. Aug. serm. 36
de verb. Domini.*

b Rom. 10, 14.

*S. Ignatius ep. 10
ad Heronem.*

c Jacob. 1, 6.

*d Matth. 23, 9.
Christus pro nobis
orat.*

e 1. Joann. 2, 1.

*f Rom. 8, 34.
Christus noster me-
diator.*

g 1. Tim. 2, 5.

h Hebr. 2, 17.

*i Rom. 8, 15.
Galat. 4, 6.*

k Rom. 8, 26.

a Ibid.

nere : (1) *imò verò* inquit : a *Ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

6. *Quomodò in fide juvari ad impetranda Dei beneficia debeamus.*

b Luc. 17, 5.

c Marc. 9, 23.

d Joann. 15, 7.

Bona intentio est necessaria, & conformitas voluntatis nostræ cum divina.

Quod si qui titubant interdum, nec se satis esse firmos in fide sentiunt, utantur illa voce Apostolorum: b *Domine adauge nobis fidem:* & (2) patris illius; c *Adjuva incredulitatem meam.* Sed tùm maximè & fide & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem ac voluntatem, omnem mentem, actionem & orationem nostram conformabimus: d *Si manseritis, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis.*

Quamquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem in primis necessaria est, ut antea diximus, oblivio injuriarum, & benevolentia ac benefica voluntas in proximos.

Quæ ratio in orando requiratur.

CAPUT VIII.

1. *De optima orandi ratione docendum esse populum, & quid sit orare in spiritu & veritate.*

e Jacob. 4, 3.

Maximè autem refert, quomodo sacris precibus utamur: nam etsi precatio bonum est salutare, tamen, nisi rectè adhibeatur, minime prodest: quod e enim petimus, sæpè non assequimur, ut sanctus inquit Jacobus, ob eam causam, quia malè petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit optima ratio benè petendi, & privatim ac publicè orandi: quæ præcepta Chri-

(1) *Imò verò inquit:* Edit. Patav. rectissimè addit, *imò verò inquit Apostolus.*

(2) *Patris illius:* Perperam Edit. Pat. Lovan. Lugd. & Venet. *Cæci illius:* Non enim cæcus protulit illa verba, sed pater cæci; & continuo exclamans pater pueri cum lacrymis agebat: *Credo Domine: adjuva incredulitatem meam.* Fortasse legendum, & *patris illius cæci.*

stianæ orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina.

Est igitur orandum in spiritu & veritate: *a* nam cœlestis Pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum ac flagrans animi studium adhibet. A qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: verumtamen principatum jure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo proficiscitur, obsecrationi; quam Deus, cui *b* patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamsi non ore proferatur. Audivit Annæ ejus, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, *c* flentem orasse, & tantùm labia moventem. Oravit hoc modo David; ait enim: *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea.* Hujusmodi exempla in divinis libris passim legentibus (1) occurrunt.

2. *Quis sit usus vocalis orationis præcipuus.*

Habet autem vocalis oratio propriam utilitatem & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat: quod ad Probam scripsit sanctus Augustinus hoc modo: *Nonnumquam verbis & aliis signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsos acrius excitamus.* Cogimur interdum vehementi animi cupiditate & pietate, verbis efferre sententiam: nam exultante animo lætitia, par etiam est linguam exultare: & *d* verè decet nos cumulatam illud sacrificium facere, & animæ & corporis; quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex e eorum Actis, & ex *f* Apostolo multis locis cognoscimus.

3. *Vocis officium perindè in privata oratione, ac in publica necessarium non est.*

Sed quoniam duplex precandi ratio est, privata, & publica, privatæ orationis pronuntiatione utimur, ut intimum studium ac pietatem adjuvet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, certis stisque temporibus, linguæ officio supersederi nullo modo potest.

4. *Soli Christiani in spiritu orant, & longas orationes non debent refugere.*

Hanc verò spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, infideles minime colunt: de quibus ita licet Christum Dominum loquentem audire: *g Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt; putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite*

a Joann. 4, 23.

De adoratione in spiritu & veritate decem & septem libros scripsit D. Cyril, Alexandrinus, qui nuper latinitate donati in lucem prodierunt.

Duplex orandi ratio mentalis, & vocalis, quarum mentalis est potior.

b Deut. 31, 21.

c 1. Reg. 1, 11, & 13.

Job. 22, 12, 13.

Psalm. 26, 8.

S. Aug. epist. 121. cap. 8, 9, 10.

Quomodo ex redundantia cordis os loquatur, vide ps. 15, 9.

d Joel. 14, 3.

e Act. 4, 10, 11, 12, 16.

f 1. Cor. 14. Ephes. 5, 15.

Coloss. 3, 16.

g Matth. 6, 7, 8.

(1) *Occurunt: Edit. Patav. occurrent.*

ergo assimilari eis; scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

Cum autem prohibeat loquacitatem, longas tamen preces, quæ à vehementi ac diuturno animi studio proficiscantur, tantum abest, ut rejiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur; qui a non modò noctes in precatatione consumpsit, sed b ter eundem sermonem repetiit. Tantùm igitur statuendum est, inai verborum sono minimè exorari Deum.

5. *Orationes hypocritarum rejicit Dominus.*

Nec verò ex animo orant hypocritæ, à quorum nos consuetudine deterret Christus Dominus in hanc sententiam: c *Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & d clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest; quod non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid (1) irrumapat, vel influat in animas extrinsecus, quo precatationis integritas violari possit: tum enim cœlestis Pater, e qui omnium mentes & occultas cogitationes maximè perspicit, orantis postulationi concedit.

6. *Si diutiùs, quod postulamus differtur, non tamen ab hoc pietatis exercitiò cessandum est.*

Requirit præterea oratio assiduitatem; quæ quantam vim habeat, f judicis illius exemplo, Dei filius ostendit, qui cum nec timeret Deum, nec hominem revereretur, victus assiduitate ac diligentia viduæ, ejus postulationi concessit. Itaque assiduæ Deo preces faciendæ sunt, nec imitandi illi, qui semel aut iterum orantes, nisi quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. Nulla enim hujus officii lassitudo esse debet: g quod nos Christi Domini, & h Apostoli docet auctoritas: quod si interdum voluntas in eo defecerit, precibus à Deo petamus perseverandi vim.

7. *Christus, si quid à cœlesti Patre postulare velimus, illud in suo nomine postulandum jussit.*

Vult etiam Dei filius orationem nostram ad Patrem suo nomine pervenire: quæ ejus merito & gratia de-

(1) *Irrumpat*: Edit. Pat. *Erumpat*; ita ut nihil egrediat, vel ingrediatur, quo precat. integritas violari possit.

a Luc. 6, 2.

b Matth. 26, 41, 42.

c Matth. 6, 5, 6.

c d Sicut Elizeus fecit.

4. Reg. 4, 33.

Quid sit intra cubiculum orare.

e Isai. 29.

f Luc. 18, 2, 5.

Eccl. 18, 8.

g Luc. 18, 1.

h 1. Thes. 5, 7, 17.

precatoris id pondus assequitur, ut à cœlesti Patre audiatur: est enim ejus illa vox apud sanctum Joannem: *a Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Usque modò non petistis quidquam in nomine meo. Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum; & iterum: b Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.*

a Joann. 16, 23 24.

b Joann. 14, 13.

8. *Fervor sanctorum in oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adjungenda.*

Imitemur ardens sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione jungamus, Apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuò servaverunt, quemadmodum apud *c* Apostolum licet videre.

9. *Ut fervens & efficax sit Oratio, jejunium est adhibendum & eleemosyna.*

a 1. Cor. 14, 14.
Ephes. 8, 19, 20.
Colossens. 3, 17.
1. Tim. 2, 1.

(1) Jejunium verò & eleemosynam ad orationem adhibeamus. (2) Jejunium quidem *d* certè maximè est cum Oratione sociatum: nam qui cibo & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neque Deum intueri, neque quid sibi velit oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna, quæ magnam & ipsa cum oratione societatem habet: quis enim, cui facultas sit benignè faciendi ei, qui aliena misericordia vivat, nec opituletur proximo & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit, nisi (3) tùm peccati veniam precatur, simul & ad Deo suppliciter postulat charitatem? Quare divinitus factum est, ut salutem hominum triplici hoc remedio subveniretur: cùm enim peccando vel offendamus Deum vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus; sacris precibus placatum reddimus Deum, eleemosyna redimimus hominum offensiones, jejunio proprias vitæ sordes eluimus: & quamquam singula prosint ad omnium scelerum genera; tamen propriè singulis iis peccatis, quæ diximus, apposita & accommodata sunt.

d Tob. 12, 8.

D. Aug. in Psalm. 42. Leo serm. 1 de Jejun. Sept. Mens.

Petr. Chrysol. in serm. 43. Bern. in sent. 11.

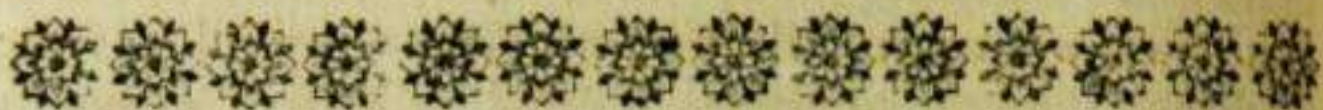
Oratione, jejunio & eleemosyna placanda est ira divina.

Vide D. Thom. in 1, 2, q. 108 art. 3 ad 4 & 4.

(1) *Jejunium verò & eleemosynam ad orationem adhibeamus*: Hæc perperam desiderantur in Edit. Patav. an. 1714.

(2) *Jejunium quidem certè maximè*: Redundare videtur vocula *quidem*: abest ab Edit. Patav.

(3) *Tùm*: Sic Manut. & Venetæ Editiones antiquiores, Patavina autem, Lugd. & Lovan. *cùm*, quòd magis arridet.

DE ORATIONIS DOMINICÆ

PROÆMIO.

CAPUT IX.

Pater noster , qui es in cœlis.

1. *Cur in hujus precationis initio Christus Patris nomen potiùs , quam Domini aut Judicis , nos usurpare voluerit.*

Cum hæc formula Christianæ precationis, à Jesu Christo tradita, eam habeat vim, ut antequam ad preces, postulationesque veniamus, certis verbis loco proœmii nobis utendum sit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distinctè dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. Proœmium autem si spectes verba, brevissimum est; si res æstimes, gravissimum, misteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox, qua Dei jussu & institutione utimur, in hac precatione est *Pater*. Nam etsi Salvator noster divinam hanc orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plus majestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini: tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus & aliquid à Deo petentibus amorem fiduciamque conciliat. Quid enim jucundius est Patris nomine, quod indulgentiam sonat & charitatem?

2. *Quæ sit prima ratio, ob quam homines Deum merito Patrem hic appellant.*

Quibus autem rationibus Patris nomen Deo conveniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis: nam

Orationem Dominicam explicarunt Cypr. serm. 6 de Orat. Dom. Ambr. l. 4 de Sacram. c. 4. D. Aug. Epist. 121.

Proœmium Orat. Dominicæ quam sit fecundum. Cur in Dominica Oratione primum verbum sit Pater, vide Leon. serm. 6 de Nativ. Domini post supra citat.

Per creationem Deus omnium est Pater.

cùm Deus hominem creaverit ad imaginem suam, nec illam cæteris animantibus impertiverit; ex hoc singulari munere, quo hominem ornavit, jure omnium hominum, nec fidelium modò, sed etiam infidelium Pater *a* in divinis Scripturis appellatur.

3. *Quæ sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatur.*

A gubernatione verò sumere poterit argumentum, quod prospiciendo & consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ & providentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed ut in hujus explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam meliùs agnoscat, de custodia Angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur.

4. *Dei providentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanum genus.*

Est enim Dei providentia datum hoc negotium Angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præstò sint, ne gravius aliquod detrimentum accipiant: nam ut parentes, si infesta & periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adjutores; sic cœlestes Parens in hoc itinere quo ad cœlestem patriam contendimus, singulis nobis præposuit Angelos, quorum ope ad diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus; iisque ducibus rectum iter teneremus, ne objectus aliquis error à fallaci adversario, nos de via posset deducere, quæ ducit in cœlum.

5. *Quibus argumentis clare intelligamus magnitudinem utilitatis, quæ ad homines ex custodia Angelorum redeat.*

Quam verò habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura ac providentia singularis, cujus munus & administratio mandata est Angelis, quorum inter Deum & homines media est & interjecta natura, patet exemplis, quorum copiam suppeditant divinæ litteræ, quæ testantur sæpè Dei benignitate factum esse, *b* ut inspectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur innumera ejus generis quæ sub oculos non caderent, à custodibus nostræ salutis Angelis effici utiliter ac salutariter. *c* Raphael Angelus, Tobie comes & dux itineris divinitus adjunctus illum duxit & reduxit incolumem: *d* cui & adjumento fuit, ne ab immani pisce devoraretur, & quanta esset in ejus piscis *e* jecore, felle, & corde vis demonstravit: ille *f* dæmonium expulit, ejusque impedita & colligata pote-

a Deut. 32, 6.

Isai. 63, 16.

Malach. 1 & in novo Testamento passim.

Per gubernationem Patrem etiam agit Deus.

Matth. 6, 7, 23.

Singulis hominibus datum esse Angelum custodem Scriptura aperte demonstrat.

Genes. 48, 16.

Tob. 5, 21.

Psalm. 90, 11.

Matth. 8, 10.

Actor. 12, 15.

Hebr. 1, 14.

b Genes. 18, 19. & sic sæpissime.

c Tob. 5 & per totum librum.

d Tob. 6, 2, 3.

e Ibid. 8.

f Tob. 8, 3.

a Tob. 6, 3.

b Tob. 6, 17, 18.
Tob. 11, 7, 8, 15.

c Act. 12, 7, 8, 9.
Act. 5, 27, 23 & 24.

Deus quantumvis
effensus numquam
hominum obliviscitur:
quantaque sit
illius in nos misericordia
ac providentia, vide Genes. 6
7, 8, 17, 28, 31, 32
39 & 45, 5, 6, 7.

Exod. 6 & 9.
Num. 20, 8, 10.
Deut. 4, 5 & sic.
sæpe.
d Genes. 3, 6.
Conferantur hæc
cum 19 sect. art. 1.
Symboli, & cum
sect. 7 c. 1 Decal.

e Exod. 17, 7.

f Ezech. 8, 12.
Vide item psalm.
93. & ps., 13 & 52.
Integros.
Joh. 22.
Eccl. 5, 5.
g Issai, 49, 5, 15, 16.

state, ne Tobia noceret, effecit: ille *a* verum & legitimum matrimonii jus & usum adolescentem edocuit: ille *b* Tobia patri oculis capto, lumina restituit.

6. *De Angelo, per quem divus Petrus è carcere liberatus est.*

Angelus item ille Principis *c* Apostolorum liberator ubi rem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ custodiæque Angelorum; cum demonstrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto ejus latere ex somno excitantem, solventem catenas, discumpentem vincula, monentem ut surgeret, sequensumptis caligis & reliquo vestitu sequeretur; cum docebunt ab eodem Angelo Petrum per custodias liberè eductum è carcere, & aperta denique janua, in tuto collocatum.

Hujus generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelligimus quanta sit vis beneficiorum, quæ confert in homines Deus Angelis interpretibus & internuntiis, nec solùm certa aliqua & privata de re missis, sed à primo ortu nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam ac venerandam Dei paternam de se curam ac providentiam excitentur.

7. *Qua præterea ratione agnoscant homines fideles paternam Dei de hominibus curam.*

Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit divitias benignitatis Dei erga genus humanum: quem cum à primo *d* parente nostri generis & peccati, usque ad hanc diem offenderimus flagitiis ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum oblivisci, amens est, & in Deum jactat indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter ejus gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur cœlesti ope desertam esse: est enim in Exodo: *e* *Tentaverunt Dominum dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non?* & apud Ezechielem succenset eidem populo Deus, quòd dixerat: *f* *Non videt Dominus nos: dereliquit Dominus terram.* Ergo fideles his auctoritatibus à nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse ut Deum capiat hominum oblivio. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum populum; contraque Deum stultam ejus quærimoniam benigna similitudine refellentem. Est enim ibi: *g* *Dixit Sion:*

Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus est mei. Cui Deus: Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsite.

8. Exemplo primi parentis, Dei in nos benignitas demonstratur.

Quibus locis quamquam id liquido confirmatur, tamen ut penitus fideli populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi (1) rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobant. Quos post neglectum, violatumque Dei jussum, cum acerbis accusatos, & horribili illa sententia condemnatos audis: a *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ: b* cum vides e paradiso expulsos, & ut omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu paradisi collocatum legis Cherubim, flammam tenentem & versatilem gladium; cum ab ulciscente suam injuriam Deo illos intimis & externis molestiis conflictatos intelligis; an non ætæ de homine putes? an non credas non modo divino illum auxilio nudatum, sed etiam cuivis injuriæ propositum? Verum tamen in tantis divinæ iræ & ultionis indicis, eborta est lux quædam Dei in eos charitatis: c *Fecit enim, inquit, Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo unquam tempore defaturum Deum.*

9. Nullis quantumvis magnis hominum sceleribus, Dei benignitatem exhaustiri posse probatur.

Hujus etiam sententiæ vim, non exhaustiri Dei amorem ulla hominum injuria, David expressit illis verbis: d *Numquid continebit Deus in ira sua misericordias suas? Hanc Habæcuc, Deum affatus, exposuit, dum inquit: e Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Hanc sic Michæas aperuit: f Quis Deus similis tui, qui auferis iniquitatem, & (2) transfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Omnino res ita se habet, cum maxime perditos nos, & Dei præsidio spoliatos arbitramur,*

Primorum parentum luculento exemplo declaratur, Deum nullo unquam tempore hominibus deesse.

Exemplum justæ in peccatores indignationis.

a Gen. 3, 17, 18.

b Ibid. 23.

Exemplum divinæ in homines etiam peccantes benignitatis.

c Gen. 6, 21.

d Psalm. 78, 10.

Vide item versus præcedentes, & Tob. 3, 22.

e Habac. 3, 2.

f Mich. 7, 18.

(1) Rem: Deest in Edit. Patav.

(2) Transfers: Ita Editiones omnes præter Lovaniensem, quæ habet *transis* quemadmodum legitur etiam in hodierna Vulgata.

tum maxime pro immensa sua bonitate nos quaerit & curat Deus: sustinet enim in ira gladium justitiae, nec cessat effundere inexhaustos misericordiae thesauros.

10. *Quae sit tertia ratio qua paternae charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulate ostendit.*

Magnam igitur vim habent ad declarandam praecipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere creatio & gubernatio: sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, Parensque noster summam in nos benignitatem a tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, & assidue eorum auribus inculcabit hanc praestantissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant, se, quia (1) redempti sint, mirabilem in modum Dei filios evasisse. *b Dedit enim, inquit Joannes, eis potestatem filios Dei fieri: & Ex Deo nati sunt.* Quam ob causam Baptismus, quod primum redemptionis pignus & monumentum habemus, e Sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filii: nam inquit ipse Dominus: *d Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Et: Oportet vos nasci denuo.* Item Petrus Apostolus: *e Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi.*

11. *Singulari Dei beneficio per redemptionem filii Dei effecti sumus.*

Hujus pondere redemptionis & Spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filii Dei adoptamur, quemadmodum ad Romanos scripsit Apostolus Paulus: *f Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Cujus vim & efficaciam adoptionis explanat sanctus Joannes ad hunc modum: *g Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus.*

12. *Quid Christiani, filii Dei jam effecti, post tot accepta paternae charitatis officia: vicissim Patri praestare debeant.*

His expositis, admonendus est fidelis populus quid ipse vicissim debeat amantissimo Patri Deo; ut intelligat, quem amorem ac pietatem, quam obedientiam ac venerationem Creatori, Gubernatori ac Redemptori praestare, qua spe ac fiducia illum invocare oporteat.

Tertio per redemptionem Deus est hominum Parens.

a Vide Joann. 3, 10, & 15.

Rom. 5, 7, 8.

Gal. 4, & 1.

Joann. 4, 9, 10.

b Joann. 1. 12.

Baptismus redemptionis nostrae est pignus.

c Tit. 3, 5.

d Joann. 3, 6, 7.

e 1. Pet. 1, 23.

f Rom. 8, 15.

Gal. 4, 52.

1. Tim. 1, 15.

g 1. Joann. 3. 1.

Non tantum ex secundis rebus, verum etiam ex calamitatibus immissis meliendam esse Patris celestis benignitatem.

(1) *Redempti sint: Edit. Patav. Redempti sunt.*

Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ perversitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum vitæ cursum argumento esse existimant, Deum conservare nobis amorem suum; rebus autem adversis & calamitatibus, cum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi & prorsus abalienatæ à nobis divinæ voluntatis; demonstrandum erit, cum a tangit nos manus Domini, minimè id hostiliter facere Dominum, *b* verùm percutiundo sanare, & plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & præsentis animadversione redimat ab exitio sempiterno. Nam *c* visitat quidem in virga iniquitates nostras, & inerberibus peccata nostra; misericordiam autem suam non aufert à nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in ejusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, & illud apud patientissimum Job in memoria & in ore habeant: *d* *Ipse vulnerat. & medetur; percutit. & manus ejus sanabunt: ut illud usurpent, quod sub persona populi Israelitici scripsit Jeremias: e* *Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus: converte me, & convertar; quia tu Dominus Deus meus: ut Tobix exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatæ paternam Dei manum cædentem sensisset, exclamavit: f* *Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me.*

15. Deum numquam nostri oblitum esse, fidelibus inculcandum.

In quo maximè cavendum est fidelibus, ne, etiamsi quovis incommodo affecti, quavis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: *g* *Capillus de capite vestro non peribit: immo verò se ipsi illo divini oraculi solatio consolentur, (1) quod in Apocalypsi dictum est: h* *Ego, quos amo, arguo & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos: i* *Filii, nolite negligere disciplinam Domini, neque fatigeturis, dum ab eo argueris. Quam enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filii. Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reverentur eos: num multò magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?*

a Job. 19, 21.

b Deut. 32, 39.

Quo fine adhibeatur castigatio.

c Psalm. 88, 34, 35.

d Job. 5.

e Jerem. 31, 18

f Tob. 11, 13, 5.

6, 7, 8, 11, 12.

Reg. 2, 6.

Job. 13, 15.

Deus clare omnium afflictiones intuetur.

g Luc. 21, 18.

h Apoc. 3, 19.

Prov. 3, 11, 12.

i Hebr. 12, 5, 6, 7, 8.

(1) Quod in Apocalypsi dictum est: Edit. Patav. quo in Apocalypsi dictum est, quod longè melius.

Noster.

14. Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hic appellare jubeamur.

Christiani proprie Deum suum Patrem appellant nostrum: primum, ut donum adoptionis, quæ beneficio Christi Fidelibus contingit, ab omnibus agnoscat.

a Matth. 25, 8.

b Rom. 1, 17, 10. & 12, 1.

Christum Christiani propter humanitatem fratrem habent.

c Hebr. 2, 11.

d Psalm. 2, 23.

e Matth. 28, 10. Sic. Joann. 20.

Fraterna cum Christo cognatio ejus resurrectione non est dissoluta.

f Matth. 25, 31.

g Ibid. 42.

Quomodo Christiani sint Christi cohæredes.

h Rom. 8, 17.

i Coloss. 1, 13.

k Hebr. 1, 2.

l 1. Cor. 3, 9.

Græc. habent Verbum qui significat co-operatores.

m 2. Tim. 4, 8.

n Hebr. 6, 10.

Cum Patrem invocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur ex dono ac jure divinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraternè amare debeant: *a* Omnes enim, inquit, vos fratres estis; unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. Quare etiam in epistolis fideles omnes *b* Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles universi fraterna necessitudine jungantur, sed quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiam ejus & nominentur, & sint: nam in Epistola ad Hebræos, cum de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus; *c* Non confunditur, fratres eos vocare, dicens: *d* Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: quod tanto ante David de Christo Domino prædixerat. Ipse verò etiam Christus sic apud Evangelistam loquitur ad mulieres: *e* Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me videbunt. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum jam excitatus à mortuis immortalitatem esset consecutus; ne quis existimet, fraternam hanc cognationem ejus resurrectione & in cœlum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest, ut hanc conjunctionem & charitatem Christi resurrectio diremerit, *f* ut ex illa majestatis & gloriæ sede, tum, cum de omnibus omnis memoriæ hominibus judicabit, *g* fidelium minimos ab eo fratrum nomine appellandos acceperimus.

15. Qua ratione inter Christi fratres fideles censeantur.

Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, ejus *h* cohæredes dicimur? Est enim *i* primogenitus ipse *k* constitutus hæres universorum; nos verò secundo loco geniti, cohæredes ejus pro modo cœlestium donorum, pro ratione charitatis: qua præbuerimus nos ministros & *l* coadjutores Spiritus sancti, quo auctore ad virtutem salutareque actiones impellimur & incendimur, ut ejus freti gratia, in certam salutis fortiter descendamus: quo sapienter constanterque confecto, *m* decursoque hujus vitæ spatio, justum coronæ præmium capimus à cœlesti Parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum: *n* Non enim, ut ait Apostolus, injustus est Deus ut obliviscatur operis nostri & dilectionis.

16. Quomodo alii pro aliis orare, & omnes invicem fratres existimare debeamus.

Quam verò hanc ex animo vocem Noster proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod pro se orare naturæ est; pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit; pro altero fraterna charitas hortatur: quibus illa subiunxit: (1) *Jucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronuntiat.* In hac tanta materia salutaris orationis monere, & hortari debet Parochus (2) omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis hujus fraternæ necessitudinî memores, comiter & fraternè se gerant, neque (3) se aliis alii præferant insolentiùs. Nam etsi in Ecclesia Dei diversi sunt officiorum gradus; tamen illa varietas graduum & munerum fraternæ necessitudinis conjunctionem minimè tollit: a quemadmodum in hominis corpore varius usus, & diversa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc vel illa corporis pars membri munus & nomen amittat.

17. Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis conjunctione copulati.

Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ fidei communionem contigentur? maximè: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo divites & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes (4) & qui in re-

Chrys. hom. 1, l. 4,
op. imp. in Matth.

a Rom. 12, 4.
1. Cor. 12, 12.
Ephes. 4, 7.

Deus unus & idem
est divitum & inopum
conditor.

Sap. 6, & 7, 8.

(1) *Jucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronuntiat:* Edit. Lov. & Lugd. *jucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronuntiat.* Edit. Patav. *jucundior est Deo illa oratio, quam fraterna charitas commendat, quam ea quam necessitas rei pronuntiat.* Apud Maur. autem: *dulcior est autem ante Deum oratio, non quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat.*

(2) *Omnes omnis ætatis:* Edit. Pat. *omnes cujuscunque ætatis.*

(3) *Neque se aliis alii præferant insolentiùs:* Typographi indiligentia omissa est vox *aliis* in Edit. Mantisana.

(4) *Et qui:* Ed. Pat. omittit conjunctionem *Et à quo pauperes qui in regum potestate sunt, extiterunt;* quasi comparatio sit inter divites regesque, & pauperes, regibus subditos.

Malach. 2, 10.

Nobilitas spiritualis
omnium Christiano-
rum una est.

a Joann. 3, 5.

Rom. 6, 3.

Coloss. 2, 38.

b Galat. 3, 26.

Ephes. 5, 30.

27, & 28.

Vide item Joann.

17, 2.

Actor. 4, 32.

1. Cor. 10, 17.

Coloss. 3, 11.

Locis supra citatis,
& alibi passim.

gum potestate sunt, extiterunt; sed unus Deus & pater & Dominus omnium (1). Itaque una spiritualis ortus omnium nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; eum omnes a ex eodem Spiritu, ex eodem fidei Sacramento nati simus filii Dei, & ejusdem hæreditatis cohæredes. Nec verò alium Christum Deum habent copiosi & potentes homines, alium tenuiores & infirmi: non aliis Sacramentis sunt initiati, nec aliam hæreditatem regni cœlestis expectant. Fratres sumus omnes, & ut inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi de carne ejus, & de ossibus ejus. Quod idem in Epistola ad Galatas significat Apostolus: *b Omnes filii Dei estis per fidem in Christo Jesu; quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque fœmina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Hæc autem accuratè versanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commemorandum: est enim accommodatus locus non miùs ad confirmandos & excitandos inopes & abjectos homines, quàm ad coercendam deprimendamque arrogantiam locupletum atque potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus.

18. *Quid Christianus, ubi exordium preceationis illud, Pater noster pronuntiabit, meditari debeat.*

Cùm igitur has Deo preces facturus es, Christianæ, memineris te tamquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cùm preceationem ordiris, & illud, *Pater noster* pronuntias, cogita quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut servum ad dominum adire, invitum ac timidum, sed ut ad patrem filium, voluntarium, securumque confugere, jusserit. Qua in memoria & cogitatione, quo vicissim studio & pietate tibi orandum sit, considera: danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, id est, ut oratio & actiones tuæ non indignæ sint e divino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officii rationem nos Apostolus cohortatur, cùm ait: *d Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi: ut verè de nobis dici possit, quod*

(1) *Itaque una spiritualis ortus omnium nobilitas: si-
ve potiùs, ut in Edit. Patav. Itaque una spiritualis or-
tus omnium nobilitas.*

ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses : *a Omnes vos filii lucis estis , & filii diei.*

a 1. Thess. 5. 5,

Qui es in Cœlis.

19. *Cùm Deus sit ubique præsens , quomodò domicilium suum peculiariter in cœlo habere dicatur.*

Constat inter omnes qui rectè de Deo sentiunt, ubique locorum & gentium esse Deum: quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet ac tueatur; nam Deus spiritus est, omnis expers divisionis. Quis enim audeat Deum tamquam in vestigio positum, loci alicujus finibus circumscribere, cum ipse de se dicat: *b Numquid non Cœlum & terram ego impleo?* Quod rursum sic accipiendum est, Deum cœlum ac terram, quæque cœlo ac terra comprehensa sunt, vi sua ac virtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri: adest enim rebus omnibus Deus, vel creans ipsas, vel conservans creatas, nulla regione, nullis finibus vel circumscriptus vel ita definitus, quò minus & naturam & potestatem suam præsens ubique constituat: quod beatus David expressit illis verbis: *c Si ascendero in cœlum, tu illic es.* Verum etsi præsens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus; tamen in divinis Scripturis sæpè dicitur habere domicilium suum in cœlo: quod ideo factum videmus, quòd cœli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, iidemque manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine ac pulchritudine cæteris corporibus, certisque ac stabilibus motibus præditi. Ergo ut scitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem ac majestatem, quæ maximè elucet in opere cælorum, se in divinis Scripturis habitare testatur in cœlis: sæpè etiam, quod res est, declarat nullam esse mundi partem, quæ non præsentis Dei natura & potestate comprehensa sit.

20. *Quid fidelibus meditandum exhibeat illa particula, Qui es in Cœlis.*

Quamquam (1) in hac cogitatione fideles non solum communis omnium parentis imaginem sibi proponunt: sed etiam in Cœlo regnantis Dei; ut oraturi meminerint

Deus est totus ubique, & totus in singulis mundi partibus.

Ambr. lib. 1, de Spiritu sancto, c. 7.

Dam. lib. 1, c. 16.

Scot. 2, dist. 1, q. 5, & 4, dist. 10 q. 2.

b Jerem. 23, 24.

Deus est in rebus omnibus.

Actor 17, 28.

Greg. in Ezech. Hom. 3, D. Thom. 1, p. q. 8, art. 1.

c Psalm. 138, 8, Amos. 9, 2.

Deus in divinis Scripturis in cœlo sæpè esse dicitur, ut in Psalm. 102, 10 113. & alibi frequenter.

Deus in cœlo esse dicitur, quia illud uberioris ipsius operationis, & gratiæ est particeps.

Dam. lib. 1. de Fide Orth. cap. 16.

Greg. Naz. Orat. 34. quæ est 2. de Theol.

(1) *In hac cogitatione fideles: Edit. Patav. in hac cogitatione cœlestis domicilii divinæ majestatis fideles.*

A Patre cœlesti cœlestia dumtaxat bona aut quæ his conjuncta sunt, exoptanda.

α Coloss. 3, 1. 2,

mentem animumque esse referendum ad cœlum : quantumque spei ac fiduciæ affert eis Patris nomen, tantum christianæ humilitatis ac pietatis adjungat præstans illa natura, ac divina majestas Patris nostri, qui est in Cœlis. Quæ verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit : omnis enim postulatio nostra, quæ ad hujus vitæ usum ac necessitatem pertineat, nisi cum cœlestibus sit conjuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, ioanis est & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & (1) admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt: *a Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram.*

DE PRIMA PETITIONE.

CAPUT X.

Sanctificetur Nomen tuum.

1. *Cur à Nominis divini sanctificatione nostra desideria exordiamur.*

Petitionum ordo sequi debet ordinem rerum expetendarum.

D. Thom. 2. 2. q. 82. art. 9

Deus est in seipso summum bonum : omnium principium & finis: in creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in angelis desiderabilis, in reprobis intolerabilis.

Quid à Deo petendum, quoque ordine id agendum sit, magister ipse ac Dominus omnium docuit & imperavit: nam cum studii & desiderii nostri nuntia sit & interpretis Oratio, tum rectè & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totum ut animum ac studium conferamus in Deum, qui, quoniam solus est in seipso summum bonum, jure est præcipuo quodam ac singulari amore diligendus. Nec verò ex animo & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus ejus honor & gloria præponatur : bona enim & nostra, &

(1) *Admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt: Edit. Patav. & Lovan. admonitionem illam Apostoli auctoritate comprobabunt.*

aliena, & omninò omnia quæcumque boni vocabulo nominantur ab illo profecta, summo ipsi bono cedunt. Quare, ut ordine procederet oratio, Salvator petitionem hanc de summo bono principem & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos priusquam ea, quæ nobis aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sunt Dei gloria, petere debere, ipsique Deo studium & desiderium ejus rei nostrum exponere. Quo facto, manebimus in officio charitatis, qua docemur & plus Deum quam nos ipsos diligere, & primùm petere, quæ Deo cupiamus, deinde quæ nobis optemus.

2. *Cùm divina natura nulla re augeri, aut carere possit, cur necesse fuerit sanctificationem nominis Dei hic postulare.*

Et quoniam desiderium & petitio sunt earum rerum, quibus caremus; nec verò Deo, id est ejus naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re divina substantia, quæ inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata; intelligendum est, extra hæc esse quæ à Deo ipsi Deo petimus, & ad externam ejus gloriam pertinere: cupimus enim & petimus, ut Dei nomen notius sit gentibus; ut ejus regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant divino Numini; quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus.

3. *Verba illa, Sicut in cælo & in terra, ad tres primas petitiones referri posse, & quomodò hæc intelligantur.*

Verum, ut hæ petitiones quam vim habeant, & quid valeant, planius intelligatur, Pastoris erunt partes, monere fidelem populum, verba illa, *Sicut in cælo & in terra*, ad singulas referri posse primarum trium postulationum: ut, *Sanctificetur nomen tuum, sicut in cælo & in terra*: item, *Adveniat regnum tuum, sicut in cælo & in terra*: similiter; *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra*. Cùm autem petimus, ut sanctificetur nomen Dei, id sentimus, ut augeatur sanctitas & gloria divini nominis. Quo loco Parochus animadvertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Salvatorem, ut eodem modo sanctificetur in terra, quo in cælo; id est, ut amplitudine terrestris sanctificatio cælestem exæquet: hoc enim fieri nullo pacto potest, sed ut ex charitate & intimo animi studio id agatur.

4. *Quomodò Dei Nomen per se Sanctum sanctificari à nobis possit.*

Etsi verissimum illud est, sicuti est, divinum nomen per se sanctificatione non egere; cum a sanctum

Nihil petimus Deo intrinsecus accedere, quod antea non habuerit; sed exterius aliquid fieri, quo ejus gloria innotescat ad hominum utilitatem optamus.

Quid sibi velit prima petitio.

a Lev. 11, 44, &
19, & 20, 7.
1. Petr. 1, 16.
Josue 24, 19.
1. Reg. 2, 2.

Beati omnes Deum
perpetuo laudant.
Psalm. 83, 5.
Apocal. 4, 8.

b Ephes. 5, 26.
c Matth. 28, 19.
Secundo speciatim
petitur, ut infideles
per fidem & fidei Sa-
cramenta Deo se ad-
jungant.

Tertio petitur, ut
Christiani in vitia re-
lapsi resipiscant.

d Luc. 11, 26.
Matth. 12.
Marc. 3.

& terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte natura a sanctus est: neque ei ulla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere: tamen, quod in terris longè minori honore afficitur, quàm par est, nonnumquam etiam maledictis & nefariis vocibus violatur: propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore & gloria celebretur, ad exemplum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur: id est, ut sic honor & cultus in mente, in animo, in ore versetur, ut omni veneratione & intima & externa prosequamur, omnique celebritate excelsum, purum & gloriosum Deum, ad imitationem supernorum ac cælestium civium complectamur. Ut enim cælites summa consensione, gloria & prædicatione efferant Deum; sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, (1) & omnes gentes Deum cognoscant, colant & venerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicantes credant ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quidquam esse purum aut sanctum, quod non à sanctitate divini nominis oriatur.

5. *Quomodo fieri possit, ut Dei nomen in infidelibus Sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus b mundatam esse Ecclesiam in lavacro aquæ, in verbo vitæ: significat autem *Verbum vitæ* c nomen Patris, & Filii & Spiritus sancti, in quo baptizamur & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cujusquam expiatio, nulla munditia & integritas esse potest, super quo non sit invocatum divinum nomen, cupimus et petimus à Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radiis divini luminis illustratum, hujus vim nominis agnoscat sic, ut in eo veram quærat sanctitatem, & in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Baptismi Sacramentum suscipiens, ipsius Dei dextera, perfectam vim sanctitatis consequatur.

6. *Qua ratione Dei nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Pertinet verò optatum & postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitiis & sceleribus contaminati, puram Baptismi integritatem & d innocentiam stolam amiservot; qua re factum est, ut in illis miserimis suam iterum sedem impurissimus spiritus collocarit. O-

(1) *Et omnes gentes: Edit. Patav. ut omnes gentes.*

ptamus igitur & precamur à Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur nomen ejus; a ut ad cor & sanitatem redeuntes, Sacramento Pœnitentiæ redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum ac sanctum Deo templum ac domicilium præbeant.

7. Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei nomen poterunt?

Oramus denique, lumen ut suum Deus præferat omnium mentibus, quo videre possint, d *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, descendens à Patre luminum*, ad nos divinitus esse delatum: quo temperantiam, justitiam, vitam, salutem, omnia denique animi, corporis, externa, vitalia ac salutaria bona illi accepta referant; à quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt; (1) si quid luce sua sol; si quid reliqua sidera motu & cursu prosunt hominum generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum & fructuum ubertate vitam sustinet omnium; si opera magistratum quiete ac tranquillitate fruimur; & hæc & hujus generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter (2) effectas quasdam, & ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longè, lateque diffundit.

8. Quomodo maximè per agnitionem & venerationem Ecclesiæ catholicæ Dei nomen sanctificetur.

Quod autem maximè rem continet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant & venerentur sanctissimam Jesu Christi sponsam, & parentem nostram, Ecclesiam; in qua una est c fons ille amplissimus atque perpetuus ad eluendas & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur universa salutis & sanctificationis Sacramenta; quibus, quasi cœlestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros & liquor effunditur: ad quam solam & ad eos, quos suo sinu & gremio complexa est, pertinet divini illius imploratio nominis, d quod unum sub cœlo datum est hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

(1) *Bona cuncta procedunt; si quid luce sua sol &c.*: Edit. Patav. *bona cuncta procedunt; nam si quid luce sua sol &c.*

(2) *Effectas*: Edit Patav. & Lovan. *affectas*, quod magis arridet.

a Isai. 46, 8.

Quarto petitur, ut gratiæ suæ lumine corda tenebricosa perfundat.

b Jacob. 1, 17.

Omnia bona tum animi, tum externa Deo referri debent accepta.

In Oratione Dominicæ V. post Pascha.

Quinto obtatur, ut catholica Ecclesia ab omnibus agnoscat.

c Zach. 13, 1.

Ezech. 36, 25.

Ecclesiæ prerogativæ.

Ad solam Ecclesiam pertinet divini Nominis imploratio.

d Actor 4, 12.

9. *Qua ratione nomen Dei à Christianis hodie polluatur.*

Verùm Parochi maximè hunc locum urgere debebunt, boni esse filii, non solùm Patrem Deum orare verbis, sed re etiam & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio divini nominis. Utinam non essent, qui, cùm oratione hanc Dei nominis sanctificationem assiduè postulent, factis, quantum in ipsis est, illud violant atque contaminant, quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicetur. In quos dictum est ab Apostolo: *a Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes; & apud Ezechielem legimus: b Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iste est, & de terra ejus egressi sunt. Qualis enim est vita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur, sic de religione ipsa, deque ejus auctore religionis multitudo imperita judicare solet. Quare, qui vivunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad ejus regulam orationem & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent aliis laudandi nomen cœlestis Parentis, & omni honore & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem & prædicationem divini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Evangelistam: *c Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est; & Princeps Apostolorum: d Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum.**

a Rom. 2, 24.

b Ezech. 36, 20.

Isai. 52, 5.

Tit. 1, 10.

Quomodo ex Fide-
lium sanctitate popu-
li ad laudandum
Deum excitentur, vi-
de Deut. 4, 5, 6, 7.

Virtutibus sunt ex-
citandi homines ad
Dei Nominis sanctifi-
cationem.

a Matth. 5, 16.

Marc. 1, 2.

Luc. 7, 16.

d 1. Petr. 2, 12,

& 3, 16, 17.

 DE SECUNDA PETITIONE.

CAPUT XI.

Adveniat regnum tuum.

1. Regni Dei prædicatio in Scripturis quàm sæpè commendata.

Regnum cœleste, quod altera hac petitione postulamus, ejusmodi est, ut eò referatur ac terminetur omnis Evangelii prædicatio: nam & inde exorsus est ad pœnitentiam cohortari sanctus Joannes Baptista, dum a Pœnitentiam, inquit, agite; (1) *appropinquavit enim regnum cœlorum*. Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis *b* Salvator humani generis; & in illo salutari sermone, *c* quo beatitudinis vias discipulis in monte monstravit, tamquam proposito orationis argumento principium duxit à regno cœlorum: nam *d* *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessariæ profectionis: *e* *Et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum*. Hoc idem *f* postea regnum prædicare jussit Apostolos; & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit: *g* *Tu autem vade, & annuntia regnum Dei*. Cùm verò resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, *h* loquebatur de regno Dei. Quare Parochi huic secundæ postulationis locum diligentissimè tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione vis ac necessitas, intelligant.

2. Quid hæc secunda petitio comprehendat.

Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quòd etsi hæc petitio conjuncta sit cum reliquis omnibus, eam

(1) *Appropinquavit*: Ita etiam hodierna Vulgata, unde perperam in Ed. Ven. 1586. Pat. 1714 & ita. Ven. *appropinquabit*.

Conjunctum est hujus petitionis argumentum cum ultimo Symboli articulo.

a Matth. 3, 2.

Marc. 1, 4.

Luc. 3, 3.

b Matth. 4, 17.

Marc. 1, 15.

c Matth. 5 & 6, 7 per totum.

d Matth. 5, 3.

Luc. 6, 20.

e Luc. 4, 43.

f Matth. 10, 1.

g Luc. 9, 60.

h Act. 1, 3.

a Matth. 6, 33.

Quomodo omnia, quæ ad spiritualem & corporalem vitam pertinent, Deus suo regno provideat, declarat sub parabola vineæ.

Isai. 5, 1, 2, 3.

Jerem. 2, 2.

Matth. 21, 33.

b Matth. 6.

Deus Rex est ditissimus, valens omnia necessaria nobis præstare.

c Psalm. 22, 1.

Quomodo petendum Dei regnum.

d Matth. 25, 11.

e Matth. 7, 21.

Quam calamitosa sit præsentis vitæ conditio.

f Omnes Patres se exules, hospites & peregrinos esse confessi sunt.

g Hebr. 11, 13.

Dæmones sic in terris agere indicat Paulus. Ephes. 6, 52.

h Prælia carnis & spiritus

Matth. 26, 41.

Rom. 7, 18.

Galat. 5, 17.

tamen separatim etiam adhiberi jussèrit à cæteris, ut, quod petimus, summo studio quæramus: ait enim: a *Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus; & hæc omnia adjicientur vobis.* Et quidem tanta vis & copia cælestium munerum hac postulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream & spiritualem vitam tuendam sint necessaria: quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ regni salutem contineant? quòd si sunt homines de regni sui incoluitate solliciti, quanta Regem Regum omnium cura & providentia tueri credendum est & vitam & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione vel exilio potius indigemus, quæ concessurum se Deus benignè pollicetur: nam statim illa subjunxit: b *Et hæc omnia adjicientur vobis.* Quibus omninò declaravit, se eum esse Regem, qui generi hominum copiosè omnia largeque suppeditat; in cujus infinitæ benignitatis cogitatione infixus David cecinit: c *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.*

3. *Quid his faciendum sit, qui hujus petitionis fructum consequi cupiunt.*

Verùm minimè satis est vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia, tamquam instrumenta, quibus illud quæritur & invenitur: nam & quinque fatuæ virgines, studiose illæ quidem petierunt ad hunc modum: d *Domine, Domine, aperi nobis:* verumtamen, quòd illius postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt: nec injuria; est enim illa Dei ore pronuntiata sententia: e *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.*

4. *Quibus rationibus regni Dei desiderium hominibus sit excitandum.*

Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis divinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium studiumque commoveant regni cælorum; quæ calamitosam status nostri conditionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna Parentis Dei domus. f *Exules enim sumus, & planè ejus loci incolæ, g in quo habitant dæmones, quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi & implacabiles in genus humanum.* Quid domestica h intestinaque prælia quæ inter se corpus & anima, caro & spiritus assiduè ge-

rum? quibus perpetuo timendum est, ne concidamus: timendum autem? immò verò statim concideremus, nisi propugnaculo divinæ dexteræ defenderemur. Quam vim miseriarum cum sentiret Apostolus: a *Infelix*, inquit, *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

5. *Quanta sit hominis miseria, per aliarum rerum cum homine collationem demonstratur.*

Hæc infelicitas nostri generis quamquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarum naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi potest. In illis sive rationis, sive etiam sensus expertibus, raro fieri videmus, ut aliqua natura à propriis actionibus, à sensu, vel motu insito declinet sic, ut à proposito & constituto sine defleat. Hoc apparet in bestiis agrestibus, nantibus, volucris, ut res declaratione non egeat. Quod si cælum suspexeris, nonne verissimum id esse intelligis quod à Davide dictum est: *b In æternum, Domine, verbum tuum permanet in Cælo?* Nempè illud continenti motu, & perpetua conversione fertur, ut ne minimum quidem à præfinita divinitus lege discedat. Si terram & reliquam universitatem consideres, facilè videas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissimè labitur; rarò, quæ rectè sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones abjicit atque contemnit; quæ modò placuerat optima sententia, subito displicet, & illa rejecta, ad turpia consilia, sibi que perniciosa dilabatur.

6. *Quæ sit omnium miseriarum causa potissima.*

Quænam igitur est hujus inconstantie miseriarumque causa? contemptio planè divini afflatus; *c* claudimus enim aures Dei monitis, oculos tollere volumus ad ea, quæ nobis lumina divinitus præferuntur, nec cælestem Patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miseras oculis subjiciant fidelis populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorum vim ostendant: quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex viris sanctissimis, Joanne Chrysostomo & Augustino, maximè verò ex iis, quæ in Symboli expositione posuimus: nam illis cognitis, quis erit è facinorosorum hominum numero, quin adjumento Dei gratiæ præeuntis, Evangelico illo *d* prodigi filii exemplo, conetur exurgere & erigere se, atque in cælestis regis patrisque conspectum venire?

7. *Quidnam Dei regnum in sacris litteris designet.*

His explicatis, quæ sit fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit quod his verbis à Deo postulemus;

a Rom. 7, 24.

Omnes res creatæ insitam sibi à Deo vim retinent.

Psalm. 143, 6, 7.

Omnia ad autum Deo serviunt præter hominem.

Psalm. 118, 89.

Genes. 3, 19.

Paral. 29, 15.

Psalm. 38, 6.

b Psalm. 118, 89.

Sap. cap. 2, 5.

Eecl. cap. 15, 21.

Isai. cap. 40, 6. & alibi.

c Prov. 24.

Isai. 65, & 66, 4.

Jer. 7, & 50, 15.

Chrys. Hom. 62, ad populum Antioch.
D. August. lib. 10. Confes. cap. 28.

d Luc. 15, 18, 19.

præsertim cum vocabulum regni Dei multa significet: quorum declaratio, & ad reliquam Scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad hujus cognitionem loci necessaria.

Dei Regnum primò generalem iu res universas potestatem, & providentiæ curam significat.

a Psalm. 94, 4.

b Esth. c. 13, 9.

Secundo, peculiarem illam beneficentiam, qua pios gubernat & dirigit, denotat.

c Psalm. 22, 1.

d Isai. 33, 22.

Quomodo Regnum Christi non sit ex hoc mundo.

e Psalm. 2, 6.

Rom. 14, 17.

g Galat. 2, 20.

Quomodo Regnum Dei sit justitia.

Communis igitur quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in divinis litteris, est non solùm ejus potestatis, quam habet in omnem hominem rerumque universitatem, sed etiam providentiæ, qua cuncta regit & moderatur: a *In manu ejus, inquit Propheta, sunt omnes fines terræ.* Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta sunt & abdita in intimis terræ ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardocheus loquebatur illis verbis: b *Domine, Domine, rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit tuæ resistere voluntati: Dominus omnium es: nec est qui resistat majestati tuæ.*

8. Christi regnum in pios quale.

Item Dei regno declaratur præcipua illa ac singularis providentiæ ratio, qua Deus pios & sanctos homines tuetur & curat: de qua propria & eximia quadam Dei cura dictum est illud a Davide: c *Dominus regit me, & nihil mihi deerit:* tum ab Isaia: d *Dominus rex noster ipse salvabit nos.* In qua Dei regia potestate etsi præcipua ratione sunt in hac vita ii, quos diximus, sancti ac pii homines: tamen monuit Pilatum ipse Christus Dominus, regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minimè ex hoc mundo, qui & conditus est & interiturus, ortum habere: nam eo, quem diximus modo, dominantur imperatores, reges, respUBLICÆ, duces omnesque ii, qui vel expetiti ac delecti ab hominibus, præsent civitatibus atque provinciis, vel per vim & injuriam dominatum occupaverunt: Christus autem Dominus e constitutus est Rex a Deo, ut ait Propheta: *cujus regnum ex Apostoli sententia, justitia est; ait enim: f Regnum Dei est justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.*

9. Qua ratione Christus in suis regnet fidelibus.

Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus virtutibus regni quodammodo partes efficimur, & Deo peculiari quadam ratione subjecti, ad ejus cultum ac venerationem consecramur: ut quemadmodum dixit Apostolus: g *Vivo autem, jam non ego: vivit verò in me Christus: ita nobis dicere liceat: Regno ego, jam non ego; regnat verò in me Christus.* Id autem regnum justitia dicitur, quia Christi Domini justitia constitutum est. Ac de hoc

regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus: *a Regnum Dei intra vos est.* Nam etsi Jesus Christus per fidem regnat in omnibus qui gremio ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur; præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe & charitate præditi, se tamquam pura quædam & viva membra Deo præbuerunt. Et in his Dei gratiæ regnum esse dicitur.

10. De Regno gloriæ Christi Domini nostri.

Est verò etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum Dominum apud S. Matthæum loquentem audimus: *b Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Quod idem ab eo regnum apud S. Lucam, latro admirabiliter sua scelera recognoscens expetebat in hunc modum: *c Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Sanctus etiam Joannes meminit hujus regni: *d Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Meminit item Apostolus ad Ephesios; *e Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Eodem *f* pertinent aliquot similitudines Christi Domini loquentis de regno cælorum.

11. De regni gratiæ & gloriæ Christi natura & diversitate.

Necesse est autem prius ponere regnum gratiæ: neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi ejusdem gratia in illo regnarit. Est verò gratia, ipsius sententia Salvatoris: *g Fons aquæ salientis in vitam æternam.* Gloriam autem quid esse dicemus, *h* nisi gratiam quandam perfectam & absolutam? quamdiu enim fragili hoc & mortali corpore vestiti sumus, dum in hac caeca peregrinatione & exilio vagi & iurbecilles absumus à Domino, sæpe labimur & cadimus, abjecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, i quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi ac stabiles perpetuò consistemus: omne enim & vitium & incommodum exhaurietur, omnis infirmitas confirmata roborabitur; ipse denique nostra in anima & in corpore regnabit Deus: quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur.

12. Quid in primis hac petitione Deum oremus.

His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio propriè velit, dicendum est. Petimus autem à Deo, ut regnum Christi quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad fidem Chri-

a Luc. 17, 21.

In quibus præcipue regnet Christus.

Tertio, gloriam & majestatem designat, quam Deus in Cælo obtinet.

b Matth. 25, 34.

c Luc. 23, 42.

d Joann. 3, 5.

e Ephes. 5, 5.

f Matth. 13, 31. 32, 44, & cap. 23, 1.

g Joann. 4, 14.
Quid gratia.

h Sic Apost.

Rom. 6, 23. vitam æternam gratiam vocat. Regno gratiæ frequenter excidimus.

i 1. Cor. 13, 15.

Regnum gloriæ, si semel ab homine possideatur, numquam amittitur.

Quomodo maxime hic in terris regnum Dei adveniat.

a Isai. 54, 2, 3. & vers. 5.

b Isai. 60, 3, 4. & e. 49. 18.

c Tit. 1, 16.

In Christianis perperam viventibus, dominatur etiam diabolus.

d Matth. 3, 12.

e 1. Cor. 15, 55.

f 1. Cor. 15, 24, 25, Colos. 2, 15.

g Matth. 13, 44.

Christi regnum ut consequamur, omnia terrena sunt contemnenda.

sti Domini, & accipiendam veri Dei cognitionem convertant infideles & Judaei; & schismatici ac haeretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiae Dei communionem à qua desciverunt, revertantur; ut compleatur & ad exitum perducatur, quod Isaiae ore dixit Dominus: *a Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extendende; (1) ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida. Ad dexteram enim & ad laevam penetrabis: quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idem: b Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longè venient, & filiae tuae de latere surgent.*

13. *Secundò quidnam hic postuletur.*

Verum quia sunt in Ecclesia, c qui verbis confidentes Deum, factis negantes, deformatam Fidem praesferant, in quibus propter peccatum daemón habitat ac dominatur tamquam in propriis domiciliis; petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radiis divinae lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem: ut omnibus e suo regno, caelestis Parens, sublatis haereticis atque schismaticis ejectionibus, ac scelestis causis, d aream purget Ecclesiae, quae Deo cultum piè sancteque adhibendo, quieta ac tranquilla pace perfruatur.

14. *Quid tertio loco eadem petitione quaeramus.*

Petimus denique, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus; ne sit post hac morti locus, sed ut illa e absorbeat in victoria Christi Domini nostri, qui f disjecto ac dissipato omni hostium principatu, potestate & virtute, suo omnia subjiciat imperio.

15. *Quae Christianis hujus petitionis occasione praecipue agenda & contemplanda offerantur.*

Erit autem curae Parochis, ut quod postulat hujus ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus & meditationibus instructus, has piè Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut vim ac sententiam intueatur illius similitudinis à Salvatore introductae: g *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & praegaudio illius vadit, & vendit universa, quae habet, & emit*

(1) *Ne parcas*: deest in Edit. Rom. Lugd. Lovan. Par. est autem apud Isaïam, ut & in edit. Patav.

agrum illum. Nam qui noverit Christi Domini divitias, is præ illis omnia contemnet; huic facultates, opes, potentia sordescunt: nihil enim est quod illi summo pretio comparari, immò verò quod in conspecto ejus stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabunt illi, ut Apostolus: *a Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* Hæc est illa insignis Evangelii *b margarita* in quam qui pecuniam ex omni honorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruatur sempiterna.

16. *Quam sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam, & in futuro per gloriam.*

O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Jesus Christus, ut illam videre possemus divinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis! nam & nostra omnia & nos ipsos venundarem, ut emptam illam tenerem: tum enim denique (1) nobis id non dubitanter dicere liberet: *c Quis nos separavit à charitate Christi?* Præstantem verò regni gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire volumus, eandem de illa & *d Prophetæ* & *e Apostoli* vocem atque sententiam audiamus: *Oculus non vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.*

17. *De humilitate, quam in hac petitione, & aliis præ nobis ferre debemus.*

Proficiet autem ad impetrandum maximè quod petimus, si qui simus, ipsi nobiscum reputemus, id est, Adam progenies, *f jure* è paradiso ejecti & exules, quorum indignitas ac perversitas summum Dei odium ac sempiterna pœnas postularet. Quare demisso tum & abjecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio; & omninò nobis ipsis diffidentes, *g illius* more Publicani confugiemus in Dei misericordiam, totumque ejus benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, *h quo* sceti clamare audeamus, *Abba, Pater.*

18. *Quanto studio nobis incumbendum sit, ut tandem cœlorum regno potiæmur.*

Suscipiemus etiam illam curam & cogitationem, quid agendum, quid vitandum sit, ut ad cœleste regnum pervenire possimus: non enim à Deo *i ad otium* & ad inertiam vocati sumus; quin immò inquit; *k*

Huc pertinere possunt quæ de Sapientia scripsit.

Job. 28. 15.

Salom. Prov. 8, 10.

Sap. 7, 8, 9, 10.

a Philip. 3, 8.

b Matth. 13, 45

c Rom. 8, 35.

d Isai. 64, 4.

e 1. Cor. 2, 9.

f Genes. 3, 23.

Humiliter Regnum Dei petendum.

g Luc. 18, 19.

h Rom. 8, 15.

Quid sequi vel fugere debeamus: ut simus bestii, sæpè cogitanda.

i Hoc docet parabola Evangelica de vinea.

Matth. 10, 1.

k Matth. 11, 12.

(1) *Nobis id non dubitanter dicere liberet:* Vocula *id* desideratur in Edit. Pat. & quidem redundare videtur.

a Matth. 19, 17.
Diligentia adhibenda.

b 1. Cor. 9, 3.
Quomodo simus
divinæ gratiæ adju-
tores.

c Matth. 28, 20.
Quantis præsi-
diis homines instruxerit.
Deus ad cœlestis re-
gni consecutionem.

d Matth. 25, 34.

Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud; & a Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Itaque non est satis petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium & operam adhibeant homines: nam *b* adjutores sint oportet, & administri Dei gratiæ in eo tenendo cursu, quo pervenitur in cœlum; numquam nos deserit Deus, *c* qui nobiscum se futuram perpetuo pollicitus est; unum ut nobis videndum sit, ne Deum & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & (1) salutem illis conficit sempiternam, & quæ sub aspectum non cadunt, Angelorum copiæ, & plenissimum virtutis cœlestis visibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis præsidii est divinitus constitutum, ut non modò ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum ejusque nefarios satellites prosternere & conculcare possimus.

19. *Conclusio hujus petitionis, & brevis illius alia expositio.*

Quare vehementer ad extremum (2) petamus à Dei Spiritu, nos ut omnia jubeat è sua voluntate facere: satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat: ut vincat & triumphet Christus: ut vigeant ejus leges toto orbe terrarum: ut decreta serventur: nullus ut proditor aut desertor ejus sit; sed tales se præbeant omnes, ut in regis Dei conspectum non dubitanter veniant, & *d* constitutam illis ex omni æternitate possessionem adeant regni cœlestis, ubi beati cum Christo sempiterno ævo fruantur.

(1) *Salutem illis conficit sempiternam*: Longè melius Edit. Patav. Lug. Lovan. & Paris. *salutem perficit sempiternam.*

(2) *Petamus*: Edit. Patav. *petemus.*

DE TERTIA PETITIONE.

CAPUT XII.

Fiat voluntas tua.

1. *Quare postulato Dei regno, statim subjiciatur, ut ejusdem voluntas fiat.*

Cum à Christo Domino dictum sit: a *Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum caelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum*: quicumque in illud caeleste regnum pervenire cupiunt, id à Deo petere debent, ut fiat voluntas ejus. Quam hinc loco posita hæc petitio est statim post regni caelestis postulationem.

2. *Qua methodo ad veram hujus petitionis intelligentiam perveniendum sit.*

Ut autem intelligant fideles, quàm necessarium id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantamque vim salutarium munerum ex ejus impetratione consequamur; demonstrabunt Parochi, quibus miseris & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis.

3. *Quæ mala prævaricatio primi parentis in humanum genus inæxerit.*

Nam à principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingeneravit, ut naturali quadam propensione suum quærerent & expeterent finem, à quo illæ numquam, nisi objecto extrinsecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo præclarior & præstantior vis, quod is compos esset rationis atque consilii. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conservassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, sic in eo stata & conditione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona justitiæ originalis amisit, quibus à Deo supra naturæ

a Matth. 7, 21.

Homo in initio suæ creationis in Deum tamquam suæ beatitudinis auctorem, recte ferebatur.
Eccles. 7, 27.

Peccato originali & amissa justitia, & ad virtutem inclinatio corrupta est.

a Psalm. 52, 4.

b Gen 8, 21. item.
6, 5.

Omnes ab adolescentia ad malum sunt proclives.

Conc. Trid. Sess. 5.
de peccato originali.

c Rom. 7, 21, 22,
23.

d Isai. 5, 20.

Gustum spirituales
amisit homo.

e Isai. 24, 9.

Ezech. 18, 2.

Homines omnes
post peccatum sunt
aegrotis similes.

f Psalm. 6, 26, &
106.

Isai. 24, 53, 4.

Virtutes cælo di-
gnas, homo sibi reli-
ctus perficere non po-
test.

sua facultatem auctum ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscurabit. a *Omnes, inquit, declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Nam, b *Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum pravas cupiditates, c dum proclives sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus.*

4. *Homo, etsi multis miseris obrutus sit, suum tamen statum ignorat.*

Quibus in malis quamquam assidue versemur, tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minimè mala videantur. Quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obræcati non videant, quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera; immò verò ad illa perniciosa mala, tanquam ab optabile & expetendam bonum rapiantur præcipites; ad iis, quæ verè bona sunt & honesta, tanquam à contrariis rebus abhorreant. Hanc opinionem corruptumque iudicium detestatur Deus illis verbis: d *Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

5. *Quomodò nostram hanc miseriam sacræ litteræ nobis ab oculos subjiciant.*

Itaque nostris ut subjiciant oculis nostras miseras, comparant nos divinæ litteræ iis, e qui verum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut à salubri victu alieni sint, appetantque contrarium. f *Cum aegrotis præterea nos conferunt: ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum & integrorum hominum officia ac munera obire non possunt; sic nos actiones, quæ Deo gratiæ sint, suscipere sine divinæ gratiæ adiumento nequimus.*

6. *In statu naturæ corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.*

Quod si quaedam sic affecti assequimur, levia illa sunt, & quæ ad consequendam cælestem beatitudinem parùm, vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare & colere, quod majus quiddam & altius est, quàm ut nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminicula divinæ gratiæ sublevemur.

7. *In rebus divinis nōs omnino pueris esse persimiles.*

Quamquam aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relictis arbitrio temerè moventur ad omnia: pueri, inquam, sumus & imprudentes, ludicris sermonibus & inanibus actionibus dediti, si à divino præsidio deseramus. Sic enim nos objurget Sapiencia: *a Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient?* Et in hunc modum hortatur Apostolus: *b Nolite pueri effici sensibus.* Et si in majori inanitate & errore versatur, quàm illa puerilis ætas, cui tantum abest humana prudentia, ad quàm tamen per se tempore potest pervenire; cùm ad divinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore & adiutore, aspirare non possimus: nisi enim præstò nobis sit Dei auxilium, rejectis iis, quæ verè sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

8. *Quodnam hac petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

Ac si quis, discussa divinitus animi caligine, has videat hominum miseras, & sublato stupore, sentiat e legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque dispiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigenda & conformanda sit? Hoc igitur illud est quod imploramus, cùm ita precamur Deum: *Fiat voluntas tua.* Cùm enim et abjecta obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has miseras incidimus, unum illud tantorum malorum remedium nobis divinitus propositum est, ut ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando vivamus, omnesque cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur. Quod ut assequi possimus, suppliciter illud à Deo petimus: *Fiat voluntas tua.*

9. *Etiam à justificatis, qui jam Deo parent, usurpanda hæc precatio est.*

Id verò illis etiam vehementer petendum est, in quorum animis jam regnat Deus, quique jam sunt radiis divini luminis illustrati, cujus gratiæ beneficio Dei obtemperent voluntati. Quibus, licet ita comparatis, propriæ tamen cupiditates adversantur proclivitatem ad malum, insitam in hominum sensibus: ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis peri-

Homines per Adæ peccatum nunc sunt ipsis pueris insipientiores.

a Prov. 1, 22.

b 1. Cor. 14, 20.

Prudentiam saluti necessariam, nisi Deo adiutore, consequi non possumus.

c Rom. 7, 23.

Omnium actionum & cogitationum humanarum bonitas ex consensu, quem habent cum divina voluntate, est metienda. Suam autem voluntatem, Deus manifestavit hominibus per Decalogum.

d Rom. 5, 9.

Justificati propter pronitatem ad malum, vita hac durante, semper periclitantur.

Conc. Trid. sess. 6, can. 12 & 3, vide Ezech. 8, 26.

Jerem. 16, 2.

c Jacob. 1, 14.

b Matth. 26, 41.

Justitia originalis fuit tamquam frænum, quo carnis cupiditates regebantur, eoque semel amisso, numquam ita regi poterunt, quin identidem noxia appeterent.

c Rom. 7, 18.

Fomes peccati, seu concupiscentia perpetuo in membris nostris latitat; unde etiam perpetuo adversus illam, quaerenda sunt auxilia.

d Rom. 7, 20.

Vide Magistrum in 1. dist. 45, litt. G. H. & I. & D. Thom. in 1. p. q. 19 & ipsum, & alios in 1. dist. 45.

e Ephes. 5, 17.

1. Thes. 4, 3.

Rom. 12, 2.

1. Petr. 2, 15.

f Luc. 1, 74, 75.

culum sit a nobis ipsis, ne a abstracti & illecti a concupiscentiis, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus: de quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis: b *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*

10. *Injustificatis adhuc viget concupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

Non enim est in hominis potestate, ne in ejus quidem, qui per Dei gratiam est justificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea excitentur: quippè cum eorum, qui justificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem, de qua illud scripsit Apostolus: c *Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum.* Nam ut semel primus homo justitiam originalem, qua tamquam fræno quodam cupiditates regebantur, amisit, minimè eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte d peccatum, id est, peccati fomitem habitare, scribit Apostolus: ut intelligamus, eum non ad tempus, quasi hospitem, diversari apud nos, sed quamdiu vivimus, tamquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum hæcere perpetuò. Ergo domesticis & intestinis hostibus assiduè oppugnati, facilè intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque ut fiat in nobis voluntas ejus. Jam verò faciendum est, ut sciant fideles quæ sit hujus petitionis vis.

11. *Quomodo voluntas Dei in hac petitione accipiatur.*

Quo loco multis omissis, quæ a Doctoribus scholasticis de Dei voluntate utiliter & copiosè disputantur, voluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam *Signi* appellare solent, hoc est, pro eo, quod Deus a nobis fieri, aut caveri jusserit aut monnerit. Quare voluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt universa, quæ nobis ad cœlestem beatitudinem comparandam proponuntur, sive illa ad fidem, sive ad mores pertineant: omnia denique, quæcumque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit. De qua voluntate ita scribit Apostolus: *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.*

12. *Quam includat tertia petitio sententiam.*

Cum igitur illud precamur, *Fiat voluntas tua*, petimus in primis, nobis ut Pater cœlestis facultatem concedat obtemperandi divinis jussis, & f inserviendi ei in sau-

titate & justitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum & voluntatem ejus omnia faciamus: ut ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur, ut ipso duce & auctore, reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, & qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, b qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: ut parati simus omnia perpeti potius, quam vel minimum ab ejus voluntate discedere.

13. Quibus potissimum datum sit eorum, quæ hic petuntur, studio & amore ardentissimè flagrare.

Nec verò quisquam est, qui hujus studio & amore petitionis flagret ardentius, quàm is, cui concessum sit ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissimè dici intelligit, servire Deo & illi obedire, regnare esse: c *Quicumque*, inquit Dominus, *fecerit voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror & mater est*: hoc est, cum illo sum omnibus amoris & benevolentiae vinculis conjunctissimus. Nemo ferè est ex viris sanctis, quin præcipuum hujus petitionis munus à Deo vehementer postulari: ac præclara quidem omnes, sed varia persæpè oratione usi sunt: in quibus mirificum & suavissimum Davidem videmus illud variè postulantem: modo enim inquit: d *Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas*: interdum: e *Deduc me in semitam mandatorum tuorum*; nonnumquam: f *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis in Justitia*. Huc pertinent illa: g *Da mihi intellectum, & discam mandata tua*: h *Judicia tua doce me*: i *Da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua*. Sæpè aliis verbis eandem tractat versatque sententiam. Qui loci diligenter animadvertendi sunt, & fidelibus explicandi, ut, quanta sit in prima hujus petitionis parte vis & copia salutarium rerum, omnes intelligant.

14. Quæd præterea hac petitione significemus.

Secundo loco, cum illud precamur: *Fiat voluntas tua*; detestamur opera carnis; de quibus scribit Apostolus: k *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria* (1) &c, &, Si

(1) In Edit. Patav. additur: *Idolorum servitus, beneficia, inimicitia, contentiones, amulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homicidia, ebrietates, comestiones, & his similia*; ut est apud eundem Apostolum.

a Joann. 1. 13.

b Philip. 2, 8

Parere Deo libertas est, inquit Seneca, libr. de Beata vita. c. 15, ex quo D. Bern. serm. 3, de S. Andr. hæc. strapsisse videtur, servire Deo regnare est. e Matth. 12, 50, Marci 3, 35. Luc. 8, 1.

Omnes Sancti divinam voluntatem, semper fieri optarunt, ut Christus.

Matth. 25, 42.

Paulus Act. 21, 14, 2, Reg. 3. 18.

d Psalm. 118, 5.

e Ibidem 35.

f Ibidem 133.

g Ibidem 73.

h Ibidem 108.

i Ibidem 125.

k Gal. 5, 19, 20, 21. 1.

Rom. 3, 13.

Voluptarii, terrenisque affectibus implicati nisi illam cupiditatem exuant, non verè istud precantur.

a Rom. 13, 14.

Difficile est adversus propriam cupiditatem precari, sed tamen salutare & gloriosum.

b Matth. 16, 24.

Lucae 9, 23.

Marci 8, 34.

secundum carnem vixeritis, moriemini: petimusque, ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac voluntate voluptarii homines, qui in terrenarum rerum cura & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundam quod concupierunt, & in illo fructu pravæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatorum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequantur. Nos contra petimus à Deo, ut ait Apostolus, a ne carnis curam faciamus in desideriis, sed ut fiat voluntas eius.

15. *Melius est id optare fieri, quod Deus vult, quam id quod cupimus.*

Et si non facilè adducimur ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat; habet enim difficultatem hæc animi inductio, quod ipsi quodammodo id petentes nos videmur odisse: quod etiam stultitiæ tribuunt iis, qui toti hærent in corpore: sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa, cujus est illa sententia: b *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum: præsertim cum sciamus, multò præstare id optare, quod rectum justumque sit, quam illud assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus sit alienum.* Et certè deteriore loco is est, quicumque ad id pervenit, quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optimè quod optavit, non assequitur.

16. *Etiam ea, quæ pietatis speciem non habent, à Deo petenda non sunt.*

Quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum depravatum esse constet, sed ne id etiam detur, quod suasore & impulsore dæmone, c simulato lucis angelo, tamquam bonum interdum postulamus. Rectissimum illud principis d Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum à consilio proficiscendi ad mortem avocare conabatur; & tamen eum, quia humanis sensibus, non divina ratione ducebatur, Dominus acriter objurgavit. Quid amanti in Dominum (1) videtur eo postulari potuisse, quod sancti viri e Jacobus & Joannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere nolissent, ab eo petierant, uti juberet, ignem è cælo descendere, qui

a 2. Cor. 11, 14.

c Matth. 16, 22.

e Lucae 9, 54.

(1) Videtur: Edit. Patav. ann. 1714. videbatur.

duros illos & inhumanos absumeret? At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: *Nescitis cujus spiritus estis: a Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.*

a Luc. 9, 56,
Joann. 3, 16.

17. *Cum quæ cupimus, ad naturæ conservationem spectant, ea maximè ut fiant, si Deus velit, petendum est.* Neque verò solùm, cum quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas ejus, sed etiam, cum reverà malum non est; veluti cum voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conservant & rejiciat, quæ ei contraria (1) videantur. Quocirca cum in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus hujus generis, tum verò dicamus ex animo, FIAT VOLUNTAS TUA: imitemur illum ipsum, à quo salutis disciplinam accepimus: *b* qui cum naturaliter (2) insito cruciatuum & acerbissimæ mortis timore commoveretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei Patris retulit voluntatem: *c* *Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat.*

b Matth. 26, 36
37, 38.

Marci 14, 33.

Qualis autem in Christo fuerit tristitia & timor, vide D. Thom. 3 p. q. 15.

c Luc. 22, 42.

18. *Cum citra Dei auxilium peccatum vitare non possimus, id etiam hac petitione postulamus.*

Sed mirabiliter depravatum est hominum genus; qui cum vim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque divinæ voluntati subjecerint, tamen sine Dei auxilio, quo & à malo protegimur, & ad bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum à Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obediens efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, ut *d* Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo *e* divinum mysterium absconditum à sæculis & generationibus, notum ac pervulgatum sit apud omnes.

d Tim. 2, 4.

e Coloss. 1, 26.

Sicut in cœlo, & in terra.

19. *Quid sibi ista clausula velit.*

Formam præterea & præscriptionem hujus obedientiæ postulamus, ut videlicet ad eam regulam dirigatur,

(1) *Videantur*: Edit. Patav. *videntur*.

(2) *Insito cruciatuum & acerbissimæ mortis timore*: Perperam in nonnullis Edit. *insito cruciatu & acerbissimæ mortis timore*.

quam in cœlo & servant beati angeli, & collit reliquos cœlestium animarum chorus; ut quemadmodum illi sponte & summa cum voluptate obediunt divino numini, sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maxime vult, libentissimè pareamus.

20. *Deo non pretii alicujus causa, sed amore ipsius parendum est.*

Vide D. Bern. in l. de Diligendo Deo.

Voluntas Dei in cœlo fit ex amore & charitate.

Et verò in opera & studio, quod Deo navamus, summum à nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe cœlestium præmiorum totos nos ei dicaverimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit divinæ majestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui serviant, sed tamen pretii causa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem atque virtutem, cujus cogitatione & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium præstare possint.

21. *Alicæ item ejus clausulæ expositiones.*

Et hanc habet sententiam illa appositio, SICUT IN CŒLO, ET IN TERRA. Maximè enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus; (1) quarum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeundo eo Psalmo persequitur David: a *Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.* Quod si quis sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat: *In cœlo, in bonis et piis; in terra, in malis et impiis:* nos verò etiam ejus sententiam comprobamus; ut pro cœlo spiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei voluntati obediant.

22. *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat hæc petitio.*

Gratiarum item actionem continet hæc petitio: veneramur enim Dei sanctissimam voluntatem, & maximo perfusi gaudio, summis laudibus & gratulationibus omnia ejus opera celebramus, qui certò scimus, b-eum omnia bene fecisse: cum enim constet, esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, ut omnia ejus nutu facta es-

(1) *Quarum laudes:* Ita legendum esse, ut præferunt Editiones Patav. & Lovan. non autem *quorum laudes*, ut Rom. Ven. & Lugd. docet gramatica constructio

• Psalm. 107, 21.

S. Cypr. in serm. de Orat. Dom.

Matth. 7, 37. Eccl. 36, 21.

se intelligamus: cum verò etiam ipsum sicuti est, summum bonum esse affirmemus, nihil ex ejus operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertiverit bonitatem, confitemur. Quòd si in omnibus divinam rationem non assequimur, in omnibus tamen & ambigui causa neglecta, & rejecta omni haesitatione, illud Apostoli profitemur: *a Investigabiles esse vias ejus.* Sed ob id maxime etiam Dei voluntatem colimus, quòd ab eo coelesti lumine dignati sumus. *b Ereptos enim de potestate tenebrarum transtulit in regnum filii dilectionis suæ.*

23. *Quid ex hac petitione ad contemplationem referendum sit.*

Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet hujus petitionis, redeundum est ad id quod initio attingimus, debere fidelem populum in hujus pronuntiatione petitionis esse demisso & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum vim, divinæ voluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio vinci à naturis omnibus; de quibus ita scriptum est: *c Omnia serviunt tibi: maximeque imbecillum esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, d sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adjumento sublevetur.* Quoniam verò nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, ut diximus, Deo servire, & vitam ex ejus lege ac præceptis agere; quid optabilius esse potest homini Christiano, quam *e* ambulare in viis Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à divina voluntate abhorreat? Ut verò eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex divinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem, omnia malè ceciderunt.

24. *Quantum commodi ad vitam tranquillè agendam ex hujus petitionis meditatione consequi possimus.*

Moveantur postremò fideles, ut in simplici & absoluta Dei voluntate acquiescant: ferat æquo animo conditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quam ejus dignitas postulet: ne deserat ordinem suum: sed *f* in ea vocatione maneat, in qua vocatus est: & proprium judicium subiciat Dei voluntati, qui nobis meliùs consulit, quam ipsi optare possimus: si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus, si aliis molestiis & angoribus premimur, certò statuendum est, nihil horum sine Dei voluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos graviùs commoveri, sed invicto animo

a Rom. 11, 33.

b Coloss. 1, 13.

c Psalm. 118, 91

d Joann. 16, 6, 8.

e 1. Cor. 3, 5.

e Psalm. 118. 1.

Infelices, qui sua consilia divinæ voluntati non accommodant. Exemplum vide in Pharaone.

Exod. 4, 5, 6, & seq.

f 1. Cor. 7, 20.

Ephes. 4, 1.

Voluntas Dei est ratio summæ omnium, quæ sunt. D. Thom. in 1, p. q. 19, art. 4

a Art. 21, 14.
b Job. 1, 21.

ferre, semper illud in ore habentes, a Domini voluntas fiat; & illud beati Job: b Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

DE QUARTA PETITIONE.

CAPUT XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1. *Quænam in hac Oratione Dominica ratio ordinis servata sit.*

Quarta petitio & reliquæ deinceps, quibus animæ & corporis subsidia propriè ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur: habet enim hæc ordinem ac rationem præcatio Dominica, ut postulationem rerum divinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus & ad hanc vitam tuendam pertinent: nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum finem referuntur homines; sic humanæ vitæ bona ad divina, eadem ratione diriguntur.

2. *Cur humanæ vitæ bona à Deo licite optentur & petantur.*

Quæ quidem ideo optanda ac petenda sunt, vel quod ita divinus ordo postulat, vel quod illis adjumentis ad divinarum bonorum adeptionem indigemus, ut iis adminiculis propositum finem consequamur, qui regno & gloria cælestis Patris, atque iis præceptis colendis servandisque continetur, quæ Dei voluntatis esse non ignoramus: quare omnem vim & rationem hujus petitionis ad Deum ejusque gloriam referre debemus.

3. *Quo fine & modo temporalia bona sint postulanda.*

Præstabant igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in iis petendis, quæ ad usum ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus: c *Quid oremus, sicut oportet, nescimus*, maxime peccatur his postulationibus

Temporalia bona juxta Dei præscriptum sunt postulanda.

Vide D. Thom. in 2, 2, q. 83, art. 6.

c Rom. 8, 26.

terrenarum & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet; ne perperam aliquid postulantes, responsum illud à Deo feramus; a *Nescitis, quid petatis*. Erit autem certa judicandi nota quæ prava sit, quæve recta petitio, consilium & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omninò bona existimet, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil præterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet. *Non enim, inquit S. Augustinus, petimus temporalia hæc, tamquam bona nostra, sed tamquam necessaria nostra*. Apostolus etiam in Epistola ad Corinthios docet, omnia, quæ spectant ad usus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri oportere. *b Sive ergo manducatis, inquit, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis, omnia in gloriam Dei facite*.

4. Quot quantisque commoditatibus in statu innocentie homo sit potitus.

Sed ut videant fideles, quantam habeat hæc petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victum & ad vitam coleendam indigentia sit externarum rerum: quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria. Nam etsi ille in amplissimo innocentie statu, unde & ipse, & ejus culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius & nostræ vitæ necessitates multum interest: non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remediis ad valetudinem, non aliis multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissimæ arbor nullo ejus aut posteriorum labore præbuisset. Neque verò futurus erat homo in tantis paradisi deliciis otiosus, c quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera molesta, nullam officii munus non jucundum fuisset: tullisset ille perpetuo suavissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum unquam opera aut spes fefellisset.

5. Quanta mala Adæ prævaricationem sint secuta.

At posteriorum proles non solum fructu privata vitalis arboris, verum etiam horribili illa sententia condemnata est: *d Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi: & comedes herbam terræ. In su-*

a Matth. 20, 22.

In petitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis est metienda. S. Aug. lib. 2, de Serm. Dom. in mont. cap. 16.

b 1 Cor. 10, 31.
Colos. 3, 17.

Primi Parentes si in statu innocentie perseverassent necessario cibo uti debuissent.

Vide D. Thom. in 1, p. q. 67, art. 2.

c Gen. 2, 16.

d Gen. 3, 17, 18, 19.

dore vultus tui vesceris pane, do nec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem revertaris. Novis igitur contra evenerunt omnia, atque illi, & posteris contigissent, si Dei dicto audiens fuisset Adam itaque versa sunt omnia & mutata in deterrimam partem. In quo illud gravissimum est, quod maximos sumptus, sumnum laborem ac sudorem sæpissimè nullus fructus consequitur: cum fruges datæ in deteriore segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, uredine, rubigine percussæ & prostratæ intereunt; ut omnis anni labor exiguo tempore, aliqua cœli vel terræ calamitate recidat ad nihilum. Quod accidit immanitate nostrorum scelerum, à quibus aversus Deus nostris minimè benedicit operibus: sed horrendam ariet sententia, quam de nobis in initio pronuntiavit (1)

6. *Homines, ut securrant suis necessitatibus, laborare tenentur; qui tamen, nisi Deus faveat, frustra laborant.*

Ergo Pastores in hujus loci tractationem incumbunt, ut sciat fidelis populus, sua culpa homines in has angustias & miseras incidere: & ut intelligat, desudandum quidem & elaborandum esse in parandis iis, quæ ad vivendum sunt necessaria; verumtamen, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem fore omnem contentionem. Nam *a neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus: & b Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.*

7. *Deus rogandus, ut ea quibus indigemus, suppeditet, quod prolixè facit.*

Docerunt igitur parochi, esse res penè innumera- biles, quæ si nobis dessint, vel vitam amittimus, vel agimus insuavem. Hac enim cognita rerum necessitate naturæque imbecillitate, christianus populus cœlestem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena & cœlestia bona suppliciter petere; imitabitur *c Prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cepisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi à patre esse expetendum remedium.* Quo loco accedet etiam fidentiùs ad orandum fidelis populus, si in cogitatione divinæ benignitatis recorda-

(1) In Edit. Pat. additur: *In sudore vultus tui vesceris pane.*

Opera nostra & omnis labor sæpè inanis, propter scelerum immanitatem.

Vide Levit. 20. 16
Dent. 28, 22.

Psalm. 106, 34.

Curandum est, ut laboribus nostris Deus benedicat.

a 1. Cor. 3, 7.

b Psalm. 126, 1.

c Lucæ 15, 16, 17.

Deus filios suos fidenter necessaria petentes exaudit.

Vide Matth. 7, 9,
10, 11.

bitur, paternas aures perpetuò patere filiorum vocibus: nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea se rectè petentibus abundè largiturum, pollicetur: docendo enim quomodò petamus, hortatur: hortando impellit, impellendo spondet: spondendo nos in spem certissimæ impetrationis inducit.

8. *Quid Panis nomine intelligatur; quæque hujus petitionis sit sententia.*

Excitatis igitur & inflammatis animis fidelis populi, sequitur, ut quid hac petitione postuletur, declarandum sit: primùm, quis sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in divinis litteris hoc a panis nomine multa quidem significari, sed illa duo præcipuè; primùm quidquid in victu, cæterisque rebus ad corpus vitamque tuendam adhibemus; deinde quidquid nobis ad spiritus & animæ vitam ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco hujus, quam in terris agimus, vitæ subsidia, sanctorum b Patrum ita sentientium auctoritate.

9. *Temporalia à Deo beneficia peti posse, demonstratur.*

Quamobrem minimè sunt audiendi, qui dicunt non licere Christianis hominibus à Deo petere terrena hujus vitæ bona. Nam huic adversantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum veteris, tum novi Testamenti. Jacob enim vovens, sic orabat: c. *Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum; reversusque fuero prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorum, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Salomon etiam certum petebat hujus vitæ subsidium cum illud præcabatur: d. *Mendicitatem & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria.* Quid quòd Salvator humani generis illa jubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere? e. *Orate, inquit, ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabato.* Quid dicemus de sancto Jacobo? (1) *cujus illa sunt: f. Tristatur aliquis vestrum? oret: æquo animo est? psallat.* Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: g. *Obsecro, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, ut liberer ab infide-*

a Genes. 18, 24, 31, 37, 43. & alibi. Eccl. 15. doctrinam salutarem.

Lucæ 14, 15.

b Cypr. lib. de Orat. Domin. Basil. in reg. brev. inter. 252.

Quod terrena petere licet.

c Genes, 28, 20.

d Prov. 30, 8.

e Matth. 24, 20.

f Jacob. 5, 13.

g Rom. 15, 30.

(1) *Cujus illa sunt: Edit. Patav. cujus illa sunt verba.*

libus, qui sunt in Judæa. Quare cum & divinitus concessum sit fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc à Christo Domino tradita sit orandi formula, ne illud quidem dubium relinquatur, unam ex septem hanc esse petitionem.

10. *Panis nomine quid hic ad corporis necessitatem pertinens intelligatur.*

Petimus præterea panem quotidianum, id est, victui necessaria; ut panis nomine, quod satis sit & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum, sive panis is sit, sive caro, sive piscis, sive quodcumque aliud intelligamus: videmus enim usum esse hoc loquendi modo Elisæum, cum regem moneret, a ut præberet panem militibus Asyriis, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Domino scriptum scimus: b *Ingressus est in domum cujusdam principis Pharisæorum Sabbato manducare panem*: qua voce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, significari videmus. Ad hujus petitionis absolutam significationem præterea animadvertendum est, hoc panis vocabulo, non abundantem & exquisitam ciborum ac vestium copiam, sed necessariam ac simplicem intelligi debere: quemadmodum scripsit Apostolus: c *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus*: & Salomon, ut diximus: d *Tribue tantum victui meo necessaria.*

11. *Cur non simpliciter panem, sed panem nostrum hic petamus.*

Hujus quoque frugalitatis & parsimonie illa voce, quæ proximè sequitur, admonemur. Cum enim *nostrum* dicimus, panem illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non enim *nostrum* dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus: est enim apud Davidem: e *Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate*: & alio loco: f *Oculi omnium in te sperant, Domine: & tu das escam illorum in tempore opportuno*: sed quia necessarius est, & à parente omnium Deo, g qui omnes sua providentia alit animantes, nobis attributus.

12. *Labore nostro parandus est nobis panis, quem esse volumus, si nostrum panem postulamus.*

Ob eam quoque causam panis noster appellatur, quod jure est à nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus: quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est, vel adeptio, vel possessio, vel cer-

Petitionis sententia illustratur.

Panis nomen interdum victum & amictum significat.

a 4, Reg. 6, 28.

b Lucæ 14, 1.

Panis subinde cibum & potum significat.

Panis nomen non delicias, sed necessaria vitæ includit.

c 1. Tim. 6, 8.

d Prov. 30, 8.

Quem primò Panem nostrum hic dicamus.

e Psalm. 103, 27, 28.

f Psal. 144, 15.

g Psalm. 146, 9.

Secundo Panis noster dicitur justo labore paratus.

te jactura : contra verò honestis ac laboriosis piorum hominum lucris ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. a *Labores enim inquit, manuum tuarum quia manducabis; beatus es, & benè tibi erit.* Jam verò iis, qui justo labore victum quærent, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; *Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi.*

Neque solùm petimus à Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore ac virtute peperimus, ejus adjumento benignitatis: id enim vere dicitur nostram; sed etiam bonam mentem postulamus, ut rectè partis, rectè item ac prudenter uti possimus.

13. *Quare & hæc particula, Quotidianum, adjiciatur.*

Quotidianum. Huic etiam voci subjecta est ea notio frugalitatis ac parsimonix, quam proxime diximus: non enim multiplicem aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciatur; ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi & potionis, exquisitissima escarum ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac voce (1) *Quotidiani*, improbantur iis, quibus horrendas illas minas proposuit Isaias: b *Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci; numquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone: c *Avarus non implebitur pecunia.* Ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli: d *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli.*

Quotidianum præterea panem appellamus, quod vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie consumitur vi naturalis caloris. Est denique illa hujus ratio nominis, quòd assidue petendus est, ut in hac consuetudine amandi & colendi Deum retineamur, nobisque omninò persuadeamus, id quod est, vitam ac salutem nostram ex Deo pendere.

14. *Quid hæc duo verba, Da nobis, sibi velint.*

Da nobis. Quantam hæc duæ voces materiam præbeant ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei potentiam piè sancteque colant ac venerentur, in e cujus manu sunt omnia; & ut nefariam illam satanæ ostentationem detestentur: f *Mihi tradita sunt omnia, et cui volo, do illa, nemo non videt: nam unius nutu Dei distributa cuncta & conservantur & augentur.*

a Psalm. 127, 2

Deut. 28, 8.

Postulatur etiam hic ut nostro pane rectè utamur.

Prima ratio, ob quam Panem quotidianum postulare jubeamur.

Deliciæ & habendi cupiditas reprehensa.

b Isai. 5, 8.

c Eccl. 5, 9.

d 1. Tim. 6, 9.

e Psalm. 23, 49, & 94, 4.

Esther 13, 9.

f Lucæ 4, 6.

Dei nutu cuncta distribuuntur & conservantur.

(1) *Quotidiani*: Edit. Patav. *Quotidianum*.

15. *Cur divites, etiamsi rebus omnibus abundant, his verbis uti debeant.*

Sed quæ divitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundant? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum; non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, a hinc discant divites non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum. Hujus autem necessariæ petitionis hanc causam affect sanctus Chrysostomus, non solum ut nobis suppetat cibus, sed ut eum nobis suppetet Domini manus, quæ salubrem atque adeo salutarem vim inserens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ serviat.

16. *Cur, Da nobis, non, Da mihi, dicamus.*

Sed quid est, quamobrem, *Da nobis*, numero multitudinis dicimus, non autem *mihi*? quia proprium illud est Christianæ charitatis, non *b* ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut præterea de proximo laboret, & in cura suae utilitatis meminerit etiam aliorum. Accedit eo, quod quæ alicui munera divinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut solus ea possideat, vel in illis luxuriosè vivat, sed ut cum aliis communicet, quæ necessitati superfuert: nam inquit sancti Basilii & Ambrosii: *Esurentium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis* (1).

17. *Quid vocula, Hodie, hic apposita, insinuet.*

Hodie. Admonet nos hæc vox communis infirmitatis: quis enim est, qui si minus sua vains opera providere se posse sperat in longinquum tempus necessarios vitæ sumptus, saltem in diem victus subsidia paraturum, non confidat? Sed ne hujus quidem fiducia facultas nobis à Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum à se petere jussit. Quæ sententia habet illam necessariam rationem; quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus corpus alit atque sustentat; qui communis fidelium &

a 1. Tim. 6, 17.

Cur petimus, ut Deus det nobis panem? Chrys. Hom. 14. oper. imperf. in Matt.

b 1. Cor. 13, 5. Vide item Cypr. in lib. de Orat. & D. Thom. in 2, 2, q. 82. art. 7. ad 1.

Basil. Hom. 6: Variarum argument. quam deinde D. Ambrosius latinam fecit, estque inter ejus serm. 81, in fine.

Vocula hodie, deo insinuat.

Oratio Dominica quotidie dicenda.

(1) Edit. Patav. addit sequentia: *Tot te ergo scias invadere bona, quot possis præstare, & nolis*; quæ sunt ejusdem Basilii.

infidelium, piorum & impiorum, admirabili Dei bonitate: a *Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, et pluit super justos et injustos, omnibus impertitur.*

18. *Quidnam spirituali pane, qui amplitudine hujus petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Reliquus est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus: quo significantur omnia, quæcumque in hac vita ad spiritus & animæ salutem & incolumitatem requiruntur: ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur & sustentatur: sic non est unius generis esca, quæ spiritus & animæ vitam continet: nam & verbum Dei cibus est animæ. Sapientia enim inquit: b *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Hujus autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum gravius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum: sic enim est apud Amos: c *Mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.* Ut autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possunt homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere: sic magna est desperatæ salutis argumentum, cum vel non quærunt verbum Dei, vel si adsit, non sustinent, & illam impietatis vocem in Deum effundunt: d *Recede à nobis; scientiam viarum tuarum nolumus.* In hoc furore animi et mentis cæcitate versantur illi, qui neglectis iis, qui legitime eis præsent, Catholicis & Episcopis, & Sacerdotibus, (1) & à sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei hæreticis se in disciplinam tradiderunt.

19. *De vero pane supersubstantiali, qui est Christus Dominus.*

Jam verò panis est Christus Dominus, animæ cibus: nam inquit ipse de se: e *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.* Incredibile est, quanta voluptate ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum cum maxime terrenis molestiis & incommodis conflictantur: exemplo nobis est sanctus ille chorus Apostolorum, de quibus extat: f (2) *Illi quidem ibant gaudentes à con-*

a Matth. 5, 45.
Lucæ 6, 27

Cibus animæ, ut & corporis, est multiplex. Verbum Dei panis.

b Prov. 9, 5.

Quomodo Deus fame verbi ejus homines premat.

c Amos, 8, 11.

Desperata est reipublicæ salus, in qua verbum Dei rejicitur.

d Job. 12, 14.

e Joann. 6, 15.

f Act. 5, 41.

(1) *Et à S. R. Ecclesia desciscentes:* Edit. Patav. & Lov. non habent conjunctionem *Et*.

(2) *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilii:* Ed. Patav. *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Jesu contumeliam pati; ut est in Act. Apost.*

• Apoc. 2, 17.

Sacramentum Corporis Christi panis est animæ. Sic hanc petitionem interpretatur Tertul. l. de Orat. Cypr. item, & Aug. & alii.

b Joan. 6, 57.

c Matth. 26, 26.

1. Cor. 11, 24.

Marc. 14, 22.

Lucæ 12, 19.

Frequenter communicandum.

S. Ambr. in l. 5
de Sacr. c. 4.

• Psalm. 54, 23.

spectu Concilii. Referti sunt hujusmodi exemplis libri de vita sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus: a *Vincenti dabo manna absconditum.*

20. *Christus in Eucharistice Sacramento verè continetur, atque ideo propriè panis noster dicitur.*

Præcipuè autem panis noster est Christus Dominus, qui in Sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: b *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* c *Accipite & manducate: Hoc est corpus meum.* Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim hujus Sacramenti vis ac ratio continetur. Et verè dicitur hic Panis noster, quia fidelium (1) solummodò hominum est; id est, eorum, qui charitatem cum fide conjungentes, Pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam se Dei filios esse, divinum Sacramentum sumunt & colunt, quanta maxima possuot sanctitate ac veneratione.

21. *Cur Eucharistia quotidianus noster Panis dicatur.*

Quotidianus verò quamobrem dicatur, in prompta duplex ratio est: altera, quòd in sacris Christianæ Ecclesiæ mysteriis quotidie & offertur Deo, & datur piè sancteque postulantiibus: altera, quòd quotidie, sumendus est, vel certè ita vivendum, ut quotidie, quoad ejus fieri possit, dignè sumere queamus. Audiant qui contra sentiunt, nisi longo intervallo salutaribus hīs epulis animæ vesci non oportere, quid sanctus dicat Ambrosius: *Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis (1)?*

22. *Quomodò affecti esse debeamus, si petitem panem mox non impetremus.*

Sed in hac petitione ad illud præcipuè cohortandi sunt fideles, ut cum rectè & consilium & industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessariis, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad ejus referant voluntatem: d *Qui non dabit in æternum fluctuationem justo.* Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur: vel non concedet, &

(1) *Solummodò: Aliæ Edit. modò.*

(2) *Edit. Pat. addit ex eod. S. Ambr. Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic vive, ut quotidie merearis accipere.*

id erit certissimum argumentum nec salutare illud esse, nec utile, quod piis à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quam illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis iis rationibus Parochi, quæ à sancto Augustino in epistola ad Probam præclare colliguntur.

25. *Cujus rei meditandæ occasio hic se exhibeat.*

Extremum illud erit in hujus tractatione petitionis, ut meminerint divites facultates suas & (1) copias Deo acceptas referre; cogitentque, se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conveniunt, quæ in a prima epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur; unde magnam vim Parochis petere licebit divinorum præceptorum ad hunc locum utiliter & salutariter illustrandum.

S. Aug. in epist. 12
ad Probam 2, 14

a 1. Tim. 6, 15, 17
18, 19.

DE QUINTA PETITIONE.

CAPUT XIV.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
dimittimus debitoribus nostris.

1. *Ex passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanavit.*

Cum ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam cum pari sapientia ac bonitate conjunctam significant, ut quocumque oculos, cogitationemque converteris, certissima signa immensæ potestatis ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum ejus amorem & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile mysterium Jesu Christi passionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sorde erupit: quo perfundi & expiari, Deo duce ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus: *Dimitte nobis debita nostra.*

Nihil magis charitatem Dei erga hominem declarat, quam Dei passio. Vide.

Job. c. 3, 15.

Rom. 5, 5, 8, 7.

Hebr. 9, 9, 15.

Job. 4, 9.

Apoc. 1, 5.

(1) *Copias Deo acceptum referre: Edit. Patav. Copias Deo acceptas referre.*

2. Quid hæc quinta petitio contineat.

Continet autem hæc petitio summam quamdam eorum bonorum, quibus per Jesum Christum cumulatum est humanum genus. Id enim docuit Isaias: a *Dimittetur, inquit, iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus.* Quod David etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis; b *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates.* Quare est accuratè ac diligenter Pastoribus hujus postulationis animadvertenda & exponenda sententia, quam ad cœlestem vitam consequendam tantum valere intelligimus.

3. Quomodo hic non sit eadem precandi ratio, quæ in superioribus fuit.

Ingredimur autem novam precandi rationem: nam hactenus à Deo non solum æterna & spiritualia bona, sed caduca & quæ ad hanc vitam pertinent commoda petivimus: nunc verò mala deprecamur & animæ & corporis, & hujus & sempiternæ vitæ.

4. Quæ in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requirantur.

Sed quoniam ad impetrandum quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio: quomodo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum velit accedere suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut ejus sensu ac dolore commoveatur: tum, ut sibi omninò persuadeat, Deum in hac esse voluntate, ut iis, qui peccaverunt, ita ut diximus, affectis & comparatis, ignoscat: ne fortè acerbam delictorum recordationem ac recognitionem illa veniæ desperatio consecutur, quæ olim c Cain & d Judæ animam occupavit; qui Deum modo vindicem & ultorem, non etiam mitem & misericordem existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus oportet, ut doleat peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quasi ad judicem confugiamus, à quo non ut ex justitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

5. Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.

Facilè autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in sacris literis hujus rationis admonentem; est enim illud apud Davidem: e *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum*

a Isai. 27, 9.

Vide eundem 5, 3.
4, 5, 6.

Rom. 4, 25.

1. Cor. 15, 5.

b Psalm. 31, 1.

Rom. 4, 7.

Quomodo ante Christi adventum passio sit operata remissionem nostrorum peccatorum, vide D. Thom. 3, p. q. 49 art. 1.

D. Thom. 2, 2, q. 35, art. 9.

Agnitio peccati est primus ad pœnitentiam gradus.

Bern. serm. 3. de S. Andrea.

Secundò, dolor de peccatis est ad peccati remissionem necessarius. Aug. ep. 48.

ad Viac. & habetur de Pœnit. de 1. c. Neminem.

Tertius gradus, spes veniæ.

c Gen. 4, 13.

d Matth. 27, 4, Act. 1, 18.

Nemo est, qui se peccatorem esse, agnoscere non debeat, & egere Dei gratia.

e Psalm. 13, 3.

Rom. 3, 12,

In eandem sententiam loquitur Salomon: *a Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Quò illud etiam pertinet: *b Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Quod idem à sancto Joanne ad deterrendos homines ab arrogantia, scriptum est; *c Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et à Jeremia: *c Dixisti, absque peccato, & innocens ego sum; & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eò quod dixeris, non peccavi.* Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat, Christus Dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo jubet nos delicta nostra confiteri: id enim se- cus interpretari prohibuit auctoritas Milevitani Concilii, in hunc modum: *Placuit, ut quicumque verba ipsa Domini orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita vult à sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit.* Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita, non habere.

6. Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, & vera ejusdem pœnitentia in animo excitetur.

Verùm in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leviter recordari: nam ut a serba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores, sed ut molestè dolenterque meminerint; ut cum angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, à quo, ut inhaerentes evellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec verò solum erratorum turpitudinem studebunt subjicere oculis fidelis populi, verum etiam indignitatem ac sordes hominum, qui, cum nihil simus nisi putrida caro, nisi summa sceditas, incomprehensibilem illam Dei majestatem & inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere; præsertim à quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficiis (1) aucti simus.

7. Quomodo per peccatum gravissimæ diaboli servituti nos tradamus.

Ut quid? ut e abalienati à Patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, f diabolo nos

(1) *Aucti simus*: Edit. Patav. *aucti sumus.*

a Eccl. 7, 21,

3. Reg. 8, 45.

2. Paral. 6, 36.

b Prov. 20, 9.

c 1. Joann. 1, 8.

Jacob. 4, 4

Nemo mundus à sorde &c. juxta versionem LXX. Interpretum.

d Jer. 3, 35.

Sed legat Parochus totum hoc caput; ex quo multa ad concionandum argumenta desumet.

Milevitanum Conc. can. 8, & 9. item Conc. Trid. sess. 6 de Justificatione, c. 14

De hominum vanitate lege Isai. 40, 6, 7.

Eccl. 14, 18.

Jacob. 1, 10.

1 Petr. 1, 24.

Job. 7, 5.

De Dei incomprehensibili majestate, vide Job 9, & 12.

Jer. 10.

e Jer. 3, per totum, & 5, per totum.

f Diabolo sese per peccatum homines addicunt.

addicamus in miserissimam servitatem : neque enim dici potest, quàm crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulso suavi jugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciverunt, qui eo nomine a princeps & b rector mundi, & princeps tenebrarum, & c rex super universos filios superbiæ dicitur in divinis litteris. In eos autem, qui dæmonis tyrannide opprimuntur, verè convenit illa vox Isaïæ : d *Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te.*

8. *Quanta mala peccatum in animam invehat.*

Hæc si nos minus movent rupta scedera charitatis, moveant certè calamitates & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus: violatur enim sanctitas animæ, quam e Christo desponsatam esse scimus: profanum fit illud idem f templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus: g *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum (1) invehit in hominem, quam pene infinitam pestem David his verbis expressit: h *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.* Nimirum notat hanc plagæ vim, cum nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur: pervaserat enim in ossa peccati virus, id est, rationem & voluntatem, quæ maximè solidæ sunt (2) animæ partes, infecerat. Hanc late patentem pestem indicant sacræ litteræ, cum peccatores i claudos, k surdos, l mutos, m cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur David ex ira Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredibiliter offenditur; inquit enim Apostolus: n *Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.* Nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula & reatu permanet; cui semper imminens ira Dei illud (3) insequitur, tamquam umbra corpus.

9. *Quomodo, perspecta peccatorum calamitate, ad pœnitentiam converti debeamus.*

Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur: cujus & exem-

(1) *Invehit*: Edit. Patav. *invehit*.

(2) *Animæ*: Edit. Patav. *animi*.

(3) *Insequitur*: Edit. Patav. *persequitur*.

a Joann. 12, 32.

& 4, 30.

b Ephes. 6, 12.

c Job. 41, 25.

d Isai. 26, 13.

Anima est sponsa
Christi.

Jer. 2, 2.

e Osee 2, 29.

f 2, Cor. 1, 2.

Corinth. 3.

Est templum Domini,
id est, Spiritus
sancti.

f 1, Cor. 6, 19.

g 1, Cor. 3, 17.

h Psal. 37, 42.

i Prov. 26, 6.

Isai. 33, 23.

Jerem. 31, 8.

Luc. 14, 13.

k Isai. 42, & 33, 8.

l Psalm. 3, 5.

Isai. 56, 10.

m Isai. 42, 43, 56, &

59, 10.

Bellum est sceleratis
cum Deo.

Isai. 9,

n Rom. 2, 8, 9.

Peccato commisso,
remanet macula &
reatus.

Exemplo Davidis
excitandus est animus,
ad pœnitentiam.

plum doloris & doctrinae rationem, ex quinquagesimo ejus Psalmo depromptam, proponunt Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione, & ad doloris sensum, id est, ad veram poenitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Jeremiam declarat oratio, qui cum Israele ad poenitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur. *a* *Vide enim, inquit, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.* Qui carent necessario hoc recognitionis ac doloris sensu, ii apud Prophetas, Isaiam Ezechielem & Zachariam, *b* cor durum, *c* lapideum & *d* adamantinum habere dicuntur: sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

10. *Quibus meditationibus post peccati agnitionem & detestationem spes impetrandæ veniæ concipienda sit.*

Sed ne peccatorum gravitate deterritus, se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus; quod & Ecclesiæ Christus Dominus e potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur; & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas ac liberalitas in genus humanum: nisi enim promptus esset ac paratus Deus ad condonandum peccata poenitentibus, nunquam nobis hanc precaudi formulam præscripsisset: *Dimitte nobis debita nostra.* Quamobrem illud fixum (1) in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus jussit exposcere.

11. *Quomodo si nos poeniteat, Deus facile peccatis nostris indulgeat.*

Nam omnino sub hac petitione illa est subjecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut verè poenitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abjecta obedientia, (2) peccamus: cujus ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus, quem factis dictisque violamus. Verum idem est ille beneficentissimus Pater, qui cum possit omnia condonare, non modò se id velle declaravit, sed etiam

Utilitas veræ poenitentiae & contritionis.

a Jer. 2, 19.

b Isai. 46, 12.

Ezech. 3, 7.

c Ezech. 36, 26.

d Zach. 7, 12.

Quomodo spes sit peccatoribus excitanda.

e Matth. 16 & 18, 19 & Joann. 20, 23.

Promptus est Deus ad ignoscendum, si nobis ipsi non desimus.

Vide Jerem. 31.

Ezech. 8, 23.

Joel. 2, 13, 14.

Joann. 3, & in novo Testamento passim.

Peccatum propriè adversus Deum pugnat.

(1) *In animis*: Edit. Patav. *in animis nostris.*

(2) *Peccamus*: Edit. Patav. *peccatur.*

Pœnitentiæ vera exempla sunt Jud. 10 & 1. Reg. 7, & 2. Reg. 12, 24, & 2. Paral. 12, 32, & Jonæ 3 per totum.

Jud. 7. Novi Testamenti exempla notiora sunt.

Deo debemus amorem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente.

Deut. 6.

Matth. 22, 37.

Marc. 12, 31.

Rom. 3, 8.

Galat. 5, 3.

a. Luc. 7, 41.

Luc. 11, 4.

b. Psalm. 68, 5.

c. Luc. 7, 41.

Christi implorandum patrociniū, ut ex thesauro passionis ejus præstetur, quo contracta per peccatum debita nostra dissolvantur.

d. Psalm. 100, 1.

e. v. Joann.

impulit homines, ut a se veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum divinæ voluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflamat; operæ pretium est orare hunc locum nonnullis divinis testimoniis & hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pœnitentibus Deus veniam concesserit: quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in præmio hujus preceationis, et in ea Symboli parte, quæ est (1) de remittendis peccatis, inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur: reliqua haurient ex divinarum litterarum fontibus.

12. *Quid in illa petitionis sententia debitorum nomine intelligendum sit.*

Tum verò eodem utantur instituto, quo in cæteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant fideles, quid hic debita significent; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum sit, postulent.

Primum autem scire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus & cujus debiti solutio est ad salutem necessaria.

Neque verò, quia debiti nomine etiam obedientia, cultus, veneratio & cætera hujus generis officia continentur, postulamus, ut non ampliùs ea debeamus.

Sed precamur, ut liberet a peccatis: sic enim sanctus a Lucas est interpretatus, qui peccata pro debitis posuit, ob eam causam, quod illis committendis rei efficiamur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus. Hujus generis debitum fuit, quod Christus Dominus loquutus est ore Prophetæ: *b Quæ non rapui, tunc exolvebam*. Qua Dei verbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam non esse solvendo: c cum peccator per se satisfacere nullo modo possit.

13. *Cùm peccator per se non sit solvendo, unde debito per peccatum contracto satisfieri possit.*

Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiam: cui quia d par justitia respondet, cujus est retinentissimus Deus, utendum erit e deprecatione & patrocini-

(1) *De remittendis peccatis*: Edit. Patav. de remissione peccatorum.

passionis Domini nostri Jesu Christi; sine qua nemo unquam veniam delictorum impetravit, à qua omnis satisfaciendi vis & ratio, tamquam ex fonte, profluxit: nam pretium illud in Cruce à Christo Domino persolutum, & nobiscum per Sacramenta, re vel studio ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret & conficiat, quod hae petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur.

14. *Hic pro indulgentia ac remissione culpæ venialis & mortiferæ oratur.*

Quo loco non id modò pro levibus erratis & facillimis ad impetrandam veniam, sed pro gravibus & mortiferis peccatis deprecamur: quæ præcatio in scelerum gravitate pondus non habebit, nisi id à pœnitentiæ Sacramento, re, vel certè desiderio suscepto, ut jam dictum est assumpserit.

15. *Non eadem est ratio cur debita nostra hic dicamus, quæ fuit, dum panem nostrum peteremus.*

Dicimus autem *Debita nostra* longè aliter, atque *Panem nostrum* antea diximus: noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntates suscipiuntur, quæ peccati vim non haberent nisi essent voluntaria. Nos igitur eam culpam sustinentes & confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cujusquam, nec causam in quemquam transferimus, ut primi homines à Adam & Eva fecerunt: ipsi nos (1) judicamus, illam, si sapimus, Prophetæ precationem adhibentes: *b Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.*

16. *Cur in numero multitudinis, dimitte nobis debita, postulemus.*

Nec verò dicimus, *Dimitte mihi, sed nobis*: quod fraterna necessitudo & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, ut de communi proximorum salute solliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Christo Domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuoque servatum, c ipsi & maxime tenuerunt Apostoli, & ut cæteri adhiberent, auctores fuerunt. Hujus autem flagrantis studii & cupidi-

Christi passio est fons omnis nostræ satisfactionis.

Pro remissione peccatorum venialium & capitalium fit hæc oratio.

Aliter Panem nostrum, aliter debita nostra dicimus.

Peccatum omne voluntarium.

Aug. l. 1. *Retract.* c. 13, & 15, & lib. de vera Relig. epist. 14, & ali sæpè. Vide Mag. in 2, d. 41, lit. c. & f.
a Gen. 13, 2, 13.
b Psal. 140. 4.

Alii pro aliis orare debemus.

c Rom. 1, 9.
2. Cor. 11, 28.
2. Petr. 1, 15.

(1) *Judicamus*: Sic legunt, omnes Editiones, præter Mant. & Venet. ann. 1526. quæ perperam habent, *indicamus*.

tatis in deprecando pro salute proximorum, habemus in utroque testamento, sanctorum Moysis & Pauli præclarum exemplum: quorum alter sic Deum precabatur: *a Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, (1) dele me de libro tuo*: alter in hunc modum: *b Obtutum ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.*

17. *Quomodo hæc verba, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, sint intelligenda.*

Illud, *sicut*, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis vim habet, cum videlicet à Deo petimus, ut, quemadmodum nos injurias & contumelias remittimus iis à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet: est præterea conditionis nota; in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur: *c Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut si volumus Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis necesse sit à quibus injuriam accepimus. Sic enim Deus oblivionem injuriarum, mutuumque studium & amorem requirit à nobis, ut eorum, *d* qui in gratiam non sunt reconciliati, dona ac sacrificia rejiciat & aspernetur.

18. *Remissio omnium injuriarum probatur esse & naturæ præceptis & Christi mandatis consentanea.*

Est etiam naturæ lege sancitum, *e* ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos esse cupimus; verè ut impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, ut sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximum animam retineat armatum. Quare parati & prompti ad ignoscendum esse debent ii, quibus impositæ sunt injuriæ, cum & urgeantur hæc precandi formula, & apud sanctum Lucam id jubeat Deus: *f Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi:* & in Evangelio S. Matthiæ sic: *g Diligite inimicos vestros: h* & Apostolus, & ante eum *i* Salomon scripserit: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, da ei aquam bibere:* & sic apud S. Marcum Evangelistam: *k Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus*

(1) *Dele me de libro tuo*: Edit. Patav: *dele me de libro tuo, quem scripsisti, ut est in Exod.*

a Exod. 32, 32.

b Rom. 9, 3.

Joann. 10.

Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

Duplex acceptio particulæ *sicut*.

Primo.

Greg. 1. 7. Moral. cap. 6.

Secundo.

Matth. 6, 14, 15.

c Marc. 11, 25, 26.

Eccl. 28, 3.

d Matth. 10, 24, 25.

e Matth. 7, 12.

Luc. 6, 31.

Tobiæ 4, 16.

f Luc. 17, 3, 4.

g Matth. 5, 44.

h Rom. 12, 20.

i Prov. 25, 21.

k Marc. 11, 25.

aliquem; ut & Pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra.

19. Quibus rationibus flectendi sint hominum animi ad lenitatem quam hic Deus exigit.

Sed quoniam depravatæ naturæ vitio nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet injurias, omnem conferant Parochi animi & ingenii vim ad commutandos & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in tractatione a divinorum oraculorum, in quibus audire licet, imperantem Deum inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod verissimum est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant injurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parente Deo, b qui sibi inimicissimum & infestissimum genus hominum, Filii sui morte ab æterno exitio redemptum, reconciliavit. Sit autem hujus cohortationis & præcepti clausula illud imperium Christi Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore & pernicie: c *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est.*

20. Quomodo cum iis agendum sit, qui ex animo omnem injuriarum memoriam delere nequeunt.

Verum hoc loco non vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cogita hujus difficultate ac necessitate præcepti salutem desperet. Sunt enim, qui cum se debere intelligant conterere injurias oblivione voluntaria, & eos diligere qui læserunt, id cupiunt & pro viribus faciunt, sed universam memoriam injuriarum sibi exhauriri non posse, sentiunt: nam resident in animo quædam reliquæ simultatis: quamobrem magnis agitantur conscientie fluctibus, verentes, ne parum simpliciter & candide, positus inimicitis, Dei jusso non obediant. Hic igitur Pastores d contraria studia carnis & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindicationem proclivis, hujus ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam ac rixam existere: quare saluti minime diffidendum esse demonstrabunt, reclamantibus & adversantibus rationi corruptæ naturæ appetitionibus, modo spiritus perstel in officio & voluntate remittendi injurias proximumque diligendi.

21. Qui appetitum vindictæ adhuc retinent, possunt & debent orationem Dominicam absque culpa recitare. Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum

a Præter superiora hæc illis indicanda duximus.

Exod. 23, 45.

Lev. 9, 10, 11, &c.

Deut. 33, 38.

1. Reg. 24, 5 & 26, 10, 11.

Job. 2, 29.

Psalm 7 & 9.

Prov. 20, 24.

Exod. 25, 12.

b Rom. 5, 8, 9, 10.

c Matth. 5, 44.

Quanta oblivio injuriarum requiratur à Christianis.

Vide D. Thom. in 2, 2, q. 25 art. 9.

d Matth. 26, 4.

Rom 8, 18, 19.

Galat. 5, 14.

Orant Christiani nomine totius Ecclesie. D. Thom. in 2, 2 q. 83 art. 16.

Cum petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiendi illud, quod nomini alioqui esse videtur impossibile.

Occasiones peccatorum evitandæ.

a Psalm. 50, 4.

b Psalm. 6, 7.

Exempla eorum proponenda, qui precibus veniam impetrarunt.

c Luc. 18, 13.

d Luc. 18, 13.

animum inducere possint, ut obliti injurias, essent inimicos, propterea deterriti, ea, quam diximus, conditione hujus petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quivis unus est fidelium numero preces has facit totius Ecclesie nomine, in quo pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remiserunt.

Accedit eo, quod id à Deo petentes, una etiam petimus quidquid ad illud impetrandum in eam petitionem à nobis necessario conferendum est. Petimus enim & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ: petimus facultatem intimi doloris; postulamus, ut à peccatis abhorrere, & illa Sacerdoti verè ac piè confiteri possimus. Itaque cum necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum aut malum aliquod dederint; cum ut nobis Deus ignoscat precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani & pravo illo timore commoventur, ne sibi Deum reddant offensivorem hac precatione: contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo à parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut iis qui læserint, ignoscaut, & inimicos diligant.

22. *Quid illi sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

Sed ut precatio omninò fructuosa sit, primùm hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi pœnitenti: itaque nos ea charitate & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conveniat: convenire autem maximè iis subjecta quasi oculis propria flagitia atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione conjungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur David, cum diceret: a *Et peccatum meum contra me est semper.* Et alio loco: b *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetraverunt veniam delictorum: c ut Publicani illius, qui longè consistens præ pudore ac dolore, & oculis humi defixis, tantùm pulsabat pectus, eam habens orationem: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Tum d illius peccatri-

cis mulieris, quæ Christo Domino retrò stans, (1) rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: a Petri denique Principis Apostolorum, qui egressus foras, flevit amarè.

25. Quæ sint præcipua ad sananda animæ vulnera remedia.

Deinde cogitandum est, quò infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eo pluribus & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, Pœnitentia & Eucharistia. Hæc igitur sæpissimè adhibeat fidelis populus: deinde eleemosyna, quemadmodum tradunt *b* divinæ litteræ, medicina est accommodata sanandis animæ vulneribus. Quare, qui pie hac præce uti cupiant, proviribus benignè faciant egentibus. Quantam enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobix Angelus Domini sanctus Raphael, cujus est illa vox: *c* Eleemosyna à morte liberat; & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam: testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonerat: *d* Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.

Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio est oblivio injuriarum, & bona voluntas erga eos, qui rem vel existimationem, vel corpus tuum, tuarumve violaverint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionem de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est cùm homicidii locum tractavimus, eo rejicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil injustius esse aut fingi posse, quam eum, qui cùm hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis & benignus Deus.

2 Matth. 26, 75.

Remedia præcipua ægrotantis animæ sunt Pœnitentia & Eucharistia.

Eleemosynæ virtus.

b Vide Deut. 15, 57, 8.

Tobix 4, 7.

Psalm. 40, 2.

Prov. 14, 19.

Ecc. 3, 33.

Lucæ 11, 12 & alibi sæpè.

c Tob. 12, 9.

d Dan. 4, 24.

Optima eleemosyna etiam injuriarum oblivio.

(1) Rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: Edit. Patav. rigatos à se ejus pedes, & capillis etiam abstersos osculabatur.

 DE SEXTA PETITIONE.

CAPUT XV.

Et ne nos inducas in tentationem.

1. *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptam, iterum in peccatum relebamur.*

Non dubium est, quin filii Dei post impetratam delictorum veniam, cum incensi studio adhibendi Deo cultum & venerationem, cœleste regnum exoptant, & omnia divino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent à paterna ejus voluntate ac providentia; tùm eò magis humani generis hostis omnes adversus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur sic, ut verendum sit, ne labefactata & mutata sententia, rursum in vitia delabantur, longèque deteriores evadant, quàm antea fuerint: de quibus illud principis Apostolorum jure dici possit: *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.*

2. *Quomodò Christus nos hac oratione adversus vaferrimi hostis insidias munire voluerit.*

Quare nobis à Christo Domino datum est hujus petitionis praeceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, ejusque patriam curam & praesidium imploremus, minimè dubitantes fore, ut, si deseramus divino patrocinio, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque verò solùm in hac orandi regula jussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem; sed in illa etiam oratione, quàm ad sacros habuit Apostolos sub ipsum mortis tempus, cum quidem *b* ipsos mundos esse dixisset, eos hujus officii his verbis admonuit: *c Orate ut non intretis in tentationem.* Quae iterum à Christo Domino adhibita admonitio magnum diligentiae onus imponit Parochis excitandi filelem Populum ad frequentem hujus usum precatationis; ut, cùm tanta hominibus ab hoste diabolo in singulas horas pericula hujus generis intendantur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assiduè: *Ne nos inducas in tentationem.*

Bernard. serm. 4
de Assumpt.

Quomodò dæmon
os maximè impu-
gnet, qui ab eo dele-
cerunt.

Vide Luc. 11, 21,
25, 26.

a 2 Petr. 2, 21.

Fortis est, quem
adversa non frangunt:
fortior, quem prospe-
ra non abjiciunt: for-
tissimus, qui hac re-
rum vicissitudine non
commovetur.

b Joann. 13, 10.

c Matth. 26, 41.

Marc. 14, 38.

Luc. 22, 40.

Docuit, ut vigile-
mus ne incidamus in
peccatum, &c.

Ambr. libr. 5 epist.
33 in medio.

3. Quibus præcipue rationibus homines hujus petitionis necessitatem intelligere possint.

Intelliget autem fidelis populus, quantoperè egeat divini hujus adjumenti, si suæ imbecillitatis inscitiaque meminerit; si recordabitur illam Christi Domini sententiam: *a Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; si ei venerit in mentem, quam graves sint & exitiales hominum casus impellente dæmone, nisi sustineantur dexteræ cœlestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quam sacer ille chorus Apostolorum, *b* qui magno antea animo cum essent, primò quoque objecto terrore, relicto Salvatore, diffugerunt? etsi illustrius etiam est illud Principis Apostolorum, qui in tanta professione singularis & fortitudinis & amoris in Christum Dominum, cum paulò ante sibi benè fidens, ita dixisset: *c Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*; statim unius voce mulierculæ perterritus, se Dominum non nosse, jurejurando affirmavit: nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quod si viri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, graviter peccaverunt; quid non timendum est cæteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissimè?

4. Quot quantisque tentationum periculis hominum vita sit exposita.

Quare proponat fideli populo Parochus prælia ac pericula, in quibus assidue versamur, *d* dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus & satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subjectis non uritur ardentibus facibus? Et quidem tam varii sunt ictus, tam diversæ petitiones, ut difficillimum sit gravem aliquam plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, *e* qui habitant & vivunt nobiscum, sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est: *f Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cœlestibus.*

5. Quam graves sint dæmonum in nos insultus, ex sententia divi Pauli exponitur.

Accedunt enim ad intimas pugnas exteriori impetus & impressiones dæmonum, qui aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, vix ut ab illis cavere possimus. Illos & principes appellat Apo-

a Matth. 26, 41.
Marc. 14, 33.

b Matth. 26, 35, 36

Humanæ imbecillitatis exemplum in Apostolis.

c Matth. 26, 35, 70.
71.

Marc. 14, 9, 68, 69.
A minori, ad majus.

Pericula, inter quæ fideles versantur, sæpius ad memoriam sunt revocanda.

d Job. 7, 2 juxta LXX

Matth. 15, 5, 9.

1. Joann. 2, 16.

e Matth. 10, 16

f Ad Ephes. 6, 12.

Dæmonum potestas reliquis rebus antecellit. Job. 41 vide Greg. I 34. Moral. cap. 17.

Rectores mundi tenebrarum cur dicantur daemones. D. Aug. in Psalm. 5.

Carnalis & spiritualis nequitia quae sit.

a Ephes. 6, 13.

To, in accipitur causative hoc est propter caelestia sua facta nostra.

Quanta daemorum sit audacia & invidia.

b Isai. 4, 13.

c Genes. 3, 12.

d Job. 1, 1.

e Paral. 21, 12.

f Luc. 22, 31.

g Matth. 4, 3.

h Petr. 5, 8.

Daemones non singuli sed plures infestant interdum homines.

i Matth. 8, 18, 19.

Marc. 1, 9.

Lucæ 8, 30.

j Matth. 12, 45.

Lucæ 12, 26.

Daemones improbis infesti non sunt,

stolus, propter naturae excellentiam (nam natura hominibus & caeteris, quae sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates vocat, quod non solum naturae vi, sed potestate etiam superant; & rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum & illustrem mundum regunt, id est, bonos & pios, sed obscurum & calliginosum, nempe eos, qui flagitiosae & facinorosae vitae sordibus ac tenebris obcaecati, duce tenebrarum diabolo delectantur. Nuncupat etiam daemones spiritualia nequitiae: est enim & carnis & spiritus nequitia. Carnalis quae dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines & voluptates, quae percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiae, sunt mala studia & pravae cupiditates, quae ad superiorem pertinent animae partem, quae tanto peiores sunt quam reliquae, quanto mens ipsa & ratio altior est atque praestantior. Quae Satanae nequitia, quia maximè spectat illuc, ut caelesti nos haereditate privet; propterea dixit a Apostolus in caelestibus. Ex quo licet intelligere, magnas esse hostium vires, invictum animum, immane in nos & infinitum odium; bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla pax esse cum illis, nullae induciae fieri possint.

6. Quanta sit diaboli ad tentandum audacia & perversitas.

Quantum verò audeant, declarat Satanae apud Prophetam vox: b In caelum conscendam, c Aggressus est primos homines in Paradiso, d adortus est Prophetas, appetivit Apostolos, ut, quemadmodum loquitur apud Evangelistam Dominus, e cribraret eos sicut triticum. f Ne ipsum quidem Christi Domini os erubuit: itaque ejus inexplebilem cupiditatem & immensam diligentiam sanctus Petrus expressit, cum dixit: g Adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. Quamquam non unus modo tentat homines Satan, sed gregatim interdum daemones in singulos impetum faciunt: quod ille confessus est daemon, h qui rogatus à Christo Domino, quod sibi nomen esset, respondit: Legio mihi nomen est, nempe daemorum multitudo, quae miserum illum divexarat: & de alio scriptum est; i Assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & intrantes habitant ibi (1).

7. Cur perversi minus, pii autem magis à daemone infestentur.

Multi sunt, qui, quod impulsus atque impetus dae-

(1) Edid. Patav. addit, ut est apud. S. Lucam, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

monum in se minimè sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à dæmonibus non impugnari, mirum non est, quibus se sponte tradiderunt; non est in illis pietas, non charitas, (1) non virtus illa Christiano homine digna: quare fit, ut toti sint in potestate diaboli; nec ullis tentationibus opus est ad eos evertendos, in quorum jam animis, ipsis libentibus, commoratur. At verò, qui se Deo dicaverunt, in terris cælestem vitam agentes, ii maximè omnium satanæ incursibus petuntur, hos acerbissimè odit, his in singula temporis momenta struit insidias. Plena est historia divinarum litterarum sanctorum hominum, quos præsentem etiam animo stantes, vel vi vel fraude pervertit, *a* Adam, *b* David, *c* Salomon, *d* aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt dæmonum violentos impetus & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque piè casteque petendum à Deo est, *e* ne vos tentari sinat supra id, quod possumus: sed faciat etiam cum tentatione proventum, ut possimus sustinere.

8. *Dæmones, quantum aut quamdiu volunt homines tentare non possunt.*

Verùm hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate aut rei ignorance dæmonum viam perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc preceationis portum confugiant: non enim Satan in tanta & potentia & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quamdiu vult, tentare nos aut vexare potest; sed omnis ejus potestas Dei nutu & permissu gubernatur. Notissimum est exemplum Job, de quo nisi diabolo dixisset Deus: *f* *Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt*, nihil ejus Satan as attigisset: contra verò, nisi addidisset Dominus, *g* *Tantum in eum ne extendas manum tuam*, uno diaboli ietu cum filiis ipse facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est dæmonum vis, ut ne *h* in porcos quidem illos, de quibus scribunt Evangelistæ, non permittente Deo, invadere potuissent.

g. Quid tentandi vox nobis designet, quaque ratione à Deo tentemur.

Sed ad intelligendam hujus petitionis vim, dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item induci in

(1) *Non virtus illa*: longè meliùs Edit. Patav. *non virtus ullæ*.

Judith. 11.

Ego nunquam non
cui viro &c.

Et Lucæ 11. In pace sunt omnia, quæ possidet.

Joanu. 15. Si demundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; & hoc est quia vir bonus est cæli, malus est telluris: quos igitur cælum diligit, odit humus.

Ab exemplo sanctorum.

a Genes. 3, 2.

b 1. Reg. 11, 2, 3.

c 3. Reg. 12.

Sanson.

d Jud. 16, 4.

Saul.

1. Reg. 15.

Ezechias.

4. Reg. 20, 13.

e 1. Cor. 10, 13.

2. Petr. 2, 8.

Dæmonum in nos potentia limitata est.

Apoc. 2, & 20.

Vide Cassian. coll. 8, cap. 18. August. in Psalm. 61.

f Job. 1, 12.

g Ibid. v. 2.

h Matth. 8, 31, 32.

Marc. 5, 11.

Luc. 8, 32.

Tentare quid sit, D^o Thom. in 1. p. q. 114. art. 2, & 2. 2. q. 97. art. 1.

tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, (1) qui tentetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minime cadit: quid enim est quod nesciat Deus? *a Omnia autem, inquit, nuda et aperta sunt oculis ejus.*

Est alterum tentandi genus, cum longius progrediendo aliud quæri solet, vel in bonam, vel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicujus virtus, ut illa perspecta & cognita, is commodis & honoribus augetur, ejusque exemplum cæteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur: quæ tentandi ratio sola convenit in Deum. Hujus exemplum tentationis est illud in Deuteronomio: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non.* Quomodo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo & aliis calamitatum generibus premit: quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & ut aliis documentum sint Christiani officii. In hanc partem *b* legimus Abraham esse tentatum, ut filium immolaret; quo facto fuit is obedientiæ & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandem sententiam dictum est de Tobia: *c Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.*

10 *Quomodo dæmon homines tentet.*

In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum aut exitium impellantur: quod proprium diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites: quamobrem *d* tentator in divinis litteris appellatur. In iis verò tentationibus modo intimos nobis admovens stimulos, animæ affectiones & commotiones adhibet administras; modo nos exagitans extrinsecus, externis rebus utitur, vel prosperis ad effereudos, vel ad frangendos adversis; nonnumquam habet emissarios & excursores, perditos homines, in primisque hæreticos, qui *e* sedentes in cathedra pestilentiæ, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum aut discrimen habent virtutis & vitiorum, homines per se proclives ad malum, nutantes ac præcipitantes (2) impellat,

(1) *Qui tentetur*: melius Edit. Patav. *qui tentatur*, ut est apud ipsum D. Thom.

(2) *Impellat*: scil. dæmon. pleræque Editiones *impellant*, scil. emissarii & excursores dæmonis.

a Hebr. 4, 13.

Psalm. 33, 16.

Eccl. 15, 20.

Quomodo Deus hominem tentet. Vide item Aug. epist. 146, & in exp. q. 58, & 74.

Deut. 13, 3.

Vide Aug. in Psalm. 5 & 6.

b Gen. 22, 1.

Vide Aug. libr. 16 de Civit. Dei, cap. 32.

c Tob. 12, 13.

Tentatio deceptionis causa diaboli est propria.

Aug. epist. 146 alibi frequenter.

d Matth. 4, 3.

e Psalm. 11

11. Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.

Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter; primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur; quia nemini est peccati auctor Deus; imò verò: a *Odit omnes qui operantur iniquitatem*. Sic verò etiam est apud sanctum Jacobum: b *Nemo, cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur: Deus enim intèntator malorum est*.

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia cum possit prohibere ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos & pios tentari quidem sinit, verum tamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec vero non interdum justo & occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulantis, nobis ipsi relictis concidimus.

12. Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum ejus beneficiis, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & c patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus vivendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus quod de lege dixit Apostolus: d *Inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem*. Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele, quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut ejus ore Prophetæ diceret Deus: e *Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa civitas divinis cumulata bonis, tantum abest, ut optimè de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficiis ad beatitudinem consequendam, cujus gratia ea acceperat, uteretur, ut ingratis in parentem Deum, abjecta spet et cogitatione cælestium fructuum: tantum præsentis abundantia luxuriosè ac perditè fruèretur: quòd f Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo divinitus uberem materiam rectè factorum, ad vitia, illo permittente, convertunt.*

13. Quomodo Scripturæ verba intelligenda sint, quæ de permissione Dei per verba operationem significantia loquuntur.

Sed oportet hunc divinæ Scripturæ morem diligenter

Quid sit induci in tentationem; quodque multipliciter fieri possit. Vide D Aug. l. 1. de Sermon. Dom. in monte, cap. 14.

Deus peccati non est auctor, sed illud odit.

a Psalm. 5, 7.

Exod. 25, 7, & 2.

Paralip. 19, 7.

Job. 24.

Prov. 15.

Sap. 14, 9.

Eccel. 15, 23.

Osee 13 & alibi sæpè.

Basil. in Hom. quod Deus non sit auctor malorum.

b. Jacobus 1, 13.

Quomodo à Deo in tentationem inducamur.

De hac hominum nequitia vide Deut. 32, 15, & Reg. 2.

& 2. Reg. 12, & 9.

c Luc. 5, 12, 13, 14.

d Rom. 7, 10.

e Ezech. 16, 14.

f Ibid. 19, 10.

Ingrati in Deum homines reprehenduntur.

Mos loquendi scripturarum improprie quando verbis activis Dei permissio significatur.

- a Exod. 4, 7, 3.
 b Isai. 6, 10.
 c Rom. 1, 26.
 Conc. Trid. sess. 2, can. 6.

Tentationum utilitas.

- d Job 7. secundum LXX.

* Al. lege militia.

- e 1. Petri. 5, 6.

f Ibid. 4.

- g 2. Tim. 2, 5.

- h Jacob. 1, 12.

- † Hebr. 4, 12.

Non modo generatim, sed speciatim postulandum Dei auxilium in tentationibus.

- k Psalm. 118, 43.

- l Ibid. 36.

- m Ibid. 37.

- n Hebr. 12, 3.

- o Deut. 31, 29.

attendere, quæ Dei permissionem iis interdum verbis significat, quæ propriè si accipiuntur, tamquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: *a Indurabo cor Pharaonis: & apud Isaiam: b Excæca cor populi hujus: & ad Romanos scribit Apostolus: c Tradidit illos Deus in passiones ignominie, & in reprobum sensum.* Quibus in locis, aliisque similibus, non id omninò esse actum à Deo, sed permissum intelligendum est.

14. *In hac prece non postulatur, ut prorsus ab omni tentatione immunes simus, sed ne in tentationibus à Deo deseramus.*

His vero positis, non erit difficile scire, quid in hac prece parte postulemus. Nec verò petimus ne omninò tentemur: *d est enim hominum vita* tentatio super terram.* Est autem ea res utilis & fructuosa hominum generi: nam in tentationibus nos ipsos, id est, vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiam e humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, *f* expectamus immarcescibilem coronam gloriæ. *Nam & g qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit; & ut inquit sanctus Jacobus, h Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Quod si urgemur nonnumquam hostium tentationibus, magnæ nobis erit lationis illa cogitatio, *habere nos adiutorem Pontificem, i qui possit compati infirmitatibus nostris; tentatum & ipsum per omnia.* Quid, hic igitur petimus? ne divino præsidio deserti, tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflictis: ut præstò sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ vires, in malis recreet ac reficiat.

15. *Quomodò à Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim cum singulis affligimur, ad prece conflagere oportet: quod à Davide factum legimus pene in unoquoque tentationum genere. Nam in mendacio sit precabatur: *k Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.* In avaritia ad hunc modum: *l Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.* In rebus verò inanibus hujus vitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur: *m Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neve *n* defatigemur in tentationibus sustinendis, ne *o* declinemus de via Domini, ut tam, in rebus incommòdis quam in prosperis, equitatem animi, constantiamque servemus & nullam nostri partem Deus

sa tutela vacuum relinquat. *a* Petimus denique, ut Satana
conterat sub pedibus nostris.

16. *Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo
auctore illa obtineri possit.*

Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus
cohortetur, quo in hac prece maxime cogitare &
meditari oporteat; in qua erit illa optima ratio, si
quanta sit hominum infirmitas intelligentes, viribus no-
stris diffidamus, & omni spe nostrae incolumitatis in Dei
benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maxi-
mis periculis magnum animum habuerimus, praesertim
cogitantes, quam multos hac spe atque hoc animo prae-
ditos ex hiantibus Satanae faucibus liberarit Deus. An
non *b* Joseph undique circumdatum ardentibus insanae
mulieris facibus, è summo ereptum periculo *c* ad glo-
riam extulit? (1) non *d* Susannam, à Satanae ministris
obsessam, tum cum nihil propius esset, quam ut nefariis
sententiis interficeretur, servavit incolumem? Neque mi-
rum: *e* *Erat enim inquit, cor ejus fiduciam habens in Do-
mino.* Insignis est laus & gloria Job, qui de mundo, de
carne, de Satana triumphavit. Plurima sunt hujus gene-
ris exempla, quibus Parochus diligenter pium populum
ad eam spem fiduciamque cohortari debebit.

17. *Nostris certaminis antesignanus Christus est, socii
sancti omnes, quos qui non sequuntur, vecordes sunt.*

Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationi-
bus ducem habeant, nempe Christum Dominum, qui *f*
victoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse diabolum.
Est *g* is ille fortior, qui superveniens fortem superavit
armatum, quem & armis nudavit & spoliis. De ejus
victoria, quam de mundo reportavit, est apud sanctum
Joannem: *h* *Confidite, ego vici mundum.* Et in Apocaly-
psi dicitur: *i* *Ipse leo vincens; & k* *Exisse vincens ut vin-
ceret;* qua in victoria suis etiam cultoribus facultatem
vincendi dedit. Est Apostoli ad Hebraeos epistola plena
victoriis sanctorum hominum, *Qui l* *per fidem vicerunt
regna, obturaverunt ora leonum, & quæ sequuntur.* Ex
his verò, quae sic acta legimus, eas victorias cogitatione
complectamur, quas quotidie reportant ex intimis & ex-
ternis daemonum praeliis homines fide, spe & charitate
praestantes; quae tam multae sunt, tamque insignes, ut
si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius
accidere judicemus, nihil gloriosius; de quorum ho-

e Rom. 16, 20.

Victoriam ex tentatione, possumus referre per fiduciam in Deum.

b Gen. 39, 7, 8, 9.

Psalm. 140, 18.

c Gen. 41, 38, 39.

d Dan. 13. 61. 62.

e Ibid. 35.

f Matth. 14, 3.

Colos. 2, 15.

g Lucæ 12, 22.

h Joann. 19, 33.

i Apoc. 3, 5.

k Apoc. 6, 2.

l Hebr. 11, per totum.

Quomodo Christus nobis, prostrato diabolo, vincendi facultatem dederit, & exemplum præbuerit, vide D. Aug. lib. 4. de Trid. cap. 12.

Greg. Hom. 16. in Evang.

(1) *Non Susannam:* Ed. Pat. Lov. Lugd. *an non Susannam.*

stium clade his verbis scripsit sanctus Joannes: a *Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.*

18. *Quomodo diabolus à nobis superari possit.*

Vincitur autem Satanas, non otio, somno, vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinencia, continentia, castitate: b *Vigilate, & orate*, inquit, ut jam diximus, *ut non intretis in tentationem*: qui iis armis ad illam pugnam utuntur, in fugam convertunt adversarios: qui enim resistunt diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen sanctorum hominum victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se afferat insolentius, ut se suis viribus hostiles daemonum tentationes, impetuque sustinere posse confidat: non est hoc naturae nostrae, non humanae imbecillitatis (1).

19. *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires à Deo dentur.*

Haec vires, quibus prosternimus Satanae satellites, dantur à Deo, c qui ponit, ut arcum aereum, brachia nostra; d cuius beneficio *Arcus fortium superatus est, & infirmi accinti sunt robore*; qui e dat nobis protectionem salutis; f cuius nos dextera suscipit; g qui docet manus nostras ad praelium, & digitos nostros ad bellum, ut uni Deo pro victoria sint agenda & habenda gratiae, quo uno & auctore et adjutore vincere possumus: quod fecit Apostolus; ait enim: h *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum*. Eundem auctorem victoriae praedicat caelestis illa vox in Apocalypsi: i *Facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni*. Testatur idem liber, Christi Domini partem ex mundo carneque victoriam eo loco: k *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos*. Haec de causa & de modo vincendi.

20. *Quæ sint in spirituali illo certamine victorum præmia.*

Quibus expositis, proponent fidei populo Parochi à Deo paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam praemiorum amplitudinem: quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia: l *Qui vicerit, non lædetur à morte secunda*. Et alio loco: m *Qui vicerit, sic vestiatur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ, & confitebo nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus*: et paulò post Deus ipse ac Do-

(1) Edit. Patav. addit, *sed solius divinæ potestatis*.

D. Thom. in 3, p.
q. 41. art. 1.
a Joann. 2. 14.

Labore, virtutibus
& vigilantia daemones superantur.

b Matth. 26, 41.

Luc. 22, 46.

Jacob. 4, 7.

Marc. 14, 38.

Et si proprium infirmitatem in certamine agnosceremus.

Citra Dei auxilium nihil possumus.

c Psalm. 17, 75.

d 1, Reg. 2, 4.

e Psalm. 17, 36.

f Psalm. 62, 4.

g Psalm. 143. 1.

h 1. Cor. 15, 57.

i Apoc. 12, 10, 11.

k Apoc. 17, 14.

l Apoc. 2, 11.

m Apoc. 3, 5.

minus noster ita loquitur ad Joannem: a *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tùm inquit: b Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.* Denique, cùm Sanctorum gloriam & perpetuam illam honorum vim, quibus in cœlo (1) fruuntur, exposuisset, adjunxit: c *Qui vicerit, possidebit hæc* (2).

a Apoc. 3. 1, 2.

b Apoc. 3, 21.

c Apoc. 21, 7.

DE SEPTIMA PETITIONE.

CAPUT XVI.

Sed libera nos á malo.

1. *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

Postrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei Filius divinam hanc orationem conclusit; cujus etiam vim & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, eum è vita migraturus Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur: d *Rogo enim, inquit, ut serves eos á malo.* Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmavit, quasi quadam epitome summam complexus est vim & rationem cæterarum petitionum. Cùm enim id, quod ea prece continetur, impetraverimus, nihil, auctore sancto Cypriano, reliquum est, quod ultra adhuc debeat postulari; cùm semel protectionem Dei adversus malum petamus: qua impetrata contra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quare cùm tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debet Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc & proxima petitio, quod illa (3) vitiationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus.

Postrema petitio vim sex superiorum sua amplitudine concludit.

d Joann. 17. 16.
Cypr. serm. 6, de Orat. Dom.

(1) *Fruuntur*: Edit. Patav. *fruuntur*.

(2) Edit. Patav. addit., ut est in textu Apoc. *& ero illi Deus & ipse erit mihi filius.*

(3) *Vitiationem*: perperam in Edit. Rom. *vitiatione*.

2. Quid nos urgeat, ut hanc preceationem coram Domino effundamus.

Quare non jam monendus est fidelis populus, quante-
pere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & ce-
lestis egeat adjumenti: nam quot & quantis miseriis pro-
posita sit hominum vita, præterquamquod sacri & profa-
ni scriptores hoc argumentum sunt copiosissimè persecu-
ti, nemo ferè est, qui non intelligat & suo & alieno pe-
riculo. Persuasum enim est omnibus, quod exemplum
patientiae Job memoriae prodidit: *a Homo natus de mu-
liere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui
quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, &
nunquam in eodem statu permanet. Nec verò ullum præ-
terire diem, qui propria aliqua molestia aut incommodo
notari non possit, testis est illa Christi Domini vox: b Suf-
ficit diei malitia sua. Etsi conditionem humanæ vitæ do-
clarat ipsius Domini monitum illud, c quo cracem quo-
tidie sumi, seque docuit sequi oportere. Ut igitur quisque
sentit, quàm laboriosa sit & periculosa hæc vivendi ra-
tio, ita facile persuadebitur fideli populo malorum libe-
rationem à Deo implorandam esse: præsertim cum nulla
re magis ad orandum adducantur homines, quam cupidi-
tate & spe liberationis eorum incommodorum, quibus
premuntur, aut quæ (1) impendeant. Est enim hæc insita
ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei au-
xilium confugiant. Qua de re est illud scriptum: *d Imple
facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum Domi-
ne* (2).*

3. *Quanam ratione periculorum et calamitatum de-
pulsio à Deo postulanda sit.*

Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in peri-
culis & calamitatibus invocent Deum; certè, quomodo id
recte facere possint, ab iis quorum fidei & prudentiæ com-
missa est eorum salus, maximè docendi sunt. Non enim
desunt, qui contra Christi Domini jussum, præpostero u-
tantur ordine preceationis: nam *e* qui jussit nos ad se con-
fugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis
præscripsit: voluit enim, ut prius quàm precaremur
ut nos liberaret à malo, peteremus, uti nomen Dei san-
ctificaretur & adveniret regnum ejus, & reliqua postu-
lareremus; quibus quasi gradibus quibusdam in hunc lo-
cum pervenitur: sed quidam, si caput, si latus, si pes

a Job. 14, 12.

Psalm. 143, 4.

b Matth. 6, 34.

c Luc. 9, 23.

In calamitatibus propensiores sunt ho-
mines ad Deum in-
vocandum.

d Psalm. 82, 17.

Quod non rectè pre-
cetur, qui primis &
mediis Dominicæ Ora-
tionis gradibus omis-
sis, calamitatum de-
pulsionem postulat.

e Psalm. 49, 15.

(1) *Impendeant*: Edit. Patav. *impendent*.

(2) Edit. Patav. addit. & multiplicatæ sunt infirmit-
lates eorum, postea acceleraverunt, Psalm. 15, 4.

condoluit, si rei familiaris jacturam faciunt, si miſeræ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, ut ex illis eripiantur malis. At huic consuetudini repugnat Christi Domini jussum: a *Quærite primùm regnum Dei.* Itaque, qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precationi: b *Domine, ne in furore tuo arguas me,* subjecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: c *Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?* Et idem cum oraret Deum, d sibi ut misericordiam impertiret, (1) subjungit illud: e *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul (2) docendi, quantum intersit inter infidelium & Christianorum hominum preces.

4. *Infideles se liberari à malo, ac Christiani non perinde petunt.*

Petunt vehementer illi (3) quidem à Deo, ut possint ex morbis vulneribusque convalescere, sibi ut ex urgentibus vel imminentibus malis evadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum à quovis medicamentum, etiamsi cantionibus, si beneficiis, si dæmonum opera (4) confictum sit, sine ulla religione adhibent, modo aliqua valetudinis spes ostendatur. Longe alia est ratio Christianorum, qui in morbis, & in omnibus adversis rebus habent summum perflugium & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni & liberatorem suum agnoscunt ac venerantur: remediis verò quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse, pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus: est enim à Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: f *Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non ab-*

a Matth. 6. 33.

b Psalm. 6, 2.

c Ibid. 6.

d Psalm. 50, 1.

e Ibid. 14.

Quod in morbis & rebus adversis præcipua spes in externis remediis non sit ponenda, exemplo tibi sit Asa rex Juda, qui ob id 2. Paralip. 16. 22, reprehenditur.

f Eccl. 38. 4.

(1) *Subjungit*: vel potius *subjecit*, ut in Edit. Patav.

(2) *Docendi*: Edit. Pat. & Ven. ann. 1586. *docendum*.

(3) *Quidem*: multò meliùs juxta Edit. Patav. quam etiam juxta Edit. Rom. Lugd. Lov. Paris. & Venet. ut legenti apertissimè patebit ex orationis contextu.

(4) *Confictum* Edit. Patav. *Confectum*.

horrebit illa. Itaque qui Jesu Christo nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

5. Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos à præsentissimis periculis liberavit.

Quare etiam in *a* divinis litteris reprehenduntur ii, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: immò verò qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinent omnibus remediis, *b* quæcumque ad curationem à Deo non adhibita esse constet: quod si etiam eorum usu medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab iis, ut cautionibus & dæmonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: ea enim re jussit nos beneficentissimus Pater liberationem malorum postulare, ut in eo ipso quod jussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris litteris hujus rei exempla, ut qui minùs rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. *c* Abraham, *d* Jacob, *e* Loth, *f* Joseph, *g* David sunt in oculis locupletissimi testes divinæ benignitatis. Sacræ novi Testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat: una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimum quemque confirmare potest: *h* *Clamaverunt enim, inquit, justi, & dominus exaudivit eos; & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.*

6. Quid mali nomine hic intelligatur, & quæ hujus petitionis sit sententia.

Sequitur hujus vis & ratio petitionis, ut fideles intelligant non omnino petere nos hoc loco, ut à malis omnibus liberemur: sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur; *i* ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adjuvante, virtus in infirmitate perficeretur; hæc si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, ut à Deo petant ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt: reliqua minimè, modò aliquis inde salutaris fructus existat.

7. Quot & quanta sint malorum genera, à quibus liberari cupimus.

Omninò igitur huic voci ea subjecta vis est, ut à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur: ut tuti simus ab aqua, ab igne,

a Asa, sicut dictum est 2, Paral. 16, 22, Sine Deo nullam opem afferre medicina, indicat Jer. 9. & 46, 12.

Non est utendum remediis à Deo non constitutis ad sanitatem recuperandam.

b Lev. 20, 6, 1, Reg. 28, 7, 8, 4, Reg. 12, 3.

c Gen 12, 12, 15, & 17, 2.

d Gen. 28, 14, 33. & 35, 5.

e Gen. 14, 12, & 16, 17, 18.

f Gen. 36. 23, & 4. 14.

g 1. Reg. 21, 14, 15. Reg. 21, 21 22.

2, & 24. *h* Psalm. 33, 18.

i 2. Cor. 12, 7, 8, 9.

Mala, à quibus liberari cupimus, quæ & qualia sint.

Psalm. 118.

Cant. 8.

Psalm. 26.

á fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus; petimus á Deo, ut morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, prodiones, insidias, cæteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri ac premi solet hominum vita; omnes denique flagitiorum & facinorum causas avertat: neque hæc solùm, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penè omnes bona confitentur, divitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam; petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ nostræ exitium hæc convertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina: ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, supplicia subeamus; ne igne Purgatorii torqueamur; á quo ut alii liberentur, piè & sanctè precamur: hanc petitionem & in Missa & in Litaniis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.

8. *Deus & impendentia mala arcet, & á præsentibus quandoquæ mirabiliter eripit.*

Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates: quomodo legimus magnum illum Jacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cædes: extat enim illud: *a Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.* Et quidem beati omnes, qui cum Christo Domino in cælis regnant, *b* omnibus malis Dei ope liberati sunt: nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommotis solutos esse minimè vult, sed eripit à quibusdam; etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: *c Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Præterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discrimen adductos, integros servat & incolumes: quod *d* pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & *e* Danieli contigisse legimus, quem leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma violavit.

9. *Diabolus hic malus dicitur, quod mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

Malus verò etiam ex sententia sanctorum *f* Basilii Magni, *g* Chrysostomi & *h* Augustini, præcipuè dicitur dæmon, quòd hominum culpæ, id est sceleris & peccati auctor fuit; quo etiam ministro utitur Deus in

a Gen. 35, 5.

b Isai. 25, 8.

Apoç. 7, & 21, 4.

c Psalm. 93, 19.

d Dan. 3, 22.

e Dan. 6, 22, & 14, 39.

Diabolus est malitiæ inventor & auctor.

f Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum.

g Chrysost. hom. 20. in Matth.

h D. August. de Eccl. dogm. c. 57.

a Dam. lib. 4. de Orth. fide cap. 20.

b Amos 3. 6.

c Isai. 45, 6, 7.

Vide item Deut. 32, 23. & 3, Reg. 9. 21. & 19. & Jer. 11. & 32, 42.

Deus est auctor mali pœnæ, non culpæ.

Dæmon nobis nocere non potest, nisi permittente Deo.

D. Aug. in Ps. 95.

Omnia mala quæ nobis inferunt proximi, à dæmone proficiscuntur. Vide D. Aug. serm. 85, de Temp.

Cùm à malis non liberamur, ea nobis patienter ferenda sunt.

D. Aug. serm. 85. de Temp. Dam. lib. 2, de Orth. fide c. 4.

repetendis pœnis à sceleratis & facinorosis: a *Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur: in quam sententiam loquuntur divinæ litteræ illis verbis: b Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit? item: c Ego Dominus, & non est alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem et creans malum.*

Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio: quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacumque potest ratione divexandi: quamobrem Deum precamur, ut nos à malo liberare velit.

10. *Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petamus.*

Dicimus autem, *à malo*, non à malis, ob id quod mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tanquam auctori & impulsori; quo minus etiam proximis irasci debemus; (1) quia odium & iracundiam in ipsum Satanam convertere oportet, à quo homines ad inferendam injuriam impelluntur. Itaque, si te aliqua re læserit proximus, cum preces facis Parenti Deo, pete ut non modò te liberet à malo, id est, ab iis, quas tibi proximus imponit, injuriis, sed illum ipsum eripiat proximum ex diaboli manu, cujus impulsu homines in fraudem inducuntur.

11. *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiam si continuo non liberemur.*

Illud denique sciendum est, si in precibus & votis non (2) liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter; intelligentes placere divino numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari aut dolere par est, quod preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad ejus nutum ac voluntatem referre oportet existimantes id utile, id esse salutare, quod Deo placet, ut ita sit; non autem id, quod secus nobis videatur.

12. *Quot et quanta commoda ex tribulationibus ad nos proveniant.*

Postremo docendi sunt pii auditores, dum in hoc vitæ curriculo (3) versantur, eos ad omne incommodo-

(1) *Quin*: Edit. Patav. *quoniam*.

(2) *Liberamur*: Edit. Patav. *liberemur*.

(3) *Versantur*: Juxta Edit. Pat. multò meliùs, quam *versamur*, ut in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lov.

rum & calamitatum genus, non solum æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere: a *Omnes enim, inquit, qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. Item: b per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rursum: c Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Non enim æquum est, d servum majorem esse domino suo; sicut turpe est, è sententia S. Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite. Præclarum illud est exemplum Uriæ, propositum ad imitandum, qui, adhortante Davide, domi ut se contineret, inquit: e Arca Dei, & Israel & Juda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus ac meditationibus si ad orandum veniemus, illud assequemur, ut si * minus undique cincti, malisque circumdati, f quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inviolati servemur; certè, ut g Machabæi, casus adversos constanter ac fortiter feramus. In contumeliis & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, h qui cæsi verberibus, vehementer lætabantur quòd digni habiti essent, qui pro Christo Jesu contumelias paterentur: sic nos ita comparati, canemus illa summa cum animi voluptate: i *Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidavit cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.**

a 2, Tim. 3, 12.

b Act. 14, 21.

c Luc, 24, 26.

d Matth. 10, 24.
Lucæ 6, 40.Joann. 13, 16, &
15, 20.Bern. serm. 5. de
omnibus Sanctis.

e 2. Reg. 11, 11.

* Alia exempl.
hab. minis.

f Dan. 9. 43.

g 1. Machab. 2.

h Act. 5, 41.

i Ps. 118. 161. 162.

De extrema orationis Dominicæ particula, quæ est, *Amen.*

CAPUT XVII.

1. *Quis usus & fructus sit hujus particulæ.*

Hanc vocem, sicuti est, signaculum orationis Dominicæ appellat sanctus Hieronymus in commentariis in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda sit prius quàm aggreantur ad divinam preceationem; sic nunc faciendum duximus, ut clausulæ ac finis ipsius preceationis causam rationemque cognoscant. Non enim *k* plurius est divinas preces diligenter ordiri, quàm religiosè absol-

S. Hier. in cap. 6.
Matth.

Curandum est, ut preces & rectè inchoentur, & rectè absolvantur.

k tanto melior est orationis finis, quam principium.

Ecc. 7, 9.

vere. Sciat igitur fidelis populus, multos esse, & eos uberes fractus, quos ex Dominicæ orationis sine percipimus, sed omnium uberrimus ac lætissimus fractus est eorum impetratio, quæ postulavimus; de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ præces audiantur, sed quædam etiam majora ac præclariora, quàm ut verbis explicari possint.

2. *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

Nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut sanctus Cyprianus ait: *Fit quodam inexplicabili modo oranti divina majestas propior, quàm cæteris: quem præterea singularibus ornat muneribus; ut qui piè Deum orant, quodammodo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari possint; qui si algent, calescunt, si calent æstuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis ac fidei, ardentiores evadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omninò cumulantur divinis muneribus. Est enim illud præditum sanctis litteris: a *Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, b qui à Dei congressu & colloquio digrediens, divino quodam fulgore collucebat sic, ut c Israelitæ ejus oculos & os intueri non possent. Omninò, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac majestate admirabiliter perfruuntur: d *Mane adstabo, inquit Propheta, & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Hæc quò magis noscunt homines eò Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur: eò etiam sentiunt jucundius: e *Quam suavis sit Dominus, & quam verè beati sint omnes, qui sperant in eo: tùm vero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei majestas, considerant. Est enim illa sancti Augustini regula: (1) *Noverim te, noverim me.* Itaque fit, ut suis viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos paternam illam suam & admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia suppeditet, que sint ad vitam & salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias convertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti; quod magnum**

(1) *Noverim te, noverim me:* Ita omnes Editiones præter Pat. anni 1714 quæ habet, ut est in hodierna Edit. S. August. PP. Maur. *Deus semper idem, noverim me, noverim te.*

Orationis virtus & utilitas. Cypr. circa fin. Serm. de orat. Dom. & Chrys. Orat. 1. de orando Deo.

a Psalm. 20, 4.

b Exod. 33, 34.

c Cor. 3, 13.

d Psalm. 5, 5.

e Psalm. 33, 9.

D. Aug. lib. 2. Soliloq. cap. 1 Psalm. 38, Mirabilis &c.

Davidem fecisse legimus, qui, cum ita precationem instituisset: *a salvum me fac ex omnibus persequentibus me*, sic eam absolvit: *b Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi.*

3. *Qua ratione fiat, ut sanctorum preces, à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

Suntejusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ lætitiæque referta: sed mirabile est, quam eo in genere eniteant Davidis ipsius precationes: nam cum metu perturbatus sic orare esset exorsus: *c Multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus: confirmatus aliquando gaudioque perfusus, subjunxit paulò post: d Non timebo millia populi circumdantis me.* Alio etiam *e* Psalmo suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: *f In pace in idipsum, inquit, dormiam, & requiescam.* Quid illa? *g Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in iratua corripias me*, quanto cum tremore & pallore Prophetam dixisse, credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quam fidenti ac lætante animo? *h Discedite à me, inquit, omnes qui operamini iniquitatem; quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.* Cum verò Saulis iram faroremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem implorabat! *i Deus, in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me: & tamen hilare ac fidenter in eodem Psalmo subjecit; k Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est animæ meæ.* Quare, qui se confert ad sacras preces fide speque munitus, parentem adeat Deum ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

4. *Quo sensu illa vocula, Amen, in fine hic usurpetur, & in Missa Sacerdoti pronuntianda reservetur.*

Sunt autem in extremo hoc divinæ precationis verbo, *Amen*, multa quasi semina quaedam earum rationum cogitationumque, quas diximus: & quidem adeo frequens fuit hæc hebraea vox in ore Salvatoris, ut Spiritui sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur, cui voci illa quodammodo subjecta sententia est: *Scito, tuas auditas esse preces: habet enim viam respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, eum bona gratia dimittentis Dei.* Hanc sententiam perpetua Ecclesie Dei consuetudo comprobavit, quæ in Sacrificio Missæ, cum pronuntiatur oratio Dominica, non rei sacrae ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos à*

a Psalm. 7.

b Ibid. 18.

Fiducia & spei virtute efficitur, ut Sanctorum preces, à timore inchoatæ, lætitia concludantur.

c Psalm. 3, 2.

d Ibid. 7.

e Psalm. 42.

f Psalm. 4, 9.

g Psalm. 6, 2.

h Ibid. 9.

i Psalm. 53, 3.

k Ibid. 6.

Quanta sit virtus & dignitas vocis Amen.

Amen in ore Christi Salvatoris fuit frequentissima.

Cur in Missa peculiariter pronuntiatio Particulæ, Amen, Sacerdoti non autem ministro, ut fit in aliis orationibus, reservetur.

malo, attribuit hanc vocem, *Amen*; sed ipsi Sacerdoti accommodatam reservavit, qui, eum Dei & hominum sit interpres, Deum exoratum esse, populo respondet.

5. *Cur in aliis precationibus minister, in hac verò Sacerdos, Amen, respondeat.*

Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippè eum in caeteris ministrorum sit munus respondendi, *Amen*; sed proprius Dominicae orationis: nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque significat; in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

6. *Quomodo dictio Amen variè exponatur.*

Ac variè quidem à multis est interpretatum hoc verbum, *Amen*. Septuaginta Interpretes verterunt, *fiat*; alii reddiderunt, *verè*; Aquila *fideliter*, convertit; sed parvi refert, hoc, an illo modo sit redditum; modò habere intelligamus eam vim quam diximus, confirmantis Sacerdotis concessum id esse, quod petebatur: cujus sententiae testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios: (1) *a Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram. Est etiam haec nobis accommodata vox, in qua inest confirmatio quaedam earum petitionum quas adhuc adhibuimus: quae etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: sit enim saepè, ut in precatione distracti homines variis cogitationibus alio traducantur: immò verò summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, id est, concedantur, quae antea petivimus: vel potiùs intelligentes, nos jam impetrasse omnia, ac sentientes praesentem vim divini auxilii, illud unà cum Propheta canimus: b *Ecce enim Deus adjuvat me; & Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine Filii sui, & verbo, quo saepissimè is usus est, moveatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus: c exauditus est pro sua reverentia (1).**

(1) *Quotquot enim promissiones Dei sunt &c.* Edit. Pat. ann. 1714. & 1749. habent tum ex mendosis codicibus, tum ex Graecis exemplaribus: *Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est, ideo & per ipsum dicimus Amen Deo ad gloriam per nos.*

(2) Edit. Patav. addit, *cujus est regnum, & potestas, & imperium in saecula saeculorum.*

Non una est interpretatio vocis, Amen. Septuaginta reddiderunt, Fiat, ut Psalm. 14. Aquila vero, Fideliter; Isai, Verè 65. ubi nos habemus, habitabit in Deo Amen. Vide Hier. ep. 174. Marc. & in Isai. a 2, Cor. 1, 20.

Amen attentionem animam excitat.

Psalm, 53, 6.

c Hebr. 5, 7.

INDEX

IN

CATECHISMUM

Melior et omni cura emendatus.

- A**bbatibus permissum est, ut interdum minores ordines administrant. fol. 256.
- Abrahæ peregrinatio. 280.
- Abrahæ situs. 48.
- Abrenuntiant Satanæ baptizandi, & cur. 149.
- Absolvendi, qui sint. 226.
- Absolvendi potestas quibus data 223.
- Absolutio quando pœnitentibus deneganda. 226. Absolutio peccatorum est effectus pœnitentiæ. 215.
- Accidentia in Eucharistiæ Sacramento manent sine subjecto. 183.
- Accusatores, quo pacto non rectè suo fungantur officio. 358.
- Actiones Deo gratas sine adjumento divinæ gratiæ suscipere non possumus. 414.
- Actio gratiarum erga Deum quomodo fiat in petitione de facienda Dei voluntate. 420. Actio gratiarum est una de partibus orationis. 375.
- Adam sibi & posteris donum justitiæ originalis amisit. 413.
- Adam cibo indigebat in statu innocentiae ad reficiendas vires. 423.
- Inter Adam necessitates & nostras multum interest. *ibid.*
- Adam non indignisset multis rebus quibus nos indigemus, si non peccasset. *ibid.* In paradiso voluptatis otiosus non erat futurus. *ibid.*
- Adam & ejus posteritas fructu ligni vitæ immortalis permansisset. *ibid.*
- Adam in paradiso nulla molestia affectus fuisset. *ibid.*
- Adæ posteritas fructu vitalis arboris privata, & horribili sententia maledicta. 423.
- Adam & Christi comparatio. 35.
- Adulterium quid. 334.
- Adulterii interdicto, quæ peccata prohibeantur. 335.
- Adulterii detestatio. *ibid.*
- Adulterium quare prohibitum. *ibid.*
- Adulterii interdicto, omne impuritatis & impudicitiae genus, quo corpus polluitur, prohibetur. *ibid.*
- Adulterio intima animi libido prohibetur. *ibid.* Adulterium insignem turpitudinis notam inurit. 337.
- Adulterorum supplicium & damna. *ibid.*
- Advocatus tempore necessitatis pauperi gratis debet patrocinari. 346.
- Advocatorum alia officia. *ibid.*
- Affectus carnis ita domitos habere, ut omninò non excitentur, non

- est in hominis etiam justificati potestate. 470.
- Affinitas patrinoꝝ cum quibus contrahatur. 154.
- Ad agnitionem peccati quomodo homo perducatur. 432.
- Amen quid significet. 459. Interpretatio. *ibid.* Cur in sacrificio Missæ reservetur Sacerdoti pronuntiandum *ibid.*
- Cur in aliis precibus hac voce minister utatur. 460.
- Amici amico periculosè ægrotanti, quomodo perniciosè assententur. 555.
- Amor Dei in nos in redemptione erga homines ostensus maximè. 394.
- Angelorum creatio. 20.
- Angeli ab ortu sui initio gratia præditi, & sapientia & potentia ornati. *ibid.* Angelicæ salutationi adjunxit Ecclesia preces & implorationem B. Virginis. 381.
- Angelorum plurimi ex cœlestibus sedibus deturbati. 21.
- Angelorum scientia qualis. 20.
- Angelorum potestas qualis. *ibid.*
- Angeli quare virtutes dicti. *ibid.*
- Angelus multa edocuit Tobiam de ratione matrimonii. 264.
- Angeli quomodo adorentur. 284.
- Angeli quare humana specie effingantur, & cum aliis. 288.
- Angelica salutatione Deus laudatur. 381.
- Angelica salutatio est actio gratiarum. *ibid.*
- Angelum custodem singuli habent. 391.
- Angelorum custodia erga homines. *ibid.*
- Angelorum obedientia erga Deum. 406.
- Angeli non adorantur, ut Deus. 284.
- Angelorum opera quotidie à maximis periculis liberamur. 420.
- Angelorum opera quanta Deus humano generi beneficia contulerit. 391.
- Angelos esse invocandos & colendos, ex Scripturis demonstratur. 284.
- Ab anima Christi numquam separata est divinitas. 38.
- In anima Christi ab instanti suæ creationis fuit omnis gratiæ plenitudo. 32.
- Anima Christi cruciatus in utraque sui parte sensit. 40.
- Anima Christi re & præsentia ad inferos descendit. 48.
- Anima Christi descendens ad inferos communicavit meritum passionis animabus Patrum. *ibid.*
- Anima est immortalis. 90.
- Animæ piorum ante Christi mortem in sinum Abrahamæ deferebantur. 49.
- Anima quæ peccaverit, quomodo mori dicatur, & ob peccatum parentum puniatur. 292.
- Animæ præter naturam perpetuò separantur à corpore. 92.
- Anima separata à corpore propensionem habet ad corpus. *ibid.*
- Anima duobus aliis ad cœlum pervenit. 376.
- Animantia omnia præter hominem in eo statu permanserunt, in quo creata sunt. 413.
- Apostoli quare à Christo dati. 42.
- Apostolis auctoritas à Christo data. *ibid.*
- Apostoli in duodecim articulos distinctum Symbolum composuerunt, & quare. 10.
- Apostoli cæremoniæ institutores. 147.
- Apostoli à Domino chrismatis compositionem didicerunt. 153.
- Appetitus proprii boni rebus omnibus ingeneratur. 413.
- Appetere Deum à principio homini

- datum *ibid.*
- Appetitionibus corruptæ naturæ etiam reclamantibus & adversantibus, voluntas remittendi injurias sufficit. 439.
- Aqua, vide Baptismus.
- Archiepiscopi partes quæ sint. 255.
- Artibus malis quæ acquiruntur, nostra non sunt. 343. & seq.
- Articuli quare singulæ Symboli sententiæ sint dictæ. 10.
- De Articulo fidei Primo. 11, & seq. de Secundo. 23. de Tertio. 31. de Quarto. 37. de Quinto. 46. de Sexto. 55. de Septimo. 60. de Octavo. 66. de Nono. 72. de Decimo. 85. de Undecimo. 90. de Duodecimo. 99.
- Articulus de Ascensione Christi ejus majestatem & gloriam declarat. 57.
- Ascendit Christus, ut homo, corpore & anima in cælos. *ibid.*
- Ascendens Christus in cælum, sedet ad dexteram Patris, & quomodo intelligatur. *ibid.*
- Ascensio Christi est tamquam finis, ad quem cætera mysteria referuntur. 56.
- Ascensionis in cælum Christi causæ. 57.
- Beneficia quæ ex Ascensione Christi nobis donantur. 58.
- Assentatio vitium teterrimum. 355.
- Assentatores homines vitio obtretationis peccant sæpissimè. *ibid.*
- Avari reprehenduntur. 365.
- B**
- Baptismi cognitio maximè necessaria. 122. Illud Sacramentum in quantâ veneratione habendum. 131. Illud Sacramentum cum conditione non est sine discrimine adhibendum. 146.
- Baptismus quare à Parochis sit docendus. 122.
- Quo tempore à Parochis de Baptismo diseredendum sit. 123.
- Baptismi vox quid significet. *ibid.*
- Baptismi Sacramentum quibus nominibus significetur. *ibid.*
- Baptismi, ut Sacramentum est definitio. 124.
- Baptismi Sacramentum quibus rebus conficiatur. *ibid.*
- Aqua, quæ in sacro fonte ad Baptismum conficiendum asservatur, non est Sacramentum. 125.
- Baptismi materia est aqua elementaris. *ibid.* Aqua cur potissimùm ad id instituta. *ibid.*
- Baptismus ignis, quis sit. *ibid.*
- Baptismi figuræ & prophetiæ. *ibid.*
- Baptismus pignus est redemptionis nostræ. 394.
- Baptismus cur mysterium seu Sacramentum fidei dicatur. 123.
- Aquæ in Baptismo quare chrisma addatur. 126. Baptismi forma, quæ. 127, Hæc explicatur. *ibid.*
- Baptismi forma apud Græcos varia. 128.
- Cur baptizabant Apostoli in nomine Jesu. *Ibid.* Quomodo intelligendum sit, declaratur. *ibid.*
- Baptismus tribus modis confici potest. 129.
- In Baptismo unica, an trina ablutio fiat, nihil refert. *ibid.*
- In Baptismo caput abluendum. *ibid.*
- In Baptismo verba simul cum ablutione proferenda. *ibid.* Baptismus à Christo Domino institutus. & quando. 130.
- Quando vis sanctificandi per Baptismum aquis fuerit tributa. *ibid.*
- In Baptismo Christi tota Trinitas apparuit, & cur. *ibid.*
- Baptismi lege quo tempore homines

teneri coeperint. *ibid.*

Baptismi ministri, qui & quot. 131.

Baptizasse Sacerdotes quare præsente etiam Episcopo possint. *ibid.*

Ordo inter Baptismi ministros servandus. 125.

Baptizandos suscipere quibus non liceat. 135.

Baptismus necessarius ad salutem. *ibid.*

Baptismi Sacramentum pueris dandum. *Ibid.* Baptizantur pueri in fide parentum & Ecclesiae. 136.

Baptizandi sunt quam primum parvuli. *ibid.*

In Baptizandis adultis diversa ratio est servanda ab ea, quæ in pueris. *ibid.*

Baptismus adultis, quando sit statim conferendus. 137. Baptizandi quomodo affecti esse debeant. 138.

Baptizandi cur interrogentur, an velint baptizari. *ibid.* Quomodo baptizandi amentes, & dormientes. 133.

Ad Baptismi gratiam consequendam, fides est necessaria. *ibid.*

Baptizandum peccatorum poenitentia oportet. *ibid.* Baptismi Sacramento omne peccatum condonatur. 140.

In Baptismo prorsus tolluntur peccata, & radicitus evelluntur. *ibid.*

In Baptizatis concupiscentia remanet, sed peccatum non est. 141.

Baptismi proprius effectus peccatorum omnium remissio. *ibid.*

Peccata & peccatorum poenæ per Baptismum remittuntur. *ibid.*

De vilihus judiciis persolvendæ pro Baptismo non condonantur. 142.

Post Baptismum quare non restituar in statum naturæ integræ. *ibid.*

Baptismi fructus alii. 144.

Per Baptismum Christo incorporamur. *ibid.*

Cur post Baptismum aegrè virtutes exerceamus. *ibid.*

Baptismus Characterem imprimit. 145.

Baptismum iterari sacrilegium est. *ib.*

Baptism. cæli aditum patefacit. 146.

Cæremoniae & preces, quæ in Baptismo fiunt, ad tria capita rediguntur, & ab Apostolis emanarunt. 147.

Fons Baptismi consecratur addito oleo mysticæ unctionis. 147.

Certi dies expectantur ad consecrandam Baptismi aquam. *ibid.*

Baptizandi cur mox in Ecclesiam admittantur. 148.

Baptizandi fidei suæ professionem faciunt. 150.

Baptizandis quæ nomina imponenda & quare. 151.

Beatitudo æternæ vitæ nomine designata. 99. 100. & cur amitti nunquam potest. *ibid.* quid sit. *Ibid.* comprehendi non potest. *ibid.* omnium bonorum adeptione, & omnium malorum liberatione definienda. 101.

Beatitudo essentialis in quo sita. 102.

Beati lumine gloriæ elevantur ad divinam essentialiam videndam. 103.

Beati quomodo Dei formam induant. 102.

Beati omnes iisdem præmiis non afficientur. 105.

Beatitudinis imagines & similitudine. 103.

Beatitudo accidentalis in quo consistat. 104. Constat omnibus bonis. *ibid.*

Bella intestina hominis. 406.

Bellum sceleratis est cum Deo. *ibid.* Sine benedictionibus Dei opera no-

stra prosperè non cedunt. 424.
 Benignitas Dei non uno modo eripit nos à malis. 455.
 Bestias occidere & eas edere licet. 326.
 Blasphemare nomen Dei & Sanctorum detestabile scelus! 303.
 Bona humanæ vitæ quare optanda & petenda. 422.
 Bona temporalia quomodo petenda. *ibid.*
 Bona temporalia à Deo peti possunt. 425.
 Bona humanæ vitæ ad bona divina nos dirigunt. 431.
 Bona humanæ vitæ adjumenta sunt ad divinorum bonorum adeptionem. *ibid.*

C

Cælorum præstantia. 399. & sequent.
 Charitatis præcepta duo. 317.
 Caritas proximi à charitate Dei ortum habet. *ibid.*
 Charitatis officia quæ sint. 330.
 Charitatis officium præstantissimum quod. *ibid.*
 Carnalis nequitia quæ sit. 443.
 Castitas non solum virginibus, sed iis qui cœlibem vitam agunt, & iis qui matrimonio juncti sunt, convenit. 336.
 Castitatem servare cupienti, quæ cogitanda. *ibid.*
 Castitatis remedia, quæ in actione consistunt. 339.
 Catechismi necessitas. 4.
 Catechismi doctrina ad captum cujuscumque accommodanda. 5.
 Causæ secundæ sunt administræ Dei manus. 403.
 Caeremoniæ & preces, quæ in

Baptismo fiunt, ad tria capita rediguntur. 147.
 Caeremoniæ, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum adhibentur. 204.
 Caeremoniæ, quæ in Sacramento extremæ Uctionis adhibentur. 237.
 Cereus, quem tenet baptizatus, quid significet. 151.
 Character trium Sacramentorum effectus. 121.
 Character quid præstet. *ibid.*
 Characterem imprimit Baptismus. 145.
 Characterem imprimit Confirmatio. 161.
 Characterem imprimit Ordinis Sacramentum. 258.
 Chrisma in Baptismo cur adhibeatur. 150.
 Chrisma, materia Confirmationis, Episcopi consecratione conficitur. 155.
 Chrisma quare ex oleo & balsamo conficiatur. *ibid.*
 Chrisma cur sacris preces conficiendum Episcopo. 156.
 Christianorum omnium unus spiritalis ortus, & una nobilitas, & unus Pater. 396. & sunt ideo maxima necessitudine copulati. *ibid.*
 Christiani, numquam Deum in ipsorum oblivionem venire, cogitare debent. 392.
 Christiani cur Deum Patrem nostrum invocemus. 390.
 Christiani qua ratione Christi fratres censeantur. 390.
 Christiani alii aliis præferre se non debent. 397.
 Christianorum dignitas summa est Dei esse filios. 498.
 Christiani hominis scientia uno capite comprehenditur. 4.
 Christiani Doctoris opera in quo

- praecipuè versari debeat. 5.
 Christiani vita non in otio degen-
 da. *ibid.*
 Christiana Philosophia, & saeculi
 sapientia in quo differant. 12. &
 sequent.
 Christianus homo quantum Christo
 debeat & se totum Christo debet
 tradere. 30.
 Christiani non de se solum, sed
 aliis solliciti esse debent. 428.
 Christiani in omnibus calamitati-
 bus Deum habent perfugium. 39.
 Christiani quare sancti dicantur. 44.
 Christi causa libenter stultitiae fa-
 ma subeunda. 418.
 Christus quomodò in nobis regnet.
 407.
 Christus frater noster. 396.
 Christus Ecclesiae caput primum,
 caput unum visibile Ecclesiae
 praefecit. 77.
 Christi Sanguinis triplex effectus. 44.
 Christi Corpus mox atque formatum
 est, ei anima atque divinitas est
 adjuncta. 33.
 Christi tria in Ecclesia insignia be-
 neficia. 60.
 Christus imitandus in referenda
 nostra voluntate ad voluntatem
 Dei. 417.
 Christus verus animae panis est.
 429.
 Christi passionis mysterium maximè
 Dei potentiam & benignitatem
 ostendit. 431.
 Christi adventus duplex. 60.
 Christi regnum spirituale. 27.
 Christi nomen quid significet. *ibid.*
 Cur hoc nomen Domino nostro sit
 tributum. 26.
 Christus à diversis naturis diversas
 proprietates accepit. 33.
 Christus quare Dominus noster di-
 cendus. 29.
 Christus non est dicendus filius Dei
 adoptione, sed natura. 33.
 Christus à Davide originem traxit
 secundum carnem. 34.
 Christus quare novissimus Adam
 appellatur. 35.
 Christus nasceus salutari doctrina
 nos instituit. 36.
 Christi Sanguine scelera nostra ex-
 piantur. 88.
 Christus Sacramentorum omnium
 auctor. 117.
 Christus totus in Sacramento Eu-
 charistiae continetur. 178.
 Christus qua ratione sit in Sacra-
 mento. 182.
 Christus qua ratione Pœnitentiae
 Sacramentum instituerit. 202.
 Christi, & ejus Matris & Sanctorum
 imagines pingi non interdicitur
 praecepto legis. 288.
 Christi resurrectio fraternitatem
 Christi cum hominibus non diri-
 mit. 396.
 Christi divinitas numquam à corpo-
 re sejuncta. 40.
 Christus pro peccatoribus passus. 41.
 Cibus multiplex & delicatus non po-
 stulandus à Deo. 426.
 Cibus multiplex animae. 429.
 Circumstantiae peccatorum sunt in
 Confessione patefaciendae. 220.
 Clavium potestas est in Ecclesia. 86.
 Clavium dignitas & amplitudo. *ibid.*
 Clavium potestatem non omnes ha-
 bent. 87.
 Clavibus Ecclesiae aditum in caelum
 aperiri. 215.
 Clerici nomen unde deductum. 249.
 Clericorum corona unde ortum ha-
 buerit, & quid significet. *ibid.*
 Colere Deos alienos, qui maximè di-
 cti sint. 283.
 Communia tribus Personis divinis
 sunt omnia opera ad extra. 32.

- Communionem unum ex nominibus Eucharistiæ. 164.
- Ante Communionem præparatio qualis esse debeat, quam sit necessaria. 183.
- Præparatio ad Communionem maxime necessaria est, & pacem cum aliis habere. *ibid.*
- Communionem sumpturus nihil habere debet quod conscientiam gravet. *ibid.*
- Communicare volens aliquam etiam corporis curam habere debet. *ibid.*
- Communicandum sæpè esse demonstratur. 191.
- Quod fuisse olim in Ecclesia usitatum ostenditur. *ibid.*
- Communicandum omnibus esse saltem in Paschate. *ibid.*
- Communicandi sub una specie quare Ecclesia consuetudinem approbaverit; vide Eucharistia. 192.
- Concio sacra à fidelibus attentè audienda. 5.
- Concupiscentia in renalis remanet, sed peccatum non est. 141.
- Concupiscentia prava, stirps malorum omnium est. 301.
- Concupiscentia rerum alienarum, & alienæ uxoris, quid inter se differant. *ibid.*
- Concupiscentia quid. 363.
- Concupiscendi vis non semper in vitio ponenda. *ibid.*
- Concupiscendi vis recta Deo auctore à natura nobis insita est. *ibid.*
- Hæc quæ nobis præstet, si rectæ rationis sit conformis. 364.
- Concupiscentia primorum parentum peccato depravata. *ibid.*
- Concupiscentiæ vis, si moderata est, quasnam utilitates afferat. *ibid.*
- Concupiscentia, quare à Paulo peccatum sit dicta. *ibid.*
- Non concupisces, quem sensum habet. 365.
- Concupiscenda non est aliena uxor. 367.
- Concupiscere alienam uxorem, quam grave peccatum sit. *ibid.*
- Concupiscendi vitio qui maxime laborant. 369.
- Concupiscentia perpetua in membris nostris latitat. 366.
- Concupiscentia quomodo peccatum esse cognoscatur. 365.
- Quando est peccatum. *ibid.*
- Concupiscentiæ remedia. 368 & incommoda quæ ab ea emanant. *ibid.*
- Confessarius qualis deligendus. 223.
- Numquam debet audita in confessione manifestare. *ibid.*
- Confessarius erga pœnitentem quomodo se gerere debeat. 225.
- Citra confessionem salutem recuperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus. 218.
- Confessio contritionem perficit. 215.
- Confessio peccatorum, & ejus necessitas. *ibid.*
- Confessio quare instituta. *ibid.*
- Confessionis utilitas. *ibid.*
- Confessio quid sit, & cur accusatio dicatur. 216.
- Judicium Ecclesiasticum, quod fit in confessione, longè dissimile est forensibus judiciis. *ibid.*
- Confessio à Christo ob ejus bonitatem & misericordiam instituta. *ibid.*
- Confessio Sacerdoti facienda. 217.
- Confessionis figuræ. *ibid.*
- Confessionis legi quinam parere debeant. 219.
- Confessio quo tempore puero indicta. *ibid.*
- Confessio quando facienda. *ibid.*
- Confessio integra esse debet. *ibid.*
- Confessio nuda & aperta esse debet. 222.

- Item prudens & verecunda. *ibid.* Per
internuntium, & per litteras fieri
non debet. *ibid.*
- Confessio quando iteranda, 221. &
quando non. *ibid.*
- Confessionis minister idoneus & le-
gitimus quis sit. 222.
- In Confessione scelera non excusan-
da. 225.
- Culpa eorum, qui verecundia im-
pediti peccata confiteri non au-
dent. 226.
- Peccata diligenter pervestiganda
antequam quis confiteatur. *ibid.*
- Confessor quando à se pœnitentes
dimittere debeat. *ibid.*
- Pudori quorundam confitentium
quomodo consulat. 227.
- Confidere oportet in officio precan-
di. 385.
- Confirmationis Sacramentum. 152.
- Confirmationis nomen unde dicatur.
153.
- Confirmatio est verè Sacramentum.
ibid.
- Confirmationis Sacramentum à Bap-
tismo maximè disjunctum. 154.
- Confirmationis Sacramenti Christus
auctor. *ibid.*
- Confirmationis Sacramentum Chris-
ma appellatur. 155.
- Confirmationis materia chrisma. *ibid.*
- Confirmationis Sacramenti forma
quæ sit. 156.
- In Confirmatione tria observanda.
157.
- Confirmationis Sacramenti minister
proprius Episcopus. *ibid.*
- Ad Confirmationem quare patribus
advocetur. 158.
- Affinitas, quæ cum patribus Confir-
mationis contrahitur. *ibid.*
- Confirmandi qua ætate esse debeant.
159.
- Confirmationis Sacramentum quomo-
do sit necessarium. 158.
- Confirmationis Sacramentum ad uni-
versos fideles æquè pertinet. *ibid.*
- Confirmationis Sacramentum susci-
pientes adulti dolere debent de pec-
catis. 159.
- Confirmationis Sacramentum præce-
dere debet confessio in adultis.
ibid.
- Confirmationis Sacramentum novam
gratiam tribuit. 160.
- Confirmationis vocabulum unde de-
duetum *ibid.*
- Confirmationis effectus. *ibid.*
- Confirmatio non potest iterari. 161.
- Confirmationis Sacramenti caeremo-
niæ & ritus. *ibid.*
- Confirmationis Sacramentum quo
tempore potissimum administre-
tur. 162.
- Consilia Evangelica sequi nemo obli-
gatur, ea tamen contemnens pec-
cat. 302.
- Contra eos, qui medicamentis ulun-
tur dæmonum arte compositis.
446.
- Contritio cur peccati detestatio no-
minetur. 209. Cur hoc nomine &
aliis hæc pœnitentiæ pars dicatur.
ibid.
- Contritio quid. 208. Dolor cur dica-
tur. *ibid.*
- Contritionis vis & efficacia. 213.
- Contritionis proprius dolor ad sin-
gula peccata mortalia adhiben-
dus. 211. quandoque tamen conteri
generatim sufficit. *ibid.*
- Ad contritionem veram quæ sint ne-
cessaria. 212.
- Ad excitandum eum ad contritionem,
qui de peccatis non doleat, quid
faciendum. 214.
- Coronæ viventibus paratæ à Deo, dæ-
mones & alios hostes vincentibus.
450.

Creationis opus ab iis facilius creditur, qui de Dei omnipotentia non dubitant. 18
 Quare Deus creavit omnia. *ibid.*
 De creatione Angelorum. 20,
 De creatione hominis. 21.
 Creator visibilium & invisibilium Deus. *ibid.*
 Quæ creavit Deus, ea & conservat. 22.
 Creatio omnibus personis Trinitatis communis. 17.
 Creatura nova in Christo quæ. 37.
 Verbi hujus, *Credo*, in materia fidei Evangelicæ acceptio & professio. 11.
 Credere quis propriè dicatur. *ibid.* quid primo credendum. 10.
 Credens inquirendi curiositate est liber. *ibid.*
 Credendum esse Deo. 12.
 Credens interiorum fidei actum sperata fidei professione proferre debet. *ibid.*
 Crucis supplicium cur Christus subierit. 38
 Crucis signum quare in Baptismo toties adhibeatur. 149.
 Cultus divini cupidos homines esse quantum oporteat. 305.
 Cultus externus Deo præcipitur adhiberi tertio præcepto. *ibid.*
 Cultus sabbati quo tempore sublatus est. 307.
 Cultus diei festi quare institutus. *ib.*
 Cupiditas vitiosa, quare prohibeatur. 364. Cupiditates propriè etiam justis adversantur. 416.

D

Dæmones in exitu animæ quomodo nobis insidiantur. 242.
 Dæmones eos maximè tentant, qui ab eis defecerunt. 442. Dæmonum odium in homines implacabile. *ibid.*

Dæmon simulans angelum lucis, quæ bona non sunt, tamquam bona postulare persuadet. 418. Dæmonum externi impetus & impressiones. 443.

Dæmones quare principes appellati & rectores mundi tenebrarum. 444.

Dæmones perpetuum bellum nobiscum gerunt. *ibid.*

Dæmones quomodo à nobis vincantur. 449

Dæmones non singuli, sed plures quandoque unum hominem impugnant. 444

Dæmones quos non oppugnent, & quos maximè infestent. *ibid.*

Dæmonum vis alligata. 445.

Dæmon quare malus præcipuè dicatur. 456. & peccati auctor. *ibid.*

Dæmoni assignamus omnia mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, tamquam auctori & impulsori. *ibid.*

Debita quæ dimitti postulamus, quæ sint, 436. Cujus debiti solutio sit ad salutem necessaria. *ibid.*

Debita quare dicantur nostra. 437.

De Decalogo. 273.

Decalogus legum omnium summa & epitome. *ibid.* & seq.

Decalogi præcepta decem ex duobus charitatis pendent. *ibid.*

Decalogi Deum esse auctorem credere, maximam vim habet ad homines excitandos ad eam legem servandam. 274.

Decalogi lex quanta majestate data. 276.

Vide lex. Vide item præceptum.

Descensus Christi ad inferos causa. 48.

Ex descensu Christi ad inferos nihil ejus dignitati detractum est. 48.

Descendere ad inferos, cur Christus voluerit. 49.

Desideria piorum exaudit Deus. 372.

- Detractionis vitium quam grave; & quanta incommoda hoc vitium consequantur. 351.
- Detractores qui dicendi sint. 354.
- Detractoribus aures præbentes quantum peccent. *ibid.*
- Deum unum solum esse, non plures, confitendum est. 14.
- Deum poenitere quomodo intelligatur. 199. Deus solus remittit peccata auctoritate propria. 88.
- Dei nomen creaturis cur aliquando tribuatur. 14. Deus generali ratione omnium hominum, peculiari verò Christianorum pater dicitur. 15.
- Deus omnipotens vis tribuitur. 17.
- Deus omnipotens cur in Symbolo prætermittis cæteris attributis, dicatur. 18.
- Deus suam excellentiam etiam ethnicis manifestavit. 13. Deo quomodo nullo fieri possit accessio. 401.
- Deo cur Patris nomen tribuatur. 390.
- Deus omnium creator. 20. 21.
- Deus, quæ creavit, conservat. 22.
- Deo, & non Sanctis, sacrificium offertur. 195.
- Deus est legis auctor. 274.
- Deus quare fortis in Decalogo dicatur. 290. Deus totus est in singulis mundi partibus. 399.
- Deus auctor non est peccati. 447.
- Deus quare zelotes appellatus. 291.
- Deus quare poenam ad tertiam & quartam generationem committitur. 292.
- Dei bonitas superat ejusdem justitiam. *ibid.*
- Dei nomen quomodo sit intelligendum. 294.
- Dei nomen quomodo honoretur. 295.
- Deo multa imposita nomina. *ibid.*
- Deus quibus modis laudandus. *ibid.*
- Deus non habebit insontem eum, qui nomen ejus frustra assumpserit. 304.
- Deus primò diligendus, deinde parentes. 315.
- Deus desideria piorum exaudit. 372.
- Deus omnium hominum pater vocatur. 391.
- Dei providentia erga homines. 392.
- Deus hominum non obliviscitur. 395.
- Dei benignitas & misericordia erga homines. 494.
- Dei amor erga homines in redemptione ostensus. *ibid.*
- Dei manus cum nos tangit, id non hostiliter facit, sed amanter. 395.
- Deus quare castigat quos amat. *ibid.*
- Deus calamitates nostras non ignorat. *ibid.*
- Deus omnium Dominus est. 398.
- Deus est ubique & quomodo. 399.
- Deus quare in cælis esse dicatur. *ibid.*
- Deus quomodo ex animo ametur. 400.
- A Deo quid primò petendum. *ibid.*
- Dei gloria quomodo petatur. 401.
- Dei nomen quomodo sanctificari petamus. 402.
- Deo non pretio, sed amore servendum. 420.
- Deo servire regnare est. 417.
- Dei nomen Sanctum & terribile sanctificatione non eget. 401.
- Dei nomen re, non verbis tantum sanctificandum. 403.
- Dei providentia erga hominum salutem planè regia. 406.
- Dei potentia & providentia. 408.
- Deus non ad otium & inertiam nos vocavit. 411.
- Deus numquam nos deserit. *ibid.*
- Deus adminicula nobis concedit ad regnum cælorum consequendum. 412.
- Deum amare ut par est, sine divinæ gratiæ adminiculo non possumus. 413.

- Deum amare sine modo debemus. 317.
 Ad Christianam prudentiam, nisi Deo auctore & adiutore nos aspirare non possumus. 415.
 Deus in justificatis mentem sanat non carnem. 416.
 Deus requirit summum amorem in opera & studio, quod ei navamus. 420.
 Dei opera omnia bona. 421.
 Deus omnibus operibus suis suam bonitatem impertivit. *ibid.*
 Dei voluntatem quare maximè colamus. *ibid.*
 Dei viæ investigabiles. *ibid.*
 Deus nobis meliùs consulit, quam nos optare possumus. 421.
 Ad Dei gloriam omnia ad usus vitæ necessaria sunt referenda. 422.
 Dei infinita potentia colenda. 427.
 Deus promptus & paratus ad condemnandum peccata pœnitentibus. 435.
 Deus beneficentissimus parens. *ibid.*
 Deus quomodò tentet suos. 447.
 Deus quomodo tentari sinat bonos. *ibid.*
 Dei benignitas nullis hominum injuriis exhauritur. 493.
 Deus negat propitius, quæ concedit iratus. 573.
 Deus cur rogari velit, cum sciat quibus indigeamus. 574.
 Deo magis curæ est nostra salus, quam nobis. 431. Ad Deum confugere in malis naturale est. 452.
 Deus, quomodò nos in tentationem inducere dicatur. 446.
 Deus dat vires ad Satanam prosterendum. 448.
 Dei benignitas non uno modo eripit nos à malis. 455.
 Deus non vult nos ab omnibus incommodis solutos esse. *ibid.*
 Deus dat solatia iis, qui adversis premuntur. 457.
 Deus utitur dæmone ministro in repetendis pœnis à sceleratis. *ib.* & seq.
 Diabolo sese homines per peccatum addicunt. 433, & seq.
 Diaboli crudelis dominatùs. *ibid.*
 Diabolus quare mundi princeps & tenebrarum dicatur. *ibid.* Diaboli proprium officium tentare homines. 446.
 Diabolus cur malus dicatur. 455.
 Diabolus quo animo tentet homines. 456.
 Diabolus quare tentator dicatur. *ibid.*
 Diabolus quibus modis utatur ad tentandum. 442. & seq.
 Dies dominicus cur pro Sabbato institutus. 310. Cur diei dominico alia festa accesserint. 311.
 Dies Domini Christi novissimus adventus dicitur. 60.
 Die dominico quid agere & à quibus abstinere fideles oporteat. 311. & seq.
 Divitiæ non amandæ. 365.
 Divites quare panem quotidianum petere debeant. 427.
 Divites facultates suas Deo acceptas referant. 431.
 Divites quare bonis cumulentur à Deo. *ibid.*
 Divortio nullo matrimonii vinculum dirumpitur. 267.
 Doctoris legitimi opera necessaria fidelibus. 2.
 Doctrina Catechismi ad captum cujusque accommodanda. 6.
 Doctrina fidei Catholicæ quibus rebus contineatur. *ibid.*
 Doctrinæ Christianæ capita quatuor. 7.
 Domus vocabulo quid intelligatur in nono præcepto. 365. Dubitare in oratione non debemus. 384. & seq.

Ecclésiæ nomine quid sit propriè
in elligendum. 73
Ecclesia cur fidelium cœtus vocetur.
ib d.
Ecclesiæ & synagogæ differentia. *ib.*
Ecclesia multis nominibus vocatur.
ib d.
Ecclesiæ nomen multa significat. 74.
Ecclesia militans & triumphans
quales sint. *ibid.*
Ecclesia militans & triumphans
una est. *ibid.*
In Ecclesia sunt boni & mali. 75. &
seq.
Ecclesiam credere quomodo ad arti-
culos fidei pertineat. 80.
Ecclesiæ quanta sit majestas propter
Eucharistiæ in ea mysterium. 177.
Ecclesiæ Catholicæ agnitione Dei no-
men sanctificatur. 403.
Ecclesiæ prærogativæ. *ibid.*
Ecclesia est regnum Christi. 409.
Ecclesiæ figura & similitudines. 75.
Quinam ab Ecclesia excludantur. 76.
Ecclesiæ Catholicæ proprietates &
prærogativæ. *ibid.*
Ecclesiæ caput visibile Pontifex Ro-
manus. 77.
Ecclesia est una. 78.
Ecclesia cur sancta appelletur. 79.
Ecclesia cur Catholica sit. 80.
Ecclesiæ veræ dignoscendæ à falsa
certissima regula. *ibid.*
Ecclesia est Apostolica. *ibid.*
Ecclesia non potest errare. 81.
Extra Ecclesiam verus Dei cultus non
reperitur. *ibid.*
Ecclesia originem suæ veritatis tra-
xit ab Apostolis. 80.
Ecclesiam universalem omnes tene-
re debent, qui salutem consequi
cupiunt. *ibid.*
Ecclesiæ auctor Deus. 18 & seq.

Ecclesiam claves regni cœlorum ha-
bere, fide intelligimus. 82.
Quare credere sanctam Ecclesiam,
& non in sanctam dicatur. 82.
Effundere se in conspectu Domini
quid sit. 376.
Eleemosyna purgat peccata. 441.
Eleemosynæ necessitas. 346.
Cohortatio ad eleemosynam facien-
dam. 347.
Eleemosynæ faciendæ causa parè
vivendum est. *ibid.*
Eleemosyna orationi addenda. 389.
Eleemosyna medicina est accommo-
data sanandis animæ vulneribus.
441.
Episcopi tantum & Sacerdotes potesta-
tem habent remittendi peccata. 256.
Episcopi administratio quæ sit. *ibid.*
Episcopus tantum Ordines confert.
ibid.
Episcopi & Sacerdotes quomodo ho-
norandi. 320.
Escarum exquisitissima genera per-
sequi non licet. 426.
Eucharistiæ & pœnitentiæ usu qui
aliquamdiu carent, plurimum da-
mni patiuntur. 122.
Eucharistiæ institutio. 163.
Eucharistiæ dignitas & excellentia.
ibid.
Eucharistiæ Sacramentum pluribus
nominibus appellatur. *ibid.*
Eucharistia quare dicatur communio,
viaticum & cœna. 164.
Eucharistiam post cibum & potum
sumere non licet. 164. & seq.
Eucharistia verè est Sacramentum,
& unum ex septem. 165.
In Eucharistiæ Sacramento adoramus
Corpus & Sanguinem Christi. *ibid.*
Quæ propriè Sacramenti rationem ha-
beant in Eucharistia. *ibid.*
Eucharistiæ à cæteris Sacramentis
differentia. *ibid.*

- Eucharistiæ Sacramentum perfectum facit materiæ consecratio. 166.
- Eucharistia est unum tantum Sacramentum, & non plura. *ibid.*
- Eucharistia Sacramentum significat. *ibid.*
- Eucharistiæ Sacramenti materia duplex. 167.
- Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est. *ibid.*
- Non tamen omnino necessarium. 168.
- Aqua modica vino quare admisceatur in Eucharistia. 169.
- Aqua in Eucharistia adhiberi, non omninò necessarium, *ibid.*
- In Eucharistiæ Sacramento quid significet panis & vinum. *ibid.*
- Eucharistiæ Sacramenti forma. 170.
- In hac forma quæ sint non absolutè necessaria. 171.
- Forma consecrationis vini, & ejus declaratio. 172.
- In Sacramento Eucharistiæ tria sunt maximè admiranda. 174.
- In Eucharistia verum Christi Corpus & Sanguinem contineri. 178.
- Eucharistiam verum Corpus Christi contineri demonstratur. 174. & seq.
- Eucharistiæ Sacramentum non est tantum signum Corporis Christi. 176.
- In Eucharistiæ Sacramento totus Christus continetur. 179.
- In Eucharistiæ Sacramento quæ sint ex concomitantia. 178.
- Due consecrationes quare separatim fiant in Sacramento Eucharistiæ. 179.
- In qualibet utriusque speciei particula Eucharistiæ totus Christus continetur. *ibid.*
- Panis & vini substantia post consecrationem in Sacramento Eucharistiæ non remanet.
- Post consecrationem quare Eucharistiæ Sacramentum panis vocetur. 181.
- Conversio mirabilis in Sacramento Eucharistiæ transubstantiatio vocatur. 182.
- Eucharistiæ Sacramentum non curiosè scrutandum. *ibid.*
- Qua ratione Christus sit in Eucharistiæ Sacramento. *ibid.*
- Panis & vini species in Sacramento Eucharistiæ sine aliqua re subjecta manent. 183.
- Eucharistiæ Sacramentum quare sub panis & vini specie administrari Christus instituerit. *ibid.*
- Eucharistia fons omnium gratiarum. 185. Eucharistia ea commoda animæ confert, quæ cibis corpori. *ibid.*
- Eucharistia quomodo gratiam tribuat. *ibid.*
- Prima gratia nemini tribuitur, nisi prius Eucharistiæ Sacramentum voto perceperit. *ibid.* & seq.
- Eucharistia omnium Sacramentorum finis. *ibid.*
- Eucharistiæ figura est manna. *ibid.*
- Eucharistiæ utilitates. *ibid.*
- Eucharistiæ Sacramenti sumendi tres modi. 187.
- Maximis bonis se privant, qui cum parati sint sacramentaliter sumere Eucharistiam, spiritu tantum accipiunt. 188.
- Eucharistiam accipere nemini licet ante Sacramentalem confessionem, si Sacerdotis facultas data sit, cum peccatum mortale conscientiam stimulet. *ibid.*
- Jejuni ad Eucharistiæ Sacramentum accedere debemus. 189.
- Aliquot dies ab uxoribus abstinendum iis qui matrimonio juncti sunt, cum ad communionem accedere volunt. *ibid.*

Eucharistiae communio saepius iteranda. 190. Eucharistiae Sacramento quotidie alenda est anima. *ibid.*

Eucharistiam olim fideles quotidie sumebant. *ibid.*

Ab Eucharistiae communione excipiuntur, qui per aetatem rationis usum non habent. 191.

Eucharistia quare infantibus negatur. *ibid.* Eucharistiae Sacramentum amentibus non detur. 182.

Eucharistiam sub utraque specie laicis sumere non licet. *ibid.*

Vide communio, & transubstantiatio. Quare Ecclesia consuetudinem communicandi sub utraque specie prohibuerit. 192.

Solis Sacerdotibus potestas tradita est Sacramentum Eucharistiae conficiendi. 193.

Eucharistia est sacrificium. 194.

Eucharistia victima Deo gratissima. *ibid.*

Eucharistia à Christo instituta duabus de causis. *ibid.*

Eucharistia, ut Sacramentum est, merendi, ut autem sacrificium, non solum merendi, sed etiam satisfaciendi vim habet. 195. Eucharistiae sacrificium quando institutum. *ibid.*

Eucharistiae figura & oracula. 196.

Eucharistiae Sacramentum inexplicabile pignus charitatis est. 430.

Eucharistiae Sacramentum quare dicatur panis noster. 429.

Eucharistiae Sacramentum quare dicatur quotidianus panis. *ibid.*

Execrationes Sanctorum in Scripturis sunt praedictiones. 381.

Exempla, quae ad bene sperandum nos inducere possunt. 457.

Exempla humanae infirmitatis. 443.

Exitus petitionum nostrarum Deo

permittendus. 430.

Exorcismi usus in Baptismo. 148.

Extrema Unctio. 235.

F

Falsum testimonium quid. 352.

Falsi testimonii damna. 353.

Falsum testimonium non solum in iudicio, sed extra iudicium vetatur. 352.

Falsum testimonium dicere contra se non licet. *ibid.*

In falsis testimoniis mendacium numeratur. 355.

Felicitas cur aeternae vitae nomine significetur. 100. Haec nequaquam comprehendi potest. *ibid.*

Felicitas in omnium bonorum aggregatione consistit. 101.

Felicitas in quo consistat. *ibid.*

Felicitas semel adepta, nunquam amittitur. Vide Beatitudo. 100.

Festorum dierum praecipuum. 311.

Festi dies cur instituti. *ibid.*

Festi dies praeter Sabbatum alii apud Iudaeos fuerunt. 310.

Festi dies praeter diem Dominicum quare instituti ab Ecclesia. 311.

Dies festi celeberrimi in Ecclesia. *ib.*

Festi diebus quibus operibus Christiani se exercere debeant. *ibid.*

Fideles ad complectendam coelestem doctrinam quando sint propensiores. 280.

Fides quid sit, & quomodo sit ad salutem consequendam necessaria. 9.

Fidei multi gradus. *ibid.*

Fides unde concipiatur. 1

Notitia, quae fidei disciplina comparatur, multo certior est, quam quae humanis est rationibus comprehensa. 12. Fides de omnipotentia Dei, quam necessaria & utilis. 18. & seq. Fides redemptionis ad sa-

- litem necessaria semper fuit. 24.
 Fides veterum & nostra, eadem. *ibid.*
 Fides pœnitentiam antecedit oportet. 200 Fides non vere dicitur pars pœnitentiæ. *ibid.*
 Fide firmos esse, caput est ad ritè orandum. *ibid.*
 Fides ad justificationem necessaria. 51. Fides duodecim capitibus cur ab Apostolis comprehensa. 10.
 Fidei Christianæ excellentia. 12.
 Fidei doctrina præter philosophicas scientias est ad salutem necessaria. *ibid.*
 Fides in matrimonio bonis numerata, quid sit. 169.
 Fiducia impetrandi à Deo, quæ in oratione petimus, unde sit. 384.
 Fiduciam conciliat nomen patris in oratione. 385.
 Fiduciam orationis in nobis, quæ juvare possint. *ibid.*
 Figuræ & prophetiæ Conceptionis & Nativitatis Jesu Christi. 35.
 Figuræ crucis Christi. 39.
 Figuræ confessionis. 222.
 Filius Dei, & verè Deus est Jesus-Christus. 27. & seq.
 Filius quomodò generetur. 28.
 Forma Sacramenti Eucharistiæ declaratur. 170
 Forma Sacramenti pœnitentiæ. 204.
 Forma Sacramenti Extremæ Unctionis. 237.
 Forma Confirmationis Sacramenti. 156.
 Forma aliorum Sacramentorum: vide in propriis locis. Formula orandi diversa ad Deum & sanctos. 382. Fornicationis peccati calamitas propria. 336. Variæ ejus species. Vide adulterium, concupiscentiam. 335.
 Frugalitati consulendum. 347.
 De Furto non faciendo præceptum auditoribus inculcandum maximè. 340. Hoc præcepto Dei benignitas erga nos maximè præcipitur. 341.
 Hoc præceptum in duas partes divisum monstratur. *ibid.*
 Furti nomine quid intelligatur. *ibid.*
 Quare hoc præceptum sub Furti nomine, non rapinæ, datum sit. *ibid.*
 Furti, quod est injusta possessio, & usus rerum alienarum variæ species. 341. & seq.
 Furandi etiam animus lege Dei prohibetur. 342.
 Furtum quam grave scelus sit. *ibid.*
 Furti immanitatem declarant, quæ furtum consequuntur. *ibid.*
 Furtorum multa genera. 343.
 Furto ablata restituenda. 342.
 Furtum quibus rationibus sit detestandum 348.
 Fœnerari est rapinam committere & quam grave scelus illud sit. 344.
 Furti excusationem nullam accipit Deus. 348.
 Excusationes, quibus se homines defendunt in Furtis. *ibid.*
 Fur divinum nomen dedecorat. 349.
- G.
- Gaudia intima Sanctorum. 429. & seq.
 Gloria inenarrabilis Sanctorum. 104.
 Gloria Dei quomodò in oratione petatur. 401.
 Gloria quid. *ibid.*
 Gradus, quibus ad orationem accedimus. 383. Gratia quid. 144
 Gratia divinae in Baptismo virtutes adjunguntur. *ibid.*
 Gratiarum actione maximè utimur, cum Sanctos veneramur. 381.
 Gratia iterum quid sit. 253.

- Gratiae regno plerumque hic excidimus. *ibid.*
 Gratia Dei praecedat conversionem. 200.
 Gratia praevenit, comitatur, & sequitur bona nostra opera. *ibid.*
 Gratia Christi quomodo ex eo, quod nobis communicetur, copiosior appareat. *ibid.*
 Gratiae gratis datae, & caetera dona toti sunt Ecclesiae communia. 75.
 Gratiam quomodo Eucharistia conferat. 185.
 Gratiarum actio cum oratione iungenda. 389.
 Gradus in Ecclesia diversi non tollunt fraternae necessitudinis nexum. 397.
 Gravitas relabentium in scelera. 42.
- H
- H**aeresis quam late serpsit. 3.
 Haereticis adhaerentes, legitimis relictis Ecclesiae pastoribus, damnantur. 429.
 Haeretici sunt administri diaboli ad tentandos homines. 444.
 Haeticorum artes, quibus sunt usi ad impia dogmata infundenda. 73.
 Haeticus quis dicatur. 72.
 Haeticorum pestis quo irrepserit. 3. Haebreorum gentem quare Deus delegerit. 280. Hebraici populi liberatio ab Aegypto. *ibid.*
 Hebraeos durissima servitute premi quare Deus permiserit. *ibid.*
 Hebraeo populo promissa praestita post 400. annos, quare. *ibid.*
 Homicidium prohibens praeceptum, auditu jucundum. 325.
 Homicidium prohibens praeceptum duo continet. *ibid.*
 Homicidium casuale quando citra peccatum sit. 326.
 Homicidium casuale quando est peccatum. 327.
 Homicidium sui ipsius interdictum. 328.
 Homicidium peccatum est nefarium. 329.
 Homicidium, quod hoc praecepto non velatur. 327.
 Homicidii qui sint rei. *ibid.*
 Homicidii voluntas est peccatum. 328.
 Hominem occidere privata auctoritate vetitum est omnibus. 327.
 Omnes homines hujus legis vi, *Non occides*, defenduntur. 328.
 Homo ad imaginem & similitudinem Dei formatus secundum animam & corpus. 27.
 Homo postremo creatus non vi naturae, sed divino beneficio immortalis. 21.
 Homo Christianus quantum Christo debeat. *ibid.*
 Homo quid debeat Deo. 405.
 Homo quae bona per peccatum amisit. 414.
 Homo pueris comparatur. 415.
 Homo etiam justificatus non ita habet domitos carnis affectus, ut illi postea excitari non possint. 416.
 Homo qua maledictione condemnatus post Adae peccatum. 422.
 Homo nullus est, qui se peccatorem non debeat vere agnoscere. 432.
 Homo ne unius quidem diei victum per se parare potest. 428.
 Homines nos persequentes Dei ministri sunt. 332.
 Homines divini cultu quam cupidos esse debeant. 291.
 Homines comparantur aegrissimis, qui gustum amiserunt. 414.
 Homines voluptuosi à Divina voluntate alieni. 418.
 Hominis instabilitas. 407.

- Hominis imbecillitas tanta est, ut sine Dei auxilio peccata vitare non possit. 443.
 Hominis inscitia & imbecillitas. *ibid.*
 Hominum miseriae propter peccatum primi parentis. 413.
 Hominum omnis labor, nisi Deus fa- veat, inanis. 424.
 Honor Deo habendus quomodo & ubi praecipitur. 417.
 Honorare quam vim habeat. 318.
 Honoris vox ritè in praecepto posita. *ibid.*
 Honorandi à nobis patres cujus- cumque generis. 319.
 Honoris officia quae in parentes con- ferri debent. *ibid.*
 Honorantes parentes quos fructus percipiant. 322. Honor mortuis parentibus tribuendus. 320.
 Honorantes parentes, etiamsi citò moriantur, hujus praecepti prae- mium capiunt. 322.
 Non honorantium parentes pœnae. 323. De honorandis parentibus praeceptum explicatur. 315.
 Hostes humani generis quando om- nes adversum nos artes excogitent. 442.
 Humiliter regnum Dei à nobis pe- tendum. 419.
 Hypocritae ex animo non orant. 388.
 Hypocritarum mos in orando fugien- dus. *ibid.*
- I
- J**ejunium, cum eleemosyna et oratio- ne sociandum. 329.
 Jesum Christum Filium dei creden- tes quam utilitatem capiant. 23.
 Jesus Dei filius solus potuit nos Deo reconciliare. 24.
 Jesus quid significet. 26 & seq.
 Jesus nomen quomodo alia ejus no- mina contineat. *ibid.*
 Jesus Christus Rex, Sacerdos & in Propheta supremus. *ibid.*
 Jesus filius Dei, & verus Deus. 28.
 Imagines pingere qua ratione prohi- bitum sit. 287. Imagines pingere absolutè non est prohibitum. *ibid.*
 Imaginem Trinitatis pingere quomo- dò liceat. 288.
 Imagines Angelorum cur fiat. *ibid.*
 Imagines Christi & Sanctorum in Ec- clesia habere non solum licet, sed maximo fidelium bono factum est. *ibid.*
 Ad Imaginem Sanctorum cum quis orationem Dominicam enun- tiat, quid sentire debeat. 382. Im- piorum pœna duplex, damni & sen- sus. 64.
 Incarnatio Verbi quanti facienda. 40.
 Incarnationis mysterium non una sola Persona conficit. 32.
 Per Incarnationem nulla facta est naturarum confusio. 33. & seq.
 Incarnationis Verbi opus quare Spi- ritui sancto peculiari quadam ra- tione tribuatur. 32.
 In Incarnationis mysterio quaedam naturæ vi effecta. 33. Mirabilia, quæ Verbi Incarnatione acciderunt. *ibid.*
 Incarnationis Jesu Christi my- sterium quanto pietatis studio re- colendum. 31.
 Incommoda omnia æquo animo fe- renda. 456.
 Indigentiam habemus terrenarum re- rum ad victum, vitamque excolen- dam. 424.
 Indignari non debemus, cum nostras preces non exaudit Deus. 456.
 Infantes. Vide Baptismus. Infelicitas hominis quomodo cognosci possit. 47.
 Inferorum nominis significatio. *ibid.*
 Inferorum loca quot sint. *ibid.*

- Inferorum ad loca quomodo Christus descenderit. 48.
- Vide, Animæ Christi descensus.
- Infidelis ad fidem conversus primam uxorem retineat. 267.
- Inhumanitas in egenos fugienda ab eo qui à Deo vult exaudiri. 384.
- Inimicorum dilectio præstantissimum charitatis officium. 330.
- Inimicos diligentes sunt filii Dei. 439.
- Inimicis non est irascendum, sed diabolo. 456.
- Inimicis parcendum, si volumus nobis peccata dimitti. 438.
- Inimici diligendi. *ibid.*
- Inimicis non parcentes quid à Deo petere debeant. 440.
- Inimici invisibiles quales. 443.
- Injurias oblivisci est Christianis omninò persuadendum. 331. Injurias oblivisci quomodo probandum. 330.
- Injuriae remittendae ab eo, qui vult ut Deus sibi ignoscat. 384.
- Injuriarum obliviones à nobis requirit Deus. 330.
- Injurias qui condonat, quae commoda capiat. 332.
- Injurias condonare nolentes in quae incommoda incidant. *ibid.*
- Remedia ad deponendas injurias. 333.
- Injurias remittendi voluntas sufficit reclamantibus corruptae naturae appetitionibus. 440.
- Injuriarum oblivio est optima elemosyna. 441.
- Injurias non oblivisci in animo habentes, uti debent hac precationis conditione: *Dimitte nobis debita nostra sicut & nos & cur.* 440.
- Instrumenta, quibus quaeritur & invenitur regnum Dei, paranda. 405.
- Interpretatio Cipriani verborum *Sicut in caelo & in terra.* 420.
- Interpretatio hujus vocis *Amen.* 460.
- Invocans Deum in suis calamitatibus eum honorat, & contrafaciens Deum inhonorat. 303.
- Irasci quando sit peccatum, vel non sit. *ibid.*
- Judex omnium Christus quare futurus. 65. De Judicio finali. 60 & seq. Quare Christus ad judicandum venturus. 61. Judicium Christi de nobis duplex fiet. *ibid.*
- Judicii generalis necessitas. *ibid.*
- Judicium cur non perinde Patri, & Spiritui sancto, ac Filio tribuatur. 63.
- Judicium praecedentia signa. *ibid.*
- Judicii forma & ratio. *ibid.*
- Judicantis Christi sententiae verba explicantur. *ibid.*
- Judicii universalis articulus quam utilis. 65.
- Judices venales rapinas committunt. 345.
- Judices in judicando quot peccata possint committere. 353.
- Judicia forensi jure, & ex legibus administranda. 357.
- Jurans quae considerare debeat. 296.
- Jurando peccat, qui injustum aliquid promittit. 302.
- Jurare cur liceat. 300.
- Jurandi necessitas excusationem habet. *ibid.*
- Jurandi nimia consuetudo multa mala parit. 301.
- Jurans temerè gravi peccato se adstringit. *ibid.*
- Jurare falsum prohibitum est secundo præcepto. *ibid.*
- Jurare falsum est pejerare: & quot modis pejerent homines. 301. & seq.
- Jurans falsum, quod esse putat falsum, perjurus est. *ibid.*
- Jurans verum, quod putat esse verum, quomodo pejeret. *ibid.*
- Jurans peccatum mortiferum, vel con-

- tra consilia Evangelica, ut peccet. 302.
- Jurans per falsos Deos peccat. *ibid.*
- Jurans levibus conjecturis adductus, peccat. 302.
- Juramentum promissorium non servans, perjurus est. 301.
- Jurandi praecepto quare minae adjunctae. 305.
- Adjurandum malè summa hominum proclivitas est. 304.
- Jurandi lex, quae jubeat, & quae prohibeat. 294.
- Jurandi frequens usus minimè laudandus quamvis jusjurandum in se sit bonum. 296.
- Jurare quare sit institutum, & quando. *ibid.* Jurare quid. *ibid.*
- Jurare per creaturas jusjurandum est. 297.
- Propter peccatum malè jurandi diversis suppliciis affligimur. 304.
- Jurisdictionis potestas unde probetur. 223.
- Jus naturale, seu lex naturae quid sit. 275.
- Jus naturae violant, qui inimicis non parcunt. 338.
- Jusjurandum in judicio quomodò fiat. 298.
- Jusjurandum non exigitur à pueris ante pubertatem. *ibid.*
- Jusjurandum quando sit laudabile. 266.
- Jusjurandum à fide originem ducit. 300.
- Jusjurandum ad quem finem tendere oporteat. *ibid.*
- Quomodo jusjurandum à Christo prohibeatur. *ibid.*
- Jusjurandum à malo esse, quomodò Christus dixerit. *ibid.*
- Jusjurandum per execrationem. 297.
- Jusjurandum assertorium & promissorium. *ibid.*
- Jusjurandum ut rectum sanctumque sit, quæ requirantur. *ibid.*
- Jusjurandum quomodò in veritate præstetur. 298.
- Justificati mentem sanat Dei gratia non carnem. 416.
- Justificari non potest, qui non est paratus ad omnia Dei præcepta servanda. 277.
- Justificatio peccatorum est infinita Dei potentiae opus. 87. Fit per Sacramenta tamquam instrumenta. 111. & seq.
- Justitia originalis super naturæ facultatem homini à Deo data 21. Justitia juramenti omnis maxime in promissis requiritur. 299.

L.

Labor omnis in paradiso jucundus fuisset. 423.

Labore manuum ea quærenda, quæ pauperibus tribuamus. 337. Lacrymæ in penitentia summopere optandæ. 210.

Lex naturae à lege scripta, non diversa. 275.

Lex, in Decalogo contenta non est nova lex, sed naturæ lex illustrata. *ibid.*

Legis jussa difficultatem non habent. 276.

Legem mandans dat etiam vim eam implendi. *ibid.*

Legem à Deo accepisse quantum sit beneficium. 275.

Lex cur tali loco, & tali tempore data sit. 280.

Legi obtemperandum. 237.

Legis observantiae fructus. *ibid.*

Ad Legem observandam propensiores nos reddit scire Deum esse Dominum nostrum. 281.

Lex omnis ad præcepta servanda ho-

- mines præmio aut pœna inducit. 289.
- Legis servandæ modus & ratio. 293.
- Lege non concupiscendi præscripta quid à Deo provisum sit. 302.
- Lex Dei intimo animo sensu servanda 363.
- Legum divinarum & humanarum differentia. *ibid.*
- Lex divina quasi speculum quoddam est in quo naturæ nostræ vitia intuemur. *ibid.*
- Libellorum famosorum auctores damnantur. 356.
- Libellus repudii ad Evangelica lege damnatur. 266.
- Libello repudii separati, rursus conjungi possunt. 268.
- Liberum arbitrium homini datum 21. Linguae vitium communissimum. 356.
- Loquacitas in oratione prohibetur, non longæ preces. 387.
- Loquacitas vitanda. 359.
- Lucris honestis tranquillitas inest 427
- Lumen divinum quid in nobis faciat. 11.
- M
- M**agistratibus politicis honor deferendus. 321.
- His quomodo est obtemperandum, & quando minimè. 322.
- Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus. 452.
- A malis cum non liberamur, non indignari debemus. 456.
- Malorum omnium liberationem non petimus. *ibid.*
- Mala quaedam, quæ communiter mala putantur, sunt tamen fructuosa. 457.
- Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt. *ibid.*
- A quibus malis liberari petendum sit. 455.
- Mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur dæmoni assignanda. 456.
- Malorum liberatio à Deo postulanda. 454. Mala animæ & corporis deprecari debemus. *ibid.*
- Maledictio, qua condemnatus est homo post Adæ peccatum. 423.
- Maria Dei & hominis mater verè & propriè dicitur. 33.
- Maria mater Dei, quare. 34.
- Mariæ perpetua & incorrupta virginitas in partu servata. *ibid.* Mariæ in partu Spiritus sanctus affuit. *ibid.*
- Maria cum Eva confertur. *ibid.*
- Maria ex regibus orta. *ibid.*
- Mariæ felicitatem gratulamur, cum eam angelica salutatione salutamus. 381. Mariam jure oramus, ut nobis peccatoribus veniam sua intercessione conciliet. *ibid.*
- Maria mater misericordiæ. *ibid.*
- Maria advocata nostra *ibid.* Mariæ merita apud Deum præstantissima. 382. Mariæ summa voluntas adjuvandi humanum genus. *ibid.*
- Mariti quæ sint officia. 270.
- Materia Sacramenti Eucharistiæ duplex. 197.
- Materia Sacramenti Extremæ Unctionis. 237. Materiam aliorum Sacramentorum vide in propriis locis.
- Matrimonium unde dictum. 260.
- Matrimonium Sacramentum variis nominibus appellatum. *ibid.* Matrimonii definitio, & ejus declaratio. *ibid.* In Matrimonio quot reperiantur res quarum tamen nulla, nisi conjunctio, est Matrimonium. *ibid.* Matrimonium inire non possunt, qui legibus à matrimonio consortio excluduntur. *ibid.*

- Matrimonii vis & natura in quo consistat. 261.
- Consensus Matrimonium efficit. *ibid.*
- Consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. *ibid.*
- Consensus alterius tantum ad Matrimonium conjungendum satis esse non potest. 261.
- Matrimonii obligatio qualis. *ibid.*
- Matrimonium non contrahitur per verba futurum tempus significantia. *ib.* Verborum loco in Matrimonio nutus & signa sufficiunt. 262.
- Ad verum Matrimonium concubitus necessariò non requiritur. *ibid.*
- Matrimonii duplex ratio est, ut est officium naturæ, & ut est Sacramentum. *ibid.* Matrimonium, ut est officium naturæ, à Deo institutum. *ibid.*
- Matrimonium indissolubile institutum. 263.
- Matrimonium quibus causis institutum. *ibid.*
- Matrimonii natura, ut Sacramentum est. 265.
- Matrimonium quid significet. *ibid.*
- Matrimonium Sacramentum esse & unum de septem legis Evangelicæ Sacramentis probatur. *ibid.*
- Matrimonii Sacramentum à Christo institutum. *ibid.*
- Matrimonium gratiam significat & tribuit. 265 & seq.
- Matrimonii Sacramentum quantum præstet matrimoniis ante legem. 266.
- Matrimonia Judæorum sanctiora fuerunt matrimoniis Gentilium. *ibid.*
- Matrimonium neque in lege naturæ, neque in lege scripta decorem suum retinuit. *ibid.*
- Matrimonium duorum tantum, & non plurium conjunctione definitur. 267.
- Matrimonii vinculum nullo divortio dissolvi potest. *ibid.*
- Matrimonium dissolvi non posse utilissimum est. *ib.*
- Matrimonia fidelium perfectione & nobilitate, Gentilium & Judæorum matrimoniis longè præstant. 268.
- Matrimonii bona tria. *ibid.*
- Matrimonia clandestina neque vera neque rata esse possunt. 271.
- Matrimonii impedimenta tradenda sunt. *ibid.*
- Matrimonium contrahentes quomodo affecti esse debeant. *ibid.*
- Ad Matrimonium contrahendum parentum consensus requirendus. 272.
- Matrimonii usus qui esse debeat. *ibid.*
- A Matrimonii officio interdum orandi causa abstinendum. *ibid.*
- Medicina à Deo homini data. 453.
- In Medicinæ remediis quomodo spes ponenda. *ibid.*
- Meditationes de Christi passione. 40.
- Mendacium quid sit. 301.
- Mendacium dicere in utilitatem proximi non licet. 353.
- Mendacio fallere joco & officii causa, indignum est. 360. Mendacii summa miseria & turpitudine. 358.
- Mendacii pater daemon. *ibid.*
- Mendacium quot incommoda societati humanæ inferat. *ibid.*
- Mendacia excusare error est. 359.
- Mendacio nemo studeat. 360.
- Mens bona à Deo ubi postuletur. 427.
- Merendi ampla occasio est patienti animo labores & incommoda ferre 231. Mereri possumus cum divina gratia vitam æternam. *ibid.*
- Meretur oratio nostra exaudiri per meritum Christi. *ibid.*
- Meritum nostrum ex divina gratia ortum habet. *ibid.*
- Meritis paria reddentur præmia in

Merentur fructum passionis, qui Sacrificio Eucharistiæ communicant. 197.

Meritum præmii gloriæ immortalis operibus nostris tribuitur. 131.

Meritum operum nostrorum ex merito passionis Christi pendet. *ibid.*

Meritum nostrum non obscurat Christi passionem, sed multo clariorem reddit. 232.

Meritorum communicatio est in Ecclesia. 83.

Minister Sacramenti Baptismi proprius. 131. Et qui extra ordinem ministrare hoc Sacramentum possint. *ibid.*

Ministorum Baptismi ordo quis servandus sit. 132.

Minister proprius Sacramenti Confirmationis. 157.

Ministram Confessionis scientia & prudentia præditum esse oportet. 224. Minister Pœnitentiæ duplici postestate, ordinis scilicet & jurisdictionis, præditus esse debet. 223.

Ministri Sacrificium facientes Christi personam suscipiunt. 197.

Miseria hominis in hac vita demonstratur. 407.

Miseria summa humani generis, quæ mala sunt, non ut mala iudicare. 414.

Miseriæ humanæ causa potissima. 407.

Miseriæ hominis propter peccatum primi parentis quot & quantæ. 413.

Miseriæ hominum unde. *ibid.*

Missæ Sacrificium idem est cum eo quod in cruce oblatum est. 196.

Missæ Sacrificium non est nuda commemoratio sacrificii in cruce peracti sed verè propitiatorium. 197.

Missæ Sacrificium pro mortuis offertur; & illis prodest. *ibid.*

Missæ Sacrificium propitiatorium Sacrificium. *ibid.*

Missæ omnes communes dicendæ. *ib.*

Missæ ritus non sunt inanes & supervacanei. 198. Mœchari prohibitum est præcepto sexto. 334.

Mœchia quare post homicidium prohibeatur. *ibid.*

Præceptum de Mœchia quibus verbis tractandum. *ibid.*

Mœchiæ præcepti duplex vis. *ibid.*

Mœchiæ, seu adulterii nomine quid prohibeatur. *ibid.* Reliqua de Mœchia vide in Adulterio & Fornicatione.

Mortem Christus in ligno crucis cur perpessus sit. 38. Mortem Christi Parochi sæpè exponere debent. 39.

Mortem Christus verè sustinuit. *ibid.*

Mortem Christus subiit spontè. 40.

Locum mortis & tempus ipse delegit. *ibid.*

Mulier quare ex latere viri formata, non ex pedibus aut ex capite. 270.

N.

Nativitas Christi duplex non facit duos filios. 28.

Necessitate nostra cognita, ad patrem adire cogimur. 424.

Necessitati nostræ quæ supersunt, cum aliis communicanda. 428.

Nequitia carnis & spiritus. 443.

Nomen Dei Tetragrammaton non pronuntiare inanis est superstitio. 294.

Nomina quare imponenda baptizatis. 151.

Nomina Gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur. *ibid.*

Nomina Deo imposita quot. 294.

Nomini divino quomodò verus honor attribuatur. 295.

Nomen Clerici undè deductum. 249.

Nomen Dei quomodo sanctificari pe-
tatur. 401 & seq.

Nomen Dei cur à gentilibus blasphe-
metur. 404.

Nomen Dei quomodo in infidelibus
sanctificari possit. 402. & in pecca-
toribus. *ibid.* Nomen Dei Sanctum
& terribile sanctificatione non
eget. 401. Nomen Dei re, non ver-
bis tantum sanctificandum. *ibid.*

Novissimorum commemoratio sæpè
populo facienda, & cur. 235.

O

Obedire debent omnia divinæ vo-
luntati. 420. Observatio legis neces-
saria ad salutem. 277.

Obtrectatio vitium pessimum. 314.

Obtrectatorum multa genera. *ibid.*

Odium Dei maximum omnium pec-
catorum. 293.

Odium proximi multa peccata se-
quuntur. 333.

Odium daemonum in nos infinitum.
456. Officium Parochi quid audi-
toribus præstare debeat. *ibid.*

Omnis doctrinae ratio fidelibus tra-
denda in Scripturam & Traditio-
nem distribuitur. *ibid.*

Opera, quae sine fide & charitate fi-
unt, grata Deo esse non possunt.
232.

Opera nostra ex gratia Christi me-
rentur. 231. Operibus regnum
Dei comparatur. 419.

Operibus cum gratia Dei factis divi-
nae legi satisfacere possumus.
232.

Operibus nostris vitam aeternam con-
sequi possumus. *ibid.*

Opus ullum Deo gratum sine gratia
Dei nemo præstare potest. *ibid.*

Opus redimendi hominum genus
eminet inter opera gubernationis

& creationis. 294. Orandus primò
Deus, deinde Sanctis. 382.

Orandus Deus aliter, & aliter San-
cti. *ibid.* Orandi optimus modus.
376.

Pro quibus orandum. 379.

Orandi Sancti, & qua ratione, ut no-
stri misereantur. 382.

Orandi ratio optima. 386.

Orandum est in spiritu & veritate.
387.

Orandi in spiritu consuetudinem in-
fideles non habent. *ibid.*

Orandum in nomine Christi. 388.

Orandus Deus, cum proximus nos læ-
dit, & quomodo. 451.

Orantes Deo honorem habemus. 372.

Oranti majestas divina fit propior.
458.

Orare intra cubiculum quid sit. 388.

Orantem Christianum pro aliis
Deus libenter audit. 397.

Orare alii pro aliis debemus. *ibid.*

Orantes cum Deo colloquuntur. 458.

Orantium fructus & munera. *ibid.*

Orare sicut oportet, debemus, & qui
non sic orant. 384.

Orandi modus, quem effundendi vo-
ce Scripturae exprimunt, quis sit.
376.

Orationis seu petitionis seu gratia-
rum actionis multi sunt gradus.
377. & seq.

Quos peccatores in oratione Deus ex
audiat & juvet. 377.

Oratio ad Deum necessaria. 371.

Orationis necessitatem quibus ratio-
nibus fideles intelligent. *ibid.*

Oratione daemones fugamus. *ibid.*

Orationes pias semper exaudit Do-
minus. 372. Cur aliquæ non exau-
diantur. 373.

Christus in oratione pernoctabat. 371

Orationis utilitas & fructus. 372.

Oratio est quoddam religionis argu-

- mentum. *ibid.*
- Oratione Deo nos subiectos esse profiteremur. *ibid.*
- Oratio est cœli clavis. *ibid.* Oratione amplissima dona consequimur. *ibid.*
- Oratio quibus partibus constet. 375.
- Orationis partes præcipue duæ. *ibid.*
- Oratio eorum, qui nondum fidei lucem acceperunt, quomodo exaudiatur. 377. Orationum, quæ fiunt in Ecclesia in die Parasceves, antiquitas. 380. Oratio requirit assiduitatem. 388. In oratione Sanctorum fervor imitandus, & petitioni gratiarum actio adjungenda. 489.
- Oratio nostri desiderii interpres. 400.
- Oratio, sive impetretur quod petitur sive non, quam salutaris. 450 & seq.
- Oratio Dominica quotidie recitanda. 428. Oratio quorum non exaudiatur à Deo. 377. Orationes pro impiis fieri debent. 380.
- Orationes pro mortuis in Purgatorio ab Apostolis fluxere. 381.
- Orationes pro peccantibus ad mortem non proficiunt. *ibid.*
- Orationem Dominicam ante imagines Sanctorum pronuntians quid sentire debeat. 383.
- Oratio humilis esse debet. *ibid.*
- Orationis præparatio. *ibid.*
- In Oratione qui vult exaudiri, à quibus ei sceleribus abstinendum. 384.
- Orationem nostram facit execrabilem contemptus divinæ legis. *ibid.*
- Oratio dubitationem non admittit. 385.
- Oratio mentalis vocalem non excludit, & mentalis principalem locum tenere. 387. Orationis vocalis propria utilitas & necessitas. *ibid.*
- Oratio privata & publica. *ibid.*
- Orationis Dominicæ expositio. 390. & seq.
- Oratio pro altero facta Deo gratior quam pro se. 396. Quæ inanis est, nisi postulet cœlestia, aut cum cœlestibus conjuncta. 400.
- Orationes sunt arma contra Satanam 374. In principio timoris plenæ, in fine exultationis. 459.
- Ordo servandus in oratione. 452.
- Ordo quid. 247. Est Sacramentum; & multos habet gradus, & varias functiones. *ibid.*
- Ordo sacer inter Ecclesiæ Sacramenta quare enumerandus. 248.
- Ab Ordinis Sacramento omnia alia Sacramenta pendent. 241.
- Ordinis dignitate nulla in terris excellentior. 244.
- Ordinati ritè sunt legitimi Ecclesiæ ministri. *ibid.*
- Ordinandi quales esse debeant. 244. Hi quem finem sibi proponere debeant. 245. Ordinis Sacramento initiati præcipua gerunt Ecclesiæ munera. *ibid.*
- Ordinis potestas ad quæ se extendat. 246. Ordines ministrorum quare plures instituti. 248.
- Ordinis Sacramenti quis sit minister legitimus. 256.
- Ordines septem qui. 248. Alii majores alii minores. *ibid.*
- Ordo ostiarii, lectoris, exorcistarum, acolytorum. *ibid.*
- Subdiaconi, & eorum munera. 251.
- Ordinibus sacris lex perpetuæ continentia imponitur. *ibid.*
- Ordo Diaconi & muus. 252. Sacerdotii. 253. Vide Sacerdos & Sacerdotium. *ibid.*
- Ordines sacri fiunt statis diebus quibus etiam jejunia indicuntur. 257.
- Ordinandi prius Sacramento Pœni-

- tentiæ conscientiam purgent. *ibid.*
- Ordinis Sacramentum pueris, & furiosis non conferendum. 258.
- Qui ætatis annus in singulis Ordinibus expectandus. *ibid.* Ordinis Sacramentum gratiam confert. 258.
- Ordinis Sacramentum characterem imprimit. *ibid.*
- Originalis justitiæ donum homini datum. 21. Originale peccatum ex Adam propagatum. 25.
- P**
- P**anis nomen multa in divinis litteris significari. 426. & omnia necessaria victui & vestitui intelliguntur. *ibid.*
- Panis ad necessitatem non ad luxuriam petendus. 427.
- Panis à nobis jure acquirendus, non injuria vel fraude. 426.
- Panis quare quotidianus appellatur. 427. & quare assidue à Deo petendus. *ibid.*
- Panem quotidianum quomodo divites petere debeant. 428.
- Panis spiritualis. 429.
- Panis qui Christus est, incredibili lætitia perfundit piorum animos. 430.
- Panis noster substantialis Christus in Eucharistiæ Sacramento continetur. *ib.*
- Parentibus honor quis debeat. 317. & iis in necessitate subveniendum est. 320. iisdemque etiam mortuis honor tribuendus. *ibid.*
- Parentum officia erga filios. 323. nimiam severitatem & indulgentiam fugiat. *ibid.*
- Parochi, qui sine discrimine cum conditione iterum baptizant, sunt irregulares. 146.
- Passionis Christi mysterium maxime Dei potentiam & benignitatem ostendit. 394. Passionis Christi tempus quare observetur. 38.
- Passionis Christi causa. 40.
- Passionis Christi historia populo sæpe inculcanda. 39.
- Passionis Christi beneficium qua ratione contemplari conveniat. 41.
- Passus est Christus pœnas gravissimas. 43 & seq.
- Passionis Christi acerbiores, quam Sanctorum. 44 & quæ commoda nobis conferant. *ibid.*
- Passio Christi nobis veniam peccatorum promeruit. 431 & seq.
- A passione Christi omnis satisfactionis vis & ratio fluxit. 437.
- Pastorum Ecclesiæ verba, tanquam Dei verba recipienda. 2.
- Pastores etiam hodie necesse est verbum Dei prædicare. *ibid.* & seq.
- Patris vox quid in Deo significet. 14.
- Pater quare dicatur prima persona in divinis. 15.
- Patris nomine qui vocentur. 318.
- Patres cujuscumque generis à nobis honorandi. *ibid.*
- Pater quare in principio orationis positum. 390. Pater omnium Deus. *ibid.*
- Patrum veteris legis polygamia excusatur. 266 & seq. Patriarchæ olim quot & eorum gradus. 254.
- Patrini quare adjuncti ad Baptismum præter Sacramenti ministros. 133.
- Patrinorum usus antiquus. 135. & quot esse debeant. *ibid.*
- Patrinorum affinitas cum quibus contrahatur. 134.
- Patrini partes. *ibid.* Patrinum in Baptismo esse cui non liceat. 135.
- Patrinus quare ad Confirmationem vocatur. 158. Patrini Confirmatio-

- nis quam affinitatem contrahant. 158.
- Peccatum, & peccati pœna ex Adam ad nos promanavit. 23.
- Peccata quædam remitti non posse quomodo intelligatur. 206.
- Peccata cogitationis quantum referat à Deo fuisse prohibita. 365.
- Peccata omnia mortalia, etiam cogitationis in Confessione aperienda. 216. & seq.
- Peccata diligenter pervestiganda ad ea confitenda. 226. & seq.
- Peccata in Ecclesia quomodo remittantur. 86.
- Peccata pœnitentibus condonare semper promptus est & paratus Deus. 435.
- Peccata quare debita dicantur. 436.
- Peccata sine Dei auxilio vitare non possumus. 419. Peccati culpa dimissa, pœna non remittitur. 228 & seq.
- Ad peccati veniam consequendam tria requiruntur. 431.
- Peccati veniam postulans, qualiter affectus esse debeat. 440.
- Peccati pestis teterrima. 433.
- Ad peccati condonationem dolor, & malorum sensus quam sit necessarius. 434 & seq.
- Peccatum consequuntur duo. 226.
- Peccatum, id est peccati fomes, ubi habitat. 416. Peccatorum nostrorum immanitate aversus à nobis Deus operibus nostris non benedicit. 424.
- Peccato omnes addictos esse. 432.
- Peccatorum recordatio qualis esse debeat. 433.
- Peccatorum turpitude. 434.
- Peccatum, etsi ejus actio transierit, macula tamen & reatu permanet. *ibid.*
- Peccatum semper insequitur ira Dei. *ibid.* Peccato Deus offenditur. 433.
- Peccatorum remissionem petentes excusatione non utamur. 437.
- Quomodo nostra sint. *ibid.*
- Pejerat is, qui jurando justitiam deserit. 302. Pejerare variis modis solemus. 301. Summa hominum proclitas ad pejerandum. 304.
- Pericula in quibus assidue versamur, ante oculos ponenda. 443.
- Perjurium causa est, cur diversis suppliciis affligamur. 304. Permissio in Deo quomodo intelligatur. 448.
- Personarum divinarum proprietates. 15, & seq. Persona prima in divinis quare Pater dicatur. *ibid.*
- Quæ ad divinas Personas pertinent, subtilius exquirere non oportet. *ibid.*
- Petere quid primum à Deo debeamus. 400. Petere regnum Dei non satis est ad illud acquirendum. 412.
- Petere, ut Deus nostris cupiditatibus non satisfaciat, difficilius in animum inducimus. 418.
- Petere non debemus abundantem & exquisitam copiam ciborum. 426.
- Petere subsidium rerum humanarum à Deo possumus. 425.
- Cur hæc à Deo petere liceat. 422.
- Petere non sibi, sed omnibus, est proprium Christianæ charitatis. 428.
- Petere dimitti debita, quid sibi velit. 436.
- Petere debemus malorum depulsionem, si id ad gloriam Dei faciat. 452. Petere non debemus, ut omnino non tentemur. 448.
- Petere non debemus omnino ab omnibus malis liberari. 456.
- Petere debemus, ut Domini manus cibus suppeditet salubres. 428.
- Petenda à Deo quæ sint. 378.
- Petendum quid sit sine adjunctione. 479.

- Potentibus piis hominibus si quid negat Deus, argumentum est id eis utile non fuisse. 434.
- Cur cum petitio de regno Dei cum omnibus jungatur, ea tamen separatim facienda sit. 405.
- Petitio fiat voluntas tua, quem ordinem habeat. 418.
- Petitiones, quibus corporis & animæ subsidia petuntur, quæ sint. 422.
- Petitionum ordo sequi debet ordinem rerum expetendarum. 400.
- Petitio omnis nostra ad cœlestia referri debet. *ibid.*
- Petitores & accusatores quomodo suo officio rectè fungantur. 358.
- Petrus summus Pontifex, & caput omnium Apostolorum. 77 & seq. & à Christo caput Ecclesiae constitutus. *ibid.*
- Petri successor eandem cum Petro potestatem habet. *ibid.* Philosophi quid de Deo senserint. 12. & seq.
- Philosophia christiana à sæculari sapientia quantum differat. *ibid.*
- Pœnæ gravissimæ, quas Christus perpessus est. 43. Pœnitentiæ usucare diutius, plurima damna affert. 122.
- Pœnitentiæ Sacramentum est necessarium. 198. reiterari debet. *ibid.*
- Pœnitentia, secunda naufragii tabula. 199. Pœnitentia multiplex. *ibid.*
- Pœnitentiæ nominis varia notio & potestas. *ibid.*
- Pœnitere Deum per translationem dicimus. *ibid.*
- Pœnitentiæ variæ significationes in qua differant. 200.
- Pœnitentiam fides antecedit necesse est. 201. Pœnitentia virtus est & Sacramentum. 202. 203.
- Pœnitentia, ut virtus est, quid sit. 200. & seq.
- Citra Pœnitentiam nullus condona-
- tionem peccatorum obtinere potest. 207.
- Pœnitentia quid sit. *ibid.*
- Per Pœnitentiam cur peccatum non ita dimittatur sicut in Baptismo. 229.
- Per Pœnitentiam Christo assimilamur. 230. Pœnitentia hæc intima quare sit virtus. 200. & seq.
- Pœnitens verè quid sibi proponere debeat. 201.
- Quibus gradibus ad Pœnitentiam liceat ascendere. *ibid.*
- Pœnitenti regnum cœlorum sacrae litterae pollicentur. 202.
- Pœnitentia exterior est Sacramentum. *ibid.*
- Pœnitentiæ Sacramentum quare Deus instituerit. *ibid.*
- Pœnitentiæ Sacramenti materia & forma. 203. & 204.
- Pœnitentiæ cæremonia & ritus. 205.
- Pœnitentiæ Sacramenti fructus. *ibid.*
- Pœnitentia nos in Dei gratiam restituit. *ibid.*
- Pœnitentiæ partes integrales. 207.
- Pœnitentia quare ex partibus constet. *ibid.*
- Pœnitentia publica quare publico peccato indicatur. 230.
- In Pœnitentia duo animadvertenda. 231.
- Pœnitentiæ pœna à nobis suscepta Dei animadversionem antevertit. *ibid.*
- Pontificem Romanum Catholica Ecclesia Patrem orbis terrarum appellat. 255.
- Pontifex Romanus est Ecclesiae caput visibile. 77.
- Ejus auctoritas Patrum sententiis roboratur. 78.
- Pontifici Romano summa dignitas & jurisdictio jure divino data. *ibid.*
- Pontifex Romanus moderator uni-

Index.

versalis Ecclesiæ, Petri successor,
& Christi verus & legitimus Vica-
rius. 255. & seq.

Postulatio de regno Dei magnam vim
donorum & copiam continet. 405.

Postulatio dimittendi debita de qui-
bus intelligatur. 456.

Potestas Ecclesiastica duplex est, or-
dinis, & jurisdictionis. 246.

Præcepta omnia legis Mosaicæ ex de-
cem pendent præceptis, & illa de-
cem ex duobus. 273.

Præceptum primum Decalogi. 279.

Præceptorum ordinis ratio. *ibid.*

Præceptum duplex continetur in ver-
bis primi præcepti. 282.

Præceptum omnium primum & maxi-
mum est primum. 283.

Præcepto primo non prohibetur scul-
pendi, pingendi & fingendi. 287.

Præceptum primum quare à secundo
separatim traditum. 293.

Præcepti secundi lex quid prohi-
beat, & quid jubeat. 294.

Præcepti de diligendis parentibus
usus latissimè patet. 316.

Præcepta Decalogi duabus tabulis
incisa, & quare. *ibid.*

Præceptum de diligendis parentibus
quare matrem explicet. 317.

Præcepta ultima duo quare simul
conjuncta. 361.

Præcepta duo postrema qui servat,
cætera omnia servat. *ibid.*

Quo pacto hæc inter se differant. *ib.*

Ex præceptis his duobus postremis
quanta ad homines promanet uti-
litas. 362.

Præceptorum duorum ultimorum u-
tilitas. *ibid.*

Prædicatio divini verbi numquam
intermittenda. 2.

Prædicare non debet aliquis, nisi
mittatur. 3.

Prædicatio verbi Dei fidem nobis ac-

quirit. *ibid.*

Prædicantium verbum Dei auctori-
tas. *ibid.*

Præmia victoribus proposita. 450.

Præparatio ad orationem in quo
consistat. 383. & seq.

Præparatio ante communionem, &
quam necessaria. 188.

Requiritur ut jejuni accedamus. 189.

Præsidia quot & quanta Deus nobis
ad consequendam salutem conces-
serit. 412.

Precatione dominicali singuli quoti-
die uti debent. 428.

Precantes omnes Ecclesiæ nomine
precantur. 440.

Preces Deo assiduè faciendæ. 388.
& seq.

Preces etiam pro proximis faciendæ
etiam si ab illis læsi fuerimus. 380.

Preces Christianorum, & infidelium
in quo differant. 453.

Preces cum non audit Deus, indi-
gnari non debemus. 496.

Preces, quæ in litaniiis fiunt, Domi-
nicam orationem explicant. 430.

Pretium Crucis Christi quanti sit.
431.

Prophetae planius de Ecclesia, quam
de Christo locuti sunt. 72.

Prophetae falsi exierunt in mundum.
3.

Prophetarum falsorum impietas
quam longè sit progressa. *ibid.*

Providentia Dei erga homines. 427.

Proximus quis sit. 352.

Prudentiam ad salutem necessariam
nisi Deo auctore, comparare non
possumus. 257.

Pudicitia & continentia omni studio
colenda. 336.

Purgatorius ignis probatus. 47.

Purgatorius ignis ante Christi ad-
ventum Judæis persuasus. 49.

R

- R**apinæ majus peccatum, quam furti. 340.
- Rapinæ, & quot earum genera. 244.
- Raptores qui dicendi. *ibid.*
- Redemptoris pondere quid acceperimus. 394.
- Regnum Dei ante omnia postulandum. 400.
- Regni Dei multæ significationes. 407. & seq.
- Regnum Christi non esse de hoc mundo, quomodo intelligendum. 408.
- Regnum Dei in nobis quale. *ibid.*
- Regnum Dei iatra nos quomodo intelligendum. *ibid.*
- Regni cælorum prædicatio est initium & finis Evangelii. 405.
- Regnum Dei quomodo petendum. 412.
- Regnum Christi quare justitia dicitur. 408.
- Regnum gloriæ, quid. 409.
- Semel adeptum non amittitur. *ibid.*
- Regnum gratiæ prius ponendum quam gloriæ. *ibid.*
- Regni Christi, quod est Ecclesia, petitur à Deo propagatio. *ibid.*
- Regni Christi desiderium quibus rationibus in nobis excitabitur. 406.
- Regnum Dei quomodo veniat in peccatores. 410.
- Regnum Christi quomodo petatur ut in nobis sit. *ibid.*
- Regni Christi ex ellentia. 411.
- Regni cælorum consequendi adminicula à Deo nobis concessa. 412.
- Regnum cælorum ingredi cupientes petere debent à Deo, ut fiat voluntas ejus. 413.
- Rei per legitimum magistratum interrogati mentiri non possunt. 300.
- Reliquiarum Sanctorum virtus unde confirmetur. 286.
- Remedia ad diversas noxias cupiditates. 368.
- Remedia ægrotantis animæ Pœnitentia & Eucharistia. 441.
- Remedia sanitatum tantum prosunt quantum Deus voluerit. 454.
- Remissio peccatorum est cumulus bonorum, quibus per Christum sumus affecti. 431.
- Remissio peccatorum in Ecclesia reperitur. 82.
- Ejusque potestas. *ibid.*
- Remissionem peccatorum nemo sine pœnitentia consequitur. 207.
- Remissa culpa, non semper pœna quæ peccato debetur, condonatur. 228.
- Remittendi peccata potestatem Christus Episcopis & Sacerdotibus in Ecclesia concessit. 87.
- Remittuntur peccata in Ecclesia virtute clavium. 86.
- Remittendi peccata potestas nulli homini ante Christum concessa. 88.
- Renati inter hujus vitæ miserias solidi, gaudiis non destituuntur. 143.
- Restitutio pœnitenti est necessaria. 345. & seq.
- Qui cogendi sint, ut restituant. 254.
- Resurrectio Christi; & de ejus glorioso mysterio. 50.
- Christus sua virtute resurrexit. *ibid.*
- Resurrectio Christi quas ob causas necessaria fuerit. 2.
- Resurrectio Christi quot commoda humano generi attulerit. 53.
- Resurrectionis beneficio Christus primum omnium est affectus. 50. & seq.
- Hoc quomodo intelligendum sit, exponitur. *ibid.*

Resurrexisse Christum tertia die, quomodo intelligatur. 51.
 Resurrectionis Christi mysterium, maximè necessarium ad credendum. 53.
 Resurrectionis Christi finis. *ibid.*
 Resurrectio Christi quæ nobis exempla sumenda proponat. *ibid.*
 Resurrexisse aliquem secundùm spiritum, ex quibus iudiciis colligatur. 54.
 Resurrectio quibus scripturis stabilia-
 tur. 91. similitudines & rationes, quæ idem probant. 92.
 Resurgentium corpora, qualia sint futura. 96. & seq.
 Resurrectionis mortuorum fide fides nostra innititur. 90.
 Resurrectio hominis quare resurrectio carnis dicatur. *ibid.*
 Resurgentium varia conditio. 96.
 Resurrecturi omnes morituri sunt, nemine excepto. 93. Resurgent corpora nostra immortalia, & eadem. 94.
 Resurrectio mortuorum probatur. *ib.*
 Eorum, qui resurgent, dotes. 96.
 Ex resurrectionis articulo qui fructus capiantur. 98.
 Romana Ecclesia omnium mater & magistra. 238. ejus desertores damnantur. 308.

S

Sabbati celebritas quare in sacris litteris sæpissimè præcipiatur. 305.
 Sabbatum quid significet. 308.
 Sabbatum quare Domino consecratum. 309.
 Sabbatum quarum rerum signum fuerit. *ibid.*
 Sabbatum cœleste & spirituale, quod sit. 310.
 Sabbatum quare in diem Dominicum translatum. *ibid.*

Sabbatum qua ratione colendum. 313.
 Sacerdotibus solis data est facultas Sacramentum Eucharistiæ conficiendi. 193.
 Hi, quamvis improbi, Sacramentum consecrare, & ministrare possunt. *ibid.* & seq.
 Sacerdotes quando Christus instituerit. 197.
 Sacerdos quilibet in necessitate quemlibet pœnitentem absolvere potest. 223.
 Sacerdotibus ad victum necessaria suppeditanda. 321.
 Sacerdotium Christi excellentius sacerdotio legis naturæ & legis scriptæ. 247.
 Sacerdotum Christi potestas in dijudicanda peccati lepra, quantum differat à potestate Sacerdotum legis veteris. 120. Sacerdos quare presbyter nominetur. 252.
 Sacerdos silentio peccata in confessione audita comprimat. 224. Sacerdotes Dii & angeli vocantur. 244.
 Sacerdotes novi Testamenti cæteris omnibus præstantiores. *ibid.*
 Sacerdotum potestas maxima. *ibid.*
 Sacerdotis mercenarii qui. 245.
 Sacerdotes per ostium Ecclesiam ingredienti, qui sint. *ibid.*
 Sacerdotes in omni lege fuerunt. 247.
 Sacerdoti ab Episcopo quanta potestas tradatur. 248. Sacerdotalis ordo tametsi unus est, varios tamen, & dignitatis & potestatis gradus habet. 255.
 Sacerdotes simplices qui. *ibid.*
 Quid in eo, qui Sacerdos creandus est requirendum. 257. & quam cognitionem habere debeat. *ibid.*
 Sacerdotis duo munera. *ibid.*
 Sacerdotio iurandi, quem finem sibi proponere debeant. 245.
 Sacerdotis dignitate nulla in terris

- excellentior. 244. Sacerdotii onus nemini temerè imponendum. 243. Qui à Sacerdocium vocarii dicantur à Deo. 244. Sacerdotii potestas duplex. 246. Sacerdotii evangelici potestas à Christo ortum habet. 247. Sacerdotium externum non cadit in omnes Christianos. 254. Sacerdotium duplex, internum, & externum. 253. Sacerdotii munera propria. 254. Sacerdotii functio præcipua. *ibid.* Sacramenti nomen quomodo accipitur. 106. Sacramentum quid. 107. Sacramentum non unam tantum rem præsentem designat, sed plures. 111. Sacramenta novæ legis in quo excellent veteris legis Sacramentis. 120. Sacramenta septem unde ex Scripturis demonstratur. 116. Sacramentorum virtus æqualis non est. *ibid.* Sacramentum & Sacrificium in quo differant. 195. Sacramenti definitio ex Augustino. 107. Sacramenta inter eas res, quæ significant referuntur. 108. Sacramenta sunt signa à Deo tradita. 109. Sacramentum sanctitatem significat & efficit. *ibid.* Sacramenta non sunt imagines Sanctorum, & cruces. 110. Sacramenta legis Evangelicæ quæ instituta. 111. Sacramentum quodlibet ex duobus conficitur, ex materia & forma. 113. & seq. Sacramentorum cæremoniæ, sine peccato prætermitti non possunt. 115. Sacramenta quare cum solemnibus cæremoniis ministrentur. *ibid.* Sacramentorum differentia inter se. 116. Sacramentorum auctor Christus. 117. & seq. Sacramenta quare per homines Deus ministrari voluerit. 118. Sacramentorum ministri Christi personam gerunt. *ibid.* Sacramenta novæ legis impura conscientia ministrare, quam periculosum sit ipsis ministris. *ibid.* Sacramentorum effectus. 119. Sacramenta gratiam justificantem conferunt. *ibid.* Sacramentorum ministri sua pravitate effectus Sacramentorum impedire non possunt. 117. Sacramentorum effectus cur initio mirabiliter designati. 119. Sacramenta quibus rationibus veneranda sint. 121. & seq. Sacramentorum novæ legis excellentia ad vetera comparatorum. 120. Sacramenta tria characterem imprimunt. 121. Sacramentorum usu christianum aedificium fulcitur. 122. Sacramenta per improbos, si quæ ad eorum rectam rationem attinent rite servantur, conficiuntur. 117. Sacrificium nostrum quando fuerit institutum. 195. Sacrificium quibus figuris & prophetiis designatum fuerit. 196. Sacrificium unum sunt inuenta & cruenta hostia. *ibid.* Sacrificium idem est, quod in Missa, & quod in cruce oblatum est. *ibid.* Sal in Baptismo quare adhibeatur. 149. Saliva quare nares & aures in Baptismo liniantur. *ibid.* Sanctorum communio quam utilis, & quid significet. 82.

- In Sanctis venerandis, Dei gloria non minuitur, sed augetur. 239.
- Sanctorum patrocinium non est supervacaneum. *ibid.*
- Christus etsi mediator propositus sit, non propterea sequitur, quin ad Sanctorum gratiam non confugere liceat. *ibid.*
- A Sanctis quomodo petere possimus ut nostri misereantur. 232 & seq.
- Satanæ incursibus qui maxime omnium petantur. 444.
- Satan quibus rebus vincatur. 449.
- De satisfactionis doctrina. 227.
- Satisfactio, quæ nobis Deum placatum reddit, solius Christi est. *ibid.*
- Satisfactio, canonica quæ. 228.
- Satisfactio à nobis sumpta, quæ sit. *ibid.*
- Satisfactio, quæ est Sacramenti pars, quæ sit. *ibid.*
- Satisfactione cur opus sit post peccatorum remissionem. 229.
- Ad Satisfactionem necesse est, ut homo sit in gratia. 232.
- Satisfactoriæ sunt afflictiones, quæ extrinsecus inferuntur. 233.
- Satisfactionis definitio & necessitas. 198.
- Satisfactio nostra Christi satisfactionem non obscurat, sed multo clariorem reddit. 232.
- Omne Satisfactionis genus ad tria præcipue confertur opera. 233.
- Satisfacere unus pro altero potest. *ib.*
- In satisfactionis pœna irroganda quid sit servandum. 234.
- Satisfactionis opera à Sacerdote indicta pœnitens sæpè etiam ultrò suscipiat. 235.
- Schismatici ut damnentur. 429.
- Sepulturæ Christi cur fiat expressa mentio in symbolo. 41.
- Servi aliorum non sunt per cupiditatem sollicitandi. 366.
- Servire Deo nihil magnificentius. 431.
- Sicut particula, cum dicimus Sicut & nos, quam vim habeat. 438.
- Signa à Deo instituta tam in veteri, quam in novo testamento. 109.
- Signa à natura adinventata, & divinitus data. *ibid.*
- Signa quæ dicantur. *ibid.*
- Signa autem iudicium quæ. 63.
- Signaculum totius orationis Dominicæ est vox Amen. 460.
- Spes impetrandi maximum pondus ad impetrandum affert. 384.
- Spe celestium præmiorum quomodo nos Deo dicere debeamus. 420.
- Spem unde habere debeamus impetrandi veniam peccatorum. 435.
- Spes in tentationibus ex quibus nascatur. 447.
- Spiritus sancti personam non debemus ignorare. 66.
- Spiritus sancti nomen aliis personis commune esse potest. *ibid.*
- Spiritus sancti personæ cur proprium nomen tributum non sit. 67.
- Spiritus sanctus Patri & Filio in omnibus omnino æqualis. *ibid.*
- Spiritus sanctus est Deus. *ibid.*
- Spiritus sanctus est una Trinitatis persona per se subsistens. 69.
- Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere demonstratur. *ibid.*
- Spiritus sancti admirandi effectus qui, quales & quanti. *ibid.*
- Spiritus sanctus quare Donum appellatus. *ibid.*
- Spiritui sancto cur opera quædam & dona peculiariter tribuantur. 70.
- Spiritus sanctus nostrarum orationum auctor est. 385.
- Superbia magnoperè Deum offendit. 384.
- Symboli necessitas quæ sit. 5.
- In Symbolo proposita quomodo curiosè scrutanda non sint. 11. & seq.

In Symbolo quomodo dogma de veritate Eucharistiæ includatur. 177.
 Symbolum ab Apostolis compositum, & quare sic appellatum. 10.
 Symbolum in tres partes distributum. *ibid.*

T

Tentare quid sit. 442. & 445. & 446.
 Tentat, qui non impedit tentationem. *ibid.*
 Tentet Deum quis in oratione. 38.
 Tentatio in hac vita triplex est. 444.
 Tentationum fluctibus agitati in precationis portum confugiamus. 442.
 In tentationem ne inducamur orandus est Deus. 448.
 Tentatio est vita hominis super terram. *ibid.*
 In tentationem inducere quomodo Deus dicatur. 446.
 In tentationibus superandis dux Christus est, socii sancti. 449.
 Tentator quare diabolus dicatur. 446.
 Terra in media mundi parte consistit, & quomodo creata. 21.
 Testem juratum iudex rejicere non potest. 324.
 Testimonii falsi non dicendi præceptum. 351.
 Quid præcepto non dicendi falsum testimonium prohibeatur. 352.
 Testimonium falsum dicere, aut mentiri propter amicum non licet. 353.
 Testimonium falsum in seipsum dicere non licet. *ibid.*
 Testimonium falsum quod vocet Apostolus. *ibid.*
 Testimonii falsi damna. *ibid.*
 Testimonium est confessio laudis Dei. 356.
 Testimonii verò in rebus humanis maximus usus. *ibid.*

Tondendi caput in coronæ speciem consuetudinem S. Petrus primus induxit. 149.
 Tonsura prima quid sit. *ibid.*
 Traditione Apostolica declaratur purgatorius ignis. 47.
 Traditio Apostolorum, qua Episcopus à tribus Episcopis consecratur. 256.
 Transubstantiatio in Conciliis approbata, in Scripturis fundamentum habet. 180.
 Eam patres quomodo agnoverint. *ibid.*
 Quomodo fiat Transubstantiatio. 181.
 Tribulationum commoda. 456. & seq.
 Trinitatis opera sunt indivisa ad extra. 70.
 Trinitas apparuit in Baptismo Christi, & cur. 130.

V

Vasa sacra nemo non consecratus tangere potest. 251.
 Verbum Dei inhonoratur vel malè interpretando, vel jocando. 302.
 Verba inter omnia signa maximam vim habent. 114.
 Verbi prædicatione & Sacramentorum usu Christianum ædificium fulcitur. 122.
 Verbi Incarnatio. 31. *Vide Incarnatio.*
 Verbum Dei cibus est animæ. 429.
 Verbi Dei fames quare à Deo mittatur. *ibid.*
 Verum tære interdum licet, sed extra iudicium. 356.
 Vestis candida in Baptismo data quid designet. 150. & seq.
 Victoria contra diabolum quomodo paretur. 450.
 Victoria omnis est à Deo. *ibid.*
 Vigiliæ tentationes vincunt. *ibid.*
 Viri officium erga uxorem. 270.
 Virginitas conjugio præstantior. 263.

Vita æterna quid significet. 99.

Vita quantum bonum sit, etiamsi multis sit calamitatibus obnoxia. 101.

Vita & salus nostræ ex Deo pendet. 427.

A vitio linguæ innumerabilia mala proficiscuntur. 428.

Uctionis extremæ Sacramentum quare sic dictum. 236.

Uctio extrema est verè Sacramentum. *ibid.*

Et unum tantum 236. & seq.

Uctionis extremæ materia & forma & ritus. 237. & seq.

Uctionis extremæ Sacramentum quibus sit conferendum, & quibus non. 239.

Uctionis extremæ Sacramentum à Christo institutum. 238.

Uctionis extremæ Sacramentum quo tempore adhibeatur. 239.

Uctionis extremæ Sacramentum suscipere apti non sunt, qui rationis usu carent. *ibid.* & pueri. *ibid.*

Quæ partes corporis sint unguendæ. 240.

Uctionis extremæ Sacramentum po-

test iterari. *ibid.*

Uctionis extremæ minister. 241.

Uctionis extremæ utilitates. *ibid.*

Uctionis extremæ tempus opportunissimum. 242.

Vocationi suæ quisque acquiescat. 421.

Voluntas Dei ut fiat, quare petamus. 41.

Voluntas Dei ut fiat, qui maximè petere debeant. 417.

Voluntas signi quæ. 416.

Voluntas tua fiat, quomodò Deo ex animo dicendum. 419.

Voluntas Dei summa omnium ratio est. 421.

Voluntate Dei omnia eveniunt. *ibid.*

Voluntatem Dei quare maximè colamus. 421.

Votum non servans, perjurus est. 300. & seq.

Usura quid sit. 344.

Uxoris & viri mutua officia. 270.

Uxoris partes erga virum. *ibid.*

Z

Zelus quis Deo tribuendus. 291.

FINIS.

UNIVERSIDAD DE CADIZ

3740328395

Platon de no obligando a que sea 6
las palabras de los que se escriben
y

Aristoteles Estagirita varon muy sutil
descendunt de Estacia y conuenia a saber
de un pueblo muy noble de la parte de
desprender de la doctrina del maestro
fue el discipulo de Estagirita Este filosofo
cuela en Atenas en ^{esta} Grecia o Argel
en donde como es conocido por el mundo
La escuela de este empirico se llamaba
La peripatetica o deambulante
reuerencia la logica
nuestro la politica la B

